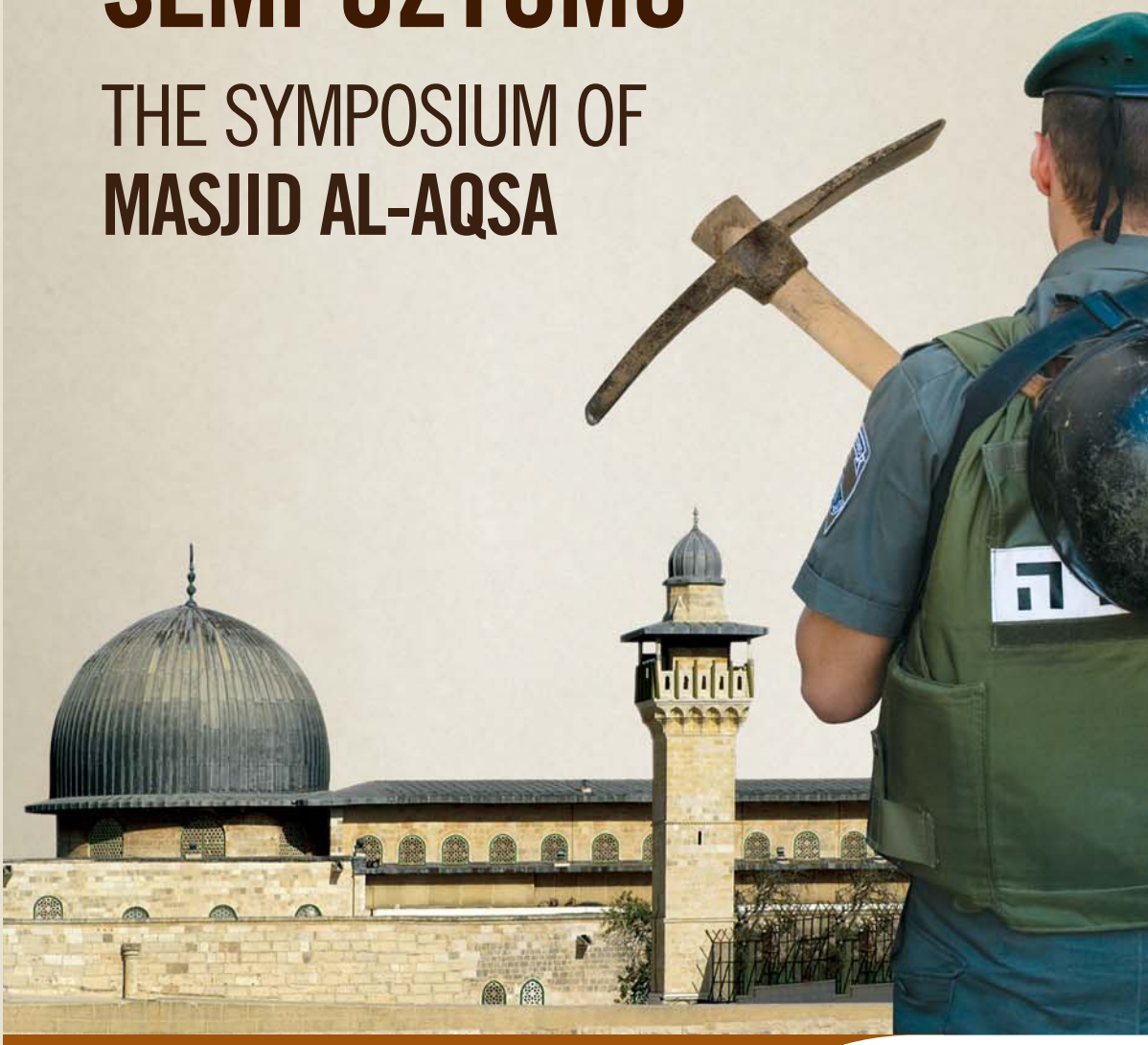
İSRAİL KAZDIKÇA KANAYAN YARA!

MESCİD-İ AKSA SEMPOZYUMU

THE SYMPOSIUM OF MASJID AL-AQSA

04 İLMİ TOPLANTILAR SERİSİ

İSTANBUL BARIŞ PLATFORMU
ISTANBUL PEACE PLATFORM

İHH İNSANİ YARDIM VAKFI

medeniyet

ARAŞTIRMA VE KÜLTÜR VAKFI

MESCİD-İ AKSA SEMPOZYUMU
THE SYMPOSIUM OF MASJID AL-AQSA

İSRAİL KAZDIKÇA, KANAYAN YARA!

MESCİD-İ AKSA SEMPOZYUMU

THE SYMPOSIUM OF MASJID AL-AQSA

Kudüs ve çevresi "selam diyarı"dır, barışın toprağıdır. Tarihî süreç içerisinde bu coğrafyada neşvünema bulan üç farklı semavi dinin tüm temsilcilerine kucak açan, onlar için esenlik diyarı olan kutsal bir bölgedir Kudüs. Hz. İbrahim'in, Hz. İsmail ve İshak'ın, Hz. Yakup ve Zekeriya'nın, Hz. Musa ve İsa'nın mücadele alanı; sapıtmış, doğru yoldan uzaklaşmış insanları Hakka ve adalete davet mekânları yine bu coğrafyalar olmuştur. Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'e verilen Miraç mucizesinin duraklarından birisi de yine Kudüs ve Mescid-i Aksa olmuştur.

Mescid-i Aksa ve çevresi İslam dinine göre mübarek kılınmış mekânlardır. Oysa 40 yılı aşkın süredir Siyonist İsrail yönetimi çok katı ve kararlı bir şekilde Kudüs ve çevresini, tarihî ve kültürel dokuyu, demografik yapıyı değiştirmekte, bölgenin İslami geçmişini silmek istemektedir. Nihai olarak da kutsal mescidimiz Mescid-i Aksa'yı yıkarak yerine Süleyman Mabedi'ni kurmayı planlamaktadırlar.

İnsanlık tarihinin en köklü geçmişini barındıran şehirlerden biri olan Kudüs ve bu şehrin ve dünyanın incisi Mescid-i Aksa, son yüzyılda tanık olduğu bu gelişmelere, sahibi olduğu medeniyet birikimini ayakta tutarak karşı koymaya çalışıyor. Geçmişten günümüze, medeniyetlerin ve dinlerin ortak yaşam alanı olan Kudüs, nicedir kaybettiği huzuru ve barışı yeniden inşa etmenin peşinde.

Elinizdeki bu çalışma, Mescid-i Aksa ve çevresinin; Kudüs'ün ve Filistin'in ve tüm Ortadoğu'nun içinde bulunduğu sıkıntılı sürecin sancısını çeken ve bölgede ve yeryüzünde barış ve adaletin hâkim olması ümidini taşıyan İstanbul Barış Platformu'nun hazırladığı Mescid-i Aksa Sempozyumu'nun tebliğlerinden oluşmaktadır.

Umut etmekteyiz ki, Mescid-i Aksa'nın ışığı daha uzun yıllar haktan, adaletten ve doğruluktan yana olan tüm insanlık ailesinin yollarını aydınlatmaya devam edecektir.

ISBN
978-975-00610-6-6

İSTANBUL BARIŞ PLATFORMU
ISTANBUL PEACE PLATFORM

(212) 521 36 78 aksasempozyumu.com

MESCİD-İ AKSA SEMPOZYUMU

Kitabın Adı
Mescid-i Aksa Sempozyumu

Yayına Hazırlayan
İHH Araştırma Yayınlar Birimi

Editörler
Türkçe editör: Ümmühan Özkan
İngilizce editör: Selda Şen
Arapça editör: Sucud Muhammed Tahir

Kapak Tasarım
Artworks

Mizanpaj
Yalçın Yoncalık

Baskı - Cilt
Mavi Ofset

1. Baskı: Nisan 2009

ISBN: 978-975-00610-6-6

İSTANBUL
BARIŞ PLATFORMU
ISTANBUL PEACE PLATFORM

MESCİD-İ AKSA SEMPOZYUMU

İSTANBUL
BARIŞ PLATFORMU
ISTANBUL PEACE PLATFORM

İÇİNDEKİLER

Neden Mescid-i Aksa Sempozyumu / *Av. Fehmi Bülent Yıldırım* 9

Why Al-Masjid Al-Aqsa Symposium / *Att Fehmi Bulent Yildirim* 13

لماذا ندوة المسجد الأقصى؟ / لمحامي/ فهمي بولنت بيلدريم 17

TARİHTEN GÜNÜMÜZE MESCİD-İ AKSA

Aksa Tehlikede / *Raid Salah* 21

الأقصى في خطر / الشيخ رائد صلاح 31

Tarihî süreçte Mescid-i Aksa / *Dr. Raid Fethi Halid Cabarin* 37

المسجد الأقصى في سلسلة الأحداث التاريخية / رائد فتحي خالد جبارين 51

Mescid-i Aksa ve Üçüncü Mabedin Kaderi / *Mustafa Özcan* 65

The Fate of Al-Masjid Al-Aqsa and the Third Temple / *Mustafa Ozcan* 73

Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın İslam'daki yeri / *Prof. Dr. Ahmet Ağırakça* 81

The Status of Jerusalem and Al-Masjid Al-Aqsa in Islam / *Prof. Dr. Ahmet Agirakca* ... 89

Kudus'ün Kısa Tarihi ve Hz. Ömer'in Emannamesi / *Muhammed Demirci* 95

فتح القدس / محمد تمرجي 99

Siyonizmin Mescid-i Aksa ve çevresindeki izdüşümü: Yahudileştirme 103
Dr. Muhammed Ekrem el-Adluni

تهويد المسجد الأقصى المبارك ومايدور حوله / أكرم العدلوني 109

MESCİD-İ AKSA VE KUDÜS'TE GERÇEKLEŞEN İHLALLER

Müslümanların himayesi ile Yahudileştirme arasında kalan Kudüs mukaddesatı 115
Zeki Muhammed Tevfik Ağbariye

مقدسات القدس بين الرعاية والتهويد / زكي محمد توفيق أغبارية 123

Duvar / *İsrail Adam Şamir* 131

The Wall / *Israel Adam Shamir* 137

Kudüs şehrinde İsrail'in ihlal ettiği insan hakları; Kudüs, işgal tehdidi altında 143
Dr. Kemal eş-Şerafi,

الانتهاكات الإسرائيلية لحقوق الإنسان في مدينة القدس القدس تحت حراب الاحتلال / كمال العبد الشرفي 151

Kudüs: Sıkıntı ve acı, emeller ve eylem / *Fadıl Vişahi*..... 157
القدس معاناة وألم...آمال وعمل فاضل وشاهي 173
Kudüs'te yoksulluk / *Dr. Hasan Sanallah*..... 187
الفقر في مدينة القدس / حسن صنع الله..... 203

MESCİD-İ AKSA'NIN KORUNMASINDA ULUSLARARASI TOPLUMUN ROLÜ VE AKSA'NIN GELECEĞİ

Mescid-i Aksa'nın korunmasında uluslararası toplumun rolü ve Aksa'nın geleceği .. 219
Raşid Gannuşi
انعكاسات الأوضاع الدولية على مصير القدس / الشيخ راشد الغنوشي 229
El-Beyarık Müessesi ve Mübarek Mescid-i Aksa'ya el-Beyarık Seferleri Projesi..... 235
Abdunnasır Halit Ağbariye
مؤسسة البيارق'' مشروع ''مسيرة البيارق للمسجد الأقصى المبارك'' / عبد الناصر أغبارية''..... 243
Mescid-i Aksa'nın korunmasında uluslararası toplumun rolü / *Şeyh İbrahim Gabriels* 249
The Role of International Community on the Protection of Al-Aqsa / *Sheikh Ebrahim Gabriels* . 261
Küresel aktivizm için evrensel ahlak çerçevesi / *Essam Hallak*..... 273
The Role of International Community on the Protection of Al-Aqsa Universal Moral Framework for Global Activism / *Essam Hallak*..... 291
Mescid-i Aksa'nın korunmasında Bangsamoro'nun rolü / *Abhoud Syed M. Lingga* 309
Role of the Bangsamoro in Protecting Al-Masjid Al-Aqsa / *Abhoud Syed M. Lingga*.... 317
Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın korunmasında uluslararası toplumun rolü 325
Ahmet Emin Dağ
The Role of International Community on the Protection of Quds and Al-Masjid Al-Aqsa 331
Ahmet Emin Dag

BİYOGRAFİLER / BIOGRAPHIES..... 339
BELGELER / DOCUMANTS..... 363
FOTOĞRAFLAR / PHOTOS..... 381

Takdim

Kudüs ve çevresi "selam diyarı"dır, barışın toprağıdır. Tarihî süreç içerisinde bu coğrafyada neşvünema bulan üç farklı semavi dinin tüm temsilcilerine kucak açan, onlar için esenlik diyarı olan kutsal bir bölgedir Kudüs. Hz. İbrahim'in, Hz. İsmail ve İshak'ın, Hz. Yakup ve Zekeriya'nın, Hz. Musa ve İsa'nın mücadele alanı; sapıtmış, doğru yoldan uzaklaşmış insanları Hakka ve adalete davet mekânları yine bu coğrafyalar olmuştur. Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'e verilen Miraç mucizesinin duraklarından birisi de yine Kudüs ve Mescid-i Aksa olmuştur.

Mescid-i Aksa ve çevresi İslam dinine göre mübarek kılınmış mekânlardır. Oysa 40 yılı aşkın süredir Siyonist İsrail yönetimi çok katı ve kararlı bir şekilde Kudüs ve çevresini, tarihî ve kültürel dokuyu, demografik yapıyı değiştirmekte, bölgenin İslami geçmişini silmek istemektedir. Nihai olarak da kutsal mescidimiz Mescid-i Aksa'yı yıkarak yerine Süleyman Mabedi'ni kurmayı planlamaktadırlar.

İnsanlık tarihinin en köklü geçmişini barındıran şehirlerden biri olan Kudüs ve bu şehrin ve dünyanın incisi Mescid-i Aksa, son yüzyılda tanık olduğu bu gelişmelere, sahibi olduğu medeniyet birikimini ayakta tutarak karşı koymaya çalışıyor. Geçmişten günümüze, medeniyetlerin ve dinlerin ortak yaşam alanı olan Kudüs, nicedir kaybettiği huzuru ve barışı yeniden inşa etmenin peşinde.

Elinizdeki bu çalışma, Mescid-i Aksa ve çevresinin; Kudüs'ün ve Filistin'in ve tüm Ortadoğu'nun içinde bulunduğu sıkıntılı sürecin sancısını çeken ve bölgede ve yeryüzünde barış ve adaletin hâkim olması ümidini taşıyan İstanbul Barış Platformu'nun hazırladığı Mescid-i Aksa Sempozyumu'nun tebliğlerinden oluşmaktadır.

Umut etmekteyiz ki, Mescid-i Aksa'nın ışığı daha uzun yıllar haktan, adaletten ve doğruluktan yana olan tüm insanlık ailesinin yollarını aydınlatmaya devam edecektir.

Foreword

Al-Quds and its neighbourhood are the clime of salaam and land of the peace. Al-Quds is a holy site that embraced and became the land of welfare for the followers of three divine religions that appeared and developed in this geography throughout the history. This geographical region also served as the arena for the prophets Abraham, Ishmael and Izaac, Jacob and Zachariah, Moses and Jesus, and these geographical regions were also the places where derailed people were called to God and justice. In addition, Al-Quds and Al-Masjid Al-Aqsa were one of the destinations of the Miracle of Mi'raj bestowed to our Prophet Mohammed (saw).

Al-Masjid Al-Aqsa and its neighbourhood are sacred according to Islam. However, the Zionist Israeli administration has been making destructive changes on Al-Quds and its neighbourhood, its historic and cultural patterns, demographical structure for more than 40 years by erasing the Islamic past of the region. Finally, they plan to demolish our sanctuary Al-Masjid Al-Aqsa and to construct Solomon's Temple in its place.

Being one of the cities hosting deepest rooted past of the history of humanity, Al-Quds and the pearl of this city and of the world, Al-Masjid Al-Aqsa has been trying to withstand against the developments witnessed throughout the last century by surviving its civilization heritage. Serving as a place for cohabitance of the civilizations and religions from the past to the present, Al-Quds is seeking to reconstruct the environment of welfare and place which was lost long ago.

This publication is composed of Al-Masjid Al-Aqsa Symposium organized by Istanbul Peace Platform that feels the pain of troublesome process experienced in Al-Masjid Al-Aqsa and its neighbourhood, Al-Quds and Palestine and all Middle East, and that feeds the hopes for sovereignty of the peace and justice in this particular region and all over the globe.

We sincerely hope that the light of Al-Masjid Al-Aqsa will continue, for long years, illuminating the paths for the family of humanity siding with human rights, justice and honesty.

تقديم

القدس وما حولها « ديار السلام»؛ إنها حقا أرض السلام. القدسُ تلك المنقطةُ المقدسةُ التي تفتح ذراعيها لممثلي جميع الأديان السماوية التي نشأت ونمت في هذه الرقعة الجغرافية على مر التاريخ، هي ديار السلامة بالنسبة لهؤلاء جميعا. لقد كانت هذه المنطقة الجغرافية ساحة كفاح كل من: إبراهيم(عليه السلام) وإسماعيل(عليه السلام) وإسحاق(عليه السلام) ويعقوب وزكريا(عليهما السلام)، وموسى وعيسى(عليهما السلام)؛ كما كانت تلك الأماكن التي دعتْ إلى الحق والعدل أولئك البشرَ الذين ضلوا وانحرفوا عن الصراط المستقيم. وصار كل من: القدس والمسجد الأقصى محطة من تلك المحطات التي توقف عندها سيدنا رسول الله(ص) في معجزة المعراج.

إن المسجد الأقصى وما حوله أماكنُ مباركةٌ بالنسبة للدين الإسلامي. بيد أن الإدارة الإسرائيلية الصهيونية تُغيير بشكل جائر وبإصرار شديد منذ ما يزيد على أربعينَ عامٍ مدينةَ القدسَ وما حولها، والنسيج التاريخي والثقافي، والبنية الديموغرافية للمنطقة، وترمي أيضا إلى محو التاريخ الإسلامي للمنطقة. وتخطط تخطيطا أكيدا لهدم مسجدنا المقدس؛ المسجد الأقصى وإقامة هيكلَ سليمان مكانه.

إن القدسَ إحدى المدن التي تضم بين جنبتها أعرق تواريخ البشرية، والمسجدَ الأقصى درة هذه المدينة والعالم، وهي تحاول بواسطة الحفاظ على الموروث الحضاري الذي تمتلكه، الصمود ومقاومة تلك التداعيات التي شهدتها في القرن الأخير. إن القدسَ ساحةُ التعايش المشترك للحضارات والأديان منذ قديم الزمان وحتى يومنا هذا، وهي تسعى جاهدة لتُقيمَ من جديد السلام والأمن الذي فقدته منذ زمن طويل.

وتتكون هذه الدراسة التي بين أيديكم، من الورقات البحثية لندوة المسجد الأقصى التي نظمها منتدى اسطنبول للسلام الذي يعاني آلام تلك المرحلة المضطربة التي يعيشها المسجد الأقصى وما حوله؛ فلسطين والشرق الأوسط أجمع، ويأمل أن يسود العدل والسلام في المنطقة والعالم أجمع.

ونأمُلُ أن يستمر نور المسجد الأقصى يضيء على طول الزمان مسالك وطرق كل أفراد البشرية التي تساند الحق والعدل والصدق.

Neden Mescid-i Aksa Sempozyumu

Av. Fehmi Bülent Yıldırım
İHH İnsani Yardım Vakfı Genel Başkanı

"Bir kısım ayetlerimizi kendisine göstermek için, kulunu bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren O (Allah) yücedir. Gerçekten O, işitendir, görendir." (İsra; 1)

Müslümanların ilk kıblesi, harem mescitlerin üçüncüsü ve yeryüzünün ilk ibadethanelerinden biri olan Mescid-i Aksa çevresi, yüce Allah'ın mübarek kıldığı mekânlar ve diyarlardandır. Kur'an-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde ifade ve işaret edilen bu kutsal yerler, birçok peygamberin tevhid mücadelesine şahitlik etmiş ve yaşanılan süreçte bu coğrafyada meydana gelen bilgi ve tecrübe birikimi, dünya medeniyetine önemli katkılar sağlamıştır.

Hz. Ömer (r.a.) döneminde İslam topraklarına dâhil edilmiş olan Kudüs, bir asrı bulmayan Haçlı işgali dışında, geçtiğimiz yüzyılın başına kadar, barış ve emniyetin hâkim olduğu, üç semavi din mensuplarının da esenlik içerisinde yaşama fırsatı buldukları bir tarihî süreçten geçmiştir. Ancak Osmanlı Devleti'nin varlık sürecinin I. Dünya Savaşı akabinde sona ermesiyle Kudüs de kaos ve işgallerin merkezi olmuştur.

Gelinen bu noktada, şiddet çemberinin ortasında kalan Filistin'de, Batılı ülkelerin destekleriyle bir işgal devleti oluşturulmuş ve 1948 yılı, İsrail'in gayrimeşru varlığının ete kemiğe büründüğü tarih olmuştur. Katliamlarla kurulan İsrail, işgal ettiği toprakların sahibi olan Filistinliler üzerindeki baskılarını genişleterek sosyal hayatı çepeçevre kuşatırken, kutsal mekânlar ve kültürel eserler de İsrail'in politikalarından nasibini almıştır.

Filistin işgalinin, işlenen katliam ve hak ihlallerinin temel sebebi Siyonizm'dir. Yahudilerin Siyonizm emellerini hayata geçirme çabaları son yüzyılda ortaya konmuş ve

"Halkı olmayan bir ülkeyi, ülkesi olmayan bir halka devredin." sloganı ile çarpık bir mantıkla hayat bulmaya çalışmıştır.

Yahudi düşüncesine ait olmayan ne varsa yok edilmesini amaçlayan Siyonizmin en önemli hedefi, Mescid-i Aksa'nın yıkılması ve yerine Süleyman Mabedi'nin kurulması projesidir. Siyonizm, Nil'den Fırat'a Arz-ı Mevud ideali için her türlü yolu mübah görür ve gösterir.

İsrail, 1967 tarihli Altı Gün Savaşı'nı takiben Mescid-i Aksa'nın da içinde bulunduğu Kudüs'ü ele geçirmiş ve bu tarihten itibaren Aksa'ya yönelik saldırı ve tecavüzlerin ardı arkası kesilmemiştir. Yarım asra yakın bir süredir devam ettirilmekte olan saldırılarda Mescid-i Aksa farklı yöntemlerle defalarca yok edilmeye, yakılmaya çalışılmış; olmamış dinamitlerle patlatılmak istenmiştir. Özellikle Kudüs'ün Yahudilerce ele geçirildiği 1967 yılından itibaren Mescid-i Aksa altında sürdürülen ve arkeolojik amaçlı olduğu iddia edilen kazılarla da bu kutsal mekânın süreç içerisinde yıkılması planlanmaktadır.

Özelde İslam âleminin, genelde de tüm insanlığın ortak mirası olan Mescid-i Aksa, eğer önlem alınmazsa yakın bir gelecekte İsrail tarafından yok edilme tehlikesi ile karşı karşıyadır.

27 Aralık 2008 tarihinde başlayan ve 22 gün süren Gazze saldırıları sırasında açıkça görüldüğü üzere, "İsrail işgalinin değil Filistin varlığının" sorun olarak gösterilmesiyle dünyanın, özellikle Batılı ülkelerin ve sorumsuz İslam ülkelerinin çarpık bakışları birleştirilmek istenmekte ve nihai olarak bugün inşası tamamlanmak üzere olan Utanç Duvarı'yla abluka altına alınan Kudüs ve Mescid-i Aksa, İslami kimliğinden ve Müslüman nüfusundan arındırılmaya çalışılmaktadır. Nihai hedef ve Kudüs müdafaasının nirengi noktasını ise Mescid-i Aksa bariyeri tutmaktadır.

Mescid-i Aksa Sempozyumu ile Mescid-i Aksa'nın günümüzde karşı karşıya olduğu tehditler, Siyonizmin Aksa'ya, Kudüs'e ve halkına yönelik uyguladığı ihlaller, bölge uzmanları, kanaat liderleri ve insan hakları gözlemcilerinin tespitleri ışığında gündeme getirilecektir. Mescid-i Aksa Sempozyumu ile, mescit altında sürdürülen kazılara son verilmesi, Aksa ve çevresindeki mabetlere konan tadilat yasaklarının kaldırılması, Mescid-i Aksa ve çevresinin ivedi olarak korunmasında uluslararası toplumun harekete geçirilmesi hedeflenmektedir.

Sempozyumun, başta Filistin olmak üzere, Uzakdoğu'dan Amerika'ya, dünyanın farklı bölgelerindeki kanaat önderlerini ve halkları Mescid-i Aksa duyarlılığı etrafında birleştirmesi; barış ve adaletten yana olan insanlığın gündeminde olan bir meselenin çözümüne katkıda bulunmayı hedeflenmektedir. Nitekim, Mescid-i Aksa Filistin meselesinin merkezi konumundadır. Mescid-i Aksa'ya yönelik ihlallerin sonlandırılması ve mescidin korunmasına yönelik çalışmalar, Filistin meselesinin çözümüne da katkıda bulunarak özelde bölgede, genelde ise dünyada barış ve adaletin tesisinde etkili olacaktır.

Mescid-i Aksa, umut taşıyan vicdan sahipleri için sadece bir moral değer değil aynı zamanda ayakta kalışın, ben varım diyebilmenin; bölgedeki barış, adalet ve özgürlüğün diğer adıdır. Mescid-i Aksa'nın varlığı dünya için, insanlık için yeni bir şansın olduğu anlamına da gelmektedir. Onu ayakta tutmak, insanlığın ayakta tutulması demektir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Mescid-i Aksa hakkında vasiyette bulundu ve şöyle buyurdu: *"Oraya (Mescid-i Aksa'ya) gidin ve içinde namaz kılın. Eğer oraya gidemez ve içinde namaz kılamazsanız kandillerinde yakılmak üzere oraya zeytinyağı gönderin." (Ebu Davud, Kitabu's-Salat, 14)*

Why Masjid Al-Aqsa Symposium

Att. Fehmi Bulent Yildirim
General Manager of IHH Humanitarian Relief Foundation

"Most glorified is the One who summoned His servant (Muhammad) during the night, from the Sacred Masjid (of Mecca) to the farthest place of prostration, whose surroundings we have blessed, in order to show him some of our signs. Verily, He is the All-Hearer, the All-Seer (Al-Isra, 1)

Being the first *qibla* of Muslims, the third masjid al-haram and one of the first sanctuaries in the earth, Al-Masjid Al-Aqsa and its neighbourhood are among the places and regions blessed by Allah (swt). Described and referred in Al-Quran Al-Karim and various *hadith*s, these sacred places witnessed the struggles of many prophets for establishing unity (*tawhid*) and the accumulation of knowledge and experience gained in the region made great contributions to the world civilization.

Al-Quds which became a part of the Islamic territory during the caliphate of Omar (ra) enjoyed a peaceful and safe era when the followers of three divine religions had the opportunity to coexist in peace until the turn of last century except for less than a century when the Crusaders invaded the city.

However, Jerusalem became a centre of chaos and occupation with the collapse of the Ottoman Empire following the end of the World War I.

In this chaotic post-war setting, an illegal invader state was established with the support of Western states in Palestine, and the year 1948 was noted as the date of appearance of illegal Israeli state on world arena. Founded with bloodsheds, Israel besieged social life all around by expanding its pressures on the Palestinians, the owners of occupied territories, and sacred places and cultural artefacts had their share from the policies of Israel.

The underlying cause of the invasion in Palestine slaughters and human right violations is Zionism. The efforts of Jews for realization of the Zionist ideology unearthed in the last century and tried to survive under a paralysed logic supporting the slogan "A land without a people for a people without a land".

Aiming to demolish everything which does not belong to Jewish thought, the most important target of Zionism is the destruction of Al-Masjid Al-Aqsa and the construction of Solomon's Temple in its place. Zionism considers and shows all paths permissible for "Greater Israel from the Nile to the Euphrates".

Israel occupied Al-Quds, including Al-Masjid Al-Aqsa, following the Six Day War in 1967 and the aggressions and intrusions against Al-Masjid Al-Aqsa have never ceased thereafter. The attacks continuing for almost half a century have tried to destruct and demolish Al-Masjid Al-Aqsa with different methods including the attempts to explode it with the dynamites. So called archaeological excavations going on under Al-Masjid Al-Aqsa since year 1967 when Al-Quds was occupied by the Jews aiming to destroy this sacred place in time.

Al-Masjid al-Aqsa, possessing the common heritage of the Islamic world in particular and of the entire humanity in general, faces the danger of being collapsed by Israel in a near future unless counter-measures are taken.

As clearly uncovered during the recent 22 days Gaza attacks, the approaches of the world, especially of the Western states, are tried to be combined with paralyzed attitudes of feckless Islamic countries, and Al-Quds and Al-Masjid Al-Aqsa is being cleansed from its Islamic identity and Muslim population by besieging the city with *Apartheid Wall* which will be completed within a while.

Al-Masjid Al-Aqsa barrier constitutes the reference point for final target and Al-Quds defence.

Al-Masjid Al-Aqsa Symposium shall highlight the threats that Al-Masjid Al-Aqsa faces today, and the violations of Zionism against Al-Aqsa, Jerusalem and its people in the light of findings and views of exports of the region, opinion leaders and human rights observers. The symposium aims at halting excavations ongoing beneath the temple, violating the ban on remodelling Al-Masjid Al-Aqsa and other surrounding temples, and mobilizing the international community to protect Al-Masjid Al-Aqsa and its surroundings immediately.

The symposium aims to unite opinion leaders and peoples worldwide, from the Far East to America, particularly from Palestine, around concerns about Al-Masjid Al-Aqsa, and to contribute to the settlement of a question that is on the agenda of people who advocate peace and justice. As a matter of fact, Al-Masjid Al-Aqsa is at the center of the Palestinian question. An end to violations against Al-Masjid Al-Aqsa and efforts to protect

the temple will contribute to the settlement of the Palestinian question and building peace and justice in the region in particular and in the world in general.

Al-Masjid Al-Aqsa is not merely a moral value for hopeful conscientious people; it is also the name for remaining standing, expression of personal existence and the common name for the peace, justice and freedom in the region. Survival of Al-Masjid Al-Aqsa also means a new chance for the world and all humanity. Keeping it standing means keeping the humanity standing.

Our Prophet (saw) had a testament about Al-Masjid Al-Aqsa and said: *"Go there (Al-Masjid Al-Aqsa) and perform salah inside. If you cannot go there and perform salah inside, deliver there olive oil for burning in oil lamps." (Ebu Dawud, Kitabu's-Salah, 14)*

لماذا ندوة المسجد الأقصى؟

المحامي/ فهمي بولنت ييلدريم
رئيس هيئة الإغاثة الإنسانية İHH

" سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهَ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدَ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجَدَ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ" الإسراء، آية رقم 1

إن منطقةَ المسجدَ الأقصى القبلةَ الأولى للمسلمين، وثالثَ الحرمين، وأولَ دور العبادة على وجه البسيطة، من الأماكن والديار التي باركها الله تعالى. هذه الأماكن المقدسة المذكورة في القرآن الكريم والأحاديث النبوية الشريفة والمشار إليها فيهما، شهدت على نضال العديد من الأنبياء في سبيل الدعوة إلى التوحيد وقدمتْ الخبرةُ والموروثُ العلمي الذي تكون في هذه المرحلة الزمنية الماضية إسهاماتٍ بالغةَ الأهمية في الحضارة العالمية.

لقد مرت القدس التي دخلت في حوزة الأراضي الإسلامية في عصر سدينا عمر(رضي الله عنه)، مرحلة تاريخية ساد فيها الأمن والسلام، حتى بداية القرن المنصرم، باستثناء مرحلة الاحتلال الصليبي، وتمكن فيها أتباع الديانات السماوية الثلاثة من العيش في سلام وطمأنينة. غير أن القدس تحولت إلى مركز للفوضى والاحتلال بسبب انهيار الدولة العثمانية في أعقاب الحرب العالمية الأولى.

وفي هذه المرحلة التي آل الوضع إليها، خُلقت بمساندة الدول الغربية دولةً محتلةً في فلسطين التي صارت بؤرة للعنف، وصار عام 1948 العام الذي اختلط فيه قيامُ إسرائيل غير المشروع بالدم واللحم. إن إسرائيل التي تأسست بواسطة ارتكاب المذابح، طوقت الحياة الاجتماعية وخنقتها حيث تُوسُّع ضغوطها على الفلسطينيين أصحاب الأرض المحتلة، وقد نالت الأماكن المقدسة والآثار الثقافية أيضا نصيبها من السياسات الإسرائيلية.

والصهيونية هي السبب الرئيس لتلك المذابح التي تُرتكَبُ والحقوق التي تُغتصَبُ في فلسطين المحتلة. وقد برزت في القرن الأخير محاولات اليهود تحقيق آمالهم الصهيونية على ساحة الواقع وسُعَي إلى إيجاد نوع من الحياة وفق منطق أعوج يدعمه شعار" منح دولة لا شعب لها، لشعب لا دولة له".

وأهم أهداف الصهيونية الرامية إلى القضاء على كل ما لا يَمُتُّ بصلة للفكر اليهودي، إنما هو مخطط هدم المسجد الأقصى، وإقامة هيكل سليمان مكانه. وترى الصهيونية أن كل الطرق والأساليب أمرا مباحا لها وتقدمها على هذا النحو من أجل فكرة الأرض الموعودة من النيل إلى الفرات.

وفي أعقاب حرب الأيام الستة عام 1967 احتلت إسرائيل القدس التي تضم بداخلها المسجد الأقصى، ومنذ

هذا التاريخ لم تتوقف الاعتداءات والهجمات الموجهة للمسجد الأقصى. وقد سُعَىَ في هذه الاعتداءات المستمرة منذ ما يقرب من نصف قرن من الزمان، إلى القضاء على المسجد الأقصى وهدمه عدة مرات وبأساليب مختلفة؛ وأُرِيْدَ نسفه بالديناميت الذي لم يُعهَدْ من قبلُ. كذلك يجري التخطيط لهدم هذا المكان المقدس في خلال مدة زمنية بواسطة أعمال الحفر التي تُجرى أسفل المسجد الأقصى على وجه الخصوص منذ عام 1967 الذي استولى فيه اليهود على القدس، ويزعمون أنها أعمال تتم وفقا لأهداف علم الحفريات.

إن المسجد الأقصى ذلك الميراثُ المشتركُ للعالم الإسلامي خاصة، والإنسانية عامة، معرضٌ لخطر القضاء عليه من قبل إسرائيل في المستقبل القريب ما لم تُتخَذْ التدابيرُ اللازمة.

وكما بدا واضحا عيانا بيانا في أثناء اعتداءات غزة الأخيرة التي استمرت لمدة 22 يوما، فقد أُريد الجمع بين الفكرة التي تزعم'' أن الاحتلال الإسرائيلي ليس هو المشكلة، بل إنه وجود فلسطين'' وبين وجهات النظر الصادمة للدول الإسلامية غير المسئولة والدول الغربية على وجه الخصوص، ثم إنه هناك سعي حثيث على سلخ القدس والمسجد الأقصى الذي ضرب عليه الحصار الشديد اليوم بواسطة الجدار العازل الذي أوشك على الانتهاء، من هويته الإسلامية وسكانه المسلمين. أما الهدف الأخير والنقطة الثلاثية الأبعاد في تطويق القدس، فهو محاصرة المسجد الأقصى.

وسوف تدرج في جدول أعمال ندوة المسجد الأقصى، تلك التهديدات التي يواجهها المسجد الأقصى في يومنا هذا، والتعديات التي تمارسها الصهيونية ضد المسجد الأقصى، والقدس وشعبها، في ضوء ما أثبته خبراء المنطقة، وزعماء الفكر، ومراقبو حقوق الإنسان.والهدف المرجو تحقيقه بواسطة ندوة المسجد الأقصى هذه؛ هو إيقاف أعمال الحفر التي تُجرى أسفل المسجد، ورفع حظر تجديد وإعادة إعمار المسجد الأقصى وأماكن العبادة التي حوله، وتحريك المجتمع الدولي من أجل توفير حماية عاجلة للمسجد الأقصى وما حوله.

وتهدف الندوة إلى توحيد قادة الفكر والشعوب حول مدى أهمية المسجد الأقصى أولئك الموجودين في مناطق مختلفة من العالم، بدءا من الشرق الأقصى وحتى أمريكا، وفي مقدمتها فلسطين؛ وتحقيق مساهمة البشرية المساندة للحق والعدل لحل قضية حاضرة في جدول أعمالها. ولاسيما أن المسجد الأقصى هو مركز القضية الفلسطينية. إن الجهود المبذولة لحماية المسجد الأقصى وإنهاء الاعتداءات الموجهة إليه، سوف تُسهم في حل القضية الفلسطينية، وتؤثر في تحقيق السلام والعدل في المنطقة خاصة، والعالم عامة.

وليس المسجد الأقصى مجرد قيمة مزاجية فحسب لأصحاب الضمائر الآملة، إنما هو في ذات الوقت الاسم الأخر للصمود، وإثبات الذات؛ والسلام والعدل والحرية في المنطقة. ووجود المسجد الأقصى يعني وجود فرصة جديدة للعالم، والبشرية. والحفاظ عليه إنما هو حفاظ على البشرية جمعاء.

ولقد أوصى نبينا الكريم(صلعم) بالمسجد الأقصى قائلا:'' **هُوَ اَرْضُ الْمَحْشَرِ وَالْمَنْشَرِ ائْتُوهُ فَصَلُّوا فِيهِ وَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ اَرَاَيْتَ إِنْ لَمْ يُطِقْ اَحَدُنَا اَنْ يَتَحَمَّلَ إِلَيْهِ قَالَ فَمَنْ لَمْ يُطِقْ اَنْ يَتَحَمَّلَ إِلَيْهِ فَلْيُهْدِ إِلَيْهِ زَيْتًا يُسْرَجُ فِيهِ فَاِنَّهُ مَنْ اَهْدَى إِلَيْهِ كَانَ كَمَنْ صَلَّى فِيهِ.**''

(أبو داود، كتاب الصلاة، 14)

TARİHTEN GÜNÜMÜZE
MESCİD-İ AKSA

Aksa Tehlikede

Raid Salah
48 Toprakları İslam Hareketi Başkanı

Arapçadan çeviren Mustafa Genç

Giriş

1- Mescid-i Aksa'nın inşa tarihi

Mübarek Mescid-i Aksa'nın inşa tarihini Nübüvvet'in o saf ve berrak pınarından açık ve net bir biçimde öğreniyoruz. Buhari ve Müslim'de rivayet edildiğine göre, Ebu Zer (r.a.) şöyle demektedir: "Bir gün Allah Resulü'ne; 'Ey Allah'ın Resulü! Yeryüzünde ilk önce hangi mescit inşa edilmiştir?' diye sordum. Resulullah; 'Mescid-i Haram.' buyurdu. 'Peki sonra hangisi?' diye sordum. Bana; 'Mescid-i Aksa.' buyurdu. Ben de; 'Aralarında kaç sene vardı?', dedim. Bunun üzerine; 'Kırk sene.' şeklinde karşılık verdi." (Buhari, Enbiya 12; Müslim, Mesacid 1.)

Bu hadis-i şeriften de açık bir şekilde anlıyoruz ki, yeryüzünde inşa edilen ilk mescit Mescid-i Haram idi, onun inşasından 40 yıl sonra da Mescid-i Aksa inşa edildi. Bildiğimiz kadarıyla Mescid-i Haram'ı inşa eden ilk kişi Âdem (a.s.) olduğuna göre, tabii olarak Mescid-i Aksa'yı ilk kuran kişinin de Âdem (a.s.) olması gerekir. En azından onun oğullarının Mescid-i Aksa'yı inşa etmeleri ihtimali bulunmaktadır. İbn Hişam, el-Hattâbi ve İbn Hacer el-Askalani'nin görüşleri bu yöndedir. Diğer bir ifadeyle Mescid-i Aksa, Kuds-ü Şerif yahut başka herhangi bir mescit yahut bir havra veya kilise ya da herhangi bir binanın olmadığı bir tarihî evrede vücut bulmuştur. Bunun anlamı şudur: Kuds-ü Şerif'in bizzat kendisi dâhil olmak üzere, Kudüs şehrindeki her yapı mutlaka Mescid-i Aksa'dan sonra varlık sahnesine çıkmıştır. Bu sebeple Mescid-i Aksa'nın, kendinden önceki bir binanın enkazı üzere kurulmuş olduğu iddiası, hem dinî hem de tarihî gerçeklere

uymayan düpedüz bir yalan ve iftiradır. Mescid-i Haram ve Mescid-i Aksa, her zaman tevhidin adresi ve peygamberlerin mirası olarak imar edilmiş ve koruma altına alınmıştır. Nitekim Hz. İbrahim ve Hz. İsmail (a.s.) Mescid-i Haram'ı yeniden inşa etmişlerdir. Daha sonra defalarca yıkılan yapı, her seferinde yeniden yapılmıştır. Bugüne kadar hiç kimse de, Mescid-i Haram'ın tekrar tekrar inşa edilmesinden ötürü, mahiyetinin yahut isminin değiştirildiğinden söz etmemiştir. Keza hiç kimse, Mescid-i Haram'ın defalarca yenilendiği için bir mabet (Siyon Mabedi) yahut havraya dönüştüğünü de söylememiştir. Mescid-i Aksa da aynı şekilde defalarca yıkılmış ve tekrar tekrar inşa edilmiştir.

İşte Mescid-i Aksa'nın imar ve himaye sorumluluğunu üstlenen Hz. İbrahim (a.s.)'dır. Ve Hz. Yakub (a.s.) -Hafız İbn Kesir'in *el-Bidaye ve'n-Nihaye* adlı eserinde naklettiğine göre- Mescid-i Aksa'yı yeniden inşa etmiştir.

Allah'ın peygamberi Yûşa b. Nun (a.s.) da -İbn Kesir'in tefsirinde aktardığına göre- Mescid-i Aksa'yı himaye görevini deruhte etmiştir. Yine Allah'ın elçisi Davud (a.s.) da -İbn Teymiyye'nin Mecmuu'l-Fetava adlı eserinde anlattığına göre- Mescid-i Aksa'nın yeniden inşası için gerekli her türlü malzemeyi hazırlamasına rağmen, ecelinin yaklaştığını hissedince bu vazifeyi oğlu Süleyman (a.s.)'a vasiyet etmiş, o da Mescid-i Aksa'yı yeniden yapmıştır. Mescid-i Aksa'nın yeniden inşa ediliş süreçleri, bir açıdan yıkılış aşamalarını da göstermektedir. Nitekim Nabukadnazar MÖ 587 yılında Mescid-i Aksa'yı yıkınca, mescit daha sonra tekrar inşa edildi. Yine Romalı komutan Titus MS 70 yılında Mescid-i Aksa'yı yıkmaya yöneldi. Ardından başka bir Romalı komutan Hadriyanus gelip Kuds-ü Şerif'i, Mescid-i Aksa binasının kalıntıları da dâhil olmak üzere, baştan sona sabanlarla bir tarla gibi sürdü ve taş üstünde taş bırakmadı. Mescid-i Aksa, binası yıkık olmasına rağmen temelleri ve kapsadığı alanı belirgin bir vaziyette öylece kaldı. Ve Halife Hz. Ömer dönemine kadar yeniden bir mescit olarak inşası için hiçbir girişimde bulunulmadı. Hz. Ömer döneminde ise mescidin binası ahşaptan yapılmaya başlandı. Daha sonra Abdülmelik b. Mervan, halifeliği döneminde Mescid-i Aksa'nın yeniden inşa faaliyetine koyuldu. Bunun peşinden Mescid-i Aksa'nın imar ve himaye aşamaları devam etti. Ebu Cafer el-Mansur'un, onun ardından Halife Mehdi'nin, sonra Halife Me'mun'un bu süreçlerde önemli katkıları oldu. Daha sonra Kanuni Sultan Süleyman bu vazifeyi deruhte etti. Nihayetinde de Sultan II. Abdülhamid bu görevi üstlendi. Daha sonra 1996 yılının başlarında ise, Kültür Kurulu'nun iş birliğiyle Vakıflar İdaresi ve İmar Kurulu'nun gözetiminde "Müessesetü'l-Aksa"nın gayretleri sonucu el-Mervani Namazgâhı ve Eski Aksa'nın yeniden imarı gerçekleştirildi.

Aktardığımız bu kısa tarihçede, Mescid-i Aksa'nın uzun tarihî sürecinde imar ve yıkım aşamalarının nasıl peş peşe gerçekleştiği dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu sebeple herhangi birinin çıkıp da Mescid-i Aksa'nın mahiyetinin değiştiğini; birinci ve ikinci mabede veya havraya dönüştüğünü yahut duvarlarından birinin, mesela Batı Duvarı'nın

mahiyetinin değişerek "Ağlama Duvarı"na dönüştüğünü veya Mescid-i Aksa'nın bölümlerinden biri sayılan el-Mervânî Namazgâhı'nın Süleyman Ahırları hâline geldiğini yahut Mescid-i Aksa'nın kapalı tutulan güney kapılarından biri olan Nebi Kapısı'nın Halde Kapısı olarak değiştirildiğini iddiaya kalkışması ne akıl, ne hukuk, ne gelenek ve ne de tarihî gerçeklerle bağdaşır. Ayrıca 1996 yılında bir gece vakti Bibi Netanyahu tarafından törenle açılan tünele "Haşmunaim Tüneli" isminin verilmesi de hiçbir şekilde doğru değildir. Bu, Mescid-i Aksa hakkında uydurulmuş apaçık bir yalanın dayatılmasıdır. Evet, bütün bunlar asılsız iddialar olup ne dinî ne de tarihî gerçeklerle bağdaşmaktadır.

Yahudilerin dinî kaynakları incelendiğinde aklı başında her insan, "birinci veya ikinci mabet" söylentisinin tamamen bir kuruntu ve saptırmadan ibaret olduğunu görür. Çünkü Yahudilerin dinî kaynakları, hiçbir gerçekliği olmayan hayal âlemindeki bir mabetten söz etmektedir. Üstelik bu dinî kaynaklarda mabedin nitelikleriyle ilgili anlatılanlar birbiriyle çelişmektedir. Bazen onun altından yapıldığını; bölümlerinin, sunaklarının ve mihrabının altından olduğunu söylerken, bazen de sözü edilen bu müştemilatın gümüşten yapıldığını belirtmektedirler. Ayrıca bu dinî kaynaklar, mabedin mekânı konusunda da çelişkili ifadeler kullanmaktadır. Kimi kaynaklar mabedin yerini "Iybal" olarak belirlerken kimi "Cerzim", kimi "Beyt Lahm" kimisi de "Murya" olduğunu iddia eder. Aklı başında bir insan, bütün bu saçmalık ve çelişkilerin birbirini çürüttüğünü ve gerçekte ne "birinci" ne de "ikinci" bir mabedin olduğunu rahatlıkla kavrar.

Söz konusu mabet iddiasının aslında bir kuruntu ve gerçekleri saptırmadan öte bir anlam ifade etmediğini gösteren delillerden biri de şudur:

Tarihî kaynaklar bize Titus'un MS 70 yılında Kudüs'ü yaktığını; ardından da Hadriyanus'un MS 135 yılında gelip Kudüs'ü baştan sona tırpanladığını ve taş üstünde taş bırakmadığını söylemektedir. Bu tarihten itibaren Kudüs'te Yahudilere ait hiçbir yapının olmadığını, bunun ancak 1967 işgalinden sonra oluşmaya başladığını herkes bilmektedir. Bütün bunları bildiğimiz bir zaman diliminde, çıkıp hâlâ "Batı'daki Kudüs duvarının, mabedin kalıntılarından biri olduğu" iddiasını ısrarla savunan zavallılara şu soruyu sormak gerekir: Hadriyanus, Kudüs'ü taş üstünde taş bırakmayacak bir biçimde tırpanlamışken böyle bir şey nasıl olabilir?

Hadriyanus'un Kudüs'e ait bütün binaları tarumar ettiğini bilmemize rağmen "Süleyman Ahırları" veya "Halde Kapısı" yahut "Haşmunaim Tüneli" gibi hayali yapılardan, sanki mabedin kalıntılarıymış gibi bahsetmek mümkün müdür? Bütün bunların tek kaynağı gerçeklerin çarpıtılması değil midir?

Ayrıca çağdaş arkeolog ve araştırmacıların sözlerini inceleyen aklı başında her insan, birinci yahut ikinci mabet gibi bir söylentinin tamamen bir kuruntu ve saptırmadan ibaret olduğunu rahatlıkla kavrayabilir. Nitekim Cornfield, Ben Dof, Hertsoc, Mazar ve Ben David gibi isimler, Mescid-i Aksa'da on yıllardır sürdürülen kazılar sonucunda Mescid-i

Aksa'nın hareminde geçmiş dönemlere ait ve adına "mabet" denebilecek -küçük de olsa- bir kalıntıya rastlanmadığını itiraf etmek zorunda kalmışlardır. Hatta arkeolog Mazar şöyle söylemektedir: "Ben David'in, Mescid-i Aksa'nın hareminin doğusunda sürdürdüğü kazı çalışmalarında Yahudilere ait hiçbir tarihî eser veya kalıntıya rastlanmamıştır."

Bu noktada 07.06.1998 tarihli İsrail'in *Yediot Ahronot* gazetesinde yayınlanan bir habere dikkat çekmek istiyorum. Gazetede tarihî eser araştırmacıları Prof. İsrail Fankalştin ve David Usişkin'in şu görüşlerine yer verilmektedir: "Kudüs, -el-Mikrat'ta da bahsedildiği gibi- Kral Süleyman döneminde bir imparatorluğun başkenti değil, sadece küçük bir site idi. O sebeple ortada önemli bir soru var: Kral Süleyman, Tanah'ta geçtiği gibi gerçekten birinci mabedi inşa etti mi?" Yine Samiri Yahudileri cemaatinin lideri Haham Abdülmuin Sadaka da şöyle demektedir: "Dinimizde 'mabet' diye şey yoktur. Sadece 'toplanma çadırı' veya 'mişkan' (mesken) vardır. Toplanma çadırı da Kudüs'te değil Cerzim Dağı üzerindedir… Kudüs'ün bizim geleneğimizde hiçbir yeri yoktur… Tekrar ediyor ve diyorum ki, biz Kudüs'e inanmayız ve Tevrat'ta Kudüs diye bir şey olmadığı gibi beş kitabın (Tekvin, Çıkış, Levililer, Sayılar, Tesniye ve Yeşu) hiçbirinde Kudüs'ten bahsedilmez." Bütün bunlar "birinci veya ikinci mabet" iddiasının tamamen bir safsata ve çarpıtmadan ibaret olduğunu göstermektedir.

2- Mabedin inşa projesi

Bizatihi kendileri de "mabet" söyleminin asılsız bir iddia olduğunu bilmelerine rağmen, bu iddiada ısrar etmelerinin sebebi ise, bunun üzerinden mevhum bir siyasi hak elde edebilme düşünceleridir. Bu itibarla Mescid-i Aksa'nın yerine bir mabet inşası talebi, İsrail makamlarınca da kabul edilen yasal, resmî ve ulusal bir proje hâline gelmiştir. Hatta bu proje, sağcısıyla solcusuyla laik veya dinî siyasi örgütlenmeler tarafından, kısacası İsrail toplumun bütün kesimlerince kabul görmeye başlamıştır. İşte size birkaç örnek:

Öncelikle herkes Ben Gorion'un şu sözünü âdeta slogan edinmiş durumdadır: "Kudüs'süz İsrail'in hiçbir kıymeti yoktur. Mabet'siz de Kudüs'ün hiçbir değeri olamaz."

1. Menahem Begin, 1982 yılında Lübnan savaşında öldürülen Yekotil Âdem isimli üst rütbeli bir komutanının ölüm yıldönümünde onu anarken şu cümleyi kullanmıştır: "Sen, mabedin inşasında kullanılacak pirinç sapını getirmek için Lübnan'a gittin."
2. İzak Rabin, hatıratında 1967 yılı Kudüs işgalini anlatırken şöyle diyor: "Sabırsızlanıyorduk… Bu tarihî fırsatı kaçırmamamız gerekiyordu. Ağlama Duvarı'na yaklaştıkça heyecan artıyordu… İsrail'i başkalarından farklı kılan Ağlama Duvarı… Hep katkı sağlamayı hayal etmişimdir… Sadece İsrail Devleti'nin kurulma aşamasına değil, aynı zamanda Kudüs'e dönüş ve Ağlama Duvarı bölgesinin Yahudi egemenliği altına girmesi sürecine katkı sağlamayı…"
3. Kudüs kaynaklı *el-Hayat* gazetesi, 07.03.1997 tarihli nüshasında yayınlanan bir habe-

re göre; Hüsnü Mübarek, Benyamin Netenyahu'nun 05.03.1997 tarihinde Kahire'ye yaptığı ziyaretinde, İsrail'in gizlice hazırlattığı üçüncü mabedin imar planlarını önüne koyarak bir açıklama yapmasını istemiştir. Yine gazetenin Mısırlı birtakım yetkili kaynaklardan aktardığına göre Netenyahu, Hüsnü Mübarek'in karşısında, Kuds-ü Şerif'teki Mescid-i Aksa ve Kubbetü's-Sahra mevkiinde inşa edilmesi planlanan mabedin mimari projelerinin belgelerini yalanlamamıştır.

4. Haham Makufer de şöyle diyor: "Hiç şüphe yok ki, kayanın üzerine kurulu olan altın kubbeli cami mutlaka yıkılıp yerine bütün ihtişamıyla yeniden inşa edilecek olan yeni Kudüs mabedi dikilecektir."

5. "Kah" örgütünün uzantısı olan "Kaim Hay" örgütünün yetkilisi, Mabedin Yeniden İnşası Konfederasyonu'nun yedinci yıllık (olağan) kongresinde şunları söylüyor: "Mabet Dağı'na hareket edin… Onun uğruna savaşın; mabet, salonlarda ve sadece lafla özgürleştirilemez… Şimdi biz, canlarımızı ve ruhlarımızı feda etmeye davet ediliyoruz… Bu neslin misyonu, Mabet Dağı'nı kurtarmak ve üzerindeki kiri ve pisliği yok etmektir… Harem'in toprağı üzerinde İsrail bayrağını dalgalandıracağız… Ne sahra (kaya), ne kubbe ve ne de mescitler kalacak… Sadece ve sadece İsrail bayrağı… Bu bize farz kılınmış bir görevdir."

6. İsrail Tarihî Eserler yetkilisi Joseph Sirc de şunları söylemektedir: "Mescid-i Aksa'nın arazisi üzerine üçüncü mabedi yeniden inşa edeceğiz. İsrail, modern teknikleri kullanarak Aksa'yı temelden sarsabilir."

7. *El-Eyyam* gazetesi, 19.9.2000 tarihli nüshasında, İsrail eski Başbakanı Ehud Barak'ın ofisinin yayınladığı bir açıklamaya yer verdi. Açıklamada şöyle deniyordu: "İsrail, sadece Mabet Dağı üzerinde Filistinlilerin söz sahibi olmasına karşı çıkmıyor, o aynı zamanda oranın egemenliğinin herhangi bir İslami kuruluşa devredilmesini de kesinlikle reddetmektedir."

8. Yine *el-Eyyam* gazetesi, Eylül 2000 tarihli nüshasında, dönemin İsrail Savunma Bakan yardımcısı Efraim Sinih'in şöyle bir demecine yer vermektedir: "Hükümetimiz, Mescid-i Aksa'nın idaresini ele geçirmeyi istemektedir. Çünkü Yahudi inançları, üçüncü mabedin bu mekânda kurulması gerektiğini göstermektedir."

9. Keza, İçişleri Bakanlığı yapmış ve Dışişleri Bakanlığı görevini vekâleten yürütmüş olan Şalomu ben Ami de, Eylül 2000 tarihinde bazı Avrupa ülkelerine yaptığı bir ziyarette şu açıklamayı yaptı: "İsrail, Aksa'nın idaresini elinde bulundurma konusunda ısrarlı. Yahudilerin Aksa hareminde ibadetlerini yerine getirme taleplerini anlayışla karşılamak gerekir."

10. Yine *Yediot Ahronot* gazetesi, 10.08.1999 tarihli nüshasında, Barak hükümetindeki üst düzey bir bakanın şu sözlerini aktarmaktadır: "Biz Mabet Dağı'nın idaresini ele geçirme konusunda geciktik. Zira Mabet Dağı bizim değil."

11. *Nakuda* dergisi de Yahuda Atsiyon'un şu sözlerine yer vermektedir: "Mabet Dağı'nın idaresi meselesi, şehrin mülkiyetinin İshakoğullarına mı, yoksa İsmailoğullarına mı ait olduğu sorununa da son noktayı koyacaktır."

12. Burada ayrıca Kudüs Eski Müftüsü Şeyh İkrime Sabri'den duyduğum şu anekdotu da aktarmak istiyorum. Müftü Efendi bana, barış görüşmelerine katılan Filistinli bir şahıstan naklen, Barak hükümetindeki önemli bakanlardan biri olan Yusi Serid'in şöyle dediğini aktardı: "Mescid-i Aksa'nın bulunduğu alanda mabedin inşasına onay vermediğiniz sürece Kudüs meselesinin nihai çözümünü beklemeyin."

13. 2001 yılında da, dönemin İsrail Başbakanı Ariel Şaron'un ofisinden yayımlanan bir açıklamaya da burada temas etmeliyiz. Bu açıklamaya göre Şaron, güvenlik birimlerinden, yakın zamanda Yahudilerin Mescid-i Aksa'ya yapacakları ziyaretlerin güvenliğini sağlamalarını talep etmektedir. Bu mesele, başlı başına, Yahudilerin -ileride Aksa'nın yerine inşa edilmesi düşünülen mabedin yapımına bir adım olmak üzere- dinî merasimlerini Mescid-i Aksa'da yerine getirmelerini normal bir olgu olarak dayatmalarının ön hazırlığıdır.

14. Yine duyduğumuza göre İsrail eski Devlet Başkanı Moşe Ketsab, Halil kentindeki el-Mescidü'l-İbrahimi'de olduğu gibi Mescid-i Aksa'nın da Müslümanlarla Yahudiler arasında paylaştırılmasını talep etmiştir.

Buraya kadar aktardığımız açıklamalar, sadece birkaç örnektir. Bunların dışında daha onlarca açıklama var ki, İsrail'in mabet inşa etme projesinin artık İsrail'in bütün resmî ve sivil kuruluşlarından tam destek almış bir proje olduğunu ortaya koymaktadır.

3- Aksa tehlikede

1. Mescid-i Aksa işgal altındadır, dolayısıyla tehlikededir. Eğer işgalden kurtulamazsa, tehlike devam edecek ve söz konusu tehlike ancak İsrail işgali ortadan kalkarsa sona erecektir.

2. Mescid-i Aksa'yı bağrında taşıyan Kudüs işgal altındadır ve tehlikededir. Bugün için artık Kudüs'ü çepeçevre kuşatan tehlike ile Mescid-i Aksa'yı saran tehlike arasında bir fark söz konusu değildir. Zira, tehlike tektir ve kaynağı da aynıdır; o da İsrail işgalidir. Bu işgalin güttüğü hedeflerin sonuncusu ise, ancak bütün bir Kudüs Yahudileştirilir ve Mescid-i Aksa'nın bulunduğu mekâna efsanevi mabet(!) inşa edilirse gerçekleşmiş olacaktır.

3. Bundan dolayı tarihî Siyonist projenin ve İsrail'in işgal stratejilerinin mimarlarından biri olan David ben Gorion şöyle der: "Kudüs'süz İsrail'in hiçbir kıymeti yoktur. Mabed'siz de Kudüs'ün hiçbir değeri olamaz."

4. Kudüs'ün Yahudileştirilme planı, İsrail işgalcilerinin hesaplarına göre Mescid-i Aksa'nın yalnızlaştırılıp izole edilmesi hedefine yöneliktir. Mescid-i Aksa'nın yalnızlaş-

tırılması ise, onun üzerindeki mutlak İsrail egemenliği için atılması gereken zorunlu bir adımdır. Bu yolla Aksa üzerinde egemenlik kurmak isteyen herhangi İslami bir yapı devre dışı bırakılacak ve daha sonra da arazisi üzerine efsanevi mabet inşa edilecektir.

5. Şu hususu iyi anlamak gerekir: Mescid-i Aksa'nın yerine inşa edilecek olan efsanevi mabet, Amerika'daki "Siyonist Protestanlar" (Evanjelistler) olarak bilinen yeni muhafazakârlar tarafından da kabul edilmektedir. Bunlar, Mescid-i Aksa'nın yıkılıp yerine efsanevi mabedin yapılmasının, "Armagedon Savaşı"nın hızlandırılması anlamına geldiğine inanıyorlar.

6. Bu gerçek de göstermektedir ki, Mescid-i Aksa, Siyonist politikanın yanı sıra yeni muhafazakârlar tarafından da düşman ilan edilmiştir. Bu sebeple Aksa kıskaç altındadır, bu da onun gün geçtikçe daha büyük tehlikelere maruz kalacağının bir alametidir.

7. Ayrıca şu yanılgıya da düşmemek gerekir ki, bugün için Mescid-i Aksa'ya yapılan saldırı ve düşmanlıklar -iddia edildiği gibi- sadece belli bir grup aşırı Yahudi'nin işi değildir. Tam tersine bu saldırıları sürdürenler, bizzat işgalci İsrail'in resmî kurumlarıdır.

8. Şu ana kadar Kudüs'ü de Mescid-i Aksa'yı da işgal altında tutan kurumlar bunlardır. Ayrıca Kudüs'ü Yahudileştirmek ve arazilerine, evlerine, mukaddesatına ve kurumlarına işgalci ellerini koyma hedefiyle her türlü yıkım yönteminin planını yapıp uygulamaya geçirenler de onlardır.

9. Mescid-i Aksa'ya yönelik her çeşit saldırının planlayıcıları ve uygulayıcıları da onlardır. Mesela, 1967 yılından bu yana, Mescid-i Aksa'nın altında birbirine bağlı ağlar kuracak tünelleri kazma işini bizatihi onlar yürütmektedir.

10. Mescid-i Aksa'nın bölümlerinden biri olan "Burak Duvarı"na çeşitli yalanlarla "Ağlama alanı" adını verip orayı göz göre göre ele geçirme emelinin bir ön adımı olarak 11.06.1967 tarihinde el-Meğaribe mahallesini yerle bir edenler de onlardır.

11. Mescid-i Aksa'yı bütünüyle ele geçirme planının bir başlangıcı olarak onun kapılarından biri sayılan el-Meğaribe Kapısı'nın anahtarlarına el koymak suretiyle 1967'den bu yana söz konusu kapının idaresine tam anlamıyla egemen olanlar da onlardır.

12. Daha sonraları Mescid-i Aksa'nın bütün kapılarının idaresine el koyan, askerlerine bu kapıların önünde gece-gündüz nöbet tutturan ve âdeta Mescid-i Aksa kendi özel mülküymüş gibi dilediğinin girmesine müsaade edip dilediğini engelleyenler de onlardır.

13. Mescid-i Aksa'nın bütün kapılarının kontrolünü eline aldıktan sonra düşmanlığında sınır tanımayan ve bugün o bölgede olup biten her şeyi tam anlamıyla kontrol altına alma çabası içerisinde Mescid-i Aksa için zorunlu hâle gelen restorasyon malzemelerinin bile içeriye alınmasına engeller çıkartan, oruçluların iftariyeliklerine müsaade etmeyen, mescitte vaaz veren davetçileri tutuklayan ve hatta bazı Müslümanları, el-Meğaribe Kapısı'nın yakınında namaz kıldıkları gerekçesiyle tutuklayacak kadar haddini aşanlar da onlardır.

14. En sonuncusu 2007'nin başlarında yaşanmış olan birçok cinayeti Mescid-i Aksa'nın hareminde işleyenler de onlardır.

15. Mescid-i Aksa'nın altındaki tünellerde Yahudi havrası inşa edenler de onlardır.

16. Mescid-i Aksa'nın altındaki tünellerde bir İsrail müzesi kuranlar da onlardır.

17. 1967'den sonra Mescid-i Aksa'nın müştemilatından biri olan Tenkiziye Medresesi'ne el koyup daha sonra Aksa'nın namazgâhlarından biri olan bu medresenin namazgâhını bir Yahudi havrasına dönüştürenler de onlardır.

18. Mescid-i Aksa'nın her tarafına gizli veya açık kameralar yerleştirip ahalimizin mescit içerisindeki bütün hareketlerini gözetlemeye çalışanlar da onlardır.

19. Mescid-i Aksa'ya her gün istihbaratçıları, işgal askerleri ve özel birlikleriyle baskınlar düzenleyen ve hiçbir sınır tanımadan Kubbetü's-Sahra'ya, Mescid-i Aksa'ya el-Mervani namazgâhına girip namaz kılan mümin erkek ve kadınların önünden pervasızca geçen ve hatta namaz kılmakta olan bir kısım Müslüman'ı tutuklayanlar da onlardır.

20. İsrail halkını zorla da olsa Mescid-i Aksa'ya girmeye teşvik edip dinî merasimlerini orada yapabilmeleri için her türlü güvenlik önlemlerini alanlar da onlardır.

21. Her gün binlerce yarı çıplak kadın ve erkek turisti Mescid-i Aska'ya fütursuzca sokanlar da onlardır.

22. Yine, 2007 yılının başlarında Mescid-i Aksa'nın müştemilatından biri sayılan el-Meğaribe yolunun yıkımını başlatan ve el-Meğaribe Kapısı'nı yıkıp söz konusu yol üzerine sağlam bir askerî köprü yapma niyetinde olduğunu açıkça ifade eden ve tankların, kamyonların ve iş makinelerinin bu sağlam köprü üzerinden kolaylıkla geçip Aksa'ya gireceğini ilan edenler de onlardır.

23. Mescid-i Aksa'nın namazgâhlarından biri olan Burak Namazgâhını bir Yahudi havrasına dönüştürme niyetinde olduklarını açıkça belirtenler de onlardır.

24. Keza, Mescid-i Aksa'nın müştemilatından biri olan Tenkiziye Medresesi'nin enkazı üzerine dünyanın en büyük havrasını inşa ederek Aksa'nın iç avlularını bu büyük havranın avluları hâline getirme arzusunda olduklarını açıkça ifade edenler de onlardır.

25. Ayrıca yalan ve hileyle Mescid-i Aksa'nın iç avlularını kamuya ait alanlar gibi lanse eden ve -söz konusu alanların Mescid-i Aksa'nın ayrılmaz birer parçası olduğunu çok iyi bilmelerine rağmen- bunların Kudüs belediyesinin yönetimine bağlı olduğunu iddia etmeye başlayanlar da onlardır.

26. El-Mervani Namazgâhına ve eski Mescid-i Aksa'ya açılan ve hâlihazırda kapalı tutulan birtakım dış kapıları açarak söz konusu namazgâhların Yahudi havralarına dönüştürülme planlarını yapanlar da onlardır.

27. Eski Kudüs'ün ve bütün Selvan semtinin altından Mescid-i Aksa'ya doğru uzanan tüneller ağını kazma faaliyetlerini aralıksız sürdürenler de onlardır.

28. Şunu özellikle vurgulamak gerekir ki, işgalci İsrail kurumlarının bugün yapmak-

ta oldukları faaliyetler, sadece Mescid-i Aksa'nın yerine kurulması planlanan mabedin ön adımlarıdır.

29. Bu sebeple işgalci İsrail kurumları; arazi, servet ve bütün imkânlara sahip olmalarına rağmen şimdiye kadar bir mabet inşa etmiş değillerdir. Çünkü onların hedefi, sadece Mescid-i Aksa'nın yerine efsanevi bir mabet inşa edebilmektir.

30. Bütün bunların yanı sıra, işgalci İsrail kurumları, Mescid-i Aksa'yı çepeçevre kuşatacak bir biçimde bir dizi Yahudi havrası inşa etmeye de gayret göstermektedirler.

31. Öte yandan İsrail, yıkıcı gayretlerini işgalci İsrail kurumlarıyla birleştirerek Kudüs'ü Yahudileştirme ve Mescid-i Aksa'nın yerine efsanevi mabedi inşa etme çabası içerisindeki aşırı Yahudi örgütlerinin güvenliğini sağlamaktadır. Çok sayıdaki bu örgütlerin en meşhur olanları el-Ad, Atrat Kuhenim ve Mabed Mütevellileri'dir.

32. Bütün bunlar Mescid-i Aksa'nın tehlikede olduğu anlamına gelmektedir. Bu da mescide ve Kuds-ü Şerif'e yardım etmenin her birimiz için acil ve kaçınılmaz bir vazife olduğunu göstermektedir. Hiç kimsenin bu görevden kaçınmasının bir mazereti olamaz. İmanın en zayıf noktası, işgal altındaki Kudüs'e ve Mescid-i Aksa'ya sahip çıkmaktır. Bu dava, İsrail'in onlar üzerindeki işgali sona erinceye kadar asla bitmeyecek bir davadır.

الأقصى في خطر

الشيخ رائد صلاح
رئيس الحركة الإسلامية في الداخل الفلسطيني

تمهيد لا بد منه:-

١. ميلاد المسجد الأقصى:

بداية ميلاد المسجد الأقصى المبارك واضحة محددة، نستقيها من نبع النبوة الصافي والصادق، ففي الصحيحين من حديث أبي ذر الغفاري رضي الله عنه قال: (قلت يا رسول الله أي مسجد وضع في الأرض أول؟ قال: المسجد الحرام قلت: ثم أي؟ قال المسجد الأقصى قلت: كم بينهما؟ قال أربعون سنة).

من خلال هذا الحديث النبوي الشريف نفهم بوضوح أن أول مسجد بني على وجه الأرض كان المسجد الحرام، وبعد أربعين سنة من بنائه بني المسجد الأقصى، فإذا عرفنا أن آدم عليه السلام هو أول من بنى المسجد الحرام، فمعنى ذلك أن آدم عليه السلام هو أول من بنى المسجد الأقصى، أو جائز أن يكون أبناء آدم عليه السلام هم من بني المسجد الأقصى، على أبعد احتمال، وهذا ما قال به ابن هشام والخطابي وأبن حجر العسقلاني، أي معنى ذلك أن المسجد الأقصى كان في فترة تاريخية ولم يكن فيها وجود للقدس الشريف أو وجود لأي مسجد آخر أو لأي كنيس أو كنيسة أو لأي بناء آخر، ومعنى ذلك أن كل بناء وجد في القدس الشريف كان بعد المسجد الأقصى بما في ذلك القدس الشريف نفسها، ومعنى ذلك أن أي ادعاء أن المسجد الأقصى بني على أنقاض بناء آخر سابق له، هو ادعاء كاذب ومحض افتراء على الحقيقة الدينية وعلى الحقيقة التاريخية. ولقد تحول المسجد الحرام والمسجد الأقصى إلى عنوان للتوحيد وميراث للأنبياء يتعهدانهما بالرعاية والأعمار، فهذا سيدنا إبراهيم وإسماعيل عليهما السلام قد أعادا بناء المسجد الحرام، ثم هدم بعد ذلك عدة مرات وأعيد بناؤه عدة مرات، وما وجد من يقول أن المسجد الحرام قد تغيرت ماهيته أو تغير أسمه بسبب إعادة بنائه مرة بعد مرة، وما وجد من يقول أن المسجد الحرام قد أصبح هيكلاً أو كنيساً بسبب إعادة بنائه عدة مرات وبنفس المنطق الواضح فقد هدم المسجد الأقصى عدة مرات وأعيد بناؤه عدة مرات، فهذا سيدنا إبراهيم عليه السلام قد تعهد بالرعاية والأعمار المسجد الأقصى.

وهذا سيدنا يعقوب عليه السلام قد أعاد بناء المسجد الأقصى كما يروي ذلك الحافظ أبن كثير في كتاب «البداية والنهاية»، وهذا نبي الله يوشع بن نون عليه السلام قد تعهد المسجد الأقصى بالرعاية كما يروي ذلك الحافظ ابن كثير في تفسيره، وهذا نبي الله داود عليه السلام كان قد جهز المواد اللازمة لإعادة بناء المسجد

الأقصى ولكنه أحس بدنو أجله فعهد بذلك إلى أبنه نبي الله سليمان عليه السلام فأعاد بناء المسجد كما يذكر ذلك ابن تيمية في «مجموع الفتاوى»، وكما كانت مراحل إعادة بناء للمسجد الأقصى فقد كانت مراحل هدم، فهذا نبوخذ نصر يدمر المسجد الأقصى عام ٥٨٧ (ق.م) ثم أعيد بناؤه بعد ذلك، ثم أقدم القائد الروماني طيطس عام ٧٠م على تدمير المسجد الأقصى، ثم جاء بعد ذلك القائد الروماني (هدريانس) فحرث كل القدس الشريف بالمحاريث، بما في ذلك بقايا بناء المسجد الأقصى ولم يبق حجراً على حجر، وظل المسجد الأقصى على هذا الحال، محدد القواعد ومعروف المساحة ولكن بناءه مدمر، ولم تجر أي محاولة بعد ذلك لإعادة بنائه كمسجد أقصى إلا في عهد الخليفة عمر ابن الخطاب حيث بدأ ببنائه من الخشب ثم جاء عهد الخليفة المسلم عبد الملك بن مروان فتولى عملية بناء المسجد الأقصى، فكان أن بنى الصخرة المشرفة وهي جزء من المسجد الأقصى، ولكن الأجل لم يمهله، فجاء أبنه الخليفة الوليد عبد الملك فتابع إعادة بناء المسجد الأقصى، ثم استمرت مراحل رعاية وأعمار المسجد الأقصى، فكان هناك دور لأبي جعفر المنصور ثم الخليفة المهدي ثم الخليفة المأمون ثم توالت مراحل الرعاية والأعمار حتى انتهت إلى السلطان سليمان القانوني ثم السلطان عبد الحميد الثاني ثم بعد ذلك كان هناك مع مطلع عام ١٩٩٦م إعادة أعمار المصلى المرواني والأقصى القديم من خلال جهود (مؤسسة الأقصى) بإدارة هيئة الأوقاف ولجنة الأعمار وبالتعاون مع لجنة التراث.

وفق هذا الموجز الذي ذكرته نلاحظ كيف تعاقبت مراحل الهدم والبناء على المسجد الأقصى في تاريخه الطويل، فلا يجوز عقلاً ولا شرعاً ولا عرفاً ولا تاريخاً أن يأتي من يدعي ويقول أن المسجد الأقصى قد تحولت ماهيته فأصبح هيكلاً أولاً وثانياً أو أصبح كنيساً أو تغيرت ماهية أحد حوائطه فأصبح حائطه الغربي (مبكى) أو أصبح المصلى المرواني الذي هو جزء من المسجد الأقصى أصبح إسطبلات سليمان أو أصبح (باب النبي) وهو أحد أبواب المسجد الأقصى الجنوبية المغلقة أصبح (باب خلده) كما لا يجوز بأي حال من الأحوال فرض تزوير صارخ على المسجد الأقصى كأن يسمى النفق الذي افتتحه (بيبي نتنياهو) ليلاً عام ١٩٩٦م كأن يُسمى هذا النفق باسم نفق (الحشمونائيم)، نعم لا يجوز كل ذلك لأنها ادعاءات باطلة ومصادمة للحقيقة الدينية والتاريخية.

وواضح لي أن دراسة المصادر الدينية اليهودية تزيد الإنسان العاقل يقيناً أن مقولة (هيكل أول) أو (ثاني) ما هي إلا وهم وتضليل، لأن المصادر الدينية اليهودية تتحدث عن «هيكل» هو في «عالم الخيال لا في عالم الواقع»، وفي الأوصاف التي توردها له هذه المصادر الدينية، أو أنها تتحدث عن «هيكل» متناقض الأوصاف، فتارة تصفه بأنه مصنوع من ذهب وأن أدواته ومذابحه ومحرابه كانت من الذهب وتارة تصفه بأنه مصنوع من الفضة وأن أدواته ومذابحه ومحرابه كانت من الفضة، كما وأن هذه المصادر الدينية اليهودية قد تخبطت في تحديد مكانه فبعض هذه المصادر الدينية حددت مكانه في (عيبال) وبعضها في (جرزيم) وبعضها في (بيت لحم) وبعضها في (موريا) مما يجعل الإنسان العاقل يدرك أن كل هذه التخبطات والتناقضات ينفي بعضها بعضاً، فلا هيكل أول ولا هيكل ثان.

وواضح لي كذلك أن دراسة المصادر التاريخية تزيد الإنسان العاقل يقيناً أن مقولة (هيكل أول) أو (ثاني) ما هي إلا وهم وتضليل، ففي الوقت الذي تقول لنا فيه المصادر التاريخية أن (طيطس) قام بحرق القدس عام ٧٠م، ثم جاء (هدريان) من بعده وقام بحراثة القدس عام ١٣٥م، حتى أنه لم يبق حجراً على حجر من القدس، وفي الوقت الذي يعلم فيه الجميع أنه لم يكن للمجتمع اليهودي أي بناء في القدس بعد ذلك إلا بعد احتلالها عام ١٩٦٧م، في الوقت الذي نعلم فيه كل ذلك فان الواحد منا يتساءل مشفقاً على أولئك الأدعياء الذين ما يزالون يروجون حتى الآن مقولة أن (حائط الأقصى) الغربي (هو جزء) من بقايا (هيكل) كيف ذلك وقد حرث (هدريان) القدس ولم يترك فيها حجراً على حجر؟!

ثم كيف الحديث عن وجود شيء اسمه «إسطبلات سليمان» أو «باب خلدة» أو «نفق الحشمونائيم» وكأنها

من بقايا (هيكل) علماً أن «هدريان» لم يبق من كل أبنية القدس حجراً على حجر؟! أليس التضليل هو المصدر الوحيد لكل ذلك؟! وأن دراسة أقوال باحثي الآثار المعاصرين تزيد الإنسان العاقل يقيناً أن مقولة (هيكل أول) أو (ثاني) ما هي إلا وهم وتضليل، فهذا «كورنفلد» وهذا بن دوف و «هرتسوج» و «مازار» و «بن دافيد» يؤكدون بعد عشرات السنوات من الحفريات في حرم المسجد الأقصى أنه لا وجود لأية آثار ولو كانت في حجم حجر صغير تدل على أنه كان في يوم سحيق من الأيام في حرم المسجد الأقصى شيء اسمه «هيكل» وحتى أن عالم الآثار «مازار» يقول: (أن الحفريات التي أجرها «بن دافيد» شرق الحرم القدسي لم تثبت أية آثار أو وجود لليهود).

وهنا أتوقف عند ما كتبته صحيفة «يدعوت أحرنوت» بتاريخ ٠٧/٠٦/١٩٩٨ على لسان باحثي الآثار البرفسور (إسرائيل فنقلشطين) و (دافيد اوسيشقين) حيث كتبت ما يلي: (القدس في أيام الملك سليمان كانت تجمعاً صغيراً، ولم تكن عاصمة لإمبراطورية، كما هو وارد في «المقراة» لذلك هناك تساؤل كبير: هل الملك سليمان بني الهيكل الأول كما هو وارد في التناخ) – التناخ: هو اسم لكتاب مقدس بالعبري فيه مجموعة قوانين يهودية – وهذا هو الكاهن اليهودي (عبد المعين صدقه) رئيس طائفة اليهود السامريين يقول: (في ديننا لا يوجد هيكل وإنما توجد خيمة «الاجتماع» أو «المشكان» حيث وضعت خيمة الاجتماع هنا على جبل جرزيم وليس في القدس... أما القدس فلم يرد لها ذكر عندنا بتاتاً... أكرر وأقول: نحن لا نؤمن بالقدس ولا يوجد قدس في التوراة ولم يرد للقدس في الخمسة أسفار وهي التكوين، الخروج، لاويين، عدد، تثنية، الاشتراع) وكل ذلك يعني لكل عاقل أن مقولة (هيكل أول) أو (هيكل ثاني) ما هي إلا وهم وتضليل.

٢. مشروع بناء الهيكل:-

مع أن مقولة «هيكل» وهم وتضليل ومع أن الذين يتمسكون بوهم وجود «هيكل» يعلمون في قرارة أنفسهم إن ذلك ادعاء باطل، ومع ذلك فهم يصرون على هذا الادعاء الباطل كي يطالبوا بحق سياسي موهوم قائم على ادعاء باطل، ولذلك فان المطالبة ببناء هيكل على حساب المسجد الأقصى أصبحت مشروعاً رسمياً وشعبياً لدى المؤسسة الإسرائيلية، وأصبح هذا المشروع يحظى بإجماع بين كافة مركبات المجتمع الإسرائيلي، السياسية العلمانية والسياسية الدينية، يساراً كانت أم يميناً أو وسطاً، وإليكم هذه الشواهد: الكل يذكر مقولة «بن غوريون»: (لا قيمة لإسرائيل بدون القدس ولا قيمة للقدس بدون الهيكل).

١. عندما أبَّن «بيغن» أحد رجالاته العسكريين الذي قتل في حرب لبنان عام ١٩٨٢م وهو المدعو «يكوتئيل آدم» أبُنه «بيغن» وقال: (لقد ذهبت إلى لبنان من أجل إحضار خشب الأرز لبناء الهيكل).
٢. كتب إسحاق رابين في مذكراته وهو يصف لحظة احتلال القدس عام ١٩٦٧م (كان صبرنا قصيراً.. كان يجب أن لا نضيع الفرصة التاريخية، كنا كلما اقتربنا من حائط المبكى ازداد الانفعال.. حائط المبكى الذي يميز إسرائيل، لقد كنت أحلم دوماً بأن أكون شريكاً، ليس فقط في تحقيق قيام إسرائيل، وإنما في العودة إلى القدس وإعادة أرض حائط المبكى إلى السيطرة اليهودية..).
٣. ذكرت صحيفة الحياة المقدسية بتاريخ (٠٧/٠٣/١٩٩٧) أن الرئيس حسني مبارك واجه بنيامين نتنياهو عندما زار القاهرة في ٠٥/٠٣/١٩٩٧ برسوم هندسية تجهزها إسرائيل سراً عن الهيكل الثالث، وقالت الصحيفة نقلاً عن مصادر مصرية مطلعة أن نتنياهو لم ينفَ أمام الرئيس مبارك مخططات الهيكل في موقع مسجدي الأقصى والصخرة في القدس الشريف عندما واجهه بالتصميمات الهندسية للهيكل.
٤. يقول الحاخام (ماكوفر): لا أشك لحظة في أن الجامع ذا القبة الذهبية والمُقام على الصخرة، هذا الجامع سيدمر

لقيام مكانه هيكل القدس الجديد الذي سيُعاد بناؤه بكل فخامة.

٥. يقول مسؤول منظمة (قائم حي) وريثة منظمة (كاخ) في المؤتمر السنوي السابع لرابطة (إعادة بناء الهيكل): (هلموا إلى جبل الهيكل... قاتلوا من أجله وليس في القاعات ولا بالأقوال سيحرر الهيكل... نحن الآن مدعوون للتضحية بأنفسنا وأرواحنا... مهمة هذا الجيل هي تحرير جبل الهيكل وإزالة الرجس والنجاسة عنه... سنرفع راية إسرائيل فوق أرض الحرم، لا صخرة ولا قبة ولا مساجد، بل راية إسرائيل فهذا واجب مفروض علينا).

٦. يقول موظف الآثار الإسرائيلي (جوزيف سيرج): (سنقوم بإعادة بناء الهيكل الثالث على أرض المسجد الأقصى الذي تستطيع إسرائيل تصديعه باستخدام الوسائل الحديثة).

٧. أوردت صحيفة (الأيام) بتاريخ ١٩/٠٩/٢٠٠٠م تصريحاً صدر عن مكتب (أيهود براك) رئيس حكومة إسرائيل سابقاً وقد جاء في هذا التصريح ما يلي: (أن إسرائيل لا تعارض فقط نقل السيادة على جبل الهيكل إلى فلسطينيين، بل ترفض تماماً فكرة نقل السيادة إلى أية هيئة إسلامية).

٨. أوردت صحيفة (الأيام) المقدسية بتاريخ ٠٩/٢٠٠٠ تصريحاً لنائب وزير الدفاع الإسرائيلي (افرايم سنيه) في ذلك الوقت، يقول سنيه: (إن حكومته تريد السيادة على المسجد الأقصى لأن المعتقدات اليهودية تشير إلى أن الهيكل الثالث سوف يقام في هذا المكان).

٩. صرح (شلومو بن عامي) بتاريخ ٠٩/٢٠٠٠ حيث كان يشغل منصب وزير الأمن الداخلي ووزير الخارجية بالوكالة لدى زيارته لبعض الدول الأوروبية أن إسرائيل متمسكة بالسيادة على الأقصى، وهناك ضرورة لتفهم طلب اليهود بأداء صلاتهم في حرم الأقصى.

١٠. ذكرت صحيفة (يدعوت احرنوت) بتاريخ ١٠/٠٨/١٩٩٩ قول وزير رفيع المستوى في حكومة براك: (لقد تأخرنا في السيطرة على جبل "الهيكل" فإن جبل الهيكل ليس معنا).

١١. ذكرت نشرة "نكوداه" قول (يهودا عتصيون): (قضية السيطرة على جبل الهيكل سيحسم ملكية البلاد لأبناء إسحاق أم لأبناء إسماعيل).

١٢. أذكر بجملة سمعتها من (فضيلة الشيخ عكرمة صبري) مفتي الديار المقدسة، حيث نقل لي ما قاله له أحد المفاوضين الفلسطينيين على لسان (يوسي سريد) أحد الوزراء الكبار في حكومة براك (لا تتوقعوا حلاً نهائياً لقضية القدس إلا إذا وافقتم على بناء (هيكل) في ساحات المسجد الأقصى.

١٣. وفي عام ٢٠٠١ سمعنا ذلك التصريح الذي صدر من مكتب (ارئيل شارون) رئيس الحكومة الإسرائيلي آنذاك، ومفاد هذا التصريح أن (شارون) طلب من الأجهزة الأمنية توفير الحماية لزيارات اليهود القريبة للمسجد الأقصى، وهذا بحد ذاته مقدمة لفرض واقع أداء اليهود طقوسهم الدينية في المسجد الأقصى كخطوة نحو بناء هيكل على حساب المسجد الأقصى.

١٤. ولا ينسى طلب رئيس الدولة الإسرائيلي السابق (موشه كتساب) بتقسيم المسجد الأقصى بين المسلمين واليهود كما وقع التقسيم على المسجد الإبراهيمي بالخليل.

كل ما أوردت من تصريحات هو غيض من فيض، فهناك عشرات التصريحات التي تؤكد أن مشروع بناء هيكل بات محل إجماع لدى كل المؤسسة الإسرائيلية رسمياً وشعبياً.

٣. الأقصى في خطر

١. لأن المسجد الأقصى محتل فهو في خطر، وإذا ظل محتلاً فسيبقى في خطر، ولن يزول عنه هذا الخطر إلا إذا زال عنه الاحتلال الإسرائيلي.

٢. ولأن القدس التي تحتضن المسجد الأقصى محتلة فهي في خطر، ولا يمكن الفصل بين الخطر الذي يحاصر المسجد الأقصى اليوم وبين الخطر الذي يحاصر القدس، حيث أن هذا الخطر واحد ومصدره واحد وهو الاحتلال الإسرائيلي، والهدف الأخير في حسابات هذا الاحتلال لا يكتمل إلا إذا قام بتهويد القدس وبناء هيكل أسطوري على حساب المسجد الأقصى.

٣. لذلك يقول دافيد بن غوريون أحد قادة المشروع الصهيوني التاريخيين الذي ساهم بوضع استراتيجيات الاحتلال الإسرائيلي يقول: ((لا قيمة لإسرائيل بدون القدس ولا قيمة للقدس بدون الهيكل)).

٤. وإن تهويد القدس يعني في حسابات الاحتلال الإسرائيلي الاستفراد بالمسجد الأقصى، وان الاستفراد بالمسجد الأقصى هو مقدمة ضرورية في حسابات الاحتلال الإسرائيلي للسيطرة المطلقة عليه، وإلغاء أية سيادة إسلامية عليه، ثم بناء هيكل أسطوري على حسابه.

٥. وحتى لا نُخدع علينا أن نعلم أن بناء هيكل أسطوري على حساب المسجد الأقصى هو محل إجماع عند المحافظين الجدد في أمريكا أو من يُعرفون باسم "البروتستانت الصهيونيين" فهم يؤمنون أن هدم المسجد الأقصى ثم بناء هيكل أسطوري يعني التعجيل بوقوع معركة "هار مجدون".

٦. المسجد الأقصى يواجه عداء من قبل المشروع الصهيوني، ويواجه عداء آخر من قبل المحافظين الجدد، وهو بذلك بين فكي كماشة، وهذا ما يضاعف الخطر عليه يوما بعد يوم.

٧. وحتى لا نُخدع علينا أن نعلم أن الذي يواصل الاعتداء على المسجد الأقصى اليوم هو ليس كما يُقال مجرد عدد قليل من المتطرفين اليهود، بل الذي يواصل هذا الاعتداء هي نفس المؤسسة الإسرائيلية الرسمية المحتلة، ومن بعض فظائع أعمالها:

- هي التي لا تزال تحتل القدس حتى الآن وهي التي لا تزال تحتل المسجد الأقصى حتى الآن، وهي التي تخطط وتنفذ كل أساليب تدميرية تهدف إلى تهويد القدس ووضع اليد الاحتلالية على أرضها وبيوتها ومقدساتها ومؤسساتها.
- وهي التي تخطط وتنفذ كل مظاهر الاعتداءات على المسجد الأقصى، وعلى سبيل المثال هي التي تشرف على حفر الأنفاق تحت المسجد الأقصى منذ عام ١٩٦٧م حتى الآن، لدرجة أنها أقامت شبكة أنفاق تحت المسجد الأقصى.
- قامت بتدمير حارة المغاربة بتاريخ ١١/٠٦/١٩٦٧، كمقدمة لإقامة ما سموه كذباً باسم "ساحة المبكى" وكمقدمة لمصادرة مكشوفة لحائط البراق أحد أجزاء المسجد الأقصى وفرض اسم كذاب عليه وهو حائط المبكى.
- عملت على مصادرة مفاتيح باب المغاربة أحد أبواب المسجد الأقصى والسيطرة على هذا الباب بالكامل منذ عام ١٩٦٧م كمقدمة لبداية السيطرة على كل المسجد الأقصى.
- وهي التي سيطرت فيما بعد على كل أبواب المسجد الأقصى، وباتت تفرض جنودها في الليل والنهار عند كل باب من هذه الأبواب، وقامت على أن تُدخل من تشاء إلى المسجد الأقصى وتمنع من تشاء من دخول المسجد الأقصى، وكأن المسجد الأقصى ملك شخصي لها.
- تمادت بعدائها بعد سيطرتها على كل أبواب المسجد الأقصى، وها هي اليوم تفرض سيطرتها بالكامل على كل ما يدور في المسجد الأقصى يومياً، لدرجة أنها باتت تمنع إدخال مواد أعمار ضرورية إلى المسجد الأقصى، ولدرجة أنها باتت تمنع إدخال إفطار الصائمين إلى المسجد الأقصى، وما فتأت تعتقل بعض الدعاة الذين يلقون مواعظهم في المسجد الأقصى، وباتت تعتقل بعض المصلين بتهمة أنهم يصلون قريبا من باب المغاربة.
- وهي التي أوقعت أكثر من مجزرة في المسجد الأقصى كان آخرها في بدايات عام ٢٠٠٧م.

- أقامت كنيساً يهودياً في الأنفاق الواقعة تحت المسجد الأقصى.
- وأقامت متحفاً إسرائيلياً في الأنفاق الواقعة تحت المسجد الأقصى.
- وهي التي سيطرت على المدرسة التنكزية أحدى أبنية المسجد الأقصى بعد عام ١٩٦٧م، ثم حّولت مصلاها الذي هو أحد مصليات المسجد الأقصى حولته إلى كنيس يهودي.
- نصبت الكثير من الكاميرات العلنية أو السرية عند كل باب من أبواب المسجد الأقصى وباتت ترصد كل حركات أهلنا في داخل المسجد.
- وهي التي لا تزال تقتحم المسجد الأقصى يومياً بواسطة مخابراتها وجنودها ومجنداتها وقواتها الخاصة وباتت هذه القوات تدخل بلا رادع إلى قبة الصخرة والمسجد الأقصى والمصلى المرواني وتمر من أمام المصلين والمصليات بل وتعتقل بعض المصلين في الكثير من الأحيان.
- وهي التي باتت تفرض إدخال المجتمع الإسرائيلي بالقوة إلى المسجد الأقصى، وتوفير الحماية لهم حتى يؤدوا طقوسهم في داخل المسجد الأقصى.
- وتستمر بلا هوادة ولا حسبان بفرض إدخال آلاف السائحين والسائحات شبه العراة بالقوة إلى المسجد الأقصى يومياً.
- وهي التي بدأت في مطلع عام ٢٠٠٧م بتدمير أحد أبنية المسجد الأقصى وهو طريق المغاربة، وباتت تعلن عن نيتها لإغلاق باب المغاربة وإقامة جسر عسكري متين على أنقاض طريق المغاربة، وباتت تعلن أن هذا الجسر المتين يمكن للدبابات والشاحنات والجرافات أن تمر عنه للدخول إلى المسجد الأقصى.
- باتت تعلن عن نيتها لتحويل مصلى البراق أحد مصليات المسجد الأقصى إلى كنيس يهودي.
- وهي التي ما استكانت تعلن عن نيتها لإقامة أكبر كنيس يهودي في العالم على أنقاض المدرسة التنكزية أحد أبنية المسجد الأقصى وتحويل ساحات الأقصى الداخلية إلى ساحات لهذا الكنيس الكبير.
- ولم تتوانى تدعّي بلغة التزوير أن ساحات المسجد الأقصى الداخلية هي ساحات عامة وتقع تحت سيادة بلدية القدس العبرية علما أن هذه الساحات هي جزء لا يتجزأ من المسجد الأقصى.
- وهي التي باتت تخطط لفتح أبواب خارجية مغلقة اليوم توصل إلى المصلى المرواني والمسجد الأقصى القديم ثم تحويل هذه المصليات التي هي جزء من المسجد الأقصى إلى كنس يهودية.
- ولا تزال تواصل حفر شبكة أنفاق تحت القدس القديمة وشبكة أنفاق تحت حارة سلوان كلها تتجه تحت الأرض إلى المسجد الأقصى.
- تسعى بكل طاقاتها ومصادرها لإقامة سلسلة كنس يهودية تطوق المسجد الأقصى.
- وهي توفر الحماية حتى الآن للجمعيات اليهودية المتطرفة التي باتت تضم جهودها المدمرة إلى جهود المؤسسة الإسرائيلية المحتلة المدمرة بهدف تهويد القدس وبناء هيكل أسطوري على حساب المسجد الأقصى، وعدد هذه الجمعيات كبير ومن أشهرها ((إلعاد، عطرات كوهنيم، أمناء الهيكل)).

Tarihî süreçte Mescid-i Aksa

Dr. Raid Fethi Halid Cabarin
Çağdaş Araştırmalar Merkezi (Merkez Dirasat al-Muasarah)

Arapçadan çeviren Suna Demir

Önsöz

Hamd Allah'a, salat ve selam Allah'ın Resulüne olsun,

İslam ümmeti nesilden nesile devam etmektedir. Eğer hiçbir şehrin -İslam tarihinde- dinî, akidevi diriliş ve canlandırma rolünü bu şehrin üslendiği gibi üslenmediğini söylersek mübalağa etmiş olmayız. Bunu Mekke-i Mükerreme'nin Beyt-i Makdis'ten daha üstün bir mertebede olduğunu bilerek söylüyorum. Zira, Allah bu şehrin kaderine, bu rolü üstlenmeyi ve halkının kıyamet gününe kadar bağlılık ve sebat üzere olmasını yazmıştır. Bu bağlılık ve sebatın birçok yönü ve şekli olması sebebiyle, tarihî yön tartışmasını yeniden canlandırmak fakat bu kez farklı bir bakış açısıyla ele almak istiyorum. Birçokları Kudüs tarihini Hz. Ömer'in fethinden başlayarak ele alır, ben ise bu küçük araştırmada Mekke döneminden başlayarak ele alacağım. Çünkü bana göre Kudüs o ilk dönemlerden itibaren ümmetin vicdanında yaşıyordu.

Bu meselenin tam olarak gerçekliğine varabilmek için Kudüs'ten doğrudan ve dolaylı olarak bahseden Kur'an ayetleri hakkında tam bir araştırma yapmaya ihtiyaç duydum. Kur'an tefsirlerine müracaat edip müfessirlerin görüşlerinin üzerinde durmaya çalıştım. Mekki surelerde Kudüs'ün vurgulanmasının hikmetini öğrenmemiz için, Mekke dönemi ve özellikleri hakkında kısa bir önsöze gereksinim duydum.

Ben bu konuyla ilgili her şeyi iyice kavradığımı söylemiyorum, ama bu dosya bu yoldaki bir yazarın projesinden seçilenlerden oluşmaktadır.

1. Mekki Sureler ve Özellikleri

1.1. Mekke dönemiyle kastedilen

İslam âlimleri -ilk zamanlardan itibaren- vahiy ya da nübüvvetin iki ana döneme ayrılmasının önemini idrak etmişlerdir: Mekke dönemi ve Medine dönemi. Âlimler bu taksimi rastgele yapmamışlar bilakis, hedefleri belirlenmiş olan yol ve metotlarla bunu gerçekleştirmişlerdir. Müslümanlar Kur'an'a tam bir ihtimamla yaklaştıklarından ilk nazil olan, son nazil olan, gündüz nazil olan, gece nazil olan, yerleşik hayattayken nazil olan, seferdeyken nazil olan ayetleri tek tek takip etmişlerdir. İnsanlık tarihi, hiçbir ümmetin Rablerinin kitabına İslam ümmeti kadar değer verdiğini görmemiştir. Bu malumatların ve bilgilerin belirtilmesi gerekir, zira bunlar okunan en yüce ve en önemli kitabın tarihi olmalarının yanı sıra nasih, mensuh, âm, hâs, mutlak, mukayyet, mücmel, mübeyyen vb. önemli ilimlere hizmet eden bilgilerdir. Bu konuda İmam el-Fakih es-Seyudi eş-Şafii'nin "Kur'an İlimlerinde İtkan" adlı kitabında Muhammet bin Habib en-Neysaburi'den naklolunan cümlesinde şöyle deniyor:

"Kur'an ilimlerinden en şereflileri; nüzul ilmi, Mekke ve Medine'de nazil olan ayetlerin nüzul tertibi, Mekke'de inen ve hükmü medeni olanlar, Medine'de inip hükmü Mekki olanlar, Mekke'de inip Medine halkıyla alakalı olanlar, Medine'de inip Mekke halkıyla alakalı olanlar, Mekke'de inip Medine'de inenlerle benzer yönü olanlar, Medine'de inip Mekke'de inenlerle benzer yönü olanlar; Cahve, Taif ve Kudüs'le ilgili olanlar vb. tespit eden ilimlerdir. Öyle ki bu ilimler 25 ayrı başlık altında toplanır, "Her kim bunları bilmez ve aralarındaki farkı ayırt edemezse Allah'ın kitabı hakkında konuşması helal değildir.[1]" demiştir.

Kur'an-ı Kerim'in olaylara uygun olarak parça parça indirilmiş olması bir tertipsizlik değildir; bilakis o, Hâkim ve Habir olan Allah'ın tertibine göre indirilmiştir. Bu yönüyle, inatla karşı çıkanlara mucizesini göstermiş olması ve müminlerin Kur'an'ı ezberlemesini kolaylaştırması, Allah'ın ümmet üzerinde zuhur eden rahmeti olmuştur. Aynı şekilde, bu indiriliş tertibi, nüzul ile tatbik merhalelerini ve tesis ile yapılandırma merhalelerini birbirinden ayırmıştır. Büyük üstad ve dil üstadı âlimi Mustafa Sadık el- Rafii şöyle diyor:

"Bu Kur'an indirilişine sebep teşkil edecek ihtiyaçlara muvafık olarak ve Resul'ün kalbine yerleşecek şekilde, 23 küsur yıl içerisinde parça parça olarak indirilmiştir. Ayetleri ruhî bir zelzele gibidir ve Araplar üzerinde daha şiddetli bir tesir yapmıştır. Delil kendilerine daha açık bir şekilde ulaşmış, mucize yönü ortaya çıkmış, diyaloglardaki emrin icrasına daha yardımcı olmuştur. Dillerine kolayca yerleşmiş ve ifadeler peş peşe bir tertip hâlinde gelmiştir. Eğer parça parça indirilmeseydi deliller öne sürdükleri konulardaki iddialarını karşı tarafa kabul ettiremezlerdi; yani (müşriklerin) istedikleri gibi- hepsi birden indirilseydi hakla batılın birbirine karıştırılabileceği bir durum oluşurdu.[2]"

Âlimlerin Mekki ve Medeni olma durumuna gösterdikleri önem bu duruma farklı

açılardan bakmalarına sebep olmuştur. Bazıları hicretten sonra bile olsa Mekke'de inenlere Mekki, Medine'de inenlere de Medeni ismini vermişlerdir. İkinci görüşse Mekke halkına hitap edenleri Mekki, Medine halkına hitap edenleri Medeni olarak kabul eder. Üçüncü görüş -ki tercih edilen görüş budur- Mekke'den başka bir yerde bile inmiş olsa hicretten önce inenler Mekki, Medine dışında inmiş bile olsa hicretten sonra inenleri de Medeni olarak kabul etmiştir. Buna göre fetih veya Veda Haccı senelerinde veya seferlerden birinde Mekke'de inen ayetler Medeni olarak kabul edilmiştir[3]. Tefsir usulü kitapları bu konuyla ilgili açıklama ve beyanlarda bulunmaktadır. Mekki ve Medeni ayetleri anlamakta izlenilen metod işitmeye dayalı ya da kıyas yoluyla olabilir.

1.2. Bu merhalenin teşri özelikleri

Mekki teşriatın temeli üzerine Medine'de ameli fürular bina edilmiştir. Mekke-i Mükerreme'de nüzul sürecini yaşayan Müminler topluluğu dinî kanaatlerini güçlendirici, onları bu yolda sabit kılıcı unsurlara en çok ihtiyaç duyan topluluktu. Aynı zamanda Kureyşlilerden oldukça büyük bir çoğunluk pusuya yatmış bu cemaati gözlüyordu. Onların ise ahiret günüyle korkutulması, İslam akidesinin açıklanmasıyla birlikte bunların hayal ve ilahlarının tutarsızlığının belirtilmesi gerekiyordu. Mekke dönemi, Kur'an-ı Kerim'in şeraitin bina edildiği temel esaslardan birinin de ahlak olduğunu hatta onun rukünlerinden bir rukün olduğunu açıklamasıyla, şeriatın ahlaki yönünün beyanına önem vermiştir. Başka bir ifadeyle Mekke dönemi diğer tüm hedeflerden daha çok akla ve aklı aydınlatmaya yönelik bir davet dönemi olmuştur. İmam el-Taberi (Allah kendisine rahmet etsin) *Tarih*'inde şöyle söyler:

"Allah-u Teala risaletten üç yıl sonra Nebi (s.a.v)'ye kendisine geleni açıkça ilan etmesini emretmiş; insanlara emrini beyan etmesini ve kendisine davet etmesini söyleyerek şöyle buyurmuştur: '*Sana söyleneni açıkça söyle ve ortak koşanlardan yüz çevir*.' (Hicr; 94). Keza bunun gibi, risaletin ilk üç yılında, açıktan davet emredilene kadar, Allah'a olan davetini gizli olarak yapması Resul'e emredilmişti. '*Önce en yakın hısımlarını uyar. Sana uyan müminlere de her daim kol kanat ger! Şayet sana karşı gelirlerse de ki: 'Ben sizin yaptıklarınızdan muhakkak ki uzağım.*' (Şuara; 214-216) Resulullah (s.a.v)'ın ashabı namaz kıldıkları zaman kimsenin görmeyeceği yerlere gidip kavimlerinden saklanıyorlardı.[4]"

Mekki süreler, müminler topluluğunun ilk andan itibaren gereksinim duyduğu bu ihtiyaçlardan bahsetmiş ve genel olarak müminlerin bu ihtiyaçlarına cevap vermiştir. Aynı zamanda bu dönem genel teşri kaidelere has olmuş, nefis ve akıllara da tenkitte bulunarak ahiret gününün alametlerini resmetmiştir. Doktor et-Ticani Abdulkadir Hamit, tafsilat ve fürulara girmeksizin değişmez gerçeklere ve kaidelere dayanan Mekki surelerin bilakis Mekke döneminin mantıksal sebebini açıklarken şöyle izahta bulunuyor:

"…Çünkü fürular önce gelip kaideler onu takip etseydi durum olması gerektiğinin muhalifi olarak düzenlenmiş sayılırdı. Eğer İslam, adalet ve hayır bakımından Kureyş toplumundan daha üstün bir toplumu müjdeliyorsa açılış hitabını o adaletli ve hayırlı toplumun yeniliklerine yönlendirmesi zorunludur…[5]"

1.3. Mekki Kudüs ayetleri

Mekki surelerin konuları bilindik ve belirgindir. Yani Mekki ve Medeni olma hakkında bilgi ve marifet sahibi olan kişi, Mekki ve Medeni olma konusunda ayetin sibakını bilmeksizin birbirinden ayırt edebilir. Bununla beraber âlimler, Kur'an-ı Kerim'in Medeni olup Mekki manada olan ve Mekki olup Medeni manada olan ayetlerini de birbirinden ayırmışlardır.

Kur'an-ı Kerim, Kudüs'ten bahseden ayetlerle doludur. Hatta bazıları Kur'an-ı Kerim'in Kudüs'ten bahsettiği gibi başka bir şehirden bahsetmediğini söylemişlerdir. Kur'an ayetlerine bakıldığında bu ayetlerin "doğrudan" ve "dolaylı" olarak iki kısma ayrılabileceği görülür. Doğrudan olan ayetler, Kudüs'ten Arzu'l-Mübarek veya Arzu'l-Mukaddes isimleriyle bahseden ayetlerdir. Dolaylı olan ayetler ise Kudüs'ten bu iki vasfı kullanmadan bahseden ayetlerdir. Kur'an'daki doğrudan ayetler incelendiğinde bu ayetlerin beşinde Kudüs'ün Arzu'l-Mübarek olarak zikrolunduğu söylenebilir ve yer aldığı dört Kur'an suresi de Mekki'dir. Bu sureler Araf suresi 5, 136-137; İsra suresi 1, 17; Enbiya suresi 70-71, 81; Sebe suresi 18'dir. Maide suresi 21. ayette ise Kudüs, Arzu'l-Mukaddes olarak geçmektedir.

Doğrudan olmayan ayetlerden üzerinde ittifak olunan da vardı, ihtilafa düşülen de; ki ihtilafa düşülenler çoğunluktadır. Burada araştırma konusu bu ayetler değildir; murat edilen Mekki ayetlerdir. Faydalı olacağı düşüncesiyle bu ayetleri aşağıda veriyoruz: Bakara suresi (58-59, 114, 259) Medeni; Al-i İmran suresi (37-39) Medeni; Yunus (93) Mekki; Meryem (16-17) Mekki; Mumin suresi (50) Mekki; Kaf suresi (41) Mekki; Hadid suresi (12) Medeni; Tin suresi (1-3) Mekki.

Araştırma konumuz Kudüs'le doğrudan alakalı olan ayetlere veya başka bir ifadeyle Arzu'l-Mukaddes ve Arzu'l-Mübarek lafzı geçen ayetlere dayanmaktadır.

2. Kudüs'le Doğrudan İlgili Olan Ayetler

2. 1.

1) Arzu'l-Mübarek'le kastedilen mana konusunda farklı görüşler ve müfessirlerin sözleri

Burada kısaca; "Arzu'l-Mübarek'le kastedilen Kudüs değildir, bu toprak dışında başka bölgelerin ismi olarak zikrolunmuştur." diyen müfessirlerin görüşü üzerinde durmaya çalışacağız.

Allah-u Teala Araf suresinde şöyle buyuruyor: "Biz de, onların ayetlerimizi yalanlamaları, onlardan gafil kalmaları sebebiyle kendilerinden intikam aldık ve onları denizde boğduk. Hor görülüp ezilmekte olan o kavmi (Yahudileri) de, içini bereketle doldurduğumuz yerin doğu taraflarına ve batı taraflarına mirasçı kıldık. Rabbinin İsrailoğullarına verdiği güzel söz, (onların) sabırlarına karşılık yerine geldi. Firavun ve kavminin yapmakta olduklarını (binalarını) ve yetiştirdiklerini helak ettik.[6]"

İlim ehli bu ayette zikredilen yeri tanımlamakta ihtilafa düşmüştür. Bu konudaki görüşleri dört ayrı guruba ayırabiliriz: Ayette Arzu'l-Mübarek ile kastedilen sadece Mısır'dır.[7] Ebu Hayyan el-Tevhidi bu görüşü İbni Abbas, Hasan Basri ve el-Leys İbni Saad'a atfetmiştir.[8] Ama bu konunun tartışılması gerekir. İbni Abbas'ın görüşüne dair bir delil ve senet zikredilmemiştir. Hasan Basri'nin görüşüne geldiğimizde de çoğunluk, onun bu ayetteki Arzu'l-Müberak lafzını Şam olarak kabul ettiğini belirtmiştir. Diğer taraftan el-Leys İbni Saad Mısır'da yaşamıştır ve kendisi müfessirlikten çok fakih ve muhaddis olarak tanınmıştır. Ebu Hayyan *el-Tevhidi* tefsirinde şöyle demiştir: "El-Leys, ayette kastedilenin, Nil sebebiyle meyve, tahıl ve hayrın bolluğuna işaret ederek Allah'ın bereketli kıldığı Mısır olduğunu söylemiştir. Ömer (r.a.)'den şöyle rivayet edilmiştir: 'Mısır'ın Nil'i nehirlerin efendisidir.' Uzun bir hadiste 'Asvan ile Reşit arasında kalan Nil'in iki yanındaki topraklar başından sonuna kadar tamamıyla bahçedir, ağaçlar birbirine bitişiktir, birbirlerinden ayrılmazlar.' demektedir."

Ebu Basra el-Gaffari der ki: "Yeryüzünün tüm hazinesi Mısır'dır. Hz. Yusuf (a.s.)'un şu sözünü görmez misiniz; 'Beni yerin hazinelerine tayin et.' "[9]. Hz. İsa (a.s.)'nın orada 12 yıl kaldığı rivayet edilmiştir. Bu, Allah'ın Hz. Meryem'e Mısır ve topraklarına girmesi vahyiyle oldu. Ondan bir tepe olarak bahsedilmiş ve Allah-u Teala şöyle demiştir: 'Onları, yerleşmeye elverişli sulu bir tepeye yerleştirdik.'[10] İbni Ömer şöyle demiştir: 'Bereket on tanedir, dokuzu Mısır'da biriyse tüm yeryüzündedir.'[11] Bu görüş sahipleri Allah-u Teala'nın Firavun'un kavmi hakkında söylediği şu sözü delil olarak göstermişlerdir: 'Ama biz onları (Firavun ve kavmini) bahçelerden, pınarlardan, hazinelerden ve şerefli makamlardan çıkardık. Böylece, bunlara İsrailoğullarını mirasçı kıldık.'[12] 'Onlar geride neler bırakmışlardı; nice bahçeler, pınarlar, ekinler, güzel konaklar! Zevk ve sefasını sürdükleri nice nimetler! İşte böylece biz de onları başka bir topluluğa miras bıraktık.' "[13]

Yukarıda ifade edildiği gibi bereket, gerçekte ayette vurgulanmak istenen anlamda değildir. Asıl bereket bir şeydeki ilahi hayrın bolluğudur ve bu da Kudüs'te tam olarak gerçekleşmiştir. Üstad Muhammet Reşit Rıza, ashabın bu görüşü hakkında yapılan bir müzakerede şöyle söyler: "Ondaki nimetleri bırakarak cehenneme götürecek sebeplere dalmışlardır. Bu vasıf çokça bağ ve bahçelerin, akıp giden pınarların bulunduğu Şam bölgesinde daha açık bir şekilde mevcuttur. Mısırlıların çıkarılmasıyla kastedilen mana, o bölge üzerindeki egemenliklerinin ve hâkimiyetlerinin yok olması ve nimetlerinden

faydalanmaktan mahrum olmalarıdır. Filistin bölgesi Şam'a, Şam da Mısır'a tabiydi."[14] İbni Ömer'in sözüne gelince onun görüşü bunu karşılamıyor.

Diğerleri tüm yeryüzünün kastedildiği görüşüne vardılar. Bu görüş el-Cebai el-Mutezili'den naklolunmuş[15] olup el-Mevardi, İbni İsa'dan nakletmiştir.[16] Şüphesiz ki bu görüşün zayıflığının aşikârlığı delilinin çarpıklığıyla sabittir. Çünkü herkes tarafından da bilindiği gibi İsrailoğulları kesinlikle tüm dünyaya hâkim olmadılar.

Üçüncü grupsa bu ayette Arzu'l-Mübarek ile kastedilenin Şam ve Mısır toprakları olduğu görüşünü savunanlardır.[17] Bu görüş sahipleri bunu et-Tabarasi, el-Maverdi, el-Kurtubi ve el-Hasan el-Basri'den nakletmiştirler.[18] El-Kurtubi bu görüşün tabiinden olan Kutade'nın görüşü olduğunu söylemiştir ki, bu bariz bir yanlıştır. Çünkü müfessirler topluluğu Kutade ve el-Hasan el-Basri'nin bu ayette zikrolunan Arzu'l-Mübarek'in Şam olduğu görüşünde olduklarını söylemişlerdir ve dayandıkları delil ise Firavun'un Mısır ve Şam'ın meliki olduğu ve İsrailoğulların da buna mirasçı olduğudur. Bu görüşü desteklemeyen bu tarihî koşulları göz ardı ederek ayete baktığımızda İsrailoğullarının Firavun ve kavminin toprağına mirasçı kılındığından bahseden ayet başka bir ayettir, o ayette Allah-u Teala şöyle buyuruyor: "Biz ise istiyorduk ki, o yerde güçsüz düşürülenlere lütufta bulunalım, onları önderler yapalım. Onları (ötekilerin) yerine koyalım."[19] Ama "Cümle âleme bereket verdiğimiz toprak" mealindeki bu ayete baktığımızda özel bir topraktan bahsedildiğini, yani tüm yeryüzünün murat edilmediğini bilakis âlemleri için bereketli kılınan toprakların kastedildiğini açıkça görürüz.

Müfessirler topluluğu Arzu'l-Mübarek'le Şam topraklarının kastedildiği görüşünde bulunmuşlardır ve bu görüş el-Hasan el-Basri,[20] Kutade[21] ve Ebi bin Kaab'ın talebelerinden olan Zeyd İbni Eslem'den[22] naklolunmuştur. El-Tabari ve müfessirlerin çoğu bu görüşü tercih etmişlerdir.[23] Şüphesiz ki bu görüş diğer tüm görüşlere göre daha ağır basmaktadır.

Başka bir ayette şöyle geçiyor: "Onları hâkim kıldık."[24] İsrailoğulları Filistin haricinde Mısır veya herhangi bir ülkede açıkça hâkim kılınmamışlardır. El-Allame el-Elusi şöyle söylemiştir: "Mısır torakları Davud (a.s.) zamanında fethedildiğinde İsrailoğulları orada hâkimiyet ve istikrar sağlayamadı. Ancak hâkimiyet ve tasarruf Arzu'l-Mukaddes'te oldu. Orada hâkim oldular, fakat yönetimi ele geçiremediklerini vurgulamanın gerekli olduğu da söyledi."[25] El-Elusi (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) bunu beyan ettikten sonra Şam'ın üstünlüklerini hatırlatarak sözlerine devam etmiştir. "Aynı zamanda Musa (a.s.) onlarla birlikte denizi geçip Filistin'e girmeden önce, Allah'ın size yazdığı mukaddes toprağa girin."[26] diye ifade buyurduğu ayetini de delil göstermişlerdir ve Arzu'l-Mevud (Vadedilmiş toprakların)'un Arzu'l-Mukaddes olduğu ve bu toprakların da Arzu'l-Mübarek ile aynı topraklar olduğunu belirtmişlerdir.

2) Allah İsra suresinde şöyle buyuruyor: "Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Haram'dan çevresini mübarek

kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir. O, gerçekten işitendir, görendir."[27]

İlim ehli buradaki mübarek kelimesinin Kudüs'te olduğu bilinen Mescid-i Aksa'ya ait olduğu konusunda ittifak etmişlerdir.[28] İbni Atiyye el-Muharrer el-Veciz'de; "O beyt-i Makdis mescididir."[29] dedi. Er-Razi; "Onunla murat edilenin Kudüs olduğu konusunda ittifak ettiler."[30] dedi. Allah-u Teala "Onu bereketli kıldık." ifadesini Kudüs'ün bereketinden bahsettiği tüm ayetlerde kullanmıştır, ama bu ayette "Çevresini mübarek kıldık." ifadesini kullanmak suretiyle ince bir ayrım yapılmıştır. Tüm Arzu'l-Mukaddes mübarektir, merkezi de Mescid-i Aksa'dır. Seyyit Kutub; "Mescid-i Aksa İsrailoğularının yerleşmiş olduğu Mukaddes toprakların kalbidir."[31] diyor. Mübarek Mescid-i Aksa bereketin merkezidir denilirse "onu bereketli kıldık" denilmesine hacet kalmazdı; bereketin aslı o olduğundan dolayı çevresini bereketli kıldık ifadesi yeterlidir. Mescid-i Aksa "Çevresini bereketli kıldık." ifadesiyle nitelenmiştir ve bu niteleme bereketin çevresine ait olduğunu ve onun üzerine yağdığını resmetmiştir. Burada doğrudan onu bereketli kıldık veya onda bereket kıldık denmemiştir ve bu da Kur'ani tabirin inceliklerindendir.[32]

3) Allah Enbiya suresinde şöyle ifade buyurmuştur: "Böylece ona bir tuzak kurmak istediler; fakat biz onları, daha çok hüsrana uğrayanlar durumuna soktuk. Biz, onu ve Lut'u kurtararak içinde cümle âleme bereketler verdiğimiz ülkeye ulaştırdık."[33]

Müfessirler bu ayette "etrafını bereketli kıldık" diye geçen topraklar hakkında ihtilafa düştüler. Bazıları onun Şam olduğunu söyledi ki bu görüş Ebi bin Kaab, el-Hasan el-Basri, Katada, el-Sedi ve İbni Ceric'den naklolunmuştur.[34]

Müfessirlerin çoğu bu görüştedir."[35] Bilakis Mısır olduğu da söylenmiştir[36] ama tefsir kitaplarında bu görüşün kime ait olduğu nakledilmemiştir. Mekke olduğu da söylenmiştir ki bu görüş, İbni Abbas'tan el-Ufi'ye ve ondan da el-Mervi yoluyla naklolunmuştur.[37] Ebi el-Avam'dan naklolunan görüşe göre de Kudüs'tür. El-Tahir bin Aşur onun Filistin toprağı olduğunu söylemiştir.[39]

Bu görüşlerin hepsine baktığımızda bunlardan sadece üçüne itibar edebileceğimizi görürüz. O da Şam, Mısır ve Mekke'dir. Çünkü her kim Şam veya Kudüs veya Filistin derse aynı şeyi demiş olur. Kim Şam'ın bereket merkezinden bahsederse o Kudüs'tür ve kim de Filistin olduğunu söylerse o da bereketin ikinci dairesidir ve kim de Şam olduğunu söylerse o da bereketin üçüncü dairesidir.[40] İbni Teymiye (Allah kendisine rahmet etsin) *Usul-u Tefsir* kitabının önsözünde; "Müfessirler aynı şeyden farklı tabirlerle söz etmişlerdir." demiştir.[41] Öyle ki müfessirlerin düştüğü durum konusunda İbni Teymiye ile aynı görüşte olduğumuzu belirtmeliyiz. Bunun üzerine geriye Şam ve Mekke diyen iki farklı görüş kalıyor. İmam İbni Kesir tüm bu manaları bir araya toplamış ve şöyle demiştir: "Bunların en belirginleri arasından Şam üzerinden Arzu'l-Mukaddes görüşüne varmayı seçiyorum."[42]

Arzu'l-Mukaddes'in Mekke olduğunu söyleyen bir kimse Allah-u Teala'nın; "Şüphesiz ki âlemlere bereket kaynağı olarak yeryüzünde ilk kurulan ev Mekke'deki Kâbe'dir."[43] ayetini delil gösterirse bu görüşe iki açıdan cevap verilir: İbrahim (a.s.)'in yerleşimi ve göçü Mekke'ye değil Filistin'deki Arzu'l-Sebe'ye olmuştur, ama Mekke'ye de uğramıştır. El-Tabari, el-Tahavi'den naklederek şöyle diyor: "Burada bizim seçtiğimiz söz, bütün ilim ehlinin aynı düşündüğü, Hz. İbrahim'in hicretinin Irak'tan Şam'a olduğu ve yerleşme yerinin de burası olduğu; hayatını burada geçirdiğidir. Mekke'ye gelmiş, orada ev yapmış, oğlu İsmail ve eşi Hacer'i oraya yerleştirmiş olsa bile kendisi burada ikamet etmemiş ve burayı vatan edinmemiştir. Lut da burayı vatan edinmemiştir. Allah İbrahim ve Lut'tan haber verirken kendilerini âlemler için bereketli kıldığı toprağa sevk ederek kurtardığını bildirmiştir." [44]

Her ne kadar İbrahim (a.s.) hakkında Mekke'ye gelip orada bir müddet ikamet ettiği nakledilse de Lut (a.s.) hakkında böyle bir nakil yoktur. Lut'un yerleşimi Şam topraklarındaki Utfeke'de olmuştur. [45]

Kur'an ayetinde bahsedilen topraklar, bereketli kılınan topraklardır: "Bereket kaynağı olsun diye insanlar için kurulan ilk ev Mekke'deki Kâbe'dir."[46] ayetine hilafla bereket, mescide has değildir.

Her kim onun Mısır olduğunu söylerse daha önce de söylediğimiz gibi bunu söyleyen belli değildir. Hiç kimse de İbrahim'in göçünün Mısır'a olduğunu söylememiştir.

Geçerli olarak kalan görüş Şam'dır ve bereket merkezi de Kudüs'tür.[47] Doğru olan budur. İbrahim (a.s.) orada ikamet etmiş ve orada vefat etmiştir. Araştırmacının da Kudüs'ün bereketi hakkında aktardığı gibi, bereket bolluğu oradadır.

4) Allah-u Teala yine Enbiya suresinde şöyle buyuruyor: "Süleyman'a da kasırga (gibi esen) rüzgârı (boyun eğdirdi ki) onun emriyle içinde bereketler yağdırdığımız yere doğru estirdi. Biz her şeyi biliriz."[48]

Bazıları bereket sıfatının arzı değil rüzgârı nitelediğini söylüyor. Bu zayıf bir görüştür ve Kur'an'ın fesahatiyle ve arzın kendisinde taşıdığı bereketle uyuşmaz.[49] Ayette geçen bereket kelimesin mercii arzdır, ama bazıları da onun Şam toprakları olduğunu söylemiştir.[50] Bazıları da bilakis "Kastedilen Kudüs'tür." demiştir.[51] Doğrusu daha önce de söylendiği gibi; birinin Kudüs, diğerinin Şam toprakları demesi arasında bir fark yoktur. Çünkü her kim Şam toprakları derse genellemiş olur, kim de Kudüs derse bereketin merkezini ifade etmiş olur.

5) Allah-u Teala Sebe suresinde şöyle bir ifadede bulunmuştur: "Onların yurdu ile içinde feyz ve bereket verdiğimiz memleketler arasında, sırt sırta nice memleketler var ettik ve bunlar arasında yürümeyi mesafelere ayırdık. 'Oralarda geceleri gündüzleri korkusuzca gezin, dolaşın.' dedik."[52]

Müfessirler "Bereket verdiğimiz memleketler," ile Şam topraklarının kastedildiği

konusunda ittifakta bulundular. İbni Atıyye bu konuda icmayla görüş birliğinin olduğunu söyledi. Ama Ebu Hayyan'ın el-Bahr el-Muhit'te, "Bereketli kılınan memleketlerin Şam memleketleri olduğu söylenmiş ancak söylenildiği gibi bu konuda icma sağlanamamıştır. Mücahit, o memleketlerin Arzu'l-Seravi olduğunu söylemiş;[53] Vehb, San'a köyleri olduğunu, İbni Cubeyr, Merab memleketleri olduğunu, İbni Abbas ise Kudüs memleketleri olduğunu söylemiştir."[54] diye belirterek gerçekte icma sağlanmadığını kaydetmiştir. El-Tabarani, bazılarında memleketlerle kastedilenin bereketli kılınan Kudüs köyleri olduğunu nakletmiş, el-Tevhidi de bu görüşü onaylamıştır.[55] Ama âlimlerin çoğunluğu bereketli topraklarla Şam topraklarının kastedildiği konusunda ittifak sağlamışlardır.[56] El-Esfahani'nin Ali bin el-Hüseyn'den naklettiği görüşe göre, bereketli kılınan topraklar Mekke-i Mükerreme'dir.[57] Bu sebeple el-Elusi tefsirinde bin Cubeyr, Mücahit ve İbni Abbas'ın muhalefetini yineledikten sonra şöyle dedi: "İbni Atiye'nin söylediği gibi Müslümanların üzerinde icmada bulunduğu doğrudur."[58] Zaten daha ağır basan görüş de mübarek kılınan memleketlerin Şam olduğu görüşüdür. Eğer ondan bereket merkezi konusunda bahsedilecek olursa o da Kudüs'tür. Bu bölgenin bereketinden birçok ayet bahsetmiştir.

2.2. Mekke döneminde indirilen Kudüs ayetlerinin ibreti

Görmüş olduğumuz gibi Arzu'l-Mübarek ve Arzu'l-Mukaddes ayetleri Mekki'dir ve Mekki surelerde bulunmaktadırlar. Daha önce de bahsettiğimiz üzere, doğrudan olmayan ayetler dışında Kudüs'ten bahseden tüm ayetler Mekki'dir ve doğrudan olmayan Kudüs ayetleri Bakara ve Al-i İmran sürelerindedir. Bu iki mübarek surede Kudus'ün zikrinin tekrarlanması şaşırtıcı bir şey değildir. Tefsir usulünde ihtisas sahibi olanlar bilir ki, Mekki surelerde genel olarak ele alınan hükümler Al-i İmran ve Bakara suresinde tafsilatlı bir şekilde açıklanmıştır. Âlimler, Bakara ve Al-i İmran sureleri dışında hece harfleri (Huruf-u Mukattaa) ile başlayan tüm surelerin Mekki olduğunu söylemiştir ve bununla teşrinin tekliği ve teşrii yapanın da tek olduğu ilan edilmiştir.

Kudüs ayetlerinin Mekki olması hikmetlerine gelince, sayıları fazla ve güçlü bir şekilde öneminin büyüklüğünü işaret etmektedirler. Bu konuda daha önceden yazan başka birisinin varlığını bilmiyorum. Doğru için çalışıyor ve Allah'ın beni niyet, söz ve işimle doğru olana ulaştırmasını diliyorum.

Daha öncede belirtildiği gibi; Mekki sureler, İslam akidesini açıklamaya özen göstermiştir. Kudüs, Hz. Musa (a.s.) döneminden itibaren sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'in nübüvvetinin büyük bir bölümünde müminlerin ve muvahhitlerin kıblesini temsil ediyordu, onun akaidi boyutu devam ediyordu. Bu konunun Mekki surelerde ele alınmasının nedeni Kudüs'ün insanların içinde, vicdanlarında yaşadığının ve İslam ümmetinin geleceğinde var olacağının ilanıydı. Bunun üzerine vaizler ve davetçilerin sık sık dile getirdiği Kudüs'ün akide olması -ki öyledir de- sadece Kur'an-ı Kerim'de zik-

redildiğinden değil bilakis Mekki ayetlerde zikredildiğinden kaynaklanmaktadır. Çünkü akide, Mekki surelerin en büyük hedefiydi.

Kur'an-ı Kerim ilk dönemden itibaren sahabeyi kiramla yerel alandan küresel alana ulaşmak istedi. Onların otoritelerinin Mekke-i Mükerreme'de sınırlı olmayıp Farisi ve Rum olmak üzere iki büyük devletin sınırlarını da geçeceğini bilmelerini istedi. Bunun üzerine insanların, sahabenin özellikle bu yeryüzü parçasında ne olup bittiğini takip etmesine şaşırmaması gerekir. Farisilerin Rumlara üstün geldiğini duyduktan sonra Kur'an-ı Kerim'in teskin edici: "Rumlar (Arapların bulunduğu bölgeye) en yakın yerde yenilgiye uğradılar. Hâlbuki onlar bu yenilgilerinden sonra (3-9) yıl içinde galip geleceklerdir. Eninde sonunda emir Allah'ındır. O gün müminler de Allah'ın yardımıyla sevineceklerdir. Allah dilediğine yardım eder. O, mutlak güç sahibidir, çok esirgeyicidir." mealindeki ayetleri gelinceye kadar bu durum onlara çok ağır gelmişti. Mekki dönem, bu toprakların bereket ve kutsiyetinin vurgulanması, bu boyutun kökleşmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Kureyşlilerle yapılan tartışmalar, günlük tartışmalar, Cuma hutbesi ve namaz gibi münasebetler vasıtasıyla sık sık duydukları buydu. Kudüs inancının anlaşılması için, Kur'an'ın ilk mümin cemaati terbiye yöntemi takip edildiğinde, Mekki sureler önce Arzu'l-Mübarek sonra Arzu'l-Mukaddes olarak isimlendirmiş, sonrasında da mülk ve miras olması bakımından ve barındırdığı mescidi itibarıyla bu toprakların önemini sahabe için izaha geçmiştir. Bu topraklardaki Mescid-i Aksa ile sahabenin arasındaki derin, kalbi ve büyük bağı doğal olarak tasavvur edebiliriz. Özellikle yeryüzünde ilk kurulan mescidin Mescid-i Haram olduğunu ve İslamiyet'e kadar içinde putlara ibadet edildiğini biliyoruz. Onlar diğerini sanki ellerinde bulunan vicdani bir alternatif olarak görüyorlardı.

Mekki sureler, Arzu'l-Mübarek'in İslam akidesi düşünce ve bilincindeki yerini bu ilk merhalede mümin cemaat için açıklamaya önem verdi. Sizler nebilerin mirasının gerçek ve meşru mirasçılarısınız, bu toprak -bugün- sizin toprağınızdır, bu bereket sizindir, bu mescit sizin mescidinizdir.

Bu sebeple sahabe, özellikle Nebi (s.a.v)'nin Mekke-i Mükerreme'den Kudüs'e gece yürüyüşüyle getirilmesi sonrasında kalplerinde yaşayan bu toprağı hürleştirmek yolunda ellerinden gelen her şeyi yapmayı görevleri olarak görmüşlerdi.

Yahudilerin bu davet ve düşüncenin düşmanlarına destek çıkmaları sebebiyle Müslümanların Medine-i Münevvere'de Yahudilerle karşılaşmalarından ve gelişen müminler topluluğuna dair kaygı taşımalarından önce, Kur'an-ı Kerim'in, Medine döneminden önce Kudus'ün ehemmiyetiyle ilgili sözünü tamamlaması, Kur'an'ın mucizelerindendir. Bu sebeple oryantalistlerin Hz. Muhammed'in Kudüs'ün kutsiyeti meselesini Yahudilerden öğrendiğini iddia etmeleri, ne dediklerinin bilincinde ve idrakinde olmadıklarının göstergesidir. Mekki surelerde Kur'an bu toprağın ehemmiyetini Yahudilerle karşılaşmadan önce açıklamıştı. Bu durum, olayın bir reaksiyon, siyasi bir okuma ya da taktik

eğitimi olmadığının delilidir; biz de bu düşünceyi olanaksız buluyoruz. Yahudilerin bu konudaki inançsızlıklarından ayrı olarak Müslümanların akidesi sağlam ve köklüydü. Kudüs, İslami vicdanın Kudüs'ü idi.

İsra suresi Mekki'dir. Mekke döneminde indirilerek, farklı boyutlar ve şekillerle bu topraklardaki mücadelenin devam ettiğini açıklamaktadır. İsra suresinin tamamı bunu anlatmaktadır. Allah'ın onun için yazdığı ebediliği izah eder. Kur'an genel olarak Kudüs'ün öneminin kesinliğine ve üzerindeki mücadelenin devamlılığına işaret etmektedir. Ebediyet ve kesinlik akidenin özelliklerindendir. Dikkat edildiğinde Kudüs ve Kudüs ile bağlantılı olan topraklar dışında, Müslüman topraklarının hiçbir parçasında dünya çapında daimi bir mücadele olmamıştır. Doktor el-Ticani şöyle diyor: "Surenin bu ayetle başlaması Mescid-i Haram üzerinde rastgele ve yerel olan mücadelenin, yerel durumdan küresel duruma taşınmasının işareti olarak algılanmıştır. Allah-u Teala'nın; 'Ona ayetlerimizi göstermek için' mealindeki (لنريه من آياتنا) sözündeki "lam" sebep bildiren "lamı-ı talil"dir dolayısıyla Resul'ün Mekke'den Kudüs'e yürütülmesi, ona Allah'ın bazı ayetlerinin gösterilmesi amacını taşıdığını göstermektedir. Mescid-i Aksa ile ilgili ayetlerin en açığı İsra öncesinde Roma, Farisi ve İsrail çatışmalarıyla zuhur eden tarihî ayetlerdir (deliller). İsra (yolculuk), basit ve yerel mücadelenin, bölgesinden geçici olarak çıkarak Mekke üzerinden Kudüs'e ve bereketli Şam bölgesine doğru olmuştur. Resul (s.a.v.) bu esnada, tarihte olayların en büyüğünün cereyan ettiği Kudüs'ü uzaktan izlemiştir. Tarihî olayları meydana getiren nebilerle karşılaşmıştır. Kendisinden örtü kaldırılmış ve bu olayların cereyanında payı olan zalimlerin akıbeti gösterilmiştir.[59]"

Kudüs, Müslümanların ruhi yönünü temsil ediyordu ve fetihlerinin en büyüğüydü. Peygamber (s.a.v.) Kostantiniye ve Mısır'ı fetheden kişinin faziletini açıklamışsa da Kudüs'ün konumu Kur'ani bir konumdur. Bu yüzden özellikle Peygamber (s.a.v.)'in vefatı sonrasında tüm sahabenin düşüncesi Kudüs'ün fethiydi.

3. Mekki Hadislerde Kudüs

Konumuzla ilgili Mekki olan hadisi nebeviler üzerinde durmak kolay bir şey değildir. Hadis âlimleri her ne kadar hadislerin varid olma sebeplerini açıklamaya çalışmışlarsa da birçok hadisin rivayet yeri tam olarak belli değildir. Ama bazı hadisler Mekke dönemindeki Kudüs'ün yerini bize gösteriyor. Bu hadislerden bazıları İsra ve Miraçla alakalı olmakla birlikte bazılarının bu konuyla hiçbir alakası yoktur.

1. Erkam'dan rivayetle ki o, Bedir savaşçılarındandır. Peygamber Efendimiz Müslümanların sayısı 40'a tamamlanana kadar Safa Tepesi civarındaki onun evinde barınmıştır. Bu 40 kişiden biri en son İslam'a giren Hz. Ömer İbni Hattab idi. 40 kişiye ulaştıklarında müşriklerin karşısına çıktılar. Erkam dedi ki: "Ben Kudüs'e gitmek istiyordum. Resulullah'a veda etmek için gittim. Resulullah bana; 'Nereye gidiyorsun?' diye sordu. Ben de

'Kudüs'e', dedim. Bana, 'Seni oraya götüren sebep ticaret midir?' diye sordu. Ben de "Hayır, sadece namaz kılmak için." dedim. Resulullah (s.a.v.), 'Burada kılmış olduğun namaz orada kılmış olduğundan 1000 kez daha hayırlıdır,' dedi."[60]

2. Enes bin Malik'ten rivayetle Resulullah şöyle buyurdular: "Sonra Burak getirildi. O, merkepten büyük, katırdan küçük, ön ayaklarını gözün gördüğü en son noktaya koyan bir hayvandı. Ona bindim, Kudüs'e geldim. Orada peygamberlerin bağlandığı halkaya bağlandım ve mescide girdim. İki rekât namaz kıldım. Çıktığımda Cibril (a.s.) bir elinde şarap, diğer elinde süt dolu iki kâse ile geldi. Ben sütü seçtim. Cibril: 'Fıtratı seçtin.' dedi, sonra benimle semaya yükseldi."[61]

3. Hz. Cabir anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.) buyurdular ki; 'Kureyş beni yalanladığı vakit Hicr'de ayağa kalktım. Allah-u Teala hazretleri Kudüs'ü bana tecelli ettirdi. Ben onlara onun alametlerini birer birer haber vermeye başladım, hem bakıyor ve hem haber veriyordum.' " (Bu üzerinde ittifaka varılmış bir hadistir.)[62]

4. Bu Hadislerden Çıkan Sonuç

Bu hadisler yukarıda savunduğumuz teoriyi açık bir şekilde destekleyerek onaylamaktadır. Birinci hadisteki sahabenin ilk davetin ortaya çıkışından bu yana -sayıları 40 kişiyle sınırlıyken bile- Kudüs'ün ne olduğunu, Kudüs'ün konumunu bildiklerini açıklıyor. Kudüs ilk andan itibaren akidevi bir semboldü. Kendisine duyulan alaka siyasi ve merhalesel bir taktik niteliğinde değildi. O Kur'ani, ilahi bir inanıştı ve ne dönemin düşüncesiyle sınırlı ne de zamanın geçmesiyle değişiyordu. Kudüs'e has hadisler, bu dönemin hadisleri, Mekke döneminde Müslümanların sadece duygusal, akidevi ve vicdani bir durumla sınırlı olmadıklarını, bu dönemin Kudüs kültürü diye isimlendirebilecek bir aşamaya geldiğini de göstermektedir. Bu dönemde de bu topraklarda ne olup bittiğini dikkatli bir şekilde takip ediyorlardı. Çünkü Allah Rumların mağlup olduktan sonra birkaç sene içinde galip olacaklarını vaat etmişti. Kâfirler kendileri lehine yorumlayabilecekleri olayları beklerken sahabe de Kudüs'te ne olup bittiğini takip ediyordu.

Kudüs'le alakalı durum bununla sınırlı kalmamıştır. Sünnet-i mutahhara, Allah (c.c.)'ın Peygamber (s.a.v)'e göstermesi esnasında Kudüs'ü maddi olarak anlatıyordu. Sanki durum maddi bir tasvirdi. Peygamber (s.a.v.) Kureyş'e Mescid-i Aksa'yı kapı kapı, direk direk tarif ederken sanki sahabe de onu takip ediyordu. O kadar ki, tablo sanki Ömer İbni Hattab'ın ve diğer fethe katılanların zihnine kazınmıştı. Tercüme ve siyer kitaplarında nakledildiğine göre Hz. Ömer Mescid-i Aksa'yı görünce tekbir getirmişti, çünkü onu yakinen tanıyordu. Peygamber (s.a.v.)'in tanımladığı gibiydi, burası Kudüs'tü.

Son Söz

Bazı oryantalistler, Müslümanların, Ömer İbni Hattab'ın fethinden sonra ve Hristiyanların verdiği önemi gördükten sonra, Kudüs'e önem verdiklerini iddia ettiler. Bazıları da daha aşırı giderek Emevi dönemi sonrasında Abdullah bin ez-Zubeyr ile olan tartışma etkisiyle Müslümanların Kudüs'e önem vermeye başladığını ve hadislerin varit olduğunu iddia ettiler. Bir kısmı da Müslümanların mübarek Mescid-i Aksa'ya ve Kuds-ü Şerif'e Haçlı seferleri sonrasında Hristiyanlara karşı kışkırtma amacıyla önem verdiklerini iddia etti. Ama en büyük yanılgı da, Siyonist mutaassıp araştırmacılardan bazılarının, Müslümanların Kudüs'e önem vermelerinin Yahudilerin Osmanlı Padişahı II. Abdulhamid'den Filistin topraklarını millî devlet kurmak için istemeleri sonrasında olduğunu iddia etmeleridir.

Bu araştırma Müslümanların Kudüs'e verdikleri önemin risalet kadar eski olduğunu göstermektedir. Mekke döneminde Yahudilerle herhangi bir temas veya Hristiyanlarla bir çatışma olmamıştır. Bilakis o dönemde Hristiyanlarla Müslümanların ilişkisi: "O gün müminler de Allah'ın yardımıyla sevinecekler." mealindeki ayette geçtiği gibi uzlaşı içindeydi. Müslümanlarla Kudüs'ün ilişkisi bu kadar erken dönemde başlamasına rağmen Mekke dönemi Kur'an'ında Arzu'l-Mukaddes lafzı beş yerde geçmiştir. Arzu'l-Mukaddes'ten arz olarak bahseden ayet ise bir tane olup daha önce de açıklandığı üzere hepsi Mekki surelerdir. Mevzudan doğrudan bahsetmeyen ayetlere gelince, Al-i İmran ve Bakara'daki bazı ayetler hariç yine hepsi Mekki'dir. Daha önce de açıkladığımız gibi, Müslümanların Kudüs ile olan ilişkileri değişmez ve sürekli olup siyasi veya jeopolitik değişiklikler niteliğinde olmamıştır.

Daha önce başka bir kişinin bu konu hakkında yazdığını görmedim ve Kudüs'ün bizim akidemizin bir parçası olduğunu insanlığın bilmesi için bu konunun -özellikle davet ve vaazlarla- genele yaygınlaştırılmasının Müslümanların vazifesi olduğunu düşünüyorum. Bu mesele, özellikle Şam toprakları üzerindeki günümüz Müslümanlarının durumu ile alakalı olarak okunması gereken konuların mihenk noktasını oluşturmaktadır.

Duamızın sonu âlemlerin Rabbi'ne hamd olsun'dur.

Sonnotlar

[1] El-Sayudii (d.t.), el-İtkan fi Ulum-u Kur'an.

[2] El-Rafii (1997), İcaz-ı Kur'an, 26.

[3] El-Sayudii (d.t.), El-İtkan fi Ulum-u Kur'an, 16.

[4] El-Tabari (1997), Tarih-u Tabari 1/452.

[5] El-Ticani, Hamit (1995), Usul-u Fikr Siyasi fi Kur'an Mekki, 21.

[6] Kur'an-ı Kerim, 5/136-137.

[7] Bkz. el-Tevhidiye, Ebu Hayyan (d.t.), el-Bahr el-Muhıt (2/12).

[8] Bkz. el-Tevhidiye, Ebu Hayyan (d.t.), el-Bahr el-Muhıt (2/114).

[9] Kur'an-ı Kerim, 12/55.

[10] Kur'an-ı Kerim, Tefsir-u rubat, Mısır'da zayıftır. Tefsir âlimlerinin onayladığı Filistin'dedir. Bkz. İbni el-Merci (2002), Fedail-u Beytü'l-Makdis (351/356).

[11] Bkz. El-Elusi (1996) Ruh-ul Beyan (5/23).

[12] Kur'an-ı Kerim 27/57-59.

[13] Kur'an-ı Kerim 44/24/28.

[14] Rıza, Muhammet Reşit, el-Menar, 9/84.

[15] El-Tabarasi (1997), Mücmeu'l-Beyan fi Tefsiru'l-Kur'an (6/23).

[16] El-Maveredi, El-Nekt.

[17] El-Razi'ye (d.j) Mefatih-ul Ğayb (3/25).

[18] El-Tabarasi, Tefsiri, el-Kurtubi, el-Camiu li Ehkamu'l-Kur'an, el-Maveradi,

[19] Kur'an-ı Kerim (28/5).

[20] El-Elusi, Ruhu'l-Meani, el-Beydavi, Envaru'l-Tenzig ve Esraru'l -Tevil, el-Tevhidi, el-Bahr el-Muhit.

[21] El-Maveredi, el-Nek ve el-Uyun, el-Elusi, Ruhu'l Meani, el-Tabari, Tefsiru'l Tabari, el-Tabarasi.

[22] Rıza, Muhammet Reşit (1988), el-Menar, 9/83.

[23] Geçmiş tüm kaynaklara bkz.

[24] Kur'an-ı Kerim, 10/13,14.

[25] El-Elusi, Ruhu'l-Meani.

[26] Kur'an-ı Kerim 21/ 70-71.

[27] Kur'an-ı Kerim 17/ 1.

[28] El-Zemahşeri'ye bkz. el-Keşşaf 2/623, el-Şankıdi, Edvau'l-Beyan 3/297, Taalib, Abdulmunim, Feth-ul Rahman fi Tefsir-ul Kur'an 4/4.

[29] El-Tevhidi, Abu Hayyan (d.t.), el-Murrer el-Veciz 3/436.

[30] El-Razi (d.t.) Mefati-ul Ğayb 10/117.

[31] Kutub, Seyyid (1996), Fi Zilal-ul Kur'an 2/2212.

[32] Kutub, Seyyid (1996), Fi Zilal-ul Kur'an 2/2212.

[33] Kur'an-ı Kerim 21/7071.

[34] El-Tabari (d.t.) Cami-ul Beyan 2/34. Bkz. Kurtubi (d.t.), el-Cami li Ahkam-il Kur'an, 3/22.

[35] Geçenlere ek olarak şunlara bakınız: El-Zamehraşi, el-Keşşaf, el-Beydavi, el-Şukani, Mealim-il Tenzil.

[36] El-Kurtubi, el-Cami Lahkam-il Kur'an.

[37] El-Tabari, Cami-ul Beyan, el-Kurtubi, el-Cami Lahkam-il Kur'an, el-Razi, Mefati-ul Ğayb, İbin Kesir.

[38] El-Tabari, Cami-ul Beyan 4/23, el-Kurtubi, el-Cami Lahkam-il Kur'an, 6/23, el-Elusi (2001), Ruh-ul Meani.

[39] İbin Aşur (d.t.), el-Tahriri ve el-Tenvir 7/127.

[40] El-Hamvi, Yakut (1995), Mucem-ul Büldan 5/172-173, el-Sire el-Halebiyye 1/62, İbni Kesir, el-Bidaye 2/40.

[41] İbni Teyme (d.t.) Usul-u Tefsir 232.

[42] İbni Kesir (1992), el-Tefsir Elazim 3/248.

[43] Kur'an-ı Kerim, 3/96.

[44] El-Tabari (d.t.), Cami-ul Beyan 6/32.

[45] Geçen tefsir kitaplarına bakınız.

[46] Kur'an-ı Kerim, 3/96.

[47] Bkz. Feda-ul Sahabe1/ 895-906.

[48] Kur'an-ı Kerim 21/81.

[49] İbni Atiye (1978), el-Muharrir el-Veciz 10/186, el-Elusi (2001), bkz. Ruh-ul Meani, 9/75.

[50] Cami-ul Beyan (1992) 9/81, İbni Atiye (1978), el-Muharrir el-Veciz 10/186, el-Elusi (2001), Ruh-ul Meani, 9/75, el-Bukai (1995), Mazm-ul Derer 5/102, el-Şankıdi, Edva-ul Beyan 512, Abridge of Tafsir İbn.

[51] El-Razi (d.t.), Mefati-ul Kur'an, 11/174.

[52] Kur'an-ı Kerim 34/18.

[53] El-Seravi.

[54] El-Tevhidi, Ebu Hayyan (d.t.), el-Bahr el-Muhit 7/261.

[55] El-Taberi (d.t.), Caim-ul Beyan, 10/366.

[56] El-Taberi (d.t.), Caim-ul Beyan, 10/367, el-Bukai (1995), Nazm-ul Derer, 6/171, el-Kurtubi (d.t.).

[57] El-Asfahini (1989), el-Rağib, el-Müfredat fi Ğarib-il Kur'an-ı Kerim 2/402.

[58] El-Elusi (2001), Ruh-ul Beyan, 11/227.

[59] El-Ticani, Abdulkadir (1995), Usul-ul Fikr Siyasi 148 -149.

[60] Hadisi bildiren Hâkim dedi ki: "Bu hadisin senetleri sahihtir (1990). El-Müstedrek (3/576 hadis no 6130), el-Dıhak (1989), el-Ahaad ve el-Emesani (2/19 hadis no 688), el-Tabarani (1972), el-Mucem el-Kebir (1/306 hadis no 907), Fi Cemi-ul Zevaid (2/5) Ahmet el-Tabarani ve diğerleri rivayet etti.

[61] Hadisi bildiren: Müslim Sahih-i Müslim, (1/145 hadis no 162).

[62] Hadisi bildiren: El-Buhari (1997), Sahih-ul Buhari (3/1409, hadis no 3673) Müslim (d.t.), Sahih Müslim (1/156 hadis no, 170).

المسجد الأقصى في سلسلة الأحداث التاريخية

رائد فتحي خالد جبارين
مركز البحوث المعاصرة

مُقدّمة

الحمدُ لله والصُّلاة والسلام على رسول الله،

ما تزال الأمّة الإسلاميّة جيلاً بعد جيل تلعب دوراً هاماً في إحياء الدين الإسلامي ومقدساته – بحمد الله وتوفيقه –، ومن أهم المواضيع بيت المقدس، بل إنّنا لا نُبالغ ولا نُغالي لو قُلنا ما لعَبت مدينَةٌ – في تاريخ الإسلام – دور البعث والإحياء الدّيني والعقديّ كما لعبته بيتُ المقدس، أقول هذا مع تأكيدنا أنّ مكّة المُكرّمة أعظم مرتبة من بيت المقدس، ولكن كان قدر الله تعالى لهذه المدينة أن تلعب هذا الدّور وأن يكون أهلها في رباط وثباتٍ إلى يوم القيامة، ولمّا كان الرّباط متعدّد الوجوه والصّور فإنّني رأيتُ أن أُعيدَ بعث مُناقشة الجانب التّاريخيّ لكن من وُجهة مُختلَفَةٍ هذه المرّة، فإنّ الكثيرين يبدأون مع تاريخ بيت المقدس من الفتح العُمريّ، وفي هذا البحث الصّغير فإنّني سأبدأ مع بيت المقدس من المرحلة المكيّة، حيثُ أرى أنّ بيت المقدس كانت حيّة في وجدان الأمّة منذ هذه الفترة المُبكرة.

ولأجل تحقيق هذا الأمر كنت بحاجة إلى استقصاء كامل الآيات القُرآنيّة الّتي تتكلّم عن بيت المقدس وإن كان بشكل مُباشر أو غير مُباشر. فعُدتُ إلى تفاسير القُرآن وحاولتُ أن أقف على أقوال المُفسّرين، ولكي نعرف ما هي الحَكمةُ من تخصيص آيات بيت المقدس بالقُرآن المكيّ فقد كان لا بُدّ من مُقدّمة بسيطة عن القُرآن المكيّ أي المرحلة المكيّة وخصائصها.

لا أقولُ أنني استوعبتُ كُلّ شيءٍ بهذه الورقات، بل إنّ هذه الورقات تشكّل بلورة لمشروعَ كَتابٍ في هذا السّياق.

١. القُرآن المَكيّ وخصائصه

١,١. المُراد بالمرحلة المكيّة:

أدرك عُلماء المُسلمين – ومُنذ فترة مبكرةٍ جداً – أهمّيّة تقسيم الوحي أو النّبوّة إلى مرحلتين رئيستين: المرحلة المكيّة، والمرحلة المَدنيّة. ولم يَكُن هذا التّقسيم الّذي أبرزه العُلماءُ تقسيماً اعتباطيًّا بل هو مدروس ومُمنهج

وله أهدافه المحدّدة. فمن عَناية المُسلمين بالقُرآن أنّهم تتبّعوا آياتَه ووقفوا عَندَ أوّل ما نزل، وآخر ما نزل، وما نزل ليلاً وما نَزَل نهاراً، وما نَزَلَ في حضَر وما نزَلَ في سَفَر... ولا تعرفُ الإنسانيّة وتاريخها أُمّة أولت كَتاباً كما أولَت الأُمّة الإسلاميّة كَتابَ ربّها – تبارك وتعالى –. وكان لا بُدّ من بروزَ هذه المعارف والعُلوم إذ بالإضافَةَ إلى كونَها تأريخٌ لأهمّ وأعظم كَتابٍ متلُوٍّ؛ فإنّها معارف خادَمَةٌ لعلوم هي من الأهمّيّة بَمكان، فمنها: علمُ النّاسخَ والمنسوخ، والعامّ والخاصّ والمُطلَق والمُقيّد والمُجمَل والمُبَيَّن...وإنّني أستَعيرُ هُنا جُملةً نقلها الإمامُ الفقيهُ السّيوطيُّ الشّافعيُّ حيثُ يَنقُل في كَتابَه (الاتقان في علوم القُرآن) عن محمد بن حبيب النّيسابوريّ أنّه قال:

> من أشرف علوم القُرآن علمَ نزوله وجهاته وترتيب ما نزل بمكة والمدينة، وما نزل بمكة وحكمه مدنيّ وما نزل بالمدينة وحكمه مكيّ، وما نزل في مكة بأهل المدينة، وما نزل في المدينة بأهل مكة، وما يُشبه نزول المكيّ في المدنيّ، وما يُشبه نزول المدنيّ في المكيّ، وما نزل بالجحفة، وما نزل ببيت المقدس، وما نزل بالطائف... إلى أن قال: فهذه خمسة وعشرون وجهًا مَن لم يعرفها ويميز بينها لم يحلّ له أن يتكلّم في كَتاب الله تعالى[1].

إن تنزّل القُرآن الكريم مُنَجّما وَفق الحوادث ما كان أمراً من غير تدبير، بل تدبير من حكيم خبير، حيثُ أنّ من رحمته تعالى على هذه الأمّة أن ينزل كذلك إعجازاً لَلمعاندين وتسهيلاً لحفظه على المؤمنين، بل وقد كان أيضَا من باب التّفريق بين مرحلة التأسيس والتّقعيد ومرحلة التّطبيق والإنزال، يقول الأستاذ الكبيرُ واللغويُّ الفصيحُ مصطفى صادق الرّافعيّ:

> أُنزل هذا القُرآن مُنجّما في بضع وعشرين سنة، وذلك بحسب الحاجة الّتي تكونُ سببًا في النّزول وليُثَبّت بها فؤاد النّبيّ صلّى الله عليه وسلّم، فإنّ آياتَه كالزّلازل الرّوحيّة، ثُمّ ليكونَ ذلك أشدّ على العرب، وأبلغ الحُجّة عليهم، وأظهر لوجه إعجازه، وأدعى لأن يجري أمره في مُناقلاتهم، ويَثبُت في ألسنتهم، ويتسلسل به القول. ولولا نزوله متفرّقا: آيةً واحدة إلى آياتٍ قليلة، وما أفحمهم الدُّليل في تَحَدّيهم بأقصر سورة مَنه؛ إذ لو أُنزل جُملةً واحَدة – كما سألوا – لكان لهم في ذلك وجهٌ من العُذر يُلبسُ الحقّ بالباطل[2]

بلغ اهتَمامُ العُلماء بالمكيّ والمَدنيّ أنّهم نظروا إلى المكيّ والمدنيّ من عَدّة زوايا فمنهم من رأى أنّ ما نزل بمكة ولو بعد الهجرة فيُسمّى مكيٌّ، والمدنيُّ ما نزل بالمدينةَ، والرُّأي الثّاني أنّ ما وقع خَطاباً لأهل مكّة فهو مكيّ، وما وقع خَطاباً لأهل المدينة فهو مدنيّ، وأمّا الرّأي الثُّالث – وهو الرّاجح عند العُلماء – فهو أنّ ما نزل قبل الهجرة – ولو في غير مكة – فهو مكيّ، وما نزل بعد الهجرة – ولو في غير المدينة – فهو مدنيّ... وعلى ذلك فما نزل في مكة عام الفتح أو عام حجّة الوداع أو بسفر من الأسفار فهو مدنيّ[3]. وأمّا الطريقُ لمعرفة المكيّ والمدنيّ فهو إما سَمعيٌّ وإما قَياسيٌّ كنا بيّنت ذلك وفصّلته كُتُب عُلوم القُرآن.

---

١ السّيوطيّ (د.ت) الاتقان في علوم القُرآن، 15

٢ الرّافعي (1997) إعجاز القُرآن، 26

٣ السّيوطيّ (د.ت) الاتقان في علوم القُرآن، 16

١,٢. خصائص التّشريع في هذه المرحلة

اتّسم التُّشريعُ المَكيّ بأنّه الأساسُ الأوّل الّذي بُنيت عليه التُّفريعات العَمليُّة في المدينةَ لاحقاً ذلكُم إنّ الجماعة المؤمنةَ الّتي عايشت التّنزيل في مكة المُكرّمة كانت أحوجَ ما تَكونُ إلى ما يزيدُ قناعتها بهذا الدّين، ويثبّتها على هذا السّبيل. وفي المُقابَلَ فقد تربّص بهذه الجماعة المُتربَّصون مَن الملأ من قُريشٍ فكانَ لا بُدّ من تقريعهم بذكر اليوم الآخر، وببيان وضوح العقيدة الاسلاميّة مع تسفييه آلهتهم وأحلامهم، إنّ المرحلة المكيّة عُنيت ببيان الجانب الأخلاقيّ للشَّريعة إعلاناً من القُرآن الكريم أنّ من الأساسات الكُبرى الّتي يُبنى عليها هذا التّشريع هو الأخلاق، حيثُ تعتبرُ الأخلاق رُكناً رَكيناً فيه. بكَلَماتٍ أخرى يُمكننا الجزم أنّ المرحلة المكيّة كانت مرحلة دعوة للعقول وإنارة لها كهدف أكثر من أيّ هدف آخر. يقول الإمامُ الطّبريُّ (رحمه الله تعالى) في تاريخه:

> ...ثُم إنّ الله تعالى أمر نبيّه صلّى الله عليه وسلّم بعد مبعثه بثلاث سنين أن يَصدع بما جاءه مَنه، وأن يُنادي النّاس بأمره ويدعو إليه فقال له (فاصدع بما تؤمر وأعرض عن المُشركين) [سورة] وكان كذلك في السّنين الثلاث من مبعثه؛ إلى أن أُمَرَ بإظهار الدّعاء (الدعوة) إلى الله مُستترا مُخفياً أمره صلّى الله عليه وسلّم، وأنزل عليه (وأنذر عشيرتك الأقربين * واخفض جناحك لمن اتّبعك من المؤمنين* فإن عصوك فقُل إنّي بريءٌ مَمّا تعملون) [سورة] وكان أصحابُ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم إذا صلّوا ذهبوا إلى الشِّعاب فاستَخفوا من قومهم...[٤]

إنّ القُرآن المكيّ يُمثّل تعبيراً عَن كُل هذه الاحتياجات الّتي عصفت بالجماعة المؤمنة منذ اللحظة الأولى، فقد عالج أهمّ ما تحتاج إليه هذه الجماعة على العموم ومن هُنا فقد كانت هذه المرحلة خاصّة بالقواعد التّشريعيّة العامّة ورسم معالم اليوم الآخر عبر لُغة تُقرّع النّفوس والعقول... ويُفسّر لنا الدّكتور التّيجانيُّ عبد القادر حامد السّبب المنطقيّ والّذي جعل القُرآن المكيّ بل والمرحلة المكيّة بَرُمّتها يُركّزان على القواعَد والثّوابتَ الكُبرى دونَ الفرعيّات والتّفصيلات فيقول موضّحا:

> "...لأنّه يُعَدُّ مَن وضع الأمور في غير نصابها أن تأتي الفروعُ مُقدِّمات وأن تأتي القواعدُ لواحقُ (أي مُلحقات)، وإذا كان الإسلام يُبشِّر بمَجتَمَع جديدٍ أكثَرَ خيراً وعَدلاً من المُجتمع القُرَشيّ فلا بُدّ له من أن يتوجّه خَطابُهُ الافتتاحيّ لِلحديث عَن مُجتَمع الخير والعدل...[٥]"

١,٣. آياتُ بيت المَقدسِ مَكيّة

إنّ مواضيع القُرآن المكيّ معروفَةٌ مُحدَّدة حَتّى إنّ مَن له خَبرةٌ ومعرَفَةٌ في المكيّ والمدنيّ يستطيعُ أن يميزَ بينَ ما هو مكيٌّ وما هو مدنيٌّ دون معرفة مسبقة بما هو مكيّ وما هو مدنيٌّ. بل قد قسّم العُلماء آيات القُرآن الكريم إلى ما هو مدنيٌّ في معنى المكيّ وما كان مكيًّا في معنى المدنيّ.

إنّ القُرآن الكريم حافل بالآيات الّتي تتكلّم عن بيت المقدس، حتّى قال بعضهم: ما ذكر القُرآن بلداً كما ذكر بيت

---

٤ الطّبري (١٩٩٧) تاريخ الطبري، ٤٥٢\١

٥ التّيجانيّ، حامد (1995) أصول الفكر السّياسيّ في القُرآن المكيّ، 21

المقدس، وبعد مُطالعة الآيات القُرآنيّة فإنّه يُمكن تقسيم هذه الآياتَ إلى آياتٍ مُباشرة وأخرى غيرُ مُباشرة.

نقصدُ بالآيات المُباشرة تلك الآيات الّتي تتكلم عن الأرض المُباركة أو الأرض المُقدّسة. وأمّا الآياتُ غيرُ المُباشرة فهي جُملةٌ من الآيات الّتي تتكلّم عن بيت المقدس بغير هَذين الوَصفين.

بعد تتبُّع الآيات المُباشرة في القُرآن فإنّه يُمكنُ القول إنّ خمسة من هذه الآيات وردت بلفظ **الأرض المُباركة** وقد وردت في أربع سورٍ قُرآنيّة كُلّها مكيّة وهي:

سورة الأعراف (٥\١٣٦-١٣٧)، وسورة الإسراء (١٧\١)، وسورة الأنبياء (٢١\٧٠-٧١)، وسورة الأنبياء أيضًا (٢١\٨١) وفي سورة سبأ (٣٤\ ١٨).

بينما وردت آية واحدة بلفظ **الأرض المُقدّسة** في سورة المائدة (٥\٢١).

وأمّا الآياتُ – غير المُباشرة – المتفق عليها، والمختلف فيها فهي كثيرة، وليس موضوع البحث والحاضرة التعرّض لهذه الآياتَ بَقَدر ما أنّ المطلوب هو التّعرّض للآيات المكيّة، ولأجل الفائدة فإنّني أورد هذه الآيات وهي:

سورة البقرة (٢\٥٨- ٥٩، ٢\ ١١٤، ٢\ ٢٥٩) مدنيّة.
سورة آل عمران (٣\٣٧-٣٩) مدنيّة.
يونس (١٠\٩٣) مكيّة.
مريم (١٩\ ١٦-١٧) مكيّة.
سورة المؤمنون (٢٣\٥٠) مكيّة.
سورة ق (٥٠\٤١) مكيّة.
سورة الحديد (٥٧\١٢).
سورة التّين (٩٥\ ١-٣).

إنّ موضوع المحاضرة والبحث مُنصَبٌّ على الآيات ذات المساس المباشر ببيت المقدس، أو بمعنى آخر الآيات الّتي جاءت بلفظ الأرض المقدّسة أو بلفظ الأرض المباركة، بينما بدأ الباحثُ بدراسة مستفيضة عن هذا الموضوع من خلال عمل سيرى طريقَه إلى النّور قريبًا – بإذن الله تعالى –.

٢. الآيات ذاتُ الاتّصال المباشر ببيت المقدس

٢,١. أقوالُ المُفسّرين واختلاف آرائهم في المُراد من الأرض المُباركة

سأحاول في هذه العُجالة أن أناقش قول من قال من المُفسّرين إن لفظة الأرض المُباركة لا تعود على بيت المقدس وإنّما على أسماء مناطق أخرى غير هذه الأرض.

- قال تعالى في سورة الأعراف (فانتقمنا منهم فأغرقناهم في اليم بأنهم كذبوا بأياتنا وكانوا عنها غافلين ۝ وأورثنا القوم الذين كانوا يستضعفون مشرق الارض ومغاربها التي باركنا فيها وتمت كلمة ربك الحسنى على بني إسرائيل بما صبروا ودمرنا ما كان يصنع فرعون وقومه وما كانوا يعرشون) [1].

اختلف أهل العلم في تحديد الأرض المذكورة في هذه الآية، ويمكن أن نقسم الآراء إلى أربعة آراء:

- المراد بالأرض المباركة في الآية أرض مصر خاصة [2]، وعزا أبو حيان التوحيدي هذا الرأي لابن

٦ قرآن كريم، ٥\١٣٦-١٣٧

٢ انظر : التوحيدي، ابو حيان (د.ت)، البحر المحيط (٢\١٢١).

عباس والحسن البصري والليث ابن سعد [1].

ولكن هذا الرأي يحتاج إلى مناقشة، فأما عن رأي ابن عباس فلم يذكر له سنداً أو دليلاً على ذلك، وأما عن الحسن البصري فيأتي أن الأغلب على أن الحسن البصري يرى أن الأرض المباركة في الآية هي الشام. وأما الليث بن سعد فإنه قد سكن مصر وعرف أنه فقيه محدث أكثر من كونه مفسراً يقول أبو حيان التوحيدي في تفسيره: "وقال الليث هي مصر بارك الله فيها بما يحدث عن نيلها من الخيرات وكثرة الحبوب والثمرات وعن عمر رضي الله عنه أن نيل مصر سيّد الأنهار في حديث طويل وروي أنه كانت الجنات بحافتي هذا النيل من أوله إلى آخره في البرين جميعاً ما بين أسوان إلى رشيد وكانت الأشجار متصلة لا ينقطع منها شيء عن شيء"، وقال أبو بصرة الغفاري: مصر خزائن الأرض كلها، ألا ترى إلى قول يوسف عليه السلام {ٱجْعَلْنِى عَلَىٰ خَزَآئِنَ ٱلْأَرْضِ} [2]، ويروى أن عيسى عليه السلام أقام بها اثنتي عشرة سنة وذلك أن الله أوحى إلى مريم أن الحقي بمصر وأرضها وذكر أنها الرّبوة التي قال تعالى: {وَءاوَيْنَـٰهُمَا إلى ربوة ذات قرار ومعين} [3]. وقال ابن عمر: «البركات عشر ففي مصر تسع وفي الأرض كلها واحدة « [4]، ومما يستدل به لأصحاب هذا الرأي قوله تعالى في قوم فرعون (فأخرجناهم من جنات وعيون وكنوز ومقام كريم كذلك وأورثناها بني إسرائيل) [5]، وقوله تعالى عنهم في آية أخرى (كم تركوا من جنات وعيون وزروع ومقام كريـم ونعمة كانوا فيها فاكهين كذلك وأورثناها قوما آخرين) [6]، وقد سبق وذكرنا أنه ليس هذا المعنى المراد من البركة عند التحقيق، وإنما البركة وفرة الخير الإلهي في الشيء، وهذا هو المتحقق في بيت المقدس، وقد أحسن الاستاذ محمد رشيد رضا في مناقشة أصحاب هذا الرأي عندما قال: «...وتركوا ما كانوا فيه من النعيم إلى الغرق المؤدي إلى الجحيم، ولكن هذا الوصف أظهر في بلاد الشام ذات الجنات الكثيرة، والعيون الجارية، ومعنى إخراج المصريين منها إزالة سيادتهم وسلطانهم عنها وحرمانهم من التفكه بنعيمها فقد كانت بلاد فلسطين إلى لشام تابعة لمصر»[7]، وأما عن قول ابن عمر فإنه لا يثبت.

- وذهب آخرون إلى أنها الأرض كاملة وقد نقل هذا الرأي عن الجبائي المعتزلي [8] ونقله الماوردي عن ابن عيسى [9]، ولا شك أن وضوح ضعف هذا الرأي أجلى من أن يستدل لفساده فإن بني اسرائيل لم يملكوا الدنيا كاملة أبدا كماهو معروف.
- وذهب فريق ثالث إلى أن المقصود بالأرض المباركة في هذه الآية أرض مصر والشام [10]: وقد نقل جماعة هذا الراي عن الحسن البصري منهم الطبرسي، والماوردي، والقرطبي[11]، بل ذهب القرطبي إلى أن هذا هو رأي قتادة من التابعين، وهذا من أبين الخطأ فإن رأي جمهور المفسرين أن قتادة والحسن البصري يرون أن الأرض المباركة المذكورة في الآية هي الشام، وأما دليل هذا الفريق

---

١ التوحيدي، أبو حيان، (د.ت) البحر المحيط (2\114)
٢ قرآن كريم
٣ قرآن كريم (سورة المؤمنون 23\50) وتفسير الربوة أنها بمصر ضعيف فالذي عليه أهل التفسير أنها في فلسطين. أنظر ابن المرجّى (2002) فضائل بيت المقدس (351، 356)
٤ ، وانظر الألوسي (١٩٩٦)، روح البيان (٥\٢٣)
٥ قرآن كريم 27\59-57
٦ قرآن كريم، 44\28-24
٧ رضا، محمد رشيد، المنار، 9\84، وقد نقل أدلة على وصول حكم الفراعنة إلى فلسطين وقت ذاك
٨ الطبرسي (1997)، مجمع البيان في تفسير القرآن، (6\23)
٩ الماوردي، النكت
١٠ انظر : الرازي (د.ت)، مفاتيح الغيب، (3\25).
١١ الطبرسي، تفسيره ....، القرطبي، الجامع لأحكام القرآن، .....، الماوردي، النكت، .....

فهو أن فرعون ملك مصر والشام فورثها بنو اسرائيل، وبصرف النظر عن الملابسات التاريخية التي لا تخدم هذا الرأي فإن الآية التي تتكلم عن توريث بني اسرائيل أرض فرعون وقومه هي آية أخرى وهي قوله تعالى: (ونريد أن نمن على الذين استضعفوا في الأرض ونجعلهم أئمة ونجعلهم الوارثين)[1]. أما هذه الآية، فإنها تتكلم عن أرض خاصة وهي (التي باركنا فيها للعالمين) وهذا واضح في أنه لم يرد كل الأرض وإنما الأرض التي باركنا فيها للعالمين.

- وذهب جمهور المفسرين إلى أن المراد بالأرض المباركة أرض الشام ونقل هذا الرأي عن الحسن البصري[2]، وقتادة [3] وزيد بن أسلم من تلامذة أبي بن كعب[4]، ورجحه الطبري وكثير من المفسرين[5].

ولا شك أن هذا هو الراجح من الآراء جميعا :

فقد جاء في آية أخرى (ونمكن لهم)[6]، ولم يتم التمكين بشكل واضح لبني إسرائيل في مصر أو غيرها من البلدان إلا فلسطين، قال العلامة الألوسي: " أن أرض مصر بعد أن فتحت في زمن داود عليه السلام لم يكن لبني إسرائيل تمكن فيها واستقرار وإنما كان ملك وتصرف وكان التمكن في الأرض المقدسة، والسوق على ما قيل يقتضي ذكر ما تمكنوا فيه لا ما ملكوه»[7]، وبعد أن ذكر الألوسي رحمه الله هذا الذي ذكره استطرد في ذكر طرف من فضائل الشام. ومما يستدل به كذلك أن موسى عليه السلام لما جاوز بهم البحر وقبل دخول فلسطين قال (ادخلوا الأرض المقدسة التي كتب الله لكم)[8]، مما يدل على أن الأرض الموعودة هي الأرض المقدسة وهي نفسها الارض المباركة.

١. قال تعالى في سورة الإسراء (سبحان الذي أسرى بعده ليلا من المسجد الحرام إلى المسجد الأقصى الذي باركنا حوله لنريه من آياتنا إنه هو السميع البصير)[9].

اتفق أهل العلم أن المباركة هنا تابعة للمسجد الأقصى المعروف الكائن ببيت المقدس[10]، قال ابن عطية في تفسير المحرر الوجيز: "هو مسجد بيت المقدس"[11]، وقال الرازي: "اتفقوا على أن المراد منه بيت المقدس"[12]، وقد استخدم تعالى لفظ (باركنا فيها) فجميع الآيات التي تتكلم عن بركة بيت المقدس إلا في هذه الآية فإن الله تعالى استخدم لفظ (باركنا حوله) والتفريق اللطيف هنا أن الأرض المقدسة كلها مباركة ومركزها المسجد الأقصى، يقول سيد قطب: "والمسجد الأقصى هو قلب الأرض المقدسة التي أسكنها بني إسرائيل"[13]، ولما كان المسجد الأقصى المبارك مركز هذه البركة فإما أن يقال أنه أصل البركة فلا تكن حاجة للقول الذي باركنا فيه بل باركنا حوله لأنه أصل هذه البركة، وقد يقال: «وصف المسجد الآقصى بأنه (الذي باركنا حوله) وصف يرسم البركة حافة

---

١ قرآن كريم، 5\28

٢ الألوسي، روح المعاني، البيضاوي ، أنوار التنزيل وأسرار التأويل ، بان الجوزي . زاد المسير ، التوحيدي، البحر المحيط، الطبري، تفسير الطبري، ابن كثير، تفسير القرآن العظيم، السيوطي ، الجلالين،

٣ الماوردي، النكت والعيون، الالوسي، روح المعاني، الطبري، تفسير الطبري، الطبرسي، مجمع البيان عن تفسير القرآن،

٤ رضا، محمد رشيد (1988)، المنار، 9\83،

٥ أنظر جميع المصادر السابقة

٦ قرآن كريم

٧ الألوسي، روح المعاني

٨ قرآن كريم

٩ قرآن كريم، 1\17 .

١٠ انظر : الزمخشري، الكشاف 2\623، الشنقيطي، أضواء البيان 3\297، تعيلب، عبد المنعم، فتح الرحمن في تفسير القرآن 4\4، المراغي، تفسير المراغي، 13\ 17

١١ التوحيدي أبو حيان (د.ت)، المحرر الوجيز 3\436

١٢ الرازي (د.ت)، مفاتيح الغيب ١٠\١١٧

١٣ قطب سيد (1996)، في ظلال القرآن، 4\ 2212

بالمسجد، فائضة عليه، وهو ظل لم يكن ليلقيه تعبير مباشر مثل: باركناه، أو باكنا فيه وذلك من دقائق التعبير القرآني»[1].

2. قال تعالى في سورة الأنبياء (وأرادوا به كيدا فجعلناهم الاخسرين ۝ ونجينه ولوطا إلى الأرض التي باركنا فيها للعالمين)[2].

اختلف المفسرون في الأرض التي باركنا حولها المذكورة في هذه الآيةالكريمة، فقيل هي الشام ونقل هذا الرأي عن أبي بن كعب والحسن البصري وقتادة والسدي وابن جريج [3] وهو الذي عليه أغلب المفسرين[4]، وقيل بل مصر[5]، ولم ينقل في كتب التفسير لمن هذا الرأي، وقيل مكة وهو المروي عن العوفي عن ابن عباس[6]، وقيل بيت المقدس[7] وهو منقول عن أبي العوام، وقال الطاهر بن عاشور هي أرض فلسطين[8].

عند النظر في هذه الآراء يمكن اعتبارها ثلاثة آراء فقط، وهي الشام ومكة ومصر، وذلك لأن من قال الشام أو بيت المقدس أو فلسطين فإنما عنى نفس الشيء، لأن منهم من عبر عن الشام بمركز بركتها وهي بيت المقدس ومنهم من عبر عنها بفلسطين وهي الدائرة الثانية من البركة ومنهم من عبر عنها بالشام وهي الدائرة الثالثة من البركة[9]، وقد ذكر ابن تيمية رحمه الله في مقدمة كتابه أصول التفسير أن المفسرين قد يعبروا عن الشيء الواحد بتعبيرات مختلفة[10]، والذي أراه أن هذا من مثل ما ذكره ابن تيمية مما يقع للمفسرين، وعليه يبقى في المسألة رأيين اثنين وهما الشام أو مكة، وقد رأيت أن الأمام ابن كثير قد جمع هذا المعنى فقال "واخرجه من بين أظهرهم مهاجراً على بلاد الشام إلى الأرض المقدسة منها"[11].

فأما من قال مكة فقد استدل بقوله تعالى (إن أول بيت وضع للناس للذي ببكة مباركاً)[12]، ويرد على هذا القول من وجهين :

- إن مقام إبراهيم ومهاجره عليه السلام إلى أرض السبع من فلسطين لا إلى مكة، وإنما جاء مكة ماراً، ينقل الطبري عن الطحاوي قائلاً: "وإنما اخترنا ما اخترنا من القول في ذلك لأنه لا خلاف بين جميع أهل العلم أن هجرة إبراهيم من العراق كانت إلى الشام وبها كان مُقامه أيام حياته، وإن كان قد قدم مكة وبنى بها البيت وأسكنها إسماعيل ابنه مع أمه هاجر غير أنه لم يُقَم بها ولم يتخذها وطناً لنفسه، ولا لوطاً، والله إنما أخبر عن إبراهيم ولوط أنهما أنجاهما إلى الأرض التي بارك فيها للعالمين»[13].
- لئن نقل عن إبراهيم عليه السلام أنه أتى مكة وأقام بها فترة فلم يقل ذلك عن لوط عليه

---

١ قطب، سيد (1996)، في ظلال القرآن 4\ 2212
٢ قرآن كريم، 21\ 71-70 .
٣ الطبري (د.ت)، جامع البيان، 4\34 وانظر : القرطبي (د.ت)، الجامع لأحكام القرآن، 3\22
٤ أنظر بالإضافة إلى ما مضى : الزمخشري، الكشاف، البيضاوي، أنوار التنزيل وأسرار التأويل، الشوكاني، الفتح القدير، البغوي، معالم التنزيل، ابن الجوزي، زاد المسير، النسفي، مدارك التنزيل وحقائق التأويل، أبو حيان التوحيدي، البحر المحيط
٥ القرطبي، الجامع لأحكام القرآن، ....
٦ الطبري، جامع البيان، القرطبي، الجامع لأحكام القرآن، الرازي، مفاتيح الغيب، ابن كثير، تفسير القرآن العظيم، الماوردي، النكت والعيون،، ابن الجوزي، زاد المسير، ....
٧ الطبري (د.ت)، جامع البيان، 4\23، القرطبي (د.ت)، الجامع لأحكام القرآن، 6\23، الألوسي (2001)، روح المعاني، ..
٨ ابن عاشور (د.ت)، اتحرير والتنوير 7\122
٩ الحموي، ياقوت (1995)، معجم البلدان، 5\ 172 173-، السيرة الحلبية 1\62، ابن كثير، البداية والنهاية، 2\ 40،
١٠ ابن تيمية (د.ت)، أصول التفسير 232
١١ ابن كثير (1992)، التفسير العظيم، 3\ 248
١٢ قرآن كريم
١٣ الطبري (د.ت)، جامع البيان، 6\32

السلام، وإنما كان مقام لوط في المؤتفكة من أرض الشام[1].

- إن الأرض التي تكلم عنها القرأن في هذه الآية، هي الأرض التي (باركنا فيها)، وليست البركة في مسجدها فقط، بخلاف آية (إن أول بيت وضع للناس للذي ببكة مباركاً)[2].

وأما من قال هي مصر فكما ذكرنا لم يعرف لهذا الرأي قائل، ولم يقل أحد إن مهاجر إبراهيم كان على مصر أبداً.

فيبقى الرأي القائل بانها أرض الشام ومركز بركتها بيت المقدس[3]، هو الصواب، ففيها أقام إبراهيم عليه السلام، وفيها وفاته، وفيها البركات الوافرة على ما سيذكر عند الكلام على بركة بيت المقدس.

3. قال تعالى في سورة الأنبياء أيضاً: (ولسليمان الريح عاصفة تجري بأمره إلى الأرض التي باركنا فيها)[4].

قال بعضهم أن صفة المباركة تعود على الريح وليس على الأرض وهذا ضعيف لا يتفق مع فصاحة القرآن وما عرف عن الأرض من مباركة فيها[5]، والذي عليه المفسرون.

إن البركة المذكورة في الآية عائدة على الأرض لكن منهم من قال هي أرض الشام[6]، ومنهم من قال بل هي بيت المقدس[7].

والصحيح كما قلنا سابقاً أنه لا تعاض بين من قال هي بيت المقدس ومن قال بل هي أرض الشام لأن من أطلق لفظ أرض الشام عمم ومن قال بيت المقدس أراد مركز هذه البركة.

4. قال تعالى في سورة سبأ: (وجعلنا بينهم وبين القرى التي باركنا فيها قرى ظاهرة وقدرنا فيها السير سيروا فيها ليالي وأياما آمنين)[8].

اتفق المفسرون على أن (القرى التي باركنا فيها) هي أرض الشام، بل لقد ادعى ابن عطية الإجماع على ذلك والصحيح أن الإجماع لم ينعقد كما قال أبو حيان التوحيدي في البحر المحيط: "وما ذكره من أن القرى التي بورك فيها هي قرى الشام بإجماع ليس كما ذكر، قال مجاهد هي أرض السراوي[9]، وقال: وهب قرى صنعاء، وقال: بن جبير قرى مأرب، وقال: ابن عباس قرى بيت المقدس"[10]، ويشهد لما قاله التوحيدي ما نقله الطبري في تفسيه عن بعضهم من أن القرى التي بورك فيها هي قرى بيت المقدس[11]، لكن أغلب العلماء متفقون أن الأرض المباركة هي أرض الشام[12]، وكذلك فإن الأصفهاني تقل عن علي بن الحسين أن القرى التي باركنا فيها هي مكة الكرمة[13]، ولذلك فإن الألوسي في تفسيره بعد أن كرر مخالفة بن جبير ومجاهد وابن عباس قال: "والمعول على ابن

---

١ انظر ما سبق من كتب التفسير
٢ قرآن كريم
٣ أنظر : فضائل الصحابة 1 \ 895 _ 906
٤ قرآن كريم، 21\ 81 .
٥ انظر : ابن عطية (1978)، المحرر الوجيز، 10 \ 186، الألوسي (2001)، روح المعاني، 9\75
٦ انظر : (1992) جامع البيان، 9\81، ابن عطية (1978)، المحرر الوجيز، 10\186، الألوسي (2001)، ، روح البيان، 9\75، البقاعي (1995)، نظم الدرر، 5\102، الشنقيطي، أضواء البيان، 512، Abridge of Tafsir Ibn Kather vol.6،p.476، Almubarkpure
٧ الرازي (د.ت)، مفاتيح الغيب، 11\174
٨ قرآن كريم، 34\ 18 .
٩ السراوي هي
١٠ التوحيدي، ابو حيان (د.ت)، البحر المحيط 7\261
١١ الطبري (د.ت)، جامع البيان، 10\366
١٢ انظر : الطبري (د.ت)، جامع البيان 10\367، البقاعي (1995)، نظم الدرر 6\171، القرطبي (د.ت)، الجامع لأحكام القرآن، 7\260،
١٣ الأصفهاني (1989)، الراغب، المفردات في غريب القرآن الكريم، 2\402

عطية أن إجماع المسلمين عليه"[1]، وعليه فالراجح أن القرى المباركة هنا هي الشام وإن كان منهم من عبر عنها بمركز بركتها وهي بيت المقدس، فقد جاءت الآيات الكثيرة التي تتكلم عن بركة هذه البلاد وكذلك السنة كما سياتي إن شاء الله.

٢,١. العبرة من نزول آيات بيت المقدس في المرحلة المكيّة

تقدّم معنا أنّ آيات الأرض المباركة والأرض المقدّسة هي آيات مكيّة وردت في سور مكيّة، بل إنّ كُلّ الآيات الّتي تتكلّم عن بيت المقدس هي آياتٌ مكيَّة، خلا آياتٍ – غير مُباشرة – ذكرتها سابقًا وقعت في سورتي البقرة وآل عمران، ولا غرو ولا عجب أن يتكرر ذكرُ بيت المقدس في هاتين السُّورتين الكريمتين، فكما هو معلوم عند أهل الاختصاص بعلوم القُرآن الكريم، فإنّه ما من حُكم وردَ في السّور المكيّة عامًّا إلا وقد جاء مُبيّنا ومُفصّلا في سورتي البقرة وآل عمران، بل إنّ العُلماء ذكروا أنّ كُلّ سورة تبدأ بأحرف التهجّي أو الهجاء فهي سورة مكيّة إلا سورتي البقرة وآل عمران، وفي ذلك إعلامٌ بوحدة التّشريع وأنّ المُشرّع واحَدٌ.

أمّا عن حَكمة كون آياتَ بيتَ المقدس مكيَّة فإنّها كثيرةٌ دليلةُ القدر عظيمة الخَطَرَ ولا أعلم أحداً كتب في هذا الموضوع من قبل، فأنا أجتهدُ رأيي وأسأل الله تعالى السّداد في النيّة والقول والعمل.

- إنّ القُرآن المكيّ عُنيَ ببيان العقيدة الإسلاميّة – كما تقدّم من قبل – ولمّا كانت بيتُ المقدس تُمثل – منذ عهد موسى عليه السّلام إلى القسم الأكبر من نبوّة حبيبنا محمّد صلّى الله عليه وسلم – قبلة المؤمنين والموحّدين، فإنّها غدت ذات بُعدٍ عقائديٍّ، ولمّا كانت كذلك كان موضَعها السّور المكيّة إعلانًا أنّ بيت المقدس تعيش في وجدان وضمير الفرد المُسلم من حيث هو فرد وفي حياة ومستقبل الأمّة الاسلاميّة من حيث أنها هي أمّة إسلاميّة. بناءً على ذلك فإنّ ما يتردّد على ألسنة الكثيرين من الوّعاظ والدُّعاة من أنّ بيت المقدس عقيدة، فهي كذلك، وهي عقيدةٌ ليس فقط لأنّها وردت في القُرآن الكريم، بل لأنّها وردت في القُرآن المكيّ، وإنّ هذا هو الهدف الأعظم للقُرآن المكيّ.
- إنّ القُرآن الكريم، ومنذ الفترة الأولى أراد أن ينتقل بالصّحابة الكرام (رضي الله عنهم) من الصّعيد المحليّ إلى الصّعيد العالميّ وأراد لهم أن يعلموا أنّ ملكهم لا يقف عند حدود مكة المكرمة بل إنه يتجاوز ذلك إلى حدود الدّولتين العظيمتين: فارس، والرّزم... وعليه فلا يستغرب الإنسانُ أنّ الصّحابة كانوا يُتابَعون ما يجري من أحداثٍ في تلك البُقعة من الأرض بالذّات، فإنّهم بعد أن سَمَعوا بَظهورَ الفُرس على الرّوم، شَقّ الأمرُ عليهم حتّى جاء القُرآنُ الكريمُ مُطمئنًا أن: "غُلَبَت الرّوم في أدنى الأرض وهم من بعد غلبهم سيغلبون في بضع سنين* لله الأمر من قبل ومن بعدُ ويومئذ يفرح المؤمنون بنصر الله". إنّ التأكيد على قداسة هذه الأرض وبركتها في المرحلة المكيّة يُمثّل أعظمَ ترسيخ لهذا البُعد، ذلكم أنّها ستتردّد على أسماعهم فيالكثير من الأوقات والمناسبات: في الصّلوات، وفي خُطب الجُمعة، وفي النّقاشات اليوميّة، والمُحاججات مع الملأ من قُريش. إنّ المُتتبّع لمنهج القُرآن في تربية الجماعة المؤمنة الأولى على مفهوم عقديّة بيت المقدس، يرى أنّ القُرآن المكيّ سمّاها لهم في البداية بالأرض المباركة ثُمّ بالأرض المُقدّسة ثُمّ انتقل القُرآن الكريمُ ليبيّن للصّحابة أنّ لهم في تلك الأرض ملكًا وميراثًا فإنّ لهم مسجدًا، هو المسجدُ الأقصى ومن الطّبيعيّ والمقبول أنّ نتصوّر أنّ تعلّق الصحابة بهذا المسجد كان كبيراً ووجدانيًّا وعميقًاً سيَّما ونحنُ نعلم أنّ أوّل مسجد وضَع في الأرض، وهو المسجد الحرام، كانت تعبد فيه الأصنام حتّى هذه المرحلة، فكأنّهم نظروا إلى المسجد الآخر على أنّه البديل الوُجدانيّ لديهم...
- إنّ القُرآن المكيّ عُنيَ ببيان مكانة الأرض المُباركة في الوعي والفكر والعقيدة الإسلاميّة في هذه المرحلة

١ الألوسي (2001)، روح البيان، 11\227

المُبكّرة إعلاناً منهم للجماعة المؤمنة أنّكم أنتم الوارثون الشّرعيّون والحقيقيُّون لميراث الأنبياء. فإنّ هذه الأرضُ – اليوم – أرضُكم وإنّ هذه البركات لكم وإنّ المسجد مسجدُكم.

- لأجل ذلك رأى الصّحابة أنّ من الواجب عليهم أن يُقدّموا كل ما يستطيعونه في سبيل تحرير هذه الأرض الّتي سكنت وجدانهم سيما بعد أن أُسريَ بالنّبيّ صلّى الله عليه وسلّم إليها من مكّة المكرّمة إلى بيت المقدس.
- إنّ من الإعجاز القُرآنيّ أن يتمّ الكلام على مكانة بيت المقدس قبل المرحلة المدنيّة، أي قبل أنْ يلتقي المسلمون باليهود في المدينة المنوّرة، وقبل أن يُشكّل اليهود هاجساً للجماعة المؤمنة النّاشة، بسبب ما سيقومون به من مُناصرة لأعداء هذه الفكرة وهذه الدّعوة، وعليه فإنّ كُلّ المستشرقين الّذين زعموا أنّ محمّدًا أخذ مسألة قداسة بيت المقدس من اليهود لا يعوون ولا يُدركون ما يقولون فإنّ القُرآن المكيّ كان قد صرّح بأهمّيّة هذه الأرض حتّى قبل أن يأتي المسلمون في تماسٍّ مع غير المُسلمين من اليهود، الأمر الّذي يدُلّ على أنّ القضيّة لم تَكُن ردّة فَعلٍ ولم تَكُن قَراءةً سياسيّة أو تكتيكيّة، وإنّما كنت أبعد من ذلك، فقد كانت عقيدة راسخة ومتجذّرة بقطع النّظر عن إيمان اليهود بها من عدم إيمانهم، فالقُدس هي القُدس في الوجدان الإسلاميّ سواء أكان اليهود أو غيرهم يعظّمونها.
- إنّ سورة الإسراء – وهي مكيّة – تتنزّل في المرحلة المكيّة لتُبيّن أنّ الصّراع على هذه الأرض قد يستَمرُّ ويأخُذ أبعاداً وأشكالاً مُتعدّدة ولأجل ذلك كُلّه كانت سورة الإسراء وكان الخُلود الّذي قد كتبه الله تعالى لها، وللقُرآن عامّة دلالة على قطعيّة مكانة بيت المقدّس وأبدية الصّراع – ما بقي معاندٌ ومكابر – بل إنّ من خصائص العقيدة أنّها قطعيّة وأبديّة. فإنّ اللافت للنّظر أنّ الصّراع لم يَكُن على أيّ جُزءٍ من أراضي المُسلمين صراعاً عالميًّا وقطعيًّا إلا فيما يتعلّق بالقُدس وبيت المقدس، يقول الدّكتور التّيجانيّ: "هذا الإستهلال بهذه الآية، يُعتبرُ في تقديراً مؤشراً للإنتقال من حالة المحلّيّة إلا حالة العالميّة من مستوى الصّراع الذي يدور على المسجد الحرام وقد كان صراعاً محلّيا اعتباطيًّا... فإذا كانت اللام في قوله تعالى: (لنريه من آياتنا)، لام التّعليل السّببية بمعنى أنّ سبب الإسراء بالرّسول من مكة إلى بيت المقدس هو لتمكينه من رؤية بعض آيات الله، فإنّ أوضح آيات الله المتعلّقة بالمسجد الأقصى هي الآيات التّاريخيّة الّتي كان يعكسها الصّراع الرّومانيّ الفارسيّ الإسرائيليّ قبل الإسراء... ويكون الإسراءُ خروجاً مؤقّتا من منطقة الصّراع المحليّ البسيط على مكّة إلى القُدس وما حولها من هلال الشام الخصيب... ويكون الرّسول صلّى الله عليه وسلّم في إسرائه له قد شهد القُدس كمسرح مكانيّ دارت فيه أكبرُ الأحداث أثراً في التّاريخ، والتقى بالأنبياء (الأبطال) الّذين صنعوا تلك الوقائع التّاريخيّة، وكُشفت له الحُجب ليرى مصير الطّغاة الّذين شاركوا في صناعة ذات الأحداث[1]".
- إنّ بيت المقدس مثّلت وُجهة المُسلمين الرّوحيّة وكانت رائدهم في الفتوح كُلّها، فلئن كان النّبيّ صلّى الله عليه وسلّم بيّن فضل من يفتح القسطنطينيّة ومصر... فإنّ مكانة القُدس هي مكانة قُرآنيّة، ولذلك فقد كان هاجس الصّحابة جميعًا – سيما بعد وفاة النّبيّ صلّى الله عليه وسلّم – موضوع فتح بيت المقدس.

٢,١. بيت المقدس في الحديث المكّيّ

ليس من الهيّن الوقوف على الحديث النّبويّ المكيّ ذي العلاقة، فإنّ عُلماء الحديث، وإن كانوا قد عُنوا ببيان أسباب ورود الحديث إلا أنّ الكثير من الأحاديث لا يُعرف بالتّحديد ومن ورودها، لكن وقعت على بعض الأحاديث الّتي تدلّنا على مكانة بيت المقدس في المرحلة المكيّة. منها ما له علاقة بالإسراء والمعراج، وحديثٌ آخر لا علاقة له بذلك أبدًا:

- عن الأرقم – وكان بدريًّا – وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم آوى في داره ثم الصفا حتى تكاملوا أربعين رجلاً مسلمين وكان آخرهم إسلاماً عمر بن الخطاب رضي الله عنهم فلما كانوا أربعين

١ التّيجانيّ، عبد القادر (1995) أصول الفكر السّياسيّ 149-148

خرجوا إلى المشركين قال الأرقم فجئت رسول الله صلّى الله عليه وسلّم لأُوَدِّعه وأردت الخروج إلى بيت المقدس فقال لي رسول الله صلّى الله عليه وسلّم: «أين تريد؟ قلت: بيت المقدس. قال: وما يخرجك إليه أفي تجارة؟ قلت: لا، ولكن أُصَلّي فيه. فقال رسول الله صلّى الله عليه وسلّم: «صلاة ها هنا خير من ألف صلاة»[1].

- عن أنس بن مالك (رضي الله عنه) قال: قال رسول الله صلّى الله عليه وسلّم: "ثم أتيت بالبراق وهو دابة فوق الحمار ودون البغل يضع حافره ثم منتهى طرفه، قال: فركبته حتى أتيت بيت المقدس، قال: فربطته بالحلقة التي يربط به الأنبياء، قال: ثم دخلت المسجد فصليت فيه ركعتين ثم خرجت فجاءني جبريل عليه السلام بإناء من خمر وإناء من لبن فاخترت اللبن، فقال: جبريل صلى الله عليه وسلم اخترت الفطرة ثم عرج بنا إلى السماء" [2].

- عن جابر بن عبد الله (رضي الله عنهما) أنه سمع رسول الله صلّى الله عليه وسلّم يقول: "لمّا كذَّبَني قريش قمت في الحَجر فجلا الله لي بيت المقدس فطفقت أخبرهم عن آياته وأنا أنظر إليه" (متفق عليه)[3].

- عن أبي هريرة (رضي الله عنه) قال: قال رسول الله صلّى الله عليه وسلّم : «لقد رأيتني في الحَجر وقريش تسألني عن مسراي فسألتني عن أشياء من بيت المقدس لم أثبتها فكربت كربة ما كربت مثله قط قال فرفعه الله لي أنظر إليه ما يسألوني عن شيء إلا أنبأتهم به وقد رأيتني في جماعة من الأنبياء فإذا موسى قائم يصلي فإذا رجل ضربٌ جعد كأنه من رجال شنوءة؛ وإذا عيسى بن مريم عليه السلام قائم يصلي أقرب الناس به شبها عروة بن مسعود الثقفي وإذا إبراهيم عليه السلام قائم يصلي أشبه الناس به صاحبكم يعني نفسه فحانت الصلاة فأممتهم فلما فرغت من الصلاة قال قائل يا محمد هذا مالك صاحب عليه فالتفت إليه فبدأني بالسلام»[5].

٢,١. ما يُستفاد من هذه الأحاديث

إنّ هذه الأحاديث تؤكِّد النّظريّة الّتي طرحناها آنفا بشكل واضح ومعضّد، حيثُ إنّ الحديثَ الأوّل يبيِّن أنّ الصّحابة – منذ فجر الدّعوة الأوّل – وتحديداً عند بلوغ عددهم أربعين رجُلاً كانوا يعلمون ما هي بيتُ المقدس وما مكانة بيت المقدس، الأمر الّذي يدُلّ على أنّها كانت ذات طابع عقديّ منذ تلك الفترة المُبكرة ولم تَكُن العلاقة بها بمثابة علاقة سياسية أو تكتيكيّة مرحليّة بل هي عقيدةٌ إلهيَّة قُرآنيَّة لا تتغيّر ولا تتبدّل بتصرُّم الأزمان وتصرف الأوقات. وأمّا عن الأحاديث الخاصّة ببيت المقدس فإنّها تدلُّ على أنّ المرحلة المكيّة لم تقف عند حدّ التأجيج العاطفي والعقدي الوجداني لدى المسلمين، بل تجازوت ذلك إلى خلق ما يُمكن أن أصطلح على تسميته بثقافة بيت المقدس، وذلك من خلال حتميّة متابعة ما يجري في تلك الأرض لأنّ الله تعالى وعدهم أنّ الروم من بَعد أن غُلبوا سَيَغلبون ببضع سنين... ولمّا كان الكفار من قريش ينتظرون ما يُمكن أن تأول إليه الأحداث، فإنّهم الصّحابة باتوا مسكونين ببيت المقدس وما يجري في بيت المقدس.

---

١ أخرجه الحاكم وقال: هذا حديث صحيح الإسناد ولم يخرجاه. الحاكم (١٩٩٠)، المستدرك (٥٧٦/٣، حديث رقم، ٦١٣٠)، الضّحاك (١٩٨٩)، الآحاد والمَثاني (١٩/٢، حديث رقم ٦٨٨)، الطّبراني (١٩٧٢)، المعجم الكبير (٣٠٦/١، حديث رقم، ٩٠٧)، وقال الهيثمي (١٩٨٤) في مجمع الزّوائد (٥/٤) «رواه أحمد والطّبرانيّ، ورجال الطّبرانيّ ثقات.»

٢ أخرجه: مسلم، صحيح مسلم (١٤٥/١، حديث رقم ١٦٢)

٣ أخرجه: البخاريّ (1997)، صحيح البخاريّ (3/1409، حديث رقم، 3673)، مسلم (د.ت)، صحيح مسلم (1/156، حديث رقم 170)

٤ وهم حيٌّ من اليمن ينسب إليهم شنئ، ويقال سُمّوا بذلك لأنّهم تشانؤا، وشنؤة أي تقزّز.

٥ أخرجه: مسلم (د.ت)، صحيح مسلم (١٥٦/١، حديث رقم، ١٧٢)، وأخرجه عن جابر (١٥٣/١، حديث رقم، ١٦٧). وأخرجه غيره.

لم يقف الاتّصال ببيت المقدس عند هذا الحَدّ، بل إنّ السّنّة المُطهّرة راحت تصف بيت المقدس وصفاً مادِّيا حين جلّى الله تعالى بيت المقدس للنّبيّ صلّى الله عليه وسلّم، فلكأنّ الأمر كان تصويراً ماديًّا وكأنّ الصّحابة كانوا يُتابعون النّبيّ صلّى الله عليه وسلّم وهو يصف المسجد الأقصى لقُريش باباً باباً وعموداً عموداً. حتّى إنّ الصّورة ظلّت عالقة في ذهن عمر بن الخطاب رضي الله عنه وسائر الفاتحين، فإنّ المنقول في كتب التّراجم والسّير أنّه ما أن رأى بيت المقدس حتّى كبّر. وما ذلك إلا لعلمه اليقينيّ أن هذا هو بيت المقدس كما وصفه ونعته لهم النبيُّ صلّى الله عليه وسلّم.

الخاتمة

زعم بعضُ المستشرقين أن المسلمين اهتموا ببيت المقدس بعد فتح عمر بن الخطاب لها، وبعد أن رأوا اهتمام النّصارى لها، بل أكثر من ذلك فإنّ البعض الآخر منهم ذهب مدى أبعد عندما قال إنّ المُسلمين لم يهتموا ببيت المقدس ولم يُرودا أحاديثها إلا في المرحلة الأمويّة على أثر الصّراع مع عبد الله بن الزبير، وأما صنفٌ آخر فإنّهم زعموا أنّ اهتمام المُسلمين بالمسجد الأقصى المبارك والقُدس الشّريف ما «طرأ» إلا بعد الحروب الصّليبيّة وذلك للاستعانة به على تأليب المسلمين لحرب النّصارى. وأمّا الطّامّة الكُبرى فهي أنّ بعض الباحثين المتعصّبين لصهيونيّتهم بشكل مخزٍ وفاضح، فإنّهم يروا أنّ الإهتمام بالقُدس لم يطرأ إلا بعد أن تقدّم اليهود للسُّلطان العُمانيّ عبد الحميد الثّاني (رحمه الله تعالى) بطلب إقامة «وطن قومي» على أرض فلسطين.

تأتي هذه المحاضرة وهذا البحث – الّذي هو مُقدّمة لكتاب كامل مستقلّ – لتُبيّن أنّ اهتمام المُسلمين بالقُدس قديمٌ قَدَمَ الرّسالة ذاتَها، بل إنّ المرحلة المكيّة الّتي لم تشهد أيّ احتَكاكٍ مع اليهود أو مناوشاتٍ مع النّصارى، بل شهدت العلاقات الإسلاميّة النّصرانيّة حالة من المصالحة اللامكتوبة (ويومئذ يفرح المؤمنون بنصر الله)، وبالرّغم من ذلك فإنّ التّاسيس لعلاقة المسلمين مع بيت المقدس بدأ من هذه المرحلة المُبكّرة فقد وردة بيت المقدس في القُرآن المكيّ بلفظ «الأرض المقدّسة» في خمسة مواضع، وبلفظ الأرض «الأرض المقدسة» في موضع واحد، كلها في سورٍ مكيّة (بيّنتها في ما سبق). وأما الآيات غير المُباشرة فإنها جميعها أيضا مكيّة إلا ما كان من بعض الآيات الّتي في سورتيّ: البقرة وآل عمران، بيّنت أن السّبب في ذلك هو أن يبيّن للمسلم أنّ العلاقة مع بيت المقدس هي علاقة ثابتة ودائمةٌ وهي غير خاضعة للمزاج السّياسيّ أو التبدّلات الجيوسياسيّة.

لم أجد من كتب في هذا الموضوع من قبل وأرى أنّه يجب تعميمه على المُسلمين – سيّما الدعاة والعاظ منهم – لكي يعلم النُّاس أنّ القُدس حقيقة هي جُزءٌ من عقيدتنا وأنّها تُشكّل حجر الزّاوية في أي قراءة لواقع الأمّة المُعاصر سيّما على أرض الشّام.

وآخر دعوانا أن الحمد لله ربّ العالمين

المراجع

- الرازي، مفاتيح الغيب، (د.ت).
- الرّافعي، إعجاز القُرآن،(١٩٩٧).
- الزمخشري، الكشاف، (د.ت).
- السّيوطيّ، الاتقان في علوم القُرآن، (د.ت).
- الجلالين، (د.ت).
- الشنقيطي، أضواء البيان، تعيلب، (د.ت).
- الشوكاني، الفتح القدير، (د.ت).
- الضّحاك، الآحاد والمَثاني،(1989).
- الطبرسي، مجمع البيان في تفسير القرآن، (1997). تفسيره، (د.ت).
- الطّبراني، المعجم الكبير، (1972).
- الطبري، جامع البيان، (د.ت). تاريخ الطبري، (١٩٩٧). تفسير الطبري، (د.ت).
- القرطبي، الجامع لأحكام القرآن، (د.ت).
- الماوردي، النكت والعيون، (د.ت).
- المراغي، تفسير المراغي، (د.ت).
- النسفي، مدارك التنزيل وحقائق التأويل، (د.ت).
- رضا، محمد رشيد، المنار، (1988).
- عبد المنعم، فتح الرحمن في تفسير القرآن، (د.ت).
- فضائل الصحابة، (د.ت).
- قطب سيد، في ظلال القرآن، (1996).
- Almubarkpure، Abridge of Tafsir Ibn Kather vol.6،p.476
- القرآن الكريم.
- البخاريّ، صحيح البخاريّ، (1997).
- مسلم، صحيح مسلم، (د.ت).
- ابن تيمية، أصول التفسير، (د.ت).
- ابن الجوزي، زاد المسير، (د.ت).
- ابن المرجّى، فضائل بيت المقدس، (2002).
- ابن عاشور، اتحرير والتنوير، (د.ت).
- ابن عطية، المحرر الوجيز، (1978).
- ابن كثير، تفسير القرآن العظيم، (د.ت). البداية والنهاية، (د.ت).
- أبو حيان التوحيدي، البحر المحيط، (د.ت).
- الأصفهاني، الراغب، المفردات في غريب القرآن الكريم، (1989).
- الألوسي ، روح البيان، (1996). روح المعاني، (2001).
- البقاعي، نظم الدرر،(1995).
- البغوي، معالم التنزيل، (د.ت).
- البيضاوي، أنوار التنزيل وأسرار التأويل، بان الجوزي، (د.ت).
- التوحيدي، أبو حيان، البحر المحيط، (د.ت). المحرر الوجيز، (د.ت).
- الحاكم، المستدرك، (1990).
- الحموي، ياقوت، معجم البلدان، (1995). السيرة الحلبية، (د.ت).
- النّيجانيّ، حامد أصول الفكر السّياسيّ في القُرآن المكيّ، (١٩٩٥). عبد القادر، أصول الفكر السّياسيّ، (١٩٩٥).

Mescid-i Aksa ve Üçüncü Mabedin Kaderi

Mustafa Özcan
Araştırmacı-Yazar

Haremeyn veya Mescid-i Aksa ve Mekke-i Mükerreme'deki Kâbe-i Muazzama, İslam'ın getirdiği kutsal mekânlar değil; bilakis İslam'ın teyit ettiği, vurguladığı kutsal yerlerdir. İslam'ın getirdiği yeni mekân veya yenilik Medine-i Münevvere'dir. Bu yeni kutsal mekân ise Peygamberimizin manevi mirasını temsil etmektedir. Hicretten ve Mescid-i Nebevi'nin yapımından sonra Haremeyn denilince Kâbe-i Muazzama ve Mescid-i Nebevi akla gelmektedir. Hâlbuki öncesinde tarihî Haremeyn, Kâbe-i Muazzama ve ondan yaklaşık 1000 yıl sonra kurulan Mescid-i Aksa'dır. Bu, eskilerin dediği gibi zaruri ve bedihi bir bilgidir.

Kâbe-i Muazzama Hz. İbrahim (a.s.) tarafından inşa edilmiştir. Daha doğrusu, Kur'an-ı Kerim'in haber verdiği gibi, 4000 yıl kadar önce Hz. İbrahim ve oğlu İsmail (a.s.) tarafından yapılmıştır. Mescid-i Aksa veya Süleyman Mabedi ise MÖ 1012 tarihinde yapılmıştır. Mescid-i Aksa veya Süleyman Mabedi'nin inşasına Hz. Davud (a.s.) başlamış ve Süleyman (a.s.) da tamamlamıştır. Dolayısıyla Kâbe'nin inşasında Hz. İbrahim ve İsmail (a.s.)'in, Mescid-i Aksa'nın inşasında ise Hz. Davud ve Süleyman (a.s.)'ın isimlerini ve izlerini görmekteyiz.

Süleyman Mabedi ile Abdülmelik tarafından yaptırılan Mescid-i Aksa'nın ilişkisi noktasında da bir karışıklık vardır. Bilindiği gibi Hz. Ömer, hicri 16 veya 17'inci yılda Kudüs'e geldiğinde Süleyman Mabedi'nin sadece enkazı kalmıştı. Zaten Romalılar mabedi bir şekilde yıkmışlar ve yerine Jüpiter Tapınağı'nı inşa etmişlerdi; tıpkı Cami-i Emevi ahvalinde olduğu gibi. Bilahare, Roma'nın Hristiyanlaştığı dönemde o da yıkılmıştır. Lakin Hristiyanlar, reddi mirastan dolayı ve Yahudilerin Hz. Mesih'e yaklaşımından

ötürü Hz. Süleyman ve Davud (a.s.)'un mirasına bigâne kalmışlar ve kendi hâline terk etmişlerdir. Hz. Ömer'in ise ruhanilerin kendisine kilise içinde gösterdikleri bölüm yerine, dışarıda mezbelelik hâline gelmiş Jüpiter Tapınağı arazisinde namaz kıldığı bölüm, muhtemel olarak Süleyman Mabedi (Mescid-i Aksa)'nin bulunduğu ve sonra hatırasına cami yapılan yerdir. Dolayısıyla kazılar aracılığıyla ispat edilse de edilmese de Mescid-i Aksa, Süleyman Mabedi'nin öteki adı ve yüzüdür.

İslam sonrasında bu yapı İslamileştirilmiştir. Bu konjonktürel bir değişim olsa bile aslına aykırı değildir. Zira İslam, bütün peygamberlerin getirdiği dinin genel adıdır. Bu genel ad zamanla Musevilik, İsevilik gibi özel adlar da kazanmıştır. Hatta Batılılar bazen İslamiyet'in son mesajı olan Risalet-i Muhammediye'yi, Muhammedilik olarak adlandırmaktadırlar. Bu, İsevilik benzeri tanımların karşılığıdır. Hâlbuki Müslümanlara göre, dinin kaynağı Muhammed (s.a.v.) olmayıp Allah olduğundan, Muhammedilik tabiri kabul edilemezdir. Peygamberimiz de kendisinin Ahdi Atik (İlk Sözleşme) ve Ahd-i Cedit (Yeni Sözleşme)'in bir devamı olduğunu özellikle vurgulamıştır. Peygamberimiz, peygamberlik manevi soy ağacının Faran'dan yükselen dalıdır. Peygamberimizin isimlerinden ve sıfatlarından birisi "cami"dir; yani diğer risalet ve mesajların varisi ve toplayıcısıdır. Bütün risaletlerin özü bir şekilde Hz. Muhammed (s.a.v.)'de toplanmış ve buluşmuştur. Bundan dolayı da "*Ene evla bi İsa.*" yani "Ben Hz. Mesih'e Hristiyanlardan daha yakınım." buyurmuşlardır. Bu yakınlığın ifadelerinden birisi, Hz. İsa'nın bir şekilde nüzulüyle ahir zamanda ümmetine dâhil olacağı keyfiyetidir. Hz. Musa ve diğer peygamberlerle ilişkisi de böyledir. Peygamberimiz bütün nübüvvetlerin özü olduğu gibi, Kur'an-ı Kerim de bütün kitapların özüdür. Kur'an-ı Kerim yine Kur'an lisanıyla "müheymin" bir kitaptır ve bu onun tamamlayıcı vasfını ve onun da ötesinde toplayıcı ve egemen vasfını göstermektedir.

Kitaplar gibi mabetler de, önceki İslam milletlerinden son sözleşmenin sahibi olan Müslümanlara miras olarak kalmıştır. Bu itibarla, Müslümanlar Mescid-i Aksa'ya herkesten daha layık ve münasip oldukları için Süleyman Mabedi'ni Mescid-i Aksa adıyla ihya etmişlerdir.

Burada bir iltibas var. Museviler fiziki olarak Süleyman Mabedi'nin kendilerine ait olduğunu, zira kendilerinin Davud milletinden olduklarını ileri sürüyorlar. Hâlbuki manevi mirasta bir kayma yaşanmıştır. Tasavvufta "döl yavrusu veya evladı" ile "yol evladı" gibi bir tabir vardır. Yahudiler yollarını değiştirdikleri için yol evladı olmaktan çıkmışlar ve buna mukabil "ümmiyyin" olarak anılan Müslümanlar yol evladı olmuştur.

Bu çerçevede bugün, Yahudiler Süleyman Tapınağı'nın kalıntılarını Mescid-i Aksa'nın altında yaptıkları kazılarla ararken Müslümanlar da iki yapı arasındaki fiziki irtibatı reddediyorlar. Hâlbuki metafizik irtibat gibi pekâlâ fiziki bir irtibat da mümkündür. Fiziki irtibat olmasa, yani Mescid-i Aksa'nın inşaat mahalli Süleyman Mabedi'nin biraz ilerisinde

veya gerisinde de olsa hiç fark etmez. Zira "*barekna havlehu*" ibaresi, mahallin çevresinin de kutsiyetini göstermektedir. Tin ve Beled surelerinde de buna atıf vardır. Dolayısıyla Yahudilerin iddialarını savuşturmak için Süleyman Mabedi ile Mescid-i Aksa arasındaki münasebeti iltibas hâline getirmek doğru değildir. İkisinin mekân olarak bir olduğu ispat edilirse bu sadece Müslümanların Hz. Davud ve Süleyman'a ve onların manevi mirasına varis olduklarını gösterir; fiziki olarak da bu durumu ispat eder. Yine, ayrı yerlerde olmaları da aralarındaki manevi mirası baltalamaz. Dolaysıyla Müslümanların, "Mescid-i Aksa'nın yeri Süleyman Mabedi'nin yeri değildir," savunması içi boş ve muhtemelen de doğru olmayan bir savunmadır. Buhari'de yer alan bir hadiste ifade edildiği gibi; "Peygamberler, anneleri farklı babaları bir kardeşlerdir." Peygamberler geride fiziki değil metafiziki miras bırakırlar. Buradaki baba, aslında, dinin özünü yani akaidini göstermektedir. Menhec ve şeriat ise konjonktüreldir ve anneyi temsil etmektedir. Bazen peygamberden peygambere veya zamandan zamana değişebilir.

Bir başka iltibas konusu da Mescid-i Aksa'nın Kudüs'te mi, yoksa Mekke'de mi olduğu meselesindedir. "*La tüşeddu'r rihalu illa ila selasin*/Ancak üç mabet için kafile hazırlanır ve hususiyle ziyarete çıkılır." hadisi, sarahaten üç harem-i şerife işaret ediyor. "Kâbe-i Muazzama, Kudüs ve benim mescidim" ifadesi açık olmasına rağmen kimi oryantalistler bu hadisin Emeviler tarafından uydurulduğunu ve buradaki maksadın Hicaz'a gidecek olan hacıları Kudüs'e yönlendirmek olduğunu söylerler. Dolayısıyla bu zevata göre Mescid-i Aksa (En Uzak Mescit) Kudüs'te değil Mekke'dedir. Türkiye'de bu iddiayı paylaşanlardan birisi Süleyman Ateş'tir. Süleyman Ateş, Mescid-i Aksa'nın Kudüs'te değil Mekke'de olduğunu ileri sürmektedir. Bu ise daha önce Mustafa Sibai ve Mustafa Azami gibi Müslüman âlimlerin cevap verdikleri ve reddettikleri bir tezdir. Müslümanlar, Hz. Mesih'ten sonra 600 yıl kadar atıl olan Süleyman Mabedi'ni yeniden ihya ve inşa etmişlerdir. Bu, Yahudilerin kurmak istedikleri üçüncü mabettir. Yani şu anki Mescid-i Aksa Yahudilerin kurmak istedikleri üçüncü mabettir. Dolayısıyla üçüncü mabet Müslümanlar tarafından inşa edilmiş ve kurulmuştur. Yahudiler de kendilerine gelen mesaja sadık kalabilselerdi bu mabedin üçüncü mabetleri olduğuna ikna olurlardı. Özlerine yabancılaşmamış olsalardı bu mabedi manevi olarak Müslümanlarla paylaşırlardı. Ancak bunu yapmayacaklardır. Onlar Hz. Mesih'in mesajını, yani yeni sözleşmeyi reddettikleri gibi, en yeni sözleşmeyi de reddetmektedirler. Dolayısıyla onlar, anakronik bir mabet peşindedirler. Sıkıntının temeli de burada yatmaktadır. Süleyman Ateş, Alfred Guillaume'a dayanarak, Mescid-i Aksa'nın ne Kudüs'teki Süleyman Mabedi ne de gökteki Beyt-i Mamur olduğunu söylemektedir. Ateş'in tezine göre, Mescid-i Aksa Hz. Muhammed (s.a.v.)'in zaman zaman gidip namaz kıldığı Ci'rane Vadisi'nde bulunan bir namazgâhtır. Ci'rane Vadisi'nin Arafat yakınında bulunan kıyısında, bir Kureyşli tarafından yapılan mescide Mescid-i Edna (En Yakın Mescit), Hz. Peygamberin namaz

kılıp ihrama girdiği namazgâha da Mescid-i Aksa (En Uzak Mescit) denmişti. Dolayısıyla bu zevata göre, İsra hadisesinin olağanüstü bir durumu yoktur. İsra, onlara göre bedensel bir gece yürüyüşüdür. Miraç da Ateş'e göre ruhsal bir yükselme ve müşahededir.

Hâlbuki Mescid-i Edna yani yakın mabet Kâbe-i Muazzama'dır ve zaten Müslümanlar 16 veya 17 ay boyunca Mescid-i Aksa'ya, yani Kudüs tarafına yönelerek namaz kıldıktan sonra Yahudilerin başa kakmalarından mütevellid olarak Peygamberimizin arzusu istikametinde kıble Kâbe'ye kaydırılmıştır. Dolayısıyla, Mescid-i Aksa, Mekke'de değil Kudüs'tedir. Müslümanların kıblelerinin değişerek Kudüs'ten Kâbe'ye veya Mekke'ye doğru yöneliyor olmaları onu terk ettikleri anlamına gelmez. Reddi miras yoktur, tadil ve takdim vardır. Bilakis İsra suresi Müslümanlarla Mescid-i Aksa ve Kudüs ilişkisini pekiştirir ve teyit eder. Bunun dışındaki görüşler ya oryantalistlerin maksatlı görüşleridir ya da kompleks sahibi Müslümanların ileri geri konuşmalarından ibarettir.

Kur'an ve Kudüs tartışmaları

Bir süre önce *Elaph* adlı haber portalına bakarken el-Cezire'de yayınlanmış bir programın videosuyla karşılaştım. Tartışma çarpıcı ve dikkat çekiciydi. Bana Davos'u hatırlattı. Bilindiği gibi Şimon Peres Davos'ta Başbakan Erdoğan'a yönelik olarak; "Araplar karışmıyor da bu işe sen niye karışıyorsun ve burnunu sokuyorsun?" mealinde sözler sarf etmişti. Gerçekten de bu ifadeler bazı Yahudilerin kabalık ve hoyratlıklarını gösteren karakteristik ifadelerdir. Benzer sözleri *Bar Llan* Üniversitesi Arapça Bölümü öğretim üyelerinden Mordechai Kedar da el-Cezire spikeri karşısında sarf etti. Sözleri soğuk duş etkisi yaptı. El-Cezire muhabiri veya spikeri, konuğuna Kudüs çevresindeki yeni yerleşim merkezlerini ve bu yerleşim merkezlerinin barış sürecini sabote edip etmediğini soruyordu ki, karşısındaki kaba bir şekilde patladı; "Sorunuzu anlamıyorum. Kudüs bizim 3000 yıllık şehrimizdir. Senin ataların şarap içip kızları canlı canlı gömerken ve Lat ve Uzza'ya tapınırken biz bu şehri mamur ve bayındır hâle getirdik. Siz kalkmışsınız Katar'dan bizim işlerimize burnunuzu sokuyorsunuz. Kimseden izin alacak hâlimiz yok. Bu şehir Yahudi ve Müslümanlara, herkese açık ama tapusu bize aittir..." dedi. Bunun üzerine spiker; "Madem tarihten bahsediyorsunuz öyleyse Kur'an'dan da Kudüs'ü kaldırabilir misiniz?" diye mukabele etti. Lakin adam aynı küstah tavırla daha da garip cevaplar vermeye başladı. Hayretler içerisinde tartışmayı pürdikkat izliyorduk. Adam bu sefer daha kökten şeyler söylemeye başladı ve ezcümle dedi ki, "Kur'an-ı Kerim'de bir tek yerde bile Kudüs ibaresi geçmiyor. Kur'an-ı Kerim'de öyle bir şey yok..." Bunun üzerine spiker "*Sübhanellezi esra biabdihi leylen mine'l Mescidi'l-Harami ile'l Mescidi'l-Aksa...*" ibaresini okudu ancak adam Kur'an'da Kudüs'ün geçmediğinde ısrarlıydı.

Aslında bu hususta kabahat Yahudilerden önce Müslümanların. Mustafa Sibai'nin *es-Sünne* kitabında belirttiği gibi, Goldziher gibi oryantalistler, Emevilerden İbnü's-Zü-

beyr'in Haremeyn'i kontrolü sırasında insanları Harem-i Şerif'ten Kudüs'e çevirmek için hadis uydurduklarını ileri sürer. Daha sona Mustafa Azami, yine bazı müsteşriklerin Kudüs'teki Mescid-i Aksa'nın gerçekte Kur'an'daki Mescid-i Aksa olmadığını söylediklerini anlatır. Maalesef bizim içimizde de bu yönde kalem oynatanlar, müsteşriklere öncülük ve rehberlik yapanlar var. Bizim için üzücü olan nokta da burasıdır. Mesela *şazz* (kaide harici) rivayetlerin toplayıcısı olan Süleyman Ateş de Mescid-i Aksa'nın Kudüs'te değil de Mekke'de olduğunu söyleyen kalem erbabı arasındadır. İslam tarihinde bu veya benzeri iddiaları daha çok Şii müellifler dile getirmişler ve rivayet etmişlerdir. Yakubi bunlardan birisidir. Onlardan birçoklarına göre Mescid-i Aksa yerde değil de göklerdedir. Yani Şii müellifler arasında da hem tarihte hem de günümüzde farklı düşünen kimseler vardır. Bununla ilgili tarihte kimi Şii müellifler Yahudilere koz verir rivayetler serdetmişlerdir. Lakin bunlar sadece tarihte kalmamış, etkileri günümüze de yansımıştır. Mescid-i Aksa'nın yerde veya Kudüs'te değil de göklerde olduğunu iddia eden Şii âlimlerden birisi, İran Cumhurbaşkanı Ahmedinejad'dan da ödül almış bulunan Cafer Murtaza el-Âmili'dir.

Mordechai'den önce de kimi Yahudi müellifler ve oryantalistler benzer bir dil kullanmışlardır. Söz gelimi, İslam Ansiklopedisi'nde *(Encyclopaedia of Islam*) Yahudi F. Buhl'ın yazdığı *al-Kuds* kelimesinin altında şöyle denilmektedir: "Belki de Elçi, Mescid-i Aksa'nın gökyüzünde bir yer olduğuna inanıyordu."! Buhl, daha sonra şöyle der: "Elçi Muhammed, belki en başından itibaren ayeti kerimede bahsedilen mescidin sonradan Beytu'l-Makdis'de inşa edilen mescit değil de gökyüzünde bir yer olduğunu anlamıştı." Yine, *The Hebrew University'*de Yahudi araştırmacı ve aynı üniversiteye bağlı Asya ve Afrika Araştırmaları Enstitüsü üyesi Isaac Hassoun, el-Meclisi'nin *Bihâru'l-Envar* isimli kitabında ve el-Kundûzi'nin *Yenâbîu'l-Mevedde* isimli kitabında yer alan rivayetleri bu görüşüne delil olarak getirmiştir. Isaac Hassoun, bir yazısında şöyle demektedir: "Müslümanların âlimleri Mescid-i Aksa'nın Kudüs'teki mescit olduğu üzerinde görüş birliği içinde değillerdir. Çünkü bazıları onun Kudüs'ün veya Mekke'nin üzerinde, gökyüzünde bir mescit olduğu görüşündedir." Yahudi yazar Yehuda Litani *Yediot Aharonot* gazetesinde "Mescid-i Aksa etrafında zihin savaşı" başlığıyla yazdığı makalede Mescid-i Aksa'nın Kudüs'teki mescit olduğu konusunda Müslümanlar arasında görüş birliği olmadığını söyleyerek şöyle der: "Gerçek şu ki, Mescid-i Aksa ifadesi için farklı İslami tefsirler vardır ve bunlar Mescid-i Aksa'nın başka bölgelerde olduğunu söylemektedir. Medine-i Münevvere yakınlarındaki bir yer de bu bölgeler arasındadır."

Lübnanlı Şii âlimlerinden 1945 doğumlu Cafer Murtaza el-Âmili de, "Mescid-i Aksa nerede?" adıyla bir kitap yazmıştır. Bu kitabın tek amacı Mescid-i Aksa'nın Kudüs'te yer alan Mescid-i Aksa olmadığını, bilakis ayette adı geçen Mescid-i Aksa'nın gökyüzünde olduğunu ispat etmektir. El-Âmili kitabında Mescid-i Aksa'nın Müslümanların genelinin inandığı gibi Kudüs'teki mescit değil, gökyüzünde bir mescit olduğu sonucuna ulaşır!

El-Âmili, *Es-Sahih min Siyreti'n-Nebiyyi'l-A'zam* (En Yüce Nebi'nin Sahih Siyeri) isimli kitabında şöyle der: "Ömer (r.a.) Kudüs'e girdiğinde, Aksa adını taşıması bir yana orada mescit dahi yoktu." Ve şöyle devam eder: "İsra olayının gerçekleştiği ve Allah'ın çevresini mübarek kıldığı Mescid-i Aksa gökyüzündedir."

Maalesef görüldüğü gibi bazıları bilerek veya bilmeyerek Yahudilerin değirmenine su taşımaktadır.

Beyaz Minare ve Mescid-i Aksa

Son dönemlerde Mescid-i Aksa'nın konumuyla ilgili olarak çeşitli iddialar aldı yürüdü ve bu hususta şüpheye sevk edici yorumlar yapılmaya devam etmekte. Bunlardan birisi de Hz. Peygamber ve hatta Hz. Ömer döneminde burada bir mabedin olmadığı iddiasıdır. Müsteşrikler ve bahusus Goldziher gibiler, buradaki mabetlerin Emeviler döneminde inşa edildiğini delil göstererek, Mescid-i Aksa'nın kutsiyetiyle ilgili rivayetlerin İmam Zühri ve sonrasında uydurulduğunu ileri sürüyorlar. Bu bağlamda, Mescid-i Aksa'nın Kudüs'te olmadığı rivayetleri öne çıkarılıyor. Yine benzer gerekçelerle Mecid-i Aksa'nın Mekke civarındaki bir mescit olduğunu ileri süren kimseler de vardır. Kimileri de Mescid-i Aksa'nın göklerde olduğunu iddia etmektedirler. Bunlara göre Mescid-i Aksa göklerdedir ve Beyt-i Mamur olarak bilinir. Oysa ki mescit yıkılmakla vasfını kaybetmez. İslam fıkıh kitaplarında mescidin sadece yüzey olarak mescit olmadığı bilakis göklere kadar muvazi uzantının da mescit kapsamına girdiği ifade edilir. Yine mescidin statüsü sadece göklere değil ayın şekilde yedi kat yere kadar uzanır. Bundan dolayı camilerin altlarının gayrimeşru alışverişler için kiraya verilmesi caiz görülmemiştir. Hz. Ömer'in namaz kıldığı ve bilahare cami yapılan mekân ve hazire, aslında Süleyman Mabedi'nin haziresidir ve Mescid-i Aksa ve Ömer Camisi buranın üzerine yapılmıştır. Birinci ve ikinci mabetlerin yıkılmasından sonra Romalılar buraya Jüpiter Tapınağı'nı yapmışlar; İseviler ise Yahudilerle husumetlerinden dolayı bu yerle ilgilenmemişlerdir.

Hz. Peygamberin Miraç'a çıkarken İsra hadisesinde peygamberlere imamet yaptığı yer Süleyman Mabedi olsa gerek. Zaten *Hacer-i Muallak* da bu hazire ve külliye içerisindedir. Dolayısıyla mescit veya cami, tuğla veya beton bloklarından ibaret değildir, aksine manevi bir mekândır ve ruhanilerin ve müminlerin buluştukları ve ibadet ettikleri yerdir.

Eğer göklerde veya Mekke'de idiyse Müslümanlar 17 ay boyunca Mescid-i Aksa ve Kudüs'e müteveccihen nasıl namaz kıldılar? Bunun izahı yok. Göklerde olsaydı zaten Kudüs'e teveccüh etmeye gerek ve lüzum yoktu. Mescid-i Aksa'nın Kudüs'te olduğunun ispatı sadece "*La tüşeddu'r rihalu illa ile selasin*" hadisi değil, Abdullah İbn-i Ömer gibi ilim sahibi sahabilerin de bu kentte mücavir olma arzu ve istekleridir. Buna rağmen Mehmet Ali Bulut ve Abdulaziz Bayındır gibi isimler önceki iddiaları yineleyip durmaktadır. Bazıları bu yaklaşımın, mülkiyet konusunda Yahudilere açık çek vermek anlamına gele-

ceğini söylemektedir. İster Mescid-i Aksa tam Süleyman Mabedi üzerine inşa edilmiş olsun isterse hafif sağa sola kaydırılmış olsun, hiç fark etmez. Birincisi, Kur'an-ı Kerim'in haber verdiği gibi "*barekne havlehu*" ayeti celilesiyle birlikte münhasıran Mescid-i Aksa değil çevresi de mukaddestir. Dolayısıyla Mehmet Ali Bulut'un tezine göre, nokta olarak mescidin yerinin tam Süleyman Mabedi'nin üzerinde olup olmaması tamamen ikinci derecede bir tartışmadır. Mescidi Yahudilerin sahiplenmesi meselesine gelince bu da biz Müslümanlar için önemli değildir; çünkü Hz. Musa bizim de ulu'l azm peygamberimizdir ve dolayısıyla Müslümanlar onun manevi mirasına haiz ve sahiptir. Peygamberimiz "*Ene evla bi İsa*" ve "*Ene evla bi Musa*" gibi sözler söylemiştir. Aşure günü de cami günlerden birisidir. Peygamberimizin sıfatlarından birisi de "cami"dir. Zira risaleti bütün risaletlerin sonuncusu ve özüdür. Kur'an-ı Kerim de "*el-Müheymin*" sıfatıyla birlikte bütün önceki kitapların toplamı ve özüdür. Dolayısıyla Yahudilerin Hz. Musa'nın mirası üzerinde hiçbir hakları yoktur. İseviler mesajlarını ve dinlerini, kitaplarını bozmuşlar, Yahudiler de kendilerini bozmuşlardır.

Yine Hz. İsa'nın ahir zamanda ineceği haber verilen el-Menaretü'l Beyza'nın da Emevi Camisi olmadığı ileri sürülmüştür. Esasında, Emevi Camisi ile Mescid-i Aksa'nın kaderleri benzerdir. Her ikisi de Jüpiter tapınaklarıyla kiliseler veya mabetler üzerine inşa edilmişlerdir. Hadis-i şeriflerde Hz. İsa'nın Dimeşk şehrindeki Beyaz Minare'ye ineceği haber verilmiştir. Lakin o dönemde bir beyaz minare olmamasından dolayı Müslümanlardan bazıları hem Beyaz Minare hem de Hz. İsa'nın nüzulü konusundaki haberlere şüphe nazarıyla bakar olmuşlardır. Bu da heva ve hevese tabi olmaktan başka bir şey değildir. Bunu yapanlar tevil yerine inkâra yelteniyorlar. Elbette ahir zaman havadisi müteşabihattan olduğundan keyfiyete gelmez veya bir nevi tevile tabidir. Lakin inkârı tevili değildir. Gazali'nin ve diğerlerinin ifadesiyle *haşvişat erbabı* (lüzumsuz sözler eden) ve ehli ne kadar kınamaya haiz ise, inkâr ve tevil ehli de öyledir. İnkârda, tevilde israf da iflastır. Beyaz Minare birçok ehli ilmin ortak ifadesiyle Cami-i Emevi'dir.

The Fate of Al-Masjid Al-Aqsa and the Third Temple

Mustafa Ozcan
Writer-Researcher

Translated from Turkish by Selçuk Yatkın

Haramayn, Al-Masjid Al-Aqsa and Ka'ba Al-Muazzama in Mecca Al-Mukarrama are the sacred places not brought by Islam but confirmed and emphasized by Islam. New place or innovation introduced with Islam is Medina Al-Munawwara. This new sacred place represents incorporeal heritage of our Prophet (pbuh).

After Hegira and construction of Al-Masjid Al-Nabawi, Haramayn started to refer Ka'ba Al-Muazzama and Al-Masjid Al-Nabawi. Before that however, Haramayn used to refer to Ka'ba Al-Muazzama and Al-Masjid Al-Aqsa which was constructed approximately one thousand year later. This is a mandatory and a priori information so to say according to former scholars. Ka'ba Al-Muazzama was constructed by Abraham (pbuh). Better to say, it was constructed by Abraham (pbuh) and his son Ishmael as told in Quran Al-Karim approximately four thousands year ago. Al-Masjid Al-Aqsa or the the Temple of Solomon was constructed in 1012 BC. Construction of Al-Masjid Al-Aqsa or the Temple of Solomon was started by David (pbuh) and completed by Solomon (pbuh). Therefore, we see the names and footprints of Abraham and Ishmael in construction of Ka'ba and likewise, we see the names and footprints of David and King Solomon in construction of Al-Masjid Al-Aqsa. Thus, there is confusion in terms of relation between the Temple of Solomon and Al-Masjid Al-Aqsa constructed by Abdul Malik. As known, the Temple of Solomon was in ruins when Omar visited Quds (Bait Al-Maqdis) in 16th or 17th year of Hegira. The Romans devastated the temple in a way and constructed Temple of Jupiter in its place. The same situation as it is with Jaami' Al-Amawi. That is because the latter was also demolished when the Romans were converted to Christians. Furthermore, Christians remained indifferent and neglected King Solomon's and David's (pbut) heritage due to

recusal of the heritage and attitudes of Jewish people towards Messiah. The place where Omar performed *salah* on the land of Temple of Jupiter which became a midden instead of the place inside the church shown by the spiritual leaders was probably the location of The Temple of Solomon (Al-Masjid Al-Aqsa) wherein the Muslims constructed a mosque in memory of him. Therefore, no matter whether it is evidenced with the excavations or not, Al-Masjid Al-Aqsa is the other name and face of The Temple of Solomon. However, this structure was Islamized after Islam for sure. It does not contradict with its original even if it was a cyclical change. Because, Islam is the common name for the religion introduced by all prophets. This general name also gained special names in time. Such as Judaism, etc. Western scholars sometimes call *resala al-Muhammadiya*, the last message of Islam, as Mohammedanism. This is the counterpart of the definitions such as Christianity.

However, as the source of the religion is not Mohammed (pbuh) but Allah according to Muslims, they do not accept the term Mohammedanism. Our Prophet also emphasizes that he is the continuation of the Old and New Testament. Our Prophet is the branch of the line of the prophecy pedigree raising from Faran. One of the names and attributes of our prophet is "Jami". It means successor and totalizer of former prophecy and messages. That is to say, the essence of all prophets combines and meets in Mohammed (pbuh). Therefore, he said, "ana avlaa bi 'Isaa". It means "I am closer to Jesus of Nazareth than the Christians". One of the explanation of this proximity is that the Jesus Christ will be included in his community in afterlife. The relation is the same with Moses and other prophets. As our prophet is the essence of all prophets, similarly Quran Al-Karim is the essence of all Holy Books. Again with its own language, Quran is a "conservator" text and it shows its complementary attribute and, more than that, its collective and sovereign attribute.

Just like the holy texts, the sanctuaries have been inherited from former Islam communities to Muslims whom are the owner of the final testament. To this aspect, as Muslims deserve Al-Masjid Al-Aqsa more than anyone, they have revivified the Temple of Solomon calling it Al-Masjid Al-Aqsa.

There is a confusion here. Jewish people claims that the Temple of Solomon belong to them just because they claim they are from David's community. However, a shift has been experienced in spiritual heritage. There is an expression as "children of the Generation" and "children of the Path". As the Jewish people converted their ways, they abandoned being children of the Path, on the other hand, the Muslims became the children of the Path whom were called *ummiyyeen*. In this perspective, while Jewish people dig under Al-Masjid Al-Aqsa to find the remnants of the Temple of Solomon, the Muslims also deny a physical connection between these two. Nevertheless, physical connection may be possible just like the metaphysical connection. Even if there is not an apparent

physical connection, it does not matter at all if the construction site of Al-Masjid Al-Aqsa is a bit before or after the place of the Temple of Solomon. Because the expression *baaraknaa havlahu* also refers to the holiness of neighbourhood of the site. There are references to this fact in *surahs* of Tin and Beled. Therefore, it is not right to make the connection between the Temple of Solomon and Al-Masjid Al-Aqsa a matter of confusion in order to defy the claims of Jewish. If it is proven that both refers to the single structure, it only evidences that the Muslims are heirs to David and Solomon and their spiritual heritage. It also physically evidences. If they are in different physical locations, it does not undermine the spiritual heritage. Thus, defense mechanism of Muslims saying "the place of Al-Masjid Al-Aqsa is not the place for the Temple of Solomon" is ungrounded and probably mistaken. As told in a *hadith* narrated by Bukhari "Prophets are brothers from different mothers but same father". The Prophets leave behind spiritual heritage, not the material heritage. The notion "father" here in fact refers to essence of the religion meaning its "al-akad". *Manhaj* and *shariah* are cyclical and they represents the mother. They can change from one prophet to another or from time to time.

Another matter of confusion is whether Al-Masjid Al-Aqsa is in Jeruselam or in Mecca. The hadith saying "*La tushaddu'r rihaalu illaa ilaa selaaseen* (a convoy is created to visit three sanctuaries only)" clearly refers to three *haram*s (sanctuaries). Even if the expression "Ka'ba Al-Muazzama", "Quds" and "my masjid" is clear, some orientalists claim that this hadith was invented by Omayyad Dynasty to convert the route of pilgrims aiming at reaching Hejaz to the Quds. Therefore, according to this person, Al-Masjid Al-Aqsa (i.e., the farthest Masjid) is not in "my masjid" but in Mecca. Unfortunately, one of the persons sharing this claim in Turkey is Suleyman Ates, a journalist of the newspaper *Vatan*. Suleyman Ates claims that Al-Masjid Al-Aqsa is not in Quds. This claim was responded and rejected by Muslim scholars such as Mustapha Sibai and Mustapha A'zami. The Muslims revived and reconstructed the Temple of Solomon which stayed abandoned for approximately 600 years after Jesus Christ. This is the third temple that the Jewish seek to construct. That means, today's Al-Masjid Al-Aqsa is the third temple that Jewish people want to construct. However, the third temple/sanctuary was constructed and established by the Muslims. The Jewish would have been convinced that it was their third temple if they had had been loyal their messages. If there were not alienated to their essence, then, they would spiritually share this temple with the Muslims.

However, they will not do that. Just as they denied the New Testament of Messiah, they also deny the Final Testament. Therefore, they are chasing after an anachronistic temple. The root of the problem lies here. Referring to Alfred Guillaume, Suleyman Ates claims that Al-Masjid Al-Aqsa is neither the Temple of Solomon in Quds or Bait Al-Mamour in the heavens. According to his assertion, it is a praying house in Ci'rane

Valley where he personally visits to pray from time to time. The masjid constructed by a *Qureishi* (person of Qureish) on the side of Ci'rane Valley close to the Arafat used to be called Masjid Al-Adna (closest masjid) while the masjid where the prophet performed *salah* and wore *ihram,* the garb of pilgrimage, used to be called Al-Masjid Al-Aqsa (the farthest masjid). Thus, according to this person, there is nothing extraordinary in the miracle of *Isra*. According to them, Isra is a bodily night walk. And again, *miraj* is a spiritual upsurge and observation.

However, Al-Masjid Al-Adna, that is closest sanctuary, is Ka'ba Al-Muazzama and the *qibla* was changed as Ka'ba upon the will of the prophet Mohammad (pbuh) resulting from continuous taunting of the Jewish after praying and performing prayers directing faces into Al-Masjid Al-Aqsa, meaning Quds, for 16 or 17 months. Therefore, Al-Masjid Al-Aqsa is not in Mecca, but in Quds. Diverting the qibla from Quds to Ka'ba or Mecca does not necessarily mean that the Muslims abandoned it. There is no rejection of the heritage but there is alteration and presentation. On the contrary, the Surah of Isra solidifies and confirms the relation between Al-Masjid Al-Aqsa and Quds. Any other theses are either purposeful ideas of the orientalists or scandal talks of some Muslims who have sort of complex.

Quran vs Quds Discussions

Once, when I was surfing on an internet news portal called Elaph, I met a video of a program broadcast in Al-Jazeera Channel. The discussion was impressive and eye catching. It reminded me Davos. As known, Shimon Peres uttered sentences to the Prime Minister of Turkey Tayyip Erdogan, meaning "Why are you intervening and put your nose into it even though Arabs do not intervene?" These expressions are characteristic expressions of some Jewish people showing their rudeness and loutishness. Mordechai Kedar, lecturer at Arabic Department of Bar Llan University, talked the same way to Al-Jazeera reporter.

His words cast a chill upon the people. Al-Jazeera reporter was asking his guest whether the new settlement constructed around Jerusalem would hamper the peace process and the other side burst out in anger. *"I cannot understand your question. Jerusalem is our city since three thousand years. We were busy with improving and developing this city when your ancestors were drinking wine, burying the girls alive and worshipping to Lat and Uzza. Now, you are heading up from Qatar and putting your nose into our works. We do not have take any permission from anybody. This city is open to Jews, Muslims and everybody but we have its title deed".* Then the reporter yelled: *"As you are mentioning about the history, then, can you remove Quds from Quran Al-Karim?"* However, rude and stubborn man was also ready to oppose it. Instead of stepping back,

he started giving more weird answers. We started to watch the discussion mouths wide open! Then, the man started to tell more radical things and he literally said: *"There is not a single verse of Quran mentioning about Quds. There is no such reference in Quran Al-Karim.."* Then, the reporter recited "*subhanallazee 'asra bi-'Abdihee laylam-mina-lMasjidil-Harami 'ila-lMasjidil-'Aqsa*", but, the man was to insist that Jerusalem was not referred in Quran.

In fact, it is the Muslims who should be blamed on this issue rather than the Jews. As Mustapha Sibai tells in his book named *Al-Sunnah*, the orientalists such as Goldziher claim that Omayyads invented hadiths to convert people from Haram Al-Sharif to Quds when the Haramayn was under the control of Ibnu Zubeyr. In addition, Mustapha A'zami narrates that some orientalists claim that Al-Masjid Al-Aqsa in Jerusalem is not the Al-Masjid Al-Aqsa referred in Quran Al-Karim.

Unfortunately, there are some people among us who use their pen to lead and pioneer such orientalists. This is the most distressing point. For example, Suleyman Ates, one of owners of such exceptional rumours, are among the authors claiming that Al-Masjid Al-Aqsa is not in Quds, but in Mecca. Similar claims were mostly raised by Shiite authors in history of Islam. Yakubi is one of them. According to him and some other authors Al-Masjid Al-Aqsa is not on the earth, but in the heavens. That is, there has come to exist draft copies of Suleyman Ates among Shiite authors today and throughout the history. Some Shiite authors claimed rumours in the history strengthening Jewish people's hands. Nevertheless, such claims did not remain in history but they also have reflections today. One of the Shiite scholars who claim that Al-Masjid Al-Aqsa is neither on the earth or Quds, but in the heavens is Cafer Murtaza Al-Amili who received an award from Ahmedinejad, the President of Iran.

Some Jewish authors and orientalists used similar language before Mordechai. For example, the footnote of an article about Quds written by Jewish F. Buhl in *Encyclopaedia of Islam* says as follows: *"Maybe the Messenger was believing that Al-Masjid Al-Aqsa was somewhere in the earth!!"* Buhl continues saying: *"Messenger Mohammed understood from the beginning that the masjid referred in verses of Quran was not the masjid constructed in Bait Al-Maqdis, but somewhere in the heavens"*. Isaac Hassoun, Jewish researcher in Hebrew University and member of Asian and Africa Researches Institute of Hebrew University shows the rumours in the books *Al-Majlisi* of Biharu'l Ensar and *Yanaabee Al-Mawadda* of El-Kunduzi as the evidences to this claim. In his another essay, Isaac Hassoun says as follows: *"Muslim scholars are not in consensus in that Al-Masjid Al-Aqsa is the masjid in Jerusalem. Because some of them think that it is neither in Jerusalem nor in Mecca, but a masjid in the heavens"*. Suggesting that Muslims do not have a consensus on the argument that Al-Masjid Al-Aqsa is the masjid

in Jerusalem, Jewish author Yehuda Litani reads in his article titled "War of Minds around Al-Masjid Al-Aqsa", published in the newspaper *Yediot Aharonot*: *"The truth is that there are different Islamic commentaries on expression Al-Masjid Al-Aqsa and they say that Al-Masjid Al-Aqsa in different regions. A place at neighbourhood of Medina Al-Munawwara is one of these regions."* Cafer Murtaza Al-Amili, a Lebanese Shiite scholar born in 1945, wrote a book titled *Where is Al-Masjid Al-Aqsa?* The only purpose of this book is to try to evidence that Al-Masjid Al-Aqsa is not Al-Masjid Al-Aqsa in Jerusalem, on the contrary, Al-Masjid Al-Aqsa referred in verses of Quran is in the heavens. Al-Amili concludes his book saying that Al-Masjid Al-Aqsa is not a masjid in Jerusalem as believed to be by many Muslims, it is a masjid in the heavens instead! In his book called "*Al-Sahih min Seerat Al-Nabi Al-A'zam*" (Real *Siyar* of Most Noble Prophet), Al-Amili says: *"When Omar (ra) entered into Jerusalem, let alone the one called Aqsa, there was not a single masjid there"*. He continues saying: "*Al-Masjid Al-Aqsa, the place where Isra event happened and whose surroundings Allah blessed is in the heavens"*.

Unfortunately, as seen in these examples, some Muslim scholars and authors deliberately or unconsciously are carrying water to the mill of the Jews.

The White Minaret and Al-Masjid Al-Aqsa

The talks out of place concerning the location of Al-Masjid Al-Aqsa have become so popular. There are interpretations which cause confusion and doubts in minds. One of them says that there was no sanctuary there during the prophet and even Omar's period. Orientalists and especially those following the path of Goldziher claim that the sanctuaries in the region were constructed during Omayyads and that the rumours concerning holiness of Al-Masjid Al-Aqsa was invented during reign of Imam Zuhri and following rulers. In this context, the rumours claiming that Al-Masjid Al-Aqsa is not in Jerusalem led the way. Suleyman Ates and others following the same path claimed that Al-Masjid Al-Aqsa was another masjid in neighbourhood of Mecca. Some scholars claims that Al-Masjid Al-Aqsa is in the heavens. According to this claim, Al-Masjid Al-Aqsa is in the heavens and known as Bait Al-Mamour. However, collapse of a masjid does not eliminate its qualifications. Islamic Law (*fiqh*) books explain that the masjid is not only a surface on the earth, instead its parallel extension to the heavens is also considered as masjid. Again, the status of the masjid extends not only to the heavens but to sevenfold of the earth. Therefore, it is considered improper to rent the shops under the mosques for illegal trades. The place where Omar performed prayer and wherein a mosque was constructed later is the location of the Temple of Solomon and Al-Masjid Al-Aqsa and the Mosque of Omar was constructed on the same location. After collapse of first and second sanctuaries, the Romans constructed Temple of Jupiter on the same place; however the Christians left

the area to its destiny due to their enmity with the Jewish people. The place where the prophet Mohammad became imam of other prophets during *mi'raj* must be the Temple of Solomon. On the other hand, Hacer Al-Muallaq is within this location and social complex. Therefore, masjid or mosque is not limited with brick or concrete blocks. Instead, it is a spiritual place where the believers and worshippers meet and pray.

Why did the Muslims peform prayer directing their faces to Al-Masjid Al-Aqsa and Jerusalem for 17 months if it was in the heavens or in Mecca? There is no explanation to this. There was no need and requirement to turn to Quds if it was in the heavens. The evidence of Al-Masjid Al-Aqsa's being in Quds is not the hadith saying "*La tushaddu'r rihaalu illaa ilaa selaaseen*" but wise and scholar companions of the prophet Mohammad such as Abd Allah Ibni Omar desired and wanted to be neighbour in this city. However, it is still seen that the fellows like Mehmet Ali Bulut repeats former claims as a standing dish in programs such as "Sıradisi" (*Extraordinary*). Again, the fellows like Bulut are accompanied by the people like Abdulaziz Bayindir. Some claim that such an approach will mean giving uncrossed check to the Jewish people about the ownership. It does not make any difference whether Al-Masjid Al-Aqsa was constructed exactly on the place of the Temple of Solomon or slightly to its left or right side. First of all, as informed by Holy Quran, Al-Masjid Al-Aqsa is holy not exclusively but together with its periphery under the light of the verse '*barakna havlahu*'. Therefore, whether its location was exactly in place of the Temple of Solomon is a secondary topic of discussion. Secondly, for the appropriation of Jewish people, Moses (pbuh) is also one of our great and noble prophets and the Muslims possess and preserve his spiritual heritage. Our prophet said "ana avlaa bi 'Isaa" and "ana avlaa bi Musa". The Day of Ashura is also one of the uniting days. One of the names and characteristic attributed to our prophet is "Jami'". On the other hand, he is the last one and essence of all prophets. Holy Quran is the totalizer and essence of all previous sacred texts with its attribute of "*Al-Muhaymen*". Therefore, the Jews do not have any right just exclusive of them, on the heritage on Moses (pbuh). Christians corrupted their messages, religion and sacred texts and the Jews also corrupted themselves.

Again, it was claimed that Al-Minara Al-Baidha where Jesus Christ will land on doomsday is not the Ommayad Mosque. In fact, the destinies of the Ommayad Mosque and Al-Masjid Al-Aqsa are similar to each other. They were both constructed on temples of Jupiter, churches or sanctuaries. Certain *hadith*s inform that Jesus Christ will land on the White Minaret in Damascus. However, some short minded people fed doubts about the White Minaret and landing of Jesus Christ as there was no white minaret at that time. This is also but being subjected to desire and wonder. The persons doing this attempt to deny instead of making reinterpretation. Certainly news on the doomsday is not arbitrary as it is repeated in the messages or it is partially subjected to reinterpretation. However,

its denial is not its reinterpretation. With the expressions of Al-Ghazali and others, experts of denial and deception worth condemning as much as experts of empty words deserve it. Denial, deception and extravagancy, all represent weakness. As repeated by many scholars, the White Minaret is the Omayyad Mosque.

Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın İslam'daki yeri

Prof. Dr. Ahmet Ağırakça
Medeniyet İlim Kültür Eğitim ve Dayanışma Derneği

Tevhid inancının önderleri olan peygamberlerin Allah'ın dinini en yoğun olarak insanlara tebliğ ettikleri kutsal bir mekân olan Kudüs, tarih boyunca birçok devlet ve milletin ilgi odağı hâline gelmiştir.

Tarihte farklı isimlerle anılan şehrin en çok bilinen ve en çok kullanılan isimleri Asuriler zamanında kullanılan Urusilimmu, Ursalimmu; İbraniler tarafından kullanılan Yruşim veya Yeruşalayim yahut Yerûşalem'dir. Grekler burayı "kutsal şehir" anlamında Heirosolyma; Latinler ise Jerusalem diye isimlendirmişler ve bu isim bütün Batı dillerinde bu veya buna yakın bir telaffuzla anılmıştır.

Yeruşalayim ismi Arapçaya "kutsal ve esenlik yurdu" olarak çevrilince Tevrat'ın Arapça metinlerinde şehrin ismi Darusselam diye anılmıştır. Hatta tam manasıyla "esenlik ve barış şehri" anlamında da Medinetu's-Selam diye isimlendirilmiştir.

"Kutsal belde, kutsal şehir" şeklinde vasıflandırılan bu mübarek belde; "doğruluk şehri, Allah'ın şehri, barış şehri, inananların şehri" şeklinde de anılmıştır. İslam tarihi kaynaklarına bakıldığında ise şehre hemen hemen aynı anlama gelen "kutsal şehir, bereket yurdu, mukaddes mekân" anlamında *Kuds* adı verilmiştir. Veya "kutsal ev" anlamında Beytulmakdis/Beytulmukaddes şeklinde isimlendirilmiştir. Aslında İbraniler buraya, Hz. Davud (a.s.)'un inşa ettiği kutsal mabed için kullanılan bir isim olarak önce mabet, sonra da şehir için Beth Makdeşe veya Beth Ha-Mikdaş adını vermişlerdir. Aramice ile Arabicenin birbirlerine olan yakınlıklarından dolayı da bu isim Arapça kaynaklara Beytu'l-Makdis şeklinde yansımıştır. Şehrin adı Kur'an-ı Kerim'de Maide suresi 21. ayette "Kutsal toprak" anlamında "*el-Ardu'l-mukaddese*" şeklinde geçmektedir. Kaynaklarımızın bir kısmında da Mescid-i Aksa için "Kudüs'teki el-Beytü'l-Mukaddes" denilmekte-

dir. Kur'an-ı Kerim'de ise bu kutsal mabede *"etrafı bereketli kılınmış mescit"* denilerek "el-Mescidu'l-Aksa" adı verilmiştir. İslam kaynaklarının bir kısmında da Eyle, İlia veya İliya diye anılmasının nedeni, şehrin Romalılar tarafından işgal edilmesi üzerine yeniden yapılandırılmış olmasıdır. İslam öncesi Arapları, Romalılar ve Bizanslılar zamanında bu şehre sık sık gelip gittikleri için şehre dönemin Roma İmparatoru Adriyanos'un asıl adı olan "Alius"tan dolayı Alius'un şehri anlamında İliya demişlerdir.

Bu çerçevede, ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem (a.s.)'in dünyaya indirildiği, Havva ile buluştuğu ve yeryüzünde ilk ibadetini yaptığı yerler kutsal sayılmış ve bu kutsallık önemli ibadetler için mekân kabul edilerek bu yerlerin önemi nesilden nesile devam etmiştir. Bugüne intikal eden bazı bilgilere bakılırsa Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın buluşma mekânları Arafat Tepesi'dir. Kutsallığı da o günden bu yana devam etmektedir. Daha sonra Hz. İbrahim'in, eşi Hacer ile oğlu İsmail'i Bekke/Mekke Vadisi'ne getirip bırakmasının ardından susuz kalan anne ve bebeğinin su ihtiyacını karşılamak üzere Cenab-ı Allah'ın hikmetiyle fışkıran zemzem suyu ve çıktığı yer; Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etme meselesinden dolayı Mina ve Müzdelife gibi yerler, mukaddes mekânlar olmuş ve bunlardan Mina, Allah'a yakınlık maksadıyla kurban kesme mekânı olmuştur. Aynı şekilde İbrahim ve oğlu İsmail (a.s.) tarafından Allah'ın emri üzerine insanlar için bir ibadet mekânı olsun diye inşa edilen Kâbe, kutsal bir mabed olarak kabul edilmiştir (Al-i İmran; 96).

Hz. Musa'nın ilk vahyi aldığı mekân olan Tuva Vadisi (Ta-Ha; 12) ile levhaları aldığı Tur Dağı (Tur; 1, Tin; 2); Hz. Davud'un yaptırdığı ve oğlu Süleyman tarafından tamamlanan mabet, Mescid-i Aksa ile Hz. İsa'nın doğduğu mekân olan Beytullahm vb. yerler de kutsal mekânlar olarak kabul edilmiştir. Bu gibi yerlerin kutsallığı buralarda meydana gelen olaylardan ötürüdür ve kutsallıkları vahiyle teyit edilmiştir. Kâbe'nin kutsallığı ile ilgili inanç, Hz. İbrahim devrinden itibaren bu bölgede yaşayan insanlar tarafından devam ettirilmiş ve bu kutsallık daha sonra şirk dönemlerinde dahi sürdürülmüştür. Hz. Muhammed (a.s.)'in peygamberliği ile bu kutsiyet yeniden teyit edilerek ebediyen, kıyamete kadar süreceğine iman edilmiştir. Resulullah'ın Yesrib'e hicret etmesi üzerine onun talimatıyla sınırları belirlenip "hicret yurdu" olarak kabul edilen ve "Peygamber şehri" anlamına gelen "Medinetu'n-Nebi" adıyla anılan şehir ve burada Peygamber ve arkadaşları tarafından inşa edilerek "Mescidu'n-Nebi" diye anılan mescit de bu kutsal mekânlar arasında yer almıştır.

Bütün bu kutsal mekânlar içinde üç dinin mensupları tarafından kutsal kabul edilen Kudüs ve Mescid-i Aksa, dünya tarihinin son 21 asrında, âdeta paylaşılamamaktadır. Ancak bu şehrin ve içindeki mekânların kutsallığı Allah tarafından belirlendiğine göre, Allah'ın indirdiği hükümler ve şeriatların hükümleri çerçevesinde değerlendirilmesi de yine vahiy gereğidir. Bu şehir ve şehirdeki kutsal yerlerin paylaşılamaması meselesine daha

sonra değinmek üzere, son ilahi vahyin ve son Peygamberin Rabbi'nden aldığı ahkâma dayalı olarak kutsallıklarının en son durumlarını incelemeye çalışalım.

Kudüs, imar edildiği günden bu yana Şam diyarının merkezi ve başkenti olagelmiştir. Hz. İbrahim ve Hz. Lut'un Filistin bölgesine gelip yerleşmelerinden itibaren bu bölgenin tümü mübarek kabul edilmiştir, "Biz onu (İbrahim'i) ve (yeğeni) Lut'u âlemler için mübarek kıldığımız arza (yere ulaştırıp) kurtardık." (Enbiya; 71). Bereketli kılınan bu bölgenin mübarek olarak kabul edilmesinin nedeni, Cenab-ı Allah'ın hikmetiyle buradan pek çok peygamberin gelip geçmesi ve burada vefat edip defnedilmesi veya meyve ve sebzelerle etrafının bereketlendirilmiş olmasından ileri gelmektedir.

Aynı şekilde, Kur'an-ı Kerim'in Mescid-i Aksa'dan söz ederken etrafının mübarek kılındığını ifade etmiş olması da son derece manidardır. "Kulunu geceleyin Mescid-i Haram'dan etrafını mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren (Allah) bütün eksikliklerden münezzehtir. Ona ayetlerimizden bazısını gösterelim diye (bu yolculuğu yaptırdık). Şüphesiz ki O, işitendir görendir." (İsra, 1).

Yeryüzünde inşa edilen ilk mescidin Mekke'deki Mescid-i Haram olduğu bilinmektedir. Bu mescidin Hz. Âdem veya ondan sonra gelen evladından birileri tarafından inşa edilmiş, Hz. İbrahim ve oğlu İsmail (a.s) tarafından da bu inşanın yenilenmiş olduğu kaydedildiği gibi; Hz. İbrahim ve İsmail (a.s)'in ilk temellerini atıp ilk defa bu mabedi yaptıkları da ifade edilmektedir.

Yeryüzündeki ikinci mescidin ise Mescid-i Aksa olduğu Peygamber (a.s)'den gelen hadislerle anlatılmaktadır. Bazı tarihçi ve yorumcuların kanaatlerine göre, Mescid-i Aksa-'nın inşasına Hz. Davud (a.s) tarafından başlanmış Süleyman (a.s) tarafından bitirilmiştir. Bir başka yoruma göre ise bu mescit, Davud (a.s)'dan önce vardı. Fakat onun zamanına gelinceye kadar bina bir hayli hırpalanıp eskidiği için Hz. Davud ve Süleyman (a.s) tarafından yeniden inşa edildi. Hz. İbrahim (a.s)'den Hz. İsa (a.s)'ya kadar birçok peygamberin bu bölgeden gelip geçmesinden ve tevhid inancının kutsallığının onaylandığı Mescid-i Aksa'nın burada bulunmasından dolayı burası etrafı mübarek kılınmış bir bölgedir.

Hz. İbrahim'in bir oğlu kutsal mekân olan Hicaz'da, diğer oğlu bir başka kutsal mekân olan Kudüs ve çevresinde bulunuyordu. Hz. İshak ve oğlu Yakub, Filistin ve Kudüs'te hüküm sürerken; Yakub (a.s)'un oğlu Yusuf'un Mısır'a yerleşmesi ve sonra ailesini yanına aldırmasıyla da bu kutsal mekânın yöneticileri bölgeyi tümüyle terk etmemiş, yerlerine salih ve Allah'a itaat eden ve kendileri gibi iman eden kimseleri görevlendirmişlerdi. Zira bütün kutsal mekânlar, Allah'ın hükümlerinin yeryüzünde en mükemmel şekliyle uygulandığı ve Allah'ın razı olacağı adalet ilkelerine ve tam anlamıyla tevhide bağlı adil ve vahye dayalı idareciler tarafından yönetilmelidir. Yeryüzüne salih kulların mirasçı olabileceğini Cenab-ı Allah hükme bağlamış ve bu durum âdeta bir sünnetullah olmuştur.

"Hani Rabbi İbrahim'i birtakım kelimelerle imtihan etmişti. O da bunları eksiksiz yerine getirmişti. Allah: 'Ben seni insanlara imam (önder-yönetici) kılacağım' demişti. (İbrahim de): 'Zürriyetimden de' (önderler olsun) demişti. Allah: 'Ahdim zalimlere erişmez,' buyurmuştu." (Bakara; 124). Yani, Cenab-ı Allah zalimleri asla önder kılmam buyurmuştu. Bu ayetin ve "And olsun ki Biz Tevrat'tan sonra Zebur'da da: 'Yeryüzüne benim salih kullarım mirasçı olur.' diye yazdık." (Enbiya; 105) ayetinin hükmüne göre, bu kutsal mekânlar, ilkelerini verdiğimiz adil yöneticilerin idaresinde olabilir.

Bu çerçevede Hz. Yakub ve Yusuf, Mısır'a yerleşmelerinden sonra Kudüs ve Filistin çevresini de kendileri gibi iman edenlerin yönetiminde ve kontrollerinde tutuyorlardı. Ancak Filistin'e Amalikalıların, Mısır'a da firavun yönetiminin hâkim olmasıyla bu bölgelerde yaşayan insanların tevhidden uzaklaşmaları üzerine, Cenab-ı Allah yeni bir peygamber olarak Hz. Musa'yı gönderdi. Musa (a.s), kavmini ve firavun yönetimini Allah'ın ahkâmına uysunlar ve ona ibadet etsinler diye tevhid inancına davet etti. Kendisine iman edenlerle birlikte Mısır'dan çıkıp Filistin'e gitmek üzere yola koyuldu. Ancak Musa'nın kavmi Allah'ın kendilerine verdiği tüm nimetlere rağmen mukaddes topraklara girmeleri emrolunduğunda orada zalim ve zorba bir toplum olduğunu, onlar oradan çıkmadıkça mukaddes bir yer de olsa asla oraya girmeyeceklerini söyleyerek Musa'ya "Git, sen ve Rabbin onlarla savaşın, biz burada oturuyoruz." (Maide; 24) diyecek kadar azgınlaştılar. Bunun üzerine Musa; "Ey Rabbim! Ben, kendimle kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum, artık bizimle bu fasık kavmin arasını ayır." diye dua etti. Hz. Musa'nın bu duasından sonra Cenab-ı Allah Musa'ya; "40 sene o mukaddes yer onlara haram kılınmıştır. Yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşacaklar. O fasık kavim için üzülme!" dedi (Maide; 25-26) ve kendilerine verilen bunca güzel nimetlere rağmen Allah'ın dinine sahip çıkmayan bu kavmi 40 yıl müddetle Tih Çölü'nde şaşkın şaşkın dolaşmak üzere cezalandırarak kutsal mekânlara fasıkların sahip ve mirasçı olamayacağını bildirdi.

Kudüs'e gelince; Hz. Peygamber, İsra ve Miraç mucizesinin burada gerçekleşmesinden dolayı bölgenin kutsiyetini ifade buyurarak Mescidu'l-Aksa'nın İslam dini nazarında kutsal bir mekân olduğunu ilan etmiş ve Mekke ile Medine'nin yanında üçüncü kutsal belde olarak bu şehirden söz etmiştir.

Hz. Peygamber; "Ziyaretler ancak üç mekâna yapılır. Mekke'deki Mescidu'l-Haram'a, Medine'deki benim bu mescidime ve Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya." buyurmuştur. Resulullah'ın bu hadisi ile bu üç belde İslam'da kutsal ilan edilmiş ve bunların dışında kutsiyeti olan başka bir dördüncü şehirden söz edilmemiştir. Ancak Şam ve İstanbul da hadislerde zikredildiklerinden bir bakıma kutsiyetlerine işaret edilmiş beldelerdir.

İslam'ın Mekke'de ilk tebliğ edildiği günlerde bu dinin en önemli ibadetlerinden biri olan namazın Mescid-i Aksa'ya yönelerek kılınması İslam'ın ilk kıblesinin bulunduğu Kudüs şehrinin önemini açıkça gösterir. Müslümanlar bu ilk kıblenin kutsiyetini idrak

ederek tarih boyunca buraya sahip çıkılması gerektiğinin bilinciyle hareket etmiş ve bu mukaddes beldeyi her zaman koruyarak tevhid inancının bayrağı altında bulunması gerektiğine inanmışlardır. Kudüs ebediyen İslam'ın ilk kıblesi olma özelliğini koruyacak ve Müslümanlar buraya sahip çıkmak zorunda olduklarını hep idrak edecek ve bu beldenin Haçlı veya Yahudiler tarafından işgal edilmesi hâlinde tarihte olduğu gibi mutlaka kurtarılması gereğine inanarak çalışacaklardır.

Aslında Kudüs Yahudilerin değil, Hz. Âdem'den bu yana gelen tevhidin temsilcisi peygamberlerin mirasıdır. Bu miras nesilden nesile Allah'a itaat eden salih kullara devredilmiş ve onlar buna sahip çıkmışlardır.

Cenab-ı Allah bu kutsal toprakların daima salih kimselerin yönetiminde kalmasını irade buyurmuş, fasık ve zorbaların hâkimiyetine geçen bu toprakların tekrar peygamberlerin veya peygamber mirasçılarının eline geçmesini istemiştir. Bunun için de sık sık bu bölgeye peygamberler gönderip hep onları uyarmıştır. Hz. Musa'dan sonra gelen ve İsrailoğullarına mensup birçok peygamberin (Davud ve ardından Süleyman'ın) bu topraklarda Allah'ın şeriatıyla güçlü bir devlet olarak hükmetmelerinin sebebi budur. Davud öncesinde de Allah İsrailoğullarını tekrar küfre karşı cihad etme hususunda imtihan etmiş ve onlara Talut'u hükümdar olarak belirlemişti. Fakat onlar yine itaat etmeyip isyan ederek bu mukaddes topraklar uğruna savaşmaktan kaçınmışlardı. İşte bütün bu olaylar çerçevesinde, (Davud ve Süleyman (a.s)'dan sonra) bu kutsal mekân ve toprakların mutlaka mümin ve muvahhidlerin yönetiminde olması gerektiğini anlıyoruz. Kâfir ve müşriklerin bu topraklar üzerinde velayet hakları olmamalıdır. Özellikle daha sonra Zekeriya ve Yahya (a.s)'yı öldüren kitlenin bu topraklar üzerinde velayet hakkına sahip olamayacakları açıktır.

Yahudiler bu topraklara Hz. Musa zamanında sahip çıkmayıp, "Git, sen ve Rabbin savaşın…" demişler ve bu kutsal mekânları korumaya yanaşmamışlardır. Bu tutumlarının sonucunda da kutsal topraklar ellerinden alınmıştır. Hatta onlar bu yerleri koruma fırsatı ellerine birkaç kez geçmesine rağmen aynı isyan ve korkaklığı gösterdikleri için artık bu mescit ve çevresi hakkında hiçbir sahiplik iddiasında bulunamayacaklardır. Bu durumu Cenab-ı Allah onlara çeşitli vesilelerle defalarca bildirmiştir. Buna rağmen çağımızda dünyayı fesada boğarak Filistin'i işgal edip bunca insanın kanına girmeleri, boşuna günah çıkartma gayret ve ikiyüzlülüklerinden başka bir şey değildir.

Bu nedenle Cenab-ı Allah, salih bir kulu ve habibi olan son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.)'e bu kutsal mekânı teslim etmek ve bu yerlerin kıyamete kadar onun ve ümmetinin elinde kalmasını temin etmek için onu İsra ve Miraç vasıtasıyla alıp oraya götürmüştür. İsra olayında bir devir teslim merasimi vardır. Cenab-ı Allah, İsra ve Miraç gecesinde bu mekânı bütün peygamberlerin ruhlarının şahitliğiyle Rasulullah (s.a.v.)'a teslim etmiş, o da bu mübarek şehri ümmetine bir miras olarak devretmiştir. Burada Ce-

nab-ı Allah'ın bu devir ve teslimden sonra bu mukaddes şehir ve mescidi, peygamberlerini katleden ve yeryüzünü fesada boğan bir milletin elinden alarak Rasulullah'a teslim ettiği gayet açıktır.

İşte bundan dolayı biz Müslümanlar inancımız gereği Hz. Peygamber'in İsra ve Miraç mekânı olan bu yere büyük bir kutsiyet izafe edip buranın ebedi kutsiyetine inanırız. İslam fetihlerinin ve İslam'ı bütün insanlığa tebliğ maksadıyla Hicaz bölgesinden çıkarak dünyaya açılmanın ilk günlerinde, ulaşılması ve fethedilmesi gereken bir mekân olarak görülen Filistin ve özellikle Beytu'l-Makdis (Kudüs), fetih hareketlerinin başlangıcında İslam toprağı hâline getirilen ilk yerlerdendir. Bu mirasa sahip çıkmak maksadıyla Kudüs, 638 yılında Hz. Ömer (r.a.) tarafından Bizanslıların elinden alınarak İslam devletinin topraklarına dâhil edilmiştir.

Hz. Ömer zamanında her gün genişleyen İslam fetihleri, Ecnâdeyn Zaferi'yle Bizans kapılarını iyice araladı. Hristiyanların kutsal merkezi olan Kudüs'ün de içinde bulunduğu Filistin bölgesi, Suriye orduları başkumandanı Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah'ın yönetiminde fethedildi. Şehri bizzat halifeye teslim etmek isteyen Kudüslülerin talebi üzerine Hz. Ömer İbnü'l-Hattab, İslam ümmetinin halifesi olarak başkent Medine'den çıkıp Filistin'e geldi. Son derece mütevazı elbiseler içinde Kudüs'e giren Hz. Ömer, şehre İslam'ın verdiği izzet ve şerefle girdiklerini, üzerindeki yamalı elbiselerin hiçbir değeri olmadığını hâl ve davranışlarıyla anlatıyordu. Büyük Halife Hz. Ömer, şehrin anahtarını Patrik Sophronios'tan bizzat teslim aldıktan sonra, burada yaşayan ve Müslüman olmayan kimselere tam bir din hürriyeti ve güven içinde yaşayacaklarına dair yazılı bir eman verdi. Bu tarihten sonra Kudüs, Haçlı işgaline kadar sürekli İslam devletlerinin hâkimiyetinde kaldı.

Hz. Ömer, Resulullah'ın vefatından sonra hiç ezan okumayan Bilal-i Habeşi'den Mescid-i Aksa'da ezan okumasını istedi. Mekke'nin fethi günü Resulullah'ın emriyle Kâbe'de ezan okuyan Hz. Bilal (r.a.), Peygamberimizin vefatından sonra ilk kez Mescid-i Aksa'da ezan okudu ve şehir son mirasçılarına tamamen teslim oldu. İşte bu mübarek şehir Kudüs, kıyamete kadar tüm Müslümanlara ve ümmete Hz. Ömer'in yadigârı ve emaneti olarak kalacaktır.

Hz. Peygamberin 23 yıllık peygamberlik süresinde 14 yıl boyunca namazlarını Mescid-i Aksa'ya yönelerek kıldığı bu mukaddes mekânın -etrafı mübarek kılınmış mescit ve kutsal şehir Kudüs'ün- işgal altında olması bütün ümmet için bir zuldür. Şehir, tarihte zaman zaman Haçlı veya Yahudiler tarafından işgal edilmişse de bu işgaller kısa süreli olmuş ve Müslümanlar bu beldeyi kurtarmanın yolunu bulmuşlardır. Haçlılar büyük ordular hâlinde Filistin'e saldırıp bir asra yakın bir müddet buraya yerleşmişler ancak onların orada ebediyen kalacaklarına hiçbir Müslüman inanmamıştır. 638 yılından 1099 yılına kadar İslam beldesi olarak kalan bu mübarek şehir, 461 yıl süreyle el-Makdis gibi çok sayıda büyük ilim ve fikir adamı yetiştirmiş, büyük bir kültür merkezi hâline gelmiştir.

1099 yılına gelindiğinde Haçlı ordularınca işgal edilmiş ve 88 yıl gibi tarihte hiç önemi olmayacak kadar kısa bir süre işgal altında kalmıştır.

Selahaddin el-Eyyubi 1187 yılında Kudüs'ü kuşattığında Beytü'l-Makdis'e beslediği sevgi sebebiyle bu mübarek beldeyi savaş felaketinden korumak istemiş, bunun için de birkaç kez çok elverişli şartlarla Haçlıları teslim olmaya davet etmiş ancak netice alamamıştır. O, bu kutsal şehrin surlarını yıkmak, binalarını yok etmek ve en ufak bir taarruzla şehre zulüm yapmaktan çekiniyordu. Bu nedenle o da Hz. Ömer gibi barış yoluyla şehri teslim almaya çalıştı. Bunun için şehre elçiler gönderip, "Kudüs'ün Allah'ın kutsal saydığı beldelerden biri olduğuna büyük bir inancım vardır. Sizin de kutsallığına inandığınız bu beldeye muhasara ve savaşın gerektirdiği yollarla hücum etmek ve girmek istemiyorum." dedi.

Kutsal mekânlar, salih kulların sahipliğinde kutsallıklarına paralel olarak korunurlar. Temennimiz, İslam dünyasındaki uyanış ve direniş hareketlerinin güç kazanması, bu kutsal mekânların tekrar Allah'ın kendilerinden razı olduğu salih kulların eline geçmesidir. Bunun ilk işaretlerinin görülmeye başlanmış olması bu ümidimizi arttırmaktadır. Her geçen gün güçlenen Müslümanlar, bir gün mutlaka işgal altındaki bu toprakları kurtaracak ve yeniden salih kimseler ve müminler yeryüzüne mirasçı olacaklardır. Korkak ve üzerlerine zillet vurulmuş Yahudiler'in Filistin'i boydan boya bölen utanç duvarını yapmalarının sebebi, bu toprakların öte tarafında saklanmak içindir. Batı yakasında barınamayacaklarını anladıkları için bu duvarı inşa ettiler.

42 yıldır süren bu işgale "hayır" demenin şimdi tam zamanıdır. Artık bütün bir İslam dünyasının sesini yükseltmesinin ve tüm cihana bu işgale son verilmesi ve Kudüs'ün özgürlüğüne kavuşturulması mesajını vermesinin tam zamanıdır. Kudüs için yapabileceğimiz çok şey var! 42 yıllık bu işgal sona ermeden İslam dünyasının başını dik tutması mümkün değildir!

The Status of Jerusalem and Al-Masjid Al-Aqsa in Islam

Prof Dr Ahmet Agirakca

Translated from Turkish by Adnan Demir

Jerusalem, one of the sacred lands where prophets, messengers of unity of God, propagated religion most intensely, has been a center of interest for many states and peoples throughout history.

The city has many different historical names though the most known and used names are *Urusilimmu* and *Ursalimmu*, that were used during the Assyrian reign. Israelites named the city as *Yrushim*, *Yerushalayim* or *Yerushalem*. It was named *Heirosolyma*, meaning "holy city" by the Greek and *Jerusalem* in Latin language and this name and its variations have been adopted in most of the Western languages.

The name *Yerushalayim* was translated as "the land of the sacred and peace" into Arabic and was written as *Dar Al-Salam* in Arabic translations of the Torah. It was named exactly "Madina Al-Salam", meaning "the city of peace".

The city has been named in different times as "sacred land", "sacred city", "city of God", "city of peace" and "city of believers". In Islamic sources, it was named as Quds, which means "sacred city", "land of blessing", and "sacred place". It was also called *Bait Al-Maqdis* or *Bait Al-Muqaddas* as the sacred house. This one was actually used by Israelites as Beth, Makdeshe or Beth Ha-Mikdash to denote the sacred temple built by Prophet Dawud (pbuh). As there is a close relationship between Aramaic and Arabic languages, this name was written in Arabic sources as *Bait Al-Maqdis*. The Quran refers to the city as "holy land" (Surah 5:21). In certain Islamic sources, Al-Masjid Al-Aqsa is called as "Bait Al-Muqaddas in Jerusalem". The temple is described as "*...mosque, whose precincts We did bless*" and is named "Al-Masjid al-Aqsa". The reason why Jerusalem is referred as *Eyle*, *Ilia* or *Iliya* is because the city was occupied and rebuilt by the Romans

during the reign of emperor Adriyanos, whose original name was "Alius". Since Arabs in the pre-Islamic period visited the city frequently while it was under the rule of the Romans and Byzantines, they also used the name *Iliya* as "the city of Alius".

The places where first human being and Prophet Adam set foot on, where he met Eve and where he worshipped God were considered as sacred and their sanctity was perpetuated through generations by designation of these places as sacred places of worship. Historical sources say Adam and Eve met on Mount Arafat (*Mount of Mercy*). This hill has since been regarded as sacred. Mecca valley, where Prophet Abraham left his wife Hajar and Ismail, where the mother and the son discovered the Zamzam water, Mina and Muzdalifah, where Prophet Abraham and his son Ismail threw stones at devil, are still regarded as sacred places. Mina was designated as the place where pilgrims sacrificed animals. *Ka'ba*, built by Abraham and Ismail as ordered by God to be a place of worship for human believers, is considered to be a sacred place (Quran, 3:96).

Tuva valley, where Moses first received revelation, (Quran, 20:12) and Mount Sinai, where he received the tablets (Quran, 52:1, 95:2), the temple that was built by Prophet Dawud (pbuh) and was completed by his son Prophet Solomon (Sulaiman), Al-Masjid Al-Aqsa, the birthplace of Jesus, Bethlehem, are accepted as sacred places. What makes these places as sacred is that they had been venue for important events and their sanctity has been ratified by revelation. Inhabitants of Hejaz have perpetuated the sanctity of Ka'ba since the time of Abraham until today. With the Prophet Muhammad (pbuh), the sanctity of Ka'ba was once again ratified to last until the judgment day. Following the migration of our Prophet Muhammad to Yathrib, He renamed the city as "Medina" and the city has since been called as "Medina Al-Nabi". The city is home to sacred mosque Masjid Al-Nabawi, which was built by the Prophet and his companions.

In the 21st century, Jerusalem and Al-Masjid Al-Aqsa among all the sacred places mentioned above are claimed by followers of the three religions. Since the sanctity of the city and other sacred places inside it is designated by God, their status has to be discussed in the framework of God's revelations. Postponing the issue of struggle over these sacred places to later parts of this paper, we will have a look at the current status of these places under the light of God's words revealed to the last Prophet.

Jerusalem has been the center and the capital of "Bilad Al-Sham" since its foundation. The entire region has been accepted as sacred since Prophet Abraham and Prophet Lut (Lot) settled in Palestine. *"But We delivered him and (his nephew) Lut (and directed them) to the land which We have blessed for the nations"* (Quran, 21:71). The reason why this region is regarded as sacred is said to be because it has been blessed with abundant fruits and vegetables and many prophets had lived and been buried there.

It is quite significant that Quran describes Al-Masjid Al-Aqsa as a mosque whose

environs are blessed: *"Glory to (Allah) Who did take His servant for a Journey by night from the Sacred Mosque to the farthest Mosque, whose precincts We did bless,- in order that We might show him some of Our Signs: for He is the One Who heareth and seeth (all things)"* (Quran, 17:1).

It is known that the first mosque built on the earth is *Al-Masjid Al-Haram* in Mecca. It is said that this masjid was first built by Prophet Adam or his sons, and was rebuilt by Prophet Abraham and his son Ismail, while some sources say the masjid might first have been built by Abraham and his son.

It can be inferred from *hadith* of Prophet Muhammad that the second temple built on the Earth is Al-Masjid Al-Aqsa. The construction of this temple was initiated by Prophet Dawud (pbuh) and was completed by Prophet Solomon (pbuh), as certain historians claim. Another interpretation is that the temple existed before Dawud, but was rebuilt by Dawud and Solomon (pbut) since it was too old. Jerusalem and its environs are blessed since many prophets starting from Adam to Jesus lived there and it is home to Al-Masjid Al-Aqsa, where the unity of God was ratified.

One son of Abraham lived in Hejaz and the other lived in Jerusalem. While Prophet Ishak and his son Jacob (pbut) ruled Palestine and Jerusalem, Prophet Joseph settled in Egypt and summoned his family to Egypt. After Ishak and Jacob moved to Egypt they appointed Prophet Saleh as the ruler of Palestine. All sacred places should be ruled by an administration that will carry out God's decrees on the Earth perfectly and in a just way and in accordance with divine revelations. Divine revelation commands that the world should be ruled by righteous human beings and this has become a tradition.

"And remember that Abraham was tried by his Lord with certain commands, which he fulfilled. He said: 'I will make thee an Imam to the Nations'. He pleaded: 'And also (Imams) from my offspring!' He answered: 'But My Promise is not within the reach of evil-doers'" (Quran, 2:124). The verse clearly shows that God does not want oppressors as rulers on the Earth. *"Before this We wrote in the Psalms, after the Message (given to Moses): My servants the righteous, shall inherit the earth"* (Quran, 21:105). These sacred places should be ruled by rulers whose qualities are stated in this verse.

In this regard, after Ishak and Jacob settled in Egypt, they put Jerusalem and Palestine under the rule and control of righteous believers like themselves. However, when the Amaliqa seized Palestine and the Pharaoh administration came to power in Egypt, and oppressed believers in these regions, God appointed Moses as the prophet. Moses called on his tribes and Pharaohs to abide by divine decrees and worship to God. He gathered believers around himself and left Egypt for Palestine.

Although God blessed them with abundant bounties they refused to enter the holy land when Moses ordered them to enter, saying *"O Moses! In this land are a people of*

exceeding strength: Never shall we enter it until they leave it: if (once) they leave, then shall we enter" (Quran, 5:22). They went further and said: "*Go thou, and thy Lord, and fight ye two, while we sit here (and watch)"* (Quran, 5:24). Moses prayed to God saying he and his brother Aaron were the only believers left on the earth. However, Moses' people refused to follow God's decrees despite all the blessing they had received. Therefore, God punished the people of Moses by making them wander in the desert for 40 years. *"But sorrow thou not over these rebellious people",* God told Moses (Quran, 5:26).

Prophet Muhammad described Jerusalem as a sacred land since the journey of *isra* and *mi'raj* took place here. He counted Jerusalem the third sacred place on the earth after Mecca and Medina.

"You should not undertake a special journey to visit any place other than the following three Masjids with the expectations of getting greater reward: the Sacred Masjid of Makkah (Ka'bah), this Masjid of mine (the Prophet's Masjid in Madinah), and Masjid Al-Aqsa (of Jerusalem)", the Prophet told his companions. The hadith proves only these three cities are regarded as sacred in Islam. However, Damascus and Istanbul are referred to as significant places in certain hadith.

In early days of Islam in Mecca, Muslims would perform prayers facing Al-Masjid Al-Aqsa, which shows the significance of Jerusalem in Islam. Muslim rulers had always been aware of the significance of Jerusalem throughout the history of Islam, and therefore had struggled to guard and keep it under the control of Islamic power. Jerusalem will remain forever as the first *qibla* of Islam, and Muslims will always realize that they have to own this city and will believe they have to strive to recover it if it is to be occupied as it had been by the Crusaders and Jews in the past.

Jerusalem is, in fact, not the legacy of Jews but of prophets as representatives of unity of God since Adam. This legacy has been handed to righteous believers from generation to generation and they have always defended it.

God wanted the control of these sacred places at the hands of righteous people and since He wanted prophets and descendants of prophets to retake control of these places when they were seized by morally corrupt rulers and oppressors, He frequently sent prophets to peoples of these lands to warn them. This is why Israelite prophets such as Moses, David and Solomon founded powerful states on these lands and ruled in compliance with divine decrees. Before David, God tested Israelites to fight against disbelief and appointed Saul (*Talut)* to rule over them. However, they once again failed to obey his orders and refused to defend the holy lands. All these events make us believe that these sacred lands should be under the control of believers. Infidels and polytheists should have no right to authority on these lands. It is certain that the people who murdered prophets Zechariah and Aaron will never have right to rule over these lands.

These holy lands were taken from Jews when they refused to defend them and told Moses, *"You and your Lord go fight"*; and God declared they would never have the right to claim these lands after they repeatedly failed to abide by divine order and protect the holy lands. Jews' mischief in the world and their occupation of Palestine at the expense of thousands of people is nothing but an effort of confession and hypocrisy.

God summoned his beloved Prophet Muhammad to the heavens in a night journey, isra and mi'raj, through Al-Masjid Al-Aqsa to hand the guardianship of these holy lands to him and his ummah until the Judgment Day. Isra is a handover ceremony. God handed the guardianship of the holy land to Prophet Muhammad, as witnessed by all prophets, and the Prophet left this blessed city, Jerusalem, to his ummah as a legacy. This event clearly shows that God took this city and the temple within it away from a people that murdered God's messengers and caused mischief on the earth, and handed it to His last Messenger Prophet Muhammad.

This is why we Muslims regard sacred this land as the venue of Prophet Muhammad's isra and mi'raj miracles, and believe its sanctity is eternal as part of our faith. Since the first day Islam spread from Hejaz to take the true message to the entire humanity and Islamic conquests widened, Palestine and Bait Al-Maqdis (Jerusalem) was thought as a land that should be conquered and was taken under the Islamic rule in early years of the Islamic state.

To claim this divine legacy, Jerusalem was taken from the Byzantium in 638 by the caliph Umar (ra) and was annexed to the Islamic state.

Islamic conquests expanded during the caliphate of Umar and Muslim armies began to make inroads into the Byzantine Empire after winning the Ajnadein Battle. The Palestine region, including holy center of Christians Jerusalem, was conquered by the army of Abu Ubaida Ibn Al-Jarrah, commander-in-chief of Syrian armies. When the city was conquered, Jerusalem residents said they wanted to hand over the city keys to the caliph by in person. The caliph Umar accepted the invitation and set off from Medina for Jerusalem as the leader of the Muslim ummah. He entered the city in a modest ceremony with modest clothes. Umar took over the city keys from Patriarch Sophronios in person. During the takeover, Umar issued a declaration saying that non-Muslim residents of the city would be granted safety of life and freedom of religion. The city would remain under the reign of Islamic states until the time of Crusades.

The calip Umar asked Bilal Al-Habashi, companion of the Prophet who settled in Jerusalem and had not recited *adhan* (call to prayer) since the prophet's death, to recite adhan at Al-Masjid Al-Aqsa. He had not recited adhan for a few years. Al-Habashi had recited adhan at Ka'ba when Mecca was conquered by the Prophet's army, and recited adhan at the Aqsa Mosque as requested by the caliph Umar, concluding the takeover of the city by its last heirs.

The blessed city of Jerusalem will remain as the present and entrustment of the caliph Umar to us and the entire Muslim ummah until the Doomsday.

The occupation of the holy temple, Bait Al-Maqdis, where Prophet Muhammad turned to in his prayers for 14 years of his 23-year long prophethood, the masjid whose precincts are blessed and the holy city is cruelty against the whole ummah. Although the city had been occupied by the Crusaders and Jews for several times in history, Muslim forces succeeded in bringing it under the Islamic rule again. The Crusaders invaded the city with large armies and settled there for almost a century; however, Muslims never accepted them as permanent rulers. From 638 to 1099, Jerusalem for 461 years served as a home to a great number of scholars and thinkers, and became a major cultural center in the region. The city was invaded in 1099 and remained under the control of the Crusaders for 88 years. After this short period of the Crusaders' rule, the city was once again brought under the Islamic rule.

When the city was under the control of the Crusaders, Salahudden, Sultan of Egypt, asked the Crusaders to surrender several times, because he felt clemency against Bait Al-Maqdis and wanted to spare the city from destruction of battle, but his offer was turned down. He did not want to destroy walls and buildings of this blessed city. Therefore, he attempted to take over the city peacefully as the caliph Umar had done. He dispatched envoys to the leaders of the Crusaders and told them: *"I believe that Jerusalem is one of the cities blessed by God. I do not want to enter this city, which you also regard as sacred, through battle and siege"*.

Salahudden's case clearly shows that sacred places will be protected in line with their sanctity if they are ruled by righteous leaders. We hope that awakening and resistance movements in the Islamic world will increasingly strengthen and these holy lands will once again be taken over by righteous believers whom God is pleased with. The fact that there is a change in this direction raises our hopes. As Muslims get stronger, they will definitely recover the occupied holy lands, and righteous people and believers will once again take over the guardianship of blessed lands. The reason why coward and disgraced Jews are erecting a wall across Palestine is to hide behind it. They realized they cannot retain Western side, so they decided to build this wall.

It is high time to say no to the forty-two-year long occupation. It is time to break the silence in the entire Islamic world and urge the world to end the occupation and liberate Jerusalem. We all have a lot to do for Jerusalem. It is impossible for the Islamic world to save face unless the decade-long occupation is ended.

Kudus'ün kısa tarihi ve Hz. Ömer'in emannamesi

Muhammed Demirci
Mirasımız Derneği

Kudüs, hicri 15, miladi 636 yılında fethedildi. O tarihe kadar kalpler hep bu şehri özlüyordu. Mekke ve Medine bu kutsal şehrin onlara katılmasını bekliyordu. Çünkü ancak o zaman dünyanın üç mescidi bir araya gelecek ve Peyagamberimizin (s.a.v.) vaadi de gerçekleşmiş olacaktı. Zira, Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur; "Yolculuk ancak şu üç mescitten birine olur. Benim şu mescidim, Mescid-i Haram ve Mescid-i Aksa. Böylece müminlerin kalpleri ve nefisleri arınmış olur ve yaratan Allah'a temiz, pak bir şekilde yükselir."

Müslümanlar bu fethi "Ömerî Fethi" olarak adlandırmışlardır. Bu fetih sıradan bir fetih olmayıp dünyaya hoşgörü, kerem, barış ve güven konusunda benzersiz bir örnek sunmuştur. Bundan dolayı bu şehir selam (barış) şehri olarak bilinmektedir.

Fethin özel manalarını ve Hz. Ömer'in emannamesini anlatmadan önce şunu bilmemiz gerekmektedir; bu fetih siyasi ve askerî bir sürecin sonucunda değil, sahabenin 23 yıl boyunca Resulullah (s.a.v.)'tan almış olduğu eğitim ve terbiye sonucunda meydana gelmiştir.

Aynı zamanda bu fethin hikâyesi Hz. Ömer zamanında değil, Müslümanların namazlarını Mescid-i Aksa'ya yönelerek kıldıkları andan itibaren başlamıştır. Bilindiği gibi İslam dininin en önemli ibadetlerinin başında namaz gelmektedir. Müslümanlar Mekke'de ve 16 ay boyunca Medine'de namazlarını Mescid-i Aksa'ya yönelerek kılmışlardır. Bu dönem boyunca Müslümanların Mescid-i Aksa'ya olan sevgileri artmış; ve ancak Mescid-i Aksa'ya duyulan sevgi zirveye ulaştığında ve müminlerin içinde sarsılmaz bir hâl aldığında, kıble Kâbe-i Muazzama olmuştur. Mescid-i Aksa yanlızca ilk kıble olmasından değil, yanı sıra İsra ve Miraç hadisesinin de orada yaşanmasından dolayı bir kez daha dinimiz

için önem kazanmıştır. İşte tüm bunlar sebebiyle bu şehrin İslam sancağı altında yaşaması gerekmektedir.

Bu şehir o kadar kıymetlidir ki, Efendimiz (s.a.v.) vefat ettiğinde mübarek gözleri o bölgeye bakıyordu. Efendimiz vefatından önce Kudüs'teki Rumlarla savaşmak için Usame (r.a.) önderliğinde bir ordu hazırlattı. Bundan önce yine Kudüs yolunu güvene almak için Hayber, Tebük ve Mute savaşları yapılmıştı. Bu savaşlar sonucunda üç mukaddes yerin birleşmesi hedeflenmişti.

Kudüs'in fethi bilindiği üzere Hz. Ömer İbn-i Hattab (r.a.)'ın döneminde gerçekleşti. Hz. Ömer bizzat kendisi bu fethi gerçekleştirmek için gayret sarfetti. Aslında Hz. Ömer çok sevdiği Resulallah (s.a.v.)'ın mübarek kabrinin bulunduğu Medine şehrinden ayrılmak istemiyordu, fakat Resulullah'ın bu fethe çok sevineceğini bildiği için Kudüs'e gitti. Bu ayrılığın acısını içinde duyarak şehrin kapılarına ulaştı. Orada dünya tarihinde görülmemiş, muazzam bir uzlaşma ve barış sağlandı. Bu barışın adı Hz. Ömer'in Emannamesi'dir. Bu emanname gerçek İslam'ın izlerini taşımaktadır.

Hz. Ömer'in Emannamesi

Hz. Ömer'in genel olarak Kudüs ahalisine verdiği sulh anlaşması şöyledir:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla,

Bu sözleşme, müminlerin emiri ve Allah'ın kulu Ömer tarafından İliya halkına verilen bir emandır. Onların canlarına, mallarına, kiliselerine, haçlarına, yerleşik ve göçebe olan bütün fertlerine verilen bir teminattır.

Kiliseleri mesken yapılmayacak, yıkılmayacak ve kısmen dahi olsa işgal edilmeyecektir. İçindeki kutsal eşyalara dokunulmayacaktır.

Mallarına el sürülmeyecektir.

Kimse dinî inançlarından dolayı zorlanmayacak, kendilerine asla zarar gelmeyecek ve yurtlarına Yahudiler iskân olunmayacaktır.

Buna karşılık onlar da cizye vereceklerdir.

Bunlardan kim yurdunu terk etmek isterse, gideceği yere kadar mal ve can emniyeti sağlanacaktır. Yurdunda kalmak isteyenler ise, güvende olacaklardır ve cizye vereceklerdir. Dileyen Rumlarla gidecek, dileyen de toprağına dönecektir.

Hasat elde edinceye kadar onlardan bir şey istenmeyecektir.

Bu, Allah'ın Resulü'nün, halifelerin ve müminlerin Kudüs halkına verdiği güvenlik ahdidir. Cizye ödedikleri müddetçe geçerlidir.

Şahitler: Halid bin Velid, Amr bin As, Abdurrahman bin Avf ve Mu'aviye bin Ebi Süfyan, hicri 15 yılında hazırlandı ve yazıldı."

Kudüs halkı fethin hemen akabinde İslam hâkimiyeti altına girmeye kendileri karar

vermiştir. Sonrasında Hz. Ömer (r.a.) şehirde birtakım icraatlarda bulunmuştur. Takdir edersiniz ki, Hz. Ömer feraset sahibiydi. Yaptığı icraatlar zahirde idari bir uygulama idi, ancak hakikatte ileriye dönük siyasi boyutlar taşıyan şer'i bir karardı.

Bu şehrin dinimizde çok özel bir yeri olduğu için Hz. Ömer, şehrin vakıf olduğunu ve hiç kimsenin burada toprak alıp satamayacağını, hibe edemeyeceğini ilan etti. O, Mescid-i Aksa'ya İsra ve Miraç hadisesinde olduğu gibi Peygamberimizin girdiği yerden girmeyi tercih etti ve Mescid-i Aksa'nın içinde tahıyyetu'l-mescit namazı kıldı. Öğlen namazı vakti geldiğinde ise herkes Efendimizin müezzinine baktı. O eski günleri tekrar yaşamak istiyorlardı. Fakat Bilal (r.a.), Efendimiz'in (s.a.v.) vefatından sonra hiç ezan okumamıştı, ancak bu an farklıydı. Efendimiz (s.a.v.) bu anı sahabeye anlatmıştı. Ve Bilal (r.a.) kalkıp ezan okudu, bütün gözlerden aşk ile yaşlar süzüldü.

"Sen bu fethi istiyordun Ya Resulallah! Ve işte biz şehri fethettik. Kudüs kardeşlerine kavuştu."

Bu kutsal şehir, despotizm yönetiminden kurtulup güven ve barış içine girdi. Kısa fetih tarihçesini verdiğimiz şehrin bugünkü hâline baktığımızda Hz. Ömer'in fethinden önceki dönemi görüyoruz. Bugün şehrin üzerinde oynanan oyunlar eskisinden daha fazladır. Bu şehrin önemi yanlızca kutsallığından ileri gelmiyor; tarihe bakıldığında Kudüs ümmetin gücünü ve izzetini göstermektedir.

Hz. Ömer döneminde Kudüs'ün fethi yeni bir dönemin başlangıcıdır ve bu fetih, ümmetin zaferine işaret ederken İslam dininin de bir çığ gibi yayılmasına vesile olmuştur. Bu şehri kaybetmek, ümmetin tehlikede ve zayıf olduğunu gösteriyordu. Şehrin hüküm süreçlerine baktığımızda bunu açıkça görüyoruz. Kudüs şehri Eyyubi döneminde (1187-1193) ümmetin izzetinin, kerametinin ve güçlülüğünün tacı olmuştur. Fakat şehir kaybedilince ümmetin içine zayıflık girmiştir.

Osmanlı dönemine gelindiğinde; Osmanlı Kudüs'e 400 yıl hâkim olmuştur. Bu dönemlerde Osmanlı Devleti dünyadaki en büyük güçtü; zayıflama döneminde ise gücünü, hâkimiyeti altında bulunan Kudüs şehrinden alıyordu. Osmanlı düşmanları, Osmanlı'nın elindeki bu gücün farkında oldukları için saygı ve korku içindeydiler. Bundan dolayı Sultan Abdülhamid Han bütün baskılara rağmen bu şehirden vazgeçmedi. Abdülhamid Han, bu şehrin öneminin surlar, evler ve camilerden ibaret olmadığının farkındaydı. Bu şehri kaybettiği zaman devletin tamamını kaybedeceğini biliyordu.

Hz. Ömer'in emannamesini anlamak için İslam dinindeki Kudüs tarihini bütün olarak incelemeliyiz ki, bu eşsiz emannameyi anlayabilelim…

فتح القدس

محمد تمرجي
جمعية تراثنا للحفاظ على المواريث العثمانى في القدس وما حولها

في السنة ١٥هـ، ٦٣٦ م فتحت مدينةٌ لطالما كانت ترنو إليها العيون وتخفق للقائها القلوب، وكانت المقدسات (مكة والمدينة) في شوقٍ دائم لأن تكون في رَكبها حتى يجتمع الشمل، وتسعد المدائن الثلاث بشدِّ رحال المؤمنين إليها فتزكوا النفوس وتعرج بروحانية صافية ناصعة مضاعفة الأجر إلى بارئها وخالقها.

لم يكن قصة الفتح العمري كما اصطلح المسلمون على أن يسمونها بهذا الإسم قصة فتح مدينة فحسب، كما يظن كثير من الناس، إنها قصة رسمت للعالم قصة الإنسانية المقدسة وأعطت نموذجا فريدا من التسامح والعفو والكرم والأمن والسلام، لدرجة أنهم سموها مدينة السلام لما تجسد في فتحها من هذه المعاني.

وقبل أن أقف مع معاني هذا الفتح وظلال العهدة العمرية لا بد أن أبين أن هذا الفتح لم يكن العمل عليه وليد لحظة فرضتها ظروف عسكرية أو سياسية، بل إن هذا الفتح جاء تلبية لمطالب فرضتها عقيدة تَرَبَّى عليها الصحابة مدة ٢٣ عاماً على يد حبيبها المصطفى صلى الله عليه وسلم.

نعم لم تبدأ قصة هذا الفتح في فترة عمر رضي الله عنه فقط، بل إن قصة هذا الفتح بدأت مع بداية الإسلام وتشريع أحكامه، ابتدأت منذ أن فرضت الصلاة (**عماد الدين**) وأمر المسلمون بالتوجه إلى بيت المقدس، في صلاتهم في أهم عبادة من عبادات هذا الدين، فاستغرق تربية المؤمنين على حب هذه البقعة أغلب العهد المكي، و١٦ شهراً من وجودهم في المدينة، فلما توثق هذا الحب وترسخ فصار عقيدة لا يمكن زحزحتها جاء الأمر بالتحول إلى الكعبة المشرفة صاحبة المكانة السامية في قلوب المؤمنين، إذ أنها تحتل سويداء القلب فمكانتها محفوظة مأمونة.

ولم يتوقف الأمر عند هذا وحده بل جاءت رحلة الإسراء والمعراج تأكيداً على مكانة هذه المدينة المقدسة وبيان أن أمرها لا يعدو مجرد مدينة بل هو عقيدة فإن الدين عند الله الإسلام، وهذه المدينة لابد أن تنعم بسلام الإسلام، فكانت إمامة النبي صلى الله عليه وسلم بالأنبياء في القدس تأكيدا على هذا المعنى.

ومما يؤكد مكانة هذه المدينة وأن هذا الفتح لم يكن وليد ظروف طارئة أن النبي صلى الله عليه وسلم توفي وعيناه ترنو إلى تلك البقعة المباركة مهبط الرسالات وأرض الأنبياء سلام الله عليهم. نعم توفي وقد كان قد جهز جيش أسامة رضي الله عنه ليغزوا الروم في أكناف بيت المقدس كخطوة معززة لخطوات سبقتها على طريق الفتح المبين، فقد سبقتها غزوة خيبر ثم تبوك ثم مؤتة، وكلها كانت تهدف لتأمين الطريق إلى بيت المقدس فيجتمع شمل المقدسات الثلاثة – كما قلنا – ويكتمل العقد ويتزين بانضمام هذه المدينة المشرفة، إلى أن تحقق ذلك في عهد عمر بن الخطاب رضي

الله عنه حتى إنه حرص على أن يخرج بنفسه ليفتحها، وما كان له أن يفارق قبر حبيبه وقرة عينه وفؤاده لولا أنه يعلم أن هذا الذي يفعله سيفرح به حبيبه صلى الله عليه وسلم، ويُسر بذلك وهو في قبره. فاخذ ذلك على نفسه وتحمل ألم الفراق حتى وصل إلى أبواب المدينة، وهناك شهد العالم أعظم صلح في التاريخ عرف بالعهدة العمرية عهدة تجسدت فيها المعالم الإنسانية الحقيقية جاء فيها:

صالح عمر أهل إيلياء بالجابية، وكتب لهم فيها الصلح لكل كورة كتابًا واحداً، ما خلا أهل إيلياء:

بسم الله الرحيم الرحيم، هذا ما أعطى عبد الله عمر أمير المؤمنين، أهل إيلياء من الأمان، أعطاهم أمانًا لأنفسهم، وأموالهم وكنائسهم وصلبانهم وسقيمها وبريئها وسائر ملتها، أنه لا تسكن كنائسهم ولا تهدم ولا ينتقص منها ولا من حيزها ولا من صليبهم ولا من شيء من أموالهم ولا يكرهون على دينهم ولا يضار أحد منهم ولا يسكن بإيلياء معهم أحد من اليهود، وعلى أهل إيلياء أن يعطوا الجزية كما يعطي أهل المدائن وعليهم أن يخرجوا منها الروم واللصوص، فمن خرج منهم فإنه آمن على نفسه وماله حتى يبلغوا مأمنهم ومن أقام منهم فهو آمن وعليه مثل ما على أهل إيلياء من الجزية ومن أحب من أهل إيلياء أن يسير بنفسه وماله مع الروم ويخلي بيعهم وصلبهم فإنهم آمنون على أنفسهم وعلى بيعهم وصلبهم حتى يبلغوا مأمنهم، ومن كان بها من أهل الأرض قبل مقتل فلان فمن شاء منهم قعدوا عليه مثل ما على أهل إيلياء من الجزية ومن شاء سار مع الروم ومن شاء رجع إلى أهله فإنه لا يؤخذ منهم شيء حتى يحصد حصادهم، وعلى ما في هذا الكتاب عهد الله وذمة رسوله وذمة الخلفاء وذمة المؤمنين إذا أعطوا الذي عليهم من الجزية، شهد على ذلك خالد بن الوليد وعمرو بن العاص وعبد الرحمن بن عوف ومعاوية بن أبي سفيان وكتب ." وحضر سنة خمس عشرة

لقد دخل أهل هذه المدينة وطوعا تحت الحكم الإسلامي مختارين غير مكرهين، ومعنى هذا أنه لا يحق لأحد أن يسلب هذه المدينة هذا الحق، إذ أن أهلها وسكانها الأصليين هم اتخذوا هذا القرار وأرادوه. ثم جاء عمر رضي الله عنه واتخذ إجراءات تؤكد هذا الحق وكما تعلمون فإن عمر كان ذا فراسة ونظرة شافية فعمل إجراءاً في ظاهره أنه إجراء إداري وفي حقيقته هو قرار شرعي ذو أبعاد سياسية بعيدة المدى، لقد جعل عمر المدينة مدينة خراجية وقفية بمعنى أنه لا يجوز لاحد أن يتصرف فيها تنازلاً أو بيعاً أو شراءاً، وعمر رضي الله عنه إتخذ هذا الإجراء لعلمه بالمكانة الحساسة والدقيقة لهذه المدينة، فهو يعلم أن هذه المدينة مدينة صراع، فأراد عمر رضي الله عنه أن يحسم هذا الصراع بهذا الإجراء فيؤكد الحق فيه ويرسخه وبذلك يقطع لسان كل مدعٍ بأن هذه الأرض من حقه. بهذا يكون عمر رضي الله عنه قد حرم التنازل عن هذه المدينة أو عن أي شبر منها مهما كانت الظروف.

وبعد الإنتهاء من إبرام العهدة العمرية دخل عمر رضي الله عنه المدينة فاتحاً، ودخلها من كان معه من المؤمنين مهللين مكبرين، وحرص عمر رضي الله تعالى عنه أن يدخل المسجد من المكان الذي دخل منه النبي صلى الله عيه وسلم ليلة الإسراء، فصلى فيه تحية المسجد بمحراب داوود، وهو ومن معه من الصحابة يستشعرون ويستحضرون حبيبهم المصطفى صلى الله عليه وسلم حين وطئت قدماه الشريفتان هذه البقعة المباركة. وحان وقت صلاة الظهر فتلفتت الأنظار إلى مؤذن النبي صلى الله عليه وسلم ليجسد بصوته الندي ذكرى حبيبهم فيزيد استحضارهم لحبيبهم ويقف بلال رضي الله عنه ولم يكن يؤذن لأحد بعد رحيل الحبيب صلى الله عله وسلم، ولكن الذكرى تفرض نفسها فهم يعلمون أن ما هم به قد بلّغ به الحبيب صلى الله عليه وسلم وأنه في فرح وسرور وحبور، فقام بلال رضي الله عنه ورفع الأذان كما كان يرفعه للنبي صلى الله عليه وسلم وفاضت العيون شوقاً وحنيناً ولسان حالها يقول هذا ما كنت تريده منا يا حبيب القلوب – صلى الله عليه وسلم – وها نحن نقر عينيك بهذا الفتح المبين لتنضم هذه المدينة في ركب إخوانها بعد أن كانت يتيمة ترزخ تحت القهر والإستبداد لتنعم بالأمن والسلام.

أما قدسنا الإسلامية قدسنا العربية اليوم

هذه هي قصة الفتح أيها الإخوة الأحبة، ولو نظرنا إلى حال المدينة المقدسة اليوم نجدها قد عادت إلى النقطة التي كانت عليها قبل الفتح العمري لها، مع الأخذ بعين الإعتبار الفارق في حجم الظلم والإستبداد والتزوير والتغيير الذي تتعرض له هذه المدينة المقدسة هذه الأيام.

إن الأبعاد المتعلقة بهذه المدينة المقدسة لا تتوقف فقط على ما ذكرنا من مكانة قدسية، بل إن الأمر يعدو أكثر من ذلك، أن تاريخ هذه المدينة يحدثنا أنها معيار القوة والعزة، فهي كالميزان الذي تستطيع الإمة أن تقيس به مستوى قوتها وعزتها وكرامتها، والدليل على ذلك أن فتح هذه المدينة المقدسة في العهد العمري كان بمثابة تتويج لمرحلة ظهور هذا الدين وغلبة هذه الأمة فكان في فتحها رمزا إلى أن القوة الأولى اليوم على وجه الأرض هو قوة من أصبحت هذه المدينة تحت حكمه، وأن ضياعها يرمز إلى أن الأمة أصبحت في خطر وضعف يجب عليها أن تستدركه، ولا يكون هذه الإستدراك إلا بعودة هذه المدينة إلى حظيرة هذه الأمة من جديد. فهي كالثرموميتر، ولكن ثيرموميتر ليس للحرارة وإنما للعزة والكرامة.

ومن أراد أدلة أكثر فعليه النظر في التاريخ وفي فترات حكم هذه المدينة بالذات، فالحكم الأيوبي لها كان تتويجا بعودة الأمة إلى سابق عهدها من الكرامة والعزة والقوة، وضياعها مؤشر إلى أن حالة الضعف بدأت بالتسرب إلى جسد الأمة من جديد، إلى أن نصل إلى الحكم العثماني لهذه المدينة فقد حكمت هذه المدينة مدة ٤٠٠ عام ظهرت فيها الدولة العثمانية أنها كانت القوة الأولى في العالم، والدليل وجود هذه المدينة تحت حكمها حتى في فترات الضعف الأخيرة من حياة هذه الدولة كان الأعداء يحسبون لهذه الدولة ألف حساب لأنهم يعلمون أن بيدها ورقة قوة ألا وهي المدينة المقدسة، وبهذا نفهم لماذا لم يرضخ السلطان عبد الحميد الثاني للضغوط التي كانت تطلب منه التنازل عن هذه المدينة، لأنه كان يعلم أن الأمر لا يتعلق بأسوار وبيوت ومساجد بل هو يعلم أن ضياعها يعني ضياع هذه الدولة وانهيارها وهذا الذي كان.

هذا ما احببت سرده من وقفات مع هذه العهدة المباركة وسامحونا على الإستطراد في بعض النقاط إذا أننا لا يمكن أن نفهم هذه العهدة المباركة في سياق مجتزأ بل لا بد أن نفهم قصة هذه العهدة وهذا الفتح في سياق كامل.

Siyonizmin Mescid-i Aksa ve çevresindeki izdüşümü: Yahudileştirme

Dr. Muhammed Ekrem el-Adluni
Kudüs Müessesesi (Müessesetu'l Quds)
Arapçadan çeviren Ahmet Hamdi Yıldırım

Müslümanların ilk kıblesi Mescid-i Aksa için bir araya gelmiş bulunmak hepimiz için büyük bir onurdur. Burada yeri göğe bağlayan Kudüs şehri için toplanmış bulunuyoruz. Mebde' ve mead, yani "başlangıç ve bitiş" noktası olan, Sidre-i Münteha'ya hidayet miracı olan Filistin için toplanmış bulunuyoruz. Filistin; Allah-u Teala'nın kendisini ve etrafını mübarek kıldığı topraklardır, meleklerin iniş yeri, peygamberlerin duasıdır.

Kıymetli katılımcılar, sizlere Aksa'nın dertlerini ve sıkıntılarını anlatmak istiyorum. Konuşmamda kısa bir şekilde bugün işgal altında bulunan Filistin'i ele geçirmek için yapılan işgal planlarına değineceğim.

1. Mescid-i Aksa'nın manevi değeri

Mübarek Mescid-i Aksa'nın, kendisinden 40 sene önce inşa edilmiş olan Mescid-i Haram'ın ikizi olduğunu hatırlatmanın faydalı olacağını düşünüyorum. Mescid-i Aksa iki kıblemizin ilkidir, inşa edilen ikinci mescittir ve ibadet maksadı ile ziyaret edilebilecek üçüncü mescittir. Muhakkak surette Mescid-i Aksa ve civarında kıyamet gününe değin devam edecek kurtuluşa ermiş bir grup varlığını sürdürecektir. Resulullah (s.a.v.) bu grup hakkında buyurmuştur ki: "Allah'ın emri, yani kıyamet günü gelip çatana kadar onlarla ters düşünler, onlara zarar veremez."

2. Küdüs şehrini ve Mescid-i Aksa'yı Yahudileştirmek için işgal güçlerinin takip ettiği dört metod

Mübarek Mescid-i Aksa'yı kuşatmış olan tehlikelerin boyutu hepinizin malumudur. Siyonist işgal otoriteleri her yönden saldırmakta, her türlü saldırganlığı göstermektedir.

Bir yandan Mescid-i Aksa'nın altını kazmakta, diğer yandan restorasyonuna mani olmakta, müsadere yöntemleri kullanmakta ve saldırılarını sürdürmektedir.

İşgal güçleri, bugün, geçmişte olduğundan daha fazla Kudüs şehrinin dinî ve kültürel kimliğini, "Yahudi milletinin kutsal başkenti" olarak tescil ettirme çabası içindedirler. Bunu da tek taraflı olarak nihai devletlerinin sınırlarını dayatma ve oluşturma projelerinin bir parçası olarak yapmaktadırlar. Hâliyle de bu durum kentin kalbi demek olan Mescid-i Aksa'nın ve eski yerleşim bölgesinin Yahudileştirilmesi anlamına gelmektedir. Bunun için de dört aşamalı bir plan dâhilinde kentin İslam'a ve Hristiyanlığa ait mukaddes yapılarını ve tarihî dokusunu Yahudiliğe ait kutsal yapılarla ve tarihî doku ile değiştirmeye çalışmaktadırlar:

a) Müslüman ve Hristiyan kutsal yapılarından oluşan eski şehre paralel kutsal bir Yahudi kenti inşa etmek.

b) Mescid-i Aksa ve etrafında doğrudan ve daimi olacak şekilde bir Yahudi varlığı oluşturmak.

c) Mescid-i Aksa'yı çevreleyen Filistinli mahalleleri, ahalisini yerlerinden çıkartıp iskâna kapatmak. Filistinlilerin Mescid-i Aksa ve eski şehre ulaşma imkânlarını kısıtlamak.

d) Küdüs şehrinin bir Yahudi şehri olduğu propagandasını yapmak.

Bu dört aşamalı çalışma, geçen iki yıl zarfında eşi görülmemiş bir biçimde ilerleme kaydetmiştir. İşgal güçleri bıkıp usanmaksızın eski şehre paralel olarak inşa etmekte oldukları kentin kollarını uzatmaya çalışmaktadır. İşgal devleti devamlı olarak eski şehrin güney, batı ve doğusunun büyük bir parçasını, kuzeyinin de bir bölümünü içine alacak şekilde kurulması planlanan, "Kutsal Havzanın Rehabilitasyonu" projesi kapsamında "Kral Davut Kenti' diye adlandırdığı kentin yeniden inşasından bahsetmektedir. İşgal devleti, kutsal Yahudi kentini(!), eski şehrin çevresinde özellikle de şehrin güneyinde Selvan semtinin, doğusunda Zeytun Dağı ve Tur Dağı'nın bulunduğu alana doğru inşa ettiği parklar, bahçeler, müzeler ve arkeolojik yapılarla bağlamaya çalışmaktadır. Bu projede birçok hükümet kuruluşunun ve yerleşim derneğinin çalıştığını da belirtmek gerekir.

3. Kazılar ve Yahudileştirme

Bu proje çerçevesinde işgal devleti, ziyaretçilerin gözleri önünde, kutsal havza diye adlandırılan bölgede fiilen on bir adet kazı bölgesi açmış bulunmaktadır. Bunun dışında on birden fazla yerde de yapı ve kazı faaliyetleri devam etmektedir. Ve geçen dört ay zarfında bu kentteki çalışmalar çok hızlı bir şekilde sürdürülmüştür. Şubat ayının ilk günü Babu'l-Meğaribe bölgesindeki Kudüs İlköğretim Okulu'nda bir sınıfın çökmesi, Mescid-i Aksa'nın güney duvarına sadece yüz metre uzaklıktaki Selvan semtinin kuzeyine kadar kazıların ulaştığını ortaya koymuştur. Şubat ayının beşinde el-Aksa Vakıf ve Kültür

Kurumu, Selvan semtini Babu'l-Meğaribe bölgesine bağlayan yolun altından giden batı tarafındaki Ayn-ı Selvan Mescidi'ne paralel bir tünel kazısını ortaya çıkarmıştır. Bütün bunlara ilave olarak, Mescid-i Aksa civarındaki Selvan semti mahallelerinden mescide en yakın olan Vadi'l-Halve mahallesi sakinlerinden büyük bir bölümü evlerinin altından gece gündüz devam eden kazı sesleri duyduklarından söz etmektedirler ve bu durum mahallenin birçok yerinde rapor edilmiş durumdadır.

Mart ayının başlarında "Yahudi mahallesini geliştirme" şirketi, mahallenin dar yollarındaki izdihamı azaltmaya yardımcı olması ve büyük grupların meydana ulaşmalarını kolaylaştırmak için yerin altından Şeref sokağını el-Burak Meydanı'na bağlayan mobil güzergâhın inşasına başlanacağını duyurmuştur. Bütün bu gerekçeler şirketin dile getirdiği uydurma gerekçelerdir.

Bundan birkaç gün sonra işgal devleti medyası, hükümetin bir projeyi onayladığını duyurmuştur: "Eski şehrin kapılarının ve önemli arkeolojik mekânlarının tekrar imarı" projesi adıyla anılan bu proje için 145 milyon dolarlık bir meblağ tahsis edilmiş durumdadır. Bu proje, kapıların ve hedefteki mekânların mimari yapısını değiştirmeyi amaçlamaktadır. Böylelikle buraların İslami yapı özellikleri yok edilerek Yahudi ütopyasına uygun bir hâle getirilmeleri planlanmaktadır.

İşgal devleti, vatandaşlarının zihinlerine, mübarek el-Aksa'nın enkazı üzerine en kısa zamanda uyduruk heykelin inşa edilmesi gerektiğini yerleştirmiş bulunmaktadır. Bu sebeple de buraya saldırı ve Yahudileştirme operasyonlarını hızlandırmıştır. Burada en dikkat çeken ise, son olarak İsrail Knesset'inin, güney yönündeki Mescid-i Aksa'nın duvarlarına bitişik olan Emevi saraylarından birine ait büyük bir taşın yerinden alınıp işgal altındaki Kudüs'te bulunan Knesset binasının önüne konmasıdır. Bu taşın uydurma heykelin bir parçası olduğuna inandıklarından bunu yapmışlardır. Bu, İsraillilerin resmî ve gayriresmî her düzeyde, mukaddes yerler üzerine ve buraların İslami ve Hristiyan özelliklerini değiştirmeye yönelik saldırılarını yoğunlaştıracağına dair kararlılığını göstermektedir.

4. Tehcir

En tehlikeli gelişme, işgal otoritelerinin el-Bustan, el-Abbasiye, Ra's-u Hamis, Burcu'l-Laklak, Şeyh Cerrah ve benzeri mahallelerdeki birçok evin tahliyesi için çok sayıda mahalle sakinine tebligatta bulunmasıdır. Bu uyarıların ardından da evlerin yıkımı ve buraların "Kral Davut Parkı"na çevrilmesi gelecektir ki, bu park işgal devletinin hayalini kurduğu kutlu (!) Yahudi kentinin bir parçasını oluşturmaktadır.

Bugün burada bulunan bizler, 1967'deki Kudüs şehrinin bütünü ile işgalinden bu yana yaşanan tehcirin en büyük planına tanıklık ediyoruz. İşgal devleti, yerleşkeleri ile Kudüs'ün batı yakası arasındaki nüfusun birleşmesini gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu

birleşme fiili olarak gerçekleştiğindeyse Mescid-i Aksa ile eski şehir Kudüs'ün kuzeyindeki Filistin mahalleleri birbirinden tamamen kopmuş olacaktır. Konuyu yakından takip eden herkesin bildiği gibi, eğer işgal devletinin bu vahşice uygulamalarına dünya kamuoyu böylesine sessiz kalmamış olsaydı o, bu tür uygulamalara asla cesaret edemezdi. Kudüs ahalisi işgale karşı direniş noktasında yalnız bırakılmış, Müslümanların geneli kendi meşguliyetlerine düşmek sureti ile onları terk etmiştir. Ne var ki Kudüs ahalisi her gün direnişine devam etmekte, bu kutsal şehri tüm zorluklara rağmen ısrarla terk etmemektedir. Buradan bütün Kudüs ahalisine saygı ve tazim dolu selamlarımızı iletmek istiyorum. Ve müsaade ederseniz özellikle de Kudüs'teki direnişin sembolünü, Hacı Ümm-ü Kâmil el-Kürd Hanımefendi'yi selamlamak istiyorum. Şeyh Cerrah mahallesindeki evi işgal güçleri tarafından elinden alınıp kendisi ve ailesi zorla evlerinden çıkartıldıktan sonra çadırında nöbet tutmaya devam etmektedir. Bu vesile ile tehcir tehdidi altındaki mahallerde nöbetlerini tutmaya devam eden bütün herkesi selamlamak istiyorum.

5. El-Aksa'ya karşı yapılan tecavüzler

Yukarıda anlatılanlara ilaveten aşırı grupların tecavüzleri durmaksızın devam etmektedir. Bu saldırılarla işgal güçleri, Yahudilerin Heykel Dağı'nda (Mabet Tepesi) dua hakkını kabul ettirmeyi hedeflemektedirler. Ve bu mescidin "İslam'a özel mekân" niteliğini kaldırma ve burayı Yahudilere ve turistlere açık bir bölge hâline getirme niyetini gütmektedirler. Burada üzücü olan durum ise, işgal güçlerinin bir dereceye kadar bu konuda başarılı olmasıdır. Günümüzde, Mescid-i Aksa her gün Siyonistler tarafından saygısızca çiğnenmektedir. İşte yerleşimci sürüleri ve Yahudi ziyaretçiler onun avlusunda dolaşmaktadırlar. Ve bütün bunlar burada oluşturulmuş olan askerî noktalarda devamlı surette bulunan işgal devletinin polislerinin gözleri önünde cereyan etmektedir. Son olarak işgal güçleri, mart ayının onunda, Burak duvarı yakınında, Mescid-i Aksa'nın batı yönündeki mescide bitişik binaların birinde, yüz ölçümü 140 m^2yi bulan bir polis merkezinin açılışı için hazırlıklara başlamıştır. Bunu da her gün Mescid-i Aksa'ya giren Yahudi yerleşimcileri ve turistleri korumak ve güvenliklerini temin etmek maksadı ile yaptıklarını duyurmaktadırlar.

6. Ayırma duvarı

Siyonistler, Kudüs'ü işgal ettikleri günden bu yana buradaki Filistinlilerin nüfusunun %22'yi aşmaması için planlar yapmaktadırlar. Bu nedenledir ki, işgal güçleri, Yahudi üstünlüğünü garantileyen birtakım icraatlar gerçekleştirmektedirler. Bu sebeple de Kudüslülerden olabildiğince çok kimseyi topraklarından kovabilmek için ayırma duvarını inşa etmeye karar vermişlerdir. Geçen şubat ayının üçünde, işgal güçleri Ram bölgesini Kudüs'e bağlayan el-Berid banliyösü kapısını kapattılar ve böylece 60.000 Kudüslüyü

şehirden tamamen koparmış oldular. Bu da doğal olarak Kudüs kentine doğru geniş ölçekli bir nüfus hareketi doğmasına sebep olmuştur. Buna bağlı olarak da zaten Kudüs kentinin yaşamakta olduğu mesken krizi artmış ve bu kimseler için mesken ve iş krizi doğmuştur.

7. Kudüs'e ve Mescid-i Aksa'ya karşı Müslümanların görevi

Yaşanan bu gerçekler bizlerin harekete geçmesini farz kılmaktadır. Çünkü biz bir ümmetiz. Mukaddes değerlerimizin onur kaynağımız ve şeref sembolümüz olduğuna inanmış kimseleriz. Biz Müslümanların, işgal güçlerinin planlarına karşı iyi hazırlanmış bir projesinin olması gerekir. Bu projenin en bariz yönleri şunlar olmalıdır:

- Arap ve İslam dünyasında karar alma mekanizmasındaki kimselere baskı yapılarak işgalin külfetinin kendisine çok pahalıya mal olacağını anlayacağı şekilde işgal güçlerinin projelerini tamamlamasının önüne geçilmesi. Bu noktada Türkiye'nin büyük bir rol üstlenmesine ilişkin beklentimiz büyüktür.
- Üzerlerine yüklenen bel büken vergilere karşı Kudüslülerin direnişinin desteklenmesi, Kudüs'teki akarını satmak isteyen her Filistinliye istenilen meblağların ödenmesi sureti ile bu akarların Yahudi yerleşimcilerin eline geçmesine mani olunması gerekir.
- Filistin hukuk kurumları, Filistinlilerin gasp edilen haklarını daha güçlü savunabilmeleri için desteklenmelidir. Kudüslüler kendi kaderleri ile baş başa bırakılmamalıdır.
- Kudüs'ün itibarının ve manevi konumunun tekrar sağlanması, maddi-manevi desteğin verilmesi ve Kudüslü ahalinin burada kalması ve direnişin desteklenerek güçlenmesi için her türlü aracın kullanılması gerekmektedir.
- İsrail'in Yahudileştirme gayretlerine karşı her yönü ile mükemmel Arap ve Müslüman Filistin stratejilerinin oluşturulması gerekmektedir. Her tür aracı ve meşru yolu kullanmak sureti ile protesto ve direniş adımlarının yükseltilmesi için halklar ve hükümetler düzeyinde bütün imkânlar seferber edilmelidir.

Son olarak belirtmek isterim ki, mukaddes mekânlarımız esaret altında iken onurumuzu korumamız; topraklarımız işgal altında iken şerefimizi muhafaza etmemiz mümkün değildir. İşte bunun için, Allah'ın izni ile, esir düşen Kudüs geri kazanılana ve özgür Mescid-i Aksa'nın kubbeleri altında namaz kılana kadar çalışmaya devam edeceğimize dair kararlılığımızı yinelememiz gerekmektedir.

تهويد المسجد الأقصى المبارك ومايدور حوله

أكرم العدلوني
مؤسسة القدس الدولية

إنه لشرف عظيم لنا جميعاً أن نجتمع من أجل الأقصى قبلة المسلمين الأولى. أن نجتمع من أجل القدس، تلك المدينة التي تصل الأرض بالسماء. أن نجتمع من أجل فلسطين أرض المبدأ والمعاد، ومعراج الهدى إلى سدرة المنتهى، الأرض التي بارك الله فيها وحولها.. مهبط الملائكة، ودعاء الأنبياء.

أيها الحضور الكريم،
اسمحوا لي في هذا الجمع الكريم أن أطوف وإياكم في هموم الأقصى وشجونه، معرِّجاً باختصار على بضع نقاط تضيء على واقعه اليوم تحت الاحتلال، ومستشرفاً مخططات الاحتلال للسيطرة عليه.

أولاً: مكانة المسجد الأقصى

لعله من المفيد التذكير أن المسجد الأقصى المبارك، هو شقيق المسجد الحرام الذي يكبره بأربعين سنة. وأنه أُولى القبلتين، وثاني المسجدين، وثالث المساجد التي تشد إليها الرحال، وأن في الأقصى وحوله تعتصم الطائفة المنصورة إلى قيام الساعة، وقد قال رسول الله صلى الله عليه وسلم عن هذه الطائفة "لا يضرهم من خالفهم حتى يأتي أمر الله".

ثانيًا: المسارات الأربعة التي ينتهجها الاحتلال لتهويد القدس والأقصى

لا يخفى عليكم حجم المخاطر التي تحدق بالمسجد الأقصى المبارك. فقد تكالبت عليه سلطات الاحتلال الصهيوني، فتنوعت الاعتداءات؛ من حفريات، ومنع ترميم، واقتحامات، واعتداءات.

إن المحتلّ يسعى اليوم أكثر من أيّ وقتٍ مضى لحسم هويّة مدينة القدس الدينيّة والثقافيّة، كـ"عاصمةٍ مقدَّسة للشعب اليهوديّ"، وذلك كجزءٍ من مشروعه لفرض حدود دولته النهائيّة وتثبيتها من طرفٍ واحد، وهذا يعني بطبيعة الحال تهويد قلبها المتمثّل بالمسجد الأقصى والبلدة القديمة، واستبدال المعالم والمقدسات الإسلاميّة والمسيحيّة، بمعالم ومقدَّسات يهوديّة، من خلال أربعة مسارات:

١- خلق مدينة يهوديّة مقدّسة موازية للبلدة القديمة بمقدساتها الإسلامية والمسيحية.
٢- تحقيق وجود يهوديّ دائم ومباشر في المسجد الأقصى ومحيطه.
٣- تفريغ الأحياء الفلسطينيّة المحيطة بالمسجد الأقصى من سكّانها، والحدّ من قدرة الفلسطينيّين على الوصول إلى المسجد الأقصى والبلدة القديمة، وبطرق تعجز أن تصفها الكلمات.
٤- الترويج لمدينة القدس كمدينة يهوديّة.

لقد تطور العمل على هذه المسارات الأربعة في العامين الماضيين بشكل غير مسبوق، في فترة انشغل العالم بقضايا عدة، فالاحتلال يسعى بلا كلل لمد أذرع المدينة اليهودية التي ينشئها في موازاة البلدة القديمة – كالخلايا السرطانية الخبيثة –، وهو يعلن دائمًا أنه يرمي إلى إعادة بناء ما يسميه «مدينة الملك داود» ضمن مشروع «تأهيل الحوض المقدس» المقرر إقامته على أجزاء واسعة من جنوب وغرب وشرق البلدة القديمة بالإضافة إلى بعض الأجزاء الشمالية. ويسعى الاحتلال إلى ربط مدينته اليهودية المقدسة بمجموعةٍ من الحدائق والمنتزهات والمتاحف والمواقع الأثريّة التي ينشئها في محيط البلدة القديمة، وخصوصاً في جنوبها حيث ضاحية سلوان وفي شرقها حيث جبل الزيتون وضاحية الطور. وتجدر الإشارة إلى أن عدداً كبيراً من الهيئات الحكوميّة والجمعيّات الإستيطانيّة تعمل في هذا المشروع.

ثالثًا: الحفريات والتهويد

وفي هذا الإطار، افتتح الاحتلال بالفعل أحد عشر موقعاً أمام الزوّار في منطقة ما يسمى «بالحوض المقدس» ولا زالت عمليّات البناء والحفر مستمرّة في أكثر من أحد عشر موقعاً آخر. وخلال الشهور الأربعة الماضية كان العمل في هذه المدينة يسير بوتيرةٍ سريعة جداً، ففي الأول من شباط / فبراير كشف انهيار صفٍّ مدرسيّ في مدرسة القدس الأساسيّة في منطقة باب المغاربة عن وصول الحفريّات إلى شمال ضاحية سلوان على بعد مئة متر فقط من السور الجنوبيّ للمسجد الأقصى، وفي الخامس من شباط / فبراير كشفت مؤسسة الأقصى للوقف والتراث عن حفر نفقٍ جديد محاذٍ لمسجد عين سلوان من الجهة الغربيّة يسير أسفل الطريق الذي يصل سلوان بباب المغاربة. إضافةً إلى ذلك فإنّ عدداً كبيراً من سكّان حيّ وادي الحلوة (وهو أقرب أحياء سلوان للمسجد الأقصى) تحدثوا عن سماعهم لأصوات حفريّات أسفل منازلهم طوال الليل والنهار وفي أكثر من منطقة في الحيّ.

وفي بداية شهر آذار/ مارس أعلنت شركة «تطوير الحيّ اليهوديّ» عن البدء ببناء سيرٍ متحرّك تحت الأرض يصل حارة الشرف بساحة البراق بهدف «المساعدة في تخفيف الازدحام في الطرقات الضيّقة، للحيّ وتمكين المجموعات الكبيرة من السياح من الوصول للساحة بسهولة أكبر» وذلك بحسب زعم الشركة.

بعدها بأيّام كشفت وسائل إعلام الاحتلال عن إقرار الحكومة لمخطط تبلغ قيمته حوالي مئة وخمسة وأربعين مليون دولار «لإعادة إعمار أبواب البلدة القديمة وأهمّ مواقعها الأثريّة»، وسيتضمّن هذا المشروع تغيير الطراز المعماريّ للأبواب والمواقع المستهدفة حتى يُصبح أقرب للتخيّل اليهوديّ منه إلى الطراز الإسلاميّ.

لقد رسخ الاحتلال في أذهان مستوطنيه بأن الهيكل المزعوم يجب أن يبنى بأسرع وقت على أنقاض الأقصى المبارك، فسرع من عمليات الاعتداء عليه وتهويده، ولكنّ اللافت مؤخرًا هو إقدام الكنيست الإسرائيلي في الخامس من نيسان/أبريل الفائت على سرقة أحد الأحجار الكبيرة للقصور الأموية الملاصقة للمسجد الأقصى من الناحية الجنوبية ووضعه أمام مقر الكنيست في القدس المحتلة، بحجة أنه من حجارة الهيكل المزعوم ما يوحي بوجود قرار إسرائيلي من مختلف المستويات الرسمية وغير الرسمية بتكثيف الاعتداء على المقدسات وتغيير معالمها الإسلامية والمسيحية.

رابعًا: التهجير الجماعي

التطوّر الأخطر تمثّل في تسليم سلطات الاحتلال إنذارات لأهالي عدد من الأحياء بإخلاء بيوتهم في حي البستان، وحي العباسية، وحي رأس خميس، وبرج اللقلق، وحي الشيخ جراح وغيرها، وذلك تمهيداً لهدم منازلهم وتحويل أحيائهم إلى «حديقة الملك الداوود» التي تُشكّل أحد أجزاء المدينة اليهوديّة المقدسة كما يتخيّلها الاحتلال.

أيها الحضور الكريم،

إننا، وإذ نقف بين أيديكم اليوم، نشهد أكبر مخطط للتهجير الجماعيّ منذ احتلال كامل القدس عام ألف وتسع مئة وسبعة وستين، فالاحتلال يسعى لتحقيق تواصل سكّانيّ بين مستوطناته وبين الجزء الغربيّ من القدس، وإذا ما تحقّق هذا التواصل بشكلٍ فعليّ فإنّ المسجد الأقصى والبلدة القديمة سيصبحان معزولين عن الأحياء الفلسطينيّة في في شمال القدس بشكلٍ كامل. إن المتابع لقرارات الاحتلال هذه بإخلاء البيوت يدرك أن الاحتلال ما كان ليجرؤ على فعل ذلك لولا **حالة الصمت الرهيبة التي تلف العالم عمومًا إزاء وحشيته،** لقد تُرك أهل القدس وحدهم في مواجهة الاحتلال وانشغلت غالبية الأمة عنهم، ولكنهم يصمدون كل يوم، ويصرون على البقاء في مدينتهم، ومن هنا نتوجه بتحية إجلال وإكبار لكل أهل القدس، واسمحوا لي أن أخصص التحية لرمز الصمود في القدس عنيت بها الحاجة أم كامل الكرد المرابطة في خيمتها خيمة الصمود بعد سيطرة الاحتلال على بيتها في حي الشيخ جراح وطردها وعائلتها بالقوة. والتحية أيضًا لكل المرابطين في الأحياء المهددة بالتهجير.

خامسًا: إقتحامات الأقصى

بالتوازي مع كل ما سبق، لم تتوقف الاقتحامات المتكرّرة لمجموعات المتطرّفين والتي تهدف إلى "تثبيت حقّ اليهود بالصلاة في جبل الهيكل"، وإلى نزع صفة "الحصريّة الإسلاميّة" عن المسجد وتحويله إلى منطقة مفتوحة أمام اليهود والسيّاح. ويؤسفني القول أيها الإخوة الكرام أن الاحتلال نجح إلى حدٍّ ما في هذه المسألة. فها هو الأقصى المبارك يدنس كل يوم من قبل الصهاينة الذين يعبثون بقدسيته. ها هم قطعان المستوطنين والزوار اليهود يتجولون في ساحاته تحت عين شرطة الاحتلال المتواجدة داخله دائمًا بحكم النقاط العسكرية التي ثبتتها هناك، ومؤخرًا بدأت سلطات الاحتلال في العاشر من آذار/ مارس الإعداد لافتتاح مركزٍ للشرطة تبلغ مساحته مئةُ وأربعون متراً مربعًا في أحد الأبنية الملاصقة للمسجد الأقصى من الجهة الغربيّة قرب حائط البراق، وذلك لتأمين وحماية السيّاح والمستوطنين اليهود الذين يدخلون للمسجد الأقصى يوميًّا.

سادسًا: الجدار العازل

منذ أن احتلّ الصهاينة القدس، خططوا لأن لا تتعدى نسبة الفلسطينيين فيها عن اثنين وعشرين من مئة، ولذلك عمد الاحتلال إلى اعتماد مجموعة من الإجراءات التي تضمن له تفوقاً يهوديًّا في القدس. من هنا قرر بناء الجدار العازل لطرد أكبر عددٍ ممكن من المقدسيين من أرضهم، إذ بات يعزل نحو أكثر من مئة وأربعة وخمسين مقدسيًّا عن مدينتهم. وقد قام الاحتلال في الثالث من شباط / فبراير الماضي بإغلاق بوابة ضاحية البريد التي كانت تربط بلدة الرام بالقدس عازلاً بذلك حوالي ستين ألف مقدسيّ بشكلٍ تامٍّ عن المدينة، الأمر الذي سيؤدي إلى حدوث حركة نزوح واسعة من البلدة باتجاه مدينة القدس، وبالتالي حدوث أزمةٍ في السكن والعمل لهؤلاء، والتي تزيد من صعوبة أزمة السكن التي تُعاني منها القدس حاليًّا.

سابعًا: واجب الأمة تجاه القدس والأقصى

إن هذا الواقع يفرض علينا التحرك، تحركاً نابعاً من أنفسنا ومُوجَبَاً علينا، وذلك انطلاقاً من كوننا أمة واحدة ارتضينا لأنفسنا أن تكون مقدساتنا مصدر عزتنا ورمز كرامتنا. ينبغي للأمة أن تمتلك مشروعاً مدروسًا لمواجهة مخططات الاحتلال، وأبرز معالم هذا المشروع:

- الضغط على أصحاب القرار في العالمين الإسلامي والعربي لبذل غاية الجهد الممكن لمنع الاحتلال من إكمال مخططاته. وأملنا كبير بأن تلعب تركيا العظيمة دوراً كبيراً في هذا المجال، وهو ليس جديداً عليها.
- دعم صمود المقدسيين لمواجهة الضرائب المثقَلة لكاهلهم، وتأمين المبالغ المطلوبة لأي فلسطيني يضطر لبيع عقار له في القدس، حتى لا يتحول هذا العقار إلى المستوطنين اليهود.
- دعم المؤسسات الحقوقية الفلسطينية لتستطيع الدفاع عن حقوق الفلسطينيين المسلوبة، كي لا يُترك المقدسي يواجهه مصيره بنفسه.
- إعادة المكانة والاعتبار للقدس، وتوفير الدعم المادي والمعنوي وكل الوسائل التي تدعم وتقوّي الصمود والبقاء للسكان المقدسيين.
- إيجاد إستراتيجية فلسطينية إسلامية - عربية متكاملة في مواجهة التهويد الإسرائيلي وحشد الطاقات الشعبية والرسمية في التصعيد من خطوات الإحتجاج والنضال بكافة الوسائل والطرق المشروعة.

وأخيراً أقول: لا عزة والمقدسات أسيرة، ولا كرامة والأرض محتلة، لذا علينا تجديد العزم على مواصلة العمل حتى تعود القدس السليبة، ونصلي في رحاب المسجد الأقصى المبارك المحرر...بإذن الله.

MESCİD-İ AKSA VE KUDÜS'TE GERÇEKLEŞEN İHLALLER

Müslümanların himayesi ile Yahudileştirme arasında kalan Kudüs mukaddesatı

Zeki Muhammed Tevfik Ağbariye
Aksa Müessesesi

Arapçadan çeviren Sümeyye Özkurt

Kudüs şehrinin 14 asırdan bu yana Müslümanların gönlünde büyük bir yeri vardır. İlk kıble ve üçüncü Harem-i Şerif olmasının yanı sıra, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in bir gece Mescid-i Haram'dan kendisine yürütüldüğü, peygamberlere imamet ettiği ve miraca yükseldiği yerdir. Kudüs, İslam inancında mübarek ve Müslümanlar nazarında mukaddes bir toprak olup Müslüman'ın ruhi, imani ve nefsi şekillenmesinin bir parçasıdır.

Kur'an ve sünnet naslarından süzülen bu hadiseler, tarihin seyrinde büyük bir tesiri olan mübarek toprakların bir parçası olması hasebiyle Mescid-i Aksa'nın kutsiyetini ve Kudüs'ün ehemmiyetini vurgulamaktadır. Müslümanların ilgi odağı olan şehir, onların varlıklarının kökleştiği bir beldedir. Ne İslam tarihinde ne de diğer semavi dinlerin tarihlerinde kutsiyet, saygınlık, himaye, gözetme ve ilgiye bu şehir kadar mazhar olmuş başka bir şehir tanımıyoruz. Halifeler, emirler, salih âlimler orayı korumuşlar ve orada camiler, mescitler, kervansaraylar, yollar, okullar, mezarlıklar inşa etmiş; çevresindeki arazilerin çoğunu da vakıf arazisi hâline getirmiş, imar ederek eskilerini onarıp yeni binalar inşa etmişlerdir.

Mescid-i Aksa Kudüs'ün ilk ve en önemli sembolüdür. Bu nedenle Kudüs toprakları ve gayrimenkullerinin ekserisi, kimsenin üzerinde tasarruf hakkının bulunmadığı İslami vakıf malları kapsamına girer. Bu vakfiye; mukaddes mekânların, asırlardır oraları imar eden ve orada hizmette bulunan Müslümanların özel mülkü hâline gelmesine mani olmaktır.

Kudüs'teki İslami vakıf ve mukaddesatın tarihi, Emiru'l-Müminin Hz. Ömer zamanından İslam tarihi dönemlerini içine alarak vakıf çalışmalarının zarar görmeden devam ettiği Osmanlı dönemine kadar dayanır. Hiç şüphesiz Kudüs'teki vakıf faaliyetleri ve

projeleri Osmanlı hilafeti döneminde Kudüs şehri genelinde, daha doğrusu Filistin genelinde artmıştır.

Kudüs'ün İngiliz işgali ve mandası altında kalması 1948'de İsrail'in Batı Kudüs'ü işgal sürecini kolaylaştırmıştır. Bu süreç, 1967'de Doğu Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın işgaliyle sonuçlanmıştır. İsrail işgalinden bu yana Kuds-ü Şerif; halkı, binaları, camileri, yolları, mezarlarıyla beraber, yok edilme ve Yahudileştirilmeye maruz kalmıştır. Kudüs'te çokça bulunan İslami yapıları ve İslam mukaddesatını takip eden biri, tek bir gerçekle karşılaşır; o da bu mukaddesatta ve muazzam eserlerdeki derin İslam tarihi izlerinin tahrif, tahrip ve imha edilmeye çalışıldığı gerçeğidir.

Bu araştırmada İsrail'in saldırılarını -ve başka türlü zulümlerini- ele aldık. Me'menullah Mezarlığı'na saygısızca yapılan saldırıları örnek vermek suretiyle, kalan Kudüs mukaddesatını koruma ve bakım projelerinin uygulanmasına duyulan acil ihtiyaca da dikkat çekerek çeşitli İslam mukaddesatına vurgu yapmaya çalışacağız.

Kudüs camileri

Hiç şüphesiz Kudüs gibi bir şehrin, diğer Arap-İslam şehirleri gibi, caddelerinde ve sokaklarında camilerin olmaması imkânsızdır. Elbette ki bu camiler, kendisinde kılınan bir rekât namazın diğer yerlerde kılınan 1000 (diğer bir rivayete göre 500) rekât namaza denk olan mübarek Mescid-i Aksa'nın bulunduğu bir şehirde ikinci planda kalır. Fakat Kudüs'te bazıları hâlâ ibadete açık, bazıları ise çeşitli sebeplerden ötürü ibadete kapanmış birçok cami vardır. Biz burada Suriçi/Eski Kudüs ve çevresindeki camiler üzerinde duracak ve Kudüs'ün yeni mahallelerindeki birkaç camiden de bahsedeceğiz.

Camilerin listesi

	Cami/Mescit adı	Konumu	Açıklama
1	Eş-Şeyh Lulu Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	El-Amud Kapısı
2	Es-Sağir Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	El-Amud Kapısı
3	El-Burak Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	El-Burak Kapısı'na bitişik
4	Hanu's-Sultan Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	Zincir Kapısı Çarşısı
5	Muhammed El-Karmi Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	El-Karmi sokağı
6	Haratu'n-Nasrani Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	Hanu'z-Zeyt yolunda
7	El-Bazar Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	El-Bazar Çarşısı
8	Ez-Zaviye En-Nakşibendiyye Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	Hıtta Kapısı yolunda
9	Hanu'z-Zeyt/El- Mustafa Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	Hanu'z-Zeyt Çarşısı
10	Elumeri es-Sağir Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	Eş-Şeref sokağı
11	Suveykat Allun Camisi*	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	Suveykat Allun

12	El-Kal'a/Davut Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	Kaleiçi-El-Halil Kapısı
13	El-Kaymari Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	Yeni Kapı girişinde sağda
14	El-Hanikatu's-Salahiyye	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	Kıyamet Kilisesi'nin kuzeybatısında
15	El- Umeri/ Ömer b. Hattab Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	Kıyamet Kilisesi'ne varmadan
16	El-Ya'kubi Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	El-Halil Kapısı-Kale yönü
17	Beni Hasan Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	El-Halil Kapısı-Kale yönü
18	Haratu'l- Ermen Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	Ermeni ibadethanesi yönünde
19	Tariku'n-Nebi Davud Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	En-Nebi Davud yolu
20	El-Cevaldiyye Mah. Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	El-İfrenc İbadethanesi yolunda
21	El-Mevleviyye Camisi*	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	
22	Eş-Şeyh Mekki Camisi*	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	
23	Eş-Şeyh Reyhan Camisi*	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	
24	El-Mi'zene El-Hamra Camisi*	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	
25	Ez-Zaviye El-Afğaniyye Camisi*	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	
26	Dergas Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	
27	Eş-Şurabci Camisi*	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	
28	El-Mesbet Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	
29	Kalavun Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	
30	Hamza b. Abdu'l-Muttalib Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	
31	Osman b. Affan Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	
32	Maharib Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	
33	Es-Sultan Zahir Berkuk Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	
34	Eş-Şurafa Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	
35	El-Besyuni Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	
36	El-Edhemi Camisi	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	
37	Ed-Disi Camisi*	Kudüs Surlarının içinde - Eski Kudüs	Eş-Şeref sokağı
38	El-Mesud Camisi	Kudüs Surlarının dışında - Yakın çevrede	Sa'd sa'id mahallesi
39	Eş-Şeyh Cerrah Camisi	Surların dışında	Eş-Şeyh Cerrah mahallesi
40	El-Hicazi Camisi	Surların dışında	Babu's-Sahira mahallesi
41	En-Nebi Davud Camisi	Surların dışında	En-Nebi Davud mahallesi
42	Ukkaşe Camisi	Surların dışında	
43	Mithane Camisi	Surların dışında	En-Nebi Davud mahallesi ve Eş-Şerefi sokağı arasında
44	Vadi'l-Cevz Camisi	Surların dışında	Vadi'l-Cevz mahallesi
45	Abidin Camisi	Surların dışında	Vadi'l-Cevz mahallesi

*Osmanlı camileri

Kudüs civarındaki Cebel'il-Mukebbir, es-Sevahira, Selvan, Ebu Deys, Ra'su'l-Amud, et-Tur, es-Sevri, Sur-u Bahir, Şe'fat, Beyt Hanine, el-İseviyye gibi mıntıkalarda da camiler vardır. Ayıca 1948'de Ayn Karim, Dir Yasin, Lefta, en-Nebi Samoil (İsmail), el-Velce vb. köylerdeki camiler işgal edilmiştir. Zikredilen bu camilerin hâlihazırdaki durumlarının tespit edilmesi için yeniden incelenmeleri gerekmektedir.

Burada özellikle zikretmemiz gerekir ki, bölge camilerinin büyük bir kısmı eski ve tadilata muhtaç olup, her birinin tadilat masrafları binlerce hatta on binlerce dolar civarındadır.

Kudüs'teki Müslüman mezarlıkları

Kudüs şehri tarih boyunca fethedenlerinin çokluğu, ziyaretçilerinin sevgisi ve muhabbetiyle meşhurdur. Âlim ve fatihlerin onu sık sık ziyaret etmelerinin sebebi, diğer şehirler arasında öne çıkan eşsiz ve seçkin dinî-dünyevi konumudur. Şehrin bu özelliği onu ziyaret eden âlimler, seyyahlar, ünlüler, fakihler ve ileri gelen kimselerin İslam'ın bu temiz topraklarına defnedilmeyi vasiyet etmelerine de sebep olmuştur.

Onun uğrunda savaşanlar kıyamet gününe kadar bir cihat içinde olacaklardır. Orada metfun zatlar da geçmişle bugün ve yarınları, torunlarla dedeleri birbirine bağlayan, gelecek nesillere fiziki ve ruhi bir uzantı olan güçlü bir bağ ve delildirler. Müslümanlar birçok eski Kudüs evinde defnedilmiş durumdadırlar; mezar taşları hâlâ yerinde durmaktadır.

Kudüs'te birçok Müslüman mezarlığı vardır. Bir kısmı önceden kullanılmış fakat zamanla ortadan kalkmış, diğer bir kısmı ise kendisine yönelik İsrail saldırılarına rağmen hâlâ işlevini sürdürmektedir.

1- Me'menullah Mezarlığı

Me'menullah Mezarlığı Eski Kudüs'ün batısında el-Halil Kapısı'na 100 m uzaklıkta yer almakta olup Beyt-i Makdis'teki en büyük Müslüman mezarlıklarındandır. Alanı yaklaşık 200 dönüm olan mezarlığa ilk İslam fethi zamanında birçok sahabe ve mücahit defnedilmiştir. Mezarlığa defin işlemi Yahudi işgaline kadar devam etmiş ve bu yere yüzlerce âlim, fakih, edebiyatçı ve ileri gelen kimseler defnedilmiştir. Ancak 1948'de Me'menullah Mezarlığı'nı da kapsayan Batı Kudüs'ün işgalinin ardından buraya defin işlemleri durdurulmuştur.

2- Sahira Mezarlığı

Şehir surlarının kuzeyinde, Sahira ismiyle bilinen kapıya birkaç metre uzaklıkta yer almakta olup büyük Müslüman mezarlıklarından biridir. Buraya birçok değerli zat defnedilmiştir; hatta Selahattin Eyyubi'nin Kudüs'ü fethi sırasında onunla beraber savaşan

birçok mücahidin buraya defnedilmesi nedeniyle "Mücahitler Mezarlığı" olarak da anılmaktadır.

3- Babu'r-Rahme Mezarlığı

Harem-i Şerif surlarının doğusunda yer alan meşhur Müslüman mezarlıklarından biridir. Geçmişte günümüzdekinden daha geniş bir alana sahipken zamanla alanı daraltılmıştır. İçerisinde Hz. Ömer (r.a) ve Selahaddin Eyyubi (r.a)'nin Kudüs fetihlerine katılan birçok mücahidin ve sahabeden H 34/M 654 yılında vefat eden Ubade b. Samit el-Ensari (r.a.) ve H 58/M 677 yılında vefat eden Şeddad b. Evs el-Ensari (r.a.)'nin de mezarları bulunmaktır.

4- El-Yusufiyye Mezarlığı

El-Esbat Kapısı yanında ve Babu'r-Rahme Mezarlığı'nın kuzeyinde yer almaktadır. Hakkında bilinen tek şey (H 872/M 1467) Şam Hükümdarı tarafından imar edildiğidir. Mezarlık hâlâ işlevini korumakta ve Müslümanlar ölülerini buraya defnetmektedirler.

5- En-Nebi Davud Mezarlığı

En-Nebi Davud (Davut Peygamber) mahallesinde Eski Kudüs'ün surlarının yakınında yer alır. Kudüs'te Alaeddin el-Basiri Türbesi, el-Evhadiyye Türbesi, el-Calikiyye Türbesi, es-Sa'diyye ve daha birçok türbe bulunmaktadır.

Burada belirtmemiz gerekir ki, bugün işgalci İsrail'in hedefi durumunda olan bu mezarlıkların tamamı düzenli tadilat ve korumaya muhtaçtır. Her bir mescidin tadilatı ve sürekli muhafazası için yıllık olarak on binlerce dolar gerekmektedir.

Camiler ve mezarlıkların yanı sıra Kudüs'te neredeyse tüm Kudüs'ü kaplayacak kadar vakıf malı vardır ve en önemlileri de Mescid-i Aksa surlarının içerisinde, Eski Kudüs'ün dört bir yanında ve yakın çevresinde yer alan okullardır. Bugün Kudüs'teki okul sayısı 55 olarak tespit edilmiştir.

Mukaddesattan ve vakıf mallarından sayılan bu yerlere, İslam tarihinin bir döneminde ilim ve zikir halkaları için kullanılan ve bazılarının hâlâ işlevini koruduğu tekke ve zaviyeleri de ekleyebiliriz. Bunlar arasına Eski Kudüs'ün içinde ve dışında yer alan, Batı Kudüs'te sayıları yaklaşık 10.000'i bulan özel ve genel gayrimenkulleri ve evleri de katabiliriz.

Kudüs'teki İslami mukaddesata karşı yapılan İsrail saldırıları

Kudüs'teki İslami mukaddesata karşı yapılan İsrail saldırıları çok fazla olup en barizleri gasp, kapatma ve yıkımdır. Buna örnek teşkil etmesi bakımından 1995'te İsrail polisi gözetiminde Kudüs'te işgalci İsrail buldozerlerinin Babu'r-Rahme Mezarlığı'ndaki

yıkım çalışmalarını zikredilebiliriz. Bu dönemde yol genişletmesi bahanesiyle bazı mezarlar kazılmış, yine bazı Yahudi grupları bu işle alakalı emellerine geçerliliği olmayan bahaneler bularak İsrail Yüksek Mahkemesi'nden Babu'r-Rahme Mezarlığı'nda defin yasağı getirme talebinde bulunmuşlardır. 1976 yılında işgalci İsrail hükümeti, Mücahidin Mezarlığı'na bir saldırıda bulunmuş, mezarlığı buldozerle kazmış ve şehitlerin naaşlarını çıkartmıştır. En-Nebi Davud Camisi, Yahudi dinî törenleri düzenlenmesi için sinagoga çevrilmiş, birçok cami kapatılmış, ezan okunması ve namaz kılınması yasaklamıştır.

Kudüs mıntıkasına yakın camilere yapılan saldırıların sayısı da oldukça fazladır. 1948'de işgal edilen köylerden Eşva' köyündeki Eşva' Camisi gibi birçok cami yıkılmış, aynı şekilde Dir Rafet köyündeki el-Hac Hasan Camisi yerle bir edilirken Dir Yasin Camisi Yahudiler tarafından akıl hastanesi olarak düzenlenmiş, Aynetu Karim Camisi ise uyuşturucu ve diğer zararlı alışkanlıkların müptelası olanların uğrak yeri olmuştur.

Me'menullah Mezarlığı:
Kudüs'teki mukaddesata füze saldırısı

Eski Kudüs'ün batısında yer alan Me'menullah Mezarlığı Eski Kudüs'ün sur kapılarından biri olan el-Halil Kapısı'ndan yüzlerce metre uzaklıkta olup, 200 dönümlük alanıyla Beyt-i Makdis'te alanı en geniş Müslüman mezarlıklarından biridir.

Me'munullah Mezarlığı Kudüs mezarlıkları arasında en eski, en geniş ve en meşhur olanıdır ve burada da Hz. Ömer'in Kudüs'ü fethi sırasında savaşan birçok sahabe defnedilmiştir. Mezarlık, birçok sahabe, tabiun, salih ve yüce zatı barındırmaktadır. Daha sonra bizzat Kudüs halkının şahit olduğu şekilde buradaki defin işlemi 1948 yılı felaketine kadar devam etmiştir. Bu mezarlıkta birçok sahabe, fakih, edebiyatçı ve şehrin yöneticilerinin mezarları da bulunmaktadır.

Tarihi Me'menullah Müslüman Mezarlığı'na yapılan İsrail saldırıları, Kudüs'te İslam mukaddesatına yapılan saldırıların çirkinliğinin en bariz örneklerinden biridir. 1948 yılında İsrail güçleri Batı Kudüs'ü işgal ettiğinde Me'menullah Mezarlığı da Yahudilerin eline geçti. İşte o zaman işgalci İsrail Meclisi bir kanun çıkarttı ve bu kanun gereği mezarlıkları da kapsayan tüm İslami vakıf toprakları "sahipsiz mallar" addedildi. Böylece Me'menullah Mezarlığı da İsrail Toprak İdaresi Başkanlığı'nın el koyduğu araziler arasında yer aldı. O tarihten bu yana işgalci İsrail Meclisi, mezarlığın kimliğini değiştirmeye devam etmiş ve bugün mezarlığın eskiden 200 dönüme ulaşan alanından çok az bir kısmı kalmıştır.

1960 yılında işgalci İsrail Meclisi ve Kudüs Belediyesi, mezarları buldozerlerle kazmak, ölülerin kemiklerini ortaya çıkartmak, ağaç dikmek, birçok yerinde yollar yapmak suretiyle Me'menullah Mezarlığı'nın büyük bir kısmını "İstiklal Parkı" ismiyle parka çevirmiştir. Park ve mezarlığın geri kalan bölümleri Yahudi aşırılıkların sapkın işleri için

kullanılmıştır.

1985 ve onu takip eden yıllarda işgalci İsrail Devleti'nin Ulaştırma Bakanlığı tarafından mezarlığın büyük bir kısmına otopark yapılmış ve yine kanalizasyon ve elektrik ağının uzatılması ve otoparkın genişletilmesi için birtakım kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

2000 yılından bu yana mezarlığın bir bölümünde, merkezi Amerika'nın Los Angeles şehrinde bulunan *Wiesenthal* Merkezi'nin girişimi ve sponsorluğunda "İnsan Onuru Merkezi - Kudüs'te Hoşgörü Müzesi" inşası için planlar yapılmaktadır. İnşası için ABD'den 200 milyon dolar toplanarak 2005 Aralık ayında uygulamaya konulmuş olan proje çerçevesinde birçok mezar buldozerlerle kazılmış ve ölü kemikleri açığa çıkmıştır.

Aksa Halk ve Hukuk Müessesesi, Yüksek Mahkeme'den çalışmaların bir süre durdurulması için bir karar çıkartmış, aynı şekilde İnsan Haklarına Saygı Müessesesi de Kudüs'teki Şeriat Mahkemesi'nden buralardaki çalışmaların durdurulması için bir karar çıkartmıştır. Me'menullah Mezarlığı'nın geri kalan kısmını korumak için Aksa Müessesesi Kudüs'teki Mezarlıkları Koruma Komitesi'yle iş birliği içerisinde mezarlığı korumak için İslami çalışma kampı düzenlemiş ve onarım çalışmalarını tamamlamak için de ikinci bir kamp düzenlemek üzere çalışmalar başlatmıştır.

2008 Kasım ayında işgalci İsrail'in Yüksek Mahkemesi, Me'menullah Mezarlığı üzerinde "Hoşgörü Müzesi" inşasını durdurma talebini reddetme kararı almış ve Yahudi-Amerikan şirketinin Me'menullah Mezarlığı üzerinde "Hoşgörü Müzesi"ni inşa etmesine izin vermiştir. O günden bu yana Me'menullah Mezarlığı'nda yüzlerce Müslüman mezarı üzerinde kazı ve kemik çıkarma çalışmaları devam etmektedir.

Buna rağmen Me'menullah Mezarlığı'nı korumak için mezarlığın geri kalan kısmının tamamının koruma ve tadilat projesi bulunmaktadır.

Özet ve öneriler

1- Kudüs'teki vakıf mallarının sayısı oldukça fazladır, fakat bu malların gerçek sayısı ayrıntılı bir şekilde bilinmemektedir. Bu vakıflar yani camiler, mezarlıklar, vakıf gayrimenkulleri ve vakıf arazileri hakkındaki her ayrıntının bilinmesi gerekmektedir.

2- Eski Kudüs'te vakıf gayrimenkulleri ve evlere uygulanan gasp olaylarının sayısı ve niteliği tam olarak bilinmemektedir. Bu yerleşimci gasplarının boyutları ve tehlikelerinin belirlenmesi gerekmektedir.

3- Yahudi yerleşimi özellikle mübarek Mescid-i Aksa yakınlarında her geçen gün artmaktadır.

4- Kudüs'teki ve özellikle de eski Kudüs'teki vakıf malları, mukaddesat, mescit, mezarlık ve vakıf gayrimenkullerinin onarımı ve tadilatı projelerinin uygulanması gerekmektedir. Evler de bu kapsama girer; çünkü bu evlerin çoğu Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın

korunmasında büyük bir adım sayılan vakıf mallarındandır.

5- Arşiv projesi: Resmî kayıtlarda İslam ve Arap haklarını korumada yardımcı olabilecek birçok belge bulunmaktadır, bu nedenle belgelere ulaşılması gerekmektedir. En önemli kayıtlar: Osmanlı Arşivi, Ürdün Arşivi, Kudüs Vakıflar Arşivi-Şeriat Mahkemesi ve Vakıf Daire Başkanlığı arşivleridir.

6- Vakıf malları ve mukaddesat gasplarının en bariz uygulaması bu yerlerin sinagoga dönüştürülmeleridir. Bunun da en bariz örneği "Hamamu'l-Ayn" ve "el-Medrese et-Tenkiziyye"dir.

7- En önemli ve en acil projelerden biri mukaddesat ve vakıf dosyalarının dava takibi projesidir.

8- Uzun süredir devam eden İsrail ambargosundan sonra, artık mübarek Mescid-i Aksa'nın korunması ve tadilat çalışmalarına yeniden başlanması gerekmektedir.

مقدسات القدس بين الرعاية والتهويد

زكي محمد توفيق أغبارية
رئيس مؤسسة الأقصى

مقدسات القدس بين الرعاية والتهويد

احتلت مدينة القدس مكانة عظيمة في نفوس المسلمين منذ أربعة عشر قرناً من الزمان، فكانت أولى القبلتين وثالث الحرمين الشريفين، إلى القدس كان إسراء النبي محمد صلى الله عليه وسلم، وبها صلى بالأنبياء إماماً ومنها كان معراجه إلى السماء، فالقدس بالنسبة إلى العقيدة الإسلامية أرضاً مباركة مقدسة للمسلمين وهي جزء من التكوين الروحي والإيماني والنفسي للمسلم.

هذه الأحداث وما حفل به القرآن الكريم والسنة النبوية المشرفة من نصوص تؤكد على أهمية القدس وقدسيتها باعتبارها جزءاً من الأرض المباركة ذات الأثر الكبير في مجرى التاريخ جعلت المدينة محط اهتمام المسلمين وتطلعاتهم ودافعاً إلى ترسيخ وجودهم وحقهم فيها، ولا نعرف في تاريخ الإسلام بل في تاريخ الأديان السماوية جميعها مدينة ظفرت كهذه المدينة من تقديس وتكريم وحراسة واهتمام ورعاية، فقد أولاها الخلفاء والأمراء والعلماء الصالحون كامل رعايتهم، حيث أنشئوا فيها المساجد والمصليات والأربطة والسبل والمدارس والمقابر وأوقفوا عليها معظم الأراضي المجاورة وزخروا وجددوا قديماً وأسسوا جديداً.

ويمثل المسجد الأقصى الرمز الأول والأهم في مدينة القدس لذلك فمعظم أراضي القدس وأملاكها تدخل في إطار ممتلكات الوقف الإسلامي التي لا يملك أحد التصرف فيها، هذه الوقفية مرتبطة بوجود الأماكن المقدسة التي أصبحت ملكاً للمسلمين على مر العصور فيما كان يعرف بخدمة أعمال التعليم وإعمار الأماكن المقدسة والقيام على خدمتها.

ويعود تاريخ الأوقاف والمقدسات الإسلامية في القدس إلى عهد أمير المؤمنين عمر بن الخطاب ومن ثم في العهد الراشدي وما بعدها مروراً بحقبات التاريخ الإسلامي، وصولاً إلى العهد العثماني عبر الأزمنة المختلفة إذ استمرت الأعمال الوقفية ولم تضرر، ولا شك أن الأعمال والمشاريع الوقفية إزدهرت في القدس في العهد الخلافة العثمانية في عموم مدينة القدس، بل وفي عموم فلسطين.

وقوع القدس تحت الاحتلال والانتداب البريطاني مهد الطريق للاحتلال الإسرائيلي لغربي القدس عام ١٩٤٨ واستكمل باحتلال شرقها والمسجد الأقصى عام ١٩٦٧، ومنذ الاحتلال الإسرائيلي وقعت مدينة القدس الشريف بكل

ما فيها فريسة لإجراءات طمس وتهويد أهلها، وأبنيتها، ومساجدها، وشوارعها ومقابرها. وإن المتتبع لأمر الآثار والمقدسات الإسلامية التي حفلت بها القدس يجد حقيقة واحدة أن هذه المقدسات والمآثر العظيمة يخطط لها بالدمار والإزالة وطمس كل المعالم التاريخية الإسلامية والعريقة، وفي هذه الدراسة نسلط الضوء على المقدسات الإسلامية على اختلاف أنواعها معرجين على ذكر بعض الاعتداءات الإسرائيلية وما أكثرها، ضاربين مثلاً صارخاً على هذه الاعتداءات بما يجري من انتهاك متواصل لحرمة مقبرة مأمن الله، مما يشير إلى الضرورة الملحة والعاجلة لتنفيذ مشاريع حفظ وصيانة ما تبقى من مقدسات القدس.

قائمة المساجد

	اسم المسجد / الجامع	الموقع	ملاحظات
١	جامع الشيخ لولو	داخل سور القدس / البلدة القديمة	باب العمود
٢	الجامع الصغير	داخل سور القدس / البلدة القديمة	باب العمود
٣	جامع البراق	داخل سور القدس / البلدة القديمة	ملاصق لحائط البراق
٤	جامع خان السلطان	داخل سور القدس / البلدة القديمة	سوق باب السلسلة
٥	جامع محمد القرمي	داخل سور القدس / البلدة القديمة	حارة القرمي
٦	جامع حارة النصارى	داخل سور القدس / البلدة القديمة	طريق باب خان الزيت
٧	جامع البازار	داخل سور القدس / البلدة القديمة	سوق البازار
٨	جامع الزاوية النقشبندية *	داخل سور القدس / البلدة القديمة	طريق باب حطة
٩	جامع خان الزيت(المصطفى)	داخل سور القدس / البلدة القديمة	سوق خان الزيت
١١	الجامع العمري الصغير*	داخل سور القدس / البلدة القديمة	حارة الشرف
١٢	جامع سويقة علون*	داخل سور القدس / البلدة القديمة	سويقة علون
١٣	جامع القلعة (داوود)	داخل سور القدس / البلدة القديمة	داخل القلعة باب الخليل
١٤	جامع القيمري	داخل سور القدس / البلدة القديمة	على يمين الداخل من الباب الجديد
١٥	جامع الخانقاة الصلاحية	داخل سور القدس / البلدة القديمة	إلى الشمال الغربي من كنيس القيامة
١٦	الجامع العمري (عمر بن الخطاب)	داخل سور القدس / البلدة القديمة	قبلي كنيسة القيامة
١٧	الجامع اليعقوبي	داخل سور القدس / البلدة القديمة	اتجاه القلعة بباب الخليل
١٨	جامع بني حسن	داخل سور القدس / البلدة القديمة	اتجاه القلعة بباب الخليل
١٩	جامع حارة الأرمن	داخل سور القدس / البلدة القديمة	بالقرب من دير الأرمن
٢٠	جامع طريق النبي داوود	داخل سور القدس / البلدة القديمة	طريق النبي داوود

٢١	جامع حارة الجوالدية	داخل سور القدس / البلدة القديمة	أمام دير الإفرنج
٢٢	المولوية*	داخل سور القدس / البلدة القديمة	
٢٣	الشيخ مكي*	داخل سور القدس / البلدة القديمة	
٢٤	الشيخ ريحان*	داخل سور القدس / البلدة القديمة	
٢٥	جامع المئذنة الحمراء*	داخل سور القدس / البلدة القديمة	
٢٦	الزاوية الأفغانية *	داخل سور القدس / البلدة القديمة	
٢٧	درغث	داخل سور القدس / البلدة القديمة	
٢٨	الشوربجي*	داخل سور القدس / البلدة القديمة	
٢٩	المثبت	داخل سور القدس / البلدة القديمة	
٣٠	قلاوون	داخل سور القدس / البلدة القديمة	
٣١	حمزة بن عبد المطلب	داخل سور القدس / البلدة القديمة	
٣٤	عثمان بن عفان	داخل سور القدس / البلدة القديمة	
٣٥	محارب	داخل سور القدس / البلدة القديمة	
٣٦	السلطان الظاهر برقوق	داخل سور القدس / البلدة القديمة	
٣٧	الشرفاء	داخل سور القدس / البلدة القديمة	
٣٨	البسيوني	داخل سور القدس / البلدة القديمة	
٣٩	الأدهمي	داخل سور القدس / البلدة القديمة	
٤٠	الديسي *	خارج السور – المحيط القريب	حارة الشرف
٤١	الجامع المسعودي	خارج السور	حي سعد سعيد
٤٢	جامع الشيخ جراح	خارج السور	حي الشيخ جراح
٤٣	جامع الحجازي	خارج السور	حي باب الساهرة
٤٤	جامع النبي داوود	خارج السور	حي النبي داوود
٤٥	جامع عكاشة	خارج السور	
٤٦	جامع المطحنة	خارج السور	بين النبي داوود وحارة الشرفي
٤٧	جامع وادي الجوز	خارج السور	حي وادي الجوز
٤٨	عابدين	خارج السور	حي وادي الجوز

(ملاحظة : المساجد العثمانية معلمة بالإشارة *)

مساجد القدس

مما لا شك فيه أن مدينة مثل مدينة القدس لا يمكن أن تخلو من وجود المساجد في حاراتها وشوارعها كغيرها من المدن العربية والإسلامية، ولكن لا بد من الإشارة إلى أن هذه المساجد تبقى صغيرة وهامشية في مدينة يوجد فيها المسجد الأقصى المبارك الذي تعدل الصلاة فيه بألف صلاة في غيره وخمسمائة على رواية أخرى، لكن هناك مساجد في القدس منها ما هو عامر تقام فيه الصلوات ومنها ما أصبح مهجوراً لأسباب تعددت، وهنا نركز على المساجد داخل سور البلدة القديمة في القدس والمحيط الأقرب ونمر على بعضها في الأحياء الحديثة لمدينة القدس.

وهناك مساجد في الأحياء القريبة من القدس كجبل المكبر، السواحرة، سلوان، أبو ديس، راس العمود، الطور، الثوري، صور باهر، شعفاط، بيت حنينا، العيسوية بالاضافة لذلك المساجد التي احتلت عام ١٩٤٨ مثل عين كارم، دير ياسين، لفتا، النبي صموئيل، الولجة، وغيرها من القرى .

وهذه المساجد المذكورة بحاجة إلى مسح ميداني مجدد لمعرفة الأحوال اليومية التي هي عليها في هذه الأوقات

.

← ونؤكد هنا أن قسماً كبيراً من مساجد البلدة القديمة بحاجة ماسة وعاجلة إلى الترميم، وكل مسجد بحاجة إلى آلاف أو عشرات آلاف الدولارات للترميم .

المقابر الإسلامية في القدس

اشتهرت مدينة القدس عبر التاريخ بكثرة الفاتحين وحب الزائرين وولعهم، ومقصد العلماء والفاتحين وكان لمكانتها الدينية والدنيوية المميزة والمنفردة خصوصية لا تضاهيها خصوصية الأمر الذي جعل كثيراً من هؤلاء الزوار والرحالة والمشاهير والفقهاء والعظماء الذين زاروها أو عاشوا فيها أن يوصوا بدفنهم فيها وتحت ترابها الطاهر.

وبعد دخول القدس في رحاب الإسلام، أصبح الرباط والمرابطة ببيت المقدس له شأن كبير عند الله عز وجل، فالمرابطون فيها هم في جهاد إلى يوم القيامة، والمدفونون فيها هم دليل ورابط قوي يربط الماضي بالحاضر والمستقبل ويربط الأحفاد بالأجداد، فهو امتداد جسدي ونفسي للأجيال من بعد، وفي كثير من بيوت القدس القديمة دفن مسلمون ولا تزال شواهد قبورهم ظاهرة مكانها.

وعليه فللمسلمين في القدس مقابر كثيرة، منها ما كان مستعملاً فيما مضى ولكنه اندثر مع الزمن، ومنها ما زال مستعملاً حتى يومنا هذا رغم الاعتداءات الإسرائيلية عليها.

١. **مقبرة مأمن الله:**

تقع مقبرة مأمن الله غربي مدينة القدس القديمة على بعد مئات الأمتار من باب الخليل، وهي من أكبر المقابر الإسلامية في بيت المقدس وتقدر مساحتها بمائتي دونم، دفن عدد كبير من الصحابة والمجاهدين أثناء الفتح الإسلامي الأول، وأتوا إلى الدفن فيها بعدئذ فضمت قبور مئات العلماء والفقهاء والأدباء والأعيان، وتوقف الدفن فيها عام ١٩٤٨ بعد احتلال اليهود لغربي القدس وبضمنها مقبرة مأمن الله.

٢. **مقبرة الساهرة:**

تقع عند سور المدينة من الشمال وعلى بعد بضعة أمتار من الباب المعروف بالساهرة، إنها من المقابر الإسلامية الكبيرة وتشتمل على قبور عدد كبير من الصالحين ويسميها البعض بمقبرة المجاهدين لدفن عدد من المجاهدين مع صلاح الدين الأيوبي أثناء الفتح الصلاحي لبيت المقدس.

٣. **مقبرة باب الرحمة:**

تقع عند سور الحرم القدسي من الشرق، وهي من المقابر الإسلامية المشهورة، كانت فيما مضى أوسع منها في يومنا هذا، ولكن ضاقت مع الزمن ولم تعد تتسع إلا لعدد محدود من القبور، فيها مدفون عدد من الصحابة المجاهدين

الذين اشتركوا أثناء الفتحين العمري والصلاحي، ومن المدفونين فيها الصحابي الجليل عبادة بن الصامت الأنصاري المتوفى (٣٤هـ / ٦٥٤م)، والصحابي الجليل شداد بن أوس الأنصاري (المتوفى ٥٨هـ / ٦٧٧م).

٤. **المقبرة اليوسفية:**

تقع عند باب الأسباط وإلى الشمال من مقبرة باب الرحمة وكل ما يعرف عن ماضيها أن الذي عمرها الأمير (قانصوه اليحياوي) حاكم المملكة الشامية (٨٧٢هـ / ١٤٦٧م)، وهي اليوم عامرة يدفن فيها المسلمين موتاهم.

٥. **مقبرة النبي داوود :**

تقع في حي النبي داوود بالقرب من سور البلدة القديمة وفي القدس هناك الكثير من الأتربة الصغيرة المنتشرة بالقرب من المسجد الأقصى وداخل البلدة القديمة نذكر منها تربة علاء الدين البصيري، التربة الأوحدية، التربة الجالقية، التربة السعدية وغيرها.

← وهنا لا بد أن نشير أن جميع هذه المقابر بحاجة إلى صيانة ورعاية على مدار السنة، خصاة في ظل الإستهداف الإسرائيلي لها، وكل مقبرة تحتاج إلى عشرات آلاف الدولارات سنوياً من أجل صيانتها والمحافظة الدائمة لها.

بالإضافة إلى المساجد والمقابر فإن الأوقاف الإسلامية كما ذكر في القدس كثيرة تكاد تشمل أراضي القدس كلها، ومن أهم هذه الأوقاف المدارس التي تنتشر داخل سور المسجد الأقصى، وكذا في أنحاء البلدة القديمة في القدس والمحيط القريب، وقد أحصى بعضهم ٥٥ مدرسة في القدس، ويمكن أن تزيد على كل ما ذكر من المقدسات والأوقاف ما يسمى بالزوايا والتكايا وهي مواقع استعملت لحلقات العلم والذكر في حقبة من التاريخ الإسلامي وما زال بعضها عامراً، أضف على ذلك العقارات الخاصة والعامة كبنايات الأوقاف في البلدة القديمة وخارجها، ومنها العقارات التي في غربي القدس والتي قدرت بـ ١٠ آلاف عقار بين عقار خاص وعام ومنزل.

<u>اعتداءات إسرائيلية على المقدسات الإسلامية في القدس</u>

الاعتداءات الإسرائيلية على المقدسات الإسلامية في القدس كثيرة ولعلّ من أبرزها المصادرة والإغلاق والهدم، ومما يذكر في هذا السياق انه في عام ١٩٩٥م قامت جرافات إسرائيلية من بلدية القدس بأعمال تجريف في مقبرة باب الرحمة تحت حراسة الشرطة الإسرائيلية، وقد طالت الحفريات بعض القبور بحجة توسيع الشارع، كما تحاول مجموعات يهودية منع الدفن في مقبرة باب الرحمة بحجج باطلة متوجة بطلبات متتالية بهذا الشأن للمحكمة العليا الإسرائيلية.

وفي عام ١٩٧٦م قامت السلطات الإسرائيلية بالاعتداء على «مقبرة المجاهدين»، حيث جرفت المقبرة **<u>وأزالت جثث الشهداء منها</u>**.

كما قامت السلطات الإسرائيلية بتحويل مسجد «النبي داوود» إلى كنيس يهودي لتقام فيه الشعائر الدينية اليهودية، وأغلقت أكثر من مسجد في البلدة القديمة وتمنع رفع الأذان وإقامة الصلاة في مساجد أخرى.

أما عن الاعتداء على المساجد القريبة في قضاء القدس فهي كثيرة، فقد دمرت مساجد عدة في القرى التي احتلت ودمرت عام ١٩٤٨م، كمسجد «أشوع» في قرية «أشوع»، كما وهدم مسجد الحاج حسن في قرية دير رافات، أما مسجد «دير ياسين» فيستعمل من قبل الإسرائيليين كمستشفى للأمراض العقلية، أما مسجد عينة كارم فاستعمل وكراً لتعاطي المخدرات ولأعمال الرذيلة.

مقبرة «مأمن الله»: اعتداء صارخ على المقدسات في القدس:

تقع مقبرة «مأمن الله» غربي مدينة القدس القديمة وعلى بعد مئات الأمتار من باب الخليل أحد أبواب سور البلدة القديمة في القدس، وهي من أكبر المقابر الإسلامية مساحة في بيت المقدس وتقدر مساحتها بـ «٢٠٠» دونم.

ومقبرة «مأمن الله» أقدم مقابر القدس عهداً وأوسعها حجماً وأكثرها شهرة، وفيه دفن عدد كبير من الصحابة والفاتحين أثناء الفتح الإسلامي العمري»، وتحتضن في ثرى جنباتها رفات عدد من الصحابة والتابعين والصالحين والأكابر والأعيان، ومن ثم توإلى الدفن فيها على مدار التاريخ الإسلامي وضمت قبور العلماء والفقهاء والأدباء والحكام في المدينة، واستمر الدفن فيها إلى عام ١٩٤٨ «عام النكبة» على ما شهد بذلك أهل القدس أنفسهم.

يعتبر الإعتداء الإسرائيلي المتواصل على مقبرة «مأمن الله» الإسلامية التاريخية في القدس من الشواهد الواضحة على قبح الاعتداء الإسرائيلي على مقدسات المسلمين في مدينة القدس.

في عام ١٩٤٨م احتلت القوات الإسرائيلية الجزء الغربي من القدس فسقطت من ضمنها مقبرة «مأمن الله»، وحينها أقرت المؤسسة الإسرائيلية قانوناً بوجبه تعتبر جميع الأراضي الوقفية الإسلامية بما فيها المقابر أراضي تدعى «أملاك غائبين»، وبذلك دخلت مقبرة «مأمن الله» ضمن أملاك حارس أملاك الغائبين لدى «دائرة أراضي إسرائيل»، ومن ذلك التاريخ أصبحت المؤسسة الإسرائيلية تقوم بتغيير معالم المقبرة وطمس كل أثر فيها، ولم يبق إلى نسبة قليلة من مساحتها الأصلية التي بلغت كما سلف نحو (٢٠٠) دونماً.

في عام ١٩٦٠ حولت المؤسسة الإسرائيلية وبلدية القدس جزء كبير من مقبرة «مأمن الله» إلى حديقة عامة تحت اسم «حديقة الاستقلال»، بعد ان جرفت القبور ونبشت عظام الموتى، وقامت بزرع الاشجار فيها، وشقت الطرقات في كثير من أقسامها، واستعملت الحديقة وما تبقى من أرض المقبرة **لممارسة أعمال الرذيلة من الشاذين من اليهود**.

في عام ١٩٨٥م وما يليه أنشات وزارة المواصلات الإسرائيلية موقفاً للسيارات على جزء كبير أيضاً من أرض المقبرة، كما ونفذت أعمال حفريات جديدة لتمديد شبكة مجاري، وتوسيع موقف السيارات وتمديد شبكة كهرباء.

منذ عام ٢٠٠٠ بدأ التخطيط لإقامة ما يسمى بـ»مركز الكرامة الانسانية» (متحف التسامح) في القدس» على جزء من أرض المقبرة بمبادرة وتمويل مركز فيزنطال ومقره في ولاية «لوس أنجلوس» الأمركية وجمع لبنائه أكثر من ٢٠٠ مليون دولار من أمريكا، وفي ٢٠٠٥/١٢ شرع العمل في بناء هذا المركز / المتحف وتمّ جرف مئات القبور الإسلامية ونبش عظام الموتى.

تدخل مؤسسة الأقصى الشعبي والقضائي أدى إلى استصدار أمر قضائي من المحكمة العليا بإيقاف العمل مؤقتاً، كما واستصدرت مؤسسة كرامة لحقوق الانسان أمراً من المحمكة الشرعية في القدس لإقاف العمل، وفي سبيل الحفاظ على ما تبقى من مقبرة «مأمن الله» نظمت مؤسسة الأقصى بالتعاون مع لجنة رعاية المقابر في القدس معسكر عمل إسلامي لصيانة المقبرة وهي على وشك تنظيم معسكر عمل ثان لاستكمال أعمال الصيانة.

في شهر ١٠ من العام ٢٠٠٨م أصدرت المحكمة العليا الإسرائيلية قراراً رفضت من خلاله الإلتمس الذي قدم بخصوص منع أعمال بناء ما يمسى بـ»متحف التسامح» على أرض مقبرة مأمن الله، وبذلك سمحت المحكمة العليا للشركات الإسرائيلية – الأمريكية – تنفيذه على أرض مقبرة مأمن الله، ومن يومها تتم عمليات حفر ونبش لمئات القبور الإسلامية في مقبرة مأمن الله.

إلى ذلك فإننا وفي سبيل حفظ ما تبقى من مقبرة مأمن الله فهناك تخطيط لتنفيذ مشروع صيانة وترميم شامل لما تبقى من المقبرة، وهذا المشروع تصل تكاليفه إلى نحو (**٧٠ ألف دولاراً أمريكياً**).

تلخيص وإقتراحات:

١. حجم الأوقاف الإسلامية في القدس كبير جداً، ولكن حجم الأوقاف الحقيقي غير معروف بشكل دقيق في القدس ولذلك لا بدّ من إجراء مسح شامل لهذه الأوقاف على مستوى المساجد، المقابر، العقارات الوقفية، الأراضي الوقفية.

٢. الإستيلاء على العقارات الوقفية والبيوت في داخل البلدة القديمة، غير معروف ومحدد بشكل دقيق، كما ولا بد من التعريف بمخاطر وأبعاد الإستلا الإستيطاني على هذه االعقارات.

٣. الإستيطان اليهودي داخل البلدة القديمة يتزايد وخاصة في المنطقة المجاورة من المسجد الأقصى المبارك.

٤. مشاريع ترميم وصيانة الأوقاف والمقدسات في القدس المساجد والمقابر والعقارات الوقفية، خاصة في البلدة القديمة، وبضمنها البيوت لأن كثيراً منها هو من مجمل الأوقاف، تعتبر خطو مهمة في الحفاظ على القدس والمسجد الأقصى المبارك.

٥. مشروع الأرشيف: هناك عدة ملفات من السجلات الشرعية التي تساهم في حفظ الحق الإسلامي والعربي، لا بد من الحصول عليها، من أهم هذه السجلات: الأرشيف العثماني، والأرشيف الاردني، وأرشيف الأوقاف في القدس، والمحكمة الشرعية، ودائرة الأوقاف.

٦. من أبرز حالات الإستيلاء على الأوقاف والمقدسات هو تحويلها إلى كنس يهودية، مثل وقف "حمام العين"، و"المدرسة التنكزية".

٧. من أهم المشاريع وأكثرها إلحاحاً هو مشاريع المتابعات القضائية لكل ملفات المقدسات والأوقاف في القدس.

٨. لا بد من العمل على إستئناف أعمال الصيانة والترميم في المسجد الأقصى المبارك، بعد طول مدة من المنع الإسرائيلي .

Duvar

İsrail Adam Şamir

Araştırmacı-yazar

İngilizceden çeviren Altay Ünaltay

Pink Floyd'un "*The Wall*" filmini küçük, tenha ve eski bir sinema olan "Semadar"da seyrettik. Burası Kudüs'teki eski Alman mahallesinde bir yer. 1948'de Yahudiler Almanları bölgeden çıkartmış, ama hâlâ kırmızı kiremitli eski taş binalar ve bunların kapı süslemelerindeki mermer levhalarda, Gotik yazı ile işlenmiş Mezmur dizeleri duruyor. Mahalle yukarıdaki ağır kapının gerisinde uzanan gizemli Tapınak Şövalyeleri mezarlığına komşu.

Semadar, Neşideler Neşidesi'nde geçen bir kelimeden ilhamla konulmuş bir isim. Burası Kaybolmuş Cennet'in (nostaljik savaş öncesi Filistin'i) popüler bir sesli filmler sinemasıydı. İngiliz subayları ve kutsal şehrin genç sosyetesi buraya gelirdi: Ermeniler, Rumlar, Yahudiler, Almanlar ve yerli Filistinliler. Sinemanın romantik bahçesinde yapılan düğünler sınırları, inançları, siyasi görüşleri aşar nitelikteydi. Bir Sefarad hahamın kızı kendine bir İskoç pilot bulur; asil bir Arap ailesi bir sol-Siyonist kızı gelin alırdı. Semadar pek değişmedi; ama bizim düşüşümüzü, bölünüşümüzü yaşadı. Amos Oz'un Kudüs romanlarının ayrılmaz parçası oldu; küresel ısınmaya direnen binlerce yıllık buzullar gibi bugüne ulaştı.

Semadar 1980'lerde her kesimden insanın uğradığı doğru düzgün bir yerdi. Aileler buraya rahatlıkla gelebiliyordu. O günler video, TV ve bilgisayarların boş vakitlerimize el koymasından önceki son mutlu günlerdi. Sık sık çocuklarla sinemaya giderdik. Ama bu kez "The Wall" yanlış bir seçim olmuştu. Filmin ortasında, sonuna kadar açılan bir ağız seyirciyi yutmak istiyordu.

Bu korkunç dişli ağız, tüm sahneyi doldurarak başlarımızın üzerinde yükseldi. Bu, yedi yaşındaki oğlum için çok fazlaydı; bir çığlık atarak dışarı kaçtı. Ama fuaye de aynı dev ağızlı afişlerle dolu idi! Onu yatıştırmak birkaç saat aldı ve "The Wall"ın sembolü

olan o korkunç ağız o gün bugündür hafızamda yer etti.

Bugün hatıralarım, boşanan bir yay gibi geri geldi. Güzel bir yürüyüşün sonunda "Duvar"a çattım. Saatlerce araba sürerek ve yürüyerek yüksek bölgelerin yumuşak tarihî tepeliklerinde gezdik. Her yer yemyeşildi; mor yaban baklası çiçekleri topladık; hâlâ suyu akan bir dereden geçtik; sevimli ve uzun elbiseli kızların ve oğlanların çocukça bir haylazlıkla birbirlerine ve bize su attıklarını gördük. Onların, yakındaki Anata köyündeki ana babalarının yanından geçtik; piknik yapmaya hazırlanıyor ve birbirlerine yürekten selam veriyorlardı. Uçurumun tepesindeki St. Chariton Manastırı'ndan inen bir rahiple selamlaştık, bizi takdis etti; beyaz sağrılı küçük bir keçi sürüsünü kovaladık; Taybe köyü kilisesinde Meryem Ana için mum yaktık; özenle korunan yerel rivayetlere göre İsa göğe yükselmeden önceki son günlerini burada geçirmişti.

"*Stones*"ta (Ramallah şehrinde havadar, iki sıralı bir kahve) tüvit elbiseli, *Bir Zeit* Üniversitesi'nden bir felsefe profesörüyle karşılıklı Taybe köyünün ünlü birasını içtik. Profesör, buruşuk gülümsemeli ihtiyar bir İngiliz Yahudi'siydi; biraz Noam Chomsky'yi andırıyordu. Yanında koyu tenli, güzel, Fransızca konuşan Filistinli bir kız vardı. Kız Tunus'ta büyümüş, Paris'te okumuştu.

"Çoban'ın Tarlası"na (Çoban: İsa, ç.n.) doğru ilerlerken Duvar'a çattık. Duvar, yumuşak Beytlehem kırlarını dev bir ağız gibi çiğniyor, tabiatı yutuyordu. Düzinelerce buldozer tepeleri yırtıyor; incir ve üzüm ağaçlarını kökünden söküyor, kayaları parçalıyordu. Eski köy evlerini, yüzlerce yıllık duvarları yıkıyor; Meryem Ana'nın dolaştığı bayırları kazıyordu. Duvar dört şeritli geniş bir otoyol gibi inşa ediliyor; iki yanında yedi metrelik tel örgüler, üstünde yüksek gerilim telleri uzanıyor; üzerinde kameralar, keskin nişancı siperleri ve birkaç kapı bulunuyordu. Bu, şimdiye dek gördüğüm en ürkütücü toplama kampı duvarıydı.

Köylüler zeytinliklerinin içinden geçen bu kargaşaya bir şey yapamadan bakıyor, bölünüyor, ayrılıyorlar; birbirlerinden kopuyorlardı. Köylüler, bir hapishanedeki gibi bu Duvar'ın ardına hapsedilmişlerdi; tarlaları, otlakları, pınarları kendilerinden uzaklaştırılmıştı. Duvar'da açılan kapı İsrailli bir askerce korunuyor; o asker onları geçimliklerine, tarlalarına, özgürlüklerine bağlıyordu -kapı ordunun emriyle açılıyor ve kapanıyordu. Her zaman kârlı işler peşinde olan ordu, kapıyı her açtığında kişi başı iki dolar ücret alıyordu. Eğer Filistinliler zeytin ağaçlarıyla oynamaktan hoşlanıyorlarsa, eğlenceleri için para versinlerdi!

Bazı yerlerde Duvar dev bir beton yapıydı; manzarayı, görüntüyü çalıyor, köylüleri geniş bir hapishane bahçesinde tutsak ediyordu. Ama daha kötüsü bu yol vermez Duvar onlara bir zamanlar kendilerinin bildikleri arazileri gösteriyor, fakat vermiyordu. Duvar yüzlerce ve yüzlerce mil uzuyor; köyleri çeviriyor, arazilerini insanlardan ayırıyor, Filistin'in güzel tabiatını yiyip bitiriyordu.

Bu Duvar yeni bir icat değildi. Onu daha önce de görmüştüm. Kermil Dağı'na yakın bir yerde bir Ermeni köyü vardı. Ermeniler buraya 1915'te Kürtlerin takibinden kaçıp gelmişlerdi. Her zaman misafirperver olan Filistinliler, onlara evlerini yapmaları için yardım etmiş, arazilerini kiraya vermişlerdi; çünkü bu Ermeniler Van Gölü kıyılarından gelen çiftçilerdi. 1948'de köyleri Yahudi Devleti'nin parçası oldu. Yahudiler onları öldürmedi, kovmadı; sadece köyü bir duvarla çepeçevre çevirdiler ve boğdular. Köy, arazilerini kaybetti ve kapısında -İsrail ordusundan- bir gardiyanın beklediği bir hapishaneye dönüştü. Ermeniler bu duruma 10 yıl dayandı. 1950 yılında buradaki son Ermeni de evini yok pahasına bir Yahudi'ye satıp gitti.

Duvar'ın bir öncüsü de vardı: Sadece Yahudilerin gidebildiği yollar. Hayfa ile Afula'nın bile çevre yolu yokken her Arap köyünün bir "çevre yolu" vardı; bu yol köyü kuşatıyor, gelişimini önlüyordu. Yüzlerce Filistinlinin evi yıkıldı, binlerce dönüm arazi (*Otostopçunun Galaksi Rehberi* filminden çıkma gibi) çevre yolları ağı için mahvedildi. Görünürde bunları yapmak için hiçbir sebep yoktu. Zira küçük Yahudi yerleşimlerinin bu milyarlarca dolarlık yatırıma "güvenlik nedeniyle" de ihtiyacı yoktu. Dahası, yeni yapılan bu yollar ordu tarafından kapatıldı. Şimdi Duvar gitgide yükselirken bu çevre yolu şebekesinin ne olduğu daha iyi anlaşılıyor: O, yıkım ve tutsaklığın birinci safhasıydı.

"Duvar zeytinlikleri yerleşimcilere bıraktı." demiş, her zaman çok rasyonel düşünen Uri Avneri. Ama yerleşimcilerin zeytinliğe ihtiyacı yok; araziyi ekmeyi de düşünmüyorlar. Onlar ağaçları yakmayı tercih ediyor. Yerleşimciler aslında sebep değil, ama sebebin meşrulaştırıcısı: Filistin'i nüfustan arındırın ve tabiatını öldürün!

Başka türlü olabilir miydi? Şimdi hayata geçirilen bu muzaffer Siyonist program 1930'da yazılan bir makalede ele alınmış: Vladimir Jabotinsky'nin "Demir Duvar"ında. Ama kökler daha da derinde çünkü Duvar, Yahudi ruhunun ve buna uyan Yahudi devletinin nihai görüntüsü. Yahudi lehçelerinde "duvar" manasına gelen düzinelerle kelime var; belki Eskimoların "kar" için dillerinde olduğu kadar çok. Yahudilerin kutsal sembolü *Ağlama Duvarı*; makbul caddesi "*Wall Street*" (Duvar Sokağı, ç.n.).

Mısırlılar, Babilliler, Hristiyanlar ve Müslümanlar dikine piramitler, kuleler, katedraller inşa ederek göklerle yeri birbirine bağlarlar ama kendilerini tanrılaştıran Yahudilerin yere de göğe de ihtiyacı yok ve inşa ettikleri ilk şey -Londra'dan Minnesota'ya dek- "*eruv*", yani onları Yahudi olmayanlardan ayıran sembolik bir duvar. Yahudi Mabedi'nden kalan tek şey (duvarları içinde İsa yargılandıktan 40 yıl sonra) ne On Emir ne de dinî emirlerdir; sadece üzerinde şunların yazıldığı bir duvar parçasıdır: *"Goy* (Yahudi olmayan; başka milletten)*! Eğer bu Duvar'ı geçersen, korkunç ölümün için kendinden başkasını suçlama!"*

Yahudi öğretisinin en önemli bölümü "Tevrat'ın etrafına bir duvar inşa edin."dir. Bu, şeriatın her yasağını en az bir düzine daha yasakla takviye eder. Yahudi'ye Sebt Günü

meyve toplamak yasaktır; ama "Duvar" bir ağaca tırmanmayı da engeller ki, kimse ağacın meyvelerinin çekiciliğine kanmasın. Peki ya meyvesiz bir köknar? Aynı sebeple yasaktır: Bu cumartesi bir köknara çıkarsın, ertesi cumartesi elma ağacına ve sonraki cumartesi de ondan elma koparıp günaha girersin.

Sharon'un Duvarı işte bu Tevrat etrafındaki duvardır. Zira eğer bir *goy*'un serbest dolaşmasına izin verirseniz, er geç bir Yahudi'yi öldürecektir. Sharon'un Duvarı Mabed Duvarı'dır. Zira bu duvarı geçen bir *goy*, keskin nişancıya hedef olursa kendini suçlamalıdır. Sharon'un Duvarı Filistinliler için bir Ağlama Duvarı, Yahudi müteahhitler için ise Wall Street'tir. Emreden ses Yakub'un, ama eller Essau'nundur. Duvar; zayıf Filistinli işçinin teriyle yapılmış, Ruslarca korunmuş, Amerikalılarca parası ödenmiş ve ardına kardeşler hapsedilmiştir.

Müteahhitler Duvar sayesinde altın madeni bulmuştur; daha önce 1970'te Süveyş Kanalı sahiline inşa edilen Bar Lev hattında olduğu gibi. Bu hattı Mareşal Sedat'ın Mısır 3. Ordusu, 6 Ekim 1973'te Sovyet yapımı pompalardan sıkılan tazyikli suyla yıkmıştı. 1973 Savaşı'ndan sonra bu duvardan ayakta kalan tek şey müteahhitlerin villaları oldu.

Bu Duvar Siyonistlerin gerçek yol haritası; çünkü bittiğinde Filistin mahvolacak, mutlu sakinleri mülteci olacak. Ama Yahudilerin kaderi de kıskanılır gibi olmayacak; çünkü artık duvar her yerde olacak. Her dükkân, her lokanta, bir zamanların neşeli Tel Aviv'inin her yerinde canlı duvarlar olacak: Korumak için tutulmuş bir Rus ya da Ukraynalı fedai. Onlar saatte dört dolar için hayatlarını ortaya koyacaklar. Bizler alışverişe, işe, eğlenmeye giderken günde on kez üst baş aramasından geçeceğiz. Aranmadan girebileceğiniz tek bir bina kalmayacak. Böylece Kutsal Belde (Filistin) tüm sakinleri için yüksek güvenlikli bir hapishaneye dönüşecek; Yahudi olsunlar ya da olmasınlar.

Bu tahmin edilebilirdi. "Yahudiler kötü yabancılarca getto duvarlarının arasına hapsedilmediler," der Vladimir Jabotinsky, "bunu onlar seçtiler, tıpkı Çin'e gelen yabancıların ayrı mahallelerde yaşadıkları gibi." İsrail Şahak 50 yıl sonra başka bir doğru gözlem daha yapıyor: "Getto duvarlarına devletçe dışarıdan gedik açıldı; ama Yahudiler ayrılmaya niyetli değildi. Görünür duvarlar delindi; iç duvarlar kaldı. Yahudi devleti o paranoyak Yahudi korkaklığının ve yabancı nefretinin bir sonucudur. Öte yandan Pentagon'un dalavereci politikaları, aynı korku ve nefreti tüm dünyaya yayma çabasındadır."

"Sadece kişiler delirmez, toplumlar ya da kültürler de tümden delirebilir." Bu önemli keşfi yapan Amerikalı sosyal bilimci Ruth Benedict; Margaret Mead ve Franz Boas'ın da yakın ve sevilen arkadaşıdır. Onun "Kültür Kalıpları" kitabı (1934) sosyal bilimlerde en çok okunan eserlerdendir. Benedict, eserinde çeşitli Amerikan yerli kültürlerini karşılaştırmış, Pueblo Kızılderililerini "sakin ve uyumlu" olarak göstermiştir. "Kwaikiutllerin büyüklenen megalomanyak karakteri"nden bahsetmiş ve Dobu Adası sakinlerinin "paranoyak ve kaba saba" olduklarını göstermiştir.

Son tarifi Yahudilere bir kültür olarak kalıp gibi uyar. Şu Irak'ta komplolar sonucu başlatılan kitle imha silahı araması ne idi? Elinde baltayla saldıran aldatılmış *goy* söyleminin aynısı değil mi? Ruth Benedict'e göre, bitmez tükenmez ceset arayışlarının ülkesi İsrail Devleti (Ölen İsrail askerlerinin cesetlerini sürekli arama, isteme, ç.n.), nihai paranoyak bir toplumdur. ABD de aynı hastalığa Leo Strauss'un takipçilerinden oluşan yönetici eliti nedeniyle yakalanmak üzeredir (Yazı Obama'dan önce yazılmıştı, ç.n.). ABD de kendi vatandaşları için uzak ülkelerde duvarlar inşa etmekte, silahsızlandırma yapmaktadır; anlaşılan Yahudilerin hastalığı çok bulaşıcı...

Sebepleri atladıkça duvarla savaşmak boşadır; gayrimeşru yerleşimcilerle savaşmak da. "Duvar kalptedir" (*ubeliba homa)*. Yahudiler 1967'de Kudüs'ü ele geçirdiklerinde bu şarkıyı söylüyorlardı. Duvar meselenin kalbindedir; ve Filistin'deki Yahudi devleti budur. Genç ve pek genç olmayan barış eylemcilerinin duvar boyunca buldozerlere hâlâ söylediği, "İki Devlet"dir. Hâlbuki buldozerler bu "iki devleti", benim kâbusumu gerçekleştiriyor: Bir Yahudi devleti ve *goyim* için rezervasyonlar zinciri olan "Filistin Devleti". Her kim "Bağımsız Filistin ile İsrail yan yana" diyorsa Duvar'a gözünü yumuyordur. Duvar, Siyam ikizlerini ayırmak için yapılan bir ameliyattır ve bu ameliyatı en güçlü olan atlatabilir. Duvar üzerine İsrail'deki tartışmalar boğulup gider; İsraillilerin çoğu İşçi Partisi'nden Likud'a, duvara destek verir; "barışsever" İsrailliler bu müthiş ağzın (duvar, ç.n.) en büyük destekçileridir.

Duvar, "Yol Haritası"yla öfkelenen masum ruhlarla alay eder; o da ikizleri ayırmak için başarısızlığa mahkûm başka bir plandı. Sharon, o planda Duvar'ı bitirmeye yetecek gecikmeler olursa üzülmez; çünkü bu durum barışı koruma mecburiyetini Filistinli tarafa yükler; ona boş vaatler karşılığı tam hareket özgürlüğü verir.

Barış eylemcileri Duvar'ın yolunu orada burada biraz değiştirebilmeyi umuyorlar. Ama bu da işe yaramayacaktır; çünkü Duvar insanları ve topraklarını hep ayıracaktır. Nereye koyarsanız koyun o, Deheyşe Mülteci Kampı'ndaki mültecilerle 10 mil öteden Devr eş-Şeyh'deki evlerini ayıracaktır. Taybe'nin Hristiyanlarını Kutsal Mezar Kilisesi'nden, Yassuf Müslümanlarını el-Aksa'dan ayıracaktır. Yahudileri kutsal yerlerden ayıracaktır. Tepelik köylerin köylülerini Tel Aviv ve Yafa'daki iş yerlerinden ayıracaktır.

Sharon'un Duvarı, bu dinmez felaket; Yahudi devletinin gerçek özünü görmek ve onu yok etmeye çağrı için nadir bir fırsat sunmaktadır.

Duvar değil, aptal! Yahudi devleti!

The Wall

Israel Adam Shamir
Writer-Researcher

We watched Pink Floyd's The Wall in a small, bare and shabby cinema called *Semadar*, The Vine Blossom in the quaint German Colony of Jerusalem. Emptied of ethnic Germans by the Jews in 1948, it still preserves its old stone houses roofed with red tiles, gables with immured plaques quoting Psalms inscribed in Gothic script, ivy creeping up its masonry and the mysterious Templars' Cemetery beyond heavy gate.

Semadar, named after an expression in the Song of the Songs, was a favourite talkies' spot in our Paradise Lost, nostalgia-bewitched pre-war Palestine, when it was frequented by British officers, and the young cosmopolitan gang of the Holy City's best and brightest: Armenians, Greeks, Jews, Germans and native Palestinians. Many marriages crossing borders, religious affiliations and political passions were formed in its romantic small yard: a Sephardi Rabbi's daughter found herself a Scots flier, and a scion of noble Muslim Arab family met a perky Left-Zionist girl. Semadar has not changed; it survived our Fall, the Partition, to become a fixture of Amos Oz Jerusalem-based novels like fossil ice survives global warming.

Semadar remained a decent if rundown place for family outing in 1980s, the blessed days before video, TV and computers took over our free time, and we often went with the kids to the movies. However, the Wall was a flop. In the middle of the film, there is a horrifying shot of a mouth gaping to devour you, the spectator.

This scary boneless but teeth-filled mouth covered the whole screen towering above our heads. It was too much for our seven-year old son, and he rushed out with a piercing yell. But outside, the foyer was plastered by posters with the same gaping mouth! It took a few hours to calm him down, and this symbol of the Wall, the dreadful devouring mouth, remained buried deep in my memory.

It returned with a vengeance like a released spring today, when I ran into the Wall after a beautiful walk. For many hours we had driven and walked the soft Biblical hills of the Highlands, waded high green grass, picked purple lupines, crossed a brook still full of water, and of friendly full-faced and fully-dressed girls and boys who splashed each other and us with youthful abandon, and passed by their parents in the nearby village of Anata who were preparing a picnic repast and called their cordial salaams. We greeted a monk going down from his cliff hermitage of St. Chariton and received his blessing; chased away a flock of four or five shy gazelles with white-spotted crupper; lit a candle at a Byzantine image of the Madonna in Taybeh village church, where according to carefully preserved local lore Christ spent his last days before the Passion. We drunk their famous Taybeh draft beer in the Stones, an airy two-tiered café in urbane Ramallah, with a tweed-clad professor of philosophy from Bir Zeit University, a wryly-smiling architect, a lapsed Jew from England with an uncanny resemblance to the younger Noam Chomsky, and a ravishing dark beauty of a French-speaking Palestinian girl brought up in Tunisian exile and schooled in Paris.

As we drew towards the Shepherds' Fields, we run into the Wall. It cut into the tender Bethlehem countryside like a colossal devouring maw, and nature disappeared, marshmallow-like. Dozens of Caterpillars were tearing at the hills, uprooting fig trees and vines, crushing rocks for some monstrous Margarita. They demolished old peasant houses and medieval towers, and denuded the slopes walked by the Virgin. The Wall was built like a wide four-lane highway, flanked by 20-feet-high double steel mesh fences, topped with high tension wire, interspaced with cameras, sharpshooters' positions and a few gates. It was the most formidable prison camp perimeter fencing I have ever seen, and it skirted the village houses tightly, like a tipsy tango dancer holds his partner.

The peasants looked through the mesh on their olive trees, still there, still in full modest bloom, but already separated, removed, unavailable. The peasants were locked in, as secure as in any jail, beyond this Wall. Their fields, their pastures, their springs of water were locked out. A gate was guarded by an Israeli soldier; it connected them to their livelihood, to their land, to their freedom – to be opened or closed by army decision. Always looking for a profitable angle, the army instituted a two-dollar fee per person per time for opening the gate. If these Palestinians wish to dally with their olive trees, let them pay for the pleasure.

In some places the Wall was huge concrete construction, stealing away the landscape, the view, locking the villagers in an extended prison court. But the mesh wall was even worse by affording a tantalising sight of the land they once called theirs. The Wall runs for hundreds and hundreds of miles, surrounding villages, separating them from their land, and devouring the beautiful nature of Palestine.

This Wall was not a new invention. I have seen it before. Not far from the sacred Mount Carmel there was an Armenian village. It was settled by Armenian refugees fleeing the Kurds' fury in 1915. The always hospitable Palestinians helped them build their houses and leased them the land, for these Armenians were peasants from the shores of the Lake Van. In 1948 their village became part of the Jewish state. The Jews did not kill them, did not expel them, they just surrounded the village with a Wall, and strangulated it. The living village lost its lands and was turned into a prison with one always guarded – by the Jewish army – gate. The Armenians lasted ten years. In 1950s the last Armenian sold his house for a song to the Jews and fled.

The Wall had a precursor: the system of 'for-Jews-only' highways. While even Haifa or Afula has no bypass road, every Arab village has a bypass: a broad highway encircling and limiting its development. Hundreds of Palestinian houses were demolished, thousands of acres devastated while building the bypass grid by recipe borrowed from the Hitchhiker's Guide to Galaxy. It was done for no visible reason, as tiny Jewish settlements did not need this multi-billion investment for 'security purpose'. Moreover, newly-built roads were usually blocked by the army. Now, with the Wall rising higher and higher, the bypass network begins to make sense: it was Stage One of devastation and imprisonment.

The Wall will leave the olive groves in the hands of settlers, wrote ever-so-rational Uri Avneri. But the settlers do not need olives and do not intend to till the land. They prefer to torch the trees. The settlers are not the cause, but a rationalisation of the cause: desire to depopulate Palestine and kill its nature.

Could it be different? The presently implemented programme of victorious Zionism was portrayed in a 1930s essay, The Iron Wall by Vladimir Zhabotinsky. But the roots are deeper, for the Wall is the utmost manifestation of the Jewish spirit and it fits the Jewish state. There are dozens of words for 'wall' in Jewish tongues, probably as many as Eskimo have for 'snow'. Jews' sacred symbol is the Wailing Wall; their favourite street is Wall Street. The Egyptians, Babylonians, Christians and Muslims build vertical pyramids, towers, cathedrals to connect Heaven and Earth; but the self-deifying Jews need no Heaven or Earth, and the first thing they build -from London to Minnesota- is *eruv*, a symbolic Wall to separate them from non-Jews. The only extant inscription from the Jewish Temple (destroyed forty years after Christ was tried in its Walls) is not the Decalogue, or Ten Commandments, or moral teachings, but a piece of a Wall with warning: "Goy, if you cross this Wall, you will have to blame yourself for your painful death".

The most important part of Jewish teaching is the maxim, 'build a Wall around the Torah'. It enhances every prohibition of the Law by a dozen of additional prohibitions. A Jew is forbidden to gather fruits on Sabbath, but 'the Wall' forbids also climbing a

tree, lest one be tempted to gather its fruits. Well, what about fruitless birch or fir? It is banned for the same reason: this Saturday you will climb a birch, next Sabbath you will climb an apple tree, and in a month's time, you will pick an apple and commit a real transgression.

Sharon's Wall is a Wall around the Torah, for if you let a goy wander freely he will sooner or later be able to kill a Jew. Sharon's Wall is a Temple Wall, for a goy who crosses it will have to blame himself for the bullet of a sharpshooter. Sharon's Wall is a Wailing Wall for Palestinians, and it is the Wall Street for the Jewish building contractors. The commanding voice is that of Jacob, but the hands are the hands of Esau: the Wall is built by the sweat of impoverished Palestinian workers, guarded by Russians, paid for by Americans to jail their brothers.

The contractors are into a Bonanza, a remake of their previous endeavour, the fifty-feet-high Bar Lev Wall, constructed on the shores of Suez Canal in 1970s and demolished by the Soviet-made water cannons of the Egyptian Third Army of Marshal Sadat on October 6, 1973. The only part of the Wall that survived the 1973 war was the villas of the contractors.

This Wall is the real Roadmap of the Zionists, for when the Wall is completed, Palestine will be ruined and its happy dwellers turned into refugees. But the fate of Jews will not be enviable, either, for the Wall is everywhere. Every shop, every restaurant, every pub in once jolly Tel Aviv has its living Wall: a Russian or Ukrainian boy imported to guard it. For four dollar per hour they stop the bombers with their bodies and are buried beyond the cemetery Wall. We, Israelis, are frisked ten times a day, as we go to the shop, the office, to work or to have fun. There is no building you can enter without a search. Thus the Holy Land has become a high security prison for all its dwellers, Jews and non-Jews alike.

It could be predicted. The Jews weren't locked by evil strangers within the ghetto walls, wrote Vladimir Zhabotinsky, they chose it as foreigners in China chose to live in their separate settlements. Fifty years later, Israel Shahak made another valid observation: the walls of ghetto were breached from outside, by the state, while the Jews weren't keen to leave. The visible walls were breached, but the inner walls remained. The Jewish state is enactment of the paranoid Jewish fear and loathing of stranger, while the Cabal policies of Pentagon are another manifestation of the same fear and loathing on global scale.

Not only individuals, whole societies and cultures can be insane. This important discovery was made by an American social scientist Ruth Benedict, a close and admired friend of Margaret Mead and Franz Boas. Her Patterns of Culture (1934) remains one of the most widely read books in the social sciences ever written. In this work, Ruth Benedict described different Native American cultures and characterized the Pueblo

Indians as “placid and harmonious”. She wrote of “the self-aggrandizing, megalomaniac character of the Kwakiutl”, and proved that the Dobu Islanders were “paranoiac and mean spirited”.

This last definition fits the Jews as culture to a boot. What was this Cabal-instigated obsessive search for WMD in Iraq if not a fit of paranoia, fear of a cheated goy with an axe? The State of Israel, the country of perennial body search, is the ultimate of paranoid societies, according to Ruth Benedict. The US is succumbing to the same disease under her present ruling clique of Leo Strauss’ followers: it builds walls and disarms far away lands, as well as their own citizens, for the Jewish paranoia is extremely contagious.

It is useless to fight the Wall, as it was useless to fight the illegal settlements, as long you ignore the cause. ‘The Wall is in the heart’, *ubeliba homa*, sung the Jews as they conquered Jerusalem in 1967. The Wall is at the heart of the problem, and this is the Jewish state in Palestine. Young and not-so-young peace activists at the hilltops along the Wall still wave the slogan “Two States” at the bulldozers, though the bulldozers implement the dream of Two States, my nightmare: a Jewish state and a chain of reservations for the Goyim, the “Palestinian State”. Whoever says, ‘an Independent Palestinian State aside the Jewish state’, turns a blind eye to the Wall. The Wall is an operation of separating the Siamese twins, and only the strongest one will survive it. Discussions of the Wall run into sand in Israel: vast majority of Israelis, from Labour to Likud, support it, while ‘peace-loving’ Israelis are the strongest supporters of the Devouring Maw.

The Wall mocks the innocent souls inflamed by the Roadmap, another doomed plan to separate the Twins. Sharon is not worried for it provides enough delays to complete the Wall, it puts the onus of peacekeeping on the Palestinian side, it gives him full freedom of action in exchange for some empty promises.

The peace activists hope to alter the course of the Wall a bit here and there. But it won’t help, for the Wall will always separate people and their land. Wherever you put it, it will separate the refugees in Deheishe refugee camp from their houses ten miles away in Deir al-Sheikh. It will separate the Christians of Taybeh from the Holy Sepulchre and the Muslims of Yassouf from al-Aqsa. It will separate the Jews from the holy sites. It will separate the Highlands peasants from their working places in Tel Aviv and Haifa.

Sharon’s Wall, this unmitigated disaster, provides a rare opportunity to observe the true nature of the Jewish State, and to call for its dismantling. Not the Wall, silly! The Jewish State.

Kudüs şehrinde İsrail'in ihlal ettiği insan hakları; Kudüs, işgal tehdidi altında

Dr. Kemal eş-Şerafi
Mizan İnsan Hakları Merkezi

Arapçadan çeviren Mustafa Genç

Kudüs; şehirlerin goncası, evlerin gurur ve huzur kaynağı, Araplığımızın tacı, Müslümanların ilk kıblesi ve müminlerin ziyaretgâhı…

Filistin Devleti'nin başkenti, 1967'den bu yana İsrail işgalinin baskısı altında inliyor. İsrail projeleri, Müslüman veya Hristiyan bütün Arapları kuşatma altına alma hedefine yönelik olarak etraflarındaki çemberi daraltarak onları boğmak istiyor. Böylece işgalcilerin uydurduğu yasaların da zorlamasıyla Kudüs'ün gerçek sahiplerini göç ettirerek orayı bir Yahudi şehrine dönüştürmeyi planlıyorlar. 19. yüzyılın başlarından itibaren dünyadaki Yahudi liderleri, Kudüs'teki bütün gayrimenkullere yahut arazilere el koymak için önlerine çıkan her türlü fırsatı değerlendirdiler; kimi zaman zorbalıkla kimi zaman da kolay bir şekilde, hile yahut aldatma veya görüşmelerle bunu yaptılar, bunun için her yolu denediler. 1827 senesinde de Kudüs'te birtakım Yahudi mahalleleri kurmak maksadıyla fiilen göçler başlatıldı. 1842 ile 1897 yılları arasındaki süreçte ise Kudüs ve çevresinde 27 yerleşim merkezi, pek çok mahalle ve havra inşa edildi. Bunlardan bir kısmı, gerçekte Yahudi yerleşim birimleri olmasına rağmen, hastane ve yan kuruluşları olarak farklı isimler altında kuruldu.

I. Dünya Savaşı'nın ardından Filistin'in İngiliz Mandası altına girmesinden ve Balfour Deklarasyonu'ndan sonra manda hükümeti 117.000 dönüm araziyi Yahudi temsilciliğine bağışladı. Bu da Kudüs eyaletine bağlı hazine (miri) arazilerinin, yani şehrin yüz ölçümünün yaklaşık %7'sini (6 km^2) oluşturuyordu. Manda yönetimi, Filistin'de ve özellikle de Kudüs'te bulunduğu süre zarfında, Yahudilere bağışlanmış arazilerin yüz ölçümünü daha da genişletmeye yardımcı oldu. Sonuçta Kudüs, Uluslararası Siyonist Bölgesi, Yahudi Temsilciliği ve Yahudi Millî Fonu Yürütme Bürosu'nun karargâhı hâli-

ne geldi. Ayrıca bölgede 1925'te İbriyye Üniversitesi ve 1939'da da Hedasa Üniversite Hastanesi kuruldu.

1967 savaşından sonra Kudüs İsrail'in eline geçti ve işgal güçleri, ilk andan itibaren şehrin tarihî dokusunu yansıtan el-Meğaribe mahallesini "yerleşime elverişli olmadığı" gerekçesiyle tamamen değiştirmeye kalkıştı. Öte yandan, 1000 Filistinli vatandaş evlerinden çıkartılarak o tarihte "Burak Duvarı" diye bilinen fakat daha sonra "Ağlama Duvarı" olarak adlandırılan duvarın bulunduğu alan inşa edildi. Ayrıca yaklaşık 17.700 dönümlük bir Filistin arazisine de el konuldu. Bütün bunlar, Kudüs'le ilgili çıkabilecek herhangi bir uluslararası kararın ön adımları olarak yürütüldü.

İşgal altındaki Kudüs'ün arazilerine el koyarak Yahudi yerleşim birimlerinin ve mahallelerinin kurulmasının temel amacı, Kudüs ile çevresindeki diğer Arap mahalleleri arasındaki herhangi bir bağlantıya engel olmak ve nihayetinde şehirdeki Arap varlığını, Yahudilerin ablukası altındaki bir bölgeye sıkışmış adacıklar hâline dönüştürmektir. İsrail, işgal altında tuttuğu Kudüs'e tamamen el koyma ve gerçek sahiplerini oradan sürüp bölgeyi bütünüyle Yahudileştirerek hiçbir Arap unsurun bulunmadığı bir yere dönüştürmeye yönelik kararlar almaya devam etti. Nitekim Kudüs'ü ilhak etmek maksadıyla işgalci İsrail Parlamentosu Knesset'e çeşitli teklifler sunuldu. Bu çerçevede 31 Temmuz 1980 tarihinde kabul edilen kanun, Kudüs açısından büyük önem taşıyordu. Bu kanuna göre; "Kudüs'ün tamamı tek bir yapı olarak İsrail'in başkenti olup devlet başkanının, İsrail Parlamentosu Knesset'in, hükümetin ve yüksek mahkemenin merkezidir." deniliyordu. Üstelik bu kanun, herhangi bir İsrail hükümetinin, İsrail'in Kudüs üzerindeki hegemonyasına zarar verebilecek bir anlaşma imzalamasını da baştan engellemiş oluyordu. Sonraki İsrail hükümetleri de Kudüs şehrini Yahudileştirme sürecini hızlandırmak için pek çok yöntem ve uygulamaya başvurdular. Bunlardan bazıları şöyledir:

Mescid-i Aksa'nın abluka altına alınması ve yıkımı

İsrail, Mescid-i Aksa ve Kubbetü's-Sahra'ya sahip bir Kudüs'ün, Arap ve İslam kimliğinden asla soyutlanamayacağının bilincindedir. Mescid-i Aksa'nın altında yürütülen ve artık Aksa'nın temellerini tehdit etmeye başlayan kazı çalışmaları, işgalci İsrail'in Aksa'yı ve Kudüs'teki diğer Arap ve İslam mukaddesatını yıkma hedefine yöneldiğinin açık göstergesidir.

Uzun işgal dönemleri boyunca yetkili birimler de, mübarek Mescid-i Aksa'nın altında tüneller açma çalışmalarını yürüttüler. Bu çalışmalar, Aksa'nın temellerini sarsmaya ve tehlike sinyalleri vermeye başlamıştır. Nitekim Mescid-i Aksa'nın yakınındaki el-Meğaribe Kapısı semtinde, BM Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Örgütü (UNRWA)'ne bağlı Kudüs İlköğretim Okulu'nun zemininin çökmesi, ileride Aksa'nın başına gelecek felaketlerin habercisi olmuştur.

"İsraile Ait Tarihî Eserler" idaresi ve kolonyalist "el-Ad" kuruluşunun denetiminde, Mescid-i Aksa'nın güneyine düşen Selvan mahallesindeki Ayn-ı Selvan Mescidi'nin sol tarafında yeni bir tünel kazılmaya başlandı. Bunun da amacı, söz konusu tüneli Mescid-i Aksa'nın altında kazılan büyük tünellerle birleştirmektir.

1996 yılının Eylül ayında, dönemin Batı Kudüs Belediye Başkanı Ehud Olmert, o bölgede Yahudilere ait tarihî eserler olduğu iddiasını ispatlamak üzere, Kudüs'ün altında uzayıp giden (tarihî) el-Burak tünelinin açılışını yapmıştır. Ne var ki arkeologlar, bu tünelin Arap kökenli Kenanlılar tarafından, şehrin savunma hatlarını güçlendirmek amacıyla sarp kayalığa kazıldığını vurgulamışlardır. Bunun üzerine Filistinliler de bu mukaddes şehirdeki kutsal değerlerine sahip çıkmak ve haklarını savunmak maksadıyla söz konusu uygulamayı protesto ederek sokaklara dökülmüş ve çıkan çatışmalarda 65 vatandaş şehit edilmiştir.

İşgal güçleri, Mescid-i Aksa'nın çevresindeki bölgeleri her yönden boşaltmaya çalışmakta ve oradaki Araplara ait gayrimenkullere ve evlere el koymaktadır. Bu çabaların sonuncusu da, İsrail makamlarının bölgedeki Arap-İslam kimliğini yansıtan değerleri değiştirme hedefine yönelik olarak Mescid-i Aksa'nın duvarlarına bitişik olan Selvan semtindeki 88 evi yıkma tehdidinde bulunmasıdır.

Keza, Selvan semtinin ana girişindeki ve Mescid-i Aksa'nın güney duvarına paralel duran Selvan Tepesi de tehlike sinyalleri vermektedir. Söz konusu semt, büyük çaplı kazı çalışmaları ve birbirine bağlı tünellerden dolayı alt zemini boşaltıldığı için bütünüyle yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan bir tepeden oluşmaktadır.

Öte yandan işgal güçleri, binlerce Yahudi'yi ve yabancı turisti, özellikle de kadınları, mekânın kutsallığına yakışmayan uygunsuz kıyafetlerle, 1967'den bu yana anahtarlarını elinde bulundurduğu el-Meğaribe Kapısı'ndan Mescid-i Aksa'nın içine almakta ve bu şekilde mescidin kutsal havasını kirletme amacı gütmektedirler.

Aşırı Siyonist "Kutsal Mabet Enstitüsü" de Mescid-i Aksa'yı 24 saat boyunca gözetlemek için etrafına kameralar yerleştirmeye ve kaydedilen görüntüleri, o meydandaki hareketliliği ve yapılan gösterileri belgelemek maksadıyla enstitünün internet sitesinde yayınlamaya çalışmaktadır.

Yine işgal güçleri, Kudüs sınırları dâhilinde yer alan eş-Şeref mahallesindeki küçük el-Mescidi'l-Ömerî'nin yerine, kubbeli en büyük ve en yüksek havrayı inşa etmeye başladılar. Buraya da "Hahurba (Harab) Havrası" adını verdiler. Aynı şekilde Yahudi yerleşimcilerin, Mescid-i Aksa yakınlarındaki tarihî "Hamamu'l-Ayn"ın yerine "Ohel İshak" adını verdikleri başka bir havra yapmalarına müsaade ettiler.

Ayrıca el-Meğaribe'yi Mescid-i Aksa'ya bağlayan yolun işgal güçlerince yıkılmış olması da, Mescid-i Aksa ile ilgili gerçek niyetleri gözler önüne sermektedir. Uluslararası kamuoyunun tepkilerine rağmen işgal güçleri, söz konusu projelerini harfiyyen uygula-

maya devam etmiş; Mescid-i Aksa içindeki hareketlerini kolaylaştırmak ve mekânın İslami dokusunu değiştirmek için bir köprü inşasına başlamıştır. Bunun yanı sıra, aşırı Siyonistler de Mescid-i Aksa'yı yıkıp yakma eylemlerinden hiçbir zaman vazgeçmemişlerdir. Nitekim 1969'daki yakma girişimi, mescidin bazı kısımlarının tahribatıyla sonuçlanmış; daha sonraki yıllarda da bir yandan füzelerle havaya uçurma teşebbüsleri diğer yandan da Kudüs'ü ve özellikle de Aksa'yı dış dünyadan tamamen soyutlayarak Yahudilerin ruhani merkezi hâline dönüştürme çabaları devam etmiştir.

1994 yılından bu yana ise işgalci İsrail, üzerinde Kudüs kimliği bulunmayan Filistinlilerin namaz kılmak için Mescid-i Aksa'ya gelmelerini engelleyen birtakım yeni kanunlar çıkarmıştır. Aynı şey, Batı Yakası ve Gazze Şeridi'ndeki Hristiyanlar için de geçerlidir. İsrail'in uygulamaları, onların da Kudüs'teki Hristiyanlara ait ibadethanelere ulaşmalarını engellemektedir.

Yine işgal güçleri, 2008 yılından bu yana, Kudüs şehrindeki Arap-İslam kültürüne ait dinî ve tarihî eserleri yok etme projesi kapsamında, Müslümanlara ait Me'menullah Mezarlığı'nı yıkmaya başlamıştır. Rivayete göre, İslami bir vakıf olan bu kabristanda, aralarında komutan ve âlimlerin de olduğu binlerce Müslüman yatmaktadır.

Müslümanların göçe zorlanması ve kimliklerinin ellerinden alınması: Sessiz sedasız transfer!

İsrail, Doğu Kudüs'ü işgal ettiği topraklara ilhak etmesine rağmen bu ilhak, oranın sakinlerini kapsamamıştır. İşgalci güç, Filistinli vatandaşların taşıdığı Ürdün pasaportlarını ellerinden almamış, fakat buna karşılık onlara İsrail kimliği vermiştir. İsrail'in bu uygulaması sonucunda Filistinliler bir vatandaş değil, orada geçici olarak ikamet eden kimseler durumuna düşürülerek hakları ihlal edilmiştir.

İşgalciler, ırkçı yasaları aracılığıyla Kudüs sakinlerinin %88'inin Yahudilerden ve %12'sinin de Araplardan oluştuğu izlenimini vermeye çalışmaktadırlar. Son iki yıl zarfında 4000 Kudüslünün kimlikleri alınıp Kudüs'te ikamet etme hakları engellenmiştir. Böylece işgal yılları boyunca kendi memleketlerinde oturma hakları ellerinden alınmış Kudüslü Filistinlilerin sayısı 10.000'e yükselmiştir. Oysa İsrail'in bu uygulamaları, 1949 yılında imzalanan 4. Uluslararası Cenevre İnsan Hakları Sözleşmesi'ne, özellikle de sözleşmenin 6. ve 47. maddelerine; ayrıca 1899-1907 yıllarına ait Lahey Sözleşmesi'nin de 34. maddesine aykırıdır.

Evlerin yıkılması ve sahiplerinin sürülmesi

Öte yandan işgal güçleri, bina yapmak isteyenlerin uymak zorunda olduğu şartları belirleyen İnşaat ve Planlama Yasası'nı çıkarmıştır. Bu yasaya göre bina yapımı için ruhsat alınması gerekmektedir. İsrail'in bu konudaki tutumu, sonuçta Kudüs'ün inşaat sektörün-

de krize yol açmış ve vatandaşlar ruhsatsız binalar yapmaya başlamışlardır. Çünkü İsrail, ruhsat almada büyük güçlükler çıkarmaktadır. Nitekim, ruhsat taleplerinin toplamının sadece %5'ine olumlu cevap vermiş olması da bunu göstermektedir. Bunun yanı sıra bir ruhsat almanın maliyeti de yaklaşık 35.000 dolardır. Bu durumda Kudüslü, iki tercihten birini seçmek zorunda bırakılmıştır: Ya ruhsatsız bina yapacak yahut Kudüs'ü terk edecek.

Kayıp şahıslar yasası

Kayıp şahısların mallarıyla ilgili yasa 1950'de çıkmıştır. Bu yasaya göre; İsrail'in 1967 yılında yapmış olduğu nüfus sayımı sırasında işgalci İsrail Devleti sınırları dışında olan şahısların malları, Kayıp Şahısların Mallarından Sorumlu İdari Birim'e devredilmiştir. Söz konusu birim, satma ve kiralama hak ve salahiyetine sahiptir. Böylece işgalci İsrail, sahipsiz oldukları gerekçesiyle Filistinlilerin arazilerine ve mal-mülklerine el koyma hakkını kendinde görmeye başlamıştır. Kayıp şahısların mallarından sorumlu birim de bunları, bu kadim tarihî şehirdeki yerleşimci örgütlere devretmiştir.

İsraillileştirme

Doğu Kudüs'teki Arap vatandaşlara İsrail kimliği vermek suretiyle İsrail vatandaşlığına geçirme projesidir. Şehrin ilhak edilip birleştirilmesinden sonra bu vatandaşların oranı %22'ye ulaşmıştır. İsrail bu projeyi sağlık, yönetim, ticaret, sanayi ve hizmet sektörlerinin tümünü İsrail'e bağlayarak hayata geçirmeye çalışmıştır.

Yahudi yerleşimciliği ve arazi kaynakları

Kudüs'teki Yahudi yerleşimcilik faaliyetlerinin ana hedefi, 1967'den itibaren doğu yakasında yerleşmiş bulunan Yahudilerin sayısını, mevcut Filistinlilerin nüfusunu ifade eden 250.000 rakamının üstüne çıkarmaktır. Bu çerçevede işgal gücü, Kudüs'ün etrafındaki 32 köyü işgal ederek yıkmış ve yerine Yahudi yerleşim birimleri kurmuştur. İşgal güçleri genellikle bu tür güvenlik girişimlerini meşru gerekçelere dayandırırlar. Ne var ki burada İsrailli tarihçi Tom Segif'in şu sözleri çok anlamlıdır: "Bugün Kudüs'te olanlar, güvenlik tedbirlerinden çok daha fazla bir anlam taşımakta ve şu Siyonist rüyayı gerçekleştirmektedir: En geniş araziler ve en az sayıda Arap halkı!"

İşgal kuvvetleri, hâlihazırda Doğu Kudüs'ün %74'lük bir alanına el koymuş durumdadır. Filistinlilerin elinde ise sadece %14 oranında bir bölge bulunmaktadır. Diğer bölgeler ise yeşil alandır. Bu sebeple Kudüs belediyesinin sınırları, el konulan ve ilhak edilen pek çok arazi sayesinde 27 km^2'ye kadar genişlemiştir.

Büyük Kudüs (Kudüs Metropolitanı)

Yahudileştirme aşamalarından biri de sınırların çizilmesidir. Bu da Büyük Kudüs

(Metropolitan) sınırları denilen; kuzeyde Ramallah'tan başlayıp güneydeki Beyt Lahm'e ve doğuda Meâliye Edumim'e kadar uzanan 640 km²lik bir araziyi kapsayan, diğer bir deyişle Batı Yakası'nın yaklaşık %10'luk bir alanını oluşturan bölge sınırlarının belirlenmesi projesidir.

Ebu Guneym Dağı

1997 yılında işgal güçleri Kudüs şehrindeki Filistin topraklarına el koymak suretiyle Yahudi yerleşim birimleri yoluyla yürüttüğü abluka projesini hayata geçirdi. Bu proje kapsamında, 30.000 Yahudi'nin yaşayacağı 6500 adet yerleşim birimi inşa etmek maksadıyla Ebu Guneym (Harhoma) Dağı'na el konuldu.

East L Plan EL

1998 yılında da işgalci İsrail Hükümeti yeni bir yerleşim merkezi kurulmasına onay verdi. Buna dayanarak işgal güçleri de el-Ayzeriyye ile Meâliye Edumim arasındaki bölgede 3500 yerleşim birimi inşa etmeye başladı. Bu plana göre, işgal karakolunun merkezi Ra'sül-Âmûd'dan "EL"e taşınacak ve orada sanayi bölgesi, ofisler, dinlenme ve spor merkezleri, on adet otel ve bir de mezarlık kurulacaktır. Ayrıca Kudüs'le Meâliye Edumim yerleşim birimi arasındaki bağlantı kurularak, bu bağlantı hattı üzerinde Araplara ait hiçbir binaya izin verilmemesi hedeflenmektedir. Öte yandan "EL" planı, Meâliye Edumim'deki Yahudi yerleşimcilerin sayısını 70.000'e çıkarmayı ve Batı Yakası'nı bölme projesini uygulamayı amaçlamaktadır.

Ayrım Duvarı (Kudüs Ablukası)

İşgal güçleri, Kudüs'ü dış dünyadan soyutlayarak Yahudileştirme projesi kapsamında, şehri çepeçevre kuşatan ilhak duvarının büyük bir kısmının inşasını bitirmiş durumdadır. Öte yandan şehrin dışında oturan Kudüslü vatandaşlara, ilhak duvarına açtığı sınırlı sayıdaki kontrol noktaları ve kapılardan bile şehre giriş izni vermemektedir. Bu yolla şehrin yerlilerinin büyük bir kısmının şehir dışına çıkarılması fırsatı doğmuş olmaktadır ki, bu da Kudüs'teki Yahudi çoğunluğu oluşturma hayalleri kuran işgalci İsrail'in rüyasını gerçekleştirmektedir.

Ekonomik baskı

Öte yandan işgal güçleri, vatandaşları göçe zorlamak için dolaylı bir yöntem olarak ekonomik baskıyı da kullanmaktadır. Bu amaçla Arap ekonomisini tasfiye edip İsrail ekonomisi içerisinde yok etmeyi amaçlayan bir dizi önlem almışlardır. Yine bu çerçevede, herhangi bir tarım veya sanayi ürününün şehre giriş yahut çıkışını engellemek maksadıyla Kudüs'ü, çevresindeki Arap şehir ve köylerinden ekonomik açıdan izole etmişlerdir.

En önemli vergilerden biri: "Ernuna" vergisi

Mesken, ticarethane, firma ve şirketlere, söz konusu müesseselerin gelirlerini asla göz önünde bulundurmadan konulmuş bir vergidir. Bu vergi bazen müessese sahiplerinin gelirlerinden çok yüksek oranlara ulaştığı için bir kısım ticarethane sahipleri kepenk kapatmak zorunda kalmışlardır.

Ulusal sivil toplum örgütlerinin kapatılması

Kudüs şehrinde yaklaşık 50 adet ulusal sivil toplum örgütü bulunmaktadır. Fakat işgal güçleri, bu örgütleri bizzat kapatarak veya sorumlularını tutuklamak suretiyle bu örgütlerin işgal altındaki Kudüs vatandaşlarına yönelik yürüttükleri toplumsal ve insani yardım faaliyetlerini engellemeyi hedeflemektedirler. Bu örgütlerin başında da Doğu Evi ve 2000 yılında faaliyetlerine son verilip kapatılan Arap Çalışmaları Derneği gelmektedir.

Yine işgal güçleri; kültürel, toplumsal, siyasi vb. hiçbir faaliyete izin vermemektedir. Son olarak içinde bulunduğumuz bu yılda (2009) Arap dünyasının kültür başkenti olan Kudüs'te tören ve kutlama düzenlemeyi bile engellemişlerdir.

Hayat hakkının ihlali

Bu konudaki ihlallerin sayısı pek çoktur. Bunlardan birkaçını şöyle sıralayabiliriz: İşgal ordusu, 2008 Mart ayında, birtakım suikastlar yoluyla yahut yollara döşedikleri kara mayınlarıyla üçü çocuk olmak üzere toplam 16 Filistinliyi şehit etti. Nitekim 16 yaşındaki Tobas'lı Cemal Abdünnasır Fakha isimli bir genç, bölgede işgal ordusunun yaptığı askerî tatbikatlardan arta kalan bir cismin patlaması sonucu hayatını yitirdi.

Burada anlatılanlar, İsrail yönetiminin, Filistinliler ve mukaddes şehre karşı uyguladığı şiddet ve hak ihlallerinin sadece bir kısmıdır. İsrail'in uyguladığı ırkçı-faşizan politikanın hedeflerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1- Coğrafi bakımdan Kudüs'ü diğer işgal altındaki Filistin bölgelerinden tamamen izole etmek.

2- Yerleşimciliği bir olgu olarak dayatmak ve Yahudi nüfusun oranını Araplardan daha yüksek tutmak.

3-Başkenti Kudüs olacak bir Filistin Devleti'nin kurulmasını engelleyecek zeminleri oluşturmak.

4- Şehirdeki Arap ve İslam kültürüne ait değerleri tamamen yok ederek şehri Yahudi kimliğine büründürmeye çalışmak.

الانتهاكات الإسرائيلية لحقوق الإنسان في مدينة القدس القدس تحت حراب الاحتلال

كمال العبد الشرفي
مركز ميزان حقوق الإنسان

القدس زهرة المدائن وبهية المساكن وعروس عروبتنا وقبلة المسلمين الأولى ومحج المؤمنين، وعاصمة دولتنا الفلسطينية تئن بثقل الاحتلال الإسرائيلي منذ العام ١٩٦٧م، ومشاريعه الرامية إلى محاصرة العرب - مسلمين كانوا أم مسيحيين - وتضيق الخناق عليهم وتحاصرهم، لإجبارهم على تركها وهجرها تحت وطأة قوانين أوجدها المحتلون، لتهجير أصحابها الشرعيين قسراً، وتحويلها تحت وطأة قوانين أوجدها المحتلون، لتهجير أصحابتها الشرعيين قسراً، وتحويلها إلى مدينة يهودية، فمنذ أوائل القرن التاسع عشر، وظف زعماء اليهود في العالم كل فرصة متاحة من أجل السيطرة على كل دونم أو عقار في القدس، بجميع الوسائل كرها أو طوعاً بالخداع والحيلة أو بالتفاوض، ففي عام ١٨٢٧م، بدأت رحلات عملية لإقامة أحياء يهودية في القدس، وفي الفترة الممتدة بين عامي ١٨٤٢م و ١٨٩٧م، أقيمت أحياء وكنس عدة وبنيت ٢٧ مستوطنة في القدس وما حولها، منها ما أقيم تحت عناوين مختلفة من بناء مستشفيات وملحقاتها، وهي في الحقيقية كانت منشات سكنية لليهود. وبعد الحرب العالمية الأولى ووقوع فلسطين تحت الانتداب البريطاني وصدرو وعد بلفور، قدمت حكومة الانتداب ١١٧ ألف دونم للوكالة اليهودية، عبارة عن أراضي أميرية تابعة لقضاء القدس أي ما نسبته٧٪ من مساحة المدينة (٦ كم)، وساعد الانتداب في زيادة مساحة الأراضي الممنوحة لليهود طوال وجوده في فلسطين خاصة في القدس، والتي أصبحت مقراً للجنة التنفيذية للمنطقة الصهيونية العالمية والوكالة اليهودية، والصندوق القومي اليهودي، فأنشات الجامعة العبرية ١٩٢٥ ومستشفى هداسا الجامعي ١٩٣٩.

وبعد حرب عام ١٩٦٧م، سقطت القدس في يد إسرائيل، ومنذ اللحظة الأولى بدأت قوات الاحتلال بتغيير واقع المدينة ومعالمها "حارة المغاربة" بكاملها بحجة "عدم صلاحيتها للسكن" وطردت ألف مواطن فلسطيني من منازلهم، وأنشات ساحة "حائط المبكي"، التي كانت تعرف إلى ذلك التاريخ بـ "حائط البراق"، وصادرت ما مساحته ١٧,٧٠٠ دونماً من الأراضي الفلسطينية، خطوات استباقية لأي قرار دولي بخصوص القدس.

والهدف الأساسي من وراء عمليات المصادرة وإقامة أحياء يهودية ومستعمرات داخل القدس المحتلة هو منع أي تواصل بين المدينة والأحياء العربية المحيطة بها، وبالتالي قصر الوجود العربي داخل المدينة على شكل جزر في محيط يهودي. وواصلت إسرائيل إصدار عديد من القرارات بهدف السيطرة على القدس المحتلة وتهجير أصحابها الشرعيين منها لتصبح يهودية خالصة فارغة من أي تواجد عربي فقد قدمت للكنيست الإسرائيلي اقتراحات مختلفة لضم القدس كان أهما قانون " القدس" الذي أقر في ٣١ تموز ١٩٨٠م، وقد نص على " أن القدس الكاملة والموحدة

عاصمة إسرائيل وهي مقر الرئيس والكنيست والحكومة والمحكمة العليا"، ومنع هذا القانون أي حكومة إسرائيلية من التوصل إلى اتفاق يمس وضع السيادة الإسرائيلية على القدس. وانتهجت الحكومات الإسرائيلية المتعاقبة عديد من الأساليب والإجراءات على الأرض لتسريع تهويد مدينة القدس منها:

حصار المسجد الأقصى وهدمه:

أدركت إسرائيل إن القدس لا يمكن أن تفقد هويتها العربية والإسلامية ما دام المسجد الأقصى وقبة الصخرة قائمة فيها، فالحفريات المختلفة تحته والتي أصبحت تهدد أساساته دليل على التوجه الإسرائيلي نحو هدم المسجد وغيره من المقدسات في القدس الإسلامية والعربية.

وخلال سنوات الاحتلال الطويلة عملت تلك السلطات على حفر شبكة من الأنفاق تحت المسجد الأقصى المبارك بصورة أصبحت تهدد أساساته وتنذر بخطر داهم تجاهه وكان سقوط أرضيه مدرسة القدس الأساسية التابعة لوكالة الغوث «الأونروا» في منطقة باب المغاربة بالقرب من المسجد الأقصى نذير حقيقي لما سيحدث للمسجد الأقصى.

وتقوم «سلطة الآثار الإسرائيلية» وجمعية «إلعاد» الاستيطانية، بحفر فندق جديد يقع يسار مسجد عين سلوان في حي سلوان بالقدس المحتلة إلى الجنوب من المسجد الأقصى المبارك بهدف ربطه بشبكة الأنفاق الضخمة التي تحفر أسفل المسجد المبارك.

وفي أيلول من العام ١٩٩٦، افتتح أيهود ألمرت، رئيس بلدية القدس الغربية أنذالك نفق البراق الممتد أسفل القدس، لإثبات المزاعم الإسرائيلية بوجود آثار لليهود هناك إلا أن علماء الآثار، أكدوا أن هذا حفره الكنعانيون العرب في جرف صخري لتقوية دفاعات المدينة التي أقاموها، ودفاعا عن مقدساتهم وحقهم في المدينة المقدسة هب الفلسطينيون للتصدى لهذا الإجراء فاستشهد منهم ٦٥ مواطنا.

وتعمل سلطات الاحتلال على تفريغ المنطقة المحيطة بالمسجد الأقصى من كافة الجهات، وتقوم بالاستيلاء على العقارات والبيوت العربية في محيطه، وكان آخر تلك المحاولات الإنذارات الإسرائيلية بهدم «٨٨» منزلاً في سلوان من الجهة الملاصقة لأسوار المسجد، بغية تغيير المعالم العربية الإسلامية للمنطقة.

ويهدد الخطر أيضا «هضبة سلوان» التي تقع في المدخل الرئيسي لبلدة سلوان والمحاذية للجدار الجنوبي للمسجد الأقصى المبارك، والموقع عبارة عن هضبة مفرغة في باطنها بفعل حفريات كبيرة الحجم وأنفاق متشابكة تجعلها مهددة بالانهيار الكامل.

وتتعمد سلطات الاحتلال تدنيس المسجد الأقصى، بإدخال آلاف اليهود والسياح الأجانب إليه بلباس لا يحترم قدسية المكان. وخاصة النساء والذين يتم إدخالهم من باب المغاربة الذي تسيطر سلطات الاحتلال على مفاتيحه منذ العام ١٩٦٧م.

ويعمل «معهد الهيكل المقدس» اليهودي المتطرف على تركيب كاميرات لمراقبة المسجد الأقصى المبارك طول ٢٤ ساعة يوميا وربطها بموقع المعهد على شبكة الانترنت لتوثيق الجولات والنشاطات التي تتم في ساحاته.

وشرعت سلطات الاحتلال ببناء أكبر وأعلى كنيس يهودي مقبب، على حساب المسجد العمري الصغير في حي الشرف داخل أسوار القدس المحتلة، وأطلقت عليه اسم «كنيس هحوربا» أي الخراب كما سمحت للمستوطنين ببناء كنيس يهودي آخر أطلقت عليه اسم «أوهل اسحق» على حساب «حمام العين» الإسلامي التاريخي قرب المسجد الأقصى.

وكان هدم طريق المغاربة المؤدي للمسجد الأقصى على أيدي سلطات الاحتلال مؤشراً حقيقياً على النية المبيته للمسجد، فرغم الاحتجاجات الدولية على ذلك إلا إن السلطة المحتلة واصلت مخططاتها تلك وباشرت ببناء جسر عليه لتسهيل تحركاتها داخل المسجد الأقصى، وتغيير الطابع الإسلامي للمكان. ولم يتوانى المتطرفون اليهود من القيام بعمليات لتدمير المسجد الأقصى، فمحاولة إحراقه في العام ١٩٦٩م، والتي أتت على أجزاء منه، وما تلاها من

محاولات لتفجيره بالصواريخ، وعمليات عزل المسجد بشكل خاص والقدس بشكل عام، وتحويل المدينة إلى مركز روحي لليهود ومنذ عام ١٩٩٤م، أخذت إسرائيل بتطبيق قوانين جديدة منعت فيها الفلسطينيين ممن لا يحلمون بطاقة هوية القدس من الوصول إلى المسجد الأقصى من أجل الصلاة فيه، وكذلك الأمر بالنسبة للمسيحيين من أبناء الضفة الغربية وقطاع غزة، حيث حالت الإجراءات الإسرائيلية دون تمكن المسيحيين أيضاً من الوصول إلى أماكن العبادة المسيحية في القدس. وخلال العام ٢٠٠٨م، شرعت سلطات الاحتلال بتدمير مقبرة مأمن الله الإسلامية في محاولة منها لطمس المعالم الدينية والأثرية العربية والإسلامية في مدينة القدس ويذكر إن المقبرة هي وقف إسلامي وتحوي الآلاف من المسلمين بينهم قادة وعلماء.

تهجير الفلسطينيين وسحب الهويات منهم الترانسفير الصامت:

ضمت إسرائيل القدس الشرقية، ولكن لم يشمل هذا الضم السكان،فأبقت السلطة المحتلة على الجوازات الأردنية التي حملها المواطنون الفلسطينيون. وبالمقابل منحتهم الهوية الإسرائيلية، حيث أصبحوا مقيمين وليسوا مواطنين،حسب الإجراء الإسرائيلي مما أثر على حقوقهم.

ويرمي الاحتلال من خلال قوانينه العنصرية إلى خلق واقع يشكل فيه اليهود ٨٨٪ سكان القدس مقابل ١٢٪ عرب، وفقط خلال العامين الماضيين تم سحب ٤٠٠٠، بطاقة هوية من مقدسيين منعوا من حق الإقامة في القدس المحتلة، ليرتفع العدد خلال سنوات الاحتلال إلى ١٠ آلاف فلسطيني مقدسي فقدوا حق الإقامة في مدينتهم. إن هذه الإجراءات الإسرائيلية تتناقض مع القانون الدولي الإنساني اتفاقية جنيف الرابعة لعام ١٩٤٩، وخاصة المادة (٦) والمادة (٤٧) من الاتفاقية وكذلك المادة (٣٤) من اتفاقية لاهاي لعامي (١٨٩٩)-(١٩٠٧).

هدم المنازل وتشريد أصحابها:

أصدرت سلطات الاحتلال قانون التخطيط والبناء، بموجبه حددت الشروط المفروضة على من يرغب في البناء ومن ضمنها وجوب استصدار رخصة بناء، حيث قامت السياسات الإسرائيلية المختلفة بتسبيب أزمة السكن في القدس المحتلة مما اضطر المواطنين المقدسيين بسبب هذا القانون إلى البناء دون ترخيص، نظراً لتعقيدات الحصول على رخصة حيث وافقت إسرائيل على الموافقة على ٥٪ من مجموع الطلبات التي قدمت لها. ناهيك عن التكلفة العالية للحصول على الرخصة والتي تقدر ٣٥،٠٠٠$ وبذلك أصبح المقدسي أمام خيارين **إما البناء غير المرخص أو مغادرة القدس**.

قانون الغائبين

صدر قانون أملاك الغائبين في العام ١٩٥٠م، وينص على «**إن كل شخص كان خارج دولة إسرائيل أثناء عملية الإحصاء التي أجرتها إسرائيل عام ١٩٦٧م، فإن أملاكه تنقل إلى القيّم على أملاك الغائبين، ويحق للقيم البيع والتأجير**»، وبموجبه عملت إسرائيل على مصادرة الأراضي والأملاك الفلسطينية بحجة أن أصحابها غير موجودين، وقام القيّم على نقل أملاك الغائبين إلى الجمعيات الاستيطانية بالبلدة القديمة.

الأسرلة:

تعني تحويل المواطنين العرب في القدس الشرقية إلى مواطنين إسرائيليين، بإعطائهم الجنسية الإسرائيلية، ونسبتهم أصبحت بعد عملية (ضم المدينة وتوحيدها) ٢٢٪ وبذلك وسعت إسرائيل لتنفيذ هذا المخطط بربط القطاعات الصحية والتنظيمية والتجارية والصناعية والخدماتية بإسرائيل.

الإستيطان ومصادره الأراضي:

وكان الهدف الأساسي من النشاط الاستيطاني في القدس مؤداه رفع عدد السكان اليهود في الجزء الشرقي من صفر مستوطن عام ١٩٦٧م، إلى أكثر من «٢٥٠» ألف مستوطن حالياً مقابل العدد نفسه من الفلسطينيين وقد احتلت سلطة الاحتلال «٣٢» قرية تحيط بالقدس ودمرتها عن بكرة أبيها، وأقامت على أنقاضها مستوطنات، وعادة ما تبرر سلطات الاحتلال هذه الإجراءات الأمنية، وهنا نذكر ما قاله المؤرخ الإسرائيلي **«توم سيغيف»** حيث قال: **إن ما يحدث اليوم في القدس يتجاوز الاحتياجات الأمنية، ويجسد الحلم الصهيوني القائل:» أكبر قدر من الأراضي وأدنى عدد من السكان العرب».**

إن سلطات الاحتلال تضع يدها حالياً على ٧٤٪ من مساحة القدس الشرقية، وبقي بيد الفلسطينيين ١٤٪ والباقي مناطق خضراء فيما زادت مساحة حدود بلدية القدس إلى ٢٧ كم٢، بمصادرة المزيد من الأراضي العربية وضمها.

القدس الكبرى(متروبوليتان القدس):

مرحلة أخرى من مراحل التهويد ورسم الحدود، وهي رسم ما يسمى حدود القدس الكبرى (المتروبوليتان) أي جعل القدس تشمل أراضي تبلغ مساحتها ٦٤٠كم٢ أو ما يعادل ١٠٪ من مساحة الضفة الغربية، تمتد من رام الله شمالاً حتى بيت لحم جنوباً ومعالية أدوميم شرقا.

جبل أبو غنيم:

في العام ١٩٩٧م، عملت سلطات الاحتلال على حصارها الاستيطاني لمدينة القدس المحتلة بالاستيلاء على المزيد على الأراضي الفلسطينية هناك، فصادرت جبل أبي غنيم (هارحوما) ما أجل بناء «٦٥٠٠» وحدة سكنية لإسكان ثلاثين ألف يهودي بها.

East 1 Plan E1

وفي العام ١٩٩٨م، أقرت الحكومة الإسرائيلية بناء مستوطنة جديدة فقامت سلطات الاحتلال بالعمل على بناء "٣٥٠٠" وحدة استيطانية في المنطقة (بين العيزرية ومعاليه أدوميم) تتضمن نقل مقر شرطة الاحتلال من رأس العامود إلى»EL» وبناء منطقة صناعية ومكاتب، ومراكز ترفيهية ورياضية، وعشرة فنادق، ومقبرة، وتهدف لربط القدس ومستوطنة (معالية أدوميم) والحيولة دون وجود بناء عربي يمنع هذا الربط، كما تهدف الخطة "EL" إلى زيادة أعداد المستوطنين في (معالية أدوميم) إلى "٧٠,٠٠٠" مستوطن، ولترسيخ عملية تقسيم الضفة الغربية.

الجدار الفاصل (حاضن القدس):

استكملت قوات الاحتلال بناء معظم مقاطع جدار الضم حول مدينة القدس لتكتمل حلقة أخرى من حلقات عزل المدينة وتهويدها، ويحظر على المواطنين المقدسين الساكنين خارجها بدخولها عبر حواجز وبوابات محدودة من خلال جدار الضم والتوسع، فيما تم إخراج النسبة العظمى من أبناء المدينة خارج حدودها ما يعني تحقيق الحلم الإسرائيلي بأغلبية يهودية فيها.

الضغط الاقتصادي:

اتبعت سلطات الاحتلال الضغط الاقتصادي كأسلوب غير مباشر لترحيل المواطنين، فقد اتخذت عدة إجراءات تستهدف تصفية الاقتصاد العربي وإذابته في الاقتصاد الإسرائيلي، وفصلت القدس عن القرى والمدن المحيطة من عدة نواحي خاصة الناحية الإقتصادية لمنع أو إخراج أي إنتاج زراعي أو صناعي.

فرض الضرائب: وأهم هذه الضرائب ضريبة «الارنونا»:

وهي تفرض على المساكن والمتاجر والمؤسسات، غير أخذ بالحسبان دخل تلك المؤسسات وقد تصل أحياناً مبالغ تفوق دخل أصحابها، مما اضطر البعض إلى أغلاق مصالحة التجارية.

إغلاق المؤسسات الوطنية:

يوجد في مدينة القدس نحو خمسين مؤسسة وطنية، عمدت سلطات الاحتلال على ملاحقتها بالإغلاق أو اعتقال مسؤليها، بغية الحد من نشاطاتها وخدماتها الإنسانسة والاجتماعية لمواطني القدس المحتلة، وعلى رأس هذه المؤسسات بيت الشرق وجمعية الدراسات العربية التي أغلقتها سلطات الاحتلال منذ عام٢٠٠٠م ومنعت نشاطاتها.

كما اعتدت سلطات الاحتلال ولم تسمح بأي نشاطات ثقافية أو اجتماعية أو سياسية أو غيرها وكان أخرها منع الاحتفالات بالقدس عاصمة الثقافة العربية لعام٢٠٠٩م.

انتهاك الحق في الحياة:

الانتهاكات بهذا الصدد كثيرة ولكن نذكر منها أن جيش الاحتلال قتل خلال أذار الماضي «١٦» فلسطينياً بينهم ثلاثة أطفال في عمليات إغتيال أو نتيجة زرع الألغام الأرضية التي راح ضحيتها الفتي جمال عبد الناصر فقها، «١٦» عاماً، من طوباس جراء انفجار جسم من مخلفات جيش الاحتلال الذي كان يقوم بتدريبات عسكرية في المنطقة.

أخيراً وليس آخراً (إستيقذ أيها المسلم إستيقذ أيها العربي)

إن ما تم تذكره هو جزء مما تفوم به السلطة الإسرائيلية من انتهاكات واعمال عنف بحق الفلسطينين والمدينة المقدسة على وجود سياسة **تطير عرقي** تهدف من خلالها إلى:

- تكريس واقع جغرافي يتمثل في فصل القدس عن بقية المناطق الفلسطينية المحتلة.
- فرض الواقع الاستيطاني وزيادة النسبة العددية للسكان اليهود على العرب.
- فرض وقائع تمنع إقامة دولة فلسطينية عاصمتها القدس.
- طمس المعالم العربية والإسلامية في المدينة ومحوها وإلباسها طابعاً يهودياً.

د. كمال الشرافي

Kudüs: Sıkıntı ve acı, emeller ve eylem

Fadıl Vişahi
Kudüs Kalkınma Kurumu (Quds Organization for Development)

Arapçadan çeviren Fatih Albayrak

Giriş

Kudüs dinî ve tarihî yüce konumundan ötürü büyük bir şerefe sahip, milyonlarca müminin kalbinde yüce yeri olan bir kenttir. Kudüs; ilahi mesajların beşiği, peygamberlerin yurdu, insanların haşr u neşr olacakları bir yerdir. Allah-u Teala şöyle buyuruyor: "*Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu Mescid-i Haram'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir. O, gerçekten işitendir, görendir.*" Resulullah (s.a.v.) da şöyle buyurmuştur: "*Orası insanların haşr u neşr olacakları yerdir. Oraya gidin ve içinde namaz kılın! Dedi ki; 'Ey Allah'ın elçisi, peki içimizden birinin oraya gitmeye gücü yetmezse ne yapsın?' Allah'ın Resulü şöyle buyurdu; kimin oraya gitmeye gücü yetmezse içindeki kandillerde yakılmak üzere oraya zeytinyağı gönderip vakfetsin! Çünkü oraya bir şey vakfeden kimse orada namaz kılmış kimse gibidir.*"

Şerefli Kudüs kentini Müslüman, Arap ve Filistinli bir kent olarak yaşatmayı sürdürmek, halkını ve topraklarını korumak, içinde bulunduğumuz zamanın yapılması gereken eylemi ve her Müslüman, Arap ve Filistinliden beklenen şeydir.

Kuşkusuz Kudüslüler mukaddes şehirlerine cömert davranmışlardır; onlar şehirlerine kanlarını, canlarını, değerli neleri varsa feda etmişlerdir. Fakat bugün Kudüslüler bütün gücüyle, başkalarının desteğini alarak hareket eden; bütün kaynaklarını kente hâkim olmak, onu kendi dokusundan söküp çıkarmak ve kendileri ile Mescid-i Aksa arasında hiçbir engel ve barikat kalmaması için şehrin asıl halkını orayı boşaltmaya zorlamak için çalışan işgalci bir devletin güttüğü siyasetin önünde tek başlarına mücadele edebilecek durumda değillerdir. Bunun için İslam dünyasının yardım ve desteklerine ihtiyaç duyulmaktadırlar.

Kudüslülerin Karşı Karşıya Bulunduğu Önemli Sıkıntılar

1- Kudüs'te sosyal kriz

Kudüs kenti ve çevresi sosyal hizmetlerin ve sosyal koruma ağlarının zayıf olması nedeniyle sıkıntı çekmektedir. Oysa söz konusu hizmetler Eski Kudüs ve duvarın iç tarafında kalan mahallelerde bol ve yeterlidir. Fakat işgal güçlerinin elinde bulunan Eski Kudüs, değişik İsrail makamları ve bizzat Kudüs Belediyesi tarafından yüklenmiş olan ağır vergiler karşısında çok zor günler geçirmektedir.

2000 yılında başlayan Kudüs ve Aksa intifadasından bu yana bölgede işsizlik sürekli olarak artmakta; şiddet, fesat ve narkotik olaylar aynı şekilde çoğalmakta ve bu da hayatın tamamına yansımaktadır. İsrail işgali dün olduğu gibi bugün de değerleri, edep ve ahlakı yok etmeye, Kudüs'te yaşayan toplum ve aileleri parçalamaya çalışmaktadır.

2- Sağlık sektörü

Kudüs'te sağlık sektörü de oldukça zayıf durumdadır. Oysa dünyanın diğer büyük şehirlerinde olduğu gibi, Kudüs'te de bütün tedavi imkânlarının ve araçlarının bolca bulunması gerekirdi; fakat ne yazık ki durum hiç de beklendiği gibi değil! İşgalci yetkililer bu sektörü boğmaya; etnik ayrımcılık duvarı, kapıları art arda kapama ve Kudüs'e girebilmek için daha önceden alınması gereken izin belgesini zorunlu kılma gibi vasıtaları kullanarak Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki hastaları tedavi imkânlarından mahrum etmeye çalışmaktadır. Bu uygulamalar sonucunda hastanelere başvuranların oranı büyük ölçüde düşmüş, 2002-2003 yılları arasında %48'e kadar gerilemiştir. Bu düşüş süreklilik göstermiş, bu da hastaneleri mali açıdan yıkım, kapanma ve sektörün %50'den fazla çalışanını işsiz kalma tehdidiyle karşı karşıya bırakmıştır.

Diğer taraftan ortada İsrail'in kurmuş olduğu çeşitli sağlık fonları bulunmaktadır. Bu imkânlardan faydalanmak için Kudüslülerin sağlık sigortası kapsamına girmeleri zorunludur ve bunun için de yüklü miktarlarda ödeme yapmaları gerekmektedir. Fakat söz konusu sağlık fonları hem istenen bakım ve korumayı sunamamakta hem de kendi aralarında girdikleri rekabet nedeniyle meseleyi ticari bir hâle dönüştürmektedirler. Kudüslülerin %77,4'e yakın bir bölümü özel sağlık sigortası kapsamındadır. Bu da Kudüs'te yaşayan Filistinlilere fazladan mali yük getirmektedir. Parası olmayanlar ise özel sağlık hizmetlerinden faydalanamamaktadır. Bu duruma ek olarak duvarın dışında yaşayan Kudüslülerin büyük bölümü de sağlık hizmetlerinden faydalanamamaktadır. Bu yüzden sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, nicelik ve nitelik olarak iyileştirilmesi zaruridir. Öncelikli olarak yapılması gereken Kudüs çevresindeki bölgelerin altyapısının ve mesleki kadrolarının geliştirilmesi, Kudüs içindeki Mekâsıd ve Muttali Hastaneleri ve Arap Sağlık Merkezi gibi Filistin sağlık kurumlarının desteklenip güçlendirilmesi gerektmektedir.

3- Altyapı

Kudüs kentindeki mahallelerde (elektrik, içme suyu, ara yollar, atık su şebekesi gibi) temel altyapı hizmetleri çok zayıftır. Özellikle J1 bölgesinde konut sayısının azlığı ve ruhsat alma zorluğu burada ev sahibi olmayı zorlaştırmakta, bölge halkı bu durum sebebiyle büyük sıkıntılar yaşanmaktadır.

4- Eski Kudüs ve genel olarak bütün Kudüs'teki müesseseler

İsrail işgal yönetimi eskiden olduğu gibi bugün de özellikle Eski Kudüs'ü Yahudileştirmeye çalışmaktadır. Son olarak ortaya çıkarılan bir işgal planına göre, 2020 yılına kadar Kudüslülerin ailelerinin Eski Kudüs'ten arındırılması hedeflemektedir. Bu da Eski Kudüs'te bulunan ve neredeyse işlevsiz hâle gelmiş olan bütün müesseselerin onarılması; din, toplum, kültür, eğitim, tebliğ ve sağlık alanlarına yeniden işlerlik kazandırılması için daha fazla ve sürekli bir yardım yapılmasını gerektirmektedir. Özellikle Eski Kudüs'ün bu hayati projelere duyduğu ihtiyaç nedeniyle söz konusu yardımların sürekli olarak Kudüs'ün bütününü kapsaması gerekmektedir. Tüm bu mahrumiyetler sürerken işgalci İsrail, Kudüs çevresinde inşa ettiği etnik ayrımcılık duvarının tamamlanmasına az bir zaman kala Filistinlilerin yönetiminde olan bütün müesseseleri duvarın öte tarafına, yani Kudüs'ün dışında bırakmaya ve geride kalan okul, hastane, üniversite; edebiyat, spor, gazetecilik, sanat, araştırma ve kadın merkezleri gibi müesseseleri de sıkıştırıp boğmaya çalışmaktadır. Bu durumda bize düşen ise Kudüs'te yeni okulların; edebiyat, spor ve gazetecilik alanlarında yeni kulüplerin ve yeni merkezlerin açılmasını desteklemektir. Tüm bu faaliyetlerin temel amacı ise, İsrail'in topyekûn Yahudileştirme plan ve çalışmalarına karşı güçlü bir cemiyet anlayışı ortaya koyabilmektir.

5- Turizm sektörü

Kudüs kentindeki turizm sektörü şartlar ve şehrin maruz kaldığı İsrail kaynaklı icraatlar nedeniyle oldukça sıkıntılı bir durumdadır. Özellikle Aksa İntifadası döneminde sektörde gözle görülür bir gerileme olmuş, birçok otel kapanmış, bölgeye gelen turist sayısı azalmış, bundan dolayı turizm sektöründe çalışan (otel ve lokanta çalışanları, seyahat otobüslerinde çalışanlar ve turist rehberleri vb.) birçok kişi işini kaybetmiştir. Bütün bunlar, hizmet sektörünün daralıp bitme noktasına gelmesine neden olmaktadır.

Turizm sektörünü destekleyici çalışmaların yapılması, bu alandaki Filistinli ve diğer Arap yatırımlarının ve turizmi destekleyecek yeni projelerin teşvik edilmesi gerekmektedir.

6- Tarım sektörü

Kudüs'teki tarım sektörü altyapının zayıflığından, üretim girdilerinin fazlalığından, pazarlama kanallarının yetersizliğinden, tarım arazilerinin müsadere edilerek kanunsuz şekilde konut inşa edilmesinden ve İsrail ürünleriyle haksız rekabet pozisyonundan dolayı sıkıntı içindedir. Bunlara ek olarak şehri ikiye ayıran duvar ve İsrail'in bölgedeki su kaynaklarına hâkim olması da sektördeki sıkıntıyı arttırmaktadır.

Bu durum tarım sektöründeki altyapının geliştirilmesini ve iyileştirilmesini, sulama suyu ihtiyacının giderilmesini, yerel tarım ürünlerinin pazarlama kanallarının açılmasını, çiftçilerin korunmasını ve tarım yatırımlarının teşvik edilmesini gerektirmektedir.

7- Kudüs'te yatırım

Eskiden olduğu gibi bugün de Kudüs'teki Müslüman halka karşı yıpratıcı ve yok etmeye matuf çalışmalarını devam ettiren işgalci İsrail, artık neredeyse halkın bütün ticari, iktisadi ve üretime ait araçlarını elinden almayı başarmış durumdadır. Bu da bize mümkün olan en fazla sayıda yatırımcı tarafından konut inşası; özellikle Eski Kudüs'teki piyasaların desteklenmesi; ticaret merkezleri ve tüketime yönelik büyük alanların inşası gibi Kudüslü yatırımcılarla gerçekleştirilecek ortak yatırım projelerinin desteklenmesi gerektiğini açıkça göstermektedir. Yine, yatırımcıların Kudüs'ün elektrik şirketi, hastaneleri ve Filistinlilere ait sağlık ve eğitim merkezlerinin hâlen çalışmakta olan işletmelerinin güçlendirilmesi için Kudüs'te yatırım yapmaya teşvik edilmesi gerekmektedir.

8- Doğu Kudüs'teki Filistinlilerin evlerinin yıkılması

Hiç kuşkusuz Doğu Kudüs'teki Filistinlilerin evlerinin yıkılması, işgalci güçlerin toprak üzerindeki egemenliğini pekiştirme yollarından biridir. 1967 yılındaki işgalden bu yana İsrail güçleri, şehri Yahudileştirmek ve oradaki Yahudi yerleşimlerini güçlendirmek ve ardından şehirde yaşayan Arapları oradan çıkarıp şehir sınırlarının dışına atmak için bu yöntemi kullanmaktadır. Uygulanan bu politika, Siyonist rüyasını açıkça ifade etmektedir: "En az Arap nüfusa karşılık en büyük miktarda toprağa sahip olmak!" Sadece Kudüs'te 1967 Haziran ayından bugüne kadar çeşitli güvenlik ve çeşitli hukuki düzenlemeler gerekçesiyle yıkılan evlerin sayısı 8700'den fazladır. İşgalin kanunu kuvvettir!

Bugüne kadar gelen bütün İsrail hükümetleri, Filistinlilerin evlerini yıkma politikası yanında bir dizi başka yöntem ve politikalara da başvurmuştur. Söz konusu politikaları uygulamak için bazı kararlar ve kanunlar çıkarılmış, Yahudi yerleşimleri oluşturmaya yönelik uygulamalara yasal düzenlemeler yapılmak suretiyle kılıf bulunmaya çalışılmıştır.

Son yıllardaki yıkım uygulamalarının tablosu

Yıl	Yıkılan ev sayısı	Yıl	Yıkılan ev sayısı
1994	29	2002	45
1995	25	2003	99
1996	17	2004	152
1997	16	2005	120
1998	30	2006	111
1999	31	2007	140
2000	18	2008 Ağustos ayına kadar	77
2001	41	**Toplam**	**951**

Burada altı çizilmesi gereken noktalardan biri de yukarıdaki tabloya, işgalci güçlerin emriyle bizzat sahipleri tarafından yıkılmış evlerin dâhil edilmemiş olmasıdır ki, bunların sayısı da İsrail kurumlarının yıkmış olduğu evlerin sayısına eşittir. İşgalci güçler özellikle dört ve yedi katlı binaları yıkmaktadır. Bu şekilde 20.000 civarında bina olduğundan bahsedilmektedir. İsrail işgal güçlerinin kanunsuz ve ruhsatsız bina tanımlamaları ne olursa olsun Filistinlinin Kudüs'te sebat etmesinin, toprağını ve şehrini korumasının başka yolu yoktur. Şimdiye kadar Kudüs'ün Yahudileştirilmesine, şehrin kutsallığına; mimari, tarihî ve kültürel dokusuna dokunulmasına engel olan şey budur. İşgalcilerin kanununa aldırmayan söz konusu "kaçak yapı sahipleri" çoğunlukla orta ve düşük gelirli kimselerdir. Onların, şehirlerinde kalmaya devam etmek, Arap ve Müslüman kimliklerini korumak konusundaki bu tercihleri, işgalcilerin Filistinlileri evlerinden ve topraklarından söküp atarak yerlerine Yahudi yerleşimcileri yerleştirme çabasının karşısında durmaktadır.

İşgalcilerin yukarıda sözünü ettiğimiz icraatları bazı Kudüslüleri şehri terk etmeye, ev bulmak ve bir aile kurmak için Batı Yakası'na gurbete çıkmaya, hatta onlara şehirde bir daha oturma hakkı bırakmayacak olan ülke dışına göç etmeye sevk etmiştir. Ancak Kudüslülerin çoğu Kudüs'te kalıp burada ikamet etme haklarını muhafaza etmek için uygunsuz, hatta trajik koşullardaki evlerde aileleriyle birlikte yaşamlarını sürdürmeye devam etmektedirler.

9- İskân ve yıkılmak üzere olan konutların onarımı

Kudüs halkına konut sağlamak için yeni çabalar gerekmektedir. Bu da ancak toplu konut inşası ve özellikle Eski Kudüs'te var olan binaların onarımı için gerekli olan kaynakların bulunması ile olacaktır ki, burada onarım ve korumaya muhtaç 4000'den fazla ev vardır. Bir evin onarımı için gereken miktar ise takriben 30.000 dolardır. Buna ek olarak vatandaşların bina ruhsatı almalarının desteklenmesi ve arazilerin tanzimi için mali, teknik, mühendislik ve yasal yönden yardım edilmesi ve yıkılmak üzere olan binalarını korumak için gereken yardımın yapılması zorunludur.

Neler yapılabilir

Filistinlilerin Kudüs'te kalıp hayat koşulları ne kadar zor olursa olsun şehri terk etmemeleri, topraklarına ve evlerine sahip çıkmaları ve bu hususta gayretkâr olmaları için çeşitli tedbirler alınması gerekmektedir:

a) Konut inşasını finanse etmekte güçlük çeken ailelere ve parasını ödeyemeyecek olanlara karşılıksız kredi vermek üzere bir fon kurulması.

b) Bina ruhsatı çıkarmak için gerekli olan masrafların ve toplu arazilerin düzenlenmesi projelerinin finanse edilmesi.

c) Onarılması gereken Eski Kudüs'teki yaklaşık 4000 civarındaki bina için kaynak sağlanması (Bunların toplam maliyeti bina başına 20-30 bin dolardan yaklaşık 100 milyon dolardır.).

d) Her insanın içinde yaşayabileceği bir konut sahibi olma hakkının bulunduğunun ve toprağını savunması gerektiği bilincinin yaygınlaştırılması.

e) Toprak satın alınması ve gayrimenkullerin inşası konularında Arap ve Müslüman yatırımların teşvik edilmesi. (Bunların başında iskân sorunu gelmektedir.)

f) Kudüs'teki Arap mahallelerinde bulunan ve aciliyet kesbeden 15.000 konutun sigortalanarak Filistinlilerin üzerlerindeki nüfus yoğunluğu baskısının hafifletilmesine gerekmektedir (bir konutun ortalama masrafı 150.000 dolardır). Aynı zamanda yıkılmak üzere olan evlerin onarılması ve çok katlı binaların inşa edilmesi de zorunludur.

10- Duvar toprağı çalmakta ve yerleşim yerlerini genişletmekte

Batı ve doğu birleştirme ve genişletme duvarı, batıda Tayra köyünden doğuda Anat'a, güneyde Beyt Lahm'den güneybatıda Beyt Câlâ'ya, Ayzeriye ve Ebû Deys'ten Han Ahmer bölgesindeki Muliye Edomim kolonisine kadar yaklaşık 100 km^{2}lik bir alanı kapsamaktadır. Etnik ayrım duvarı Batı Şeria'dan Kudüs bölgesine kadar uzanan 234 km^{2}lik bir alanı içine alarak Kudüs'teki 260.000 Filistinliyi kuzeyde Ramallah, güneyde Beyt Lahm bölgesinde yaşayan demografik bağlarından ayırmaktadır. Birleştirme ve genişletme duvarı; arazileri veYahudi yerleşim bölgelerini genişletmeyi, Filistinlileri tecrit ederek birbirleriyle bağlantı kurmalarına ve hareketlerine engel olmayı, kendi başına bağımsız bir Filistin Devleti'nin kurulmasını sağlayacak etmenleri kökten yok etmeyi ve başkent Kudüs'ü Yahudileştirmeyi hedeflemektedir. Aynı zamanda Kudüs'ün vatanın diğer topraklarından tecrit edilmesi, böylelikle Kudüs'ün Filistinlilerin yaşamlarında, ona alternatif olan Ramallah ve Beyt Lahm'deki Filistin merkezlerine karşılık marjinal bir şehir olması amacı güdülmektedir.

11- İsrail'in 2000-2020 yılları arasında Kudüs için yaptığı ana plan

Söz konusu plan, Kudüs kentinin Filistin'in başkenti ve Filistinliler için siyasi, iktisadi, kültürel, dinî ve sosyal hayatın merkezi olmasını engellemeyi ve tahammülsüz etnik, dinî bir zihniyetle Yahudilere ait bir şehrin oluşturulmasını hedeflemektedir.

Plan, Yahudi mahalleleri hariç olmak üzere, şehrin mahallelerinin aşırı nüfusa sahip olduğunu, dinî ve tarihî bir şehir olarak Kudüs'ü bir müzeye dönüştürerek dokusunun korunması gerektiğini, şehirdeki yeşil alanların arttırılması gerektiğini ileri sürerek Kudüs'ün Kudüslülerden arındırılması, Şa'fât ve Dâhıyetü's-Selam kamplarının sökülüp ortadan kaldırılması ve Kudüs'ün banliyösü olmaktan çıkarılmalarını öngörmektedir.

Eski Kudüs surlarının çevresindeki bölgeler, Peygamber Davud Kapısı'ndan Havle Vadisi'ne, Büstân mahallesinden Ra'sü'l-Amûd'daki Mugîre'ye, Zeytin Dağı'nın batı eteğine, Cevz Vadisi'ne, sanayi bölgesine, Kermü'l-Müftî ve Şeyh Cerrâh'tan 1 nolu yola kadar ulusal ve işgalci yeşil alanlara dönüştürülmesine çalışılmaktadır. Bu ise sadece işgalcilerin sözlüğünde "kutsal havza" denilen bölgede bina yapılmasının engellenmesini değil, var olan binaların duruma göre yıkılmalarını gerektirmektedir. Selvan semtinde, nüfusu

1500 olan Büstan mahallesindeki Filistinlilere ait 100 evin yıkılması ve yerine "Davud Bahçesi" adıyla bir yeşil alanın yapılmasına yönelik karar alınması, şerefli Aksa'yı onu çevreleyen binalardan ve insanlardan tecrit ederek Yahudi sömürgecilerin Harem'e saldırmaları ve onun yerine "Süleyman Mabedi"ni inşa etmelerini kolaylaştırmak içindir.

12- Eğitim sektörü

Kudüs'ün Arap kesimi, okul binası ve derslik sorunlarıyla karşı karşıyadır. Bunun sebebi de bölgede okul yapmak için belediyeden bina ruhsatı almanın çok zor olmasıdır. Ayrıca okul için ayrılmış çok fazla arazi de mevcut değildir. Bu yüzden eğitim sektöründe okul olarak kullanmak amacıyla birtakım konutları satın almak veya kiralamak gerekmektedir. İşte bu tür nedenlerle söz konusu okullar şartların ve mekânların darlığından ötürü eğitime uygun olmamaktadır. Şöyle ki, bu okulların sınıflarında öğrenci başına düşen alan 0,5-0,9 m^2dir. Oysa dünya standartlarında öğrenci başına düşen alan 1,25-1,50 m^2dir. Bu durum ise öğrencilerin sınıflarda âdeta üst üste ders yapmasına ve verimli bir eğitim ortamının oluşmasına engel olmaktadır. Bunun dışında, söz konusu okulların çoğu onarıma ve periyodik bakıma muhtaçtır. Özellikle Eski Kudüs bölgesindeki okulların çoğu eski olduğundan bakıma daha çok ihtiyaç duymaktadır. Her şeye rağmen sur içindeki nüfus yoğunluğunu muhafaza etmek isteyen halk bu okullara çok bağlıdır. Bu okulların ayrıca oyun alanlarına, öğrencileri güneşten koruyucu gölgeliklere, laboratuvarlara ve bilgisayarlara ihtiyacı vardır.

Kudüs'teki eğitim kurumları

Kudüs'teki eğitim gerçeği; üst üste binmiş olan eğitim kurumları çeşitliliğinin bir ürünüdür. Çünkü ortada söz konusu kurumların çeşitliliğini denetleyecek tek bir eğitim ve öğretim otoritesi yoktur. Aynı zamanda bu farklı alanların bağlayıcı yetki sahibi millî bir otoriteye karşı sorumlu olmamaları eğitim çalışmalarında bazı olumsuzlukların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Kudüs şehrindeki toplam okul sayısı 146'dır. Söz konusu okullar aşağıdaki tabloda verildiği şekilde dağılmaktadır:

Yetkili makam	Okul sayısı	Okul yüzdesi	Derslik sayısı	Derslik yüzdesi	Öğrenci sayısı	Öğrenci yüzdesi	Öğretmen sayısı	Öğretmen yüzdesi
Hükümete bağlı bakanlık okulları (İslami vakıflar)	38	% 26,0	472	%19,3	13329	%19	746	%20,8
Özel ve millî okullar	46	%31,5	627	%25,7	15663	%22,3	1008	%28,0
Mültecilere Yardım İdaresi'ne bağlı okullar	8	%5,5	105	%4,3	3561	%5,1	135	%3,8
Belediyenin ve İsrail makamlarının sorumlu olduğu okullar	54	%37,0	1240	%50,7	37604	%53,6	1700	%47,4
Genel toplam	**146**	**%100**	**2444**	**%100**	**70157**	**%100**	**3589**	**%100**

Kutsal şehrin çevresindeki etnik ayrım duvarı ve şehrin tüm girişleri üzerinde kurulmuş olan askerî barikatlar, eğitim faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir. Bu durum, öğrenci ve öğretmenlerin özellikle duvarın içinde kalan okullarına zamanında ulaşmalarına engel olmaktadır. Bu öğretmen ve öğrencilerin %20'den fazlası Filistin kimliği taşımaktadır. Bunun dışında, doğrudan zarar görmüş ve duvarın kutsal şehirden ayırmış olduğu yerlerdeki okullar; Şeyh Sa'd beldesi, Kudüs'ün doğusuna düşen Zaim beldesi, Şa'fât ve Anata kamplarındaki ve yine etnik duvarın şehirden ayırmış olduğu, öğrenci ve öğretmenlerin okullarına ulaşmalarına engel olduğu Râm ve Berîd banliyösündeki okullar da bu durumdan etkilenmektedir. Bu gibi yerlerde öğrenci ve öğretmenler duvarın iç veya dış tarafında kalan okullarına ulaşmak için her gün askerî kontrol noktalarından ve "Birleştirme ve Genişletme Duvarı"ndan geçmek zorunda kalmaktadırlar. Kudüs'te Filistin Eğitim ve Öğretim Müdürlüğü'ne bağlı 38 okuldan 11'i duvarın dışında, 27'si ise içinde bulunduğundan, bu durum eğitim ve öğretimi olumsuz etkilemektedir.

Aynı zamanda şehirde eğitim ve öğretim sektöründe çalışan kadronun yetersizliği ve eğitim işlerinden sorumlu yetkili otoritelerin Batı Şeria kimliği taşıyan öğretmenlere itimat etmeleri de ayrıca sıkıntılara neden olmakta ve okullarda psikolojik ve sosyal danışmanlığın zayıf olması bu sıkıntıları daha da arttırmaktadır.

Durum böyle olunca eğitim ve öğretim altyapısının geliştirilmesi, vakıfların sorumlu olduğu okullardaki eğitimin iyileştirilmesi, kadro ve ehliyetli öğretmenlerin sağlanması gerekmektedir.

Kudüs'ü ve Mescid-i Aksa'yı Nasıl Kurtarırız?

"Genel stratejik plan"

Mescid-i Aksa'yı koruyabilmek için öncelikle Kudüs'ü korumamız gerekiyor. Bu demek oluyor ki, Kudüs kentini korumak Mescid-i Aksa'yı korumak için stratejik bir zorunluluktur. Kudüs'ü ve Mescid-i Aksa'yı koruyabilmek için Kudüslülerin direnişini desteklememiz ve onlara Kudüs'te bu direniş için gereken her türlü desteği sağlamamız gerekmektedir. Kudüs ve Mescid-i Aksa, İslam'a ve Filistin'e ait birer haktır. Dünyadaki bütün Müslümanların şunu anlamaları gerekir ki, Kudüslülerin direnişini desteklemek İslam'a, Araplara ve Filistinlilere ait olan söz konusu hakkı korumak için stratejik bir zorunluluktur.

Stratejik plan

Kudüs'ü ve Mescid-i Aksa'yı korumanın temel stratejik adımı, İsrail işgalinin kaldırılması için çaba harcamaktır. Ancak bu işgalin ortadan kaldırılması için, Kudüs'ü Yahudileşme tehlikesinden kurtaracak ve Mescid-i Aksa'nın yerine Yahudi Mabedi'nin inşa edilmesini engelleyecek istisnai ve geçici stratejik bir planın benimsenmesi gerekmektedir. Bunun için de birkaç farklı alanda faaliyet gösterilmelidir. Çünkü işgalci İsrail

eskiden olduğu gibi şimdi de Kudüs'ü Yahudileştirmekte ısrar ediyor. Görüldüğü üzere, İsrail bütün gücüyle işgalci kimliğini istisnasız bir şekilde tüm Kudüs toprakları üzerinde yaymaya devam ediyor. Bu da bizim acilen Kudüs topraklarını korumak için harekete geçmemiz gerektiğini göstermektedir. Kudüs'ün korunması için öncelikli alanları şu şekilde tasnif edebiliriz:

Alan	**Açıklama**
Hukuk alanı	İşgalci kuruluşun yükümlü kıldığı bütün despot yasaları takip etmek; insanları yıkılma tehlikesinden uzakta ev inşa etme konusunda yönlendirmek; arazi, ev ve kuruluşların haczedilmesine ve bazılarının kapatılmasına engel olmak; yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya olan evleri korumak; işgalcilerin Kudüs ve Mescid-i Aksa hakkında yaptıkları haksızlıklara dair yıllık hukuki bir rapor hazırlamak; davaları takip edip sonuçları duyurmak.
Dış ilişkiler ve medya alanı	Olabildiğince çok sayıda Müslüman yatırımcıyı Kudüs'te yatırım için teşvik etmek; yıkım, haciz ve bütün hak ihlallerinde, medyaya yönelik karartma çabalarına dair gelişmeleri ve medyanın sorunlarını takip edecek alanında uzman bir medya organizasyonunun oluşturulması; Kudüs'ün sorunlarını toplantı, panel ve sempozyumlarla; yayınlar, medya kampanyaları ve uluslararası yayın yapan bütün televizyonlarda yayınlanacak belgeseller yoluyla duyurmak.
Ekonomik alan	Yatırım projelerinin ortaya konulması için Müslüman yatırımcılara zemin hazırlamak; çeşitli ticaret erbabı için ticari bir kurul kurmak; Kudüs'teki otelleri, fabrikaları ve şirketleri desteklemek; toplu konutlar yapmak; Kudüs'teki üretimi desteklemek.
Planlama ve mühendislik alanı	Kudüs topraklarında bulunan bütün evleri, vakıfları ve kutsal yerleri içeren kapsamlı bir tarama yapmak; Kudüslü ailelere hizmet edecek, onları kendi arazilerinde ve şehirlerinde sebat ettirecek ve mübarek Mescid-i Aksa'yı koruyacak hayati önemdeki projelerin oluşturulması için planlar hazırlamak.
Dinî ve sosyal işler, kuruluşlar alanı	Evlerin ve kuruluş binalarının onarımını desteklemek; evlerin satın alınması yoluyla vakfedilmesini teşvik etmek ve böylece onları Kudüslü ailelerin iskânı veya bazı kuruluşların ikameti için hazırlamak; sosyal sorunlara çare bulmak ve Kudüslüler arasındaki bağları güçlendirmek; tebliğ merkezleri kurmak ve Mescid-i Aksa'daki ilim meclislerini ihya etmek; Kudüs'ün okulları, kuruluşları ve mahallelerinde yaşayan herkesi Mescid-i Aksa'ya bağlamak.

Kudüs Geliştirme Kuruluşu

Kudüs Geliştirme Kuruluşu, kurulduğu ilk günden bu yana Kudüs'ün ve halkının derdini paylaşarak ciddi bir şekilde çalışmakta, Kudüs'te faaliyet gösteren bazı kuruluşları ve dernekleri haftalık olarak ziyaret etmektedir. Aynı şekilde hayata, ekonomiye, sağlığa, eğitim ve öğretime, dine ilişkin sorunların tespit edilmesi için Kudüs'ün evleri, mahalleleri ve sokaklarındaki halk ziyaret edilmekte, mümkün olan yardımlarla onlara destek olunmaktadır.

Hızlı bir şekilde hazırladığımız bu çalışmada sizlere Nisan 2008'den bu yana Kudüs'te yaptığımız faaliyetlere ilişkin dökümü sunuyoruz:

a) Eğitim, sağlık ve kültür kurumları ile Kudüs'te faaliyet gösteren yerel sosyal derneklere; sözü edilen kurumların durumlarını görmek, onlardan birçoğuna yasal ve maddi imkânlar ölçüsünde yapabileceğimiz zorunlu ve gerekli yardımları sunmaya hazır olduğumuzu açıklamak üzere yapmış olduğumuz tanışma ziyaretlerinden bazıları:

Dâru'l-Evlâd Okulu	Göz Nuru Körler Derneği
Kudüs'teki lise seviyesinde İslami Dâru'l-Eytâm okulları	Hayırlı İslami Maksatlar Derneği ve Mekâsıd Hastanesi
Kızlara ait İslami Kalkınma İlköğretim Okulları	İslami Yaşlılar Rahmet Evi Derneği
Mescid-i Aksa'daki Umriyye Okulu	Arap Kudüs Yaşlılar Derneği, Şa'fât
Yetimler İlköğretim Okulu-es-Sevrî	Arap Körler Derneği
Dâru't-Tıfli'l-Arabî Kuruluşu	Ruh Hastalarını İyileştirme Kulübü
Kudüs Üniversitesi Davet ve Usûlü'd-Din Fakülteleri	Yeni Arap Sağlık Merkezi
Eğitimin ilerlemesi ve çocukların geliştirilmesi için çalışan Riyâzu's-Sâlihîn Derneği, Sûr Bâhir, Kudüs	Kadına ve Topluma Hizmet için Kudüs Minaresi Hayır Kuruluşu
Dâru'l-Yetîmi'l-Arabî Meslek Lisesi	Hayır Birliği ve çeşitli dernekler
Kudüs Refah ve Geliştirme Derneği, Beyt Hanînâ	Kudüs Ekonomik ve Sosyal Haklar Merkezi

b) Ev ve kurum binalarının onarılması projesi

Bazı ev ve kurumlara yapmış olduğumuz ziyaretlerden sonra önceliklerine göre, ev ve kurumların onarımı projesine başlamayı kararlaştırdık. Bu amacı gerçekleştirmek için deneyimli ve uzman bir mühendisi de bu işte görevlendirdik.

Proje kapsamında yer alan ev ve kuruluşların listesi:

Ev veya kuruluşun adı	**Proje değeri**
Dâru'l-Yetîmi'l-Arabî Meslek Lisesi	60.000$
Dâru't-Tıfli'l-Arabî Kuruluşu	6500$
Göz Nûru Körler Derneği (satın alma; gayrimenkulün onarımı)	104.000$
Sayın Muhammed Serhân Selâyime'nin evi	14.800$
Sayın İmâd Ebu'z-Zeheb'in evi	8400$
Sayın Humeys Ivazullâh'ın evi	13.000$
Sayın Râgıb el-Cabe'nin evi	24.000$
Bilâl Hamdi Abdülmünim Şerbâtî	100.000 $
Sayın Abdülgani Esad Atveş'in evi	18.810 $
Dâru'l-Eytâm Meslek Lisesi	140.000 $
Muhammed Eyyûb Yûsuf Şerbâtî'ye ev inşası	100.000 $
Yûsuf Ahmed Hızır Bedrân'ın evi	15.000 $
İmâd Ebû Hadîce'nin evi	28.650 $
TOPLAM	**633.160 $**

Kurumumuz özellikle Eski Kudüs'te olmak üzere Dâru'l-Eytâm Meslek Lisesi, Kızlara ait İslami Kalkınma İlköğretim okullarının A ve B bölümleri, Dâru't-Tıfli'l-Arabî Kuruluşu gibi toplam proje bedeli 79.010 dolar olan koruma ve onarım projelerini gerçekleştirmiştir.

c) Kudüs'teki kuruluş ve derneklerin Ramazan iftarları projesi

Kuruluş	Öğün sayısı	Not
İşçi Sendikası- Mekâsıdü'l-Hayriyye Hastanesi	1150	Batı Şeria ve Gazze Şeridi halkından olan hastane çalışanlarına, hastalara ve refakatçilerine iftarlık verildi.
Sûba'l-Hayriyyetü'l-Cezriyye Derneği	200	Yetimlere ve muhtaçlara iftar öğünleri dağıtıldı.
Menâru'l-Makdisiyye el-Hayriyye Kadın ve Topluma Hizmet Derneği	100	Ramazan iftariyesi kapsamında fakir ailelere öğünleri dağıtıldı.
Ruh Hastalarını İyileştirme Kulübü	100	Hastalara ve yakınlarına iftarlıklar dağıtıldı.
Göz Nuru Körler Derneği	60	Ramazan iftarlığı kapsamında görme engelli öğrencilere, ailelerine ve rehberlere iftarlıkları dağıtıldı ve çocuklara 30 adet oyuncak verildi.
İslami Yaşlılar Rahmet Evi	30	Rahmet Evi'nde kalan yaşlı babalara iftarlıkları dağıtıldı.

d) Davaların hukuki ve yasal yönden takibi

Bazı davaları hukuki yönden takip etmek üzere avukatlar görevlendirildi. Söz konusu davaların en önemlilerini şöyle sıralayabiliriz:

Davanın adı	Davanın mahiyeti
Ayn Hamamı	Ayn Hamamı yakınında oturan bir ailenin evinin altında tünel kazılması. Ailenin avukatı dava açarak evin mülkiyetinin aileye ait olduğunun tespiti ve kazıların durdurulmasını istedi.
Ensârî arazileri	Patrikhane, Ensârî ailesinden mülkiyetini ele geçirmiş olduğu arazileri Yahudilere satmak istedi. Avukat arazilerin asıl sahiplerine iadesi için dosyayı takip ediyor.
İslami Yaşlılar Rahmet Evi	Konut vergilerinden dolayı Rahmet Evi'nin üzerinde belediyeye ödenmesi gereken yüklü borçlar bulunmakta. Avukatlar borcun kaldırılması için dosyayı takip ediyor.
Adil Süleyman ve Semir Cümcûm'un evleri	Vakıfların kiracısı konumundaki iki kişi ile mülkiyetin kendisinde olduğu gerekçesiyle söz konusu iki eve el koymak isteyen İsrail Kamu Arazileri Dairesi arasındaki anlaşmazlık davası; burada Vakıflar İdaresi'nin olaya hiçbir şekilde müdâhil olmayarak seyirci kaldığını belirtmeliyiz. Birçok avukat bu dosyayı bıraktıktan sonra avukatımız mahkemeye dilekçe sundu.
Muhammed Ebû Süneyne'nin evi	Belediyeye ödenen konut vergisi borçları davalarının devamı
Muhammed Yûsuf Şukayr'ın evi	Selvân mahallesindeki ruhsatsız bir bina hakkında belediye aleyhinde devam eden bir kovuşturma.

e) Kudüs'teki itibarlı ve sorumlu kişilerle yapılan toplantılar

Kudüs'ü ve halkını ilgilendiren çeşitli meseleler hakkında müzakerede bulunmak, Kudüs halkının arazilerine ve gayrimenkullerine dair konuları ve diğer bazı meseleleri görüşmek ve hayatın bütün kesitlerinde Kudüs halkını ilgilendiren konularda ortak yardımlaşma imkânlarını araştırmak için yapılan toplantılardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

· Yüksek İslam Konseyi Başkanı Şeyh Doktor İkrime Sabri ile yapılan toplantılar.
· Kudüs İşleri eski Müsteşarı ve şimdi Kudüs valiliği makamında oturan Adnan Hüseynî ile yapılan toplantı.
· Refah ve Geliştirme Derneği Başkanı Sayın Ebu'l-Emîn Mustafa Ebû Zühre ile yapılan toplantı.
· Kudüs'teki çeşitli kuruluş ve derneklerin başkan ve müdürleriyle yapılan toplantılar.
· Kudüs'teki Vakıflar Heyeti başkanı ile yapılan toplantı.

e) Felakete uğramış evlerdeki ailelere yapılan dayanışma ziyaretleri ve onların davalarını takip etmek üzere avukatlara vekâlet verilmesi

Haymetü'l-İtisâm (Himaye Çadırı)	**Konu**
Haymetü'l-İtisâm Hulve Vadisi, Selvân	Selvân halkına ait bazı ev ve arazilerin haczi.
Haymetü'l-İtisâm Ensârî ailesiyle birlikte	Patrikhanenin, Ensârî ailesinden zorla alıp mülkiyetine geçirmiş olduğu arazileri Yahudi Yerleşimcileri Derneği'ne satması.
Haymetü'l-İtisâm Ümmü Kâmil el-Kerd ile birlikte, eş-Şeyh Cerrâh	Yahudi yerleşimcilerinin istila etmesinden sonra, yetkililerin Ümmü Kâmil el-Kerd ailesini evlerinden çıkartması.
Haymetü'l-İtisâm Beyt Hanînâ bölgesinde	Yetkililer hâlen Adil Bedr Süleyman ve Semir Rifâî Cümcûm ailelerinin, İsrail Kamu Arazileri Dairesi'nin mülkiyetinde olduğu gerekçesiyle söz konusu iki evi boşaltmalarını istemektedir.
Haymetü'l-İtisâm Mâcid Ebû Ayşe'nin yanında, Beyt Hanînâ	Mâcid Ebû Ayşe'nin ailesinin yaşadığı apartmanın, yasa dışı olduğu gerekçesiyle yıkılması.
Haymetü'l-İtisâm Selvân'daki Büstân mahallesinde	Belediyenin mahalledeki 88 aileye, ruhsatsız olduğu ve yerlerine Tevrat Bahçeleri yapılacağı gerekçesiyle evlerini boşaltmaları için ihtarname göndermesi.

Haymetü'l-İtisâm Sevrî'deki Abbâsiye mahallesinde	Belediyenin, iki apartmandaki 35 daireye, izin verilenden fazla inşaat yaptıkları gerekçesiyle dairelerin boşaltılması ve yıkılmasına dair ihtarname göndermesi.
Haymetü Ra'sü Humeys, Şa'fât	Ra'sü Humeys mahallesindeki 60 kadar dairenin yıkımına dair gönderilen ihtarnameler.
Sahil mahallesi, Tur Dağı	Kamu arazisinde bulundukları gerekçesiyle bir evin yıkılması ve bazılarının da yıkımına dair ihtarnameler gönderilmesi.
Haymetü'l-İtisâm Arabü'l-Cehâlîn	Ahalinin arazilerinden çıkarılmaları ve bu arazilerin üzerine Yahudi yerleşimcilere ait evlerin kurulması.
Dâru'l-Hulvânî'deki Haymetü'l-İtisâm'da sürekli olarak bulunma	Söz konusu kamp Bâbü'l-Megâribe'nin yıkılması ve bölgeye işgalci yetkililer tarafından bir köprü yapılmasına karşı çıkmak amacıyla kurulmuş olup hâlen faaliyet göstermekte, dayanışma içindeki delegeleri karşılamakta ve çeşitli etkinlikler düzenlemektedir.

g) Geleceğe yönelik projeler

Proje	Hedef	Toplam proje bedeli
Ev ve kuruluşların onarım projelerinin tamamlanması	Kudüslülerin evlerini terk etmemelerini sağlamak	İmkânlar ölçüsünde aşamalar hâlinde 120.000.000$
"Geçmişin, Günümüzün ve Geleceğin Kudüs'ü" adlı bilimsel, konusunda uzman kişilerce hazırlanmış bir araştırma kitabı hazırlanması	Alanında bir ilk olacak kitap Arapça ve İngilizce olarak yayımlanacaktır.	50.000$
Kudüs'ün tamamını içine alan mimari bir maketin hazırlanması	Şehrin topografyası, tehditlerin büyüklüğü ve Kudüs'ün karşı karşıya olduğu sorunlar hakkında görenlere detaylı bir görüntü sunulması amacını taşımaktadır.	22.000$
Eksiksiz bir üniversite kampüsü inşası	Öğrenciler için uygun bir çevre hazırlamak	1.000.000$
Kudüs Üniversitesi'ne bağlı Davet ve Usûlü'd-Din Fakültelerini çevreleyen alanın genişletilmesi, ek binaların yapılması ve bazı onarımlar	Binaların imkânlarının eksiksiz olması için gereken her şeyin yapılması	Yaklaşık olarak 250.000$
Eski Kudüs bölgesi içerisindeki evlerin satın alınması	Söz konusu evlerin gençlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere kültür ve eğitim merkezleri hâline getirilmesi	Bir evin proje bedeli yaklaşık 250.000$

Arap Sağlık Merkezi'nin elektrik tesisatının yenilenmesi	Eski tesisat kullanım açısından hem yavaş hem de merkezde bulunan diğer gelişmiş araçlara uygun değil	20-30.000$
Kudüs evlerinde üretilen malların sergileneceği bir fuar kurmak	Kültürü canlandırmak ve Kudüs mallarını dış ülkelere pazarlamak	
Kurumumuz için internette "Kudüs'ün Nabzı" adında bir web sayfası açmak	İletişim içinde olmak ve Kudüslülerin sıkıntılarını bütün dünyaya duyurmak	3000$
Eğitim altyapısını geliştirmek	Hükümete ait olmayan okullardaki eğitim kadrosunu iyileştirme	Her okulun kendi özel ihtiyacına göre
Kudüs meselelerine has bir kütüphane kurulması	Kudüs tarihini korumak amacıyla kitaplar, tarihî belgeler, filmler ve ses kasetlerinin sağlanması	İlk aşamada 100.000 $

İslam dünyasındaki hayırsever kardeşlerimiz!

İsrail'in Kudüs kentindeki Filistinlilere, Araplara ve İslam'a ait değerleri; tarihî ve siyasi olarak kazıyıp yok etme hamlesi karşısında bizlerin büyük bir ihmal içinde olduğumuzu, kesin bir biçimde söylemeliyiz. Bölgede arzu edilen biçimde Arap ve Müslüman desteği mevcut değildir. Aynı zamanda şunu da belirtmemiz gerekiyor ki, Kudüs'ü kurtarmak için talep edilen meblağlar, Yahudilerin İsrail'e aktardıkları milyarlarca dolarla asla kıyaslanamaz. İsrail'in, Yahudilerin Kudüs'te ikamet etmelerini teşvik için gösterdiği kolaylıklar ve ucuz kredilerden başka her bir Yahudiye 25.000 dolar hibe yardımları olmaktadır.

Sizleri Kudüs'teki kardeşlerinize destek olmaya çağırıyoruz! Çünkü bizden maddi ve manevi olarak, Kudüs'te yaşayan Müslümanları, orada uygun olan her mekânda kendilerine, çocuklarına ve torunlarına ait olacak evleri yapmaları ve onarmaları için, direnişlerini ve Kudüs'te sebat etmelerini devam ettirmek için desteklememiz istenmektedir. Bizleri yalnız bırakmayacağınızı umuyoruz. Çünkü burası İsra ve Miraç mucizesinin gerçekleştiği Kudüs toprakları; çünkü burası Allah'ın onu ve çevresini mübarek kıldığı Müslümanların ilk kıblesi olan Kudüs! Evet, burası Kudüs; uğrunda her pahalı ve değerli şeyin ucuz kaldığı Kudüs!

القدس معاناة وألم...آمال وعمل

فاضل وشاهي
مؤسسة القدس للتنمية

مقدمة

تعتبر القدس شكلاً من أشكال المقدسات في الشريعة الإسلامية، فقد حظيت مدينة القدس بشرف عظيم، حيث أقرَّ الله سبحانه وتعالى في كتابه الكريم قراراً ربانياً بتعظيم بيت المقدس وما حوله من أرض، وهذا القرار الرباني لا يقبل التحريف ولا التبديل، وسيبقى إن شاء الله إلى قيام الساعة، واحتلت القدس مكانة عالية في قلوب ملايين المؤمنين، لمكانتها العالية وأهميتها الدينية والتاريخية. فهي مهد الرسالات وأرض الأنبياء، أرض المحشر والمنشر قال تعالى: **(سبحان الذي أسرى بعبده ليلاً من المسجد الحرام إلى المسجد الأقصى الذي باركنا حوله لنريه من آياتنا إنه هو السميع البصير)** صدق الله العظيم. عن ميمونة مولاة النَّبيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَتْ: **يَا رَسُولَ اللهِ أَفْتِنَا فِي بَيْتِ الْمَقْدِسِ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (هُوَ أَرْضُ الْمَحْشَرِ وَالْمَنْشَرِ ائْتُوهُ فَصَلُّوا فِيهِ)، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يُطِقْ أَحَدُنَا أَنْ يَتَحَمَّلَ إِلَيْهِ، قَالَ: (فَمَنْ لَمْ يُطِقْ أَنْ يَتَحَمَّلَ إِلَيْهِ فَلْيُهْدِ إِلَيْهِ زَيْتًا يُسْرَجُ فِيهِ فَإِنَّهُ مَنْ أَهْدَى إِلَيْهِ كَانَ كَمَنْ صَلَّى فِيهِ)** صدق رسول الله.

إن العمل على إبقاء مدينة القدس الشريف مدينة اسلامية عربية فلسطينية والمحافظة على أهلها وأرضها لهو واجب الوقت مطالب به كل مسلم وعربي وفلسطيني.

لا شك أن المواطنين المقدسيين لم يبخلوا على مدينتهم المقدسة إنما فدوها بالمهج والأرواح وبالغالي والنفيس، لكنهم اليوم يقفون عاجزين فلا يستطيعوا بقواهم الذاتية أن يصمدوا أمام سياسة دولة محتلة تسعى بكل قوتها **بالإضافة للدعم الكبير من قبل الآخرين** وتسخير كافة مواردها للهيمنة على المدينة وانتزاعها من نسيجها وتفريغها من سكانها المقدسيين لكي لا يبقَ بين المحتلين والمسجد الأقصى المبارك أي حواجز أو عقبات، فالعون العون والنصرة يا أهل النخوة والشهامة والدين.

أهم جوانب معاناة المقدسيّين

١- الأزمة الاجتماعية في القدس:

تعاني مناطق محافظة القدس جميعها من ضعف الخدمات الاجتماعية وشبكات الحماية الاجتماعية برغم توفرها

في البلدة القديمة والأحياء داخل الجدار، إلا أنها شحيحة وتكاد لا تذكر أمام الضرائب الباهظة المفروضة على المقدسيين من قبل السلطان الإسرائيلية المختلفة وبالذات البلدية القدس.

فارتفاع البطالة بازدياد مطرد منذ انتفاضة القدس والأقصى عام ٢٠٠٠ وتفشي مظاهر العنف والفساد والمخدرات بازدياد متسارع أيضاً وهذا ينعكس على جميع جوانب الحياة، فالاحتلال الإسرائيلي كان ولا يزال يسعى إلى تدمير القيم والآداب والأخلاق وتفكيك المجتمع والأسرة في القدس الشريف.

٢- قطاع الصحة:

تعاني القدس من ضعف شديد في القطاع الصحي، إذ أنها من المفترض كباقي العواصم بالعالم أن تتوفر فيها كل الإمكانيات والوسائل العلاجية، فأنى ذلك؟! وسلطات الاحتلال تحاول جاهدة خنق هذا القطاع وحرمان المرضى المحتاجين إليه من سكان الضفة الغربية وقطاع غزة بواسطة جدار الفصل العنصري والإغلاق المتواصل، ناهيك عن فرض الحصول على تصاريح مسبقة للدخول إلى القدس وهذا بحد ذاته هو العذاب والحرمان.

نتيجة ذلك هبطت نسبة مراجعي المستشفيات بنسبة كبيرة، إذ أنها هبطت من سنة ٢٠٠٢ إلى سنة ٢٠٠٣ ووصلت إلى نسبة ٤٨٪ فقط وهي في هبوط مستمر مما يهدد بالإنهيار المالي والإغلاق والإستغناء عن أكثر من ٥٠٪ من الأيادي العاملة.

من جانب آخر هناك **صناديق مرضى إسرائيلية مختلفة**، فالمقدسيين مضطرين للتسجيل في التأمين الصحي ويدفعون له مبالغ طائلة ولكن هذه الصناديق الصحية لا تقدم الرعاية المطلوبة، فهي تتنافس فيما بينها، وأصبح التعامل بشكل تجاري، فيقوم ما يقارب ال ٧٧,٤٪ من المقدسيين بالحصول على الرعاية الصحية الخاصة وهذا أيضاً يشكل عبئا مالياً مضاعفاً، فمن لا يملك المال لا يحظى بالخدمات الصحية المتميزة، ناهيكم عن أن المقدسيين خارج الجدار يعانون من ضعف الخدمات الصحية بشكل أكثر، لذلك يجب العمل على تطوير الخدمات الصحية وتحسينها كماً ونوعاً، كما يتطلب الأمر تطوير البنية التحتية والكادر المهني في مناطق المحافظة، ومساندة ودعم المؤسسات الصحية الفلسطينية داخل القدس مثل مستشفى المقاصد ومستشفى المطلع والمركز الصحي العربي.

٣- قطاع البنية التحتية:

تعاني التجمعات السكانية في محافظة القدس من ضعف خدمات البنية التحتية الأساسية (كالكهرباء والماء وشبكات الطرق الداخلية وشبكات الصرف الصحي) فيما تعاني مناطق أخرى من نقص الوحدات السكنية وصعوبة الحصول على سكن بسبب صعوبة الحصول على تراخيص.

٤- المؤسسات في البلدة القديمة والقدس بشكل عام:

الاحتلال الإسرائيلي كان ولا يزال يسعى لتهويد القدس القديمة على وجه الخصوص وهناك مخطط احتلالي تم الكشف عنه مؤخراً يدعو لتطهير الأهل المقدسيين من القدس القديمة على قاعدة التطهير العرقي حتى عام ٢٠٢٠م وفق حساباته الاحتلالية، وهذا يُلزمنا بمد يد العون من أجل ترميم كل مؤسساتهم شبه المعطلة في القدس القديمة، وتجديد كل أدوارها الدينية والاجتماعية والثقافية والتربوية والدعوية والصحية على صعيد الرجال والنساء والأطفال والشباب والمسنين وذوي الاحتياجات الخاصة، وما يندرج على القدس القديمة على وجه الخصوص من الحاجة إلى هذه المشاريع الهامة يجب أن يشمل في ذات الوقت كل القدس الشريف بدون استثناء كخطوة قريبة أو تالية وذلك أضعف الإيمان، كما أن الاحتلال الإسرائيلي وبعد أن كاد أن يتم بناء جدار الفصل العنصري حول القدس ها هو الآن يواصل إخراج كل مؤسسة ذات سيادة فلسطينية وراء الجدار **بمعنى خارج القدس**، ويواصل خنق ما تبقى من مؤسسات سواء كانت مدارس أو مستشفيات أوجامعات أو مراكز أدبية ورياضية وإعلامية وفنية وبحثية ونسائية،

وهذا يعني أننا مطالبون بمساندة هذه المؤسسات وتجديد دورها، لا بل نحن مطالبون بدعم بناء مدارس أهلية وإقامة منتديات أدبية ورياضية وإعلامية جديدة في القدس، بهدف الحفاظ على هوية جمعية شامخة لأهلنا المقدسيين لا تستدرجها مخططات التهويد – وما أكثرها – ولن تقبل الاختراق الاحتلالي.

٥- قطاع السياحة:

يعاني قطاع السياحة في محافظة القدس ومن جرّاء الأوضاع والإجراءات الإسرائيلية التي تتعرض لها المحافظة، وخاصة خلال إنتفاضة الأقصى من تراجع ملموس حيث أغلقت العديد من الفنادق، وتراجعت أعداد السياح الأمر الذي تسبب في فقدان العديد من الأيدي العاملة في قطاع السياحة (من عمال الفنادق والمطاعم، وعمال الحافلات السياحية، والأدلاء السياحيين) والذي كان مصدر رزقهم، كما كان له الأثر على إغلاق الكثير من المحلات التجارية التي تعتمد على بيع التراثيات الفلسطينية للسياح.

يجب العمل على دعم القطاع السياحي، وتشجيع الاستثمار الفلسطيني والعربي في هذا المجال، وخاصة مشاريع الصناعة السياحية، وشركات السياحة ومشاريع جذب السياح للمدينة المقدسة.

٦- قطاع الزراعة:

يعاني قطاع الزراعة في محافظة القدس من ضعف البنية التحتية للقطاع الزراعي، من حيث ارتفاع تكاليف مدخلات الإنتاج، وضعف قنوات التسويق ومنافسة المنتج الإسرائيلي للمنتج المحلي ومصادرة الأراضي الزراعية وبناء المغتصبات، إضافة إلى بناء الجدار الفاصل والسيطرة الإسرائيلية على مصادر المياه.

يتطلب الأمر هنا تطوير وتحسين البنية التحتية للقطاع الزراعي وتوفير مياه الري، وتوفير قنوات التسويق للمنتج الزراعي المحلي، وحماية المزارعين، وتشجيع الإستثمار الزراعي.

٧- الاستثمار في القدس:

الاحتلال الإسرائيلي الذي كان ولا يزال يوجه هذه الضربات إلى القدس كاد أن ينجح اليوم بتفريغ القدس من قدراتها التجارية والاقتصادية والإنتاجية، وهذا يعني أننا مطالبون بدفع أكبر عدد ممكن من المستثمرين المسلمين والعرب من أجل الاستثمار في القدس على صعيد إنشاء وحدات سكنية فيها، ودعم أسواقها في القدس القديمة خاصة، ودعم مشاريع استثمارية مشتركة مع مستثمرين مقدسيين مثل إنشاء الأبراج التجارية والمصانع الاستهلاكية ودعم ما هو قائم منها مثل شركة كهرباء القدس والمستشفيات والمراكز الصحية والتعليمية الفلسطينية.

٨- هدم منازل الفلسطينيين العرب في شرقي القدس:

لا شك أن هدم منازل الفلسطينيين العرب في شرقي القدس كان أداة من أدوات إحكام السيطرة على الأرض، فمنذ الاحتلال عام ١٩٦٧ بدأت السلطات الإسرائيلية في استخدام هذه الأداة لتهويد المدينة وتعزيز الاستيطان اليهودي فيها، وبالتالي تفريغها من سكانها العرب وتهجيرهم إلى خارج حدود المدينة، وتعبر هذه السياسة عن الحلم الصهيوني المعروف: "**أكبر قدر من الأرض مقابل عدد أقل من السكان العرب**». ويزيد عدد المساكن التي هدمت وفقط في القدس من حزيران ١٩٦٧ حتى اليوم عن ٨٧٠٠ مسكن **تحت شتى الذرائع الأمنية والتنظيمية والقانونية**، وقانون الاحتلال هو القوة.

استخدمت الحكومات الإسرائيلية المتعاقبة سلسلة من الادوات والسياسات المرافقة لسياسة هدم المنازل، وأصدرت قرارات وقوانين لتطبيق تلك السياسات ودعمتها بالطابع القانوني كتغطية على الأعمال الاستيطانية.

(جدول يظهر تصاعد إجراءات الهدم خلال السنوات الأخيرة)

السنة	عدد المنازل التي هدمت	السنة	عدد المنازل التي هدمت
١٩٩٤	٢٩	٢٠٠٢	٤٥
١٩٩٥	٢٥	٢٠٠٣	٩٩
١٩٩٦	١٧	٢٠٠٤	١٥٢
١٩٩٧	١٦	٢٠٠٥	١٢٠
١٩٩٨	٣٠	٢٠٠٦	١١١
١٩٩٩	٣١	٢٠٠٧	١٤٠
٢٠٠٠	١٨	٢٠٠٨ حتى شهر آب	٧٧
٢٠٠١	٤١	**المجموع**	**٩٥١**

والجدير بالذكر أن الجدول لا يتضمن المنازل التي قام السكان بهدمها بأنفسهم بأمر من سلطات الاحتلال وهو يساوي العدد الذي تهدمه المؤسسة الإسرائيلية، كما أن الاحتلال يركز في عملية الهدم على هدم البنايات المكونة من **(٤- ٧ طوابق)، لكن يبقى** هذا البناء(غير المرخص) في حسابات الاحتلال الإسرائيلي والذي يقدره الاحتلال بـ **٢٠,٠٠٠ بناء** هو السبيل لثبات الفلسطيني في القدس وحماية أرضه ومدينته أياً كانت توصيفات الاحتلال الإسرائيلي له (بناء غير قانوني – بناء غير مرخص)، وهو الذي يحول حتى الآن دون تهويد القدس ودون المساس بمقدساتها وأبنيتها المعمارية والتاريخية والأثرية، وهؤلاء «المتجاوزون» لقانون الاحتلال هم في أغلبهم من ذوي الدخل المتوسط والمتدني، يبقى هذا خيارهم للثبات في مدينتهم وحماية هويتهم العربية الاسلامية في مواجهة خيار الاحتلال باقتلاعهم من بيوتهم وأرضهم وإحلال المستعمرين اليهود مكانهم.

هذه الإجراءات حملت بعض المقدسيين لترك القدس والرحيل للسكن وتكوين أسرة في الضفة الغربية أو حتى الهجرة خارج البلاد مما أفقدهم حق المواطنة في المدينة، لكن الغالب منهم فضل البقاء والعيش مع أسرته في أوضاع سكنية غير لائقة بل مأساوية حفاظاً على بقائه في المدينة.

الإسكان وترميم البيوت المتهالكة:

يجب العمل على توفير السكن للمواطن وذلك من خلال بناء الوحدات السكنية، وتوفير الموارد اللازمة لترميم وإصلاح المباني – خاصة في البلدة القديمة – حيث يوجد ما يزيد عن ٤٠٠٠ بيت بحاجة إلى ترميم وصيانة، ومعدل تكلفة ترميم البيت حوالي ٣٠٠٠٠$، إضافة إلى دعم المواطنين في الحصول على تراخيص بناء، وتوفير الدعم المالي والفني والهندسي والقانوني لتنظيم الأراضي، ومساعدة المواطنين على الدفاع عن مساكنهم المهددة بالهدم.

آليات العمل:

يمكن توفير سبل الثبات للفلسطينيين في القدس وعدم مغادرتها مهما قست الحياة فيها والتمسك بأرضهم ومساكنهم وعدم التفريط بها وذلك من خلال:

١) إقامة صندوق إسلامي عربي لتمويل بناء المساكن، وتقديم منح لغير القادرين على تسديد الأموال.
٢) تمويل التكاليف لإصدار تراخيص بناء ومشاريع تنظيم الأرض الجماعية.
٣) الإسراع في توفير الأموال اللازمة لترميم مباني القدس القديمة التي بحاجة إلى ترميم ويزيد عددها عن الـ ٤٠٠٠ عقارٍ تقريباً، تكلفتها حوالي ١٠٠ مليون دولار "بمعدل ٣٠-٢٠ ألف دولاراً للعقار الواحد".

٤) نشر الوعي المتعلق بحقوق الانسان في السكن الملائم، وبكيفية الحفاظ على سكنه وأرضه والدفاع عنهما.
٥) تشجيع الاستثمار العربي والاسلامي في مجال امتلاك الأرض وبناء العقارات وفي مقدمتها الإسكان.
٦) إن الأحياء العربية في مدينة القدس بحاجة ماسة لتخفيف الضغط السكاني عنها، من خلال تأمين ١٥ ألف وحدة سكنية بشكل عاجل (تكلفة الوحدة السكنية حوالي ١٥٠ألف دولار)وترميم البيوت المتهالكة وإنشاء مباني عمودية.

٩ - جدار الضم والتوسع يسرق الأرض ويوسع المستعمرات:

جدار الضم والتوسع الغربي والشرقي منه، يمتد حوالي مئة كم٢ من عناتا شرقاً حتى قرية الطيرة غرباً، وإلى بيت لحم جنوباً وبيت جالا في الجنوب الغربي، ومن العيزرية وأبو ديس إلى شرق مستعمرة معليه أدوميم، في منطقة الخان الأحمر، ويضم سور الفصل العنصري ٢٣٤ كم٢ من أراضي الضفة إلى منطقة القدس، ويعزل حوال ٢٦٠,٠٠٠ فلسطيني بالقدس، عن امتدادهم الديموغرافي شمالاً في منطقة رام الله، وجنوباً في منطقة بيت لحم. يهدف جدار الضم والتوسع إلى ابتلاع الأرض وتوسيع المستعمرات ووضع الفلسطينيين في معازل تَحْرَمُهُم من التواصل والحركة، بالإضافة إلى نسف مقومات إقامة دولة فلسطينية مستقلة ذات سيادة وتهويد عاصمتها القدس، ويمثل عزل القدس عن بقية أجزاء الوطن بحيث تصبح القدس مدينة هامشية في الحياة الفلسطينية مقابل مراكز فلسطينية بديلة لها في رام الله وبيت لحم.

١٠- المخطط الهيكلي الإسرائيلي للقدس ٢٠٠٠-٢٠٢٠:

- يهدف المخطط لشطب مدينة القدس كعاصمة لفلسطين والتي هي مركز الحياة السياسة والإقتصادية والثقافية والصحية والدينية والإجتماعية للفلسطينيين بحيث «وضع بذهنية عنصرية دينية» لتصبح مدينة «الآباء الأوائل» حسب زعمهم.
- يُفَرّغ القدس من سكانها المقدسيين بحجة اكتظاظ أحيائها باستثناء الأحياء اليهودية، وبحجة الحفاظ على طابعها وتاريخها كمدينة دينية تاريخية بتحويلها إلى متحف، وبحجة مضاعفة الأرض الخضراء فيها ويسعى إلى شطب مخيم شعفاط وضاحية السلام وإخراجها عن ضاحية القدس.
- تحويل المناطق المحيطة بسور البلدة القديمة إلى حدائق وطنية – **احتلالية بالمعنى الأصح** – من باب النبي داوود إلى واد حلوة، ومن حي البستان إلى المغيرة في رأس العامود، وإلى السفح الغربي لجبل الزيتون وواد الجوز، والمنطقة الصناعية وكرم المفتي والشيخ جراح حتى طريق رقم ١، وهذا يستدعي ليس منع البناء في هذا النطاق المسمى بالحوض المقدس في قاموس الاحتلال، **بل هدم المباني حسب المزاج**، كما أن القرار بهدم ١٠٠ مسكن فلسطيني في حي البستان عدد سكانها ١٥٠٠ نسمة في سلوان لتكون بمكانها «حديقة داوود»؛إنما هو ليعزل الأقصى الشريف عن محيطه العمراني والديموغرافي ليتسنى للمستعمرين اليهود الإعتداء على الحرم وبناء «الهيكل» مكانه.

١١- قطاع التعليم:

يعاني قطاع التعليم في القدس العربية من مشاكل في الأبنية والغرف الصفية وذلك لصعوبة الحصول على رخص للبناء من البلدية لبناء المدارس، ولعدم توفر أراضي لهذه الغاية، يلجأ قطاع التعليم إلى شراء أو استئجار مباني سكنية لاستعمالها مدارس، لذا فهي غير ملائمة من الناحية التعليمية حيث تتراوح الكثافة الصفية فيها بين (٠,٥-٠,٩) متراً مربعاً للطالب الواحد، بينما النسبة العالمية تتراوح بين (١,٢٥-١,٥٠) متراً مربعاً للطالب الواحد، مما يؤدي

إلى اكتظاظ الطلبة في الصفوف وعدم توفر بيئة تعليمية جيدة، هذا عدا أن غالبية هذه المدارس تفتقر إلى الترميم والصيانة الدورية، خاصة المدارس الموجودة في البلدة القديمة حيث أن غالبيتها قديمة وبالرغم من ذلك فإقبال الطلبة عليها كبيراً لتمسك الأهالي بها لوجودها داخل الأسوار – الشعب الذي لا يستسلم «إقرأ» – للمحافظة على التجمع السكاني داخلها، وتفتقر تلك المدارس إلى الملاعب وساحات اصطفاف للطلبة، والمظلات الواقية والمختبرات العلمية والعلوم المنزلية والحاسوب.

الرقم	السلطة المشرفة	عدد المدارس	الـ% للمدارس	عدد الشعب	الـ% للشعب الدراسية	عدد الطلبة	الـ% لعدد الطلبة	عدد المعلمين	الـ% لعدد المعلمين
.1	المدارس الحكومية /الوزارة (الأوقاف الإسلامية)	38	26.0%	472	19.3%	13329	19%	746	20.8%
.2	المدارس الخاصة والأهلية	46	31.5%	627	25.7%	15663	22.3%	1008	28.0%
.3	المدارس التابعة لوكالة غوث اللاجئين	8	5.5%	105	4.3%	3561	5.1%	135	3.8%
.4	المدارس التي تشرف عليها البلدية والمعارف الإسرائيلية	54	37.0%	1240	50.7%	37604	53.6%	1700	47.4%
المجموع العام		**146**	**100%**	**2444**	**100%**	**70157**	**100%**	**3589**	**100%**

<u>الجهات المشرفة على التعليم في القدس الشريف</u>

- إن الواقع التعليمي في القدس هو حصيلة تعدد أنظمة التعليم المطبقة في المدينة المقدسة في ظل غياب سلطة تربوية واحدة، تشرف على هذا التعدد في أنظمة التعليم، وكذلك عدم خضوع هذه السلطات المتعددة إلى سلطة وطنية ذات مرجعية ملزمة، مما أدى إلى ظهور سلبيات في العملية التعليمية، إن **مجموع عدد المدارس في القدس(١٤٦) مدرسة**، وهي موزعة حسب الجدول التالي:

- **<u>جدار الفصل العنصري حول المدينة المقدسة</u>**، والحواجز العسكرية الثابتة على جميع مداخل المدينة، تؤثر سلباً على المسيرة التعليمية حيث تعيق من وصول الطلبة والمعلمين إلى مدارسهم الواقعة داخل الجدار خاصة وأن أكثر من (٢٠٪) يحملون الهوية الفلسطينية، هذا عدا عن المدارس الواقعة في مواقع متضررة بشكل مباشر ويفصلها الجدار عن المدينة المقدسة كالمدارس في بلدة الشيخ سعد، والمدارس في بلدة الزعيم الواقعة شرق مدينة القدس، والمدارس في مخيم شعفاط وعناتا، وكذلك مدارس الرام وضاحية البريد، التي فصلها الجدار العنصري عن المدينة وأعاق من وصول الطلبة والمعلمين إلى مدارسهم حيث ينتقل الطلبة والمعلمون عبر الحواجز العسكرية وجدار الضم والتوسع يومياً ليصلوا إلى مدارسهم الواقعة داخل الجدار أو خارجه مما يؤثر

سلباً على المسيرة التعليمية، حيث يوجد في القدس (٣٨) مدرسة تابعة لمديرية التربية والتعليم الفلسطينية يقع (١١) مدرسة فيها خارج الجدار و(٢٧) مدرسة داخله.

- كما تعاني المحافظة من نقص الكادر العامل في قطاع التعليم واعتماد الجهات المشرفة على التعليم على المدرسين من حملة هوية الضفة الغربية، كذلك ضعف الإرشاد النفسي والإجتماعي في المدارس.
- **يتطلب الأمر تطوير البنية التحتية للتعليم وتحسين نوعية التعليم في المدارس التي تشرف عليها الاوقاف وتوفير الكادر والمعلم المؤهل.**

كيف ننقذ القدس الشريف والمسجد الأقصى
"مخطط استراتيجي عام"

مقدمة لا بد منها:

حتى نحفظ المسجد الأقصى لا بد لنا أن نحفظ القدس الشريف وهذا يعني أن حفظ القدس الشريف هو ضرورة إستراتيجية لحفظ المسجد الأقصى، وحتى نحفظ القدس الشريف والمسجد الأقصى لا بد لنا أن نحفظ صمود الأهل المقدسيين وأن نوفر لهم كل مقومات هذا الصمود في القدس الشريف، وهذا يعني أن حفظ صمود الأهل المقدسيين في القدس الشريف هو ضرورة إستراتيجية لحفظ القدس الشريف وحفظ المسجد الأقصى، وبما أن القدس الشريف والمسجد الأقصى هما حق إسلامي عربي فلسطيني فإنه من الواجب على كل مسلم وعربي وفلسطيني على وجه هذه الأرض أن يدرك أن حفظ صمود الأهل المقدسيين في القدس الشريف هو ضرورة أساسية وإستراتيجية لحفظ هذا الحق الإسلامي والعربي والفلسطيني.

الخطة الإستراتيجية:

إن الخطة الإستراتيجية الأساسية لحفظ القدس الشريف والمسجد الأقصى هي السعي الجاد لزوال الاحتلال الإسرائيلي عنهما ولكن ريثما يزول لا بد من تبني خطة إستراتيجية استثنائية مؤقتة تهدف لإنقاذ القدس الشريف من خطر التهويد، وتهدف لإنقاذ المسجد الأقصى من خطر بناء هيكل أسطوري على حسابه، من أجل ذلك لا بد من عدة دوائر تحفظ دورها لأن الاحتلال الإسرائيلي كان ولا يزال يصر على تهويد القدس الشريف، وهاهو لا يزال يواصل سعيه الاحتلالي المحموم طامعاً بوضع يده الاحتلالية على كل أرض القدس الشريف بدون استثناء، وهذا يعني أننا مطالبون بالعمل الفوري الجدي والسريع على حفظ أرض القدس عن طريق عدة دوائر وهو أمر ميسر الآن، ولا ندري ماذا يحصل غداً، وهذه الدوائر المطلوبة هي:

الدائرة	التفصيل
الدائرة الحقوقية	رصد كل القوانين الجائرة التي فرضتها المؤسسة الاحتلالية، وترشيد الناس حول بناء البيوت بعيداً عن خطر الهدم، والعمل على إلغاء مصادرة الأراضي والبيوت والمؤسسات أو إغلاق بعضها، والدفاع عن البيوت المهددة بالهدم، بالإضافة إلى إعداد تقرير حقوقي سنوي عن مظاهر الظلم التي تقع على القدس والأقصى الشريف، وإلى آخر القضايا القانونية وإبرازها .

دائرة العلاقات الخارجية والإعلامية	تشجيع أكبر عدد من المستثمرين العرب والمسلمين من أجل الاستثمار في القدس، وإقامة طاقم إعلامي محترف يتابع جميع القضايا الإعلامية والتطورات من هدم ومصادرة وتغطية إعلامية لجميع الفعاليات، وبث هموم القدس من خلال مؤتمرات ونشرات وحملات إعلامية وأفلام وثائقية في جميع الفضائيات والتواصل معها.
الدائرة الاقتصادية	إعداد أرضية للمستثمرين المسلمين والعرب لاقامة مشاريع استثمارية ، اقامة هيئة تجارية لاصحاب المصالح المتنوعة ، دعم الفنادق والمصانع والشركات المقدسية ،وإقامة أحياء سكنية ، ودعم المنتجات المقدسية .
دائرة التخطيط والهندسة	مسح شامل لأراضي القدس وبيوتها والأوقاف والمقدسات فيها، وإعداد مخططات لإقامة المشاريع الحيوية التي تخدم الأهل المقدسيين، وتخدم تثبيتهم في أرضهم ومدينتهم، وتحافظ على المسجد الأقصى المبارك.
دائرة الشؤون الدينية والاجتماعية والمؤسسات	دعم ترميم البيوت والمؤسسات، ودعم شراء البيوت ووقفها وتحويلها لإسكانات للعائلات المقدسية، وإقامة المؤسسات لمعالجة القضايا والمشاكل الاجتماعية وتقوية الروابط بين حمائل القدس، ولا ننسى إقامة مراكز دعوية وإحياء مصاطب العلم في المسجد الأقصى، وربط جميع الأهل المقدسيين من مدارس ومؤسسات وأحياء مع المسجد الأقصى.

مؤسسة القدس للتنمية

منذ تأسيس مؤسسة القدس للتنمية والتي أخذت على عاتقها من أول يوم حَمْل هَمّ القدس الشريف وأهلها وحتى يومنا هذا، ونحن نعمل جادين من أجل هذه الغاية فنقوم بزيارات ميدانية واستكشافية أسبوعية ثابتة للمؤسسات والجمعيات المجتمعية والأهلية الفاعلة في القدس الشريف، كذلك زيارات الأهل في البيوت والأحياء وحارات القدس الشريف للتعرف على مشاكلهم (الحياتية، والاقتصادية، والصحية، والتعليمية، والتربوية، والدينية ....)، وتقديم المساعدات الممكنة والضرورية.

وفي هذه العجالة نطلعكم على أهم الفعاليات والنشاطات التي قمنا بها في القدس **الشريف منذ عام ٢٠٠٤ لغاية٢٠٠٩ /٠٨/٤**:

١) زيارات تعارف للمؤسسات التعليمية والصحية والثقافية والجمعيات المجتمعية الأهلية الفاعلة في القدس الشريف، للإطلاع على أوضاع هذه المؤسسات، وإبداء استعدادنا بتقديم المساعدات الضرورية والملحة حسب إمكانياتنا القانونية والشرعية والمادية لكثير من هذه المؤسسات، ومنها:

مدرسة دار الأولاد	جمعية نور العين للمكفوفين
مدرسة الثانوية الصناعية – دار اليتيم العربي	جمعية المقاصد الخيرية الإسلامية ومستشفى المقاصد
مدارس دار الأيتام الإسلامية الثانوية – القدس	جمعية بيت الرحمة الإسلامي للمسنين
مدراس النهضة الإسلامية الأساسية للبنات(أ) و (ب)	جمعية القدس العربية للمسنين- شعفاط
المدرسة العمرية في المسجد الأقصى	جمعية المكفوفين العربية
مدرسة الايتام الاساسية - الثوري	النادي التأهيلي للمصابين نفسيا
مؤسسة دار الطفل العربي	المركز الصحي العربي الجديد
كليتا الدعوة واصول الدين – جامعة القدس	مؤسسة المنار المقدسية الخيرية لخدمة المرأة والمجتمع
جمعية رياض الصالحين لتقدم التعليم وتطوير الأولاد – صور باهر – القدس	جمعية الوحدة الخيرية وجمعية السواحرة الشرقية
جمعية القدس للرفاة والتطوير – بيت حنينا	مركز القدس للحقوق الاقتصادية والاجتماعية

٢) مشروع ترميم البيوت والمؤسسات:

بعد الزيارات والجولات الميدانية في المؤسسات والبيوت قررنا الشروع بمشروع ترميم البيوت والمؤسسات وحسب الأولويات الضرورية، ومن أجل هذه الغاية قمنا بتكليف مهندس صاحب خبرة ودراية في هذا العمل. فقدم لنا ملخص التكاليف في الجدول التالي:

قائمة بأسماء المؤسسات والبيوت المشمولة في المشروع

تسلسل	أسم المدرسة	تكلفة المشروع
.1	المدرسة الثانوية الصناعية – دار اليتيم العربي	60000$
.2	مؤسسة / مدرسة دار الطفل العربي	6500$
.3	جمعية نور العين للمكفوفين (شراء وترميم العقار)	1.04000$
.4	بيت السيد محمد سرحان السلايمه	14800$
.5	بيت السيد عماد أبو الذهب	8400$
.6	بيت السيد خميس عوض الله	13000$
.7	بيت السيد راغب الجعبه	24000$
.8	بيت السيد عبد الغني أسعد أطوش	18810$
.9	المدرسة الثانوية الصناعية – دار الأيتام	140000$
.10	محمد أيوب يوسف شرباتي – إنشاء بيت	100000$
.11	يوسف أحمد خضر بدران	15000$
.12	بلال حمدي عبد المنعم شرباتي	100000$
.13	عماد أابو خديجة	28650$

(حيث أنجزت المؤسسة مجموعة من مشاريع الصيانة والترميم لعدد من المدارس والبيوت في القدس وخاصة داخل البلدة القديمة مثل مدرسة دار الأيتام الثانوية ، النهضة (أ) و (ب) ، دار الطفل العربي وترميم خمسة بيوت أخرى بتكلفة إجمالية (٧٩,٠١٠$).

٣) مشروع الإفطارات الرمضانية للمؤسسات والجمعيات في القدس الشريف:

المؤسسة	عدد الوجبات	ملاحظات
نقابة العمال – مستشفى المقاصد الخيرية	1150	تم تزويد العاملين في المستشفى وأهالي المرضى المرافقين لهم وهم من سكان الضفة الغربية وقطاع غزة بوجبات إفطار.
جمعية صوبا الخيرية الجذرية	200	تم توزيع الوجبات على الأيتام والمحتاجين.
جمعية المنار المقدسية الخيرية لخدمة المرأة والمجتمع	100	تم توزيع الوجبات على العائلات الفقيرة ضمن أمسية رمضانية.
النادي التأهيلي للمصابين نفسياً	100	كانت فعالية رمضانية للمعالجين «المصابين نفسياً» وتم توزيع الوجبات عليهم وعلى ذويهم.
جمعية نور العين للمكفوفين	60	ضمن أمسية رمضانية تم توزيع وجبات الإفطار على الطلاب المكفوفين وعلى ذويهم وعلى المرشدين كذلك تم توزيع 30 لعبة للأولاد
بيت الرحمة الإسلامي للمسنين	30	تم توزيع الوجبات للآباء المسنين المقيمين في بيت الرحمة.

٤) متابعة القضايا – قضائياً وقانونياً:

تم تكليف مكتب محامين من أجل متابعة بعض القضايا من الناحية القضائية والقانونية ومن أهم هذه القضايا :

القضية	ماهية القضية
حمام العين	حفر الأنفاق تحت البيوت للأهل قرب حمام العين – وتقدم المحامي للأهل بقضية للمحكمة الشرعية من أجل تثبيت الملكية للأهل وتوقيف الحفريات.
أراضي الأنصاري	قامت البطريركية ببيع الأراضي لليهود والتي احتكرتها من آل الأنصاري – فيقوم المحامي بمتابعة الملف من أجل إعادتها لأصحابها.
بيت الرحمة الإسلامي للمسنين	على بيت الرحمة مبالغ طائلة مديونية للبلدية بسبب ضرائب الأرنونا – يقوم المحامي بمتابعة هذا الملف من أجل إلغاء الديون المستحقة عليهم.

بيت عادل سليمان وسمير جمجوم	قضية خلافية بين السيدين المستأجرين من الأوقاف مع دائرة الأراضي العامة الإسرائيلية والتي تريد أن تستولي على البيتين بحجة أنهما بملكيتها، يجدر أن نذكر أن دائرة **الأوقاف لم تتدخل وتقف موقف المتفرج ولم تتدخل** قضائياً في الأمر - قام المحامي بتقديم التماس للمحكمة بعدما ترك هذا الملف محامون كثر.
دار محمد ابو سنينة	متابعة قضايا ديون الارنونا (ضريبة منازل) المستحقة للبلدية.
دار محمد يوسف شقير	بناء غير مرخص في حي سلوان – متابعة قضائية ضد البلدية.

٥) لقاءات مع شخصيات اعتبارية ومسؤولة في القدس الشريف: من أجل التباحث في قضايا عديدة تخص القدس الشريف وأهلها وتدارس قضايا تتعلق في الأراضي والعقارات وقضايا مختلفة لأهلنا في القدس الشريف لبحث إمكانيات التعاون المشترك فيما يخص الأهل في القدس الشريف بجميع مناحي الحياة.

من هذه اللقاءات:

* لقاءات وجلسات مع فضيلة الشيخ الدكتور عكرمة صبري – رئيس الهيئة الإسلامية العليا.
* لقاء مع السيد عدنان الحسيني – المستشار لشؤون القدس سابقاً واليوم يشغل منصب محافظ القدس الشريف.
* لقاءات مع السيد مصطفى أبو زهرة (أبو الأمين) رئيس جمعية الرفاه والتطوير.
* لقاءات مع رؤساء ومديري المؤسسات والجمعيات المختلفة في القدس الشريف.
* لقاء مع رئيس مجلس الأوقاف في القدس.

٦) زيارات تضامنية مع أهالي البيوت المنكوبة وتوكيل محامين لمتابعة قضاياهم:

الرقم	خيمة الاعتصام	الفعالية
١.	خيمة الاعتصام وادي حلوة – سلوان	مصادرة بيوت وأراضي خاصة لأهالي سلوان.
٢.	خيمة الاعتصام مع آل الأنصاري	قامت البطريركية ببيع الأراضي التي احتكرتها من آل الأنصاري إلى جمعيات استيطانية يهودية.
٣.	خيمة الاعتصام لمنزل أم كامل الكرد – الشيخ جراح	قامت السلطات بترحيل عائلة أم كامل الكرد من بيتهم بعد استيلاء المستوطنين عليه.
٤.	خيمة الاعتصام في منطقة بيت حنينا	لا تزال السلطات تطالب عائلات السيدين / عادل بدر سليمان وسمير رفاعي جمجوم بإخلاء البيتين بحجة أنه بملكية دائرة الأراضي الإسرائيلية العامة.
٥.	خيمة الاعتصام ماجد ابو عيشة – بيت حنينا	قامت السلطات بهدم العمارة التي تسكنها عائلة ماجد أبو عيشة بحجة أنها مخالفة للقوانين .
٦.	خيمة الاعتصام حي البستان – سلوان	قامت البلدية بتسليم إخطارات لـ ٨٨ عائلة من الحي من أجل إخلائهم من بيوتهم بحجة البناء غير المرخص وسيقام بدلاً منها حديقة توراتية.

٧.	خيمة الاعتصام حي العباسية الثوري	قامت البلدية بتسليم إخطارات لأصحاب ٣٥ شقة في عمارتين بحجة التجاوز في البناء المسموح لإخلائهم من شققهم وهدمها.
٨.	خيمة راس خميس – شعفاط	إخطارات إسرائيلية بهدم نحو ٦٠ شقة سكنية في حي رأس خميس.
٩.	حي الساحل جبل الطور	هدم بيت وإخطارات بهدم بيوت أخرى بحجة أنها على أراضي عامة.
١٠.	خيمة اعتصام عرب الجهالين	إخلاء السكان من أرضهم وإقامة مغتصبات استيطانية عليها.

التواجد المستمر في خيمة الاعتصام في دار الحلواني: أقيمت هذه الخيمة احتجاجاً على هدم باب المغاربة وبناء جسر من قبل السلطات الإحتلالية وما زالت فعالياتها مستمرة وتستقبل الوفود المتضامنة وتقيم الفعاليات المختلفة التي تحيي وتعزز الاحتجاج.

٧) مشاريع مستقبلية هامة ومُلحّة:

المشروع	الهدف	التكلفة الكلية
إكمال مشاريع ترميم البيوت والمؤسسات	تثبيت أهالي القدس في بيوتهم	١٢٠ مليون دولار على مراحل، حسب الامكانات
إعداد كتاب علمي بحثي متخصص بعنوان: القدس ماضياً وحاضراً ومستقبلاً	يعتبر هذا الكتاب الأول من نوعه في الشأن المقدسي وسيصدر باللغتين العربية والإنجليزية	٥٠ ألف دولاراً
إعداد مجسم معماري لكامل مدينة القدس	تقديم صورة دقيقة وواضحة للمشاهدين عن وضع المدينة طوبوغرافياً وحجم التهديدات والتحديات التي تواجهها	٢٢ ألف دولاراً
بناء حرم جامعي متكامل	توفير بيئة مناسبة للطلاب	مليون دولاراً
توسعة وبناء إضافي وترميمات لحرم كلية الدعوة وأصول الدين - جامعة القدس	حتى تتوفر إمكانية البناء	٢٥٠ ألف دولاراً تقريباً
شراء بيوت داخل البلدة القديمة	تحويلها إلى مراكز ثقافية وتربوية لسد احتياجات الشباب	٢٥٠ ألف دولاراً معدل تكلفة البيت الواحد
توفير جهاز تحميض الصور الكهربائية للمركز الصحي العربي	الجهاز قديم جداً وبطيء في الاستخدام لا يتلاءم مع الأجهزة الأخرى المتطورة في المركز	٢٠-٣٠ ألف دولاراً
أقامة معرض للمنتوجات البيتية المقدسية	إحياء التراث وتسويق المنتوجات المقدسية لدول الخارج	

بناء موقع خاص للمؤسسة على شبكة الإنترنت تحت عنوان «نبض القدس»	من أجل التواصل وبث هموم المقدسيين للعالم	٣ آلاف دولارٍ
تطوير البنية التحتية للتعليم	تحسين سلك التعليم في المدارس غير الحكومية	كل مدرسة حسب احتياجاتها الخاصة
إقامة مكتبة تختص بشؤون القدس	توفير كتب وتراث وأفلام وصوتيات عن القدس من أجل الحفاظ على تاريخ القدس	١٠٠ ألف دولارٍ في المرحلة الاولى

الإخوة المحسنين والداعمين في عالمنا العربي والإسلامي:

"وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ» **صدق الله العظيم**

«إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُوْلَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ»**صدق الله العظيم**

عن النبي صلى الاله عليه وسلم قال: «مَنْ بَنَى مَسْجِدًا يَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللَّهِ بَنَى اللَّهُ لَهُ مِثْلَهُ فِي الْجَنَّةِ».

صحيح مسلم

وإزاء حملة الطمس التاريخي والسياسي للحق الفلسطيني والعربي والإسلامي في مدينة القدس، فإننا نشدد على أن هناك تقصيراً على الصعيد العربي والإسلامي في الدعم المادي والمعنوي العربي والإسلامي بالشكل المطلوب.

كما أننا نؤكد أن المبالغ المطلوبة لإنقاذ القدس لا يمكن مقارنتها بمليارات الدولارات التي تصب من اليهود والمتبرعين لإسرائيل، وفي ظل تشجيع إسرائيل للسكان اليهود بالإقامة في القدس بإعطائهم ٢٥ ألف دولار منحة غير التسهيلات والقروض الميسرة.

فندعوكم لمد يد العون لإخوانكم في القدس لأننا مطالبون بدعمهم مالياً وفنياً ومعنوياً – لتلق الله بوجه كريم – من أجل تمكينهم من ترميم وبناء بيوتهم وبيوت أبنائهم وأحفادهم في كل مكان متاح في القدس الشريف ومن أجل الحفاظ على صمودهم وثباتهم في القدس وكلنا أمل أنكم لن تخذلونا لأنها القدس أرض الإسراء والمعراج، لأنها القدس قبلة المسلمين الأولى التي بارك الله فيها وما حولها، إنها القدس التي يرخص في سبيلها كل غال ونفيس.

Kudüs'te Yoksulluk

Dr. Hasan Sanallah

Çağdaş Araştırmalar Merkezi (Merkez Dirasat al-Muasarah)

Arapçadan çeviren Ayşe Bülbül

Yoksulluğun tanımı

Yoksulluk, çoğunlukla "onurlu bir yaşam için gerekli temel ihtiyaçlardan yoksunluk" olarak tarif edilmektedir. Bu tarif açlık, düşük eğitim seviyesi, ayrımcılık ve asosyallik gibi birçok konuyu kapsayan geniş bir tanımlamadır.

İyi hayat şartlarını sağlayacak yeterli bir gelir kaynağından yoksunluk, açlık, kötü beslenme, sağlık problemleri, eğitimsizlik ya da iyi bir eğitime ulaşamama, hastalıkların ve hastalık sebebiyle ölümlerin artması, kişinin barınacak yerinin olmaması, barınakların yaşamaya elverişsiz olması, güvenilir olmayan bir yerde yaşama, sosyal çevreden uzaklaşma ve farklılaşma gibi çeşitli koşullar yoksulluğun belirtileri olarak kabul edilir. Sosyal, kültürel ve medeni kanunların oluşmasında söz sahibi olamamak da bunlara eklenebilir.[1]

Zikredilenlere ek olarak şunları da söyleyebiliriz: Yoksulluk; kaynak, imkân, tercih, emniyet gibi alanlar ile normal yaşam şartları seviyesine ulaşabilme hakkı ve medeni, kültürel, iktisadi, siyasi, içtimai vb. haklardan sürekli ya da kronik mahrumiyetten doğan bir insanlık hâlidir. Bazen de yoksulluk, kişinin kendisine sunulan kaynaklara hüviyeti, akidesi veya yaşadığı mekân nedeniyle ulaşamamasından kaynaklanır.[2] Filistin'de, bilhassa Kudüs'te yoksulluğun kaynağı, yasaların belirlenmesinde Filistinlilere söz hakkı tanınmamasıdır. Söz konusu hak, uluslararası anlaşmaların birçoğunda geçmektedir.[3]

Belirlenen uluslararası yoksulluk sınırına göre (kişi başına günde 1 dolar) dünya ülkelerinin yoksulluk düzeyinden bahseden uluslararası raporlar dünyaya yanıltıcı sonuçlar sunmaktadırlar. Bu raporları temel alan bazı devletler, ülkelerindeki yoksulluk oranlarının %2-3 olduğunu belirterek övünüyorlar ki bu gerçekten düşük bir seviyedir. Oysa ki

hesaplama 1 değil de 2 dolar esas alınarak yapılırsa yoksulluk seviyesi çok az görünen bazı ülkelerde bu oranın %30'lara kadar ulaştığı görülür. Bu durum, belirlenen yoksulluk sınırı hakkında birçok araştırmacının zihninde soru işaretleri oluşturmaktadır.

Şüphesiz, yoksulluğun ölçülmesinde kullanılacak olan kriter/ölçüt bir ülkeden diğerine farklılık arz eder. Gelişim seviyesi ülkeden ülkeye, toplumdan topluma değişir. Bu sebeple ölçümler yapılırken ölçütlerin doğru belirlendiğinden emin olunmalıdır. Diğer yandan sadece ölçütlere dayanmak ne ilmî ne de mantıkidir ve birçok ülkenin ve farklı şartlarda bulunan birçok azınlığın gerçek durumunu yansıtmaz.

Uluslararası İnsan Hakları Beyannamesi 1948'de yoksulluğu insan hakları konularına dâhil etmiştir. Bunun gerçekleşmesi için birçok kuruluş, farklı münasebetlerle bu isteğini dile getirmiştir. Bunların arasında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu da bulunmaktadır.[4]

Yoksulluk terimi Beyanname'de ekonomik, sosyal ve kültürel haklar konularında ayrı bir başlık altında incelenmese de farklı başlıkların içerisinde tekrarlanan bir konudur.[5] Yine de bu terim, Komisyon'un temel konularından biridir. Çalışma hukuku, iyi hayat standartlarında yaşayabilme, barınma, beslenme, sağlık ve eğitim, Beyanname'nin temel konuları olup hepsi de yoksulluğun kökten yok edilmesi hususuyla doğrudan bağlantılıdır.

6 milyar olan dünya nüfusunun 2,8 milyarı günlük 2 doların altında bir harcamayla geçimini sağlamaktadır; 1,2 milyarı ise günlük 1 doların altında harcama yapmaktadır.[6] Bu şaşırtıcı rakamlar İnsan Hakları Beyannamesi'nin, Siyasi ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin geniş çapta ihlal edildiğini göstermektedir. Kadınların erkekler karşısında ayrımcılığı ile çocuk hakları ve insan hakları konusunda hazırlanan farklı uluslararası anlaşmalar için de aynı durum geçerlidir. Gelişmiş birçok ülke, azınlıklar ve yerliler gibi dezavantajlı topluluklar barındırmaktadır. Yine bazı zengin ülkelerde hem kırsal hem de merkezî bölgelerde varlığın ortasında yokluk çeken insanlar bulunmaktadır.

Giriş

İsrail 1967'de Kudüs'ü işgal etmiş ve 22 Ağustos 1980 tarihinde onayladığı anayasa gereğince Doğu Kudüs'ü topraklarına katmıştır. Ardından 2002 yılında Batı Şeria ve Kudüs'ü birbirinden ayıran bir duvar inşa edilmeye başlanmıştır. Bu durum toplumsal sorunları ve eğitim sorunlarını ikiye katlamıştır. İsrail işgali ve İsrail'in arazilere el koyup bu arazileri kendi sınırları içine dâhil etmesi sonrasında uzun bir zaman geçmiştir. Bunların başında kutsal şehrin Yahudileştirilmesi için ortaya konulan hummalı çalışmalar gelmektedir. İsrail işgalinin sebep olduğu çöküntülerin en başta geleni ise hiç şüphesiz yoksulluktur. Hedefe ulaşmak için yoksulluk, planlı bir şekilde kullanılmıştır. Bu planlar

bir taraftan Kudüs'te yaşayan halkın göç etmesini ve şehrin boşaltılmasını amaçlarken diğer taraftan Yahudileştirme çalışmalarını desteklemiştir.[7] Kudüs Siyasi Araştırmalar Merkezi'nin açıklamalarına göre Kudüs'te yoksulluk oranı Araplarda %63,5 iken Yahudilerde %36'dır. Durum öyle bir hâl almıştır ki, bazı Kudüslü aileler çocuklarını şehrin batısında bulunan Yahudi mahallelerinin çöplüklerine metal toplamaya gönderir olmuşlardır. Çocuklar topladıkları metal parçalarını anlaştıkları Araplara satmakta; aile reislerinin boğucu bir siyasetle inşa edilen duvar nedeniyle geçim sıkıntısı yaşadığı bir dönemde, kıt kanaat geçinen ailelerine destek olmaya çalışmaktadırlar.[8]

Kudüs'teki yoksulluğa genel bir bakış

İsrail son 40 yılda işgal ettiği toprakları ucuz iş gücü olarak kullanmış ve buna ek olarak işgal ettiği topraklarda -bilhassa Doğu Kudüs'te- iktisadi yönden hiçbir gelişme olmamasına özellikle gayret etmiştir. 2005 yılında Şaron hükümeti Filistinli işçileri İsrail'den çıkarmıştır. İsrail, işgal siyaseti sebebiyle, Utanç Duvarı'nın inşası ile oluşan iktisadi zararların hiçbirini üstlenmemiş ve sorumluluğu üzerinden atmıştır.[9]

Duvarın inşasından sonra Filistinli işçiler evlerinden birkaç dakika uzaklıktaki iş yerlerine gidebilmek için uzun mesafeler katetmek ve İsrail kontrol noktalarında saatlerce beklemek zorunda kalmışlardır. Örneğin Kudüs'e yakın olan Ebu Deys köyü civarında üç tane askerî kontrol noktası bulunmaktadır: Kudüs'ün doğusundaki Kalandiya kontrol noktası, şehrin batısındaki Zeytun Dağı kontrol noktası ve güneydeki Beytüllahim kontrol noktası. Ebu Deys Kamu Hizmetleri Birliği Sekreteri Nasır Ubeydat şöyle diyor: "Burada iş yerine gitmek isteyen bazı kişiler, coğrafi konum olarak iş yerlerine sadece 10 dakikalık uzaklıkta olmalarına rağmen her sabah yedi saatlik bir mesafe katetmek zorunda kalıyorlar. Kontrol noktaları sebebiyle evlerinden sabaha karşı 04.00'te çıkmak zorundalar. Bazen de İsrailli askerlerin kontrolleri esnasında saatlerce beklemek zorunda kalıyorlar; çünkü askerler onları istedikleri kadar tutabiliyorlar."[10]

Duvarın Kudüs dışında bıraktığı birçok yerleşim yeri, eğitim, sosyal yaşam ve iş imkânı sağlayan hizmet binalarından yoksundur. Bu yüzden Kudüs, bu yerleşim yerleri için yaşam kaynağı olan bir atar damar hükmündedir ve İsrail bu damarı kolaylıkla kesmiştir.

İsrail ayrıca 30 yaşına girmemiş gençlere işe girme hakkı vermemektedir. Bu nedenle evlenmeyi düşünen gençler, duvarın inşasından sonra, daha kendini geçindiremezken işsiz olarak nasıl aile geçindirebilecekleriyle ilgili bin tane hesap yapmak zorunda kalmaktadırlar.[11]

Duvar nedeniyle Kudüs sınırı dışarısında kalan mahallelerin sakinleri, Kudüs'te çalışabilmek üzere İsrail otoritelerinden izin almak için dilekçe yazmakta; ancak bu dilekçelerin birçoğu incelenmeden geri çevrilmekte ve bir kısmı da güvenlik merkezlerine hava-

le edilmektedir. Buraya gelen dilekçelerin sahipleri, istihbarat teşkilatı lehine çalışmaya zorlanmakta; bunu kabul etmemeleri durumunda ise asla çalışma izni alamamaktadırlar.

Diğer yandan, şehir içinde çalışma ruhsatı alabilen işçiler, işveren tarafından kullanılmakta ve emeği çalınmakta; arkalarında güçlü bir elin olduğu hatırlatılarak kendilerine şantaj yapılmakta ve tehdit edilmektedirler. Çalışması sonucu işçinin alabildiği ücret ise çalıştığı her saat başına sadece 1 dolardır.

İsrail hükümetlerinin Doğu Kudüs hakkındaki temel hedefleri

İsrail, 1967'de Kudüs'ü işgalinden bu yana Doğu Kudüs'teki egemenliğini sarsacak her çabayı bertaraf etmeye yönelik bir demografik yapının inşası için çalışmıştır. Bu nedenle şehirde Yahudilerin sayısının artmasını, ancak buna mukabil olarak Arapların sayısının azalmasını hedefleyen planlara başvurmuştur.

2005 yılında Doğu Kudüs'te yaşayanların sayısı yaklaşık 723.700 kişiye ulaşmıştır. Bunların %67'si Yahudi, %33'ü ise Arap'tır. 1967'de haczedilen Batı Şeria'daki halkın ise %45'i Yahudi, %55'i Arap'tır. İsrail, demografik dengeyi şu yollarla bozmuştur:

- Kudüs'ü, çevresindeki yerleşim bölgelerinden ve Batı Şeria'dan ayırmak; ki bunu Utanç Duvarı ile gerçekleştirmiştir.
- Filistinlilerin arazilerini haczetmek, buralara Yahudilerin faydalanacağı binalar inşa etmek ve ruhsatları olmadığı bahanesiyle binalarını yıkmak suretiyle Arapların aleyhine ayrımcılık siyaseti yürütmek.
- Doğu Kudüs'teki Arapların birçoğunun vatandaşlığını iptal etmek ve bazılarının da dışarıda yedi yıldan fazla kalması gerekçesiyle sosyal haklardan faydalanmalarını engellemek.
- Arapların aleyhine bütçe dağılımı uygulamak: Bütçenin büyük bir kısmı Batı Kudüs'e ve Doğu Kudüs'teki Yahudi mahallelerine ayrılmıştır.

Doğu Kudüs, Batı Şeria'daki diğer yerleşim bölgeleri gibi işgal edilmiş bir bölgedir; bu yüzden uluslararası hukuk, burayı işgal edilmiş Batı Şeria şehirleriyle bir görmektedir. Buna göre İsrail'in bu bölgeyi sınırları içine dâhil etmesi, uluslararası anlaşmalar hukukunun apaçık bir ihlalidir. İsrail bunu her ne kadar siyasi bir kalıba uydurmaya çabalasa da Doğu Kudüs'teki tüm uygulamalarının kanunlara aykırı olduğunu söyleyebiliriz.[12]

İsrail 1964'te Batı Kudüs'ün çevresinde 38.000 dönümlük yerleşim yerini işgal etmiştir. Doğu Kudüs, 6.000 dönümlük bir alanda kalmıştır. Bununla da kalmayıp, içlerinde Beytüllahim ve Beyt Cala'nın da bulunduğu 28 şehri ve köylerini de içine alan Batı Şeria'nın 64.000 dönümünü de topraklarına katmıştır. İsrail böylece, işgal altında olan Doğu Kudüs ve Batı Şeria topraklarına nazaran Kudüs belediye sınırlarını üç katına çıkmıştır.

İsrail, Kudüs'ün sınırlarını belirleyen kriterin demografik etken olduğunu iddia etmektedir. Böylece daha az Filistinlinin yaşadığı bölgelere hükmedebilecektir. Bu sebeple

birçok köyü boşaltmış ve topraklarına el koymuştur. Bu topraklar Filistinlilerin ziraatla uğraştıkları topraklar olduğundan, Filistinliler ekonomilerinin temelini oluşturan bu kaynaklardan mahrum kalmışlardır.

İsrail, işgal sonrasında tek tek mesken kontrolü yapmış ve herhangi bir sebepten dolayı evinde oturmayan herkes Kudüs'te yaşama hakkını kaybetmiştir. Geride kalan Araplara ise haklarından feragat etmeleri için zorlayıcı şartlar getirilmiştir. İsrail Devleti'ne sadakat yemini etme veya Filistinli olduğunu inkâr etme gibi şartlar, örnek olarak verilebilir. Bu şartları kabul edenlerin arkalarına kuvvetli, koruyucu bir güç almış olacakları vaat edilmiştir. Filistinlilerin çoğu ise İsrail vatandaşı olmayı reddetmiştir, bu sebeple de İsrail kendilerine askerî kanunlar uygulamıştır.[13]

İsrail, Kudüs'te yaşayan Araplara göçmen muamelesi yapmakta, Yahudilere ise oranın asıl halkı gibi davranmaktadır. Oysa ki silah zoru ile ve tüm kanun ve anlaşmaları yıkarak oraya gelip yerleşenler kendileri; Araplar ise oranın asıl halkıdır. Arapların Doğu Kudüs'te oturum hakkı sadece yerleşim, çalışma ve bazı sosyal hakları içermektedir. Sürekli oturum, koruma şartları gereği sadece çocuklara verilmektedir. Bir erkeğin eşi, eğer Kudüs dışında ise aile birleşmesi dilekçesi yazması gereklidir. Ne var ki Ekim 2000 olayları sonrasında olağanüstü hâl kararları ile bu taleplerin değerlendirilmesi durdurulmuştur.

Kudüs, dünyadaki en yoksul şehirlerden biridir. Batı Kudüs'te Yahudi bir ailenin aylık toplam geliri ortalama 7500 şekel iken Arap bir ailenin aylık geliri yaklaşık 2800 şekeldir. Kudüs şehir yönetimi Doğu Kudüs'ü, vergilerden gelir elde edilen bir bölge olarak görmektedir. Kudüslü Arap bir aile, aylık gelirinin çok üstünde bir vergi yükü ile mükellef tutulmaktadır. Bu zor şartların şehirdeki işsiz sayısının çok olmasını gerektirmesine rağmen, 2004 yılında işsizlik oranı %4 olarak ifade edilmiştir. Bu oran, dindar Yahudilerin işsizlik oranı olan %24'ün yanında itibar edilmeyen bir rakamdır. Siyasi ve demografik bakış açısıyla, ırkçı bir ayrımcılık güdülerek işlerinden mahrum edilen Kudüslü Araplara uygulanan siyasetin göz ardı edilmesi nedeniyle, Kudüs'teki işsizlik ve yoksulluk oranı hesaplanırken şehrin %32'sini oluşturan Doğu Kudüs hesaba katılmamıştır. Oysa ki bazı uzman kaynaklara göre bu kesimde yoksulluk oranı %20'lerdedir.[14] Başka bir veride ise bazı araştırma merkezlerinin ortaya koyduğu %20'lik oranın daha da yükselebileceğinden bahsedilmektedir. Çünkü âdeta hayatları kuşatılmış olan Doğu Kudüs halkı, İsrail'in uyguladığı sağlık ve güvenlik hizmetleri ile sosyal hizmetler alanlarındaki baskılarla, sınırlamalar ve ayrımcılıklarla karşı karşıyadır. Diğer yandan dindar Yahudiler, çoğunlukla belediyeden hiçbir talepleri olmasa da özel destek ve ayrıcalıklara sahiptirler. Belediye Refah Birimi, yoksulluk sınırı altında yaşayanların oranını %40 olarak belirlemiştir.[15] Demografik, siyasi ve etnik sınırlamalar uygulanan işgal topraklarında Arap aileler arasında bu oran çok daha fazla olabilir.

Kudüs ekonomisinin düzelmesi için çalışanların ücretlerinin ortalaması yükseltilmelidir. Bu uygulama ticari hareketliliğe destek olacak ve böylece ekonomik gelişme sağlanacaktır. Daha iyi gelir getirecek ve yeni iş alanları açacak işletmeler kurmak için yeni yollar düşünmek gerekmektedir. Düşük gelirlerden en çok etkilenenler tüccarlardır. Güvenlik şartları ticarete zarar veren etkenlerdir; çünkü bu sebeplerden dolayı şehre pek fazla ziyaretçi gelmemektedir. Bu da, geliri turizme dayanan Eski Kudüs tüccarlarının ekonomisini derinden etkilemektedir.

Eski Kudüs halkı, şehirdeki ekonomik durumun zorluğunu siyasi muamelelere bağlamaktadır. Her şeyden önce şehrin doğu kesimindeki Araplara insan muamelesi yapılmalı ve İsrail'in kendilerine her gün uyguladığı baskı ve zulümler sona erdirilmelidir. Şehir halkına ayrıca, çevredeki yerleşim yerlerine ulaşım ve şehre giriş çıkış hakkı verilmelidir. Aynı uygulamalar Batı Şeria için de geçerlidir. Ayrıca İçişleri Bakanlığı gerekli sosyal hizmetleri sunmalı, vergiler ise şu an olduğu gibi ırkçı demografik siyasetlere göre değil, aylık gelir seviyesine göre adil bir şekilde uygulamalıdır.

Kudüs halkının yaşadıkları, Kudüs'te yaşanan trajediyi gözler önüne sermektedir. Doğu Kudüs'te yayımlanan en önemli günlük gazetelerden olan *Kudüs* gazetesinin başyazarı Mervan Ebu Zelf şöyle söylemektedir: "Kudüs'teki ekonomik durum artık dayanılmaz hâle geldi. Direniş hareketi başladığından bu yana İsrail Doğu Kudüs'ü Filistin ekonomisinden ayırdı ve ekonomik düşüş yaşandı. Örnek olarak Selahaddin Caddesi'ni gösterebiliriz. Geçmişte ziyaretçilerin sesleriyle uğuldayan bu parlak caddede bugünün İsrail siyaseti nedeniyle hiçbir müşteri bulunmuyor ve cadde can çekişiyor."

Doğu Kudüslü halk, ırkçı siyaset nedeniyle Batı Kudüs'te hem kamu alanında hem de özel sektörde bir işe girmekte zorluk yaşamaktadır. Doğu Kudüs, ihmal edilmiş durumdadır. Yolların bakımdan geçmesi gerekmektedir ve drenaj kanalları iş göremez durumdadır. Çöpler düzenli bir şekilde toplanmamaktadır ve bütün bu hizmetlerin aksamasında ekonomik durumun etkisi büyüktür.

Doğu Kudüs'ün bu zor şartları, İsrail sultasının Arap halkını göçe zorlamak amacıyla sergilediği kasıtlı ihmalin sonucudur. İsrail, Doğu Kudüs'ün altyapısını düzenlemeyi reddetmiştir. Bazı Avrupa Birliği ülkeleri bölgeye bu konuda yardım eli uzatmak istese de İsrail buna şiddetle karşı çıkmıştır.

Doğu Kudüs'te yaşam şartlarının kötü olmasının temel sebeplerinden biri de belediyenin kendi içinde ticari bir desteğe sahip olmamasıdır. Bu ise ticari işletmelere gelirlerinin çok üstünde vergi yüklemesi yapılmasına neden olmaktadır. Bu durumun iyileştirilebilmesi için şehirdeki üniversite mezunlarının değerlendirilmesi, şehre ziyaretçi çekecek alanların geliştirilmesi ve Filistin-Arap turizminin canlandırılması, yüksek öğrenimin teşvik edilmesi, modern Arapça eğitimini destekleyecek yöntemlerin bulunması ve üniversite mezunlarına iş imkânlarının sağlanması gerekmektedir.[16]

Planlı dışlama politikası

Şeyh Sa'd mahallesi, Kudüs'ün güneyinde yer alan ve şehir merkezine yakın bir doğu mahallesi ve Batı Savahira ve Cebel'ul-Mukebber mıntıkasının bir parçasıdır. Bu yerleşim yerinde beş bedevi aile yaşamaktadır. 1967'de İsrail Batı Şeria'yı işgal ettiğinde bu bölgeden 70 km²yi nüfuzu altında tuttuğu topraklara dâhil etmiştir. Böylelikle Batı Savahira ve Cebelu'l Mukebber, bu topraklar dâhilinde kalmıştır ve İsrail bu bölgenin vatandaşlarının daimi olarak buranın vatandaşları olarak kalacağını ilan etmiştir. 1993'e gelindiğinde ise İsrail bu bölgenin kapılarını kapatmış ve bölgede yaşayan vatandaşlardan mavi kimlik (İsrail kimliği) taşıyanların dışındakileri şehir idaresinin izni olmadan Kudüs'e girişten men etmiştir. 2002 yılında İsrail ordusu, bu bölgeyi Cebel'ul-Mukebber'e bağlayan tek yolu beton küplerle kapatmış ve buranın halkının Kudüs'e ulaşımını engellemiştir. Bu plan, İsrail'in bölgede yaşayan 2.200 kişiden kurtulmasını sağlamıştır. Kudüs'e girişi yasaklananlar işinden, hatta iş yerinden olmuştur. Bu kişiler şu an akrabalarının yardımları ile geçinmektedirler. Akrabalarının kendilerini ziyareti ise neredeyse imkânsız hâle gelmiştir. Acil durumlarda ambulanslar bile bölgeye girememekte ve bölge halkı hastalarını yürüyerek beton perdenin başka bir köşesine taşımak zorunda kalmaktadır. Bölgeye ticari mal ve petrol girişi neredeyse imkânsız bir hâl almıştır. Halk Kudüs'ten aldığı yakıtı yaya olarak küçük varillerle taşıyarak bölgeye nakletmektedir. Bu zor şartlar, yaklaşık 500 kişinin bu bölgeden göç etmesine sebep olmuştur.

Birçok kişi mavi İsrail kimliği taşımasına rağmen bu bölgeden Doğu Kudüs'e göç etmiştir. İsrail'in ırkçı siyaseti sonucu bölgede sadece 1700 kişi kalmıştır ve bu insanlar zorluklar ve hayat gailesi içinde yaşamaktadır. İsrail bu bölgenin coğrafi, ekonomik ve kültürel açıdan bağlı olduğu Cebelu'l-Mukebber ile arasındaki hayat bağını, ortalarına bir duvar inşa ederek tamamen kesmiştir. Bu da bölgede yaşayan mavi İsrail kimliği olan vatandaşların, Kudüs siyasi nüfuz bölgesinin dışında kaldıkları için zamanla vatandaşlık haklarını tamamen kaybetmeleri demektir. Bu icraatlar, bu dışlanmış mahalledeki hayatı çekilmez kılmayı hedeflemektedir. İsrail buradaki halkın Kudüs'e sadece Cebel-i Zeytun noktasından girmesine izin vermektedir ama burası da mahalleye 7 km uzaklıktadır. Bununla birlikte buradan geçişlerde taşıtlara müsaade edilmemektedir.

2002 yılında mahalle halkı duvar inşası kararına itiraz etmişlerdir. Bunun üzerine Kudüs Selam Mahkemesi Karar Heyeti, Şeyh Sa'd mahallesinin Batı Savahira'nın (Cebelu'l-Mukebber)[17] bir parçası olması sebebiyle duvarın yerinin değiştirilebileceğine karar vermiştir. Mahkemenin kararından sonra sınır askerleri halka yönelik baskılarını artırmış; lise öğrencilerinin Kudüs'e geçişini ve İsrail'den mahalleye malzeme girişini yasaklamışlardır.[18]

Şeyh Sa'd mahallesi etnik ayrım duvarının dışında kalan birçok mahalleden sadece bir tanesidir. İsrail'in ayrım duvarının dışında kalması için ısrar ettiği 60.000 kişi, etnik

ayrım siyasetinin apaçık bir göstergesidir ve yoksulluk bu siyasetin sonuçlarından biridir.

İsrail, 1967 sınırlarını ihlal ederek inşa ettiği duvar ile şu gerçeği görmezden gelmektedir: Filistin Kudüs'ü döneminde Kudüs şehir sınırları her iki taraf için de farazi sınırlardı; şimdi ise şehir gittikçe artan bir nüfusla karşı karşıyadır. Bu da ekonomik ve sosyal alanlarda şehir sınırlarına nefretle bakılmasına sebep olmuştur.

Şeyh Sa'd mahallesi sadece küçük bir örnektir. Ebu Deys ve binlerce Filistinlinin yaşadığı Ram gibi yerleşim yerleri de aynı durumdadır. Oysa ki buralarda yaşayan halkın yarısından fazlası İsrail kimliği taşımakta ve Kudüs'e giriş ve orada yaşam hakkına sahip bulunmaktadır. Buna rağmen bu insanlar, yaşam merkezi olan Kudüs'ten ayrılmış bulunmaktadırlar.

Duvar, vatandaşların insanca yaşam hakkını, gerekli ihtiyaçlarını temin etmelerini ve iyi standartlarda bir hayatı engellemektedir. Aynı zamanda tıbbi yardım konusunda da mahrumiyete sebebiyet vermektedir. Öğrencilerin geçişlerine izin verilmemesi suretiyle eğitim de engellenmektedir. Bunlara ilaveten Kudüs'ten duvarın öbür tarafına temel gıda maddelerinin ulaşması da engellenmektedir.

Şeyh Sa'd mahallesinin trajedisi, Kudüs'ün diğer bazı mahallelerinde daha acı diyebileceğimiz bir şekilde yaşanmaktadır. İsrail Kefer'akb, Ra's Hamis, Muhayyem Şa'fat, Hayyisselam gibi diğer birçok mahallenin duvar dışında kalmasını kararlaştırmıştır.

Duvarın inşası, civarda yaşayan Kudüslüler arasında, Doğu Kudüs ve çevresindeki mahalleler arasında bir yerde kalma korkusuyla, önceden yaşadıkları mahallelere bir göç dalgası oluşturmuştur.[19] Doğu Kudüs'e hicret edenlerin sayısını on binlerle ifade eden kaynaklar vardır. Bu göçler, şehirdeki ekonomik sıkıntı nedeniyledir ve Doğu Kudüs'teki Filistin mahallelerinde boğucu bir nüfus artışına sebep olmuştur. Nüfus artışı ise işsizliğin ve yoksulluğun artmasına yol açmış; bu da İsrail'in kısıtlamalarından kaynaklanmış ve suç oranlarında artışla sonuçlanmıştır.

Mahkeme ikrarı, Şeyh Sa'd mahallesinin İsrail için herhangi bir tehdit oluşturmadığını güçlendirmektedir. Bu da Filistin gençlerine yöneltilen gerçek dışı suçlamaları ortaya koymaktadır. Etnik ve demografik temellere dayanan bu suçlamalar, İsrail'in Filistinli gençleri yoksullaştırma ve Kudüs'ten göçe zorlama politikasına sahip olduğunu göstermektedir. İsrail, Kudüs'teki Arapların sayıca çok olduklarının, sosyal ve ekonomik yönden zayıf bırakılmaları nedeniyle yaşadıkları zorlukların farkındadır. Buna rağmen İsrail Sosyal Yardım Merkezi bu gerçeği göz ardı etmektedir. İsrail araştırma birimleri, Kudüs şehrinin yoksulluk dağılımında Arap halkın yoksulluk düzeyini az göstermek için şu verileri göz ardı etmektedirler:[20]

1. Vatandaşlığı ellerinden alınan kişilerin yoksulluk düzeyi hesaba katılmamaktadır.

2. Uzaklaştırma ve etnik ayrımcılık siyasetine değinilmemektedir.

3. Evlerin yıkılması ve topraklara el konulması siyaseti uygulanmaktadır.

4. Arap İnsan Hakları Sözleşmesi ihlal edilmekte ve Doğu Kudüs'te etnik ayrım duvarının dışında kalan noktalar dışlanmaktadır.

Kudüs'teki ailelerin yoksulluk oranından bahseden rapordaki %32 oranı, birçok ailenin göz ardı edilmesiyle ortaya çıkan bir sonuçtur. Şehirdeki Arap halkın maruz kaldığı tüm ayrımcılıklar dikkate alınırsa bu oran çok yükselecektir. Doğu Kudüs'te yaşayan ailelerin %62'si, çocukların ise %56'sı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Eğer bütün ilmî veriler dikkate alınırsa şehirdeki özellikle Arap halk arasında bu oranın yükseldiğini görürüz. Resmî veriler, Doğu Kudüslü çocukların %75'inin yoksul olduğunu söylemektedir. Ve bu oran siyasi, demografik ve ekonomik ilişkilerin kesilmesiyle artmaya aday bir orandır.

Kudüs'teki sosyal yardım birimi, şehir halkının ihtiyaçlarının olduğu bilinmesine rağmen devletin şehrin refahı için yeterli bütçe ayırmadığını iddia etmektedir. Bunun başlıca sebebi, Kudüs şehir bütçesinin büyük bir kısmının sömürgeleştirme ve Yahudileştirme çalışmaları ve tünel kazımı için harcanmasıdır. Bütçenin tümü, şehirdeki Arap halka karşı uygulanan politikalara ayrılmaktadır. İsrail ekonomik göstergeleri, Kudüs'te ihtiyaç sahibi halkın çoğaldığını göstermektedir. Buna rağmen devletler, durumun iyileşmesi için para aktarımı yapmamaktadır.[21]

Şehrin bütçesi 388 milyon şekele ulaşmıştır. Bu bütçenin içinde Araplara ayrılan kısım önemsiz denecek kadar azdır. Bu sebeple devlet, Araplara ayrılan bütçeyi açıklamamaktadır. Bu, şu sebeplerden kaynaklanır:

1. Öncelikle bu meblağın Doğu ve Batı Kudüs'e eşit dağılması gerekmektedir.

2. Bu bütçenin %70'i farklı alanlar için kullanılır. Yaşlıların korunması, kadınların ve genç kızların korunması ve konaklama bunların içinde sayılabilir. Ayrıca bütçenin %16'sı memurların maaşları, %11'i ise farklı etkinlikler için kullanılır. Zikredilen bu alanlar Batı Kudüs'te gelişmiş alanlardır.

Bütün bu olumsuz ekonomik ve sosyal durumlar 2000 yılında Doğu Kudüslü Arap halkın intifada hareketini başlatmasına sebep olmuştur. Bu hareket genelde Araplara, özelde ise Doğu Kudüs'e karşı başlatılan toplu ceza siyasetinden kaynaklanmaktadır. Öyle ki birçokları işinden kovulmuş ve ailesinin geçimini sağlayamaz hâle getirilmiştir.[22] Kudüs Refah Birimi'nin Planlama Bölümü Müdürü şöyle bir itirafta bulunmaktadır: "İsrail, şehirdeki halk kitleleri arasında dengesiz davranmaktadır. Şehrin dayanılamaz hâle gelen durumu için yeterli bir denge sağlayamamıştır."[23]

Kudüs ile ilgili veriler[24]

	Oranı	Sayısı	Tarih
Doğu Kudüs'teki Arap nüfus	% 34	256.820	2007
Yoksulluk sınırının altında yaşayan Arap aileler	% 67		2006
Yoksulluk sınırının altındaki çocukların sayısı	% 77,2		2006
Doğu Kudüs' teki çocuk sayısı	% 47	120.705	2006
Sürekli yoksulluk içinde yaşayan çocukların sayısı	% 75,4	91.000	2006

Kudüs'ün ekonomisi son 40 yılda siyasi durumuyla bağlantılı olarak iniş-çıkışlar göstermektedir. Bu çalkantı ilk kez intifada hareketiyle 1988'de kendini göstermiştir. 12 Ağustos 1987'de patlak veren intifada hareketiyle Kudüs ekonomisi tedrici bir şekilde gerileme yaşamıştır. Bu gerilemede İsrail'in Filistin gençliği üzerindeki baskısı ve Kudüs'e giriş yasağı büyük bir etken olmuştur. Tünel kazılarıyla bu gerileme daha vahim bir hâl almıştır. Üçüncü olarak, 2000 yılında gerçekleşen II. İntifada ile Kudüs ekonomisi yeni bir darbe almıştır. Bunun sonucunda, İsrail siyasetinin ekonomik etkileri, Batı Şeria'da, Kata'da ve Kudüs'ün başka beldelerindeki Filistinli Arap halkın yaşamını olumsuz etkilemiş ve bu ekonomik problemler günümüze kadar aralıksız sürmüştür.[25]

İsrail, şehrin doğusunu anayasayı gerekçe göstererek (!) işgal etmiş; buradaki halk İsrail kanunları ile kandırılmıştır. Yaşananlar şunu gösteriyor ki, İsrail Kudüs'e işgal edilmiş bir toprak muamelesi yapmaktadır. Kudüs Belediyesi'nin ve sulta yönetiminin halka yönelik bazı uygulamalarındaki tavır, etnik ayrımcılığın boyutlarını açıkça göstermektedir. Bunlardan biri, konumuz olan yoksulluk ile alakalı bulunan, 3-4 yaş grubu için zorunlu eğitimdir. 1999'da yapılan kanuni düzenlemeye göre bu uygulamanın en yoksul mahallelerde başlatılıp tedrici bir şekilde tüm şehre yayılması planlanmaktaydı. Kudüs Belediyesi bu uygulamayı gerçekleştirmek için Yahudi mahallelerini seçti. Oysa ki Kudüslülerin yaşadığı mahallelerin onlardan çok daha şiddetli bir yoksulluk içinde oldukları bilinen bir gerçektir.[26]

İsrail, şehri zapt etme süresince birçok kereler demografik temeller üzerine daha geniş coğrafi sınırlar elde etmek için sınırları değiştirmiş ve Kudüs'ü tamamen topraklarına katmayı hedeflemiştir. Utanç Duvarı, 974.151 dönümlük araziyi diğer topraklardan ayırmıştır. Bu da Kudüs bölgesinin %43'üne denktir. Duvar, 267.000 Filistinliyi Batı Şeria'nın dışında bırakmıştır. İsrail, Doğu Kudüs nüfusunun doğal artışına rağmen şehirde

hiçbir imar düzenlemesi yapmadan, amaçlarını gerçekleştirmek ve yoksulluğu daha da içinden çıkılmaz hâle getirmek için elinden geleni yapmıştır.

Kudüs'ün farklı bölgelerinde yerleşim yoğunluğu:[27]

Bölge	**Km² düşen kişi sayısı**
Batı Kudüs	8.300
Doğu Kudüs	9.000
Doğu Kudüs'teki Arap mahalleleri	13.500

Veriler ve gerçekler

1. 2007 yılı itibarıyla Kudüs'te yaşayan Arapların sayısı 256.820 olup bu rakam, %34'lük oranı oluşturmaktadır.
2. 2006 yılı verilerine göre Doğu Kudüs'te yaşayanların %67'si sosyal refah düzeyine göre yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Bu oran, burada yaşayan Yahudiler için %21'dir. Batı Kudüs'te ise yoksulluk sınırının altında yaşayanların oranı bugün için %68,4'e ulaşmış olup Yahudilerde ise bu oran %22'ye ulaşmıştır.
3. 2006 yılı verilerine göre Kudüs'te yaşayan Arap çocukların %77,6'sı yoksulluk sınırının altında yaşarken bu oran Yahudi çocukları için %39,6'dır.
4. Şehrin ele geçirilişinden bu yana belediye, yerleşim arazilerinin 1/3'üne el koymuştur. Araplara ait bu şahsi mülk, 25.500 dönümlük bir alana tekâbül etmektedir.
5. İsrail'in işgal edip el koyduğu bu arazilerin bir kısmı umuma, bir kısmı ise şahıslara aittir ve bu arazilerin üzerine Yahudiler için 50.197 yerleşim yeri inşa edilmiştir.
6. 160.000 Arap vatandaşı, sularının sürekli kesilmesinden şikâyetçidir. Bunun sebebi ise belediyenin suyu kesmesidir.
7. Öğrenciler için gerekli sınıf sayısı 1500'dür. 2010 yılı için ise bu rakamın 1900'e yükseleceği tahmin edilmektedir.
8. 91.000'den fazla çocuk, yoksulluk sınırında yaşamaktadır.
9. 2004 yılı içerisinde Kudüs Belediyesi, resmî olmayan inşaatların %85'inin şehrin batısında gerçekleştiğini açıklamıştır. Buna mukabil olarak yıkım emirlerinin %91'i Kudüs'ün doğusunda gerçekleşmiştir.
10. Ailelerinin yaşadığı yoksulluk yüzünden 9.000'in üzerinde çocuk, herhangi bir eğitim kurumuna kaydolmadan hayatına devam etmektedir. Devlet okullarında okuldan ayrılma/alınma oranının %50'yi geçtiği görülmektedir.
11. 2007 istatistiklerine göre Kudüs'te 3. ve 4. sınıf yaş grubunda 15.000 çocuk yaşamakta olup bu çocukların %90'ını oluşturan 13.500 çocuk ise hiçbir eğitim kurumuna kayıtlı değildir.[28]

12. 2000 yılından 2007 yılına kadar geçen sürede bölgedeki toplam 43 otelden 17'si kapanmıştır. İş gücü kaybı %90'a ulaşmış; çalışan iş gücü ise %12,5'e gerilemiştir. Kudüs şirketleri, toplu taşımada kullandıkları otobüslerinin %70'ini banka hacizleri yüzünden açık arttırma ile çok ucuza satmış ve bu satışlardan sonra toplu taşımaya ayrılan otobüs sayısı sadece 60 tane kalmıştır.[29]

Kudüslüleri baskı altında tutabilmek için İsrailliler birtakım kanunlar oluşturmuşlardır. Bunların en önemlileri; genel menfaat çerçevesi içinde topraklara el koyma kanunu, inşaat ve şehir planlaması kanunu, İsrail'e giriş kanunu ve oturma izninin iptali kanunudur. Bunların dışında; çocukların vatandaşlığa kaydı kanunu, ekonomik bağımlılığı destekleyecek olan devlet sigortası kanunu ile 2003 yılında yürürlüğe konan ve 2006 yılında düzenlenen vatandaşlık kanununu da zikredebiliriz.[30]

Filistin köylerini pandekte çevirmek isteyen İsrail, halkı göç ettirme çabasındadır. Halkı sürekli aynı bölgede tutma planları yüzünden iş imkânları azalmış ve bu yüzden de yoksulluk ciddi boyutlara ulaşmış durumdadır.

İster duvarın içinde ister dışında olsun, olayların daha da tırmanmasında rol oynayan bir diğer büyük sorun ise İsrail'in, duvarın dışında kalan Filistinli halkın elinden vatandaşlıklarını almasıdır. Vatandaşlığı ellerinden alınan Filistinli sayısı 90.000'i bulmuştur. Bu durum, birçok ailenin duvarın içinde kalan bölgeye göç etmesine neden olmuştur. Bu nedenle bölge nüfusundaki artış, 24.000 kişiden 42.000'lere kadar ulaşmıştır.

Yoksulluğun sebepleri

Kudüs'teki yoksulluğun sebepleri, işgale dayanmaktadır. Bölgede yoksulluğun içinden çıkılmaz bir hâl almasında etkili olan sebepleri şöyle sıralayabiliriz:

1. İsrail'in işgalle birlikte yürüttüğü esef verici icraatların uzun yıllardır sürmesiyle oluşan ve farklı alanlarda sürekli devam eden ekonomik kötüleşme.
2. Irkçı ayrım duvarının sebep olduğu, hayatın tüm alanlarını kapsayan vahim çöküşler.
3. Batı Şerialıların oturumuna ve Kudüs'e girişlerine izin verilmemesi.
4. Süregelen askerî engeller.
5. Kudüslü tüccarların ithal ettikleri ticaret mallarının güvenlik teftişlerinin arttırılması, limanlar veya havaalanlarından geçişinin engellenmesi ve gümrük vergilerinin sürekli arttırılması.
6. Kudüslü halkın genel vergilere ve şehir vergilerine tabi tutulmaları.
7. Ulaşım sektörünün %90'ının çökmüş olması ve bu sektörde çalışanların işsiz kalması.
8. Filistinlilerin mallarının Kudüs piyasasına girişinin engellenmesi.
9. Yahudi tüccarlarının ve İsrail mallarının Filistin ve mallarına tercih edilmesi.
10. Deri ayakkabı, elbise, çocuk bezi vb. şeylerin üretiminin veya dokumanın yapıldığı bazı fabrikaların ve imalathanelerin kapatılması. Buraların kapatılmalarının sebepleri:

a) Bu mallara talebin azalması,

b) İsrail üretimi veya ithal malların tercih edilmesi,

c) Çalışmayı ve iş yerlerine ulaşmayı zorlaştıran askerî engeller.

11. Geçiş siyaseti nedeniyle Mısır gibi Arap ülkelerine ihracatın azalması.

12. Evlerin yıkılması ve on binlerce dolarla ifade edilen ceza ödemeleri.

13. Toprakların gasp edilmesi ve sahiplerinin buralara girişlerinin engellenmesi. İnsanların topraklarına girmeleri durumunda hayali suçlarla suçlanmaları ve bazılarının mahkemelerde yargılanarak binlerce dolarlık cezalara çarptırılmaları.

14. Kudüs'teki sarraflara karşı yapılan üzücü icraatlar ve yerleşim vergisi adı altında sarrafların mallarına el konulması.

15. Kudüslü işçilerin fabrikalardan çıkarılıp yerlerine İsrailli işçilerin alınması.

16. Duvarın dışında kalan bölgelerden duvarın içindeki bölgelere göçlerle birlikte bazı bölgelerin aşırı kalabalık hâle gelmesi.

Tüm bu sebepler, korkunç bir işsizlik artışına sebep olmuştur. Şehirdeki işsizliğin nedenlerini iki başlık altında inceleyebiliriz:

a) Kamu sektöründe kayıtlı işsizlik.

b) Özel sektördeki kayıtlı olmayan işsizlik.

Burada zikredilmesi gereken bir diğer husus da Kudüslü esirlerin büyük bir kısmının sayısının güvenlik sicillerinde işlenmemiş olmasıdır. Bu esirler tam bir yokluk içinde yaşamaktadırlar ve bunlar, bilhassa aileleri Kudüs dışında; Gazze Şeridi veya Batı Şeria'da veya Ürdün gibi ülkelerde bulunan kişilerdir.

Yoksulluğun vurduğu alanlar

Yoksulluğun, hayatın ekonomik, siyasi, sosyal, sağlık ve güvenlik gibi hemen hemen her alanında Filistin halkının yaşamlarını sarsan etkileri olmuştur.

Yoksulluğun sosyal alanda ve sağlık alanında sebep olduğu dejenerasyonlar

1. Ailevi çözülme ve ailenin kontrol mekanizmasının olmayışı.

2. 6 m²yi geçmeyen odalarda kızlarla erkeklerin ve farklı ailelerin bir arada kalmasını gerektiren zor şartların sebep olduğu ahlaki bozulma.

3. İçinde bulunulan sosyal şartlar nedeniyle çocuklar üzerinde aile terbiyesinin azalması sonucu bazı çocukların uyuşturucu ve alkol bağımlısı olmaları.

4. Suç oranlarının, özellikle de hırsızlığın artması. Bu durum, İsrail araştırma birimlerini, sonucun zengin Yahudi mahallelerini etkilemesi sebebiyle korkutmaktadır.[31]

5. Öğrencilerin okuldan alınması; bir hayatın kucağına ve uyuşturucu tacirlerinin ellerine düşmeleri. (Sahipsiz, koruyan-gözeten olmadan sokaklarda kalmaları gibi durumlar, toplumun temelini oluşturan ahlakın bozulması sonucu işlenen tecavüz, hırsızlık, insan-

ların namusuna göz dikmek gibi yüz kızartıcı suçların artmasına sebep olmuştur.)

6. Yoksul ailelerin çocuklarının hastalıklarla boğuşması ve maddi imkânsızlıklardan dolayı bu hastalıkların gün geçtikçe müzmin hâle gelmesi.
7. Çocukların çok erken yaşlarda çalışmaya başlamaları ve çalışmalarının karşılığında çok az ücret almaları.
8. Ailevi ilişkilerin zayıflaması ve boşanmaların artması. (Birçok aile bu şekilde çökmüştür.)

Yoksulluğun ekonomi, siyaset ve güvenlik alanlarında sebep olduğu dejenerasyonlar

İsrail'in benimsediği siyaset, yoksullukta derinleşmelere ve tehlikeli çöküşlere sebep olmuştur. Alım gücünün ortadan kalkmasıyla fabrikaların kapanması, bunlardan biridir. Vergi siyasetinin sonucu olarak ticari vergilerin artmasıyla ticarethanelerin üçte biri kapılarını kapatmıştır. Yoksulluk, halkın direniş ve faaliyet çabalarına gem vurmaktadır. Asgari yaşam koşullarına ulaşmak için bile gösterilen çaba nedeniyle şehir, siyasi bir fatura ödemektedir. İsrail, şehri işgalinden bu yana ekonomik çökertme politikası uygulamaktadır. Bunun sonucunda ise ezici bir kriz baş göstermiştir. Bu, çalışanların üçte birini oluşturan işsizlerin sayılarından da açıkça anlaşılmaktadır. Dahası İsrail, Arap halkın kendi topraklarından faydalanmasına müsaade etmemekte, üretim alanında ağır vergiler uygulamakta, su haklarını kısıtlayan birtakım icraatlarda bulunmaktadır. Bu durum, ziraat mahsullerini büyük oranda etkilemektedir. Sonuçta çiftçiler geçimlerini sağlayabilecekleri başka yollar aramaya başlamışlardır. Kendileri için İsrail pazarlarından başka seçenek ise bulunmamaktadır. İş aramak için göç etmelerine yol açmak, İsrail'in Arap halkı Kudüs'ten uzaklaştırmak için bulduğu en kolay yoldur. Ekonomik sektör, birçok faktörden etkilenmiştir. Bu faktörlerin bir kısmı, bölgelerin durumu ve şehrin tabiatıyla, diğer bir kısmı ise bölgelerde uygulanan vergi uygulamalarıyla bağlantılıdır. Bu icraatların başında İsrail'in uyguladığı vergiler gelmektedir. Bu vergiler üç çeşittir: Belediyenin topladığı vergiler, özel kurumların topladığı gelir vergileri ve gümrük tarafından toplanan katma değer vergisi.

Kutsal şehir Kudüs'te Arap vatandaşlar için ekonominin en ileri gelen sektörlerinden biri ticaret sektörüdür. Bu, şehrin dinî, siyasi ve coğrafi kimliğiyle bağlantılıdır. Fakat 1967'deki işgal ile birlikte gerilemeye başlayan ticaret sektörü, toprakların işgal edilmesinin yanı sıra silsileler hâlinde uygulanan vergiler yüzünden dükkânların üçte birinin kapanmasıyla iyice gerilemiştir.

Çözüm ve öneriler

1. Turizm sektörüne acilen gereken önemin verilmesi; bunun için de İsrail firmaları ile rekabet edebilecek modern düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.
2. Farklı bölgelerden önce şehir merkezinde yatırımlar yapılmalıdır.
3. Eski Kudüs'teki evler acilen kurtarılmalıdır.
4. Sosyal alanlarda insanlara acil yardım sağlanmalıdır. Zekât fonları, hayır kuruluşları gibi müesseselerin kurulmasıyla insanların yaşamlarını sürdürebilmelerine yardımcı olunmalıdır.
5. İnsanların, topraklarının ellerinden alınması gibi sorunlarına çözüm üretecek bir devlet teşkilatı kurulmalı ve böylece sessiz göç ettirme politikasının önüne kanuni yollarla geçilmelidir.
6. Ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi için Arap bankalarına baskıda bulunulmalı ve finansal kaynakların Yahudilerin eline geçmemesi amacıyla Arap bankalarının işlemlerde kolaylık göstermesi sağlanmalıdır.
7. İnsan hakları kapsamında yer alan yoksullukla mücadele meselesi, devam gerektiren bir meseledir. Yoksullukla mücadele konusunda izlenen stratejilerin düzenlenmesi ve bu alanda yapılan faaliyetlerin artırılması gerekmektedir.

Sonnotlar

[1] "Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi Raporu", (Kopenhag: 6-12 Mart 1995).

[2] Bkz., a.g.e.

[3] Bkz., BM Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966'da kabul ettiği Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 1. fıkrasının 13. maddesi. [Karar 2200A (D-21), ek] ve bkz. Genel Kurul'un 4 Aralık 1986'da kabul ettiği Kalkınma Hakkı Bildirisi'nin 3. fıkrasının 2. maddesi..

[4] Örnek olarak bkz. BM Genel Kurulu'nun 4 Aralık 2000 tarihli, 106/55 no.lu kararı ve İnsan Hakları Kurulu'nun 23 Nisan 2001 tarihli, 31/2001 no.lu kararı. (http://www1.umn.edu/humanrts/arabic/cescr-st10.html)

[5] "2000 Yılı İnsani Gelişim Raporu", New York: Oxford University Press, 2000. (http://www1.umn.edu/humanrts/arabic/cescr-st10.html)

[6] "Attacking Poverty", World Bank, World Development Report 2000-2001, New York: Oxford University Press, 2001.

[7] Yesrail Kamhi, *Küdüs'te Emniyet Duvarı: Şehir ve Halkının Çöküşü*, Kudüs Enstitüsü İsrail Araştırmaları, s.16-22.

[8] "Kudüs Gazetesi", 13 Haziran 2007.

[9] A. Amal Ebu Deys, "Duvar Bizi Kabirsiz Gömdü", *İtgar* gazetesi, 22 Haziran 2007.

[10] Ebu Deys, a.g.m.

[11] Ebu Deys, a.g.m.

[12] "Doğu Kudüs ve Halkının Kanuni Yeri", Beyt-i Selim, 31 Ağustos 2008.

[13] Bkz., a.g.m.

[14] Bin Zekin, "Yoksulluğun İsrail'deki Başkenti", *Marif* gazetesi, İsrail: 14 Ocak 2005.

[15] Bin Zekin, a.g.m.

[16] Bin Zekin, a.g.m.

[17] Bkz., Kudüs Selam Mahkemesi Karar Heyeti'nin Raporu, 25. bend.

[18] Kapalı Mıntıkaların Durumuyla İlgili Kanun, 3. bend (Yahudiler ve Batı Şeria ile ilgili), no: 1576, 15 Şubat 2005.

[19] Garib Y, "İsrail ve Arap Mahalleleri", Siyaset Sayfası, Florshaymer Enstitüsü, Mart 2005.

[20] Yail Brnobski, "Doğu Kudüs: Yoksulluk Sınırının Altındaki %62", Yadud Ahrunut, 14 Mayıs 2007.

[21] Dorit Birun, "Kudüs Belediyesi Gelişim ve Araştırma Planlamaları Refah Bölümü Müdiresi Yadud Ahrunut'a Karşılık", 15 Mayıs 2007.

[22] Yail Brnobski, a.g.e.

[23] Dorit Birun, a.g.e.

[24] Kudüs İstatistik Birimi 2007, Kudüs İsrail Araştırmaları Enstitüsü.

[25] "Duvarın Kudüs'teki Ekonomik Sektörler Üzerindeki Etkisi", Kudüs: Ticaret ve Zanaat Odası, 2008, s.6.

[26] "Doğu Kudüs: Veriler ve Gerçekler", İnsan Hakları Sosyal Kuruluşu Raporu.

[27] Uygulamalı Araştırma Enstitüsü, Kudüs, Eric 2007.

[28] Vatandaşlık Hakları Kuruluşu Raporu kaynaklı 1-11 arası veriler, 2008 verileri.

[29] "Duvarın Kudüs'teki Ekonomik Sektörler Üzerindeki Etkisi", 2008, s.14.

[30] Üsame Halebi, "İsrail'in Siyasi Hedeflerini Gerçekleştiren Kanun ve Hükümler", 2006, s.26.

[31] Kamhi, a.g.e., s.1.

Kaynakça

* Bin Zekin. "Yoksulluğun İsrail'deki Başkenti". *Marif* gazetesi. İsrail. 14 Ocak 2005.
* Birun, Dorit. "Kudüs Belediyesi Gelişim ve Araştırma Planlamaları Refah Bölümü Müdiresi Yedut Ahrunut'a Karşılık". 15 Mayıs 2007.
* Brnobski, Yail. "Doğu Kudüs: Yoksulluk Sınırının Altındaki %62". Yadud Ahrunut. 14 Mayıs 2007.
* "Doğu Kudüs ve Halkının Kanuni Durumu". Beyt-i Selim. 31 Ağustos 2008.
* "Doğu Kudüs: Veriler ve Gerçekler", İnsan Hakları Sosyal Kuruluşu Raporu, 2008.
* "Duvarın Kudüs'teki Ekonomik Sektörler Üzerindeki Etkisi". Kudüs: Ticaret ve Zanaat Odası, 2008.
* Ebu Deys, A. Amal. "Duvar Bizi Kabirsiz Gömdü". *İtgar* dergisi. 22 Haziran 2007.
* Ekonomik, Kültürel ve Sosyal Haklar Komitesi Toplantısı 25. oturum. 2001.
* Garib, Y. "İsrail ve Arap Mahalleleri", Siyaset Sayfası, Florshaymer Enstitüsü, Mart 2005.
* Halebi, Üsame. "İsrail'in Siyasi Hedeflerini Gerçekleştiren Kanun ve Hükümler". 2006.
* http://www1.umn.edu/humanrts/arabic/cescr-st10.html
* http://www1.umn.edu/humanrts/arabic/cescr-st10.html
* Kamhi, Yesrail. "Küdüs'te Emniyet Duvarı: Şehir ve Halkının Çöküşü". Kudüs Enstitüsü İsrail Araştırmaları.
* "Kudüs Gazetesi". 13 Ocak 2007.
* "Kudüs Şehri İçin İstatistiksel Kanıt". Kudüs İsrail Araştırmaları Merkezi. 2007.
* Vatandaşlık Hakları Kuruluşu Raporu kaynaklı 1-11 arası veriler. 2008.
* "Attacking Poverty". World Bank, World Development Report 2000-2001. New York: Oxford University Press, 2001.

الفقر في مدينة القدس

حسن صنع الله
مركز البحوث المعاصرة

تعريف الفقر

الكثيرون يعرفون أن الفقر: هو عدم توفر القدرات الأساسية للعيش الكريم. ويسلم هذا التعريف بالسمات الأوسع للفقر، مثل الجوع، وتدني مستوى التعليم، والتمييز، والضعف، والاستبعاد الاجتماعي.

«يتخذ الفقر أشكالاً متنوعةً تتضمن انعدام الدخل والموارد المنتجة الكافية لضمان مستوى معيشي لائق؛ والجوع وسوء التغذية؛ وسوء الصحة؛ والوصول المحدود أو المعدوم إلى التعليم وغيره من الخدمات الأساسية؛ وازدياد انتشار الأمراض والوفيات بسبب المرض؛ وانعدام المأوى والسكن غير المناسب؛ والعيش في بيئة غير آمنة؛ والتمييز والاستبعاد الاجتماعيين. كما أنه يتسم بانعدام المشاركة في صنع القرارات وفي الحياة المدنية والاجتماعية والثقافية»[١].

بالاضافة إلى ما ذكر فإن الفقر: هو وضع إنساني قوامه الحرمان المستمر أو المزمن من الموارد، والإمكانات، والخيارات، والأمن، والقدرة على التمتع بمستوى معيشي لائق وكذلك من الحقوق المدنية والثقافية والاقتصادية والسياسية والاجتماعية الأخرى. والفقر ينشأ أحياناً عندما يتعذر على الفرد الوصول إلى الموارد المتاحة بسبب هويته، أو عقيدته، أو مكان إقامته[٢].

الفقر في فلسطين والقدس بخاصة نابعٌ من عدم إعطاء الفلسطيني حق المشاركة في عملية صنع القرارات الرئيسية لمن تمسهم هذه القرارات. ويرد الحق في المشاركة ضمن العديد من الصكوك الدولية[٣]. إن التقارير الدولية التي تتحدث عن واقع الفقر في بلدان العالم بناءً على خط الفقر الدولي (دولار واحد للفرد في اليوم - حسب تعادل القوة الشرائية) توجه رسالة مضللة للعالم، وعليه نرى أن هنالك بلدان تتباهى أن نسبة الفقر فيها لا تتجاوز الـ٢٪ أو الـ٣٪ وهي نسبة متدنية. أما إذا احتسبت نسبة الفقر على أساس دولارين للفرد نرى أنه في بعض الدول التي كانت

١ من برنامج عمل مؤتمر القمة العالمي للتنمية الاجتماعية (تقرير مؤتمر القمة العالمي للتنمية الاجتماعية، كوبنهاغن، ٦-١٢ آذار/مارس ١٩٩٥)

٢ نفس المصدر.

٣ انظر الفقرة ١ من المادة ١٣ من العهد الدولي الخاص بالحقوق الاقتصادية والاجتماعية والثقافية الذي اعتمدته الجمعية العامة في ١٦ كانون الأول / ديسمبر ١٩٦٦ (القرار ٢٢٠٠ ألف (د - ٢١)، المرفق)، والفقرة ٣ من المادة ٢ من إعلان الحق في التنمية الذي اعتمدته الجمعية في ٤ كانون الأول/ديسمبر ١٩٨٦ (القرار ١٢٨/٤١).

بها نسبة الفقر متدنية ترتفع هذه النسبة لتصل إلى ما نسبته ٣١٪ تقريباً وهذا يطرح بحسب الباحثين علامة استفهام حول مقياس الفقر الدولي.

لا شك أن قياسات الفقر تتفاوت من بلدٍ إلى آخر، لذلك عند المقارنات يجب التحقق من صلاحية القياسات، وذلك أن هناك تفاوت في مستويات التنمية و النمو والدخل من بلد إلى آخر ومن مجموعة إلى أخرى، وعليه فإن اعتماد قياسات موحدة أمراً غير علمي وغير موضوعي، وهي بالتالي لا تعكس الواقع الحقيقي للعديد من البلدان والأقليات التي تحكمها ظروف مغايرة.

الإعلان العالمي لحقوق الإنسان أقر في عام ١٩٤٨ أن الفقر قضية من قضايا حقوق الإنسان، وأعادت تأكيد هذا الرأي في مناسبات عديدة مختلف هيئات الأمم المتحدة، ومنها الجمعية العامة ولجنة حقوق الإنسان[١]، وعلى الرغم من أن مصطلح الفقر لم يرد صراحة في العهد الدولي الخاص بالحقوق الاقتصادية والاجتماعية والثقافية[٢] فإن الفقر واحد من الموضوعات المتكررة في العهد، وكان دائماً أحد الشواغل الرئيسية للجن؛ فحقوق العمل، والتمتع بمستوى معيشي لائق، والسكن، والغذاء، والصحة، والتعليم، تكمن كلها في صميم العهد، ولها أثر مباشر وفوري على استئصال شأفة الفقر.

سكان العالم البالغ عددهم ٦ مليارات نسمة، يعيش ٢,٨ مليار نسمة بأقل من دولارين في اليوم و١,٢ مليار نسمة بأقل من دولار في اليوم[٣]، إن هذه الأرقام المروعة تشير إلى وجود انتهاكات عامة واسعة النطاق للإعلان العالمي لحقوق الإنسان والعهد الدولي الخاص بالحقوق المدنية والسياسية والعهد الدولي الخاص بالحقوق الاقتصادية والاجتماعية والثقافية، وكذلك لاتفاقية القضاء على جميع أشكال التمييز ضد المرأة، واتفاقية حقوق الطفل، والصكوك الدولية الأخرى لحقوق الإنسان. ففي الكثير من البلدان المتقدمة جماعات محرومة تعيش تحت ولايتها، مثل الأقليات والسكان الأصليين. كما يوجد في الكثير من البلدان الغنية مناطق ريفية وحضرية يعيش فيها السكان في ظل ظروف مروعة وهو ما يسمى بـ «جيوب من الفقر وسط الثراء».

المقدمة...

احتلت إسرائيل القدس عام ١٩٦٧ وقامت بضمها وفقا لقانون أساس عام ١٩٨٠، «صدر القانون في ٢٢-٨-١٩٨٠» ثم قامت عام ٢٠٠٢ بالشروع بالجدار الفاصل في الضفة الغربية والقدس مدينة، الأمر الذي ضاعف من المشاكل الاقتصادية والاجتماعية والتعليمية والتربوية والأخلاقية. وخلال السنوات ما بين الاحتلال المباشر والضم المباشر جرت مياه كثيرة في قضية القدس وعلى رأسها المساعي المحمومة لتهويد المدينة المقدسة. وقد كان الفقر أحد أهم تداعيات الاحتلال الإسرائيلي للقدس وعملت على تأسيس الفقر ومنهجته ليحقق أغراضها، والتي تصب في نهاية المطاف بتهجير السكان وتفريغ المدينة منهم من جهة وتهويدها من جهة أخرى[٤]. وقد تفشى الفقر في مدينة القدس لتصل نسبته وفقاً لمعطيات مركز القدس لدراسات إسرائيل فقد بلغت نسبة الفقر في القدس بين العرب ٦٣,٥٪ مقابل ٣٦٪ في الوسط اليهودي. وقد وصل الأمر ببعض العائلات المقدسية الفقيرة إلى إرسال أبنائها إلى **مكبات النفايات** في غربي المدينة «الأحياء اليهودية» ليجمعوا المعادن ويبيعونها لمقاولين عرب لسد رمق الاسرة بعد أن عجز رب

---

١ انظرعلى سبيل المثال قرار الجمعية العامة ١٠٦/٥٥ المؤرخ ٤ كانون الأول/ديسمبر ٢٠٠٠ وقرار لجنة حقوق الإنسان ٣١/٢٠٠١ المؤرخ ٢٣ نيسان/أبريل ٢٠٠١.(http://www١.umn.edu/humanrts/arabic/cescr-st١٠.html)

٢ تقرير التنمية البشرية لعام ٢٠٠٠: حقوق الإنسان والتنمية البشرية، أصدرته لبرنامج الأمم المتحدة الإنمائي Oxford University Press (New York، 2000) (http://www1.umn.edu/humanrts/arabic/cescr-st10.html)

٣ World Bank، World Development Report (2000/2001)، Oxford University Press، Attacking Poverty، New York، 2001

٤ يسرائيل كامحي: الجدار الامني في القدس : تداعيات على المدينة وسكانها- معهد القدس لدراسات إسرائيل، ص١٦-٢٢.

الاسرة عن أعالة عوائلهم بسبب السياسات الخانقة والبطالة والجدار العازل.[١]

لمحة عامة عن الفقر في القدس:

على مدار أربعين عام استخدمت إسرائيل المناطق المحتلة كمصدر للعمالة الرخيصة، وعليه فقد حرصت إسرائيل على أن لا يحدث أي تطور اقتصادي مستقل هناك بما في ذلك القدس الشرقية، وفي العام ٢٠٠٥ قررت حكومة شارون طرد العمال الفلسطينيين من إسرائيل. بعد بناء الجدار العازل تنصلت إسرائيل من أي مسئولية عن الإضرار الاقتصادية التي سببتها في هذه المناطق نتيجة سياساتها الاحتلالية[٢].

بعد بناء الجدار اضطر العامل الفلسطيني إلى قطع مسافات طويلة والانتظار ساعات أطول على نقاط التفتيش الإسرائيلية من أجل الوصول إلى مكان عمله الذي يبعد **بضع دقائق** عن مكان سكناه، على سبيل المثال لا الحصر هناك ثلاث حواجز عسكرية تحيط بقرية أبو ديس القريبة من القدس: وهم حاجز قلندية شمال القدس، حاجز جبل الزيتون شرقي المدينة وحاجز بيت لحم في الجنوب.

ناصر عبيدات سكرتير اتحاد الخدمات العامة في أبو ديس يقول أن العامل يقطع مسافة سبع ساعات من أجل الوصول إلى مكان عمله في الصباح. من الناحية الجغرافية بيت العامل يقع على بعد عشر دقائق من مكان العمل، ولكن بسبب الحواجز فإنه يضطر إلى الخروج من بيته في الساعة الرابعة صباحاً. وفي أغلب الأحيان يضطر أيضاً إلى ساعات عند الحاجز العسكري الإسرائيلي **لأن الجنود ببساطه يلعبون**[٣].

أن العديد من المناطق التي أخرجها الجدار خارج حدود القدس تفتقر إلى المرافق التعليمية، أو أية بنى خدماتيةٍ أو صناعيةٍ من أجل العمل والعيش، فالقدس بالنسبة لهؤلاء كانت الشريان الرئيس الذي أمدهم بكل مقومات الحياة وإسرائيل ببساطة قطعت هذا الشريان.

إسرائيل تمنع جيل الشباب ما دون سن الثلاثين من الدخول للعمل في إسرائيل، وعليه فإن هذا الجيل يحسب ألف حساب حينما يفكر في الاقدام على الزواج لأن الهم الأكبر بالنسبة لهم هو كيف لعاطل عن العمل بعد بناء الجدار إعالة عائلة إذا كان هو بالكاد يستطيع أن يعيل نفسه[٤].

العديد من سكان الأحياء التي حكم عليها الجدار أن تكون خارج حدود القدس يتوجهون للسلطات لطلب تصاريح عمل داخل القدس قسم كبير من هذه التصاريح يرفض دون معاينة والقسم الآخر يحول إلى مكتب المسئول عن الأمن، هذا المسئول بدوره يحاول تجنيد صاحب الطلب للعمل لصالح الإستخبارات مقابل الحصول على تصريح عمل، وإلا فإنه لن يحصل على أيه تصاريح بالمرة.

من ناحية أخرى فإن العمال الذين يحصلون على تصاريح من أجل العمل داخل حدود مدينة القدس يتم استغلالهم من قبل المشغل، حيث يتم ابتزاز العامل وتهديده بأن هناك أيدي عاملة متوفرة، وعليه يتم إعطاء العامل دولار واحد مقابل كل ساعة عمل فقط.

الهدف المركزي لحكومات إسرائيل فيما يتعلق بشرقي القدس:

منذ ضم القدس الشرقية وإسرائيل تحاول خلق واقع ديمغرافي يقضي على كل محاولة من الممكن تشكك في سيادتها على الحيز المكاني لشرقي القدس المحتلة عام ١٩٦٧، لذلك عمدت إسرائيل إلى تبني مخطط يهدف إلى زيادة عدد اليهود داخل المدينة مقابل تقليل عدد السكان العرب.

في العام ٢٠٠٥ وصل إجمالي عدد السكان في المدينة إلى ٧٢٣,٧٠٠ شخص، من بينهم ٦٧٪ يهود و٣٣٪ عرب، ٥٨٪ من سكان المدينة يسكنون على أراض تم مصادرتها عام ١٩٦٧ من أراضي الضفة الغربية، منهم ٤٥٪

١ صحيفة القدس ١٣ يونيو ٢٠٠٧.
٢ اديب. أ. عمال أبو ديس: جدار الفصل قبرنا احياء، مجلة إتغار، ٢٠٠٧/٠٦/٢٢
٣ اديب. نفس المصدر
٤ المصدر نفسه.

يهود مقابل ٥٥٪ عرب، وعليه سعت إسرائيل إلى قلب الميزان الديمغرافي في هذا الحيز المكاني من خلال:

١. عزل القدس عن محيطها وعن الضفة الغربية وقد تتوج هذا المشروع ببناء الجدار الفاصل.
٢. انتهاج سياسة تمييز ضد العرب من خلال مصادرة أراضيهم والبناء عليها لصالح اليهود، وبالمقابل هدم البيوت العربية بحجة عدم وجود تراخيص بناء.
٣. سحب المواطنة من العديد من سكان المدينة العرب وكذلك حرمان بعضهم من الحقوق الاجتماعية لأنه مكث في الخارج أكثر من سبعة سنين.
٤. التمييز ضد العرب أيضاً في الميزانيات الموزعة على شقي المدينة بحيث ركزت الحصة الأكبر من الميزانية للقدس الغربية وللأحياء اليهودية داخل القدس الشرقية.

القدس الشرقية هي مدينة محتله كباقي مدن الضفة الغربية لذلك فالقانون الدولي يسري عليها كباقي مدن الضفة المحتلة. وعليه فإنّ ضمّها لإسرائيل يمثل خرقاً واضحاً وصريحاً للقوانين والمواثيق الدولية، ومن هذا المنطلق يمكن القول إن كل الممارسات الإسرائيلية داخل القدس الشرقية غير قانونية، حتى وإن حاولت خلق سياسة الأمر الواقع[١].

في العام ١٩٦٧ ضمت إسرائيل إلى نفوذ بلدية القدس الغربية التي شكلت ٣٨ ألف دونم القدس الشرقية التي شكلت مساحة قدرها ٦٠٠٠ دونم، هذا بالإضافة إلى ضم ٦٤ ألف دونم أخرى من أراضي الضفة الغربية التي كانت ضمن نفوذ ٢٨ قرية ومدينة فلسطينية منها بيت لحم وبيت جالا. وعليه فقد ضاعفت إسرائيل مساحة مدينة القدس الغربية ثلاثة مرات على حساب القدس الشرقية وأراضي الضفة الغربية المحتلتين.

إسرائيل تعترف أن العامل الديمغرافي هو الذي تحكم في رسم حدود مدينة القدس من أجل السيطرة على أراضي أكثر مقابل عدد فلسطينيين أقل. لذلك تم إخراج قرى فلسطينية خارج حدود القدس ومن ناحية أخرى تمت مصادرت أراضي هذه القرى، وبذلك فقدت هذه القرى مرافقها الزراعية التي شكلت عنصراً أساسياً في الاقتصاد الفلسطيني.

بعد ضم القدس قامت إسرائيل باجراء إحصاء سكاني وكل من لم يكن موجود لسبب أو لآخر فقد حقه في العيش داخل القدس. بالمقابل فرضت إسرائيل على كل من بقي من سكان القدس العرب على أرضه شروطا تعجيزية، تهدف إلى إجباره على التخلي عن طلب المواطنة، وهذه الشروط تمثلت في أداء يمين الولاء للدولة، وإثبات أنه لا يملك جنسية أخرى أي بمعنى آخر أن **يتنكر لفلسطينيته**، وكذلك أن يكون عنده إحاطة بنسبة معينة باللغة العبرية. وعليه ولأسباب وطنية وسياسية رفض غالبية الفلسطينيين من طلب الجنسية الإسرائيلية. وبذلك فرضت عليهم إسرائيل حكما عسكريا[٢].

إسرائيل تتعامل مع سكان القدس كمهاجرين رغم أنهم سكان المدينة الأصليين واليهود هم الذين احتلوها بقوة السلاح وخلافاً للقوانين والمواثيق الدولية. إن إعطاء حق المواطنة الدائمة لسكان القدس الشرقية يمنحهم فقط حق السكن والعمل وبعض الحقوق الاجتماعية، قانون الإقامة الدائمة يمنح أيضاً للأولاد فقط وفق شروط معينة، وإذا كانت الزوجة من خارج القدس فعلى الزوج أن يقدم للأولاد طلب «لم الشمل»، ومن المعروف أن قانون «لم الشمل» بطبيعة الحال تم تجميده بموجب قانون الطوارئ بعد أحداث أكتوبر عام ٢٠٠٠ وإلى يومنا هذا.

القدس هي أحد أفقر المدن في العالم حيث أن إجمالي الدخل للعائلة اليهودية في القدس الغربية يصل إلى ٧٥٠٠ شيكل، مقابل ٢٨٠٠ للعائلة العربية في القدس الشرقية، هذا ناهيك عن أن بلدية القدس تعامل تعتبر القدس الشرقية من مناطق الاستحقاق الضريبي(أ) وهذا يعني أن العائلة المقدسية العربي يتحمل عبء ضريبي لا يتلائم البتة مع دخلها الشهري. هذا ناهيك عن أن المدينة بشقيها يوجد فيها نسبة بطالة كبيرة، فقد وصلت نسبة البطالة عام ٢٠٠٤ إلى ٤٪

١ بيت سيلم، ٢٠٠٨/٨/٣١، المكانة القانونية لشرقي القدس وسكانها
٢ بيت سيلم. المصدر نفسه.

وهذه النسبة لا تأخذ بعين الاعتبار عدد اليهود المتدينين ٢٠٪ وهم لا يعملون البتة، كما لا تأخذ بعين الاعتبار سياسة التمييز العنصري بحق المقدسيين العرب الذين حرموا من أعمالهم لاعتبارات سياسية ديمغرافية، وعليه عند قياس نسبة البطالة والفقر في مدينة القدس يجب الأخذ بعين الاعتبار سكان القدس الشرقية والذين تبلغ نسبتهم ٣٢٪ من مجموع سكان المدينة، فهناك بعض الأوساط المتخصصة تقدر نسبة الفقر عندهم بـ ٢٠٪[١].

هناك معطى آخر قد يرفع من نسبة العشرين بالمائة التي تتحدث عنها بعض الدوائر البحثية، وهو أن سكان القدس الشرقية تحيط بهم محددات تمييز واضطهاد وضعتها دولة إسرائيل تحول بينهم وبين طرق أبواب مكاتب الرفاه والضمان الاجتماعي، هذا ناهيك عن أن المتدينين اليهود يملكون أطر دعم خاصة بهم وعليه فإنهم لا يلجئون إلى البلدية في كثير من الأحيان. وعليه فإن قسم الرفاه في البلدية يقدر عدد العائلات التي تعيش تحت مستوى خط الفقر يصل إلى ٤٠٪[٢]، ونحن نرى أيضاً أن هذا العدد بناءً على المحددات السياسية والديمغرافية العنصرية التي وضعتها دولة إسرائيل تعوزه الكثير من الدقة، فالنسبة قد تفوق ذلك بكثير خصوصاً عند العائلات العربية.

إن إشفاء الوضع الاقتصادي داخل القدس يتطلب بداية رفع معدل الأجور للمواطنين، لأن ذلك سيولد حركة تجارية نشطة وبالتالي يؤدي إلى تحسين الوضع الاقتصادي داخل المدينة. من المهم أيضاً التفكير في طرق لاستجلاب الاستثمارات لخلق فرص عمل ذات أجور ملائمة.

إن من المتضررين من مستوى الأجور المتدنية هم التجار، والوضع الأمني والانتفاضة أيضاً عاملان أضرا بالتجارة، فالسياح لا يفدون بكثرة إلى المدينة لهذا السبب، وهذا يضر في المقام الأول بتجار البلدة القديمة، الذين يعتمدون في دخلهم على السياح. والقدس الشرقية كانت بمثابة حاضرة البلدات المجاورة، كبيت لحم ورام الله.

سكان البلدة القديمة يرون أن صعوبة الوضع الاقتصادي في المدينة نابعة من التبعات السياسية في المدينة. وعليه يجب التعامل مع سكان شرقي المدينة العرب كبشر قبل كل شيء وإيقاف المضايقات الإسرائيلية اليومية، وإعطاء سكان المدينة وضواحيها حرية التنقل والعبور من وإلى المدينة، بما في ذلك مناطق الضفة الغربية، وأن تقوم وزارة الداخلية أيضاً بتقديم الخدمات اللازمة وتحديد نسبة الاستحقاق الضريبي وفقا للدخل والنمو والتنمية وليس على أساس سياسات الديمغرافيا العنصرية.

الروايات الشخصية لسكان القدس تظهر حجم المأساة، مروان أبو زلف هو محرر رئيس في يومية القدس الصادرة في القدس الشرقية وهي من أهم الصحف الفلسطينية، يقول أن الوضع الاقتصادي في القدس بات لا يحتمل، فمنذ بدأ الانتفاضة فصلت إسرائيل القدس الشرقية عن عمقها الاقتصادي الفلسطيني، فأصاب الاقتصاد الركود، فعلى سبيل المثال شارع صلاح الدين كان في الماضي مزدهر ويعج بالسياح أما اليوم فهو يحتضر بفعل السياسة الإسرائيلية فلا تجد به من يشتري.

سكان القدس الشرقية يجدون صعوبة في إيجاد عمل في القسم الغربي بفعل السياسة العنصرية للمؤسسات الإسرائيلية الرسمية وغير الرسمية. فالقدس الشرقية تكاد تكون مهملة، فالشوارع بحاجة إلى صيانة، وقنوات الصرف الصحي لا تعمل كاللازم، هذا ناهيك عن جمع القمامة غير المنتظم، فكل هذه المعطيات لها أثر على الوضع الاقتصادي.

إذا الوضع المعيشي الصعب الذي تعاني منه شرقي القدس نابع من إهمال متعمد من قبل السلطات في إسرائيل، التي تريد تهجير السكان العرب منها، **فإسرائيل ترفض تدخل جهات داعمة من أجل إصلاح البنى التحتية لشرقي القدس،** فقد حاولت بعض دول الاتحاد الاوروبي مد يد العون لسكان المدينة إلا أن إسرائيل حاربت هذه التوجهات بشدة.

إن السبب الرئيس في سوء الوضع المعيشي في القدس الشرقية هي بلدية القدس التي تتعمد عدم دعم التجارة

---

١ بن-زكين، ج. إسرائيل، ف. ٢٠٠٥/١/١٤، عاصمة الفقر في إسرائيل، صحيفة معريف، عبري

٢ بن-زكين. نفس المصدر.

داخلها، وتفرض رسوم ضريبية عالية على المحلات التجارية لا تتناسب مع حجم دخلها. ولذلك من أجل تحسين الوضع المعيشي داخل المدينية، يجب البحث عن سبل لاستقطاب خريجي الجامعات، القدس أيضاً بحاجة إلى تطوير فرع السياحة وعدم تجاهل السياحة العربية الفلسطينية التي لها جمهورها، في القدس أيضاً يجب تشجيع التعليم العالي وتطوير الجهاز التعليمي العربي، وفتح فرص عمل امام الخريجين[١].

سياسة إقصاء منهجية:

حي الشيخ سعد: هو حي شرقي جنوب القدس بالقرب من الحدود البلدية للمدينة، وهو جزء من منطقة السواحرة الغربية (جبل المكبر) المجموعة السكانية مكونة من خمس عوائل بدوية. في العام ١٩٦٧ عندما احتلت إسرائيل الضفة الغربية قامت بضم ٧٠ كم مربع من أراضي الضفة إلى منطقة نفوذ القدس، وقد أصبحت السواحرة الغربية وجبل المكبر بذلك من ضمن حدود القدس التي قامت إسرائيل بتوسعتها على حساب أراضي الضفة، وقد اعترفت إسرائيل بمواطني هذه التجمعات كمواطنين دائمين.

في العام ١٩٩٣ أغلقت إسرائيل المناطق ومنع سكان هذا الحي ممن لا يحملون الهويات الزرقاء من دخول القدس إلا بإذن من الإدارة المدينة. وفي عام ٢٠٠٢ أغلق الجيش الإسرائيلي الشارع الوحيد الذي يربط الحي بجبل المكبر بمكعبات اسمنتية، وبذلك منع الأهالي من الوصول إلى القدس، هذه الخطوة أعطت إسرائيل الفرصة للتخلص من ٢٢٠٠ شخص، بحيث أصبح يتعذر على هؤلاء دخول القدس. وبذلك فقد العديد من سكان هذه الحي أعمالهم في القدس فأصبحوا عاطلين عن العمل، وهم يعتاشون الآن من توفيرات ومساعدات أقاربهم، زيارة هؤلاء لأقاربهم في القدس أصبحت عملية معقدة وصعبة، سيارات الإسعاف لم يعد بمقدورها الدخول والولوج إلى هذا الحي في حالات الطوارئ مما اضطر السكان إلى نقل مرضاهم سيراً على الاقدام إلى الجانب الآخر من الساتر الاسمنتي. أما ادخال البضائع والوقود أصبح أمراً متعذراً أيضا، حيث يضطر الأهالي إلى نقل الوقود من خلال حاويات صغيرة سيرا على الاقدام من داخل القدس. هذه الظروف الصعبة أدت إلى هجرة حوالي ٥٠٠ شخص من هذا الحي.

العديد من هؤلاء المهاجرين انتقل للعيش في شرقي القدس كونهم يملكون هويات زرقاء إسرائيلية، وعليه لم يتبقى في هذا الحي سوى ١٧٠٠ مواطن يعانون مرارة العيش نتيجة السياسة العنصرية الإسرائيلية. ومن هنا أضرت إسرائيل بالنسيج الحياتي لهذا الحي الذي ارتبط بجبل المكبر اقتصاديا وثقافيا وجغرافيا، فبناء الجدار عزل هذا الحي نهائياً عن القدس، وهذا معناه أن السكان الذين يملكون الهويات الزرقاء سيفقدون حقوقهم مع مرور الوقت لأنهم لا يسكنون في منطقة نفوذ القدس. هذه الإجراءات هدفت إلى تنغيص حياة السكان داخل هذا الحي المعزول، وعليه اقترحت إسرائيل عليهم دخول القدس عن طريق حاجز جبل الزيتون الذي يبعد عن حيهم سبعة كيلومترات، ولكن حتى هناك لن يسمح لهم بالعبور بالسيارات.

في العام ٢٠٠٢ اعترض أهالي الحي على قرار إقامة الجدار، فقررت لجنة «عرار» المنبثقة عن محكمة السلام في القدس أنه بالإمكان تحويل مسار الجدار كون حي شيخ سعد هو جزء من السواحرة الغربية (جبل المكبر)[٢]. بعد قرار المحكمة أخذت شرطة الحدود بالتضييق على الأهالي فمنع طلاب المدارس الثانوي من العبور إلى القدس ومنعوا أيضاً إدخال البضائع من إسرائيل إلى الحي[٣].

حي شيخ سعد: هو نموذج لعدة مناطق أخرجت خارج نطاق جدار الفصل العنصري. إن إصرار إسرائيل على إخراج أكثر من ٦٠ ألف خارج نطاق جدار الفصل العصري إنما هو دليل على سياسة فصل عنصري واضحة والفقر هو أحد نتائجها.

---

١ المصدر السابق.

٢ انظر بند 25 تقرير لجنة عرار الصادر عن محكمة سلام، القدس

٣ أمر بشأن المناطق المغلقة بند رقم 3 (خاص بيهودا والسامرة (الضفة الغربية) (رقم 1576) 2005 من تاريخ 15/2/2005

إن إسرائيل بإقامة الجدار تتجاهل الواقع الموجود على الأرض منذ احتلالها للقدس عام ١٩٦٧ فالحدود البلدية للقدس كانت خطوط وهمية، في الوقت الذي استمرت فيه حياة المقدسي الفلسطيني كالمعتاد في كلا الجانبين، فالحدود البلدية أصبحت مكتظة بفعل الازدياد السكاني فكل المرافق الاجتماعية والاقتصادية منتشرة في المنطقة بغض النظر عن الحدود البلدية.

حي الشيخ سعد هو نموذج مصغر لمناطق أخرى تحيط بالقدس كأبو ديس والرام التي يعيش بها عشرات الآلاف من الفلسطينيين، ومع العلم أن أكثر من نصف سكان هذه التجمعات تحمل الهوية الإسرائيلية، ولهم حق العيش في القدس والدخول إليها، إلا أن هذه التجمعات فصلت فعلياً من مركز الحياة في القدس.

الجدار أضر بحقوق المواطنين المعيشية والخدماتية وبالحق الإنساني للعيش حياة كريمة، وتسبب أيضاً في حرمانهم من تلقي مساعدات طبية، وأضر كذلك بالحركة الطلابية، حيث تعذر على هؤلاء الوصول إلى مدارسهم وتلقي التعليم المناسب وأضر أيضاً بوصول الحاجيات الغذائية الأساسية في هذه المناطق من داخل القدس.

مأساة حي الشيخ سعد يمكن لمسها في أحياء مقدسية أخرى أكثر معاناة، لأن إسرائيل قررت إبقاءها هي الأخرى خارج نطاق جدار الفصل العنصري، مثل (كفر عقب، وراس خميس، ومخيم شعفاط، وحي السلام في عناتا).

بناء الجدار ولد ظاهرة هجرة عند المقدسيين من ضواحي القدس إلى داخل الأحياء التي سكنوها في السابق خوفاً من العزل بين المدينة والأحياء التي هاجروا اليها خارج المدينة[١].

هناك من يقدر عدد المهاجرين إلى داخل القدس الشرقية بعشرات الالاف، هذه الهجرة فاقمت من الضائقة الاقتصادية داخل المدينة وولدت حالة من الاختناق السكاني داخل الأحياء الفلسطينية داخل القدس الشرقية، هذا ناهيك عن ارتفاع نسبة البطالة وزيادة نسبة الفقر وكذلك الزيادة في نسبة الإجرام التي ولدتها سياسة الحرمان الإسرائيلية.

إن إقرار المحكمة أن حي الشيخ سعد لم يتسبب بأي تهديد أمني لإسرائيل يؤكد على زيف الادعاءات الامنية التي عادة ما تبرر الممارسات العنصرية بحق الشعب الفلسطيني، وتدلل على أن الممارسات الإسرائيلية إنما هي ممارسات منهجية قائمة على أساس عنصري ديمغرافي فقط تتعمد إفقار الشعب الفلسطيني من أجل ترحيله عن المدينة المقدسية.

إسرائيل مدركة أن معدل النمو السكاني عند السكان العرب في القدس مرتفع وهم يعانون من ظروف اجتماعية واقتصادية متدنية، إلا أن مكتب «الرفاه الإسرائيلي» يتعمد إهمال هذه المعطيات.

إن الأوساط البحثية الإسرائيلية المختصة في قياس معدلات الفقر في مدينة القدس يتجاهل عدة اعتبارات من أجل التقليل من نسبة الفقر عند السكان العرب في القدس. فهم لا يأخذون بعين الاعتبار العوامل التالية[٢]:

١- لا يقومون بإحصاء الفقر في المجموعات السكانية التي تم نزع المواطنة عنها.
٢- لا يتطرقون إلى سياسات التمييز العنصري وسياسات الإقصاء.
٣- سياسات هدم البيوت ومصادرة الأراضي.
٤- انتهاك حقوق الإنسان العربي داخل المدينة.
٥- المناطق التي تم إقصاءها خارج نطاق جدار الفصل العنصري.

إن التقرير الذي يتحدث عن نسبة فقر بمعدل ٣٢٪ من عائلات مدينة القدس فإن هذا الإحصاء يتجاهل العديد من العوائل العربية، وعليه في حال الأخذ بعين الاعتبار جميع ظروف التمييز التي تحيط بالمواطن العربي داخل المدينة فمن المرجح أن ترتفع هذه النسبة إلى مستويات أعلى من ذلك. إن ٦٢٪ من عائلات القدس الشرقية تعيش تحت مستوى خط الفقر بمعنى أن ٥٦,٦٪ من أطفال القدس يعيشون تحت مستوى خط الفقر، وإذا تم الأخذ بعين الاعتبار جميع

١ غارب. ي (مارس 2005) إسرائيل وأحياؤها العربية، ورقة سياسات – معهد فلورسهايمر
٢ ياعيل برنوبسكي، يدعوت احرونوت ١٤,٥,٠٧

المعطيات العلمية وخصوصاً في وسط سكان المدينة العرب من المرجح أن ترتفع هذه النسبة، فالمعطيات الرسمية تقول أن ما نسبته ٧٥٪ من أطفال شرقي القدس هم من الفقراء وهذه النسبة مرشحة للارتفاع في حال تم التحلل من الاعتبارات السياسية والديموغرافية والإقصائية.

يدعي قسم الرفاه في مدينة القدس أن الدولة لا تخصص ميزانيات كافية لرفاهية سكان المدينة مع العلم أن المدينة لها احتياجاتها الخاصة، والسبب في ذلك واضح وهو أن قسم كبير من ميزانية بلدية القدس تذهب إلى مشاريع الاستيطان وتهويد الحيز السكاني لمدينة القدس وحفر الإنفاق، وكل ذلك على حساب المجموعة السكانية العربية داخل المدينة. إن المؤشرات الإسرائيلية تؤكد أن المجموعة السكانية المحتاجة داخل القدس آخذه بالازدياد ومع ذلك فإن الدول لا تضخ الأموال من أجل تحسين الظروف[١].

إن توزيع ميزانية قسم الرفاه داخل البلدية والبالغ ٣٨٨ مليون ش.ج يوحي بأن نصيب العرب منه ضئيل جداً رغم أن الدولة لا تصرح بحجم الميزانية الخاصة بالعرب، وذلك للأسباب التالية:

١- أولا هذا المبلغ خاص بالقدس الغربية والشرقية على السواء.

٢- ٧٠٪ من هذه الميزانية في قسم الرفاه مخصص لأطر مختلفة منها ما هو مخصص لنزل المبيت، أطر للعجزة، نساء وشبيبة في خطر، وهناك ١٦٪ من الميزانية مخصص لرواتب الموظفين، مقابل ١١٪ مخصص للمشاريع والنشاطات المختلفة، وهذه الأطر المذكورة متوفرة في القدس الغربية على حساب القدس الشرقية.

الانتفاضة التي اندلعت عام ٢٠٠٠ فأقمت من الوضع الاجتماعي والاقتصادي السيئ أصلاً لأهل القدس الشرقية العرب، وذلك بسبب سياسة العقاب الجماعي التي انتهجت ضد العرب بشكل عام وضد سكان القدس الشرقية بشكل خاص، حيث تم طرد العديد منهم من أماكن عملهم فلم يعد بإمكان هؤلاء إعالة عوائلهم[٢]. وباعتراف مديرة قسم التخطيط في قسم الرفاه في بلدية القدس فإن إسرائيل لا توازن بين المجموعات السكانية داخل المدينة فهي لا تقيم وزنا كافيا لتفاقم الضائقة داخل المدينة [٣].

معطيات حول مدينة القدس[٤]...

المعطى	السنة	العدد	النسبة
عدد السكان العرب في مدينة القدس الشرقية	٢٠٠٧	٢٥٦,٨٢٠	٣٤٪
عدد العائلات العربية التي تعيش تحت خط الفقر	٢٠٠٦		٦٧٪
اطفال تحت خط الفقر	٢٠٠٦		٧٧,٢٪
عدد الاطفال في القدس الشرقية	٢٠٠٦	١٢٠,٧٠٥	٤٧٪
عدد الاطفال الذين يعيشون في حالة فقر مستمر	٢٠٠٦	٩١٠٠٠	٧٥,٤٪

١ دوريت بيرون مديرة قسم التخطيط البحث والتطوير في قسم الرفاه في بلدية القدس، مقابلة يدعوت احرونوت 15.5.07

٢ ياعيل، المصدر السابق

٣ دوريت، المصدر السابق.

٤ -الدليل الاحصائي لمدينة القدس -٢٠٠٧-معهد القدس لدراسات إسرائيل.

لقد شهد اقتصاد مدينة القدس على مدار الأربعين سنة الماضية مداً وجزراً في اقتصادها، مرتبطا كلية بالوضع السياسي وتجلت بوضوح منذ الانتفاضة الأولى عام ١٩٨٨ "تفجرت الانتفاضة في ٨-١٢-١٩٨٧" وبدأ الاقتصاد المقدسي يشهد تراجعاً تدريجياً بسبب السياسات الإسرائيلية التي باتت تفرض على الشعب الفلسطيني ومنعه من دخول مدينة القدس... ثم عادت وتأزمت بشدة مع أحداث النفق عام ١٩٩٦، وثالثة مع تفجر الانتفاضة الثانية عام ٢٠٠٠، وما زالت آثار السياسة الإسرائيلية شاخصة بقوة يعاني منه كافة أبناء الشعب الفلسطيني في الضفة والقطاع وطبعا في مدينة القدس[١].

على الرغم من أن إسرائيل قد ضمت القسم الشرقي من المدينة وفقاً لقانون أساسي بحيث أصبح السكان فيه خاضعون للقانون الإسرائيل بالكامل إلا أن الواقع يشير إلى أن إسرائيل تتعاطى مع القدس على أنها أرض محتلة، وهناك معطيات صارخة تبين حجم التمييز العنصري الذي تمارسه السلطات وبلدية القدس على السكان ومن ذلك ما له علاقة في موضوعنا «الفقر» التعليم الإلزامي لجيل ٣-٤ سنوات إذ أن قانون عام ١٩٩٩ «التعديل القانوني» ينص على الشروع في تطبيق القانون على الأحياء الأشد فقراً من خلال عملية تدريج تصل إلى كافة المدينة... الذي حدث أن بلدية القدس اختارت أحياء يهودية تطبق فيها هذه الخطة علما بأن الأحياء المقدسية هي الأكثر والأشد فقراً في مدينة القدس[٢].

وخلال احتلال إسرائيل للمدينة قامت بتغيير حدودها أكثر من مرة على أسس ديموغرافية للوصول إلى تقسيمات جغرافية ذات أبعاد سياسية تهدف إلى ضم القدس الأمر الذي سيحول دون قيام دولة فلسطينية وكان الجدار الفاصل قد عزل ١٥١، ٩٧٤دونم أي ما يعادل ٤٣٪من مساحة محافظة القدس، وسيعزل الجدار ٢٦٧,٠٠٠ فلسطيني عن الضفة الغربية. ولتحقيق الغايات الإسرائيلية وتعميق الفقر في المدينة فإن إسرائيل تحول دون أي دفع عمراني منظم في المدينة على الرغم من النمو الطبيعي المظطرد لسكان القدس الشرقية.

الكـــثافة السكانية في مناطق القدس المختلفة

المنطقة	الكثافة السكانية
القدس الغربية	٨٣٠٠شخص/كم٢
مستوطنات القدس الشرقية.	٩٠٠٠ مستوطن/كم٢
الأحياء العربية في القدس الشرقية.	١٣٥٠٠شخص/كم٢

«معهد الابحاث التطبيقية – القدس «أريج٢٠٠٧»

حقائق ومعطيات..

١. وفقا لإحصائيات بلدية القدس للعام ٢٠٠٧، فإن عدد السكان العرب في المدينة، ٢٥٦٨٢٠ ويشكلون ٣٤٪.

٢. تعيش ٦٧٪ من العائلات المقدسية المسجلة لدى دوائر الرفاه الاجتماعي في بلدية القدس تحت خط الفقر مقابل ٢١٪ من العائلات اليهودية، وذلك وفقاً لاحصائيات عام ٢٠٠٦. ووصلت نسبة الفقر بين السكان "الأفراد" إلى ٦٨,٤٪ مقابل ٢٢٪ في الشطر الغربي للقدس.

٣. يعيش ٧٧,٦٪من الأطفال العرب في مدينة القدس تحت خط الفقر مقابل ٣٩,١٪ من الاطفال اليهود، وفقاً لإحصائيات عام ٢٠٠٦.

١ -اثر جدار الفصل العنصري على القطاعات الاقتصادية في القدس،ص٦-الغرفة التجارية الصناعية-القدس ٢٠٠٨.

٢ -تقرير جمعية المواطن لحقوق الانسان " القدس الشرقية –حقائق ومعطيات" ٢٠٠٨.

٤. منذ احتلال المدينة صادرت البلدية ثلث أراضي السكان التي بملك شخصي وتقدر ٢٥٥٠٠ دونم.

٥. على الإراضي التي صادرتها إسرائيل سواء كانت بملكية خاصة أو عامة بَنَت ٥٠١٩٧ دار سكن للمستوطنين.

٦. يعاني ١٦٠٠٠٠مواطن مقدسي من نقص دائم بمياه الشرب بسبب عدم مد البلدية لخطوط مياه.

٧. هناك نقص بـ١٥٠٠صف لاستيعاب الطلاب وسيصل مع حلول العام الدراسي القادم "٢٠١٠" إلى ١٩٠٠ صف.

٨. يعيش أكثر من ٩١ ألف طفل مقدسي في ظروف فقر مستمرة.

٩. خلال عام ٢٠٠٤ كشفت بلدية القدس ان٨٥٪ من مخالفات البناء كانت في الشطر الغربي للمدينة، بيد أنَّ ٩١٪ من أوامر الهدم صدرت بحق البناء في القدس الشرقية.

١٠. بسبب البؤس الذي تعيشه العائلات الفقيرة فإن أكثر من ٩٠٠٠ ولد غير مسجل بأي هيئة تعليمية أياً كانت. ونسبة التسرب تجاوزت العام الماضي ٥٠٪ في المدارس الحكومية.

١١. يعيش في القدس وفقاً لإحصائيات ٢٠٠٧، ١٥٠٠٠ طفل بين سنوات ٤-٣ سنوات إلا أن ٩٠٪ منهم "١٣٥٠٠ طفل" غير مندمجين في الأطر التربوية.[١]

١٢. وصل عدد الفنادق المغلقة بين سنوات ٢٠٠٠-٢٠٠٧ إلى ١٧ لافقا من مجموع ٤٣ فندق وسرح من العمل ٩٠٪ من الكادر العامل ووصلت نسبة العمل خلال السنوات المذكورة إلى ١٢,٥٪ وباعت شركات السيحة المقدسية ٧٠٪ من حافلاتها بأبخس الأسعار وفي المزاد العلني بسبب حجوزات البنوك ووصل عدد الحافلات السياحية للمقادسة العرب فقط ٦٠ حافلة.[٢]

ولأجل السيطرة على الإنسان المقدسي عمدت السلطات الإسرائيلية إلى سلسلة من الإجراءات كان من أهمها قوانين مصادرة الأراضي تحت لاقتة المنفعة العامة وقانون التنظيم والبناء وقانون الدخول إلى إسرائيل وألغاء الاقامة وعدم تسجيل الاطفال وقانون التأمين الوطني لضمان التبعية الاقتصادية وقانون الجنسية لعام ٢٠٠٣ وتعديلاته لعام٢٠٠٦[٣].

في ظل الإجراءات الإسرائيلية وسياساتها الرامية إلى تحويل القرى المقدسية إلى باندستونات «معازل» تدفع بالناس إلى الهجرة وفي ظل سياسات الخنق المستمرة لسكان المدينة ومع قلة الحيلة والإمكانيات وتضاءل فرص العمل بدا واضحاً أن الفقر هو المشهد المسيطر على الحياة العامة للسكان سواءً كانوا داخل الجدار أو خارجه. وقد ازداد الأمر سوء مع اعلان الحكومة الإسرائيلية عن نزع هويات المقادسة الذين بقوا خارج الجدار العازل ويبلغ عددهم إلى ٩٠ ألف مواطن مقدسي الأمر الذي أدى إلى هجرة العديد من العائلات من مكان سكناها والعودة إلى داخل مناطق الجدار وقد ارتفع عدد سكان البلدة القديمة مثلاً بسبب هذه الإجراءات من ٢٤ ألف مواطن إلى ٤٢ ألف وفقا لبعض التقديرات.

١ -المعطيات من ١-١١ مصدرها التقرير السنوي لجمعية حقوق المواطن، معطيات للعام ٢٠٠٨.
٢ -اثر جدار الفصل العنصري على القطاعات الاقتصادية في القدس.ص١٤، ٢٠٠٨.
٣ -اسامة حلبي: القانون والقضاء الإسرائيليين اداتان لتحقيق أهداف سياسيةت، ص٢٦.. ccdpRj ٢٠٠٦.

أســـباب الفقر..

تعود أسباب الفقر في القدس إلى الاحتلال، إذ أنه أصل كل بلاء. ويمكننا رصد الأسباب التالية كأساس لتعميق الفقر:

١. التدهور الاقتصادي المستمر في مدينة القدس بمختلف قطاعاته، وهو نتيجة لتراكمات ممتدة عبر السنوات الماضية الناجمة عن إجراءات الاحتلال الإسرائيلي التعسفية.

٢. جدار الفصل العنصري وما ترتب عنه من تداعيات خطيرة طالت كافة شؤون الحياة.

٣. عدم السماح لسكان الضفة والقطاع من دخول القدس.

٤. الحواجز العسكرية المستمرة.

٥. تشديد التفتيش الأمني على البضائع الواردة للتجار المقادسة من الخارج وإعاقة تخليصها من الموانيء والمطارات، والإرتفاع المستمر في تكلفة التخليص.

٦. إرهاق المواطن المقدسي بسلسلة من الضرائب العامة والبلدية.

٧. انهيار قطاع السياحة وفصل ٩٠٪ من العاملين في هذا الحقل والقذف بهم إلى عالم البطالة.

٨. التشدد في منع دخول البضائع الفلسطينية إلى الأسواق المقدسية.

٩. منافسة البضائع الإسرائيلية والتجار الإسرائيليين للمقادسة.

١٠. إغلاق بعض المصانع كمصانع الاحذية والملابس الجلدية وفوط الاطفال والنسيج بسبب:

- انخفاض الطلب على المنتوجات.
- المنافسة القوية مع البضائع الإسرائيلية والعالمية.
- الحواجز العسكرية وعدم إمكانية العمال من الوصول إلى أماكن عملهم.

١١. انخفاض التصدير للدول العربية وتحديداً مصر بسبب سياسات المعابر.

١٢. هدم البيوت ودفع غرامات تقدر بعشرات آلف الدولارات.

١٣. مصادرة الأراضي الخاصة ومنع أصحابها من دخولها وتغريمهم مبالغ خيالية في حالة الدخول، ولجوء قسم منهم إلى المحاكم الإسرائيلية طامعاً بعدلهم وخسارته في المحاكم وتغريمه الآلاف من الدولارات.

١٤. الإجراءات التعسفية بحق الصيارفة في القدس ومصادرة أموالهم تحت ذريعة التسويات الضريبية.

١٥. فصل العمال العرب المقادسة من المصانع وورش العمل الإسرائيلية.

١٦. الهجرة العكسية لآلاف الأسر من المناطق الواقعة خارج الجدار إلى داخل الجدار ونجم عن هذا اكتظاظ خطير في بعض المناطق كالبلدة القديمة.

نجم عن كل ما سبق بطالة متوحشة في المدينة ويمكننا رصد نوعين من البطالة في المدينة:

١. البطالة المسجلة في الدوائر الرسمية.

٢. البطالة المقنعة والخفية والتي تتمظهر بأعمال غير منتظمة.

من الجدير ذكره أنه هناك عدد كبير من الأسر المقدسية غير المسجلة في سجل التأمين الوطني وتعيش حالة من الفقر المدقع خاصة من عوائلهم من غير سكان القدس، من الأردن أو القطاع أو الضفة الغربية.

تداعيـــــات الفقر..

أدى الفقر إلى حالات خطيرة ضربت المجتمع الفلسطيني المقدسي في كافة مرافق حياته الاجتماعية والصحية والسياسية والأمنية والاقتصادية.

ومن **الآثار المترتبة على الفقر** والتي تم فحصها ميدانياً:

أولا: الآثار الاجتماعية والصحية..

١. التفكك الأسري وعدم السيطرة على الأسرة.
٢. التحلل الأخلاقي بسبب الضائقة في الغرف والعدد الكبير من الأبناء والبنات ووجود أكثر من عائلة في بيت لا يتجاوز الستة أمتار.
٣. السقوط في أتون المخدرات والخمور في ظل الغياب المستمر لبعض الأبناء عن البيت بحكم الوضع الاجتماعي الموجود وفي ظل عدو وجود أطر تربوية ترعى الأبناء والبنات.
٤. ارتفاع نسبة الجريمة وخاصة السرقات وقد تخوفت دراسة إسرائيلية من مغبة أن تؤثر هذه الظاهرة على الأحياء اليهودية الغنية والمستقرة[١].
٥. تسرب الطلاب عن التعليم واحتضان العالم السفلي وتجار المخدرات لهم من جهة وتهتكهم في الشوارع بدون حسيب أو رقيب يدفع إلى ارتكاب حماقات قاتلة كالاغتصاب والسرقات والشحدة والتعرض لأعراض الناس ووكلها ملامح للتدهور الأخلاقي الذي يترتب عليه أعمال مشينة تفتك بالنسيج الاجتماعي وتؤدي إلى تحلل المنظومة الأخلاقية والقيمية في المجتمع.
٦. تراجع الحالة الصحية للأطفال الفقراء وتعرضهم لأمراض قد تكون مزمنة تحيلهم في المنظور المادي إلى عالة على المجتمع كلما تقدمت بهم الأيام.
٧. خروج الأطفال مبكراً للعمل وبثمن بخس دراهم معدودات.
٨. تدهور الحالة الاجتماعية داخل البيت وارتفاع معدلات الطلاق، وانهيار اسر كثيرة.

ثانيا : الاثار الاقتصادية والامنية والسياسية:

نجم عن السياسات الإسرائيلية في تعميق الفقر تداعيات خطير طالت البنى الاقتصادية للمدينة ومن ذلك إغلاق المصانع لعدم وجود قوة شرائية، وبيع بعض المرافق الاقتصادية وبالذات في فرع السياحة بثمن زهيد وتضرر القطاع التجاري بشكل ملحوظ بسبب السياسات الضرائيبية الجائرة، وقد أغلقت ثلث المحال التجارية أبوابها. وعلى الصعيد الامني والسياسي، شكل الفقر مرتعاً خصباً لعمليات الإسقاط والعمالة على أبناء بلدتهم كما أن فتوراً سياسياً شهدته المدينة بسبب السعي وراء تحقيق الحد الأدنى من مكونات الحياة.... ولقد انتهجت إسرائيل منذ احتلالها للقدس سياسة تدمير لاقتصاد المدينة المقدسة الذي وقع، فوقع في أزمة طاحنة، ويتضح ذلك من خلال عدد العاطلين عن العمل الذي بلغ نحو ثلث القوة العاملة، وفضلاً عن ذلك قامت إسرائيل بمنع السكان العرب من الاستفادة من الأراضي واستغلالها، وفرضت ضرائب باهظة على القطاع الصناعي، وقامت أيضاً باتخاذ سلسلة من الإجراءات للحد من استغلال المواطنين العرب للمياه، الأمر الذي يؤثر على القطاع الزراعي بصورة كبيرة، وهذا الوضع دفع بعدد

١ -الاثار الاجتماعية لضائقة السكن في البلدة القديمة عن مصدر سابق ,جدار الامن في القدس,ص١٦.

كبير من الفلاحين إلى البحث عن مصادر أخرى لرزقهم، فلم يكن أمامهم سوى السوق الإسرائيلية للعمل، ومغادرة الأراضي المحتلة للبحث عن العمل مما سهل عملية تفريغ القدس من سكانها العرب، وقد تأثر القطاع الاقتصادي في القدس بعوامل عدة، بعضها يتصل بطبيعة المدينة والبعض الآخر يتصل بإجراءات مفروضة عليه، ومنها الإجراءات الضريبية التي فرضها الإسرائيليون، وهي ثلاثة أنواع: الضرائب البلدية وتجبيها سلطة البلدية مباشرة، وضريبة الدخل وتجبيها الدائرة المختصة، وضريبة القيمة المضافة وتجبيها إدارة الجمارك.

وكان القطاع التجاري في المدينة المقدسة يشكل أهم القطاعات الاقتصادية للمواطنين العرب، ويرجع ذلك لأهمية المدينة الدينية، والسياسية، والجغرافية، ولكن هذا القطاع تراجع بعد الاحتلال الإسرائيلي للقدس عام ١٩٦٧م، فعلى سبيل المثال فقد القطاع التجاري عام ١٩٦٧م ثلث عدد المحلات التجارية، بسبب مصادرة الأراضي ووضع قطاع التجارة تحت رحمة سلسلة متواصلة وباهظة من الضرائب.

حلول ومقترحات..

١- إعادة الاهتمام الفوري بقطاع السياحة وتنمية هذا القطاع بما يتلائم ومتطلبات العصر والمنافسة أمام الساحة الإسرائيلية.

٢- استثمار في المدينة من قبل القطاعات المختلفة.

٣- إنقاذ فوري للبيوت في البلدة القديمة.

٤- مساعدة فورية للناس من خلال الأطر الاجتماعية كلجان الزكاة ومؤسسات العمل الخيري وذلك عبر تدريبات مهنية لهذه المجموعة يمكنها أن تعتاش منها.

٥- تشكيل لجنة وطنية عليا لمواجهة مشكلات الناس ونزاعات الأراضي ودعم مؤسسات الدفاع القانوني لمكافحة سياسات التهجير الصامت.

٦- الضغط على البنوك العربية للتجاوب مع الحياة الاقتصادية، وتسهيل المعاملات لضمان العقارات المقدسية من أن تتسرب إلى أيدي يهودية.

٧- إن معالجة الفقر تتطلب اتباع نهج حقوق الإنسان في سياسات مكافحة الفقر يمكن أن يؤدي إلى تعزيز استراتيجيات مكافحة الفقر وزيادة فعاليتها.

المراجع:

- World Bank، World Development Report (2000/2001)، Oxford University Press، Attacking Poverty، New York، 2001
- اللجنة المعنية بالحقوق الاقتصادية والاجتماعية والثقافية، الدورة الخامسة والعشرين (١٠http://www..umn.html.edu/humanrts/arabic/cescr-st) ٢٠٠١
- يسرائيل كامحي: الجدار الامني في القدس : تداعيات على المدينة وسكانها- معهد القدس لدراسات إسرائيل، ص١٦-٢٢. صحيفة القدس ١٣ يونيو ٢٠٠٧.
- أديب. أ. عمال أبو ديس: جدار الفصل قبرنا أحياء، مجلة إتغار، ٢٠٠٧/٠٦/٢٢.
- بيت سيلم، المكانة القانونية لشرقي القدس وسكانها، (http://www.btselem.org/Hebrew)، ٢٠٠٨/٨/٣١.
- بن-زكين، ج. إسرائيل، عاصمة الفقر في إسرائيل، صحيفة معريف، عبري، ٢٠٠٥/١/١٤.
- غارب. ي إسرائيل وأحياؤها العربية، ورقة سياسات – معهد فلورسهايمر(مارس ٢٠٠٥).
- ياعيل برنوبسكي، القدس الشرقية: ٦٢٪ تحت مستوى خط الفقر، يدعوت احرونوت، (١٤,٥,٠٧).
- دوريت بيرون مديرة قسم التخطيط البحث والتطوير في قسم الرفاه في بلدية القدس، مقابلة يدعوت احرونوت ١٥,٥,٠٧.
- الدليل الاحصائي لمدينة القدس معهد القدس لدراسات إسرائيل، ٢٠٠٧.
- أثر جدار الفصل العنصري على القطاعات الاقتصادية في القدس,ص٦-الغرفة التجارية الصناعية-القدس ٢٠٠٨.
- تقرير جمعية المواطن لحقوق الانسان "القدس الشرقية –حقائق ومعطيات" ٢٠٠٨.
- المعطيات من ١-١١ مصدرها التقرير السنوي لجمعية حقوق المواطن، معطيات للعام ٢٠٠٨.
- أثر جدار الفصل العنصري على القطاعات الاقتصادية في القدس.ص١٤، ٢٠٠٨.
- أسامة حلبي: القانون والقضاء الإسرائيليين اداتان لتحقيق أهداف سياسيةت، ص٢٦.. 2006.

MESCİD-İ AKSA'NIN KORUNMASINDA ULUSLARARASI TOPLUMUN ROLÜ VE AKSA'NIN GELECEĞİ

Mescid-i Aksa'nın korunmasında uluslararası toplumun rolü ve Aksa'nın geleceği

Raşid Gannuşi
Nahda Hareketi Genel Başkanı

Arapçadan çeviren Mustafa Genç

Bismillahirrahmanirrahim

Uluslararası şartların Kudüs'ün nihai geleceğine etkileri nelerdir?

1- Birbiriyle iç içe geçmiş dinî, stratejik ve siyasi birtakım sebeplerle, Filistin bölgesi ve özellikle de Kudüs, uluslararası güç dengeleri arasında yaşanan bölge hâkimiyetini elde etme mücadelesinin merkezinde yer alır.

Tarihî süreçte bu topraklar için Firavunlar, Babilliler, Asurlular, Farslar, Bizans ve Yunanlılar egemenlik kavgası vermiş, kadim imparatorlukların son evresine gelindiğinde de İslam ortaya çıkmıştır. O dönemde Şam bölgesi Bizanslıların egemenliği altındaydı. İslam davetiyle gerçekleşen tevhid temeline dayalı, kapsamlı ve toplumsal devrim, doğal olarak, Filistin'in gerçek sahiplerini, Filistin halkını, zalim Bizans işgalinin boyunduruğundan kurtarmıştır. Filistin halkı, Arapların tarih boyunca bu bölgeye yaptıkları göçler neticesinde ortaya çıkan nesillerinden oluşmaktadır. Bölgedeki Hristiyan dinî otorite, Kudüs'ün anahtarlarını, *Ahid-nâme-i Ömer (eş-Şurûtu'l-Ömeriyye: Ömer'in Şartnamesi)* olarak bilinen şartlar çerçevesinde Müslümanların halifesine vermekte hiçbir sakınca görmemiştir. Bu şartname, Hristiyanların kendi dinlerini, mabet ve sahip oldukları servetlerini güvence altına alırken bölgede Hristiyanların Yahudilerle bir arada yaşamaması koşulunu da onaylamaktaydı.

Yahudiler Filistin'e Firavun idaresindeki Mısır'dan çıkarak geldiler. O devirlerde Yahudiler, Hz. Yakup ile başlayıp daha sonra Hz. Yusuf, ardından Hz. Musa, Hz. Harun, Hz. Davud ve Hz. Süleyman (a.s.) gibi birçok peygamberin önderliğinde tevhid mesajını taşıyan, kendi çağının Müslüman'ı kimselerdi. Hz. Davud ve Hz. Süleyman, peygamberlikle birlikte hükümdarlık görevini de yürütmüş ve peş peşe sadece birkaç on yıllık ömrü

olan bir devleti yönetmişlerdir. Bu süre zarfında hükümdar peygamber Hz. Süleyman, muhteşem bir saray inşa etmiş ve bu sarayın bir köşesine Allah'a ibadet için, Yahudilerin "tapınak" (*el-heykel*) adını verdikleri bir mabet inşa etmiştir. Ne var ki Yahudiler, çok geçmeden aralarındaki fesat ve sapıklık yüzünden atalarının dinini terk etmişler ve putlara taparak yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya başlamışlardır. Aralarındaki bölünme onları birbirlerine düşürmüş; savaşlar yapmış ve hepsinin ortak düşmanı olan birtakım güçlerle el birliği etmişlerdir. Bundan sonra art arda gelen saldırı ve işgaller onları çökertmiş ve mabetlerini yerle bir etmiştir. Filistin toprakları Bizanslılar ve Farslılar tarafından bir tarla gibi sürülüp tırpanlanmıştır. Bu savaşların ardından Yahudiler köle olarak uzak bölgelere sürgün edilmişler ve nihayetinde Filistin topraklarında onlardan en küçük bir iz kalmayacak şekilde dünyanın dört bir yanına dağılmışlardır.

Yahudiler, göçebeliğe yatkın bir toplum oldukları için yerleşik düzende kalıcı eserler bırakabilecek, gelişmiş bir bayındırlık faaliyeti ve köklü bir medeniyet oluşturabilecek karakterde insanlar değillerdir. Bu çerçevede, Arz-ı Mev'ud ve bir zamanlar kendilerine ait olan büyük saltanat efsanesi üzerinden kurguladıkları "mabet" iddiası da temelsizdir. Nitekim, Yahudi kültürüne ait herhangi bir ize veya varlığını iddia ettikleri "mabed"in kalıntılarına ulaşabilmek hevesiyle İslam medeniyetinin miras bıraktığı muazzam kültür ve mimariyi altüst edecek biçimde Filistin topraklarını tarumar etmelerine rağmen hiçbir sonuç elde edememişlerdir. Zira, Hz. Süleyman'a ait olan ve Neml suresinde sözü edilen saray, billurdan yapılmış sırça bir saray olup insan ürünü değil, belki de Cenab-ı Allah tarafından gaybî kuvvetlerin emriyle kulu Süleyman'a sunulmuş ilahi bir lütuftur. O itibarla bu sarayın, Hz. Süleyman'a özgü olup bir beşer yapısı olmamasından ötürü, bütünüyle (ilahi âleme) yükseltilmiş olması ihtimali ağır basmaktadır. Söz konusu saray, Hz. Süleyman'ın, yaratıcısına yükselen ruhuyla birlikte yükselmiş ve ona gerçek anlamda layık kimse kalmamıştır. Özellikle de Yahudiler arasındaki itikadi bozukluğun, putlara tapacak ve son peygamberleri Mesih İsa (a.s.)'nın ifadesiyle, "Mabedi sarrafların meskeni ve hırsızların yuvası hâline getirecek"[1] ölçüde yayılması, söz konusu saraya kimsenin layık olmadığını göstermektedir. Eğer durum böyle olmasaydı, o yüce saraydan bir iz muhakkak kalırdı.

2- Kudüs, İslam'la birlikte yeniden itibarını kazanmış ve dinî hoşgörünün, ilmî ve medeni anlamdaki gelişimin merkezi hâline gelmiştir. Müslümanlar, Mescid-i Haram'dan 40 yıl sonra yeryüzünde inşa edilmiş ikinci mescit olan Mescid-i Aksa'yı yeniden imar etmişlerdir. Hz. Ömer, bölgeyi fethettiğinde bu yapı yıkık dökük bir harabe ve çöplük hâlindeydi. Ancak Müslümanlar, onu yeniden onarmak ve kutlu bir ilim ve irfan yuvasına dönüştürmek için büyük bir titizlik gösterip bütün maharetlerini sergilediler. Bu muazzam yapıya büyük vakfiyeler tahsis edildi ve ilim talebeleri, buradaki emsalsiz âlimlerin ilim ve feyzinden istifade edebilmek için dünyanın en ücra köşelerinden bu bölgeye akın etti.

3- Ne var ki Müslümanların giderek zayıflayıp birliklerinin dağılmasıyla, Avrupa ülkelerinin parçalanmışlığından ve birbirleriyle savaşmalarından bunalmış olan Papalık müessesesinin önüne tarihî bir fırsat çıkmış oldu. Papalık, Batı toplumunun desteğini alarak halkı yeniden birlik olup aralarındaki savaşlara bir son vermeye ve Arap doğusuna peş peşe seferler düzenlemeye teşvik etti. "Mesih'in kabrini putperestlerin (Müslümanları kastediyorlar) kirli ellerinden kurtarmak" sloganıyla başlattıkları ve "Haçlı Seferleri" adını verdikleri bu savaşlar, gerçekte Müslümanların tanımladıkları şekliyle dinle hiçbir alakası olmayan dünyevi çıkar ve yağmacılık temeline dayalı bir Batılı savaşıydı. Nitekim Haçlıların Kudüs'e giden yol boyunca Bizanslı Hristiyan kardeşlerine karşı işlemiş oldukları cinayetler ve Kudüs dâhil olmak üzere Şam bölgesinde yaptıkları soykırımların hepsi, onların ne derece medeni ve dindar olduklarının göstergesidir! Avrupa seferleri 11. yüzyılın sonlarında başlamış ve bir asırdan fazla sürmüştür. Bu süre zarfında da Mescid-i Aksa'da namaz kılınamamıştır.

4- Bu durum, İslam vicdanını derinden sarsan bir darbe olmuştur. Yeniden uyanan İslami bilinç, âlimlerin gayretleri sonucu ıslah çağrılarına dönüşmüş ve çok geçmeden de bu çağrıların meyveleri devşirilmeye başlanmıştır. Böylece Zengilerin idaresi altındaki yeni nesil birçok askerî ve siyasi lider, Haçlıları kovarak Kudüs'ü özgürlüğüne kavuşturma planı üzerinden yüksek stratejiler geliştirmiş; nihayetinde bu sancağı muzaffer komutan Selahaddin Eyyubi devralmış ve Allah, Kudüs'ü özgürlüğüne kavuşturmayı ona nasip etmiştir. Bazı tarihî kaynaklar, 17. yüzyılın başlarına kadar Yahudilerin Kudüs'e giriş izninin olmadığını; ancak bu tarihten sonra Osmanlıların buna müsaade ettiklerini ve onlara oraya yerleşerek Aksa'nın dış batı duvarında ibadet etme izni verdiklerini kaydetmektedirler.[2] Ne var ki bu müsamaha, onların, Osmanlı hilafetini yıkan baltalardan biri olmalarını engellememiştir.

5- Dinî çoğulculuğu ve özellikle de ehlikitabı bir olgu olarak kabul eden İslami hoşgörü, hiçbir din mensubuna kendi dininin gereklerini yerine getirme konusunda yasak koymuş değildir. Bu sebeple -ileride de göreceğimiz gibi- Kudüs ile ilgili olarak Yahudilerle bu açıdan yaşadığımız bir sorunumuz yoktur.

6- Avrupalıların Yeni Dünya'yı (Kuzey ve Güney Amerika, Avustralya ve Yeni Zelanda'yı) keşfetmeleri, Batı toplumlarının lehine, diğer toplumların da aleyhine olmak üzere uluslararası güç dengelerini köklü bir biçimde değiştirmiştir. Bu keşiflerle özellikle İslam ümmeti açısından büyük değişiklikler yaşanmıştır. Batılılar, kapitalist sistemin ve sanayi devriminin özünü oluşturan sermaye birikimi temeline dayanan muazzam zenginlik kaynaklarını ele geçirmişlerdir. Aynı şekilde İslam dünyasının etrafını çepeçevre kuşatarak onu parçalama ve birliğini dağıtma fırsatını da yakalamışlardır. Bunun yanı sıra 1768 Vestfalya Antlaşması'nda, "hasta adam"ın topraklarını bölüp paylaşma niyetiyle İslam dünyasını parçalamaya karar vermişlerdir. Bu amaçlarını gerçekleştirmek için de,

kendi iç anlaşmazlıklarını birtakım teknik şartlara bağlayarak çözüme kavuşturmuşlar ve her ülkenin dinî cemaatleri arasındaki ihtilaflara barışçıl yollardan çareler bularak Katolik ve Protestanlar arasındaki dinî savaşları sona erdirmişlerdir.

7- Yahudiler, bu bölüp parçalama projesinde önemli bir rol oynamıştır. Çünkü Filistin'i işgal stratejisi ile ilk olarak 1649 senesinde dillendirilen Batı stratejileri birbiriyle örtüşüyordu. Nitekim bir grup nüfuzlu ve zengin Yahudi, mevcut İngiliz hükümetine İsrailoğullarını Arz-ı Mev'ud'a göç ettirme önerisini içeren bir dilekçe sunmuştur. 1798 yılında da Napolyon, bir Yahudi Commonwealth'i (Milletler Topluluğu) oluşturma projesini öne sürmüştür. Bu proje, Batı'nın tipik bir askerî stratejisiydi ve arka planda Mısır'ı Şam bölgesinden ayırmayı hedefliyordu. Bir asır sonra proje açısından şartlar olgunlaşmış ve 1897 yılında uluslararası güçlerin açık desteğiyle Siyonist Yahudi grupların temsilcilerinin bir araya geldiği Basel Kongresi'nde proje üzerinde görüş birliğine varılmıştı. Buna göre Siyonist hareket, sömürge stratejisinin bir parçası olduğu gibi Avrupa ulusal projelerinin de bir parçası sayılıyordu. Bu projeyi, dönemin Batı siyasetini yönlendiren İngiltere ve Fransa sahiplenmiş ve finans konusunda çok cömert davranmışlardır. Söz konusu proje, 1917 Balfour Deklarasyonu'yla, uygulama aşamasındaki en önemli mesafeyi katetmiştir. Osmanlı'nın bölgeden uzaklaştırılmasının ardından, Filistin'deki İngiliz işgalinin gözetimi altında İngiliz komutan Allenby, Kudüs'e girerken, Haçlı Savaşlarının sona erdiğini ilan ediyordu. İşte tam anlamıyla Batılı ve Avrupalı güçlerin himayesinde Filistin topraklarına Yahudi göçlerinin kapıları böylece açılmış oldu. Bir yandan işgalci İngilizler tarafından Filistin halkının ekmek bıçağı edinmesine dahi müsaade edilmezken, öte yandan göç olgusu kesintisiz devam ediyor ve Siyonist terör örgütleri silahlandırılıp eğitiliyordu. Dağınık Arap orduları ile en son teknoloji ürünü silahlarla donanmış ve sayıca daha üstün olan Siyonist örgütler arasında orantısız savaşlar yaşandı. Bu gelişmelerin ardından Birleşmiş Milletler, uluslararası yasalar çerçevesinde, sınırları belli olmayan yabancı ve şaibeli bir oluşuma yasal zemin hazırlamış olacaktı. Ancak II. Dünya Savaşı ve Batı'daki yönetim dengelerinin Amerika lehine değişmesinden sonra henüz yeni doğmuş olan Siyonist yapının himaye görevi Amerika'ya devredildi. Nitekim mal, silah, medya ve herhangi bir uluslararası tepkiye karşı hamilik gibi cömertçe verilen finans ve desteğin artması oranında Yahudi nüfuzunun da güçlendiği görülmüştür.

8- Ortak stratejik hedefler etrafında bir araya gelen Batı ile Siyonizm uzlaşısı; İslam'a, Müslümanlara, özellikle Araplara, daha özelde de Filistin halkının tamamen geri plana itilmesine yönelik çabalarla başlamış, Arapları ve İslam dünyasındaki bölünmüşlüğü arttırarak direniş gücünü her türlü destekten yoksun bırakma hedefleriyle yoluna devam etmiştir. Her alanda başlatılan bu karşı seferberlik, söz konusu Amerikan himayesi olmasa bugünkü Siyonist oluşumun asla gerçekleşmeyeceğini ve devamının mümkün

olamayacağını göstermektedir. Ancak asıl mesele, Siyonist oluşumun varlığından ve ona yönelik tehditlerin engellenmesinden ziyade, söz konusu oluşumun kuvvetler dengesinde fiilen, bütün Arap devletlerinden daha ağır basmasını sağlamaya yönelik bir karar aşamasına girmiş olmasıdır. Bu çerçevede ilgili kararlılık, Arap ülkelerinin bölünmüşlüğünün arttırılarak kalıcı hâle getirilmesini ve herhangi bir diriliş ve silahlanma girişiminin tam anlamıyla akamete uğraması için ne gerekiyorsa yapılmasını öngörmektedir.

9- Siyonist proje, uluslararası boyutta da bir ahtapot gibi dünyanın dört bir yanına uzanmakla işe başlamıştır. Nitekim bu boyut, Siyonist projenin doğuş aşamasında önemli rol oynamış, daha sonra da kalıcılığını ve üstünlüğünü güvence altına alabilmek için ona her türlü hizmeti yapmıştır. Söz konusu ahtapotun kolları tüm kıta ve ülkelere yayılmış durumdadır. Bunlara örnek olarak Mason hareketi ve bu hareketin Rotary, Lions ve Akdeniz kulüpleri ve Yehova'nın Oğulları gibi alt kollarını sayabiliriz.

10- Öte yandan dev medya kuruluşları ve Hollywood gibi kültür ve sanat kolları da bu projeye destek vermektedir. Yine çok uluslu şirketler ve bankalar da, gelirlerinden bir kısmını Siyonist ideolojinin hizmetine sunmuş durumdadır. Bu uygulamaların yanı sıra Kudüs'ü Yahudileştirme ve yerli halkın mal varlığına çeşitli şekillerde el koyma planları için yapılan cömertçe bağışlar da işin cabasıdır. Halkın mal varlığını ele geçirme yöntemlerinden biri de mal sahibi Araplara teklif edilen yüksek meblağlardır.

11- Siyonist projenin uluslararası boyutu, Batı projeleriyle ve özellikle de Amerikan nüfuzuyla örtüşmesi noktasında destek görmektedir. Öte yandan proje, kiliselerin büyük bir kesimiyle, bilhassa da Protestan kiliseleri ve Yehova Şahitleri'yle yaptığı geniş ölçekli anlaşmalarla güçlenmekte; hatta ve hatta en büyük Katolik kilisesi, sadece Yahudilerle değil, Siyonist projeyle de ilişkilerini normalleştirerek bu süreci desteklemektedir.

12- Siyonistler, Batı Kudüs'ü işgal ederek Doğu Kudüs'e katmış ve Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak ilan etmek istemişlerdir. Ancak işgal alanını Batı Şeria'nın üçte birini kapsayacak oranda genişleterek Arap ahaliyi Kudüs'ten sürüp orayı bütünüyle Yahudileştirmeyi hedefleyen büyük planlarına rağmen, bu sayılanların hiçbiri uluslararası zeminde hâlâ meşruiyet kazanmamıştır. Fakat herkes fiili durumu kabullenmiş; hatta Arap ve İslam ülkelerinin birçoğu, Siyonist yapıyla ilişkilerini normalleştirmiştir. Bu arada hiçbir ülke, ilişkilerin normalleştirilmesi için, işgal altındaki Batı Şeria ve Gazze bölgeleri gibi, Doğu Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın üzerindeki Siyonist elin çekilmesi ve buranın İsrail'in ebedi başkenti olmaması şartını öne sürmemiştir. Tam aksine, karar mekanizmalarında ve özellikle de Amerikan Senatosu'nda etkin olan Siyonist lobi, Amerikan başkanlığına aday gösterilen herkesten, Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıyacağına dair mutlaka söz almaktadır. Her ne kadar şimdiye dek hiç kimse buna cesaret edememişse de, Arap ve Müslümanların suskunluğu ve ihmalkârlığı böyle devam ederse, bunun gerçekleşme ihtimali bulunmaktadır.

13- Siyonist iktidarların sağ partilerden sol partilere doğru geniş bir yelpazede el değiştirmesine ve çatışmanın sona erdirilmesi çabasıyla Filistin tarafıyla Siyonistler arasında gerçekleşen müzakere süreçlerinden bir sonuç çıkmamış olmasına ve de en büyük anlaşmazlık alanlarını oluşturan Filistinli mültecilerin evlerine dönüşü, yerleşim birimleri, duvar ve Kudüs'ün idaresinin kimlerin elinde olacağı gibi meselelerin hiçbirinde henüz bir neticeye ulaşılamamış olmasına rağmen, bu görüşmeler işgal devletinin uluslararası konumunu güçlendirmiştir. İşgalci devletin yükselen itibarıyla birlikte dünyanın kapıları önüne açılmaktadır. Bu da doğal olarak Arap, İslam ve uluslararası kamuoyunu duyarsızlaştırmakta ve Siyonist varlığın, bir dönem kendisine uygulanan ambargo kararlarından ve uluslararası siyasi tecritten kurtulmasını sağlamaktadır. Siyonist yapının ilişkileri devasa bir ahtapot gibi dünyanın bütün ülkelerine uzanmış durumdadır. Öte yandan bu duyarsızlık, ona Filistin topraklarındaki işgal alanını daha da genişletme, Kudüs'teki Arap-İslam tarihî mirasına ait değerleri yok etme fırsatı vermektedir. Ayrıca gece-gündüz hiç durmadan Kudüs'ü Yahudileştirmeye ve kurduğu bir dizi yerleşim birimiyle bölgeyi abluka altına alarak çevresindeki Arap bölgelerinden izole etmeye çalışmaktadır. Bu durumda geriye -Allah muhafaza etsin- Mescid-i Aksa'nın yıkılış anını ilan etmek dışında bir şey kalmıyor!

14- Peki şu aşamada, Kudüs'ün, Siyonist efsanenin kalbi olması ve Batı'nın uluslararası politikasının ayrılmaz bir parçası olarak Siyonist projenin en önemli kısmı olmasının anlamı nedir?

a) Siyonist proje, mevcut uluslararası ve bölgesel değişimlerden ve bu değişimlerin -kendisinin varlık sebebi sayılan ve Aksa'nın enkazı üzerine mabedin yeniden kurulması efsanesini gerçekleştirmeye dayanan projesine- olumsuz yansımalarından ciddi bir endişe duymaktadır. Nitekim İsrail halkı da söz konusu mabet efsanesine gönülden inanmış ve bunu mümkün olan en yakın zamanda gerçekleştirme konusunda daha kararlı olan aşırı dinci ve sağcı partilere büyük bir eğilim göstermeye başlamıştır. Bu da Mescid-i Aksa'nın ciddi anlamda bir krizin eşiğinde olduğunu göstermektedir.

b) Projeleri adına kaygı duydukları olumsuz gelişmelerden en önemlileri muhtemelen şunlardır:

Birincisi; Amerika ve Batı'nın sınırsız desteğine rağmen Siyonist ideolojinin temelini oluşturan savunma mekanizmasında görülmeye başlayan gevşeklik ve zaaflar. Bunun da sebebi, genelde İsrail toplumu özelde İsrail askerinin karakterinde gözlemlenen zaaflar ve seküler süreçlerin tırmanışa geçişidir. Bu itibarla Siyonist ideoloji için canını verecek insanların moral değerlerinde bir gerileme ve çöküş söz konusudur. Buna karşılık Filistin tarafında, İslami uyanış çizgisinin genişlemesine paralel olarak şehadete müthiş bir istek ve yöneliş belirmiştir. Nitekim Siyonistlerin -ellerindeki bütün imkânları seferber etmiş olmalarına rağmen- Lübnan ve Gazze'ye açtığı savaşların tam bir hezimetle sonuçlanmış

olması, onlar açısından bu tehlikeli gidişin önemli bir göstergesidir.

İkincisi; İslami uyanış çizgisinin bölge ve dünyada yükselişe geçmesidir. Bu uyanış hareketleri, özellikle de Filistin'in özgürlük davasının, kokuşmuş ve dağınık devletlerin elinden çıkıp şehadet arzusuyla yanıp kavrulan namazlı-abdestli halk örgütlerinin eline geçmiş olması sonucunda gücünü artırmıştır.

Üçüncüsü; son birkaç yıldır bölgede nükleer silahlanma arzusu içinde olan bazı İslam devletlerinin ortaya çıkması, Siyonist yapının, kendi varlığını savunmak adına sığındığı son kalesi ve caydırıcılığının en önemli dinamiklerinden biri sayılan nükleer silahı tekelinde bulundurma ayrıcalığını da yitirmesine sebep olmuştur.

Dördüncüsü; Siyonist yapının hamisi durumundaki uluslararası sistemin bir parçası sayılan Arap rejimlerinin temelleri sarsılmaya başlamıştır. Özellikle de Firavunî Mısır rejiminin… Bu durum, süprüntü Siyonist yapıya cehennem kapılarını açacak ve bölgedeki iktidarların başına da mevcut Siyonist oluşuma düşman ve direnişe güçlü destek verecek İslami rejimlerin gelmesini sağlayacaktır.

Beşincisi; Siyonist ideolojinin ahlaki meşruiyetini yitirmeye başlamasıdır. Siyonist yapının temellerinden birini oluşturan Holokost, yani Yahudilerin yaşadığı dramlar, Batı vicdanında onlara karşı suçluluk psikolojisi hissedecek ölçüde bir duygusallığa yol açmıştır. Nitekim onlara Filistin topraklarına yerleşme imkânını vermesi de Batı vicdanının bir tür kendini rahatlatma girişimidir. Ne var ki İsrail'in Filistin ve Lübnanlılara karşı giriştiği vahşet görüntülerinin dünyaya yayılmasıyla birlikte, Yahudi'nin bu masum imajı giderek sarsılmaya başlamıştır. Söz konusu katliamlara karşı dünya çapında sokak protestolarının patlak vermiş olması bu yöndeki değişimin bir göstergesidir. Çünkü yapılan zulümler, hem Siyonist yapıyı hem de Batı'daki siyasileri ve medya patronlarını zor durumda bırakmış ve "Antisemitizm" adı verilen Yahudi düşmanlığını ortaya çıkarmıştır. Hatta dünyanın diğer bölgelerindeki Yahudi cemaatleri bile, İsrail'in izlediği politikaların kendilerine olumsuz etki etmesinden duydukları kaygıları dile getirmişlerdir.

Altıncısı; Amerika'nın Afganistan'da bataklığa saplanıp Irak'ta da yenilgiye uğramasının ardından dünyada yaşadığı itibar kaybıdır. Çünkü Amerika'nın güç ve itibarı, İsrail'in en önemli güvencesi ve işlediği her cinayetin ve yaptığı hataları her zaman örtbas etmenin en etkili yolu olmuştur.

15- Özet olarak diyebiliriz ki, söz konusu kukla Siyonist yapının, Batı'nın stratejisine ve faaliyetlerine hizmet edecek şekilde kullanılmasının uluslararası meşruiyet zemini giderek zayıflamaktadır. Bu da Siyonist projenin, Batılı stratejilere hizmetten daha çok, yük olmaya başladığı yönündeki görüşü güçlendirmektedir. Batı silahının eylem alanı; İsrail, Amerika ve Atlas Okyanusu açısından nihai sınırlarına ulaşmış olmasına rağmen Filistin, Irak, Afganistan ve Somali halklarının direnişini kırma hedeflerine ulaşamamıştır; ki bu da İslami uyanışın meyvelerinden biridir. Bu gelişmeler de tarihin, İslam dünyası ile

-Batı dünyası da dâhil- diğer dünyalar arasında uluslararası ilişkiler bakımından yeni bir oluşuma doğru yöneldiğini göstermektedir. Bu ilişkiler, başkalarına tahakküm, baskıcı, diktacı ve sömürgeci anlayış üzerine değil, tam tersine karşılıklı saygı ve eşit menfaat dengeleri üzerine kurulacaktır.

Bu kukla, süprüntü Siyonist yapı, son sömürge çeşitlerinden biri olması bakımından, Batı'nın dünyaya egemen olma çabası kapsamında ve ona hizmet etmek için ortaya çıkıp gelişmişse ve güç mantığı, askerî ve ekonomik krizlerden başka hiçbir fayda elde edemeden ulaşabileceği en uç noktalara ulaşmışsa, bu durum, hâlâ Batı'nın desteğiyle ayakta duran ve ümmetimizin mahkûm edildiği parçalanmışlık hâlinden faydalanan bu süprüntü proje açısından sonun başlangıcı demektir. Bu noktada Batı desteği de zorunlu olarak gitgide azalacaktır. Nitekim Batı'nın kendi krizlerine yoğunlaşmayı tercih etmesi ve özellikle de İsrail'in işlevselliğinin azalması ve kamuoyunda Siyonizme düşman yönelişlerin giderek artması bu desteğin azalacağının göstergeleridir. Ayrıca Batı İslam'ı, tarihinde ilk defa kamuoyunda, dolayısıyla karar mekanizmalarında etkisi artan bir faktör hâline gelmeye başladı. Bu ise Batılı strateji mühendislerini ciddi manada endişelendirmektedir. Zira onlar, İslam'ı yıkıp dağıtmak için sundukları projelerinin her zaman Batı'dan destek bulacağının rahatlığı içerisinde hareket ediyorlardı. Ama artık İslam'ın onlarla bu kulvarda da yarıştığına tanık olmaya başladılar. Batı'da İslami etki güçlenirken Siyonist etkinin gerilediğini çok açık bir biçimde görmek mümkündür. Üstelik daima körüklemeye çalıştıkları terör engeline rağmen durum değişmemektedir.

Şu da var ki, ümmetimizin cemaatler, hükümetler, toplumlar ve liderler düzeyinde yaşanan ihtilaflarını toplumsal barışı sağlayacak etkili yollarla çözebilecek ortak bir yöntem bulamayan aciz ve parçalanmış görüntüsü, doğal olarak süprüntü Siyonist yapının sonunu getirmenin önündeki en büyük engeldir. Söz konusu barışçıl yöntem, bir yandan direnişe destek verirken öte yandan mevcut kukla, süprüntü oluşumu abluka altına alacak; zayıf düştüğümüz bir dönemde bizi birbirimize kırdırmak için bu yapıyı ortaya koyan uluslararası sisteme baskı kurarak çıkarlarını engelleyecek; onu hak ve adaletin gereklerine bağlı kalmaya zorlayacak ve Siyonist taşkınlığına sessiz kalıp onu destekleme ve hatta Kudüs'ü Yahudileştirip Mescid-i Aksa'yı yıkma projelerine destek verme konusundaki aşırılığına bir sınır koymasını sağlayacaktır.

Eğer ortak bir söylemimiz olsaydı ve Kudüs'ü Yahudileştirme projesini durdurmaya kesin olarak karar vermiş olsaydık, kuşkusuz Batı da sonuç olarak kendi çıkarlarını düşünmek zorunda kalacaktı. Hatta bir buçuk milyarlık bir Müslüman ümmeti olarak diğer devlet ve toplumlarla ilişkilerimizi Filistin ve Kudüs davası üzerinden sürdürebilseydik, bitkisel hayata girmiş bir bedenin hayat damarları kesildiğinde çökmesi gibi, süprüntü Siyonist yapı da içten çökerdi.

Filistin'deki mücadele, taşıdığı önemden dolayı sadece mescitle sınırlı bir mücadele

değildir. Orası Allah'a ibadet için kurulmuş bir evdir. Peygamberi, (İsra'da) diğer bütün peygamberlere namaz kıldıracak ölçüde bütün dinlere açık olan bir din, Mescid-i Aksa'-nın doğu duvarının (Ağlama Duvarı) kendince dinî bir kutsiyeti olduğunu düşünen ve bu sebeple orada ibadet etmekte ısrar eden birinden rahatsız olmaz. Problem bu değildir. Asıl problem, mescidin tamamını sahiplenerek onu yıkma girişiminde bulunmak, hatta bütün Filistin'in sahibi olduğunu iddia etmek ve bu efsaneyi gerçekleştirmek için yıkım, göçe zorlama, soykırım ve bütün bir bölgeyi parçalama yöntemlerini kullanmaya çalışmaktır. Bu da Aksa üzerinden yürütülen kavganın, gerçekte bir Filistin kavgası, hatta ve hatta ümmetimizin kalkınma ve birlik projeleriyle -Batılı Siyonistlerin Filistin'e egemen olup Kudüs'ü Yahudileştirmek suretiyle- bizim dinî ve medeni dokumuzu bozmaya yönelik projeleri arasındaki bir kavga olduğunu göstermektedir.

Ne yaparlarsa yapsınlar bizi asla korkutamazlar! Mescid-i Aksa da dâhil olmak üzere bütün Filistin toprakları üzerindeki ümmetimizin hakkını savunmaktan asla geri durmayacağız. İslam medeniyet ve hoşgörüsünün gölgesi altında yaşamayı kabul ettikleri müddetçe barışçı Yahudi ve Hristiyan azınlıkların varlığını kabullensek bile durum değişmeyecektir. Göğün ve yerin yasaları hep bizimledir. Ahlaki yasalar da bizimle, dünyanın özgür insanları da bizimledir. Bütün bunlardan önce ve sonra, Hak, Adl (son derece adil), Berr (her türlü iyilik ve güzelliğin kaynağı) ve Kaviy (çok güçlü olan) Allah bizimledir!

...İlk kez girdikleri gibi yine Mescid'e girsinler diye...[3]

Sonnotlar

[1] Bkz., Matta İncili, 21: 12-13.

[2] Abdüttevvâb Mustafa, *Nakdu Şerîati'l-Heykel,* s. 47.

[3] İsra; 17/7.

انعكاسات الأوضاع الدولية على مصير القدس

الشيخ راشد الغنوشي
رئيس حركة النهضة

بسم الله الرحمن الرحيم

يشرفني في هذه الوريقات أن أطرح موضوعا يلمس قضية قدسنا من جانب مهم، ألا وهو انعكاس الأوضاع والمجريات الدولية على مصير القدس الشريف. وذلك سيكون ضمن الإجابة عن السؤال التالي:

ما هي انعكاسات الأوضاع الدولية على مصير القدس؟

١ـ قلب العالم الإسلامي عبر التاريخ قبل العهد الإسلامي:

لأسباب متشابكة دينية واستراتيجية وسياسية مثلت أرض قلب العالم الإسلامي وبخاصة القدس المحور الأول للصراع بين القوى الدولية السائدة على انتزاع السيادة عليها من قوة دولية أخرى، تصارع عليها الفراعنة والباليون والأشوريون والفرس والروم واليونان، حتى إذا ظهر الإسلام في زمن شيخوخة الإمبراطوريات القديمة وكانت بلاد الشام تحت سلطان الروم البزنطيين، فاتجهت دعوة الإسلام إلى إحداث ثورة دينية توحيدية واجتماعية شاملة فكان من الطبيعي أن يحرر أهل فلسطين – سكانها الاصليين – أنفسهم من نير الاحتلال الروماني الغاشم، وكانوا سلائل هجرات عربية تمت عبر العصور، ولم تجد القيادة الدينية النصرانية حرجاً في تسليم مفاتيح القدس إلى خليفة المسلمين وفق عهدة شهرت بالعهدة العمرية، أقرت النصارى على دينهم وأمنت معابدهم وممتلكاتهم، كما استجابوا لما اشترط عليهم من ألا يساكنهم اليهود فيها.

قدم اليهود إلى قلب العالم الإسلامي عابرين إليها من مصر الفرعونية، يوم كانوا مسلمي زمنهم حاملين لرسالة التوحيد بزعامة سلسلة من الأنبياء عليهم السلام، فابتدأت بيعقوب وامتدت في ذريته يوسف فموسى وهارون فداود فسليمان عليهم السلام. وورداود وسليمان عليهما السلام قد جمعا إلى النبوة الملك إذ أقاما تباعاً دولة لم تعمر سوى بضع عشرات من السنين، تمكن خلالها النبي الملك سليمان من إقامة قصر مهيب، شاد في زاوية منه معبداً لعبادة الله أطلق عليه اليهود هيكلا أي معبداً لعبادة الله، إلا أن اليهود ما لبث أن دب فيهم الفساد والضلال عن دين آبائهم حتى عبدوا الأوثان وعاثوا فساداً وانقسم بعضهم على بعض وتقاتلوا وتحالفوا مع القوى المعادية لهم فتوالت عليهم غزوات اجتاحتهم وهدمت معابدهم حتى سويت بالأرض وحرثت بالمحاريث على يد الروم وعلى يد الفرس الذين حملوهم أسرى إلى المنافي البعيدة وشردوا في الارض **حتى لم يبق لهم في فلسطين أثر** لا سيما وأنهم كانوا قوماً

أقرب إلى البادية فلم يتركوا آثاراً تشهد لهم بتمدن وطول تحضر وازدهار عمران، حتى الهيكل المزعزم الذي أسسوا على افتراض وجوده أسطورة أرض الميعاد والملك العريض الذي كان لهم، قد نقبوا في البلاد وجاسوا في أرض فلسطين ولم يتركوا حجراً في العمران العريض الذي خلفته حضارة الإسلام إلا وقلّبوه تقليباً على أمل العثور على أثر للهيكل المزعوم أو أي أثر يهودي ولكن دون طائل، أما القصر الممرد من قوارير الذي كان لسليمان وورد ذكره في سورة سبأ لم يكن من صنع البشر وإنما بتسخير قوى غيبية تكريماً إلهياً لعبده سليمان، المرجح أنه قد رفع جملة بسبب أنه خاص بسليمان وليس من عمل البشر، فارتفع مع ارتفاع روح سليمان إلى بارئها وعدم توفر مستحق له، لا سيما مع فشو الفساد في اليهود إلى حد عبادة الأوثان وتحويل الهيكل مكاناً للصيرفة ومغارة للصوص حسب تعبير آخر. فهؤلاء قتلة الأنبياء، كان المسيح عليه السلام (إنجيل متى) آخر نبي لهم. ولو لم يكن الأمر كذلك لبقي أثر من ذلك القصر المنيف.

٢- قلب العالم الإسلامي في العهد الإسلامي:

ومع الإسلام استعادت القدس عزها فضاءً رحباً للتسامح الديني وللازدهار العلمي والحضاري فعمر المسلمون المسجد الأقصى المبارك الذي كان ثاني المساجد التي أرسيت في الأرض بعد المسجد الحرام وبينهما أربعون سنة، وقد ألفاه ابن الخطاب خرابة ومرمى نفايات، فتفنن المسلمون في عمارته وشدة الإهتمام به وتحويله جامعة علمية ضخمة أوقفت عليها الأوقاف العظيمة وأمها طلبة العلم من كل فج عميق لينهلوا من مناهل علمائها العظام.

٣- قلب العالم الإسلامي بعد ضعف المسلمين (الفترة الصليبية):

إلا أنه مع ضعف المسلمين وتفرق صفوفهم توفرت الفرصة للمؤسسة الباباوية التي ضاقت ذرعاً بتمزق الممالك الأروبية وتقاتلها، فاتجهت من أجل توحيد صفوفهم وتحريم التقاتل بينهم ألى تعبئة الرأي العام الغربي وراء المشرق العربي ودفعهم في حملات متتالية صوب المشرق العربي تحت شعار تخليص قبر المسيح من تدنيس الوثنيين له – يقصدون المسلمين – داعين حروبهم تلك بالصليبية إخفاءً لطبيعتها التي وصفها المسلمون على حقيقتها، إنها حرب الفرنجة حرب أطماع ونهب ولا علاقة لها بالدين. وما اقترفوه من جرائم في طريقهم إلى القدس ضد إخوانهم المسيحيين البزنطيين ناهيك عن وحشية ما اقترفوه من جرائم إبادة في بلاد الشام ومنها مدينة القدس، التي شهدت كلها على مستوى تحضر وحشيتهم ومفهوم تدينهم! فانطلقت حملات الفرنجة في أواخر القرن الحادي عشر واستمرت لأزيد من قرن تعطلت خلالها الصلاة في الأقصى المبارك.

٤- إعادة إحياء الإسلام في قلب العالم الإسلامي:

كانت صدمة عنيفة للضمير الإسلامي، أخذت تعيد إليه الوعي من خلال انبعاث دعوات الإصلاح على يد العلماء، فمالبثت أن أخذت تؤتي ثمارها فتفرز أجيالاً جديدة من القادة السياسيين والعسكريين اتخذوا من تحرير القدس وطرد الصليبيين استراتيجيتهم العليا بقيادة الأمراء الزنكيين حتى استلم الراية القائد المظفر صلاح الدين الأيوبي الذي كتب الله على يده تحرير القدس.

٥- السماح لدخول اليهود لفلسطين:

وتشير بعض المصادر التاريخية أن القدس ظلت محظورة على اليهود حتى بداية القرن السابع عشر إذ سمح لهم العثمانيون بزيارتها والسكنى بها والتعبد في الجدار الغربي الخارجي للأقصى المبارك (نقض شريعة الهيكل، عبدالتواب مصطفى ص٤٧)، وكان ذلك أهم معول من معاول هدم الخلافة العثمانية.

٦- الديانات في فلسطين:

إن التسامح الإسلامي الذي اعترف بالتعدد الديني وبخاصة أهل الكتاب لم يحظر على أهل دين ممارسة ديانتهم.

٧- تكالب العالم على قلب العالم الإسلامي:

لقد مثل اكتشاف الأروبيين العالم الجديد «الأمريكتان وأستراليا ونيوزسلاندا» انقلاباً جذرياً في موازين القوى الدولية لصالح أمم الغرب ضد الأمم الأخرى وبخاصة الأمة الإسلامية، فتمكنوا من جرف ثروات طائلة اعتمدوا عليها أساساً للتراكم الرأسمالي صانع المشروع الرأسمالي والثورة الصناعية. كما تمكنوا من الإلتفاف حول العالم الإسلامي ومحاصرته والإنطلاق في قضمه وتفكيك عراه بينما هم كانوا في مؤتمر وستفاليا ١٧٦٨ قد سوا خلافاتهم وأنهوا حروبهم الدينية بين الكاثوليك والبروتستانت متخذين جملة من الآليات لفض الخلافات بينهم، وداخل جماعاتهم في كل دولة بطرق سلمية، مقتسمين عالم الإسلام عاقدين العزم على تفكيك ممتلكات «الرجل المريض» واقتسامها.

٨- دور الماكر الاستراتيجي لليهود للاستيلاء على قلب العالم الإسلامي (الفصل والتفرقة):

وكان لليهود دور في عملية التفكيك هذه بسبب الإلتقاء بين استراتيجيتهم في احتلال فلسطين وبين الاستراتيجيا الغربية التي برز اول تعبير عنها في انجلترا سنة ١٦٤٩ حيث قدمت جماعة من أثرياء اليهود ومن المتنفذين عريضة إلى الحكومة تقترح نقل أبناء إسرائيل إلى الإرض الموعودة. وفي سنة ١٧٩٨طرح نابليون خطة لإقامة كومنويلث يهودي بخلفية استراتيجية عسكرية واضحة هي فصل مصر عن بلاد الشام وهي استراتيجيا غربية ثابتة. وبعد قرن كان المشروع قد نضج وتم الاتفاق عليه في مؤتمر بازل بين ممثلي الجماعات اليهودية الصهيونية ١٨٩٧ برعاية دولية واضحة، باعتبار الحركة الصهيونية جزء من المشاريع القومية الأروبية كما هي جزء من استراتيجية السيطرة الاستعمارية، احتضنته انجلترا وفرنسا يوم كانا يقودان المشروع الغربي فبشر به كلاهما وبذل له الدعم السخي، وقطع المشروع أكبر وأهم خطواته إلى التنفيذ بصدور وعد بلفور سنة ١٩١٧. وتحت رعاية الاحتلال البريطاني لقلب العالم الإسلامي وزحزحة العثمانيين عنها ليعلن القائد الانجليزي «اللنبي» وقد دخل القدس على انتهاء الحروب الصليبية، تحت تلك الرعاية انفتحت أبواب الهجرة اليهودية إلى أرض فلسطين برعاية غربية تامة أروبية، حيث كانت تتقاطر الهجرات ويتم التسليح والتدريب لعصابات الإرهاب بينما كان أهل فلسطين يجردون من قبل المحتل الانجليزي حتى من سكين المطبخ. ودارت معارك غير متكافئة بين جيوش عربية مخترقة وبين عصابات صهيونية أكثر عدداً وأوفر وأحدث تسليحا، لتتولى الامم المتحدة باسم القانون الدولي إضفاء الشرعية على كيان غريب مريب لم تضبط حدوده. ومع ميلان كفة قيادة الغرب إلى الولايات المتحدة إثر الحرب الثانية، انتقلت عملية حضانة الكيان الصهيوني الوليد إلى حضنها حيث ظل النفوذ اليهودي في تصاعد بقدر تصاعد الدعم السخي له بالمال والسلاح والإعلام والحماية من أي إدانة دولية.

٩- استمرار المأساة على قلب العالم الإسلامي:

وتتبدى الشراكة الغربية الصهيونية في الأهداف الاستراتيجية المشتركة بين الطرفين ضد الإسلام والمسلمين والعرب خاصة وبأخص تهميش شعب فلسطين ودفع الوضع العربي والإسلامي إلى المزيد من التجزئة وحرمان المقاومة من كل دعم، تتبدى على كل صعيد على نحو أنه دون هذا الإحتضان لا يتصور قيام هذا الكيان ولا بقاؤه أصلاً، والأمر يتجاوز البقاء ومنع كل تهديد له إلى التصميم على إبقاء هذا الكيان في ميزان قوة يرجح دول العرب مجتمعة وما يقتضيه ذلك من تأبيد تجزئتها ودفعها إلى المزيد من التفرقة وإجهاض كل محاولة لنهوضها وتسلحها.

١٠-المشروع الصهيوني (الأخطبوط):

كما يتبدى البعد الدولي للمشروع الصهيوني في الأخطبوط الممتد في أرجاء العالم وكان مساهماً بفعالية في التمهيد لولادة المشروع الصهيوني ثم القيام على خدمته وضمان بقائه وتفوقه. وتمتد أصابع ذلك الأخطبوط في كل القارات والبلاد مثل الحركة الماسونية وفروعها مثل: نوادي الروتاري كلوب واليونز ونوادي البحر الابيض المتوسط وأبناء ياهوا.

١١- الدعم العالمي للصهيونية:

تعزز ذلك، شبكات الإعلام العملاقة وشبكة الثقافة والفنون مثل: هوليود.. إلخ. كما تعززها شبكة الشركات والبنوك العابرة للقارات التي تخصص قسطاً ثابتاً من أرباحها لخدمة المشروع الصهيوني فضلاً عن التبرعات السخية لمشاريع تهويد القدس والاستيلاء على ممتلكات أهلها بمختلف الوسائل منها الإغراءات المالية الضخمة لأصحاب العقارات من العرب.

كما يتعزز البعد الدولي للمشروع الصهيوني في تماهيه بالمشروع الغربي وبخاصة النفوذ الامريكي، و بتحالفاته الضخمة مثل: تحالفه مع قطاع واسع من الكنائس وبخاصة البروتسانتينية وشهود يهوه وحتى الكنيسة الاكبر الكاثوليكية فقد طبّعت علاقاتها ليس مع اليهود فحسب بل مع المشروع الصهيوني.

١٢- وضع القدس الآن:

ورغم أن استيلاء الصهاينة على القدس الغربية وضمها إلى القدس الشرقية والإعلان عن القدس عاصمة لإسرائيل وتوسيعها حتى إلتهمت ثلث الضفة والإنطلاق فيها بمشاريع ضخمة لتهويدها وطرد سكانها العرب، لم يكتسب كل ذلك حتى الآن الشرعية الدولية إلا أن الجميع يتعاملون مع الأمر الواقع، بما في ذلك الدول العربية والإسلامية التي طبع الكثير منها علاقاته مع الكيان الصهيوني، لا أحد اشترط ذلك التطبيع برفع الصهاينة يدهم عن القدس الشرقية والمسجد الأقصى المبارك باعتبارها مثل: الضفة وغزة أرضاً محتلة وليست عاصمة أبدية لإسرائيل بل إنه ما من مرشح للرئاسة الأمريكية إلا وينتزع منه اللوبي الصهيوني المتحكم في مفاصل القرار وبالخصوص في الكونجرس وعداً بالإعتراف بالقدس عاصمة لإسرائيل إلا أن ذلك لم يقدم عليه بعد أحد منهم، وهو ممكن الحدوث إذا استمر الصمت والتخاذل من العرب والمسلمين.

١٣- المحادثات مع الصهيونية:

ومع أن مسلسل المحادثات بين الفلسطينيين والصهاينة بحثاً عن تسوية للصراع لم يفض إلى شيء رغم تداول الحكومات الصهيونية من يمين إلى يسار، في أي ملف من ملفات الصراع الكبرى كالعودة والمستوطنات والجدار والقدس من حيث السيادة عليها لمن؟، فقد عززت تلك المحادثات المكانة الدولة لدولة الاحتلال، فانفتحت أبواب العالم في وجه نفوذها المتصاعد، بما أسهمت به في تخدير الرأي العام العربي والاسلامي والدولي فتخلص الكيان الصهيوني مما كان مسلطاً عليه من قرارات المقاطعة ومن العزل السياسي الدولي، وامتدت علاقاته على كل صعيد كالأخطبوط الرهيب مع كل دول العالم كما مكنته من الوقت الكافي لإلتهام المزيد من الأرض وتغيير المعالم التاريخية العربية الإسلامية للقدس بالدأب ليل نهار على تهويدها ومحاصرتها بسلسلة من المستوطنات تعزلها عن امتدادها العربي وما بقي إلا الإعلان عن لحظة هدم الأقصى المبارك والعياذ بالله.

١٤- القدس قلب الأسطورة الصهيونية (لا سمح الله):

ماذا يعني كون القدس قلب الأسطورة الصهيونية وكونها الجزء الأثمن من المشروع الصهيوني باعتباره جزءاً

لا يتجزأ من المشروع الغربي الدولي، ماذا يعني ذلك في هذه المرحلة؟

- إن المشروع الصهيوني في لحظة قلق شديد من التحولات الدولية والإقليمية الجارية وانعكاساتها السلبية على مشروعه في تجسيد الأسطورة المؤسسة لكيانه والقائمة على إعادة بناء الهيكل على أنقاض الأقصى المبارك، وقد عبر المجتمع الإسرائيلي عن ذلك بميله الكبير صوب الأحزاب اليمينية والدينية الأشد تطرفاً في اعتناق أسطورة الهيكل والحرص على تنجيزها في أسرع وقت ممكن، بما يجعل الأقصى المبارك حقيقة على حافة الكارثة.
- ولعل أهم التحولات السلبية التي يخشونها على مشروعهم:

١. ظهور مؤشرات تراجع فعالية عنصر قوة الردع التي تأسس عليها الكيان الصهيوني رغم الدعم الأمريكي والغربي اللامحدود، وذلك راجع إلى تصاعد وتائر العلمنة والضعف في شخصية الجندي الإسرائيلي وفي المجتمع اليهودي عامة فتراجعت استعداداته لبذل الدم من أجل المشروع، وذلك مقابل تصاعد الإقبال على الشهادة في الجانب المقابل بأثر تصاعد مد الصحوة الاسلامية، وكانت حربهم على لبنان وعلى غزة وما منيت به من خيبة بعد استنفاد كل ما لديهم من أدوات البطش مؤشراً مفزعاً.
٢. تصاعد مد الصحوة الإسلامية في المنطقة والعالم، وكلها تصب نهاية في مجرى المقاومة، خصوصاً بعد انتقال راية تحرير فلسطين من دول واهنة مخترقة الى أيد شعبية متوضئة يملأها الشوق إلى الشهادة.
٣. ظهور دول إسلامية في المنطقة تطمح إلى امتلاك السلاح النووي خلال بضعة سنوات بما يفقد الكيان أهم مقوماته للردع المتمثل في انفراده بامتلاك السلاح النووي حصناً أخيراً للدفاع عن الكيان اللقيط.
٤. تداعي أركان النظام العربي الذي يمثل جزءاً من النظام الدولي الحامي للكيان الصهيوني للسقوط وبخاصة نظام الفرعون المصري، بما يفتح أبواب جهنم على الكيان اللقيط ويصعّد للحكم في المنطقة أنظمة إسلامية معادية للكيان ستمثل سنداً قوياً للمقاومة.خامسا- تدهور الشرعية الأخلاقية التي مثلت أساساً من أسس الكيان الصهيوني باعتباره ثمرة للهولوكست أي لما سلط على اليهود من مآس، ما ولد تعاطفا غربيا معهم بلغ حد عقدة الذنب تجاههم فكان تمكينهم من أرض تؤويهم في فلسطين نوعاً من إراحة للضمير الغربي، غير أن هذه الصورة لليهودي المسكين قد تهلهلت بما أخذ يتكشف عليه العالم من صور الوحشية الإسرائيلية تجاه الفلسطينين واللبنانيين، عبرت عن هذا التحول انفجارات حركة الشوارع في العالم احتجاجاً على تلك الفظائع، ما مثل إحراجاً للكيان ولحلفائه من أرباب السياسة والإعلام في الغرب، بما مثل إحياء لما يسمى بالـ"لاسامية" أي العداء لليهود، حتى الجماعات اليهودية في العالم أخذت تعبر عن قلقها من الإنعكاسات السلبية للسياسات الإسرائيلية عليها.
٥. تراجع النفوذ الأمريكي في العالم بعد هزيمته في العراق وتورطه في أفغانستان باعتبار ذلك النفوذ أهم ضمانة لأمن إسرائيل والغطاء الجاهز أبدا لكل ما يقترفه الكيان من جرائم وحماقات.

الخلاصة:

بعد كل ما تقدم؛ فإن المكانة الدولية لهذا الكيان الصهيوني الوظيفي في خدمة الاستراتيجية الغربية وفعاليته آخذتان في الضعف، بما يقوي النظر إليه غربياً أنه عبء على الاستراتيجيا الغربية أكثر مما هو في خدمتها. إن بلوغ فعالية السلاح الغربي أقصى حدودها إسرائيلياً وأمريكياً وأطلسياً دون بلوغ أهدافها في كسر شوكة الفلسطينيين والعراقيين والأفغان والصوماليين، وتلك ثمرة من ثمار صحوة الإسلام، مبشرة باتجاه التاريخ صوب نمط جديد من العلاقات الدولية بين عالم الإسلام وبقية العوالم ومنها العالم الغربي، علاقات لا تقوم على الهيمنة وشريعة القوة والإملاء والتبعية وإنما على الإحترام المتبادل والمصالح المتكافئة.

وإذا كان تخلق الكيان الصهيوني اللقيط باعتباره آخر ما تبقى من أشكال الاستعمار، قد تم وتعملق في ظل الهيمنة الغربية على العالم وفي خدمتها فإن وصول منطق القوة إلى أقصى ما يمكن أن يصل إليه دون أن يحقق غير الكوارث العسكرية والاقتصادية، مبشر أيضاً ببداية النهاية لهذا المشروع الوظيفي اللقيط الذي لا يزال مع ذلك يعتاش على الدعم الغربي وهو بالضرورة متجه إلى التناقص، كما يعيش على حالة التجزئة التي فرضت على أمتنا. أما الدعم الغربي فمتجه ضرورة إلى التناقص بفعل إتجاه الغرب إلى إيلاء التركيز على أزماته وبالخصوص مع تراجع الفعالية الإسرائيلية، ثم مع تنامي اتجاهات الرأي العام المعادية لصهيونية. ويمثل الإسلام الغربي لأول مرة في التاريخ عاملاً يزداد تأثيره في الرأي العام وبالتالي في صانع القرار، وهو أمر مقلق جداً لصناع الاستراتيجيا الغربية الذين انطلقوا من الاطمئنان إلى أن الدعم الغربي لمشروعهم في هدم الإسلام وتفكيكه معطى ثابت، وإذا بالإسلام يأخذ في مزاحمتهم في هذه القلعة.الخط البياني واضح اتجاهه صوب مزيد من قوة النفوذ الإسلامي في الغرب، ومزيداً من تراجع النفوذ الصهيوني، رغم عائق الإرهاب الذي يسهمون في تفعيله. أما عامل التجزئة والعجز البادي على جماعات أمتنا عن التوفق إلى منهاج تراض لفض اختلافاتنا جماعات وحكومات وشعوباً وحكاماً بالوسائل السلمية الضامنة للسلم الاجتماعي فيظل العائق الأعظم أمام التسريع بنهاية الكيان اللقيط، دعماً للمقاومة من جهة وحصاراً ومقاطعة للكيان اللقيط وضغطاً على النظام الدولي الذي استحدث للكيد لنا في مرحلة ضعفنا هذا الكيان، ضغطاً صارماً على مصالحه من أجل حمله على الإلتزام بمقتضيات الحق والعدل ووضع حد لتماديه في دعم الغطرسة الصهيونية وصمته بل دعمه لمشاريع تهويد القدس وهدم أقصاها.

إن الغرب سيقف نهاية مع مصالحه لو كانت لنا **كلمة موحدة** وكنا مصممين على وقف مشروع تهويد القدس بل وإنهاء الكيان الصهيوني يكفي في ذلك ربط علاقاتنا مع كل الدول والأمم نحن أمة المليار ونصف مسلماً بقضية فلسطين قضية القدس إذن لانهار الكيان الوظيفي اللقيط من داخله كما ينهار أي جسم يعيش على التغذية الاصطناعية إذا قطعت عنه.

إن المعركة في فلسطين ليست حول مسجد على أهميته فهو بيت لعبادة الله وليس يضيق دين وسع كل الديانات حتى صلى نبيه إماما بكل أنبيائها، بمن يعتقد وأهما أن جزء من الأقصى المبارك هو الحائط الغربي يمثل قدسية دينية عنده فيصر على التعبد عنده. ليس ذلك هو المشكل وإنما إدعاء السيادة على المسجد كله والتصميم على هدمه بل على فلسطين كلها والرهان من أجل تحقيق ذلك على نهج الهدم والتهجير والإبادة وتمزيق المنطقة كلها حتى يستتب الأمر لتحقيق الأسطورة الصهيونية، بما يجعل الصراع على الأقصى المبارك صراعاً على فلسطين بل أكثر من ذلك صراعاً بين مشروع أمتنا في النهوض والتوحد وبين المشروع الصهيوني الغربي في تفكيك بنيانها الديني والحضاري انطلاقاً من الهيمنة على فلسطين وتهويد القدس.

لن يرهبوننا مهما فعلوا، لن نسكت عن حق أمتنا في السيادة على فلسطين كل فلسطين بما فيها الأقصى المبارك حتى ولو قبلنا بوجود أقليات يهودية ومسيحية مسالمة طالما استظلت بظل حضارة الإسلام وسماحته. شرائع السماء شرائع الأرض معنا ، دستور الأخلاق معنا، أحرار العالم معنا. وقبل ذلك وبعده الله الحق العدل البر القوي معنا (وليدخلوا المسجد كما دخلوه أول مرة).

El-Beyarık Müessesi ve Mübarek Mescid-i Aksa'ya el-Beyarık Seferleri Projesi

Abdunnasır Halit Ağbariye
El-Beyarık Müessesesi

Arapçadan çeviren Sümeyye Özkurt

Giriş ve tanım

"El-Beyarık (البيارق)": Bayraklar ya da meşaleler anlamına gelmektedir. "El-Beyarık Seferleri (مسيرة البيارق)" ise; büyük komutan Selahattin Eyyubi'nin Kudüs ve Mescid-i Aksa'yı fethettikten sonra, dünyanın dört bir köşesinden Müslümanları bayrak veya meşaleler taşıyarak bu kutsal beldeye doğru sefere çıkarmak için belli bir gün tahsis ederek başlattığı bir projedir. Amaç ise on binleri Kudüs ve Mescid-i Aksa'da toplamak ve İslam ümmetinin evlatlarının kalbinde Mescid-i Aksa'nın kıymetini yüceltmek, onlara ilk kıblelerini hatırlatmak, bunun yanı sıra İslam ümmetinin düşmanlarına bu ümmetin Mescid-i Aksa'ya olan derin sevgi ve büyük alakasını göstermek idi.

Bu amaçla günümüzde de Selahattin Eyyubi'den gelen bu bilgi ve tecrübeler de dikkate alınarak Filistin'in el-Celil, el-Muselles, en-Nikab ve sahil şehirleri olan Akke, Hayfa, Yafa, el-Ludd, er-Remle vb. gibi tüm köy ve şehirlerinden Mescid-i Aksa'ya ibadet kastıyla gitmek isteyen herkes için her gün ücretsiz seferler düzenlenmesi kararlaştırıldı. Bunun için kurulan bu müessese, 09.04.2001 tarihinden itibaren "el-Beyarık Seferleri" adı altında faaliyet yürütmeye başladı. Başlangıçta çok mütevazı bir şekilde günde bir veya birkaç sefer gerçekleştiren el-Beyarık Müessesesi, zaman içinde bazen onlarca bazen de yüzlerce sefer düzenleyecek duruma geldi.

İtici güçler ve zorunluluklar

"El-Beyarık Seferleri" projesinin başlatılmasındaki en önemli faktörlerden biri, işgalci İsrail'in -Aksa intifadası başladıktan sonra- 2000 yılında yapı malzemelerinin bölgeye girişini yasaklamasıdır. Böylece işgalci İsrail, Mescid-i Aksa'yı korumak ve mesci-

din tadilatı için gerekli olan malzemelerin bölgeye girişini engellemektedir. Bu durumda biz Müslümanların yapması gereken ise; mübarek Mescid-i Aksa'yı her türlü insanî destekle ihya edip mescit içindeki Filistinli varlığını arttırmak ve bu kutsal mekânı bu şekilde desteklemektir.

İşgalci İsrail'in Gazze'de yaşayan kardeşlerimizin Mescid-i Aksa'ya gidişini yasaklaması ise bu işin önemini ortaya koymuştur. Bu durum özellikle 2000 yılından sonra Batı Şeria'da yaşayan kardeşlerimiz için de geçerlidir. Daha sonra işgal güçlerinin Kudüs şehrini Batı Şeria'dan ayıran ırkçı utanç duvarını örmesi de Mescid-i Aksa'ya karşı olan baskı ve muhasarayı arttırmıştır. Bu baskı, Kudüs şehrinin etrafındaki kutsal mekânlar ile Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın irtibatını kesen ırkçı utanç duvarının örülmesinin ardından had safhaya ulaşmıştır. Gelişen bu olaylar neticesinde, Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın nihai olarak Filistinli kimliğinden koparılıp mübarek Mescid-i Aksa'nın namaz kılanlardan arındırılmaya çalışılması ve Eski Kudüs'teki Filistin varlığının tehdit edilmesi, el-Beyarık Seferleri'nin başlatılması ve geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Yaşananlar, Mescid-i Aksa'ya yönelik bu seferlerin arttırılmasına olan ihtiyacı her geçen gün daha da açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yararları ve hedefleri

El-Beyarık Seferleri'nin temel hedefi, namaz kılan ve Mescid-i Aksa için canını ortaya koyan binlerce Müslüman'la Mescid-i Aksa'yı ihya etmektir; bu anlamda "El-Beyarık Seferleri" Mescid-i Aksa'ya yardım ve onu destekleme projesidir. Özellikle de işgalci İsrail'in Mescid-i Aksa'yı işgalinin tohumları ekildikten ve onu ele geçirme planları yapıldıktan sonra… (Allah muvaffak etmesin!)

El-Beyarık Seferleri'nin en önemli hedeflerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Mübarek Aksa'ya olan rağbetin devam etmesi için mücahitlerin orada daha çok bulunmalarını sağlayarak geçmişteki parlak günlerini ve öncü kimliğini canlandırmak. (Bu da Mescid-i Aksa'yı cemaat ve itikâfa girenlerle doldurmak ve her an içinde bulunmak suretiyle onu mamur etmekle mümkün olacaktır.)

2. Müslümanların Aksa'da bulunmalarına rehberlik etmek, onları oraya çekmek, genç nesli mübarek Mescid-i Aksa'da yapılan günlük dersler vasıtasıyla hidayet yoluna döndürmek.

3. Mescid-i Aksa'yı savunmak ve herhangi bir zaman diliminde yapılması muhtemel bir saldırı karşısında onu müdafaa etmek için, sık sık yapılan bu ziyaretlerle Müslümanlarla Kudüs ve Aksa arasında güçlü bir bağ oluşturmak.

4. Eski Kudüs'ü ihya etmek ve onu günlük olarak binlerce kişinin ziyaretine açmak; ki bu, pazardaki ticarî hayata ve de orada yaşayanların hayatına canlılık kazandırmakla mümkündür. Bu sayede Kudüs'te yaşayan Müslümanların ticarethanelerine ve evlerine bağlı

kalmaları sağlanabilir. Bunun sonucunda da Filistinliler herhangi bir ticarethane veya evin satılmasını dört gözle bekleyen işgalcilere, gayrimenkullerini satmak zorunda kalmamış olur. Kuds-ü Şerif'teki Filistinliler Mescid-i Aksa'nın vizyonu ve sahibidirler.

5. Gece gündüz Mescid-i Aksa'da bulunanların sayısını artırmak; resmî ya da gayriresmi kuruluşların yıkma, bölme hatta -son zamanlarda gözlemlendiği gibi- yerleşimcilerin girmesi suretiyle Mescid-i Aksa'ya saygısızlık etmeleri engellenebilir. İşte Müslümanların buradaki mevcudiyeti, Mescid-i Aksa'nın zorla ele geçirilmesinin ya da eziyete maruz kalmasının önünü kesecektir.

El-Beyarık Seferleri Projesinin etkisi ve kazanılan deneyimler

Bu dev proje, 1948'de işgal edilen topraklarda sayıları -1.000.000'u Müslüman olmak üzere- yaklaşık 1.300.000'i bulan halkımız tarafından çok olumlu karşılandı. Şöyle ki, bugün aylık olarak hesapladığımızda Mescid-i Aksa'ya gelenlerin sayısı 30.000'e ulaşmaktadır.

El-Beyarık Seferleri otobüslerinin yola çıkmasıyla beraber büyük işler başarılmıştır:

1. Bizzat Kudüslülerin ve ticarethane sahiplerinin söylemlerine dayanarak şunu söyleyebiliriz ki, durgunluk ve işlerin bozukluğundan sonra ticaret merkezlerinde yeniden bir canlanma meydana gelmiş ve ev, gayrimenkul ve dükkân satımları sona ermiştir. Bu canlılık, Kudüs'ten halkını çıkartmak isteyen İsrail kökenli kuruluşları ve İsrail yerleşim planlarını tehdit etmektedir. Bunu göz önünde bulunduran el-Beyarık Seferleri, bir anlamda İsrail'in yerleşim planlarını durdurmuş, Kudüs'ün ve ticari mekânların Kudüslülerin ellerinden alınmasına mani olmuştur. Bununla da kalmayıp yeni ticarethanelerin açılmasına, artmasına ve çeşitlilik kazanmasına da ön ayak olmuştur.

2. Namaz kılanların ve Kudüs mücahitlerinin her gün Kudüs'te varlık göstermeleri, Mescid-i Aksa'nın yalnız olmadığını ortaya koyarken, her türlü düşmanlığa karşı Allah'ın inayetiyle şekillenen bir engel ve İsrail kurumlarını planlarından ödün vermeye zorlayan güçlü bir endişe kaynağı olmuştur.

3. El-Beyarık Seferleri ile Mescid-i Aksa ve Kuds-ü Şerif'e her ay on binlerce Müslüman'ın getirilmesi; İsrailli şirketlerin gözetiminde, binlerce turisti Mescid-i Aksa'ya getirip beyinlerini yıkayan ve Mescid-i Aksa'nın Süleyman Mabedi kalıntıları üzerine -Kral Herodot'un restorasyonundan sonraki hâli üzerine- bina edildiği gibi asılsız iddiaları yerleştirmeye çalışan işgalci İsrail'in turizm projesine de önemli bir karşı duruştur.

4. Kudüs'ün iç kesimlerinde yaşayanlar, mübarek Aksa'yı korumak için tüm güçlerini sarf etmeye ve Aksa'nın yalnız olmadığını teyit etmeye hazırdırlar. Bu suretle Filistinliler Kudüslerine ve mescitlerine daha da bağlanmışlardır. Onlar bugüne kadar her gün orada hazır bulunmuşlardır.

5. El-Beyarık Seferleri ve bu seferlere katılan erkekler, kadınlar, gençler ve çocuklardan meydana gelen kalabalık gruplar, işgalci İsrail kurumlarının Aksa'ya girecek Müslümanların sayısını sınırlayarak yürüttükleri siyaset ve icraatlarına karşı bir cevap teşkil etmiştir. El-Beyarık Seferleri her gün onlarca hatta yüzlerce otobüs kaldırmakta, binlerce namaz kılan ve on binlerce mücahit ile Aksa'yı doldurmaktadır. Özellikle Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki kardeşlerimizin Kudüs'e gelmelerinin ve Mescid-i Aksa'ya girmelerinin engellendiği şu günlerde el-Beyarık Seferleri önemli bir hizmet görmektedir. Böylece İsrail'in Mescid-i Aksa'nın Müslümanlardan arındırılması projesi başarısız olmaktadır.
6. El-Beyarık Seferleri zaman içinde çeşitlenmiş ve gelişmiştir. Şöyle ki, sadece sabah seferleriyle kalınmamış, öğleden sonra hareket edip ikindi namazında Aksa'ya varılan ve yatsı namazına kadar orada kalınan seferler; gece yarısı hareket edip sabah namazında Aksa'ya varılan ve sabah namazının Aksa'da eda edildiği seferler de düzenlenmiştir. Bu çeşitlilik de, Mescid-i Aksa'nın günümüzde dahi her namaz vaktinde cemaatle dolup taşmasına imkân vermiştir. Bu projenin birçok faydası olup hepsi de Mescid-i Aksa'nın korunması ve savunulmasına hizmet etmektedir.
7. Mescid-i Aksa'da verilen günlük derslerin sayısı ve katılımcıları da artmış olup, bu durum Aksa mücahitleri çevresinde İslam şuuru ve bilincinin yayılmasına yardımcı olmaktadır.
8. El-Beyarık Seferleri Filistin içinde, özellikle de Kudüs halkının genelinde büyük küçük demeden dinî uyanış ve bilinçlenmenin artmasına vesile olmuştur. Bu anlamda bu seferler, gençliğin hayatında önemli bir durak hâline gelmiş olup çoğu zaman Mescid-i Aksa'ya yapılan seyahat Allah'a tövbe yolunda ilk gün olmaktadır.

Projenin Geliştirilmesi ve Başka Projeleri de İçine Alması

A-Mesicid-i Aksa'da Rahman sofraları

Hiç şüphe yoktur ki, Ramazan ayı özellikle de Mescid-i Aksa'da bereketiyle diğer aylardan ayrılır; çünkü Ramazan ayında mekânın bereketi zamanın bereketi ile birleşmektedir. Yüce Allah Kudüs Müslümanlarına ve Kudüs'ün hamilerine zaman bereketi olarak Ramazan ayının bereketini, mekân bereketi olarak da Mescid-i Aksa'nın bereketini bir arada bahşetmiştir. Bu nedenle de bol ecir elde etme yolunda Mescid-i Aksa'yı abidlerin güzergâhı ve mücahitlerin sığınağı hâline getirmek gerekir.

Oruçlulara iftar verme projesi de işte bu düşünce ile başlatılmıştır. Bu proje Ramazan ayı boyunca Mescid-i Aksa'da bulunan binlerce mücahidin masrafını ve onlara uygun, yeterli miktarda yemek hazırlamak gibi sorumlulukları üstlenmeyi gerektirmektedir. Aslında bu proje yıllar önce bir günlük iftar verme projesi olarak başlatılmış ancak şimdilerde Ramazan ayı boyunca yapılacak günlük bir proje olma yolunda çok mesafe katedilmiştir. Örneğin geçtiğimiz yıllarda yaklaşık 90.000 öğün yemek dağıtılmıştır.

B. Mescid-i Aksa'da İlmî Halkalar Oluşturmak

Aksa'nın öncü ilmî rolünü ihya etmek

Mescid-i Aksa'da ilmî ders halkaları oluşturma fikri, insanları bilinçlendirmede Mescid-i Aksa'nın 1967 yılındaki işgalinden sonra zayıflayan rolünü ve mesajını yeniden canlandırma düşüncesi üzerine oturtulmaktadır.

Bunun yanı sıra, özellikle Mescid-i Aksa'ya saldırma ve ele geçirme veya bir kısmına el koyma planlarının tohumlarının ekilmesinden sonra (Allah muvaffak etmesin); Müslümanları Mescid-i Aksa'yı imar etme ve devamlı orada bulunmanın dışında, namazlardan sonra da Mescid-i Aksa'da bulunmaya, gecikmemeye ve mescidi boş bırakmamaya teşvik etmeyi hedeflemektedir. Hadis, siyer, tefsir, İslam kültürü vb. derslerin; kadın ve erkekleri ilgilendiren İslam şeraitinin tüm konularını kapsayacak şekilde yapılması planlanmaktadır.

Nitekim Mescid-i Aksa'nın içinde birçok noktada ders verme uygulaması yaygınlaşmaktadır. Örneğin sabah dersi el-Mağaribe Kapısı'nın karşısında, Ebu Bekir Sıddık Mahfili'nde yapılır ki burası işgalcilerin, Yahudi cemaatlerin ve Mescid-i Aksa'yı ziyarete gelen yabancı turistlerin Mescid-i Aksa'ya girdikleri kapıdır. Burada her gün öğle namazından sonra, salı ve perşembe akşamları, her cumartesi günü de öğle namazından önce erkeklere ve kadınlara özel olarak dersler verilmektedir. Ramazan ayında ise günlük ders programları düzenlenmekte olup Mescid-i Aksa'nın kapalı alanında erkeklere yönelik, Kubbetu's-Sahra Mihrabı'nda ise hanımlara yönelik dersler yapılmaktadır.

El Beyarık Müessesesi'nin Mescid-i Aksa'da ders halkaları projesinin birçok açıdan olumlu sonuçları vardır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. **İlmî açıdan:** Konuşmacı hanım ve beylerin değişik alanlarda uzman olmaları ve ele alınan konuların çeşitliliği, dinleyenlerin bilgi dağarcığını genişletmektedir.
2. **Güncel dinî bilgiler açısından:** Derslerde mümin ve mümine Müslümanların hayatlarında önemli olan, asrın tehditlerine karşı koymalarına yardımcı olacak konular işlenmektedir.
3. **Mescid-i Aksa'da varlık gösterme ziyaretlerine katkı açısından:** Dersler sırasındaki yönlendirme ve teşvikler, namazlardan sonra Mescid-i Aksa içinde sürekli olarak kalmaya, namazlara geç kalmamaya ve Mescid-i Aksa'yı boş bırakmamaya çalışanların sayılarını arttırmaktadır ki bu, Mescid-i Aksa'yı ele geçirmek ve ona saldırmak isteyen her türlü girişime karşı koymaya yardımcı olmaktadır.
4. **Diğer projelerin sonuca ulaşmasına yardımcı olması açısından:** Ders halkaları, Rahman'ın misafirlerini karşılama faaliyetlerini arttırma ve Rahman sofralarına ilginin artmasına, Mescid-i Aksa'nın içinde, özellikle de Ramazan ayında iftar verme gibi projelere katkı sağlamaktadır.
5. İslami irşad faaliyetlerini ihya etme ve onu Kudüslüler arasında canlandırmaya yardımcı olma projesine de katkı sağlamaktadır.

Gözlemler ve ihtiyaçlar

1. El-Beyarık Müessesesi projelerini genişletmeye başladı ve Mescid-i Aksa'dan Mescid-i Haram'a kadar ihrama girme projesini başlatma cesaretinde bulundu. Aslında bu, Filistinlilerden sadece birkaç kişinin gerçekleştirmeye çalıştığı bir faaliyet; bu projenin amacına ulaşabilmesi için sayının artmasına ihtiyaç vardır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Kim Mescid-i Aksa'dan hac veya umre için ihrama girerse geçmiş günahları affolunur." (Bu hadisi Ebu Davud ve Beyhakî, müminlerin annesi Ümmü Seleme (r.a.)'den rivayet etmiştir.)

Bu proje ile aynı zamanda Mescid-i Aksa ile Mescid-i Haram arasında bir bağ kurmak istiyoruz ki, bu bağ Kur'an-ı Kerim'in İsra suresinin başında zikredilmiştir:

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

"Kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir." (İsra; 1)

2. Kudüs ve çevresindeki halkı günlük olarak Mescid-i Aksa'ya götüren el-Beyarık Seferleri projesinin önemi her geçen gün artmaktadır. Bu hizmet, Kudüs'e bağlı bütün şehirler ile Mescid-i Aksa arasında bir bağ kuracak, Mescid-i Aksa'nın içinde günlük olarak bulunanların sayılarını artıracak ve bunun doğal bir sonucu olarak da Mescid-i Aksa ile olan güçlü bağın ihya edilmesini sağlayacaktır.

3. Geçmiş yıllardan bu yana el-Beyarık Seferleri Ramazan ayında, cuma günleri ve Kadir gecesinde -Ramazanın 27. gecesi- daha yoğun olarak düzenlenmektedir. Bu seferlerde Mescid-i Aksa cemaatlerini taşımak için yeterli sayıda otobüsün bulunmaması, el-Beyarık Müessesi'nin her zaman, özellikle de Ramazan ayında ve Kadir gecesinde, kendi tasarrufunda olacak otobüslerin sayısını arttırmaya ne kadar ihtiyaç olduğunu göstermiştir. Otobüs sayısının arttırılmasına senenin diğer günlerinde de ihtiyaç duyulmaktadır; zira el-Beyarık Müessesi'nin mevcut otobüsleri ihtiyacı karşılamaya ve gerekli sayıda tur düzenlemeye kâfi gelmemektedir.

Engeller

Mescid-i Aksa'ya ulaşımı zorlaştıran birçok sebep ve engel vardır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Batı Şeria ve Gazze'de hâlen uygulanmakta olan muhasaranın, buralarda yaşayan halkın Mescid-i Aksa'ya ulaşımını devamlı olarak engellemesi.

2. Filistin'in iç bölgelerindeki birçok köyün ve Arapların yaşadıkları şehirlerin çoğunun (1948'de işgal edilen topraklar) coğrafî olarak Mescid-i Aksa'dan uzak olması.

3. Birçok ailenin ekonomik sıkıntı içinde olması ve bu sıkıntıların günden güne artması.

4. Filistin içindeki güvenlik sorunu nedeniyle Aksa yolu üzerinde bulunan ana caddelerdeki -özellikle de Kudüs girişindeki- polis ve asker engellerinin artması ve yine Mescid-i Aksa'nın girişinde sayıları yüzleri bazen de binleri bulan polis ve asker engellemeleri.

5. Kudüs'ün tüm ana ve tali girişlerinde askerî abluka olması nedeniyle Kudüslülerin Mescid-i Aksa'ya ulaşmalarının zorlaştırılması.

6. İsrail polis birlikleri tarafından Eski Kudüs girişlerinde ve Mescid-i Aksa kapılarında tekrarlanan ve kasıtlı olarak yapılan kışkırtmalar ile teftiş baskınları; bazen hem kadınlara hem de erkeklere yapılan eziyetler. (Mescid-i Aksa'nın girişlerine yakın yerlerde ve Mescid-i Aksa avlusunun içinde birçok polis noktası bulunmaktadır.)

7. Mescid-i Aksa'ya girmesine izin verilenlerin sayısına getirilen sınırlandırmalar.

8. Bazı Kudüslülerin İsrail rejimi tarafından alınan kararlarla aylarca Mescid-i Aksa'ya girmelerinin yasaklanması.

Bunca engellemeye karşın Filistinliler Mescid-i Aksa'ya yapılacak turlara kolaylık sağlanması ve bir gün bile olsa Mescid-i Aksa'da kalabilmek için direnmektedirler. Ancak Mescid-i Aksa'ya yönelik tehlikenin her geçen gün arttığı da göz önünde bulundurulması gereken önemli bir gerçektir.

Bütün bu yaşananlar, Mescid-i Aksa'nın mağrur suskunluğunu bozmaması için onu İsrail kurumlarının planlarından ve uzanan kirli ellerinden korumayı hedefleyen el-Beyarık Müessesesi'ni faaliyetlerini yoğunlaştırmaya, hizmetlerini geliştirmeye ve projelerini tamamlamaya itmektedir.

"مؤسسة البيارق" مشروع "مسيرة البيارق للمسجد الأقصى المبارك"

عبد الناصر أغبارية
مؤسسة البيارق

مقدمة وتعريف:

البيارق معناها الأعلام أو المشاعل، و»مسيرة البيارق» هي فكرة سنّها القائد صلاح الدين الأيوبي بعد تحرير القدس والمسجد الأقصى المبارك، بتحديد يوم يستنفر فيه المسلمين لتنظيم مسيرات إسلامية تنطلق من كل مكان حاملة الأعلام أو المشاعل لتزحف بعشرات الآلاف ولتجتمع في المسجد الأقصى المبارك بهدف رفع قيمة المسجد الأقصى المبارك في قلوب أبناء الأمة الإسلامية وتذكيرهم بقبلتهم الأولى، وتذكير أعداء الأمة الإسلامية ما تحمل هذه الأمة من حبّ عميق وتعلق كبير بالمسجد الأقصى المبارك، وعملاً بالحكمة والتجربة الصلاحيّة تقرر تسيير حافلات مجانية تنقل يومياً كل من يريد شد الرحال إلى المسجد الأقصى المبارك من جميع قرى ومدن الداخل الفلسطيني من الجليل والمثلث والنقب والمدن الساحلية – عكا، وحيفا، ويافا، واللد، والرملة – وأنطلق المشروع تحت إسم «مسيرة البيارق» بتاريخ ٢٠٠١/٤/٩ وكانت البداية متواضعة جداً بدأت بحافلة أو حافلات معدودة في اليوم الواحد وتطور المشروع إلى أن وصل عدد الحافلات التي تسير يومياً عبر»مسيرة البيارق» إلى عشرات الحافلات وأحياناً إلى المئات.

دوافع وضرورات:

من الدوافع الرئيسية لمشروع «مسيرة البيارق» أن الإحتلال الإسرائيلي ومنذ العام ٢٠٠٠ – بعد بدايات انتفاضة الأقصى المبارك – منع إدخال المواد والأدوات اللازمة لإعمار وصيانة وترميم المسجد الأقصى المبارك، فكان من الواجب ساعتها إحياء المسجد الأقصى المبارك ورفده بالمد البشري اللازم لتكثيف الوجود الفلسطيني داخل المسجد الأقصى المبارك، وتأكدت هذه الأهمية بعد منع الإحتلال الإسرائيلي أهلنا في قطاع غزة من الوصول إلى القدس والمسجد الأقصى المبارك، والأمر كذلك بالنسبة لأهلنا في الضفة الغربية خاصة بعد العام ٢٠٠٠م، ومن ثم إزداد الخناق والحصار على المسجد الأقصى المبارك إثر بناء جدار الفصل العنصري الذي عزل مدينة القدس عن الضفة الغربية، وتصاعد هذا الخناق ببناء جدار الفصل العنصري حول مدينة القدس والذي عزل – وما زال – أحياء مقدسية كاملة عن مدينة القدس والمسجد الأقصى المبارك، وهكذا ازدادات الحاجة إلى تطوير وتكثيف العمل في مشروع «مسيرة البيارق» مع مرور الوقت ومحاولات عزل القدس والمسجد الأقصى المبارك نهائياً عن محيطها الفلسطيني، وتفريغ المسجد الأقصى المبارك من المصلين، وتهديد الوجود الفلسطيني في البلدة القديمة بالقدس.

فوائد وأهداف:

الهدف الرئيسي من «مسيرة البيارق» هو إحياء المسجد الأقصى المبارك بعشرات آلاف المصلين والمرابطين في المسجد الأقصى المبارك، فمسيرة البيارق هي مسيرة النصرة والدعم للمسجد الأقصى المبارك، لا سيما بعد ثبوت نوايا الاحتلال الإسرائيلي ومخططاته للنيل من المسجد الأقصى المبارك واقتحامه – لا قدر الله –.

ولا شك أن من أهم أهداف «مسيرة البيارق»:

١. إحياء الأيام الخوالي والدور الريادي للأقصى المبارك عبر تكثيف وجود المرابطين فيه لتعود للأقصى منارته المفقودة، وذلك من خلال إعماره بالمصلين وتكثيف الإعتكاف والتواجد المستمر فيه على مدار الساعة.

٢. ترشيد وجود المسلمين في الأقصى المبارك وجلبهم إليه وإعادة جيل الشباب – بشكل مكثف للقدسيين – إلى درب الهداية من خلال الدروس اليومية في الأقصى المبارك.

٣. رباط المسلمين بقدسهم وأقصاهم عبر هذه الزيارات المتكررة ليكونوا المدافعين عنه والمتصدين لأي هجمة محتملة في أي وقت محتمل.

٤. إحياء البلدة القديمة في القدس ومدها بآلاف الزائرين يومياً، وذلك من خلال إحياء ودب الروح في الحياة التجارية للسوق وللأهل حتى يبقوا متمسكين بمتاجرهم وبيوتهم، فلا يكون ذلك سببا لبيعهم عقاراتهم للمستوطنين الذين يتربصون ليل نهار من أجل الإنقضاض على أي متجر أو بيت، فأهلنا في القدس الشريف يعتبرون الواجهة والبوابة الأولى للمسجد الأقصى المبارك.

٥. إن تكثيف التواجد في المسجد الأقصى المبارك ليلا ونهارا يفوت الفرصة على الجهات الرسمية وغير الرسمية المساس بحرمة المسجد الأقصى المبارك كهدمه أو تقسيمه أو حتى دخول المستوطنين إليه (كما هو ملاحظ في الآونة الأخيرة)، هذا التواجد يردع بشكل وآخر من اقتحام المسجد الأقصى المبارك أو التعرض له بأي أذى.

إليكم تفصيل إحصائي للمشروع خلال الفترة ٢٠٠١ إلى

التجاوب وأثر المشروع:

لقي هذا المشروع الكبير والضخم – وبحمد الله – تجاوباً كبيراً من أهلنا والذي يقدر عددهم (منطقة ٤٨) تقريبا المليون والثلاثمائة ألف، حيث يصل عدد المسلمين (مليون مسلم)، ويصل عدد الجموع التي تسافر شهريا ما يقارب الثلاثون ألف مصلٍ (٣٠,٠٠٠).

ولقد **تجسدت أمور عظام منذ اللحظة التي تمّ فيها تسيير حافلات «مسيرة البيارق»**:

١. لقد دبت الروح من جديد في السوق التجارية باعتراف أهل القدس أنفسهم وأصحاب المحال التجارية بعد زمن الركود والكساد، وقلت حتى انتهت ظاهرة بيع البيوت والعقارات والمحلات التجارية، الأمر الذي كان يهدد بتفريغ القدس من أهلها وبالتالي الإستفراد بالمسجد الأقصى المبارك من قبل المؤسسة الإسرائيلية وفتح باب الإستيطان الإسرائيلي، فمسيرة البيارق شكلت سداً منيعا امام الإستيطان، ومنعت تفريغ القدس من أهلها والمحلات التجارية، بل كانت سبباً بإفتتاح مجدد للمحلات التجارية وزيادة وتنوع هذه المحلات التجارية.

٢. تواجد المصلين والمرابطين يومياً أكد أن الأقصى المبارك ليس وحيداً، وشكل بفضل من الله مانعاً لكل إعتداء، ومثّل هاجساً قوياً لدى المؤسسة الإسرائيلية وأجبرها على العدول عن كثير من مخططاتها.

٣. ''مسيرة البيارق'' ورفدها للمسجد الأقصى المبارك والقدس الشريف بعشرات الآلاف شهرياً من المسلمين، وقف في وجه مشروع السياحة الإسرائيلية التي تشرف عليه المؤسسة الإسرائيلية من حيث تجنيد ألاف السياح لدخول المسجد الأقصى المبارك والقيام بغسيل الدماغ لهم وإشباعهم بأفكارهم الباطلة والمزعومة بأن المسجد الأقصى المبارك بني على هيكل أول مزعوم وهيكل ثانٍ مزعوم.

٤. أصبح أهل الداخل أكثر تعلقاً بقدسهم ومسجدهم وهم على استعداد لبذل الغالي في سبيل حماية الأقصى المبارك المبارك، والتأكيد على أن الأقصى المبارك ليس وحيداً ويتواجد فيه المرابطون يومياً وعلى مدار الساعة.

٥. شكلت "مسيرة البيارق" والحشود التي تأتي من الرجال والنساء والشباب والأطفال، رداً على سياسة وإجراءات المؤسسة الإسرائيلية الإحتلالية بتحديد الأجيال التي يسمح لها بدخول الأقصى المبارك من المسلمين، فكانت "مسيرة البيارق" توصل عشرات أو مئات الحافلات يومياً، ويحتشد في الأقصى المبارك الاف المصلين بل وعشرات الالاف من المرابطين، خاصة في ظل المنع المتواصل لوصول أهلنا من الضفة الغربية وقطاع غزة إلى القدس ومنعهم من الدخول إلى المسجد الأقصى المبارك، فكانت "مسيرة البيارق" بمثابة تعويض يومي وأفشلت بذلك المخطط الإسرائيلي تفريغ المسجد الأقصى المبارك من المسلمين.

٦. تنوع "مسيرة البيارق" وتطورها مع الوقت، بحيث لم تقتصر على تسيير الحافلات في الصباح، بل هناك حافلات تسير بعد الظهر بحيث تصل ما قبل صلاة العصر وتبقى حتى صلاة العشاء في المسجد الأقصى المبارك، وهناك حافلات تسير في منتصف الليل وتصل مع موعد صلاة الفجر حيث يؤدي المصلون صلاة الفجر في المسجد الأقصى المبارك، هذا التنوع المقصود جعل من المسجد الأقصى المبارك محتشدا بالمصلين في جميع الأوقات وعلى مدار الساعة وللأمر فوائد جمّة كلها تصب في حفظ المسجد الأقصى المبارك والدفاع عنه.

٧. الدروس اليومية التي تلقى في الأقصى المبارك إزدادت أعدادها وروادها مما يساعد على نشر الوعي السليم والفكر السوي في أوساط هؤلاء المرابطين.

٨. إزدياد الصحوة الدينية في أوساط أهلنا في الداخل الفلسطيني وأهل القدس، كباراً وصغاراً، حيث أن المسيرة أصبحت محطة هامة في حياة الشاب التائب، فكثيراً ما تكون رحلة الأقصى المبارك هي أول يوم في مسيرة التوبة إلى الله.

تطور المشروع وإتساعه لمشاريع أخرى:

أ - موائد الرحمن في المسجد الأقصى المبارك: لا شك أنّ شهر رمضان يتميز بكثير من البركات خاصة في المسجد الأقصى المبارك، وهذا يعني أن نعمة بركة المكان قد اجتمعت مع نعمة بركة الزمان.

فالله تعالى قد أنعم على مسلمي بيت المقدس وأكناف بيت المقدس نعمة بركة الزمان وهو شهر رمضان المبارك ونعمة بركة المكان وهو المسجد الأقصى المبارك، فسعياً لنيل الأجر الكثير كان لا بد من جعل المسجد الأقصى المبارك محط أنظار العابدين ومأوى للمرابطين.

وهكذا بدأت فكرة مشروع إفطار الصائم حيث لا بد من تحمل أعباء الآلاف المؤلفة المرابطة في المسجد الأقصى المبارك خلال شهر رمضام المبارك، وتوفير وجبات الطعام الملائمة لهم بكميات توازي أعدادهم، وقد بدأ مشروع الإفطار ليوم واحد منذ عدة سنين ولكن اليوم تضاعف ليصل إلى مشروع يومي في شهر رمضان حتى وصل العدد الاجمالي في السنين الماضية إلى ما يقارب التسعون ألف وجبة.

ب - تنظيم دروس مصاطب العلم في المسجد الأقصى المبارك: إحياء للدور العلمي الرائد:

تقوم فكرة إحياء دروس مصاطب العلم في المسجد الأقصى المبارك على إعادة دور ورسالة المسجد الأقصى المبارك في توعية الناس ونشر العلم والدعوة إلى الله، والرسالة التي تضاءلت بعد احتلال المسجد الأقصى المبارك عام ١٩٦٧م.

بالإضافة إلى ترشيد وجود الناس وحثهم على التواجد داخل المسجد بعد الصلوات وعدم الانفضاض وترك المسجد خالياً ولا سيما بعد ثبوت نوايا الاحتلال ومخططاته للنيل من المسجد الأقصى المبارك واقتحامه

والاستيلاء على أجزاء منه – لا قدّر الله – الأمر الذي يحول ذلك بإعمار المسلمين للمسجد وتواجدهم الدائم فيه دون ذلك، وتتنوع الدروس لتكون شاملة لموضوعات العلم الشرعي للرجال والنساء في الحديث الشريف والسيرة النبوية المطهرة والتفسير والثقافة الاسلامية وغيرها.

كما ويتوزع إلقاء الدروس في مواقع عدة في المسجد الأقصى المبارك، فالدرس الصباحي يلقى عند مصطبة أبو بكر الصديق قبالة باب المغاربة – وهي الجهة التي يقتحم منها المستوطنون والجماعات اليهودية والسياح الأجانب المسجد الأقصى المبارك – درس قبل صلاة الظهر، درس مسائي خاصة يومي الثلاثاء والخميس، ودرس قبل صلاة الظهر من كل يوم سبت، وتخصص الدروس المذكورة للرجال والنساء، أما في شهر رمضان فيتم ترتيب برنامج دروس يومي تلقى في محراب المسجد الأقصى المبارك المسقوف للرجال، وفي محراب مسجد قبة الصخرة للنساء.

ولمشروع مصاطب العلم في المسجد الأقصى المبارك مردود ايجابي من عدة نواحي:

١. المردود العلمي: تنوع اختصاصات المحاضرين والمحاضرات وتنوع العلوم الإسلامية التي تلقى يثري الثروة العلمية عند الحضور.
٢. المردود العملي الحياتي: تناول الدروس لموضوعات هامة في حياة المسلم والمسلمة يساعد على مواجهة المسلمين لتحديات العصر.
٣. المساهمة في زيارة التواجد: الترشيد والحث الذي يقدم خلال الدروس يزيد من عدد المتواجدين الدائمين داخل المسجد بعد الصلوات وعدم الانفضاض وترك المسجد خاليا، الأمر الذي يساعد على التصدي لكل محاولة للنيل أو الاعتداء على المسجد الأقصى المبارك.
٤. يساعد على إنجاح المشاريع الأخرى: فدروس مصاطب العلم تساعد في إنجاح مشاريع أخرى مثل: زيادة حجم الاقبال على موائد الرحمن والإفطار داخل المسجد الأقصى المبارك خاصة في شهر رمضان المبارك.
٥. إحياء الدعوة الاسلامية وتنشيطها بين صفوف أهل مدينة القدس.

تطلعات وإحتياجات:

١. بدأت «مسيرة البيارق» توسع الآفاق وتشجع بالبدء بمشروع الإحرام من المسجد الأقصى المبارك إلى المسجد الحرام، وهو ما فعله عدد من أهل الداخل الفلسطيني، ولكن هذا المشروع بحاجة إلى تكثيف أكثر، لقول رسولنا الأكرم محمد صلى الله عليه وسلم «مَن أهلّ بحجة أو عمرة من المسجد الأقصى المبارك غُفر له ما تقدم من ذنبه» رواه أبو داود والبيهقي عن أم المؤمنين أم سلمة رضي الله عنها، وإنما نريد بذلك أيضا الربط بين المسجد الأقصى المبارك والمسجد الحرام وهو الربط الذي أكده القرآن الكريم في فاتحة سورة الإسراء: (سُبْحَانَ الَّذَي أَسْرَى بَعَبْدَهَ لَيْلاً مِّنَ الْمَسْجَدَ الْحَرَامَ إَلَى الْمَسْجَدَ الأقصى المبارك الَّذَي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لَنُرَيَهُ مَنْ آيَاتَنَا إَنَّهُ هُوَ السَّمَيعُ البَصَيرُ).
٢. يظهر جلياً يوماً بعد يوم أهمية تنظيم مشروع ''مسييرة البيارق'' على المستوى المحلي في القدس لنقل أهل القدس من أحياء القدس وضواحيها يومياً إلى المسجد الأقصى المبارك، مما يربط بين كل مدينة القدس مع المسجد الأقصى المبارك ويكثف من التواجد اليومي في المسجد الأقصى المبارك، وطبعا يحيي الإرتباط الوثيق مع المسجد الأقصى المبارك.
٣. منذ السنين التي خلت كانت تنظم ''مسيرة البيارق'' بشكل مكثف أكثر في شهر رمضان وبشكل لافت التجاوب في أيام الجمعة وليلة القدر – ليلة ٢٧ من رمضان – وكان يظهر النقص في عدد الحافلات التي تنقل المصلين إلى المسجد الأقصى المبارك وعدم توفر أعداد الحافلات اللازمة، الأمر الذي يؤكد كم نحن بحاجة إلى زيادة

عدد الحافلات التي تملكها ''مؤسسة البيارق'' وتكون تحت تصرفها في كل وقت خاصة في شهر رمضان وليلة القدر من رمضان، والأمر كذلك في أيام السنة العادية بحيث أنه في كثير من الأيام لا تكفي الحفلات التي تملكها ''مؤسسة البيارق'' لسدّ الحاجة وتوفير الحافلات اللازمة، الأمر الذي يدفع إلى أهمية زيادة أعداد الحافلات التي تملكها ''مؤسسة البيارق''.

عوائق وموانع:

العوائق والموانع التي تحول دون الوصول إلى المسجد كثيرة وهي كالآتي:

١. الحصار المستمر على الأهل في الضفة الغربية وقطاع غزة يمنع بشكل دائم وصولهم إلى المسجد الأقصى المبارك.
٢. البعد الجغرافي عن المسجد الأقصى المبارك في أغلبية القرى والمدن العربية في الداخل الفلسطيني (مناطق ٤٨).
٣. الوضع الاقتصادي الصعب لدى كثير من العائلات والذي يزداد صعوبة يوماً بعد يوم.
٤. الحالة الامنية في داخل البلاد تكثّف من وجود حواجز شرطية وعسكرية في كثير من الشوارع الرئيسية خلال السفر من وإلى الأقصى المبارك، وخاصة الحواجز العسكرية في مداخل مدينة القدس، وكذلك التواجد الشرطي والعسكري المكثف في مدخل المسجد الأقصى المبارك الذي يعد بالمئات وأحياناً بالآلاف.
٥. وجود الحواجز العسكرية في جميع المداخل الفرعية والرئيسية للقدس يصعب كثيراً من وصول المقدسيين إلى المسجد الأقصى المبارك.
٦. الاستفزازات المتكررة والمتعمدة من قبل وحدات الشرطة الإسرائيلية في مداخل القدس القديمة وأبواب المسجد الأقصى المبارك وحملات التفتيش، وأحياناً التنكيل للرجال والنساء على حد سواء يعد أحد أهم العوائق للوصول إلى المسجد الأقصى المبارك، (هناك عدة نقاط شرطية قريبة من أبواب المسجد الأقصى المبارك المختلفة وكذلك داخل ساحات المسجد الأقصى المبارك).
٧. تحديد الأجيال لمن يسمح له بدخول المسجد الأقصى المبارك، في كثير من أيام السنة.
٨. منع بعض المقدسيين من دخول المسجد الأقصى المبارك لأشهر طويلةٍ بقرارٍ من السلطات الاسرائيلية.

لفتة هامة:

في ظل كل هذه الموانع فقد أصرّ أهل الداخل الفلسطيني على مواصلة تسيير الحافلات وتواجدهم اليومي وعلى مدار الساعة في المسجد الأقصى المبارك، إلا أن المخاطر على الأقصى المبارك تزداد يوماً بعد يوم، مما يدفع بإتجاه تكثيف العمل في «مسيرة البيارق» وتطوير عملها وإستكمال محاور مشاريعها، والتي تصب في نهاية الأمر بحفظ المسجد الأقصى المبارك من كل مخططات المؤسسة الإسرائيلية وأذرعها المنفذة، وليبقى المسجد الأقصى المبارك صامداً شامخاً.

صور

Mescid-i Aksa'nın Korunmasında Uluslararası Toplumun Rolü

Şeyh İbrahim Gabriels
Güney Afrika el-Aksa Cemiyeti Başkanı
(President of the al-Aqsa Foundation of South Africa)

İngilizceden çeviren Büşranur Kocaer

A. Mescid-i Aksa için çözüm nedir?

Bir kişi belli bir problemin çözümü için bir strateji geliştirmeye niyet ettiğinde, ilk olarak problemin doğasını etraflıca anlama ihtiyacı duyar. "Aksa'yı koruma" meselesi de, açık bir şekilde "Aksa'yı kimden koruyoruz?" sorusunu beraberinde getirir. Bu sorunun cevabı, bu konferansa katılan herkes ve Batılı güçlerin yanlı politikalarına bağlılığın, cehaletin prangalarından kurtulmuş kimseler için bellidir.

Biz bir çözümün olduğuna tamamen inanıyoruz; fakat gelin öncelikle sorunun ne olduğunu belirleyelim. Temel sorun, Aksa'nın ve Filistin halkının Siyonist işgal altında olmasıdır. Öyle bir işgal ki, insanlığa karşı işlenen bir cinayet… Öyle bir işgal ki, dünya üzerinde yaşanmış en kötü tecrübe…

Peki, bu işgalin arkasındaki itici güç nedir?

Bu işgali tahrik eden şey, bizim Siyonizm diye bildiğimiz; kötülük saçan, güç peşinde koşan insafsız bir ideolojidir.

Siyonizm; başkenti Kudüs olmayan bir İsrail Devleti'nin, dahası başkenti Kudüs içinde Aksa'nın yıkıntıları üzerine Süleyman Mabedi inşa edilmemiş olan bir İsrail Devleti'nin eksik olacağı fikrini savunmaktadır.

Siyonistlerin mutlak görüşü, Mescid-i Aksa'yı yıkmaktır. Eğer birileri bunun bir komplo teorisi olduğunu iddia ederse, onlara 2000 yılı Eylül ayında Ariel Şaron'un 3000 İsrail askeri tarafından korunan Aksa'ya girişini hatırlatabiliriz. Şaron Aksa'ya girdiğinde, meşru olmayan İsrail Devleti'nin başbakanı kimdi? Ehud Barak'tı. Ancak daha da önemlisi, Ehud Barak Şaron'un Aksa'ya girmesine neden izin vermişti? Barak bu ziyarete izin vermişti, çünkü bu şahsi bir düşünce değildi; bu, tüm İsrail başbakanlarının ortak

gündemiydi. "Aksa sorunu", İsrail için, Siyonist ideolojinin uygulanması için Yahudilere gereklidir. Bunu, üzerlerinde iyice düşünülmesi gereken şu üç mühim noktaya değinerek size kanıtlayabilirim:

1. Kudüs Müslüman nüfusunu azaltmak için, şehrin Silvan bölgesinde binlerce evin yıkılması,

2. Müslümanların Kudüs'ün Arap ve İslam medeniyetinin merkezi oluşunu kutlamak istedikleri bir sırada, Yahudi yerleşimcilerin Ummu'l-Fahm şehrine saldırması ve burayı kuşatması,

3. Likud Partisi ile İşçi Partisi'nin birleşmesi.

Bu üç madde, Müslümanların Aksa'ya girmelerini imkânsız kılacak hain bir planın parçasıdır.

Ortadoğu'da gerçek bir barış ortamı için çabalayan herkese ithaf edilen *Zionism: The Real Enemy of the Jews* (Siyonizm: Yahudilerin Gerçek Düşmanı) adlı epik romanın yazarı Alan Hart, kitabında şu ifadeleri kullanmaktadır:

"Bence tüm hikâyesi bağlamında bu kitapta ortaya konması gereken şudur: Ancak aşırı iyimser birisi ya da raporlu bir akıl hastası, Arap-İsrail çatışmasında ulaşılacak nihai çözüm ihtimalini tamamıyla seçenek dışı bırakabilir.

Böylesi bir senaryonun tasavvur edilemez olduğuna inanan okuyuculara, BBC'nin 'Panorama' adlı programı için filme alınan bir röportajda, dönemin İsrail başbakanı olan Golda Meir'in bana söylediklerini hatırlatırım. Bir ara, 'Sayın Başbakan, söylediklerinizi anladığımdan emin olmak istiyorum. Diyorsunuz ki, İsrail herhangi bir vakitte savaş alanında mağlup edilme tehlikesi içine girseydi, o bölgeyi ele geçirmek hatta bütün dünyayı onunla birlikte devirmek için hazırlanırdı.' demek için sözünü kestim. Düşünmek için en ufak bir ara vermeksizin, Amerikan devlet başkanlarını büyüleyecek veya onların gözlerini korkutabilecek kadar hayret verici bir ses tonuyla, Golda Meir'e yakışır bir biçimde 'Evet, tam olarak söylediğim budur.' diye cevap verdi.

İsrail liderleri bu konudan hiçbir zaman alenen bahsetmemiş olsalar da, ikimiz de biliyorduk ki İsrail'in nükleer savaş başlıkları vardı ve bu devlet, Güney Afrika'nın *apartheid* (ırkçı) rejimi ile gizli iş birliği içinde, onlara teslim edilecek füzeler geliştiriyordu. Golda'nın söyledikleriyle ima ettiği şey, kıyamet günü gibi bir durumda İsrail'in küstah bir veda jesti olarak nükleer silahlarını kullanmak için hazır olmasıydı.

Golda'nın kıyamet günü seçeneği hakkındaki ifadelerini ifşa etmesinden üç yıl sonra, 1973 (*Yom Kippur*) Savaşı'nda İsraillilerin zamansız panik yaşadıkları bir anda, yedekteki İsrail füzeleri nükleer savaş başlıkları ile silahlandı ve hedef almaya başladı.

Hedefler, Mısır ve Suriye'nin başkentleri Kahire ve Şam'dı.

'Yok edilme tehlikesi altındaki zavallı ve küçük İsrail' miti, Siyonist diplomasiye, Filistinlilerle barış yapmalarını engelleyecek en iyi fırsatı veriyordu. Bu mit, Yahudi dev-

letinin mal ve mülklerine el konulmuş Filistinlilere asgari düzeyde adalet sağlayacak bir barışa gitmesini engelliyordu."[1]

Bir dine mensup 40 yaşın altındaki insanların ibadethaneye girmelerinin engellenmesiyle ilgili herhangi bir şey duydunuz mu? Şu belirtilmelidir ki İsrail, bunu uygulayan ilk devlettir. Bizler şu gerçeğin de farkında olmalıyız; dünya çapında 360 Siyonist örgüt, Aksa'yı yok etme stratejileri planlamakta ve geliştirmektedir. Bu örgütlerin Aksa'yı yok etme girişimlerinden yüzlercesi kayıt altına alınmıştır.

B. Güney Afrika Müslümanları Mescid-i Aksa'nın korunması ve siyonist politikalara karşı nasıl baskı oluşturabilir?

1. Güney Afrika Müslümanları Mescid-i Aksa'nın korunmasına nasıl katkıda bulunabilir?

Güney Afrika, Filistin meselesi konusunda önemli ve etkili rolü olan bir ülkedir. Güney Afrikalılar da 46 yıl boyunca ayrımcılık zulmü ve Beyaz Güney Afrikalıların *apartheid* rejimi nedeniyle ıstırap çekmişti. İşe bakın ki, Güney Afrika Apartheid Devleti de Apartheid İsrail Devleti de 1948'de kurulmuştur. Bu nedenle Güney Afrikalılar Filistin halkının çektiklerini kendilerine yakın bulabilirler. Güney Afrika, *apartheid* zulmünden kurtulduğunda büyük liderimiz, iyi niyet ve adaletin hakiki elçisi, ilk devlet başkanımız Sayın Nelson Mandela, "Filistin halkı özgür olmadıkça ve özgür kalana kadar, biz Güney Afrikalılar özgürlüğümüzden tam anlamıyla zevk almayacağız." demişti.

Güney Afrika hükümeti tarafından Filistin'e verilen destek, bazı Arap ülkelerininki de dâhil olmak üzere dünyadaki diğer pek çok hükümetin verdiği desteği bir hayli gölgede bırakmaktadır. Peki, Güney Afrika Müslümanları Mescid-i Aksa'nın korunmasına nasıl katkıda bulunabilirler? Filistin halkına yardım etmede akla en uygun yol, tabii ki Filistin liderlerinden neye ihtiyaç duydukları hakkında bilgi almaktır.

Şeyh Raid Salah'ın başlattığı Filistin İslami Hareketi'nin Mescid-i Aksa'nın korunmasında bir ön çizgi olduğu, çok iyi ispatlanmış bir gerçektir. Güney Afrikalı Müslümanlar olarak, bu hareketle güçlü bir bağımız olduğu için, kendimizi şanslı hissediyoruz. Bu hareketin Mescid-i Aksa'nın korunması çerçevesinde düzenlemiş olduğu bütün bilinçlendirme kampanyalarını benimsedik ve uygulamaktayız. Şeyh Raid Salah "*Mahrajaan al-Aqsa fie khatr* (El-Aksa Tehlikede)" adlı bir kampanya başlatmıştı. Güney Afrikalılar olarak bizler neredeyse her sene bu *Mahrajaan*'a katılmak üzere temsilciler göndermekteyiz. Aynı kampanyayı Güney Afrika içerisinde de benimsemekte ve uygulamaktayız.

İslami Hareket ayrıca, gençleri ve çocukları Aksa hakkında bilinçlendirmeyi hedefleyen, "Mescid-i Aksa'nın Korunmasında Çocukların Tasarruflarının Kullanılması" adlı bir başka harikulade kampanyaya önayak olmuştur. Güney Afrika bu kampanyayı ör-

nek alıp uygulayan tek ülkedir. Güney Afrika'da Aksa'nın korunmasına katkı sağlamak amacıyla şu aralar yapmakta olduğumuz bir diğer şey ise, her perşembe akşamı Filistin bilinçlendirme programı düzenlemektir. Bu program, Şehid Ahmed Yasin'in suikastı ve şehit edilmesinin hemen ardından başlatıldı. Onun gıyabi cenaze namazını kıldıktan sonra, hemen orada, Filistin halkı ve Mescid-i Aksa ile dayanışma için her perşembe oruç tutmaya karar verdik. "Özgürlüğe kavuşana dek oruç" ismini verdiğimiz bu kampanya hâlen devam etmektedir.

Bizler Güney Afrikalı âlimler olarak her zaman, insanları Mekke ve Medine'ye giderken veya oralardan gelirken Mescid-i Aksa'yı ziyaret etmeye teşvik ediyoruz. Yakın bir gelecekte ise komşu ülkelere Mescid-i Aksa hakkında bilinçlendirme çalışmaları için ziyaretler düzenlemeyi planlıyoruz.

Ayrıca düzenli aralıklarla Aksa ve Filistin sorununa ilişkin hükümetimizle bir araya geliyoruz. Geçtiğimiz günlerde "Filistin'deki İnsani Krizi Durdurun" başlıklı bir Filistin konferansına ev sahipliği yapmış bulunuyoruz. Bu konferansta baş konuşmacı olan Güney Afrika Devlet Başkanı Kgalema Motlanthe, Filistin davasına desteklerini sürdürdü:

Başkan Kgalema yaptığı konuşmada; "Bu daveti aldığım zaman, bir konuşma hazırlamamanın benim için daha iyi olacağına karar verdim; çünkü böylece Filistin halkının mücadelesi hakkında yürekten konuşabilecektim. Çünkü bizim Filistin'e olan yakınlığımız derin, ortak bir acıdan ileri gelmektedir. Filistin halkı da Güney Afrika'nın karanlık *apartheid* günlerinde çektiklerine benzer şeyler yaşadı; zalimce baskı altında tutuldu, işgal edildi. Son Gazze saldırısında ilk defa, el-Cezire gibi kanallar aracılığıyla, uygulanan bütün vahşet ve katliamlar gözler önüne serildi. Daha önceleri İsrail'in gerçekleştirdiği dezenformasyon ve karartmalar nedeniyle bu tür gaddarlıklar gizli tutulmaktaydı. CNN'-in de göz yummasıyla, ekranlarda İsrail'in gerçekleştirdiği saldırılar değil de sadece İsrail'e atılan havan topları gösteriliyordu. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin bile Hamas ve İsrail ordusu arasında yaşananların durdurulması konusunda talimat vermesinin sebebi, yalnızca el-Cezire kanalında şahit oldukları görüntülerle vicdanları sızlayan ülke halklarının göstermiş olduğu ortak vicdan örneğidir. Fakat o talimat tabii ki sadece kâğıt üzerinde kalmıştır.

İşte böylesi bir gaddarlıkla yüz yüzeyken dayanışma hakkında konuşmak çok yerindedir. Filistin halkının çektiği acıyı içinde duyabilen pek çok iyi yürekli insan, böyle zamanlarda Filistin halkıyla dayanışma içinde olduğunu ifade etme ve gösterme ihtiyacıyla kendini çok güçlü hisseder. Gazze Şeridi'ndeki acımasız işgale karşı dünyanın pek çok başkentinde yüksek katılımın olduğu yürüyüşler düzenlendiğini gözlemledik. Fakat sormamız gereken soru, İsrail askerleri geri çekildikten sonraki dayanışmanın ne tür bir şekil alacağı, bundan sonra ne olacağı sorusudur. Gazze Şeridi için bu durum bir problem teşkil edecektir; çünkü bizim algılayışımıza göre ordunun Gazze Şeridi'nden çekilmesi kendi

kendine barışı sağlamayacaktır. Barış, "savaş hâlinin olmaması"ndan çok daha fazla şey ifade etmelidir. İnsanların, diğer devletlerin vatandaşlarıyla özgürce ticaret yapmalarının engellendiği bir yerde barış yok demektir. Yine, temel ihtiyaçlarını güvenli olmayan tüneller aracılığıyla temin etmeye mecbur bırakılan bir toplumda barış ortamı yoktur. Bu yüzden bizim dayanışma çalışmalarımız, İsrail ordusunun geri çekilmesinden sonra da devam etmelidir. Şu an tabii ki hayatları, mal ve mülkleri yok edilmiş, yoksunluk içinde insani desteğe ihtiyaç duyanlar, acil yardım çağrıları yapanlar vardır ve bizlere düşen görev, insanları yardım konusunda seferber etmek, yapılan yardımları Filistin halkına iletmektir. Ancak her zaman nihai hedef, daimî barış ve Filistin halkının tam anlamıyla özgürlüğüne kavuşması olmalıdır. Bu nedenle de tüm çabamız, Filistin halkının özgür iradeye sahip olacağı günü yakınlaştırma faaliyetleri üzerine odaklanmalıdır.

2008'in Mayıs ayında Filistin'e bir ziyarette bulundum. Filistin'deki hemen hemen tüm siyasi oluşumlarla ve sivil toplum kuruluşlarıyla görüştüm. Beni oldukça şaşırtan şey, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)'nün yıllardır varlığını sürdürmesine rağmen 17 yıldan bu yana herhangi bir konferans düzenlememiş olmasıydı. 17 yıl, Hamas'ın (İslami Direniş Hareketi) mevcudiyetinden daha fazla bir süreye tekabül etmektedir ve bu ciddi manada çok uzun bir süredir. Diyebiliriz ki Hamas, ilk olarak topluma hizmet edenlerin, toplumun acil ihtiyaçlarına cevap vermeyi hedefleyen "sosyal hizmetliler"in kuruluşu olarak ortaya çıkmıştır. Hamaslı liderler kendileri ile yaptığımız müzakerelerde, FKÖ'ye bağlı olduklarını ve FKÖ Filistin halkının tüm gruplarını kapsayacak şekilde bir yenilenme ve yapılanmaya gittiği takdirde bundan memnun olacaklarını belirttiler. El-Fetih yönetiminin lideriyle de görüştüm ve kendilerinin daha önce de belirttikleri gibi, 2008 yılının Ekim ayında gerçekleşecek ulusal bir konferans için çalıştıklarını fakat Filistin'in malum şartları nedeniyle konferansın gerçekleşemediğini öğrendim. Filistin'deki tüm farklı partileri temsil eden Filistinli otoritelerle görüştüğümde aldığım mesaj aynıydı; onlar da birleşmeyi arzulamaktaydılar. Bütün bunları size neden anlatıyorum? Çünkü insani yardımın ötesindeki dayanışmamızın siyasi çalışmaları da içermesi gerektiğini düşünüyorum. Bu çalışmalar Filistin halkının evvela birlik olmasını sağlamalıdır. Birlik olunmadığı sürece, Filistin topraklarını işgal etmek Yahudi yerleşimciler için çok kolay olacaktır. Ancak birlik sağlandığında ve tek bir ağızdan konuşulup tek bir amaç peşinde koşulduğunda Filistin halkının özgür irade hakkı gerçekleşecektir. Bence Güney Afrika halkı olarak bizler buna katkıda bulunabiliriz.

Filistin ziyaretim süresince, Filistin'de yaşadığınız savaşın etkisini birebir gözlemledim. Hâlihazırda inşa edilen duvar, Batı Şeria'daki Filistin halkı için bir hapishane anlamı taşıyacak. Duvarın inşasından önce iş yerleri ile evleri aynı cadde üzerinde olan insanlarla; iş ve evleri arasındaki mesafe yürüme mesabesinde olan ailelerle karşılaştım. Bu insanların evlerinden işyerlerine gitmeleri önceden iki dakikalarını alırken artık üç saatlik

sıkıntılı bir sürecin ardından iş yerlerine ulaşabiliyorlar. İsrail, yeni yerleşim birimleri inşa ederek Filistin'deki fiziki durumu değiştirmeye devam ediyor. Filistin'de özellikle de Batı Şeria'da inşa edilen her yeni yerleşim birimi bir yol şebekesi ile birbirine bağlanıyor. Bu yollar sadece yerleşimcilerin özel kullanımı için yapılmakta, Filistin halkı bu yolları kullanamamaktadır. Bu nedenle, yerleşim birimlerinin ve bu birimleri birbirine bağlayan yol şebekelerinin oluşturulması, Batı Şeria'daki toprak ve arazi kullanımını çarpıcı biçimde azaltmıştır. *Apartheid*'ın en kötü günlerinde bile bizler böyle şeyler yaşamamıştık. Bu yerleşim bölgelerinde yaşayan insanlar her nasılsa en radikal Filistinli-karşıtlarıdır ve bu konuyu hâlen aklım almamaktadır. Sadece Batı Şeria'da 600'den fazla -en azından ben oradayken öyleydi- evet, 600'den fazla kontrol noktası bulunmakta ve Filistin otoritesinin üyeleri bile izin almadan bu kontrol noktalarından geçememekte. Küçük Kalkilya kasabası tamamen duvarla çevrilidir ve ana girişin anahtarlarını muhafaza edenler "kapıyı açmayı unuttukları" için oradaki halk, hastanelerden ve diğer tüm hizmetlerden mahrum bırakılmaktadır. Bu yüzden sizden şunu rica ediyorum; iki yönlü bir yaklaşım edinmeliyiz. İlki insani olmalıdır. Sizin de bildiğiniz gibi eğer çürük bir dişimiz varsa ve bu diş apse yapmışsa onu çektirmeyi bile düşünebiliriz; ama yine de öncelikle apseyi tedavi ettiririz. İşte bu örnekten yola çıkacak olursak insani yardım esastır, zorunludur ve acildir. Öte yandan, Filistin halkının özgür irade hakkını elde etmesine dair nihai hedefimiz, tümünü kat etmemiz gereken uzun ve zorlu bir yoldur. Hepimiz o yolda yolculuk etmeye hazırlıklı olmalı, Filistin halkının birleşmesine katkı sağlamalıyız; ve halkımızı onların isteklerini kutsal kabul edecek bir program çerçevesinde bir araya getirme tecrübemizi de Filistinlilerle paylaşmalıyız. Çünkü ancak müşterek bir programınız olursa gösterdiğiniz çabalar ilerleme kaydeder. Bu, aynı programdaki bir mesajı birbirine aktarmada yurt dışındaki kardeşlerimizin işini de kolaylaştırır; fakat birbiriyle bağlantısız çeşitli programlarınız varsa bu iş kardeşleriniz için bile izah edilmesi oldukça zor bir hâle dönüşür. Bence bu yüzden Filistinli kardeşlerimizle ve tüm kuruluşlarla irtibat hâlinde olmak ve sahip olduğumuz en güçlü silah olan birliğe ulaşmaları noktasında kardeşlerimize yardımcı olmak, bizim için önem arz ediyor. Ve Güney Afrikalılar olarak bizler, kardeşlerimizin daimi barış ortamı sağlama yönündeki çabalarında kendilerine yardımcı olmak için tek tek görev almalıyız."

2. Güney Afrika Müslümanları Siyonist politikalara karşı nasıl etkili bir baskı oluşturabilirler?

I. İsrail Büyükelçiliği üzerinde baskı kurması için hükümetle lobi görüşmeleri yapacak gruplar oluşturulabilir.

II. İsrail'in aleyhine kararların yürürlüğe konması konusunda Birleşmiş Milletler üzerinde baskı kurması için hükümetle lobi görüşmeleri yapacak gruplar oluşturulabilir.

III. İsrail'e iktisadi yaptırımlar uygulaması için hükümetle görüşme yapacak gruplar oluşturulabilir.

IV. Bu konularda destek olmaları için diğer gruplar seferber edilebilir.

V. *Apertheid* Güney Afrika'sı *ile Apertheid* İsrail'i arasındaki benzerliklere dikkat çekilebilir.

VI. Güney Afrika halkının özellikle de Güney Afrikalı hükümet yetkililerinin, *Apertheid* Güney Afrika'sı ile *Apertheid* İsrail'i arasındaki benzerlikler hakkında bilinçlendirilmesi sağlanabilir.

VII. Halkın geneline yönelik olarak İsrail mallarını boykot etme konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir.

VIII. İsrail'e spor alanında yaptırımlar uygulaması için sporla ilgili birimlerle ve hükümetle görüşme yapacak gruplar oluşturulabilir.

IX. Güney Afrika toplumunun daha geniş bir kesiminin Siyonizm'in yaptırımlarının gerçek yüzü hakkında bilinçlendirilmesi sağlanabilir.

C. Mescid-i Aksa'nın korunmasında İslam toplumunun takip edeceği başlıca etkili yöntemler nelerdir?

Öncelikle şuna kesin olarak inanıyorum ki, uluslararası toplum için Mescid-i Aksa'yı korumanın en etkili yolu hepimizin birlik olmasıdır. İslam, birlik ve beraberliği emretmektedir fakat farklı anlatım ve yorumlamalar Müslümanların en çok ihtiyaç duyduğu birlik ve hakiki kardeşliği engellemektedir.

İslam'da farklılıkların olması; başkaları hakkında kâfir, dinsiz gibi hükümler verilmediği, Müslümanların birbirlerine karşı savaş ilan etmediği ve dahası Müslüman kardeşleriyle savaşmak için inanmayanlarla ortaklık kurmadığı sürece yararlıdır ve hoş görülebilir. Hepimizin bildiği gibi, Peygamberimiz (s.a.v.) helal dairesinde tek bir hayat tarzı ve tek bir din getirmiştir. Son günlerde etrafta kendilerinin tek gerçek Müslümanlar olduklarını iddia eden pek çok kimse vardır. Sonuç olarak Müslümanlar bugün öyle karışık ve bölünmüş durumdadırlar ki, dünyada meydana gelen büyük değişiklikleri göremez hâle gelmişlerdir.

Torunlarımız bundan 100-200 yıl sonra tarih kitaplarını okuduklarında, çok büyük bir olasılıkla, dünyada bir zamanlar yaklaşık 30 milyon Yahudi'nin ve 1,7 milyar Müslüman'ın yaşadığını fark edecekler. Kutsal Mescid-i Aksa'nın 30 milyon Yahudi'nin kontrolü altında olduğunu öğrendiklerinde hiç şüphesiz şaşkına dönecekler. Daha sonra bunun sebebini araştırıp soruşturacaklar. Müslümanların o dönemde asıl önemli konuları ihmal ettikleri; küçük, önemsiz, saçma şeyler hakkında tartışıp münakaşa ettikleri, hatta savaştıkları şeklindeki sonuçlara ulaşacaklardır.

Hicretin 492. yılında Haçlılar kutsal şehir Kudüs'ü on binlerce askerle ele geçirdiler ve 70.000'den fazla Müslüman'ı şehit ettiler. Sonrasında Müslümanlar arasındaki karı-

şıklıklar yüzünden kutsal şehir Kudüs, Allah (c.c.), kahraman sultan Selahattin Eyyubi'yi gönderene kadar 92 yıl boyunca Haçlıların yönetimi altında kaldı.

Selahattin Eyyubi Müslümanları birleştirmek ve onlara salahiyet vermek adına kendi başına kasaba kasaba, şehir şehir, ülke ülke dolaştı. En sonunda, Aksa ve Kudüs'ü kurtaran o büyük orduyu kurup düzenledi. Ordusuna gerçek imanı anlattı; teheccüd namazını, samimi olmayı ve bir gün Allah'a geri dönüşün olduğu hakikati ile eğitti. Bu ordu, uzun süredir yolunu gözledikleri gün gelip çattığında, emekleri ve fedakârlıkları karşısında Selahaddin Eyyubi'yi ödüllendirdi. Tarihte Endülüs Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme ve yıkılması bizler için pek çok dersler içermektedir. Ümmetin savunmasını, güvenliğini ve refahını sağlamanın modern bilgi ve beceri kazanımına bağlı olduğu gerçeğine yeterince önem vermemeleri, bu devletlerin yıkılma sebeplerinden biridir. Şunu da belirtmek gerekir ki, Siyonizm'in kurucusu Theodor Herzl'in Osmanlı hilafetine zarar verme çabaları, Filistin'de bir Siyonist varlığın kurulabilmesi için gerekliydi.

Müslümanlar ancak dinî bilgi ile dünyevi bilgi arasında İslami öğretilere uygun olarak denge kurabildikleri sürece, kendilerini ve dinlerini savunmaya muktedir olabileceklerdir. Dünyevi bilgilere önem vermeyip sadece dinî bilgilere yoğunlaştıkları zaman güçsüz kalırlar ve düşmanlarına karşı kendilerini savunamazlar.

Müslüman toplumun gerilemesine İslam sebep olmamıştır. Sayısını bilemediğimiz orandaki, İslam'ı yanlış tanıtma ve yorumlama vakaları, Müslümanların bedbaht olmalarına neden olmuştur. İslam dünyasındaki bazı âlimler bu dünyanın Müslümanlar için olmadığına veya sadece dinî çalışmaların değerli olduğuna inanıyorlar. İslam'ı savunma da dâhil olmak üzere diğer tüm uğraşları laik ve dünyevi görüyorlar.

Son yıllarda Müslüman ülkelere gözdağı verilmesi ve bu ülkelere saldırılar düzenlenmesi sonucunda dünyadaki tüm Müslümanlar Allah'tan yardım dilemeye başladılar. Örneğin Irak halkının kurtulması ve kendi ülkelerinin güvenliği için Allah'a dua ettiler. Fakat görünen o ki duaları henüz kabul olmadı. Bu, Allah (c.c.) Müslümanları terk etti anlamına mı geliyor? Bu kesinlikle doğru değil. Kur'an-ı Kerim'de Allah-u Teala, "İnsanlar kendi iç dünyalarını değiştirmeye çalışmadıkça onların durumunu değiştirmeyeceğim." buyurmuştur (Ra'd; 11). Allah-u Teala ayrıca, Müslümanlara düşmanlarının kalbine korku salmak için müdafaalarına hazırlanmalarını emretmiştir (Enfal; 60).

Müslümanlar uzun süreden beri problemlerini çözme konusunda BM'ye güvenmekte ve ondan medet ummaktadırlar. Ne yazık ki BM, boyalı İsrail Devleti'nin işlediği katliamları ve sergilediği zulmü sürekli göz ardı eden bir kuruluştur. Lakin konu Burundi, Kongo, Sudan gibi ülkelere gelince harekete geçme ve yaptırım uygulama noktasında oldukça hızlıdır.

Lütfen şunu söylememe izin verin; görünen o ki Müslümanlar güçsüzlüklerini ve az gelişmişliklerini sebep göstererek geleceklerini değiştirmek için ciddi manada uğraş-

mamaktalar. Bilgi edinme ve silah üretme gücü gibi alanlarda kendilerini rakip gören aleyhtarlarına yetişip onlardan baskın çıkmak için çabalamamaktalar. Allah Müslümanlara yeterince zenginlik vermiştir ama onlar bunu Allah yolunda kullanmamaktadırlar. Bugüne kadar birlik olmak için ciddi bir gayret sarf etmemişlerdir.

Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

يقول تبارك وتعالى: " و أطيعوا الله ورسوله ولا تنازعوا فتفشلوا وتذهب ريحكم واصبروا إن الله مع الصابرين"

"*Ve Allah'la O'nun elçisine duyarlılık ve bağlılık gösterin ve sakın birbirinizle çekişmeye girmeyin; yoksa yılgınlığa düşersiniz, cesaretiniz sönüverir. Ve zor durumlarda sabır gösterin; çünkü Allah gerçekten zorluğa göğüs gerenlerle beraberdir.*" (Enfal; 46)

Bugün büyük tehlike altında bulunan Mescid-i Aksa, öncelikli olarak İslam toplumunun meselesidir. Ve Siyonistler Mescid-i Aksa'yı yok etme niyetlerini saklamamaktadır.

Mescid-i Aksa uluslararası toplumun yardımına ihtiyaç duymaktadır. Aksa âdeta "Ey Selahattin, yardımına ihtiyacım var! Ey Müslümanlar, yardımınıza ihtiyacım var!" diye feryat ediyor.

Uluslararası toplumdan beklenen ikinci şey, BM'nin yapısını incelemektir. BM yeni felaketleri önlemek için kurulmadı mı? İsrail'in müstakil bir devlet olduğunu kabul etmek nasıl mümkün olabilir? BM kaç tane çözümü onayladı ve İsrail'in bunlara karşı tavrı ne oldu? BM veya Amerika Birleşik Devletleri kimin kontrolünde?

Baş müttefikleri olan Birleşik Devletlerle birlikte Siyonistler, dünyadaki insanları Yahudi olmayan ahmaklar zannediyor. Veto yetkisine sahip çok az üyenin sahip olduğu BM Güvenlik Konseyi'nin yapısına özellikle işaret ediyorum: İsrail'in Filistinlilere yönelik tüm saldırıları BM'nin bu çarpık yapısı gereği bir yaptırımla engellenemiyor.

İsrail "Dökme Kurşun Operasyonu"nu başlattığında 1400'den fazla Gazzeli şehit edildi. Bunların en az 900'ü çoğu kadın ve çocuklardan oluşan sivil halktı. Yaşanan bu mezalimi tüm dünya izledi ve BM, zulüm altındaki bu insanların hayatlarını korumada maalesef başarısız oldu.

Sonuç olarak, Siyonistler yarın Mescid-i Aksa'ya saldırmaya kalksalar, BM'nin bu konuda bir şey yapabileceğini mi zannediyorsunuz? Müslümanların Mescid-i Aksa'yı korumada başkalarına güvenmemesi gerektiği ortadadır.

Gelin biraz da Amerika'daki radikal Hristiyanların en etkili seslerinden biri olan Papaz John Hagey'in tüyler ürpertici sözlerine kulak verelim. Kendisi Teksas'ın San Antonio şehrinde Cornerstone Kilisesi'nin cemaatine önderlik etmekte ve kilise korosuyla birlikte bu kiliseden tüm ulusa naklen yayın yapan altı kamera önünde pazar sabahı ayinini icra etmektedir.

Papaz Hagey'in siyasi gücü, Amerika'nın ve İsrail'in devlet başkanlarına telefonla neredeyse anında ulaşmasını mümkün kılacak kadardır. Kendisi ayrıca, BBC muhabiri Stephen Sackur'un röportaj yaptığı kimselerdendir. Sackur'un bir hesaplaşma kulisi olan programı, dürüst ve araştırmacı gazetecilikte en iyilerdendir. Onun işi, Siyonist Lobisi'nin Amerika'nın Ortadoğu politikası üzerindeki etkisi hakkında konuşmanın doğru olup olmadığını araştırmaktı. Fakat artık Siyonistlerin sahip olduğu güçleri, yeniden doğmuş Hristiyan sağ kanadıyla birleştiren daha güçlü bir lobi vardı. Yani artık İsrail yanlısı bir lobinin varlığından söz etmek daha yerindeydi. Sackur'un gözlemlediklerine göre bu, "Birleşik Devletler'deki en iyi organize edilmiş iki şebeke"nin ittifakıydı.

BBC'nin pazar sabahı kaydında iman konusunda verdiği vaazda Papaz Hagey, "Tanrı; İbrahim, İshak ve Yakup'la ebedi bir sözleşmeye girmiştir. Buna göre, İsrail milleti ilelebet Yahudi halkına ait olacak, Yahudi devletinin ebedi başkenti de Kudüs olacaktır." sözünü tekrar telaffuz etmiştir.

Papazın verdiği beyanata göre Amerikalı Hristiyanlar "iyi günde de kötü günde de" İsrail'in yanında olacaklardı. İnsanları kendisine hayran bırakan Sackur, ayinden sonra bunun sebebini öğrenmek istedi. Papaz Hagey'in televizyonlarda da yayınlanan cevabı ise şöyle oldu:

"Yahudi devleti Tanrı'nın zihninde oluşan bir şeydir. İsrail'i Tanrı'nın yarattığını açıkça belirten Kitab-ı Mukaddes'e inanan insanlar olarak bizler, İsrail'in hamisinin ve savunucusunun Tanrı olduğuna inanıyoruz. Eğer İsrail'i Tanrı yarattıysa ve Tanrı koruyorsa, İsrail'le savaşanların Tanrı'yla savaşmakta olduklarını söylemek mantıklı değil midir? Ben III. Dünya Savaşı'nın başlamış olduğuna inanıyorum. Savaş 11 Eylül'de başlamıştır. Yakında yeryüzünün her yerinde İslami etkinin yükselişini gözlemleyeceğiz. Fakat sonrasında Tanrı, mutlak inayeti ile yerinden doğrulup İsrail'i savunacak ve İsrail düşmanlarının büyük bir kısmı yok edilecek."

O hâlde Aksa'nın korunmasında başlıca sorumlu kim? Hristiyanlar ve Yahudiler mi? Bence bu, bizden başka hiç kimsenin sorumluluğu değildir.

Tüm Müslümanların Mescid-i Aksa'nın korunmasında hiç şüphesiz sorumlu olduğunu ve mahşer günü Allah'ın huzurunda Aksa hakkında hesap vermek zorunda olacaklarını bilmek gereklidir.

Uluslararası toplumun Kutsal Mescid-i Aksa'yı nasıl koruyabileceğine dair en etkili yollardan üçüncüsü, Siyonist idaresi altındaki dünya medyasına karşı koymaktır. Dünyadaki milyonlarca insan, Filistinlilerin doğdukları ülkede yaşama haklarının olmadığına inanmaya zorlanmaktadır. Hatta bazı insanlar, yapılan Siyonist propagandalar yüzünden Aksa'nın bir efsane olduğuna inanmaktadır.

Bu noktada, tüm İslam âlimlerini ve hakikat âşıklarını Aksa ve Filistinli yerli halk hakkındaki tarihî gerçekleri araştırmaya çağırıyoruz.

İnsanların hakikate ulaşma ve onu yayma konusunda gerekli fedakârlıkları yapmaya istekli olmalarını sağlamak için gençleri tam bir hakikat arayıcısı ve zeki gazeteciler olma yolunda teşvik etmeliyiz. Ayrıca tüm Müslüman devletlerin hükümetlerine gazetecilik alanında gelişmelerini kolaylaştıracak gerekli altyapı için yatırım yapmaları hususunda müracaat etmeliyiz. Böyle bir çalışma, gençleri gazetecilik alanında meslekler tercih etmeye teşvik eden ve bu alanda kariyer yapmayı isteyen öğrencilere burs imkânı sağlayacak daha etkili bir kampanyayı da içine alabilir.

Sonuç

Sonuç olarak hepimiz, Siyonist Theodor Herzl'in Filistin topraklarını meşhur ve örnek alınacak lider Sultan II. Abdülhamid'den satın almaya çalıştığını, Sultan'a rüşvet verme ve Osmanlı Devleti'nin bütün borçlarını ödeme teklifinde bulunduğunu hatırlarız. Sultan'ın, **"Filistin toprakları bana ya da bir başkasına ait değildir, orası Müslümanların ve İslam'ın topraklarıdır ve asla satılamaz."** şeklindeki cevabı hepimizin, bilhassa da liderlerimizin özümsemesi gereken bir tepkidir.

"Filistin asla satılamaz.

İnsan hakları asla satılamaz.

İnsan onuru asla satılamaz.

Filistinlilerin ve tüm mazlumların hakları asla satılamaz."

Büyük Sultan'ın örnekliğinde, Türk milletinin hem Filistinlilerin hem de ümmetin sorunlarını çözmek için gayret eden liderlerine güveniyoruz. Hilafetin düşüşü İstanbul'da yaşandığı için yeniden ortaya çıkması da sizinle başlamalıdır.

Şunu içtenlikle ümit ediyorum ki, bizler bu sempozyumdan Mescid-i Aksa'yı nasıl koruyabileceğimiz konusunda uygulanabilir adımlarla çıkabileceğiz. Kudüs'ün çocuklarının sürekli dile getirdiği şu sözler beni gerçekten kaygılandırmaktadır:

"Kudüs'te artık taşlar konuşuyor. Uzlaşmaya hayır!"

Şuna eminim ve kesin olarak inanıyorum ki, Filistin özgür olduğunda Müslümanlar, Yahudiler ve Hristiyanlar burada birlikte barış ve uyum içinde yaşayacaklardır.

Türk hükümetine, halkına ve beni bu önemli sempozyuma davet eden organizatörlere teşekkürlerimi sunuyorum. Sizlere başarılı bir toplantı diliyorum. Yüce Allah tartışmalarımızı ve gayretlerimizi mübarek kılsın, hepimize yol göstersin.

Sizleri sevginin, barışın ve bereketin evrensel selamıyla selamlıyorum

Esselamu aleykum ve rahmetullahi ve berakatuhu!

The Role of International Community on the Protection of Al-Aqsa

Sheikh Ebrahim Gabriels
President of Al-Aqsa Foundation of South Africa

A. What would be the solution for Al Masjid Al-Aqsa?

When one endeavours to devise a strategy that will bring about a solution to a particular problem, one needs to fully understand the nature of the problem. The Question of "protecting Al-Aqsa" probes the obvious question: "What are we protecting Al-Aqsa from?" The answer to this question is clear to each and everyone attending this conference and clear to those who have been liberated from the shackles of ignorance and adherence to the policies of the biased Western powers.

We are absolutely convinced that there is a solution but let us first ask what the problem is. The answer to this is that Al-Aqsa and the people of Palestine is under the Zionist occupation, an occupation that is a crime against humanity, an occupation, the worst ever experienced in this world.

What is the driving force behind this occupation? What drives this occupation is a sinister, power seeking and ruthless ideology known to us as Zionism.

Zionism has given birth to the notion that the state of Israel is incomplete without its capital city being Jerusalem, and Jerusalem is incomplete without the Temple of Solomon being built on the ruins of Al-Aqsa.

The absolute vision of the Zionists is to destroy Al-Masjid Al-Aqsa. If any person wants to reduce this to a conspiracy theory, then we refer them to the year 2002 when Ariel Sharon entered the compound of Al-Aqsa, protected by 3000 Israeli soldiers. When Ariel Sharon entered Al-Aqsa, who was the prime minister of the illegal state of Israel? Ehud Barak, and more importantly why did Ehud Barak allow Sharon to enter Al-Aqsa? The answer to this is that the idea of destroying Al-Aqsa is not the idea of an individual; it is

the agenda of each and every Israeli prime minister. This issue of Al-Aqsa is essential for the implementation of their ideology and I substantiate this by giving you three significant points to reflect upon:

1- The demolition of countless homes in the town of Silwan in Jerusalem, in an attempt to depopulate the inhabitants of Quds.
2- The fact that the Jewish settlers surrounded and attacked the city of Umm Al-Fahm, when Muslims wanted to celebrate Jerusalem as the centre of Arab and Islamic civilization.
3- The joining together of the Labour and Likud Parties.

The three above mentioned points culminate in a sinister plot to make it impossible for Muslims to enter Al-Aqsa.

Alan Hart, author of *Zionism: The Real Enemy of the Jews*, an epic story dedicated to everyone working for genuine peace in the Middle East, states the following paragraphs in his book:

> "… in the context of the whole story this book has to tell, I say that only a professional optimist or a certifiable idiot would dismiss completely the possibility of a final solution to the Arab-Israeli conflict being signaled by the formation of mushroom clouds of atomic dust and debris, mixing as they spread with the vapours of biological and chemical weapons…"
>
> "… For those readers who believe that such a scenario is unthinkable I recall what was said to me by Golda Meir in a filmed interview for the BBC's Panorama programme, when she was Israel's Prime Minister. At a point I interrupted her to say "Prime Minister I want to be sure I understand what you are saying… You are saying that if ever Israel was in danger of being defeated on the battle field, it would be prepared to take the region and even the whole world down with it? Without the shortest of pauses for reflection, and in a gravel voice that could charm or intimidate American Presidents according to need Golda Meir replied, "Yes that's exactly what I am saying"…"
>
> "… Though Israel's leaders never talked about it in public, we both knew that Israel possessed nuclear warheads and, in secret association with South Africa's Aparheid Regime, was developing the missiles to deliver them. Implicit in what Golda said was that Israel, in a doomsday situation, would be prepared to use its nuclear weapons in a defiant farewell gesture..."
>
> "… Three years after Golda's revelation of her states doomsday option, during the early panic on the Israeli side of the 1973 (Yom Kippur) war, tow Israeli missiles were armed with nuclear warheads and targeted… These targets were Cairo and Damascus, the capitals of Egypt and Syria…"
>
> "… The myth of poor little Israel in danger annihilation was created to give Zionist diplomacy the best possible chance of preventing the Jewish State being pressed to be serious about peace on terms which would provide the dispossessed Palestinians with a minimum amount of justice…"

Have you ever heard of people preventing congregants under the age of 40 to enter a place of worship? It has to be stated that the Israelis was the first to do that. We also have to take cognizance of the fact that 360 Zionist organizations worldwide are planning and strategizing to destroy Al-Aqsa. Hundreds of attempts by these organizations to destroy Al-Aqsa have already been recorded.

B. How would South African Muslims contribute to the protection of Al Masjid Al-Aqsa and creating a real influence against the Zionist Policies?

1. How would South African Muslims contribute to the protection of Al-Masjid Al-Aqsa?

South Africa is a country that plays an important and pivotal role concerning the issue of Palestine. South Africans also suffered for 46 years under the brutality of discrimination and Apartheid white South African regime. Ironically the previous Apartheid State of South Africa and the present Apartheid State of Israel were both established in 1948. South Africans therefore are able to identify with suffering of the Palestinian people. When South Africa was liberated from the oppression of Apartheid our great leader, a genuine ambassador of goodwill and justice, former president Mr Nelson Mandela said: *"We as South Africans won't be able to fully enjoy our freedom unless and until the people of Palestine are free"*.

The support shown to Palestine by the South African government far outshines that of numerous other governments in the world, including some of our Arab governments.

The question is how South African Muslims can contribute to the protection of Al Masjid Al-Aqsa?

Of course, the best possible way to help the Palestinian people is to enquire from the Palestinian leadership, what is needed. It is a well established fact that the Islamic Movement of Palestine 1948, headed by Sheikh Raed Salah, is the frontline for the protection of Al Masjid Al-Aqsa.

As South African Muslims, we are fortunate to be strongly connected to this movement. We have adopted and implemented all their awareness programmes around the protection of Al-Masjid Al-Aqsa. Raed Salah started a programme "Mahrajaan Al-Aqsa fie khatr". As South Africans we have sent almost every year delegations to attend this Mahrajaan, we have adopted and implemented the same programme in South Africa.

The Islamic Movement has also initiated another brilliant programme aimed at creating awareness amongst youth and children about Al-Aqsa called "صندوق طفل الأقصى" the children's savings network for the protection of Al Masjid Al-Aqsa. South Africa is the only country that has copied and implemented this programme.

Furthermore, what we have been doing in South Africa as a contribution to the

protection of Al-Aqsa is a Palestinian awareness programme done every Thursday night. The programme started directly after the killing and assassination of Al-Shaheed Ahmad Yasien. After reading *salah Al-janazah lilghaa-ib* for him we decided right there that we would fast every Thursday in solidarity with the people of Palestine and Al Masjid Al-Aqsa. This programme is still continuing and we have named it "الصيام حتى التحرير", "fasting until freedom and liberation".

As South African *ulama*, we always encourage our people to visit Al-Masjid Al-Aqsa on their way to or back from Mecca and Medina. In the near future we are planning to visit our neighboring countries to bring about awareness of Al Masjid Al-Aqsa.

We also meet with our government on regular intervals regarding Al-Aqsa and the Palestinian issue. Recently we hosted a Palestinian conference which was themed "Stop the Humanitarian Crisis in Palestine".

The President of South Africa was the keynote speaker and his support for the Palestinian cause was stated in resounding clarity when he said the following:

> "Program coordinator, the Muslim Judicial Council, esteemed guests, all protocol observed,
>
> It is indeed an honour to say a few words about our solidarity with the people of Palestine, but before I do so I would like to extend a warm welcome to our international delegates and guests and to say to you, you are most welcome, in this beautiful country of ours, South Africa, in this beautiful city of Cape Town. When I received this invitation I decided, it would be better for me not to write a speech, so that I could speak from the heart about the struggle of the people of Palestine, because our affinity with Palestine comes with a deep shared pain, people of Palestine experienced occupation and brutal repression, similar to what South Africa went through in the dark days of apartheid. With the Gaza invasion, in the past these brutalities have always been concealed because of the control of news coming out of Israel, for the first time the sheer brutality and wanton killings have been showed through channels such as Al-Jazeera. In the past with the connivance of CNN, they only showed the mortars shot into Israel but not the other attacks. And it is only when, for example, the collective conscience for the community of nations to be pricked by what they witness on Al-Jazeera, that is why the United Nations Security Council even extended a directive for the cessation of the exchanges between Hamas and the Israeli army. But of course, that directive was only observed in the print. And therefore it is very easy to speak of solidarity in the face of such brutality. Many people, many good-hearted people who are capable of hearing the pain suffered by the people of Palestine feel very strong in such moments about the need to show and express solidarity with the people of Palestine. We have observed in many world capitals well attended marches against this brutal invasion of the Gaza Strip. But the question we need to ask is "What is going to happen?", "What form will this solidarity take once the army has withdrawn?" For the Gaza Strip this is the question because our own understanding is that the withdrawal of the army from the Gaza Strip will not in itself amount to peace. It only represents a spike in the war that is

raging all the time. Because peace must mean more than absence of war, it cannot be peace when people are prevented from trading freely with other members of nations. It cannot be peace when a community is compelled to source basic commodities through tunnels that cannot be peace. And therefore our solidarity must go beyond the withdrawal of the Israeli army. Of course in the immediate, there is a need for humanitarian aid in the deprivation, destruction of property and human life, cries for our immediate relief and that we must mobilize and convey to the people of Palestine. The end goal must always be everlasting peace and attainment of the full right of the people of Palestine. And therefore our efforts must be aimed at activities which would bring the day of self determination to people of Palestine closer.

I visited Palestine in May of 2008, and met with virtually all the political formations and NGOs in Palestine and what struck me was the fact that even though the PLO is in existence for a long time. The PLO has not convened a conference for 17 years now; 17 years means more than the existence of Hamas and that is a very long time. Hamas came into being first as an organization, if you like, of social workers; people who sought to address the immediate needs of the communities. And in my discussions; of my meetings with the leadership of Hamas, they assured me that they believe that they belong in the PLO and they will be very happy if the PLO will become revamped and reconstructed, inclusive of all formations of the people of Palestine. I also spoke to the leadership of Fatah, who also stated that in 2008, they where working towards a national conference in October, but of course given conditions in Palestine the conference did not happen. I met with members of the Palestinian Authority, belonging to all parties and got the same message, they all yearn for unity under the banner of the PLO. Why am I telling you all this? It is because I think our solidarity, beyond humanitarian relief, must contain political work that must ensure that the people of Palestine attain unity first and foremost, for as long as unity is not in place so it will be easy for the Israeli settlers to occupy parts of Palestine. Only until they attain unity and speak with one voice and pursue one goal, their right of self-determination will be realized. And I think we have a contribution to make in that regard as the people of South Africa.

During my visit to Palestine, I observed the impact of the war that you have in Palestine. Today, a wall constructed that have absolutely no regard for the interests of the people of Palestine. I came across families who before the wall lived across the street from their businesses, literally, within walking distance. From their homes into their shops would take two minutes. Now with the wall there, it takes them three hours to reach their shop. Israel continues to change the physical facts in Palestine by constructing new settlements and these new settlements in Palestine particularly in the West Bank, are connected with a network of roads from one settlement to the other. And those roads are for the exclusive use for the settlers to the exclusion of the people of Palestine. And therefore the land surface which used to the West Bank has been dramatically reduced through the creation of settlements and road networks that connect these settlements. Not even in the darkest days of apartheid did we ever experience things like that and for some reason, the people within those settlements are the most rabidly anti-Palestinian. For some reason, that still escapes

my understanding. There are more than 600 at least when I was there in the West Bank alone, more than 600 checkpoints and not even members of the Palestinian Authority have the right to go through those checkpoints, without permission. The little town of Qalqiliya, is completely surrounded within a wall, and those who keep the keys to the main entrance forget to open it therefore that community becomes cut off from hospitals and all other services, therefore, my plea is that we must adopt a two pronged approach. First, humanitarian; as you know, if you have a rotten tooth, and develop an abscess you treat the abscess first, before you can even think of extracting the tooth; therefore humanitarian aid is essential and urgent and immediate but the end goal of the realization of the right of self determination of the people of Palestine is a long haul, that we must all travel. We must all be prepared to travel that route and make a contribution to the unification of the people of Palestine and share with them our own experience in pulling together a community around a program, which enshrines the aspirations of all our people. Because it is only when you have a common program and being united in the implementation of that program that the struggle makes advances. It also makes it easy for the friends abroad to communicate the message from the same program, but if you have a multiplicity of programs completely uncoordinated, it makes it much more difficult even for your friends to explain. Of course, I think it is important for us to engage our Palestinian friends, all formations and assist them to attain unity because unity is the most potent weapon that we can have. And we are uniquely placed as South Africans to assist them in their efforts to realize everlasting peace."

2. How do South African Muslims can create a real influence against the Zionist Policies?

I. Create groups to lobby government to put pressure on the Israeli Embassy.
II. Create groups to lobby government to put pressure on the United Nations to enforce resolutions against Israel.
III. Create groups to lobby government to place economic sanctions on Israel.
IV. Mobilize other groups to support the same causes.
V. Draw similarities between Apartheid South Africa and Apartheid Israel.
VI. Create awareness among South Africans especially government officials about the similarity between Apartheid Israel and Apartheid South Africa.
VII. Create awareness among the general public about boycotting Israeli products.
VIII. Create groups to lobby sporting bodies and government to place sporting sanctions on Israel.
IX. Make the larger South African community aware of the real truth of what Zionism entails.

C. What are the primary effective means that the international (Muslim) society could do for the protection of A-Masjid Al-Aqsa?

Firstly, I firmly believe that the most effective way for international society to protect Al-Masjid Al-Aqsa is, to unite. Unity and brotherhood is enjoined by Islam, but the different teachings and interpretations prevent the much needed unity and true brotherhood of Muslims.

Differences in Islam are healthy and permissible, but surely not to the extent of condemning others as infidels (*kafir*s) and declare war against each other and even forming alliances with non-believers to fight fellow Muslims.

As we all know, the Prophet (saw) brought only one Islam, the one and only way of life. Now there are so many who declare that they are the only true Muslims. Consequently, Muslims today are so confused and divided that they are unable to handle the great changes that have taken place in the world.

It is most probable that 100 or 200 years from now, our grandchildren will definitely read the history books and they will discover that at a certain point in time there were approximately 30 million Jews and approximately 1.7 billion Muslims. They would be astonished to find that the 30 million Jews were in control of the Holy Mosque, Al Masjid Al-Aqsa.

They would then research and investigate the reasons for this. After such a research they would come to the sad conclusion that the Muslims were arguing, disputing and fighting over petty, trivial and unimportant issues and ended up neglecting the real issues.

In the year 492 H, the Crusaders took over the Holy City of Quds with thousands and thousands of soldiers and they killed more than 60,000 Muslim soldiers. Thereafter the Holy City of Quds was under the control of the Crusaders for 92 years because of the disarray among the Muslims. Until Allah sent the great champion and hero Sultan Salahudden Ayyubi who went by himself from place to place, city to city, country to country to unite and empower the Muslims.

He then formed and established that great army that liberated Quds and Al-Aqsa. He trained and reared his army based on true *eemaan* (faith), *tahajjud salaah* (night prayer), purity, high-mindedness and to return to Allah. This was the foundation upon which they built their strategy until that long awaited day finally arrived, the day Allah crowned the efforts and sacrifices of this great warrior and leader, the day Quds was return to the custodianship of the Muslims.

The history of the decline and fall of Andalusia and the Ottoman Turkish Empire holds many lessons for us. The lack of importance they attached to the acquisition of modern knowledge and skills in order to ensure the defense, safety and well-being of

the *ummah* was one of the causes of their downfall. It must also be noted that the active pursuit of the Arch Zionist Theodore Herzl's efforts to destroy the Ottoman Caliphate was necessary for the establishment of the Zionist entity in Palestine.

For as long as Muslims are able to balance religious knowledge with worldly-knowledge, in accordance with Islamic teachings, they would be strong enough to defend themselves and their religion. When they disregard these teachings and concentrate only on religious knowledge, they would become weak and unable to defend themselves against their enemies.

It is not Islam which has caused the decline of the Muslim society. It is the numerous misrepresentations and misinterpretations of Islam which brought about this misfortune on the Muslims. Some Muslim scholars believe that this world is not for Muslims, or they believe that there is merit only in studying religion. Other pursuits are considered secular and worldly, including the defence of Islam.

Recently, Muslim countries were threatened and attacked and as a result, Muslims all over the world prayed for Allah's help. They prayed for Allah to save the people of Iraq for example and for the safety of their country. It seems their prayers have not been answered.

Is it that Allah (swt) has abandoned the Muslims? That is certainly not the case. In Quran Allah has stated that Allah will not change the condition of anyone unless they strive to change their fate themselves. (Surah Ra'd: 11)

Allah has also instructed the Muslims to prepare their defences in order to strike fear into the hearts of their enemies. (Surah Anfal: 60)

For too long, have Muslims put their trust and hope in the UN to resolve their problems. Unfortunately, the UN is a toothless organization constantly overlooking crimes and atrocities committed by the rouge State of Israel. However, when it comes to countries such as Burundi, Congo and Sudan, they are quick to act and implement sanctions.

Allow me to say that it seems that Muslims have not really tried to change their fate by addressing their weakness and underdevelopment. Generally, they have not tried to catch up and surpass their detractors in matching them in the fields of the acquisition of knowledge and the capacity to produce arms. Allah has given them much wealth but they have not used that wealth in the path of Allah. They have made no real effort to unite.

Allah says in the Holy Quran:

" و أطيعوا الله ورسوله ولا تنازعوا فتفشلوا وتذهب ريحكم واصبروا إن الله مع الصابرين."

"And obey Allah and His Messenger, and do not dispute amongst each other, for indeed you will fail and your power will vanish, and be patient for verily Allah is with those who show patience."

Al-Aqsa is the concern of international Muslim society. And Al Masjid Al-Aqsa is in great danger. The Zionists are no longer hiding their vision and intention of destroying Al Masjid Al-Aqsa. Al Masjid Al-Aqsa needs the help of the international community. In fact, Al-Aqsa is crying out for help:

Oh Salahudden I need your help!
Oh Muslims I need your help!

Secondly, what the international society should do is to look into the structure of the United Nations. Was the United Nations not established to safeguard all nations and human beings? How was it possible for Israel to be accepted as a sovereign state? How many resolutions were passed by the UN and totally ignored by Israel? Who is in control of the UN or the US?

The Zionists along with their main ally, the US, are taking the people of the world for fools or gentiles. I am specifically referring to the structure of the UN Security Council wherein a select few has veto powers.

So whatever Israel does to the Palestinians, be it killings, atrocities, brutality or aggression; no UN policy will affect them because of the veto powers.

When Israel launched the military campaign *operation cast lead*, more than 1400 Gazans were killed of which at least 900 were civilians consisting mainly of women and children. The world watched on as these atrocities took place and the UN was incapable of protecting the lives of these oppressed people.

So if Al-Aqsa is attacked by the Zionists tomorrow, do you expect the UN to do anything about it? It is apparent that Muslims can not depend on others to protect Al Masjid Al-Aqsa.

Consider the spine-chilling words of Pastor John Hagey, one of the most influential voices of Christian fundamentalism in America. He leads the congregation of the Corner Stone Church in San Antonio, Texas, where he performs with a mass choir in front of six cameras which takes his Sunday morning show live to the nation. Pastor Hagey's political clout gives him more or less instant access by telephone to American presidents and Israeli Prime Ministers. He was among those interviewed by the BBC's Stephen Sackur. Sackur's programme, a lobby to reckon with, was honest investigative journalism at its very best. His mission was to explore why it was no longer accurate to talk about the Zionist lobby as the main influence on the American policy for the Middle East.

There was now a more powerful lobby, one that had been by the Zionists joining forces with born-again Christian right. That being so, it was more accurate to talk about the pro-Israel lobby. As Sackur observed, it is an alliance of the "two best organized networks in the US".

In his preaching to the faithful on Sunday morning of the BBC recording, Pastor Hagey reaffirmed that, "God entered into an eternal covenant with Abraham, Isaac and Jacob that the nation of Israel would belong to the Jewish people forever with Jerusalem as the eternal capital of the Jewish state."

American Christians, as the Pastor proclaimed, would stand with Israel through "thick and thin". After the service, the admirable Sackur wanted to know why. The following was Pastor Hagey's answer as broadcast:

> "The Jewish state was something born in the mind of God and we as a people believe the scripture, and the scripture says very clearly that God created Israel, that God is the protector and defender of Israel. If God created Israel, if God defends Israel, is it not logical to say that those who fight with Israel are fighting with God? I believe in my mind that the Third World War has begun, I believe that it began on 9/11 (11 September). I believe that we're going to see an escalation of the Islamic influence all over the earth, and God in his Sovereign grace is going to stand up and defend Israel, and the enemies of Israel are going to be decimated."[d]

So who is primarily responsible for the protection of Al-Aqsa, the Christians and Jews? I believe that it is not their responsibility but ours.

It is absolutely necessary for each Muslim to be aware that s/he is responsible for the protection of Al Masjid Al-Aqsa and that they will be held accountable in before Allah on the Day of Reckoning concerning Al-Aqsa.

Thirdly, of the most effective ways of how the international community can protect the Holy Mosque of Al-Aqsa is to counter the Zionist domination of the world media. Millions of people around the world were made to believe that Palestinians have no right to live in their country of birth. Some people even believe that Al-Aqsa is a myth because of Zionist propaganda.

The challenge now goes out to all Muslim scholars and truth-loving people to research the historical facts regarding Al-Aqsa and the indigenous people of Palestine. Encouraging the youth to become genuine truth-seekers and becoming astute journalists, people that would be willing to make the necessary sacrifices to acquire and publish the truth. We also appeal to all Muslim governments to invest in the necessary infrastructure needed to facilitate growth in the field of journalism. This would include a more vociferous campaign encouraging youth to go into the field of journalism and making scholarships available to students wanting to pursue a career in this field.

Conclusion

In conclusion we remember the incident in which Theodore Herzl tried to purchase the Land of Palestine from the illustrious and exemplary leader Sultan Abdul Hamid II, in which the Zionist bribed the Sultan and offered to pay all the debt of the Ottoman Empire. The Sultan's response is something that needs to be internalized by us all especially our leaders, when he says: *"That the land of Palestine does not belong to me or to any other, it is the land of the Muslims and Islam and can never be sold."*

In echoing the great Sultan:
Palestine can never be sold,
Human Rights can never be sold,
Human Dignity can never be sold and
The rights of the Palestinians and all oppressed can never be sold.

As we take example of the Great Sultan, we look to the leaders of this great Turkish nation to further its efforts in bringing about a change in the condition of the Palestinians and the *ummah*. Since the fall of the caliphate was in Istanbul its re-emergence must start with you.

I sincerely hope that we will be able to come out of this symposium with practical steps as to how we can protect Al-Masjid Al-Aqsa. I am truly concerned about the words that are repeated by the children of Quds;

"In Jerusalem the stones have spoken
No more conferences, no more conferences!"

I am confident and I believe firmly that one day when Palestine will be liberated, Muslims, Jews and Christians will live together in peace and harmony.

I thank the Turkish government, its people and the organizers for inviting us to this important symposium. We wish you a successful gathering and may Allah Most High Bless and Guide all of us in our deliberations and endeavours.

I greet you with the universal greeting of love, peace and mercy.

Küresel aktivizm için evrensel ahlak çerçevesi

Essam Hallak

CBC Müslüman Toplum Danışmanı
(Counselor of Islamic Community to CBC)

İngilizceden çeviren Selda Şen

Giriş

İslam hukukunda şöyle bir altın kural vardır: "Bir meselede hüküm vermek onun kavramsal tarifine bağlıdır." Başka bir deyişle, doğru cevabı elde etmek istiyorsak soruyu doğru sormak zorundayız. Bu nedenle bu yazının konusuna derinlemesine temas etmeden evvel sorunun kendisini sorgulamamız ve gerekiyorsa amacına uygun bir biçimde onu yeniden şekillendirmemiz gerekmektedir. Mescid-i Aksa için uluslararası toplum üzerinden çözüm bulma sorunsalı da bizi konuyu coğrafi anlamda yerel, sadece dine özgü ve sınırlı kavramsal bir çerçeveden görmekten ziyade, küresel perspektiften ele almaya zorlamaktadır. Bu sorunun daha geniş siyasi, kültürel ve tatbiki bağlamlar içerisindeki cevapları şu gerçeklikleri göz önünde bulundurmamızı gerektirmektedir: İlk olarak, "uluslararası toplum" -azınlığını Müslüman, çoğunluğunu ise gayrimüslimlerin teşkil ettiği- ferdî devletlerden oluşmaktadır. Her bir gayrimüslim devlette ise Müslüman bir azınlık, gayrimüslim bir çoğunluk bulunmaktadır. Yani her iki durumda da Müslümanlar azınlıktadır. Bu ikilikler ve bunların iç (ulusal) ve dış (uluslararası) dinamikleri Aksa meselesine farklı bir bakış (açısı) ve yaklaşım kazandırmaktadır. İkincisi, geçmiş farklılaştırmalar bizi, Aksa meselesinin, özünde uluslararası önemi olan yerel bir mesele mi, yoksa yerelliği haiz uluslararası bir mesele mi olduğu noktasında mahiyetini sorgulamaya sevk etmektedir. Son olarak, Aksa'yı koruma gayesine ulaşmada doğrudan ve kısa vadeli mi, yoksa bağlamsal ve uzun vadeli yaklaşımlar yoluyla mı strateji uygulanacağı ve etkinlik geliştirileceği meseleleri ortaya çıkmaktadır. Bu yazı, bu noktaları Aksa meselesindeki nüfuzlarından dolayı Batılı ülkelerin siyasi, kültürel ve ekonomik sistemleri içerisinde irdeleyecektir. Aksa'nın yerel ve uluslararası arenada muhafazası çerçevesinde var olan değişkenler için örneklem malzemesi olarak Kanada kullanılacaktır.

Çatıyı yeniden kurmak

Mescid-i Aksa sorunsalını yanlış bir bağlamda ele alarak yanlış temeller üzerinde konumlandırmak, etkili çözümlere ulaşmamızı engellemekle kalmayıp felç etkisi yaratacak bir korkuya, aktivizmin tükenmesine ve nihai bir başarısızlığa uğramamıza neden olacaktır. Şüphe yoktur ki çoğu siyasi rejim -yerel sorunlarından ve esaslı birtakım meselelerinden uzaklaşmak maksadıyla- Aksa'yı gündeme getirerek onu siyasi bir sömürü aracı olarak kullanmıştır. Bu tür manipülasyonlar ümmetin Aksa'yı, yani caminin kendisini korumayı olumsuz yönde etkilemiştir. Hatta, doğrudan Aksa'yı korumaya yönelik çalışmalar yapılıyor olsa da alınan bu tedbirler yetersiz ve yüzeysel kalmaktadır. İşbu tebliğ, Mescid-i Aksa meselesini daha geniş çaptaki insani meseleler bağlamından kopartmanın bizatihi sorun teşkil ettiğini ve dahi bu yöndeki ivedi ve doğrudan kurtarma çabalarını baltaladığını ileri sürmektedir.

Haçlılar Kudüs'ü işgal ettiğinde İmam Gazali'nin -eleştirel veya yapıcı- Aksa'nın çektiği acılara ithafen hiçbir yazı kaleme almamış olmasının nedenlerini anlamak önemlidir. Sahip olduğu öngörüsünü kullanarak, Aksa sorununun doğal ve etkili bir biçimde çözümlenebileceği daha geniş bir perspektife odaklanmış, yani Aksa'yı, insanın failliği yoluyla dünya üzerinde tesis edilmiş bir ilahi değerler meselesi şeklinde değerlendirmiştir. Bu nedenledir ki -iyi veya kötü- insan doğasına hükmeden kanunlar onun ilgi alanındadır. Her şeyden önce Aksa, insanların işlediği zulmün uç bir örneği olmuştur. Aksa'nın muhafazasına dair en köklü, esaslı ve etkin çözümler, birey ve toplumun içinde -ve birey ve toplum olmadan- adalet ve barış üretmekteydi. Bu süreç kişinin iç ve dış zulme karşı duruş ve harekete geçiş sorumluluğunu almasını sağlamaktadır. Basitçe ifade edecek olursak, bizzat insanoğlu özgürleşmeden Aksa kurtarılamaz/kurtulamaz; böylelikle Aksa, insanlığımızın bir ölçütü olmaktadır. Kutsal topraklar sadece İbrahimi dinleri alakadar ettiği için değil; aynı zamanda insani, ahlaki ve nihayet küresel bir mesele olduğu için salt Müslümanların değil tüm insanlığın meselesidir Aksa. Binaenaleyh Müslümanlar ile gayrimüslimler arasındaki ilişki, ayrılmaz bir biçimde birbirine geçmektedir. Bunun ışığında Aksa, insanın, toplumun ve toprağın her nevi özgürleşmesinin simgesi ve başlangıcı olmaktadır. Zira onun durumu bazılarının işgal ve zulmetme kabiliyetinin, diğerlerininse kurban edilmeye ve sömürgeleştirilmeye olan yatkınlığının emaresidir.

Gece yolculuğunda (*İsra*) Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'den, insanlığın tüm peygamberlerine namazda önderlik ettiği yere, Kudüs'e gitmiştir. Müslümanlar için bu olay, Aksa meselesinin ahlaken evrenselliğine, dinlerininse ruhani, toplumsal ve uzamsal kapsayıcılığı ve zamansal kesinliğine tanıklık eder. Gece yolculuğu (*İsra*) aynı zamanda, saygı ve barış içinde yaşama temelinde, İslam öncesinde var olan Yahudi ve Hristiyan dinlerini de kabul eder, onların kutsal topraklar üzerindeki haklarını önemser. Mescid-i Aksa'nın muhafazası ise, tartışmanın bilhassa daha dar bir dinî varyantını sunma eğilimi-

ne karşı evrensel, insani bir yaklaşımın benimsenmesi üzerinden, dinî maneviyat ve siyasi ideolojinin birbirine geçmiş karışımının çözülmesinden gelmektedir.[1]

İslam'ın kapsayıcı doğasına rağmen, Müslüman camia dışında kalan İslami-dinî söylemi, dünyanın çoğunluğunu kendisine yabancılaştırma potansiyeline sahiptir. Dışarıda genelde İslam'ın kapsayıcılığının bilinmemesi, mevcut tartışmanın "gerçek dışı" ve "dogmatik" mahiyetini görme yönünde gayrimüslimleri duyarsızlık içerisine itebilir. Ancak bu gibi, kapsayıcılık ve gayrimüslimlerin algıları meseleleri, Müslümanların diğerleriyle asgari müştereklerde buluşmak uğruna dinlerini feda ettikleri şeklinde yanlış anlamaya neden olmamalıdır. Buradaki düşünce daha ziyade, Müslümanların dinlerinin insani ve evrensel özünden neşet eden azami müşterekleri paylaşmaktır.

Mescid-i Aksa'nın içinde bulunduğu çıkmazın sebebi, gerçekte, işgal altındaki mazlum halkın dinî ve kültürel kimliğini silme amacı güden insanlık dışı sömürü ve manevi hoşgörüsüzlüktür. Bu çıkmazın bulunduğu konumun, Müslümanlardan sömürgeciliğe kaydırılması, meselenin kendisini ötekilere açarak desteklerini sunmalarına olanak tanımaktadır. İşte Siyonist işgal de bu insanlık dışı sömürgeleştirmeyi, sınırlarının dışında kalan insanların insani duygularına seslenerek evrensel ve hümanist "kurban" psikolojisi şeklinde yeniden kurmakta etkili olmuştur.[2] Buna mutabık olarak Müslümanların da Aksa için destek toplamada evrensel ve ahlaken hümanist yaklaşımlara ihtiyacı vardır. Müslümanların Aksa meselesini evrenselleştirmelerinin gerekliliğinin altını çizen iki büyük engel vardır: Birincisi, Batı'nın İsrail'e karşı Hristiyanlığın Yahudi kökenlerine dayanan ön yargısı; ikincisi, ortak sömürgeci geçmişleri. Her iki engel de Batı'nın İsrail'i kendi kendisine mahkûm etmesine mani olmaktadır. Ancak evrensel, insani bir bakış açısıyladır ki, Müslümanlar diğerlerinin sürekli "Batı" uygarlığıyla çatışan "dışarıdan biri" şeklindeki yanlış kavramsallaştırmalarının üstesinden gelebilsin.

Gelgelelim bu gerçekliklerin aksine Aksa, hem Müslümanlar hem de gayrimüslimler tarafından, en geniş hâliyle ahlaki ve manevi bir çerçeve içerisinde yer alan insani bir mesele olmaktan çıkarılarak dar bir etno-dinî bağlama (Müslüman-Yahudi veya Arap-İsrail) sokulmuş yahut da tüm sorumluluk Filistinlilere veya Kudüs sakinlerine atfedilerek yerelleştirilmiştir. Bu dar odaklanmalar bize, yalnızca insanlığımızın bozulduğunu göstermektedir. Dünyanın geri kalanının içinde bulunduğu zor duruma yabancılaşmasına neden olduğundan, partikülleş(tir)me ve marjinalleş(tir)me Aksa için en büyük iki tehdittir.

Mescid-i Aksa meselesini ahlaki evrenselliği içerisinde, adalet ve eşitlik hakkı şeklinde yeniden oluşturmak, mesele etrafında çatışan tarafların yerel siyasi veya dinî çıkarlarının ötesinde sorunu küresel çapta bir topluluğa angaje etmenin tek yoludur. Bununla Aksa, milliyetçilikle karışık ekonomik ve dinî kimliklerin güdümünde olan siyasi kimliklerden herkesin nasibini aldığı, insanlığın ahlak düzeninde ıslahat yapmanın aracı olabilir.[3] Unutulmamalıdır ki, Aksa'nın içinde bulunduğu -yayılmacılık, sömürgecilik ve

milliyetçiliğin bir sonucu olan- kötü durum, çoğunlukla, insanın hemcinsine karşı haksızlıklarını ve ayrımcılığını meşrulaştırmak için din kisvesinin arkasına sığınan, modernitenin araçsal gerçekçiliği ve insanmerkezci ahlakiliği içerisinde kök salmıştır.[4] Bu yüzden temelde Aksa, Müslümanlar açısından mecburi evrenselliği içerisinde, tarafsız aşkın bir ahlak talebinde bulunduğu girişimini ifade eden dinî bir meseledir. Aslında Aksa'nın korunmasında Müslümanların yapacağı en büyük katkı, herkesin içinde yer alabileceği aşkın ahlakı iyileştirmek amacıyla, moderniteyi eleştirmede, modern paradigmanın dışında kalan tarihî ve kültürel konumlarının avantajını kullanmaktır.

Müslümanların ikna edici bir dilde, mevcut insanlığa hitap eden alternatif bir dünya görüşü üretebilme ve kendilerini hayatın her alanında tecessüm etmiş bu görüşün somut örnekleri olarak konumlandırma yetenekleri, Aksa'ya destek noktasında, insanlığın aklını ve gönlünü kazanmalarında nihai yoldur. Hümanizma, bizzat indirgemeci modernist bir paradigma olsa bile dünyadaki inançların çeşitliliği böylesine ortak bir paydayı -en azından kapsayıcılık ve evrensellik gayesiyle pratik düzeyde- gerekli kılmaktadır. Hiçbir kimlik, ideoloji veya mensubiyet üzerine kutuplaşma veya çatışma yaşamadan herkes, eşitler ve kazananlar olarak, bu tarafsız söylem vasıtasıyla katılım sağlayabilecektir. Ne var ki, Müslümanların etkili olabilmelerinde hümanizmalarının, maddi dünyanın sınırları ve dinamiklerinin ötesine geçmesi; dönüştürücü rolünü sergilemesi içinse, aşkın ahlak içerisinde temellendirilmesi gerekmektedir. Mescid-i Aksa Müslümanlar için temel bir mesele olsa da yazgısının, sömürgeci tiranlığın en pervasız örneği olan Filistin olayıyla bütüncül ve esaslı bir biçimde ilgilenecek küresel bilince bağlı olduğunu hatırlamak önemlidir. Kutsal mekânlar, insan ruhunun ilahi olanla kurduğu bağın sevincini yaşadığı halis mekânlardır. Yerel veya kültürel bir kimliğin ötesinde evrensel eşitliğe sahip insan ruhu ve itibarının kutsallığının muhafaza edilmesi, bu kutsal mekânlarda son derece önemlidir. Tehlike altında olan esas olgu, evrensel kapsayıcılığı noktasında adalettir; sonrasında, bu adaleti taşıyan veya taşıyamayan insan, üçüncü sırada ise mekânın önemi gelir. Bu tasnife dayanarak diyebiliriz ki, Aksa'nın işgal edilişi ve hürmetsizliğe maruz kalışı sadece Müslümanların mücadelesi değildir çünkü o, sömürgeciliğe, sömürüye ve zulme karşı küresel savaş yürüten tüm dünya insanlarına aittir. Bu, Aksa'yı küresel bağlamından yalıtarak ahlaki açıdan sorunlu ve pratik açıdan zarar verici bir önerme hâline getirir. Aksa meselesi kapitalizm, küreselleşme, ırkçılık, milliyetçilik ve modernite gibi bir dizi siyasi, ekonomik ve kültürel mesele ile bunların ideolojik hegemonya, toplum mühendisliği, ekonomik sömürü ve siyasi ırk ayrımcılığı gibi enstrümanlarından ayrı değildir. Hem "üçüncü" hem "birinci" dünya ülkelerinde yukarıda saydıklarımıza karşı bir araya gelen pek çok insanın Aksa ile ortaklığı vardır. Aksa meselesinin böyle geniş bir zaviyeden değerlendirilmesi, ortak bir hedefe doğru kaynakları paylaşmak ve mücadele vermek suretiyle onun muhafazasında itici güç olabilir.

Müslümanların son Filistin deneyimleri de göstermiştir ki, çokluk ve güç, bu vahşi ve acımasız sömürgeleştirmeyi sona erdirememektedir. Çözüm, lobileşme ve ilk etapta bu sorunsalı yaratan ve sürdüren yayılmacı güç odaklarıyla iş birliğinde de değildir. Her ikisi de nihai dünya barışına katkıda bulunacak, uzun soluklu çözüm üretmeyen kestirme yolları temsil etmektedir. Tüm kanunlar, mazlumun kendini ve vatanını savunma hakkını koruyor olmasına rağmen Filistin'de bunun hâlâ uygulanamıyor olması, meseleye dâhil olan herkeste -mazlumlar, zalimler ve duyarsız izleyici kitlesi- farklı şekillerdeki ahlaki noksanlığa işaret etmektedir. Aksa'yı ancak, farklı cepheleri olan bir ahlak sorunsalı olarak tayin etmek, tarafları adil bir çözüme götürebilecek ve küresel toplumun bölücü ve yerel bağlılıkların ötesine uzanmada meşruiyet elde etmesini sağlayabilecektir.

Acziyet ve teslimiyetimiz, korku ve öfkemiz, duygusal çıkışlar ve şiddetimiz, evrensel düzeyde makul ve barışçı yollardan, ötekiyle iletişim kurma ve ikna etmede ortak bir dil geliştirmedeki yetersizliğimizin/yeteneksizliğimizin sonuçlarıdır. Müslümanlar, Aksa etrafındaki söylemi, dünyanın tarafsız insanlarına yönelik evrensel bir hitapla yeniden kurdukları takdirde, sessizlik ve kayıtsızlık duvarını ve de Filistin'deki ırkçı duvarı yıkmaya muktedir olabileceklerdir. Böylece işgal, zulüm ve bedeli ağır olan Filistinli direnişi, istenmeyen şeyler hâline gelecektir. Bu yaklaşım henüz yokken, Filistin meselesininde, 60 yılı aşkın bir sürede karşılıklı anlayışın tutturulamadığını hatta, 11 Eylül ve başka saldırılara yol açan öfke ve nefreti kamçılayan- uluslararası bir meseleye nasıl dönüştüğünü görmüş bulunuyoruz. Filistin meselesinin, dünya politikasının merkezindeki benzersiz konumu -Müslümanlar dâhil- tüm dünyayı bu söylemi evrenselleştirmeye, ahlakileştirmeye ve insanileştirmeye çağırmaktadır. Bu sayede tüm dünya, herhangi bir kutuplaşma olmadan meseleye katılım sağlayabilecektir.

Özellikle Müslümanların bu merkeziliği lehlerine kullanmaya ihtiyaçları vardır. Meselenin hususiyetini ve önemini değiştirmeden, Müslümanların ve diğerlerinin maruz kaldığı evrensel mağduriyetlere işaret etmede bundan faydalanmaları gerekmektedir. Bu evrensellik önemlidir; çünkü dünyanın Aksa meselesine kayıtsız kalmasının arkasında, meseleyi Yahudiler ve Müslümanlar arasında salt dinî bir mesele olarak algılamaları yatmaktadır. Yine, bu konu hususi ve mantıkdışı bir çekişme olarak görülmektedir.[5] Bu durumun düzeltilmesi ve dünyanın ilgisini çekmenin yolu ise bu mücadeleye anlayış, duygudaşlık ve destek kazandırmaya zemin hazırlayacak ahlaki, evrensel ve makul gerekçeler sunmaktır. Aksi takdirde, uluslararası seviyedeki bir tartışmanın dinî boyutuna vurgu yapmak, Müslümanların, muhalifleri tarafından, kutsal mekânlarını kimseyle paylaşmak istemeyen dindar fanatikler olarak resmedilmelerine yol açacaktır. Bundan dolayıdır ki, tüm dünyanın desteğini kazanmak için, Aksa davasının küresel adalet, insan haklarının korunması, güvenlik ve barışla olan ilgisi öne çıkartılmalıdır. Dünyanın dikkatinden kaçırmak maksadıyla, bu mücadelenin gerçek kapsamını ve anlamını daraltmak,

onu dinî, yerel ve bir iç mesele gibi göstermek işgalcinin çıkarınadır. Buna karşılık, saldırganın uygulamalarını durdurmak gayesiyle, yeteri düzeyde uluslararası baskı elde etmek için meseleyi insanileştirmek ve küreselleştirmek işgale uğrayanın lehinedir. İşgalin meşrulaştırılmasında kullanılan yöntem ise, Aksa meselesini dünya üzerindeki bir buçuk milyar Müslüman'ın gösterdiği safi dinî nefret temelinde, bir mekân üzerinde, bir grup azınlık Yahudi'nin ibadet özgürlüğü için verdiği mücadele olarak lanse etmektir. Yanlış olan bu kavramsallaştırmayı çürütmek, gayriahlaki işgalin esasını ileri sürmeyi ve bütün kimliklerin ötesine geçen, evrensel bir adalet ihtiyacını savunmayı zorunlu kılar. Böylece tüm dünya kurumsallaşmış bir boykota katılmış olabilecek ve işgalin tasfiyesi, etkin ve barışçıl yollarla, Filistin'deki ırk ayrımcılığını sona erdirecek manevi ve siyasi bir ambargoyu meydana getirecektir.

Küresel seviyede, Aksa'nın tüm insanlıkla olan evrensel ve ahlaki bağıntısından sıyrılarak salt özel, İslami bir sembole indirgenmemesi kesinlikle kendi lehinedir. Çünkü Aksa'yı koruyacak etkili bir Müslüman veya Müslüman olmayan siyasi bir güç olmadığında, barışçıl bir direniş en uygun seçenek olmaktadır. Ne var ki, bu barışçı mücadele ancak birkaç kişinin olmaktan çıkarak küresel seviyede kitle desteği elde ettiği zaman etkili olabilir. Aynı zamanda kitlesel bir kamu desteği sadece evrensel, kapsayıcı hak ve adalet söylemiyle güvence altına alınabilir. Dolayısıyla Aksa için küresel seviyede (yapılacak) bir çalışma, kültüre özgü kalıplardan uzak, müşterek insan ahlakına hitap eden, kapsayıcı söylem üzerinden iletişim ağını genişletmeyi gerekli kılar. Böyle bir hitap, Güney Afrika'daki ırk ayrımcılığını sonlandırdığı gibi, tüm dünyayı kendisine çekerek bu zulme son verecek maddi ve manevi baskıyı üretecektir. Meşruiyet iddiasında bulunacak, aşırılığı törpüleyecek ve Aksa etrafındaki ahlak tartışmasına dair kuşkuları olanları ikna edecektir. İşgalci ve işgale uğrayan, zalim ve mazlum, fail ve kurbanı birbirinden ayırarak meseleyi açıklayacaktır. Bu söylem, dünya üzerinde tarafsız düşünen tüm insanlara hitap eder ve onları yanına çeker. Filistin içerisindeki özgür Yahudi sesini destekler, dinî ve kültürel mirasını Siyonist sömürgeci ideolojinin suiistimalinden kurtarır. Aynı zamanda; masumlara karşı yürütülen tarihî ayrımcılık ve soykırım yoluyla kazandığı dokunulmazlıkla aynı gerekçelere dayanarak oluşturulan İsrail işgalini eleştirmeye yönelik tabuları da yıkacaktır. Evrensel ahlaki bir söylem üzerinden bakıldığında Aksa, bir eşitlik, adalet ve özgürlük mücadelesinin sembolü hâline gelir. Bu sembol üzerinden köklü organizasyonlar, kendiliğinden, siyasi karar mekanizmalarında değişim gerçekleştirmeye muktedir, eleştirel bir kitle tanımlayıp yaratacaktır. Sadece Müslümanlar tarafından ve şiddet ve saldırılarla hatırlanmak yerine, adalet mücadelesinin evrensel bir simgesi olarak Aksa, herkesin ilgi odağında olacaktır. Yalnızca kendisinin maruz kaldığı zulmü temsil etmekten çok, işgal altındaki Kudüs, sömürgeleştirilmiş Filistin ve dünyanın her yerinde insanlara karşı yürütülen adaletsizlikleri temsil etmeye başlayacaktır. Bu anlamda Aksa'nın ihlale uğraması,

herkesin kendi insanlığını ihlale uğratması; meseleyi hiçe sayması, kendi ahlakını yok sayması demektir. Ulusal ve dinî anlamda yerelleştirilip devlet yetkililerinin nezaretine terk edilerek siyaset temelinde kimlik rekabetine maruz bırakılırsa Aksa meselesi, küresel destekten mahrum kalır. Bunun yerine çözüm; barış ve adaleti hedefleyen çoğulcu bir söylem geliştirmektir. Bu söylem, geldikleri yere bakılmaksızın katılımcıların eşitler ve ortaklar olarak çalışmasını savunmaktadır. Yine ayrıca -sonuçta Müslümanlar açısından İslam'ın evrensel etiğinden doğan- müşterek insani değerler üzerine dayanmaktadır. Müslümanların Aksa konusundaki ahlaki sorumlulukları, aslında insanlığa olan ahlaki bağlılıklarından kaynaklanmaktadır; tersi bir durum söz konusu değildir. Bu nedenledir ki, ahlaken evrenselliğimizi ihdas etmediğimiz ve onu dar, sıradan hedeflerimizin üstüne çıkarmadığımız sürece, Aksa özgür olmayacaktır. Bu ise tek başına, tüm insanlığın evrensel adaleti ve barışı gerçekleştirecek olan ortak ahlaka dayalı iş birliği olmadan yapılamaz. Aksa böylece, ahlaki ve siyasi olanın birbirini dışlamak yerine bir araya geldiği, müşterek insanlığı paylaşma fırsatı olmaktadır.

Karşı-kültür

Kanadalı meşhur iletişim teorisyeni Marshall McLuhan'ın iz bırakan "Araç mesajın kendisidir" ifadesini göz önüne alırsak, iletişim araçları (tanımlama ve argümanın formülasyonu) hatalı olduğu takdirde, sebebin neticesiz kalabileceği kanısına varabiliriz. Bu doğrultuda, Mescid-i Aksa'nın evrensel ahlak meselesi olarak yeniden kurulması, küresel destek demektir. O zaman soru şu olur: İnsanlığın "düşkün" tabiatına rağmen nasıl olur da herkes, adil bir davaya destek verebilir? Herhangi bir kimsenin şahsi eksikliklerini görmeksizin, iyi ve adil olanı doğuştan tanımlıyor olmasına dikkat etmek önemlidir. Yine, toplumsal ve psikolojik düzeyde, insani duygudaşlığın dayanakları özdeşleştirme, karşılıklılık ve diğerlerinin yaşadığı benzer durumlara duyarlılık (gösterme) duygusudur. Bu duygudaşlık, bizimle "ötekiler" arasındaki ayrılıkları ve farklılıkları belirleyen sınırları çizmeye başladığımızda kolayca kaybolmaktadır. İnsan ve ahlakın evrenselliği, özdeşleştirme, karşılıklılık ve paylaşımı öne çıkarmak yerine, "ötekiliği" inşa etmek, meydanı "öteki"nin karşısında ihmal, düşmanlık veya zulme bırakmaktır. Bu insani dinamikleri kullanmak, Mescid-i Aksa'nın evrensel-ahlaki mesajını "karşı-kültür" kapısından duyarsız kesime ulaştırmasına izin vererek davaya küresel destek kazandırabilir. Keza, insanın seçme özgürlüğünü perdeleyen, kitle tahakkümünün değişik biçemlerine karşı gösterdiği bireyci eğilimine seslenerek, tüm çevrelerden insanları, tabiatıyla, mazlum ve mustazafın (zayıf bırakılmışın) yanına çekecektir. Tarih boyunca şiddete karşı çıkan düşünceler, insanın ahlak davalarına olan bu bireyci ve duygudaş eğilimi kullanılmak suretiyle, yaygın kültür katmanına dâhil edilebilmiştir. Bunun son örneği, 70'lerin sonlarında ABD'de başlayan, mazlum siyahi halkın son 30 yıl içerisinde dünya çapındaki kültürünün parçası

olacak -ancak o zamanlar henüz maddi nedenlerden dolayı dahi yaygın kültür tarafından benimsenmemiş, desteklenmemiş ve popülerleştirilmemiş- marjinal protesto sanatı olan *rap* müziktir. Karşı-kültürün işleyişine başka bir örnek de, 60'ların sonlarında marjinal ve muhalif bir şekilde başlayan eşcinsel hakları hareketidir ki, bunun yaygınlaşması, davasını savunurken insanın evrensel hakları, adalet ve eşitlik söylemini benimsemesinden sonradır. Bir diğer örnek, siyahilerin ağır ayrımcılığa tabi tutulduğu 50'lerde ortaya çıkmış sivil haklar hareketidir. Günümüzün ABD başkanı, bu hareketin başarısının açık bir göstergesidir. Diğer örnekler, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, kapitalist dünyada popüler olan "sol" düşünceleri ihtiva etmektedir. Bunun en seçkin örneği, Batı'da tırmanmakta olan Yahudi karşıtı duygulara karşı, Yahudilerin vermiş olduğu mücadeledir. Böylece etkili karşı-kültür teknikleriyle marjinal azınlık olmaktan çıkıp tüm dünyada etkin ve kabul gören bir gruba dönüşmüşlerdir. Nüfusun büyüklüğü göz önüne alındığında, bu başarı oldukça etkileyicidir. Bütün bu örneklerde, marjinal ve ezilen grupların karşı-kültür hareketi anaakım olabilmiş, bireylerin ve kurumların küresel desteğini elde edebilmiştir. Benzer şekilde, çoğuna göre marjinal bir mesele olan Mescid-i Aksa meselesi de, evrensel ahlak söylemine sarıldığı takdirde anaakım hâline gelebilir. Başlıca güç konumunu işgal eden İsrail propagandası, Aksa davasını, tabiatıyla, kendi evrensel insan hakları, eşitlik ve adalet gündemi içinde karşı-kültür alanına yerleştirmektedir. Büyüme potansiyeli, insan ahlakını tanıtmadaki başarı ve zulüm sisteminin sonu, bununla beraber gelmektedir. Bunun olması için Aksa, bir ferdi ve kolektif özdeşleştirme ve bağıntının evrensel simgesi ve (evrensel) değerine dönüştürülmelidir. Kitleler tarafından desteklenmesi, işgal vahşetinin durması için davaya gerekli siyasi etkinliği kazandıracaktır. Evrensel söyleme dayalı bu karşı-kültür hareketini üretmek için gereken pratik adımlar, yazıda daha sonra tartışılacaktır.

Aksa davasında yararlanılabilecek bir başka dinamik ise müspet öz imgesidir. İnsanoğlu, iyi ve doğru ile bağıntı kurmaya meyilli olduğundan, hiç kimse -zulmedenler bile- kendisini yanlış yapan olarak algılamaz. Buna mutabık, kurban psikolojisi üzerinden ileri sürdüğü iddialar ile İsrail, doğrudan ve dolaylı yoldan işgalini haklılaştırmaktadır. Aynı zamanda, çok az sayıda kişi kendisini, herhangi bir kültüre mahsus olan, kendi bireysel ilgi ve toplumsal yaşam tarzının dışında kalan bir evrensel ahlak meselesiyle bağıntılandırır. Aksa üzerine olan söylemin, kültüre özgü dinî alandan evrensel-kapsayıcı ahlak alanına kaydırılması, zalim ve mazlumun, "öteki"ne zulmetme rasyonelliğini yaratan dinî "kimlik siyaseti"nden bağımsız olarak yargılanabildiği, adil bir oyun alanı oluşturur.[6] Müspet "öz imgesi" ilkesiyle "öz çıkarın önceliği" ilkesinin evrensel söylem zemininde bir araya getirilmesi, sağlam ahlaki hükümlerden adil oyun alanı oluşturarak, genel itibarıyla karşı-kültür dairesi içine giren adil seçimler üretir. Mesela; evrensel insan ahlakı ve sorumluluğunun özünde yatan çevrecilik, ta ki içerdiği mesaj küresel kültüre ve

insanın evrenselliğine göre yeniden biçimlendirilene, küresel kültürel üretim ve yayılımın merkezinde yer alan insanların kişisel ve toplumsal hayat tarzlarına cazip gelen uygulanabilir seçenekler sunana dek, yaygın kültürün kıyısında (*marjininde*) karşı-kültür olarak kalmıştır. Bu kişilerin, müspet ben algısına dayanan bu tür ahlaki seçimlerde bulunabilmeleri için gerekli, yeterli derecede özgürlüğü ve zenginliği bulunuyor olsa da, gündelik mücadeleleriyle meşgul fakir insanların böyle bir özgürlüğü ve zenginliği bulunmamaktadır. Kültürel gücün merkezinden gelen bu dürtüye dayanarak böylesi bir ahlaki duruş, kürenin her tarafındaki insanların benimsediği, genelleşmiş kültür fenomeni hâline gelir.[7] Aksa, insanın adalet mücadelesine uygun olarak evrensel bir simgeye dönüştürüldüğü ve tüm dünyadaki insanlar açısından öz çıkarcı güdülenmeye dayalı kişisel bir yaşam tarzı hâline geldiği takdirde bizler, ahlaki ve siyasi duyarlılık ile Aksa davasına destek vermek için ihtiyacımız olan diğerkâmlığın üstesinden gelebileceğiz. Bunu başarmak için Aksa imgesi, insan ahlakına ait bir simge olarak yeniden bina edilmeli ve halk kültürü bağlamında, tüm insanlığın katılım sağlayabileceği, uluslararası bir adalet markası olarak dolaşıma sokulmalıdır. Bu noktada Aksa, gereken miktarda desteğe sahip olabilecektir. Bunun için sorumluluk noktasında ön planda yer alan Müslümanların, halk kültürünü üretmede faal olması gerekmektedir. Bu ise ehliyet, bütünlük ve mükemmeliyet gerektirmektedir.[8]

Yaygın kültürü hedef almak -Siyonist medyanın etkisi ve tesirli propagandası sonucu- Müslümanlara karşı düşmanca, İsrail'inse lehine duygularla doymuş olduğundan masraflı ve boştur. Pratik ve ilkesel nedenlerden dolayı Müslümanlar, ahlaki barış ve adalet çağrısını paylaşacakları karşı-kültüre katılmak zorundadırlar. İsrail kendisini anaakım sömürgeci Avrupa ve yayılmacı ABD ile özdeşleştiredursun, bu bölgelerde ve dünyanın pek çok yerinde insanlar, kendilerini bu kimliklerin karşısında, karşı-kültürün yanında tanımlamaktadır. İşte Müslümanlar da Aksa'nın ve Ortadoğu'da barış ve adaletin korunması noktasında davalarını ilerletmek için karşı-kültürün gücünden faydalanabilirler.[9] Müslümanlar karşı-kültür kapısından geçerek anaakım kültüre girmek için, medeniyetlerinin hâlihazırda Batılı zihinde teşekkül etmiş olan olumlu kültürel referanslarını kullanabilirler; Müslüman mistisizmi buna bir örnektir. Yine, Müslümanların klasik edebiyatı ve felsefi eserleri ile görsel sanat ve müzikleri bunun örneklerindendir. Bu kültürel araçlar insanları adil davamıza çekerek, Müslüman kültürünün anaakımda demokratikleşmesi ve popülerleşmesine olanak tanır. Bir de Müslümanlar Aksa meselesini, toplumsal ve siyasi adaletin savunucusu olan kapitalizm ve savaş karşıtı gruplar arasında savunmak için, Soğuk Savaş sonrasında kapitalist toplumlarda sola doğru yaşanan ideolojik kaymadan da yararlanabilirler. Kapitalist gücün aşırı kutuplaşması ve Batı dünyasının hem içinde hem dışında yer alan geniş bir kitlenin haklarından mahrum bırakılması ile bu gruplar yavaş yavaş anaakım hâline gelmektedir.

Karşı-kültür uygulamaları

Sömürgeci zulmü, yaygın bir biçimde ekonomik ve siyasi güç odaklarıyla ilişkilendirildiğinden bu yana, bu güç odaklarından çözümler beklemek sadece beyhude değil, bu durum onların denetimlerini doğurduğundan aynı zamanda da zarar vericidir. Neticede, mazlum ve marjinal olan, ahlaki bütünlük içinde kurulu alternatif güç odaklarını geliştirmek amacıyla bir araya gelmek zorundadır.[10] Aksa'yı kurtarmak için geliştirilecek karşı-kültür hareketinin ilk basamakları, evrensel ve ahlaki bir platform ihdas etmektir. Böyle bir platform, farklı kesimlerden grupların ve tüm bireylerin katılımına olanak tanır ve meseleyi doğal, her günkü çağrışım, endişe ve aktivitelere eklemler. Bu platform, adaletsizlikler karşısında mazlumların özgürlüklerini, haklarını ve yerel kültürlerini korumak amacıyla insanın verdiği mücadelenin bir parçası olarak ahlak söylemini tasvir etmektedir. Bu ise, bu söyleme işaret etmede ve bu dava etrafında tanımlanma ve toplanma imkânı sağlamada, kimlik ve simgelerin kültürel olarak üretilmesi ve yayılmasını ihtiva eder.[11] Kültürel üretim ve yayılım süreci, Batı dışındaki yerlerde din, etnik veya toprağa dayalı (*territorial*) kimlik gibi, kimlik eriten kuvvelerin aksine, özelde Batı toplumlarında kültür oluşumunun ana mekânı olan sanatın (edebiyat, görsel sanatlar, sahne sanatları ve müzik) kullanımını içermektedir. Bilhassa Batı'da sanat ve sanatçılar, avangard oluşları, toplumun kıyısından gelen ilerici/yenilikçi ve ahlaki meseleleri savunmaları, dolayısıyla marjinallikleriyle tanımlanmaktadırlar.[12] Bu marjinallik, Aksa davasının Batı kültürü içersinde ait olduğu karşı-kültüre, ilerici ahlaki ve siyasi duruşlara uymaktadır. Sanatçılar zaten karşı-kültür alanı içerisinde yer aldıklarından, onların doğal etki alanları toplumun geniş kesimidir. Onlar, kimlikleri gereği muhafazakâr ve içe bakan anaakım kültürü radikalleştirici ve özgürleştirici bir katalizör görevi görürler. Sanat camiasının meslekleri icabı, kendi ifade araçları vasıtasıyla medyaya erişimi, doğal olarak vardır. Bu özellik, Müslümanların Aksa gibi bazı meselelerini savunmada değerlendirilebilir. Dolayısıyla Müslümanlar, sanat camiasını kazanmalı, desteklemeli ve bu camiaya katılmalı; Aksa meselesini savunmak için camianın anaakım içerisindeki geniş bir çevre ile erişilebilirliği, manevi bütünlüğü ve kültürel otoritesinden faydalanmalıdırlar. Sanat vasıtasıyla kültür üretimine katılım noktasında Müslümanların şu ana kadarki yetersizlikleri, olumsuz bir sanat anlayışı, Batılı sanatlardaki tarihî arka plan eksikliği ve genel bir ilgisizlikten kaynaklanmaktadır. Bu ise Müslümanların, davalarını sunma ve propagandasını yapma noktasında ciddi anlamda aleyhlerine olan bir durumdur.[13]

Dünya kamuoyunun ilgisini Aksa meselesine çekecek bilginin, kimliklerin ve sembollerin yaratılması ve propagandasında, yeterince yararlanılmayan başka bir alan da akademidir. Sanat camiası ve onun ahlaki, yenilikçi ve etkin rolüne ek olarak, akademi de ikinci en özgür fikirli, yenilikçi ve bilhassa Batı'da en üretken olabilecek bir kültürel nüfuz aracıdır. Sahip olduğu "kutsal özgürlüğe" ilaveten, dışa açık, kültürlü, soruşturmacı

tabiatlı ve devletten nispeten bağımsız olan akademik çevre, Mescid-i Aksa meselesini yaygınlaştırmada en dışa açık ve verimli alandır. Yine, akademik kurumlardaki genç nüfus ve onların idealizmi, enerjisi ve geleneksel olmayan düşünüşleri, Aksa meselesine dair yaygınca görülen ön yargılar, olumsuzluklar veya ihmalkârlıklardan kurtulmayı sağlamaktadır. Dahası, üniversite ve onun özgür ortamından, hayatın her alanında var olan meslek erbabı nesiller yetişmektedir. Bu kişilerin Aksa meselesi hakkında bilgi sahibi olmaları, anaakım kültür içerisinde meselenin yayılmasına yardımcı olmaları anlamına gelmektedir. Batılı üniversiteler, pek çok İsrail yanlısı grup için kaygı verici olmuştur; çünkü yukarıdaki nedenden ötürü Siyonist propagandanın zemin kazanması, buralarda nispeten zordur. Medyayla beraber üniversite kampüsleri, toplumun tümünü yönlendirmede sahip oldukları değerin güçlü bilinciyle, Filistin konusunda en çekişmeli etki alanlarından olmuşlardır. Dolayısıyla, bu kültürel aracı Aksa davasına hizmet etmede kullanmak için gereken pratik önlemler, davayı doğrudan veya dolaylı olarak destekleyen ilerici öğrenci toplulukları yoluyla alınabilir.

Akademi yoluyla Mescid-i Aksa davasına destek vermenin bir diğer uygulama alanı, Müslüman ülkelerden gelecek ziyaretçi öğretim üyelerine finansal destek vermektir. Bu sayede Batılı kitlelerle iletişim kurma imkânı doğacak, özelde Müslümanlar ve genelde insani adalet meselelerine dair mevcut yanlış algıların ortadan kaldırılması sağlanacaktır. Bir başka yol ise, Aksa davasına katkıda bulunmaya yardımcı olacak, eleştirel siyasi ve toplumsal bilginin geliştirilmesi amacıyla stratejik alanlarda kürsü kurmak ve programlar açmaktır. Bu alanlar, kültürel çalışmalar (eleştiri kuramı, iletişim kuramı ve post kolonyal çalışmaları ihtiva eder), toplumbilim, hukuk, gazetecilik, medya, sanat (plastik, görsel sanatlar, sahne sanatları), siyaset bilimi ve post-oryantal İslam çalışmalarıdır.[14] Saygın üniversitelerde, Aksa davasına hizmet edecek meselelere odaklanan, hakiki yetkinliğe sahip bir akademik literatür yaratmak için, bu alanlarda burs ve ödül vermek de önemlimdir.[15] Bu literatür, dergiler ve elektronik kaynaklar üzerinden tüm dünyayı dolaşacak, böylece Aksa davasını doğrudan ve dolaylı olarak destekleyecek, genel ve temel bir bilgilendirme hasıl olacaktır. Belli bazı alanlarda, bilgiyi üretme ve öğrenme hususunda istek yaratmak ve maddi destek sağlamak, Aksa davasına katkıda bulunma yolunda, yine tüm dünyadaki -Müslüman camianın içinde yer alsın almasın- çok sayıda parlak beynin entelektüel gücünü kullanmaya olanak tanımaktadır. Ortalama masraf ve sınırlı sayılarına karşın bu burslar ve açılacak pozisyonlar, başvuranlar arasında geniş çapta bir rekabet yaratarak bu tür fırsatları sunan kurumların dışında, kendi alanlarında olumlu küresel eğilim ve ilgilerin doğmasını sağlayacaktır.[16] Bu yaklaşım, ayrıca zaten var olan "şöhret"in altyapısını da harici bir meseleyi geliştirmek için kullanmaktadır. Batı toplumunda bilgiye, akademik ve kültürel kurumlara maddi kaynak sağlamak, oldukça saygın bir harekettir. Bu durum, Müslümanlar ile onların meseleleri hakkında mevcut pek çok yanlış tasavvuru düzeltme-

de önemli bir vesiledir. Bu aynı zamanda, bir yandan Müslümanların hem Batı'da hem de uluslararası alandaki konumlarını iyileştirecekleri yüksek öğrenime kaydolmalarında üniversitelerin destek sağlamasını teşvik ederken bir yandan da ahlaki, siyasi, ekonomik ve toplumsal yollardan Batı toplumlarına önderlik etme şanslarını arttırmaktadır. Aynı zamanda, Müslümanların yaygın siyasi ve ekonomik yapıya alternatif bakış açıları üretmelerini sağlayacak bir literatür geliştirmelerinde, akademide yer alan post-yapısalcılık, post-kolonyalizm ve post-oryantalizm gibi eleştirel söylemlerden faydalanmalarını da gerektirmektedir. Bu söylemler, Aksa davasını destekleyecek fikirler yaratmada önemlidir. Bu meyanda, özellikle zulüm ve işgal altında olan, çok sayıda Müslüman ülkenin içinde bulundukları duruma karşın, uluslararası özgürlük söylemine yaptıkları katkının çok az olduğuna da dikkat çekmek gerekmektedir. Müslümanların kendi meselelerini entelektüel anlamda dillendirme ve diğerlerini buna ikna etmedeki gücü çok az olmuştur. Bu durum, Müslümanların, bu alanlarda çalışmalar yapmasını ve bu tür yeterlilikler geliştirmelerini zorunlu kılmaktadır.[17] Benzer bir yaklaşım, Batı'da, dünyanın her yerinden akademisyenlerin bir araya gelerek, Aksa ve Müslümanların başka meseleleri üzerinde araştırmalar yürütecekleri *think tank*ler oluşturmaktır. Bu *think tank*ler, akademisyenler, siyasiler ve medyanın alıntılar yaparak bilgi toplayabileceği güvenilir ve yetkin kaynakları temsil etmektedir.

Genel strateji ve duruşlar

Aksa meselesinin çözümü, kaçınılmaz olarak küreseldir. Mesele, çıkamayacakları şekilde herkesi içine almaktadır; çünkü olaya dâhil olan farklı etno-dinî gruplar, ekonomik çıkarlar ve siyasi taraflar vardır. Benzer biçimde, küresel yayılmacılık adına, yerli (*aboriginal*) Filistinlilerin denetimi ve zapt edilmesi konusunda bir örnek deney sergilemekte olduklarından, İsrail işgali ve Siyonist ideoloji de küresel sorunlardır. Bu deneyin teknikleri, gelecekte, yayılmacı sömürü ve denetime karşı oluşacak herhangi bir muhalefeti bastırmada küresel olarak kullanılabilir hâle getirilmek üzere, şu anda Filistin'de geliştirilmektedir. Yayılmacı ve sömürgeci güçlerin, İsrail'in ırk ayrımcılığı (*apartheid*) sistemine verdikleri muazzam destek, yalnızca bu bağlamda anlaşılabilmektedir. İşte bu nedenle, bu güçler birbiriyle anlaşıp iş birliği içerisine girerken, Müslümanlar herhangi bir kışkırtmaya karşı yerel (*parochial*) gerekçelerle tepki vermemelidirler. Çünkü yerel gerekçeler diğerlerini bölerek onları, Aksa'ya özgürlük ve adalet için verilen evrensel ahlak mücadelesine katılmaktan alıkoyabilir. Ayrıca Müslümanlar kimliklerinin herhangi bir parçasını öne çıkarmamalıdırlar; aksi takdirde kendilerine, diğerleriyle iletişim kurarak onları kendi adalet mücadelelerine çekmelerini sağlayan ortak insani paydayı kaybedebilirler. Herhangi bir kimliğin içinde, dışında veya üzerinde yer alan konumları, adalet arayışında insanlığı birbirine bağlayan bir köprü gibi olmalarına imkân vermektedir. Ayrıca,

mazlumlar sempati ve destek toplamak için kurban kimliğine yaslanmamalıdır. Bu tür bir tavır, acıya tahammül gösterme, teslimiyeti riske atma, mazlumun kolektif mücadelesine katılmada başarısızlığa uğrama noktasında büyük bedellere mal olur. Aynı zamanda Müslümanlar, bölünmüş olarak hareket ettiklerinde veya ani duygusal çıkışlarda, etkilerini yitirebilir ve gücü elinde bulunduranlar tarafından manipüle edilebilirler. Hatta uzun ömürlü neticeler elde edebilmek için en geniş, en kapsayıcı ve en örgütlü biçimde, yapıcı ve elverişli eylemlere sarılmalıdırlar. Aksa'nın korunması, insanoğlundaki evrensel değerin paylaşımından doğan, eylemin birbirine geçmiş birlik ve sürekliliğinde yatmaktadır. İşbu sebeple, Aksa'nın kaderi, tüm insanlar arasındaki evrensel ve ahlaki eşitlik hakkına dayalı, Filistinlileri koruyacak olan küresel dayanışmaya bağlıdır. Bundan dolayı, Müslümanların, herkesin acısını herkesle paylaşmak için kültürel göndermeler aracılığıyla tercüme duygulara ihtiyaç duymaksızın, evrensel mekanizmalara çağrıda bulunma fırsatını kullanmaları gerekmektedir. Acının kapsayıcılığı ve eşitlenmesi, her nerede olursa olsun, tüm insanların zulme karşı mücadelede birleşmelerini sağlar.

Ahlaki Aksa sorunsalı, siyasi sorunsala dönüştürülmüştür. Siyasi çözüm ise işgalci İsrail'in süregiden sömürgeci uygulamaları ve uluslararası sistemin buna yardım ve yataklığı nedeniyle mevcut değildir. Çözüm, ne sorunsalı yaratan Batılı rejimlerden ne de siyasi olarak onu idame ettiren Müslüman rejimlerden gelecektir. Bunlar, küresel güç düzeni tarafından kuşatıldıklarından, Aksa konusunda aciz, kayıtsız kalmış ve suç ortağı olmuşlardır. Aksa'yı kurtarmaları için, Müslüman siyasi rejimlerin reform yapmasını beklemek de beyhudedir. Zira her ikisi de aynı şeydir: İnsanlığın insanlığını tamir etmek. Kendi reformlarına bağlı olmaksızın, Aksa kurtulduğu vakit bu rejimler de reform yapmış olacaklardır. Müslüman rejimler kendi kendilerine veya toplumları eliyle özgürleştiğinde, Aksa özgürleşmiş olacaktır. İnsanın özgürlüğü için çalışmak, bizzat Aksa için çalışmak demektir. Dolayısıyla Aksalar için yapılan çalışma, hükümetlerden bağımsız olmak zorundadır. İşte bu yüzden Aksa'nın çözümü, bireylerin parçalanması ve duyarsızlığı ile hükümetlerin beceriksizliği ve iş birlikçiliğini aşan sivil toplumda yatmaktadır. Bu ise, halk düzeyinde bir çalışma olacaktır; çünkü bu düzeyde, insanlar arasında birbiriyle çatışan çıkarlar yoktur. Böyle çatışmalar, ülke içinde veya dışında, insanlarla hükümet arasındaki dikey hiyerarşi ve çatışmadan doğar. Tüm dünyadaki halk örgütlenmesi ahlaki ve evrensel kapsayıcı söylem üzerinden, aynı dili kullanarak ve aynı başarı aracını paylaşarak iletişim kurabilir. Bu ise bizim insanlık durumumuz üzerinde uzun süreli bir değişime neden olabilecek, dünya çapında bir insanlık sinerjisine götürebilir. İş birliği, paylaşım ve değişim için, küresel elektronik iletişim araçları vasıtasıyla mümkün olabilecek gevşek bir örgütlenme ve etkili bir ağa ihtiyaç vardır. Bu mücadelede kullanılan materyal, bilgi; araçları ise bu bilginin iletim ve yayılımını sağlayacak araçlardır. İlkeler birliği, insanlık mesajımızın, tüm dünyaya etkili iletişim ve dağıtım yoluyla ulaştırılmasıyla sağ-

lanacak olan eylem birliğiyle uyum hâlindedir. Böylece mesele, dar anlamda, birleşmiş veya bölünmüş bir şehir olarak Kudüs'ün yazgısı yahut Filistin hükümeti için, bir veya iki devletli çözüm olmaktan çıkmaktadır. Üstelik bu mesele, mahiyeti itibarıyla temelde insani ve evrensel ahlak meselesi olduğundan, bu birlik, tüm insanların haklarını koruma gücünü bahşetmektedir. Bahsedildiği üzere insan haklarının korunması, tüm insanlarla ilişkilendirilen evrensel ahlak değeriyle temsil edilmekte olan Aksa'nın korunması anlamına gelmektedir. Merkezinde insan olan hiçbir dava bir diğerinden üstün değildir ve tüm davalar eşzamanlı gerçekleştirilebilir. Toprağa dayalı (*territorial*), etnik veya dinî sınırlar çizmemek veya problemleri küresel bağlamından yalıtarak tek tek ele almamak, bizleri müşterek insanlık paydamızı kullanmaya ve zulüm altındaki insanlara acılarını hafifletecek gücü vermeye itmektedir.

Daha kapsamlı ahlaki ve insani söylem, diğerleriyle bütünleşmemizi, onlara ulaşmamızı ve onları etkilememizi sağlar. Müslümanların kimlik inşasını, zalimlerin dayattığı izolasyondan daha ziyade azınlık düşüncesi etkilemektedir. Farklı kimlik ve alt kimliklerimize karşın bunlar, insanlığımızı paylaşmamıza engel teşkil etmemelidir; zira bunlar çatışmalardan kurtulma ve barış için birlikte çalışmanın araçlarıdır. Müslümanlar kendilerini, farklılıkları ile değil, bu farklılıkları ortak insani kimlik ve insani değer altında paylaşma yetenekleriyle tanımlamalıdırlar. Diğerlerinde ortak insanlığı inşa etmek ve toplumsal yatırımlar yapmak suretiyle Aksa, salt Müslümanların olmaktan çıkacak ve bu da onun özgürlüğünün anahtarı olacaktır. Özgün olan evrensel olanla, biri diğerine üstün tutulmadan, aralarında çatışma olmadan, birbirlerini dışlamadan diyalektik içerisinde yer alacaktır. Bu nedenle dünyanın her yerinde, zulmün her çeşidine karşı fikir birliği ve evrensel ittifak kurmak, müşterek insanlığa bir önermedir. Müşterek insanlık bağlamında, insanlığımız ve kendimizle ahlaki anlamda yüzleşme yeteneğimiz, Aksa gibi tüm adil davaların desteklenmesi ile herhangi bir halk, kültür ya da dine karşı yöneltilen işgal ve ırkçılığın toptan reddine dayanmaktadır. Bu söylem, masum insanların etnik temizlik, işgal ve vahşete uğratılması pahasına olsa bile, kendini, bir kurban halkın, tarihi suiistimalden kurtaracak siyasi mevcudiyet mücadelesi olarak resmeden Siyonist propagandayı savunmasızlaştırır. Ayrıca, Mescid-i Aksa'nın sadece Yahudiler ve Müslümanlar arasındaki dinî bir çekişme olduğu yanılgısını da bertaraf ederek onu, insan hakları mücadelesi içerisindeki doğru konumuna yerleştirir. Buna binaen, Müslümanlar uluslararası arenada Aksa meselesini dinî açıdan ele almayı bırakmalıdırlar; çünkü bu tutum, özellikle İslam açısından, diğerini kapsamayı veya diğerini görmezden gelmeyi ima eden bir çeşit üstünlüğü (*superiority*) beraberinde getirmektedir. Bu yaklaşım, konumumuzu zayıflatmakta ve diğerlerinin Aksa davasına destek vermesine engel olmaktadır. Müslümanlar, Aksa'nın içinde bulunduğu duruma olan tepkilerini, manevi, toplumsal ve kültürel bağlılıklardan ziyade daha asli (*essentialist*) bir kimliği paylaşarak göstermelidirler. Sonuç itibarıyla,

ahlaki konumlarını iyileştirmek ve Aksa'nın etkin bir biçimde savunulması noktasında diğerleriyle entegrasyonu ilerletmek maksadıyla Müslümanlar, müşterek bir kimliğe ortak olmalı ve herkese sempati duyarak herkesi önemsemelidir.

Sonuç

Geçici çözümlerin daha fazla devam edemeyeceğini; ancak meseleyi çözmek için de sihirli bir değneğin olmadığını belirtmekte fayda var. Dahası, Aksa'yı koruma ve davayı sürdürme meselesi, sadece onun çevresinde yaşayan, oraya devamlı girip çıkan ve onu savunan Filistinlilerin korunmasını değil, aynı zamanda tüm insanlığı ve onun ahlaki ve adil davalarını da ihtiva etmektedir. Erken İslam döneminde, Aksa yeniden inşa edilmeden evvel -buranın temellerini atacak, duvarlarını çıkacak olanlarda ve onların içinde yaşadığı dünyada- insanlık ahlakının tekrar inşa edilmesi gerekmekteydi. Bundan dolayıdır ki, bu durum bugüne kadar sürdü. Aksa işgale uğradığında, zalimin eline düşen, mazlumlar arasında ezilen, insanlık idi. Sadece insanoğlunun insanlığını korumak, Aksa'yı korumak için bir ön koşuldur. Mekânın ve tarihin kutsiyetini yaratan şey, insanlığın ve ahlakın zaman ve mekânda hayata geçirilmesidir. Aksa'nın işgale uğramasına neden olan ana sorun, zalimin temel insanlık ve ahlakının tahrip edilmesi, güçsüzün insanlığının haksızlığa uğratılmasıdır. Bunları görmezden gelirsek, Aksa yok edilme tehdidi altında kalmaya devam edecektir. Fıkıhta şöyle bir ifade vardır: "Kendisi olmadan bir yaptırımın tamamlanmayacağı bir mesele, kendisinde ve kendisinin bir yaptırımı hâline gelir." Bu yüzden, sorunun kökenine gitmek ve insanlıkta kayıp hâldeki ahlak ve adalet duygusunu tesis etmek, Aksa'nın kurtuluşu için elzemdir. Aksa'nın muhafızları olarak Müslümanlar, evrensel ahlak mesajı üzerinden insanlığa önderlik etmeksizin Aksa'yı kurtarmaya gelen Batı'ya veya uluslararası topluma sırtlarını dayayamazlar.

Kısmen insanlığımızın başarısızlığa uğraması ve kendimizden değil başkalarından çok şey umma şeklindeki edilgen tutumuz neticesinde, Aksa zulme maruz kalmaktadır. Hatta aynı insanlığın -eski hâline getirmek için- Aksa'yı bize teslim eden kişilerden mahrum kalmasını ummaktayız. Hakikatte, Aksa'yı yenileme görevi, tüm dünyada insanlık ve adalete değer verenlerindir. Müslümanlarsa bunun en önünde yer almalı, evrensel ölçekte her çeşit zulme son verme ve insanlığı ıslah etme sorumluluğunu omuzlamalıdır. İşte o zaman Aksa, ıslah edilmiş olacaktır. Bir hadiste Peygamber (s.a.v.), hem zalime hem mazluma yardım etmeye çağırmaktadır. Gösterdiği yol, mazlumun acısını dindirme, zaliminse zalimliğine mani olma şeklindedir. Böylelikle insanlığın imarı, evrensel ve her ikisinin olabilecektir. Aksa ile önce Kudüs'e, sonra cennete yapılan gece yolculuğu, tüm insanlığın evrensel değerlerine işaret etmektedir. Bu değerler, bütün insanlık içerisinde muhafaza edilmedikçe Aksa da muhafaza edilmiş olmayacaktır.

Sonnotlar

[1] Aksa sorunsalı ve Filistin'in işgali, Siyonizmin uygulanmasından doğmuştur. Siyonizm, Yahudiliği istismar eden ve şovenist sömürgeci girişimleri arttırmada bir araç olarak Hristiyan köktenciliğini kışkırtan bir ideolojidir.

[2] İsrail farklı dinî ve seküler gruplara hitap etmede farklı söylemleri seçip kullanmaktadır. Bir yandan Ortadoğu'daki masum insanlara saldırı ve zulmünü mantık dışı bir biçimde haklılaştırmada Avrupa yapımı soykırımı (*the Holocaust*) kullanırken, diğer yandan bunu radikal Hristiyan grupların desteğini toplamak için dinî söylem olarak kullanmaktadır. Mesela; ABD'de İsrail'in Filistin'deki sömürgeci girişimlerini destekleyen ve Müslümanlar, Araplar ve Filistinlilere düşman olan oldukça büyük Siyonist Hristiyan Protestan gruplar bulunmaktadır.

[3] Siyonizm, yayılmacı ekonomik çıkarlar ve milliyetçi kimliğe tapıcılık tarafından desteklenen bir dinî fanatizm örneğidir.

[4] Siyonizm, araçsal gerçekçiliğin ırkçı bir ideolojiyi, ekonomik seçkinlerin çıkarlarının hizmetinde meşrulaştırdığı modernitenin tüm vechelerinde emniyete alınmıştır. Bu çıkarlar gücün ve egemenliğin sömürü teknikleriyle gerçekleştirilmektedir. Siyonizm insan merkezcilik, milliyetçilik ve maddecilik üzerine kurulu modernitenin bir ürünüdür. Modernite, metafiziği maddi varlığa dönüştürdükçe "Cennet Kudüs", Siyonizmin üstüncü (*supremacist*) ulusal kimliğinin beslediği bir sömürü teşebbüsü hâline gelmiştir. Aslında kartezyen metafizik Tanrı'yı dünyadan ayırmıştır. O bunu, Tanrı'yı rasyonelleştirerek, neden'i gerçekliğin mutlak hâkimi (yani Tanrı) ve kendimizi bilmemizin aracı kılarak başarmıştır. "Düşünüyorum, o hâlde varım" önermesi, "insan bilginin öznesidir" ve "akli olanın ötesinde bilgi yoktur" demektir. Benzer biçimde, Tanrı, bu insan temelli bilgi felsefesinden soyutlanmıştır. Gayba iman eden Müslümanlar için Tanrı, nedenin ötesindedir ve bizim bilincimize bağımlı değildir. O akli değildir, ancak onun vasıfları mantık yoluyla çıkarılabilir. İşbu sebeple, Müslümanlar açısından insanın akılcılığı, kendi ahlaklarını tanımlamada yegâne araç değildir -nihayetinde insanoğlu rasyonel bir mahluk değildir; daha çok, mahlukatı rasyonelleştirmektedir. Binaenaleyh, ahlaki hükümlerin geçerliliğinden emin olmak, insan toplumundaki nesnel ilahi buyrukları ve evrenin kanunlarını anlayabilmek için akıl, doğru ilahi vahiyle desteklenmelidir. Müslümanlar akılcı, tinsel, fenomenolojik ve metafizik olanı kapsayan daha geniş bir bilgi felsefesini kabul etmektedirler.

[5] Örneğin, Aksa'yı İslami bir vakıf olarak tanıtmak, Kanadalılara yabancı bir durumdur; çünkü "dinî vakıf" mefhumu, onların kavramsal ve tarihî referans kalıplarının dışında kalmaktadır. Bu nedenle, argümanlarımızı dünya kamuoyunun anlayacağı şekilde kurmamız, meseleye yardımcı olmak noktasında son derece önemlidir.

[6] Sömürgeci Batı diye tabir ettiğimiz yerde, yerele özgü ve/veya ahlaki-evrensel düzlemde potansiyel olarak Aksa davasını savunabilecek pek çok örgüt bulunmaktadır. Örneğin, Fransızlar Quebec'i sömürgeleştirip yerli insanları suiistimal ettiklerinde, İngiliz sömürü tebaası olarak asırlar boyu süren kolektif deneyimlerine binaen onlarda sömürgeciliğe karşı ahlaki duyarlılık oluşmuş idi. Bundan dolayı, Quebecliler ortak zulüm ve sömürgeleştirilme geçmişlerinden yola çıkarak, Filistin meselesiyle büyük oranda sempati kurabilmektedir. Başka bir örnek de, halk bazındaki solcu, kapitalizm karşıtı gruplardır. Müreffeh Batı'da yaşamalarına rağmen toplum içerisinde değişik siyasi ideolojiler yaratan çok miktarda sınıfsal bölünmeler vardır. Bu ideolojilerin bazıları kendilerini, mazlumlar ve üçüncü dünya insanlarının istismarıyla ilişkilendirmektedirler. Bu imtiyazsız gruplar, seküler, ahlaki ve evrenselci bir bağlama yerleştirildiği takdirde, Aksa davasının büyük destekçileri olabilirler.

[7] Hayatta kalma ve yukarı doğru hareketlilik dürtüsü güdümündeki psikolojik bir seviyede; duyduğu sempati ortak bir savunmasızlık ve acı çekme deneyiminden kaynaklanmayan çok az sayıda insan, kendisini yoksullarla ilişkilendirecektir. Bu duyguyu kullanmak (yani, adil davaları destekleyecek evrenselci, ahlaki bir söylem tasarlamak), bir karşı-kültür hareketini anaakım hareketlerden birine dönüştürme potansiyeline sahiptir. Bu amacı gerçekleştirmek için insanın, bahsi geçen adalet, bireysellik ve egemenliğe karşı muhalefet noktasında duyduğu kişisel arzuya hafifçe dokunmak gerekmektedir. Mesela, ayrıcalıkları olan çok sayıda Batılı genç (yani, hastalıklı bir biçimde "Beyaz" diye tabir edilen etnik kategoriye giren), Che Guevara ve Malcolm X tişörtleri giymekte veya kendi günlük yaşamlarıyla

son derece alakasız olmasına karşın Afrika'daki açlık ve AIDS meselelerine sempati duymaktadırlar. Bu, sırf anaakım kültürün hegemonyasına karşı, çatışma yoluyla özgürlük ve bireysellik talebinden ortaya çıkan isyankâr bir harekettir. Temsil ettikleri bu simgeler ve adil davalar, halk kültürünün benimseyeceği şekilde sunulmalı ve dikkat çekici hâle getirilmelidir. Ancak karşı-kültür dinamikleri ve anaakım kültürün ticari çıkar için bu simgeleri seçmesi, toplumsal adalet, sivil haklar ve yoksulluk karşıtı çabaları meşrulaştırmakta ve onlara fayda sağlamaktadır.

[8] Popüler kültür üretmede esas olan kültür ve medya çalışmaları konusunda, Müslüman devletler, örgütler ve bireyler zayıf bir bilince ve az ilgiye sahiptir. Buna karşın İsrail, dünya kamuoyunu kendi lehine çevirmede, medya ve popüler kültürün dinamiklerini kullanmada oldukça yeteneklidir. Bu ise, eğitsel ve mesleki kurumlardaki herhangi birisinin, bu bilgi ve hizmetlere kolayca erişebilmesi sayesinde olmaktadır. Mesela, 2008-2009 Gazze savaşı öncesi ve savaş esnasında İsrail, savaşı meşrulaştırmak, düşmanı karalamak ve dünyada empati yaratmak için, çok iyi planlanmış, organize edilmiş bir halkla ilişkiler kampanyası yürütmüştür. Aynı mesajı dünya medyasında da vermiş olması, İsrail'in iddialarını güçlendirerek gerçeği hapsetmiştir; öyle ki, farklı bir görüş mantıksız; bu "fikir birliği"ne aykırı herhangi bir görüş de kabul edilemez kılınmıştır.

[9] Müslümanlar, halk kültürüne katılarak, onun altyapısını, hareket gücünü ve tekniklerini kullanabilirler. Örneğin, yoga ve vejetaryenlik imgesi, olumsuz "şarkiyatçı" Hint kültürü imgesiyle ilintilendirilmekten çıkarak, çevrecilik, sağlık ve barış gibi ahlaki ideallerle uyuşan moda akımlardan birisine, 60'ların kültürel yapısına karşı bir isyan biçimine dönüşmüştür. Bu popüler birlik bir şekilde, Güneydoğu Asya halklarına karşı yürütülen ırkçılığın azalmasıyla ilişkilendirilmiştir. Benzer biçimde, Müslümanların da, tüm dünyadaki insanlarla ortak bir kimlik tanımı ve bağıntı yaratmak maksadıyla, etnik ve dinî kültürlerini yaygınlaştırmak için pazarlayacakları kültürel ürünler bulmaları gerekmektedir. Bunun doğrudan sonucu Müslümanların imajlarını iyileştirmeleri; dolaylı sonucu ise adalet ve ahlak davalarında destek kazanmaları olacaktır. Bunun gibi, Müslümanlara uygulanan ayrımcılık ve Ortadoğu'daki adaletsizlik sorunlarının çözümü -başta göstermelik yollarla da olsa- bütün dünya insanlarının, günlük yaşam şekilleri ve ahlaki kalıplarına entegre olmaktadır. Bu göstermelik bağlılık, kriz zamanında muazzam destek getirebilir; Güney Afrika'da olduğu gibi, Filistin'deki ırk ayrımcılığını önleyici ve bitirici bir araç işlevi görebilir.

[10] Allah (c.c.) Peygamberini (s.a.v.) Abese suresinde (80; 1-11) İslam'ı görmezden gelen, hatta ona savaş açan Mekke aristokrasinin inancını kazanma hususunda aşırı çaba sarf etmemesi yönünde uyarmıştır; hâlbuki ekonomik ve siyasi gücü elinde bulunduran seçkinleri kazanmak, İslam'ın geleceği açısından yoksulları kazanmaktan daha faydalı olabilirdi. Ancak Allah, ondan, kendisini samimi bir şekilde imanı arayan ve İslam'ın gerçek değerlerini benimseyen yoksullara adamasını emretmiştir:

عَبَسَ وَتَوَلَّى {١} أَن جَاءهُ الْأَعْمَى {٢} وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّى {٣} أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنفَعَهُ الذِّكْرَى {٤} أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَى {٥} فَأَنتَ لَهُ تَصَدَّى {٦} وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّى {٧} وَأَمَّا مَن جَاءكَ يَسْعَى {٨} وَهُوَ يَخْشَى {٩} فَأَنتَ عَنْهُ تَلَهَّى {١٠} كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ {١١}

Aynı şekilde, Kehf suresinde (18; 28), Mekke'nin önde gelenleri Peygamberden (s.a.v.) kendisini, etrafındaki yoksullardan ve kölelerden değil de -kendisine inanmaları karşılığında- onlardan saymasını istediklerinde Allah (c.c.), Peygamberine bu teklifi reddetmesini ve yoksulların yanında yer almasını emretti; zira yoksullar, her türlü "güç"ü gölgede bırakan *ahlak* ayrıcalığına sahiptiler. Tarih, burada olduğu üzere, gerçek gücün maddi olmadığını veya toplumsal ve siyasi seçkinlerin mülkiyetinde olmadığını kanıtlamaktadır. Bilakis o, ahlaki doğruyu (elinde) tutan imtiyazsız olana (yoksullara) ve mazluma aittir. İmtiyazsız olan çoğunluk, iman kanalıyla örgütlendiğinde, bu güç, ihtimaller dünyasından gerçekler dünyasına taşınmaktadır:

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا {٢٨}

[11] Sembollerin yapılanmasına başarılı bir örnek, *kefiye*dir; geçtiğimiz yıl ilerici-solcu kültür grupları tarafından seçilmiştir.

[12] Kuzey Amerika'da *stand-up* gösterilerini, 11 Eylül'den sonra artan bir şekilde maruz bırakıldıkları ayrımcılık, etnik ve dinî fişlemeyi anlatmada bir çeşit kültürel eleştiri biçimi olarak kullanmaya başlayan Müslüman topluluklar bulunmaktadır. Karşı-kültür üretiminde kullanılan başka bir sanat alanı

da, kuzey Amerika'daki yoksulların, marjinal *hip hop* kültürünün bir parçası olarak başlayan *rap*tir. Somali kökenli Kanadalı Kenan, tüm Kanadalılara hitap eden evrensel barış ve adalet mesajını sunarken, kendine özgü kültürel kimliği kullanabilmiş önde gelen Müslüman bir rap sanatçısıdır. Yahudilerin kuzey Amerika'daki anaakım kültürün içerisine duhulü ise, ayrıcalıklı Avrupalı bir geçmişten geliyor olmaları hasebiyle, daha ziyade yüksek kültür üzerinden olmuştur. İki savaş arasında ABD'ye gelen Yahudi göçmenler, Avrupa'dan getirdikleri sanat deneyimlerini, Batı toplumlarında yaygın, olumsuz Yahudi imajı ve ön yargılarını yenmelerini sağlayan, üstün başarı kazandıkları sanat ve medya sanayisine yatırmışlardır. Bundan farklı olarak sanat, popüler sanat alanında tarihî ve kültürel olarak önemli bir rol oynamaktan mahrum kalan Müslümanların, kamuoyundaki olumsuz imajlarını değiştirmelerine olanak tanır. Dahası, Müslümanlar "beyaz olmadıkları", üçüncü dünya ülkesinden geliyor olmaları ve ideolojik konumlarından dolayı, karşıkültüre katılım sağlamaya daha uygundurlar. Bu faktörler, marjinalleşmiş diğer gruplara ulaşmada etkin kültür araçları olabilir ve sonrasında, doğru kullanıldığı takdirde tüm toplumu etkileyebilir.

[13] Burada Aksa, bu yazının önceki bölümlerinde yer alan tartışmalar ışığında, her tür zulme karşı insanın evrensel ahlak mücadelesinin simgesi olarak kullanılmaktadır.

[14] Bazı seçkin Batı üniversitelerinde yer alan sanat tarihi bölümlerindeki "Aksa Kürsüsü", mimarideki "Kutsal Mekânları Koruma Kürsüsü", edebiyattaki "Mahmud Derviş" kürsüsü ve eleştiri kuramındaki "Edward Said Kürsüsü" buna örnek gösterilebilir; yine, Ortadoğu kültürü ve tarihine bağışlanan binalar, öğrenci tiyatrolarına sağlanan fonlar, ilerici ve sol eğilimli sanat programları sayılabilir. Bu tür bir yaklaşım, bilhassa, Batı'daki üniversiteler ile şu anda Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Suudi Arabistan'da şubeleri olan ve Ortadoğu'da kampüs kurmaya başlayan *Cornell*, *Princeton* ve *Sorbon* üniversiteleri gibi Batılı üniversitelerde uygulanabilmektedir. Bölümlerini genişletmek, farklı kesimlerden öğrenci çekmek, entelektüel tartışmalar başlatmak ve medyanın ilgisini çekmek isteyen üniversiteler, bu tür mali kaynak sağlama fırsatlarını sıcak karşılamaktadır. Bunun mukabilinde, bu programlardan ve olanaklardan yararlanan lisans öğrencileri mezun olduktan sonra, fon kaynaklarının siyasi oryantasyonuna yakın olan toplumun geniş bir kesimine katkıda bulunacaktır. Bu burslarla doktora sonrası araştırma pozisyonları ve kütüphane kaynaklarından faydalanan doktorasını bitirmiş öğrenciler, başka üniversitelerde öğretim üyesi olmaktadırlar. Bu dışa doğru açılım, bağışçıların araştırma ilgilerinin ve fikirlerinin yayılmasına, onların ahlaki, kültürel ve siyasi konumlarıyla tanışıklık, bağlılık ve özdeşleşim geliştirmesine yardımcı olmaktadır.

[15] Mesela Kanada'da yer alan "Kanada İslam Meclisi" ve "Montreal İslam Konseyi" gibi kurumlar gazetecilik, hukuk ve medya çalışmaları alanlarında burslar vermektedir. Bu alanlara camiamızda büyük ihtiyaç vardır ve neticede bunlar camianın bütününe fayda sağlayacaklardır. Verilen burslarla bu alanların önemine dikkat çekilmiş, üniversite eğitimini sürdüremeyen yetenekli öğrencilere maddi destek sağlanmış, cemaat işleri tanıtılarak bunların önemsenmesi sağlanmış olacaktır.

[16] Bu parlak tekniğin en öne çıkan örneği, İslam mimarisinde verilen prestijli Ağa Han ödülüdür. Yarım milyon dolarlık ödül ve Harvard Üniversitesi ile Boston Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'ndeki İslam Mimarisi kürsüsüne verilen bir o kadar fonla, her yerden akademisyen, kendi üniversitelerinde bu konu üzerine çalışmalar üretmek için rekabet ediyor; dünyanın her yerinden öğrenciler bu programa katılmak için birbiriyle yarışıyor. Ağa Han, sanat ve mimari üzerinden dikkatleri İslam'a çekmek, dünyanın her yanından Müslüman veya gayrimüslim beyin gücünün, bu konulara katkıda bulunmasını sağlamak için dünyanın önde gelen bu kurumlarının gelişmiş altyapısını ve itibarlı adını kullanmıştır.

[17] Müslüman camiada, Müslümanların işgal ve zulme karşı davalarını dillendirmede entelektüel söylemler geliştirebilmiş Edward Said hariç dünyaca tanınmış hiçbir âlim yoktur. Bu, kısmen Müslümanların maddi ve mali nedenlerle, tıp ve mühendislik gibi uygulamalı bilimlere yatırım yapmış olmalarına atfedilebilir. Bu durum, Müslümanların haksızlığa karşı mücadelede, entelektüel anlamda başı çekmiyor oluşunun nedeni olabilir.

The Role of International Community on the Protection of Al-Aqsa Universal Moral Framework for Global Activism

Essam Hallak
Counselor of Islamic Community to CBC, Canada

Introduction

There is golden rule in Muslim Jurisprudence which states that "Judging an issue is predicated on its conceptual characterization". In other words, getting the right answer to a particular problem is conditioned upon asking the right question. Therefore, before delving into the subject of this paper, it is incumbent upon us to question the question itself and, if necessary, to reframe it in a way that suits its purpose. The problem of finding a "solution" for Al-Aqsa through the role of international community requires us to reexamine the problem from a global perspective rather than from geographically-local, religiously-specific, and conceptually-parochial ones. Answers to this question within the wider political, cultural, and practical contexts dictate the following realities: First, the "international community" is comprised of individual nations -a minority of Muslim nations and a majority of non-Muslim nations. Each of the non-Muslim nations is comprised of Muslim minorities and a non-Muslim majority. In both cases Muslims are minority within larger contexts. These dualities and their internal (national) and external (international) dynamics, determine different outlook and approaches to Al-Aqsa issue. Second, the previous distinctions lead us to questioning the nature of the Al-Aqsa issue, whether it is in essence local problem of international significance or an international issue of local specificity. Finally, there are issues of strategy and efficacy in arriving at the goal of protecting Al-Aqsa -whether through direct and short-term or contextual and long-term approaches. The paper will look at these points within the political, cultural, and economic frameworks of Western countries due to their influence on Al-Aqsa issue. It takes Canada as an example of different parameters surrounding Al-Aqsa protection locally and internationally.

Reframing

Posing the question of Al-Aqsa within the wrong context and basing it on wrong foundations not only hamper arriving at effective solutions, but also lead to paralyzing frustration, activism burn-out, and eventual failure. It is no wonder, then, that rallying around Al-Aqsa has been an instrument of political exploitation by many regimes –as a means of diversion from local problems and fundamental questions. Manipulation has taken a huge toll on the health and ability of the *ummah* to save Al-Aqsa, i.e., the mosque itself. In spite of the existence of direct actions to protect Al-Aqsa, these measures are unsubstantial and provisional. Rather, this paper argues that separating Al-Aqsa issue from its wider human moral context is the problem and obstructs efforts in a direct and speedy rescue.

It is important to point out that when Jerusalem was occupied by the Crusaders, Imam Al-Ghazali dedicated none of his writing, polemical or constructive, to the suffering of Al-Aqsa. Rather, through his piercing vision he focused on the wider context within which the Al-Aqsa problem can be naturally and effectively resolved. Namely, he contextualized Al-Aqsa as an issue of divine values which find their worldly enactment through human agency. Therefore, the laws which govern human nature –good and evil– were the subject of his attention. After all, Al-Aqsa was a stark example of oppression committed by humans. The most radical, foundational, and effective solutions for saving Al-Aqsa was cultivating justice and peace –within and without– the individual and society. This process allows man to undertake the responsibility for action and stand against internal and external oppression. Simply put, Al-Aqsa cannot be saved unless the human being him/herself is liberated. Al-Aqsa, thus, stands as a measure of our humanity. Thus, the relationship between Muslims and non- is inextricably intertwined because Al-Aqsa is not a Muslim issue alone –it is an issue of all humankind. Not only because the holy land concerns as such all Abrahamic religions, but also because how it is a human, moral, and consequently a global issue. In this light, Al Aqsa is the symbol and beginning of all forms of liberation of man, society, and land since its situation is symptomatic of the ability of some to occupy and oppress and the susceptibility of others to be victimized and colonized.

In the Nocturnal Journey, the Prophet (pbuh.) went from Mecca to Jerusalem, where he led in prayer all prophets of humanity. This event bears witness to the moral universality of Al-Aqsa issue for Muslims and the spiritual, social, and spatial inclusivity and temporal finality of their religion. Simultaneously, the Night Journey validates and gives credence to the preexisting Jewish and Christian religions and their stake in the Holy Land on the basis of respect and peaceful coexistence. Protection of Al-Aqsa comes from defusing the intermixing of religious spirituality and political ideology through the

espousal of a universal human approach over the tendency to give a narrow, exclusively-religious version of the debate.[1]

Despite the inclusive nature of Islam, Muslim religious discourse outside the Muslim community has the potential of alienating the majority of the world. The general outside unawareness of Islam's inclusiveness can throw non-Muslims into apathy about the seeming "irrationality" and the "dogmatic" nature of this debate. One should not misconstrue these issues of inclusivity and perceptions from non-Muslims to suggest that Muslims sacrifice their religion for the lowest common denominator with others. Rather, the idea is to share the highest common denominator, which stems from the human and universal core of their religion.

Indeed, Al-Aqsa's predicament was caused by inhumane colonialism and spiritual intolerance aiming at erasing the religious and cultural identity of oppressed people under occupation. The shift in the predicament's loci from Muslim to colonialism allows the issue to open up to others lending it their support. The Zionist occupation has been effective in reframing the inhumane colonization in universal, humanist terms of victimhood, thus appealing to the human sentiment of people outside its boundaries.[2] Accordingly, Muslims need universal and moral humanist approaches to win support for Al-Aqsa. There are two main obstacles which highlight the need for Muslims to universalize the issue of Al Aqsa: One, the Western bias towards Israel based on Christianity's Jewish roots; and two, a shared history as colonizers. Both of these obstacles prevents the West's condemnation of Israel as "one's own". It is through a universal human perspective to the Al-Aqsa issue that Muslims can overcome their mischaracterization by others as "outsider," constantly "clashing" with Western civilization.

Yet, contrary to these realities, Al-Aqsa has been transformed by Muslims and non-Muslims alike from a human issue in its widest moral and spiritual framework, to narrow ethno-religious contexts (i.e., Muslim-Jewish or Arab-Israeli) or narrowly localized to relegate all responsibility to the Palestinians or to the residents of Jerusalem. These narrow foci only highlight the deterioration of our humanity. Particularization and marginalization are the main threats to Al-Aqsa as it alienates its predicament from the rest of the world.

Reconstituting the issue of Al-Aqsa in its moral universality as a matter of right for justice and equality is the only means to engage the global community beyond the parochial political or religious interests of different contesting parties around this issue. With that, Al-Aqsa can become means for restoring the moral order of humanity in which all have stakes away from political ideologies driven by economics or religious identities stirred by nationalism.[3] We should not forget that the plight of Al-Aqsa –a result of imperialism, colonialism, and nationalism– is rooted in modernity's instrumental

rationality and anthropocentric morality, which in turn is oftentimes hidden under the guise of religion to justify injustices and discrimination against other fellow humans.[4] Therefore, Al-Aqsa for Muslims is a religious issue mainly as an enterprise for reclaiming the objective transcendental morality in its universal imperative. Indeed, the most important contribution Muslims can do to saving Al-Aqsa is taking advantage of their historical and cultural position outside the modern paradigm to critique modernity in order to restore transcendental morality in which all can participate.

The ability of Muslims to produce an alternative worldview molded in a persuasive discourse palatable to current humanity and to set themselves as concrete examples of its embodiment in all aspects of life is the ultimate way to win the hearts and minds of humanity for the support of Al-Aqsa. Even though humanism is, itself, a reductive modernist paradigm, the diversity of world beliefs necessitates such common denominator –at the very least, at a practical level for the purpose of inclusivity and universality. Through this neutral discourse all can participate as equals and as winners without polarization by or contestation over any form of identity, ideology, or affiliation. However, for Muslims to be effective, their humanism needs to be grounded in transcendental morality to go beyond the limitations and dynamics of the material world and perform its transformative role. It is important to remember that while Al-Aqsa is a central issue for Muslims; its fate is tied to global consciousness coming to grips with the total issue of Palestine as the most flagrant example of colonial tyranny. The protection of the sacredness of human soul and its dignity which is universally equal beyond a local or cultural identity is paramount over all sacred places which are mere loci for the exultation of the human soul in its connection with the Divine. The substantive issue at stake is justice in its universal inclusiveness then come next humans who carry out this justice or fail it before the importance of place in the third degree. Based on this categorization, Al-Aqsa occupation and desecration is not the struggle of Muslims alone since it belongs to all people of the world who are fighting a global battle against colonialism, exploitation, and oppression. This makes isolating Al-Aqsa from its global context a morally-problematic and practically-damaging proposition. Al-Aqsa predicament is not separate from the host of political, economic, and cultural issues including capitalism, globalization, racism, nationalism, and modernity and their tools of ideological hegemony, social engineering, economic exploitation, and political apartheid. Many people who rally against these issues both in the "third" and the "first "world countries have commonality with Al-Aqsa issue. This broad view of the Al-Aqsa cause can give impetus to its saving through sharing resources and striving towards a common goal.

Muslims' recent experience in Palestine tells us that multitude and force could not end this brutal and relentless colonization. Nor the solution can be lobbying and collaborating

with imperialist centers of power which created and perpetuated this problem in the first place. Both represent shortcuts which do not produce a lasting solution or contribute to eventual world peace. While all laws preserve the right of the oppressed to defend themselves and free their land, the inability to do so until now in Palestine indicates moral flaw of different kinds at all sides of the issue, oppressed, oppressors, and apathetic spectators. It is only by addressing Al-Aqsa issue as moral problem of different facets that these parties can come to a just solution and that the global community will find the justification to engage beyond divisive and parochial loyalties.

Our helplessness and submission, frustration and anger, emotional outbursts and violence are the results of an inability to find common language to communicate and convince the other in universally intelligible, and peaceful means. If Muslims contribute to that by reframing the discourse around Al-Aqsa to appeal universally to fair-minded people around the world, they would be able to break through the wall of silence and apathy as well as the apartheid wall in Palestine. With that, occupation and oppression and the costly aboriginals' resistance would be needless. While without this approach we have seen how the Palestinian issue, over the past 60 years has become an international issue with no mutual understanding –namely a catalyst for hate and anger which led to 9/11 and other terrorist attacks. This unprecedented centrality of the Palestinian issue in world politics calls upon the world –Muslims included– to universalize, moralize, and humanize the discourse so the whole world can participate in it without polarization.

Muslims in particular need to utilize this centrality for their advantage rather than making it a liability on their image. They need to utilize it to address universal grievances Muslims and others have without deflecting its specificity and importance. This universality is significant because the apathy of the world about the Al-Aqsa is based on narrowly perceiving the issue as mere religious enmity between Jews and Muslims. As such, it is seen as private and irrational struggle.[5] The remedy of that and the way to engage the world is to give moral, universal, and rational ground for this struggle to allow understanding, empathy, and support. Otherwise, insisting on the religious nature of the debate on an international level allows the portrayal of Muslims by their opponents as religious fanatics who do not want to share their holy places with others. Therefore, the relevance of Al-Aqsa cause to global justice and protection of human rights, security, and peace must be highlighted in order to gain the world support. It is in the interest of the occupier to restrict the real scope and meaning of this struggle as to make it religious, local, and internal issue so it escapes the attention of the world. In response to that, it is of interest of the occupied to humanize and globalize the issue in order to mount enough international pressure to stop the aggressor's practices. The strategy used to justify occupation is depicting the Al-Aqsa issue as struggle between minority Jews striving for

freedom of worship at a place contested on bases of pure religious hate by billion and a half Muslim worldwide. Refuting this false characterization requires asserting the core issue of immoral occupation and the need for universal justice beyond any identities. With that, the whole world can participate in institutional boycotting and divestment of the occupation constitute moral and political condemnation to bring through effective and peaceful tools an end to the apartheid system in Palestine.

Certainly, on global level, it is of the interest of Al-Aqsa that it is not reduced to mere private Muslim symbol stripped out of its universal and moral relevance to all humanity. This is because in the absence of Muslim effective political power and else to save Al-Aqsa, peaceful resistance is the optimal option. This peaceful struggle, however, can only be effective when it can gather massive support on global level rather than futilely being that of few people. Simultaneously, massive public support can only be secured through universally inclusive moral discourse of rights and justice. Therefore, working on global level for Al-Aqsa necessitates expanding the network of communication through inclusive discourse appealing to common human morality away from culturally-specific references. Such appeal would engage the whole world in moral and material pressure which will end oppression like it did with the apartheid of South Africa. It will assert legitimacy, neutralize extremism, and convince skeptics about the moral debate surrounding Al-Aqsa. It will explain the issue by differentiating the occupier and the occupied, the oppressor and the oppressed, and the perpetrator and the victim. This discourse appeals and can win rather alienate all fair-minded people around the world. It supports free Jewish voices inside Palestine and internationally rescuing their religious and cultural heritage from abuse by Zionist colonial ideology. It will also break the taboos about criticizing Israeli occupation based on the same grounds through which Israel garners this immunity, i.e. historical discrimination and the Holocaust against innocents. When Al-Aqsa is perceived through a universal moral discourse, it becomes an emblem of struggle for equality, justice, and freedom with which grassroots organizations naturally identify, and will thus, create a critical mass capable of affecting change in the political decision making circles. Rather that being remembered only by Muslims and upon violations and attacks, Al-Aqsa as a universal symbol for strife for justice becomes the concern of everyone. Al-Aqsa moves from signifying merely its own oppression, to representing the plight of occupied Jerusalem, colonized Palestine, and injustice against people around the world. As such, violating Al-Aqsa becomes a breach of everyone's own humanity and neglecting it a disregard of everyone's own morality. While being nationally or religiously private, relegated to the custody of states officials, and subjected to political bedding and identity rivalry, Al-Aqsa would be deprived from global support. Alternatively, the solution is promoting a pluralistic discourse of inclusion for peace and justice. This discourse

advocates working as equals and copartners regardless of the participants' backgrounds. It is also based on common human values which for Muslims stem ultimately from the universal ethics of Islam. Indeed, Muslims' moral responsibility concerning Al-Aqsa stems from their moral commitment towards humanity, not the opposite. Therefore, Al-Aqsa will not be freed unless we realize our moral universality and give it prominence over our narrow practical goals. This cannot be done alone and without cooperation among all humanity based on shared morality to realize universal justice and peace. Thus, Al-Aqsa becomes an opportunity for sharing common humanity where the moral and the political come together rather than being mutually exclusive.

Counter-culture

Considering the iconic statement of the famous Canadian communication theorist Marshall McLuhan "the medium is the message," we conclude that the cause can be of no consequence if the means of communicating (i.e., characterization and formulation of the argument) is faulty. Accordingly, reframing Al-Aqsa as universal moral issue equals global support. The question, then, is: how can everyone support a just issue in spite of the "fallen" nature of humanity? It is important to note that regardless of a given human being's personal flaws, s/he innately identifies with the good and the just. Also, the bases of human sympathy on social and psychological levels are feeling of identification, reciprocity, and vulnerability to conditions similar to what others live. This sympathy simply vanishes when we build boundaries to demarcate our difference and distinction from "others" With construction of "otherness", rather than asserting human and moral universality, identification, reciprocity, and sharing give place to justifications of neglect, hostility, or oppression of the "other". Utilizing these human dynamics while employing the morally-universal message of Al-Aqsa allows accessing the apathetic mainstreaming through the gate of "counter culture" and can garner global support for this cause. Also, appealing to human individualist tendency of opposing different forms of mass domination which curtail freedom of choice aligns people from all backgrounds naturally with the oppressed and the underprivileged. Historically, fiercely opposed ideas could be incorporated into the fold of mainstream culture utilizing this individualistic and empathic tendency to humanly moral causes. A recent example of this is Rap music, which started in the late seventies as marginal protesting art for oppressed black people in the United States before being adopted, co-opted, and popularized by mainstream culture, even though for material reasons, to become part of the world-wide culture in the past 30 years. Another example of the working of counter-culture is the gay-rights movement which started marginalized and opposed in the late sixties before becoming mainstream after having espoused human universal discourse of rights, justice, and equality in the advocacy of its cause. Other

example is the civil rights movement which started in the fifties when blacks were severely discriminated against, whose success is manifest by the current president of the United States. Other examples include "leftist" ideas, which after the fall of the much-maligned Soviet Union, became popular within the capitalist world. The most prominent example is the struggle of the Jews against anti-Semitic sentiment which was rampant in the West. With effective counter-culture techniques Jews transformed from marginalized minority into influential and acknowledged group in the world, an impressive feat when one takes into account the size of its population. In all these examples, a counter-culture movement of marginalized and disadvantaged groups was able to become mainstream and get global support of individuals and institutions. Similarly, Al-Aqsa which as marginal issue for many can become mainstream if it espouses universal moral discourse. Israeli propaganda, occupying naturally the mainstream position of power, situates Al-Aqsa cause naturally in the domain of counter-culture with its agenda of universal human rights, equality, and justice. With that come the potential of growth, success in reclaiming human morality, and ending the system of oppression. For this to happen, Al-Aqsa must be transformed into universal symbol and value for individual and collective identification and relevance. With the mass support of the cause, it will gain the political efficacy needed to stop the atrocity of occupation. The practical steps for generating this counter-culture movement based on universal discourse will be discussed later in this paper.

Another dynamic of counter-culture that can be utilized in the Al Aqsa cause is positive self-image. No one –even oppressors– perceives him/her self as a wrong-doer since the human being has natural tendency to associate with goodness and rights. Accordingly, Israel justifies its occupation on direct and indirect claims of victimhood. Also, few people would associate themselves with a universally moral issue if it is culturally-specific and out of their individual interests and social lifestyle. Shifting the discourse on Al-Aqsa from the culturally-specific religious to the universally-inclusive moral domain provides even playing field on which the oppressor and the oppressed can be judged independent of the religious politics of identity which create rationalization for oppressing the "other".[6] Combining the principle of "positive self-image" with that of "priority of self-interest" at the backdrop of universal discourse, providing even playing field from making sound moral judgments, produces fair choices which fall often within the circle of counter-culture. For instance, environmentalism, which lies in the core of universal human morality and responsibility stayed as counter-culture at the margin of mainstream society until it reformulated its message to be culturally global and universally personal and offered affordable alternatives attractive to the personal and social lifestyles of the people at the center of global cultural production and dissemination. These people have sufficient margin of freedom and wealth to make such moral choices based on

positive self-assumption, while poor people preoccupied with their daily struggle do not. Based on this impetus from the center of cultural power such moral position becomes generalized cultural phenomenon adapted by people around the globe.[7] When Al-Aqsa can be developed into a universal icon corresponding with the human strife for justice and when it becomes part of a personal lifestyle for people around the world based on self-interested motivation, then we can overcome moral and political apathy as well as the need for altruism to support the Al-Aqsa cause. For this to be achieved, the image of Al-Aqsa must be reconstructed as a human moral symbol and circulated as an international brand of justice through which humanity can participate in context of popular culture. At this point, Al-Aqsa can have enough support to be saved. For that, Muslims at the forefront of responsibility need to be active generating in popular culture. This requires ability, integrity, and excellence.[8]

Targeting mainstream culture is costly and futile due to its saturation with sentiments antagonistic to Muslims and favorable to Israel –both of which are attributable to Zionist media influence and effective propaganda. Therefore, for practical and principled reasons Muslims must participate in counter-culture with which they share moral message of peace and justice. Whereas Israel identifies itself with mainstream colonial Europe and imperialist United States, many people in these regions and around the world define themselves against these identities and with counter-culture. Muslims can utilize the power of counter-culture to advance their cause for protection of Al-Aqsa and justice and peace in the Middle East.[9] Muslims can exploit positive cultural reference from their civilization already established in the Western psyche to enter to mainstream culture through the gate of counter-culture. Example of this is Muslim mysticism, Muslim classical literary and philosophical works, and Muslim visual art and music. These cultural tools allow for democratization and popularization of Muslim culture in mainstream and with that wining people to our just causes. Muslims can also utilize the ideological shift to the left within capitalist societies after the end of the cold war to advocate Al-Aqsa issue among anti-capitalist and anti-war groups which are naturally supportive of social and political justice. These groups are gradually becoming mainstream with increased polarization of capitalist power and disenfranchisement of large population inside and outside the Western world.

Applications of Counter-culture

Since colonial oppression is commonly associated with centers of economic and political power, seeking solutions form these power center not only is futile, but also counterproductive as it engenders their control. Consequently, the oppressed and the marginal must join together in order to develop alternative power centers founded in moral

integrity.[10] The first steps to developing counter-culture movement for saving Al-Aqsa is creating a universal and moral platform allows the participation of all individuals and groups of different affiliations and integrate this cause into natural everyday associations, concerns, and activities. This platform depicts the moral discourse as part of the human struggle of the oppressed for preserving their freedoms, rights, and local cultures against injustices. This involves cultural production and dissemination of identities and symbols to signify this discourse and allow identifying and association around this cause.[11] This process of cultural production and dissemination involves chiefly using art (literary, visual, performance, and music), which is the main venue for cultural formation within Western societies in particular vis-à-vis other identity molding forces such as religion, ethnic, and territorial identity elsewhere in the world. Arts and artists, particularly in the West, are defined by their marginality as an avant-garde, championing progressive and moral causes from the edge of society.[12] This marginality corresponds with counter-culture and progressive moral and political positions to which Al-Aqsa cause belongs within Western culture. While artists naturally located within the domain of counter-culture, their natural area of influence is mainstream society. By virtue of their identity, they function as catalyst for radicalizing and liberating the conservative and inert mainstream culture. Art community by virtue of its profession has natural access to the media by virtue of their medium of expression which can be utilized for advocating Muslims' causes such as Al-Aqsa. Therefore, Muslims need to win, support, and participate in the art community and utilize their wide accessibility, moral integrity, and cultural authority among mainstream society to advocate Al-Aqsa issue. The so far limited ability of Muslim to participate in cultural production through art is due to negative view of art, lack historical background in Western arts, and general disinterest which greatly disadvantage Muslims in presenting and propagating their causes.[13]

Another underutilized sphere of influence for creation and propagation of information, identities, and symbols that can rally the world community around Al-Aqsa cause, is academia. In addition to art community and its moral, progressive, and effective role, academia is the second most free-minded, innovative, and productive medium of cultural influence in the West in particular. The open, well-informed, and inquisitive-mindedness of the academic environment, as well as its relative independence from the state, in addition to the sacredness of academic freedom make universities the most receptive and fertile environment to popularize Al-Aqsa cause. Also, the young population of academic institutions, their idealism, energy, and non-conventional thinking allow for breaking away from mainstream prejudices, negativity, or negligence about Al-Aqsa cause. Moreover, out of university population and its liberal environment comes generation of professionals in all walks of life. If they well informed about the Al-Aqsa issue,

they would help spread awareness in mainstream culture about this cause. Therefore, it has been relatively difficult for Zionist propaganda to gain much ground on Western campuses, which has been worrisome to many pro-Israeli groups. Indeed, campuses, along with media, have been the most contested domains of influence concerning the Palestinian struggle, namely due to acute perception of their valuable role in leading the whole society. Therefore, practical measures to utilize this cultural medium to serve the Al-Aqsa cause can be through supporting progressive students' groups who support the Al-Aqsa cause directly and indirectly.

Another possibility for supporting the Aqsa cause through academia is funding visiting professorship opportunity from Muslim countries to allow for contact with Western audience and remove misconception about Muslim and human just issues. Another way is endowing chairs and programs in strategic fields for developing critical political and social knowledge conducive to helping Al-Aqsa cause. Such fields are cultural studies (including critical theory, communication theory, and post-colonial studies), sociology, law, journalism, media, arts (plastic, visual, and performative), political science, and post-oriental Islamic studies.[14] It is also crucial to endow scholarships, awards, and prizes at respected universities in these fields with focus on topics which serve Al-Aqsa cause in order to create about it academic literature with high epistemic authority.[15] This literature circulates around the world through journals and electronic sources to create general knowledge and facts supportive directly and indirectly of Al-Aqsa cause. Funding and creating incentives for learning about and producing knowledge in particular areas allow also harnessing the intellectual power of numerous bright minds within and without the Muslim community around the world to contribute to Al-Aqsa cause. These scholarship and positions in spite of their modest cost and limited number can create wide scale competition among applicants and thus, produce favorable global intellectual trends and interest around their areas outside these endowing institutions.[16] This approach also utilizes already existing infrastructure of good repute to advance an external cause. Interest in knowledge and funding academic and cultural institutions is highly regarded act in Western society and, thus, an important medium to correct a lot of misconceptions around Muslims and their causes. It also, encourages both universities to accept Muslims to enroll in higher education which improves the status of the Muslim community both in the West and internationally and improves its chances in leading the Western societies in a moral political, economic, and social ways. Muslims need also to take advantage of critical discourses within academia such as post-structuralism, post-colonialism, post-orientalism to produce literature which provides alternative points of view to that of the mainstream political and economic establishment. These discourses are important to create ideas to support the Al-Aqsa cause. Within this context, it is important to note

that despite of the plight of many Muslim nations in particular under oppression and occupation, Muslims contribution to the international liberation discourse has been decimal. Therefore, Muslims have had little ability to articulate their case intellectually and convince others of it. This makes it necessary for Muslims to do studies in these fields and develop such abilities.[17] A similar approach is creating think-tanks in the West, where scholars from all over the world come together to conduct research on Al-Aqsa and other Muslim interests. These think-tanks represent credible and authoritative sources for academics, politicians, and media to cite and report from on important Muslim issues.

General Strategies and Positions

The solution for Al-Aqsa is necessarily global. It inextricably involves the world because there are different ethno-religious groups, economic interests, and political parties entangled in this issue. As such, Israeli occupation and Zionist ideology are global problems too as they perform on behalf of global imperialism a model experiment of control and subjugation of the aboriginal Palestinians. The techniques of this experiment are developed currently in Palestine to be employable globally in the future to subdue any dissent to imperialist exploitation and control. Only within this context, the immense support of Israeli apartheid system by imperial and colonial powers can be understood. Therefore, as these forces concur and cooperate, Muslims should not react to any provocation on parochial grounds which can divide and alienate others from participation in the universal moral strife for freedom and justice for Al-Aqsa cause. Muslims must also not contrast or prioritize any part of their identities as to lose their shared humanity which allows them to connect and win other in their strife for justice. Their position inside, outside, and across any identity allows them to be the bridge which connects all humanity in its quest for justice. Also, the oppressed must not rely on their victim status to implore sympathy and support. Such attitude comes with large price of enduring harm, risking surrender, and failing to participate in the collective strife of the oppressed. Muslims are also ineffective and can be manipulated and exploited by power holders when acting dividedly or spontaneously in emotional outbursts. Rather, they must espouse constructive and strategic actions with the broadest and most inclusive and organized framework to achieve lasting results. Protecting Al-Aqsas lies in the unity and sustainability of action which are intertwined and stem from sharing universal value in the human being. Therefore, the fate of Al-Aqsa is contingent on global solidarity to protect the Palestinians based on universal and moral right of equality among all humanity. Muslims have been getting little sympathy from the world for their sufferings after 9/11 which oppressing Al-Aqsa as collective symbol of Muslims suffering was mainly a reason for its instigation. Therefore, Muslims need to take the opportunity to call for universal means for sharing

the pain of all by all people around the globe without need to translation feelings through cultural references. This inclusiveness and equalization of all suffering allow all people to join in the strife against oppression wherever exists.

The moral problem of Al-Aqsa is made into political problem which cannot have political solution with continuous Israeli colonial practices and the complicity of the international system. The solution cannot come from Western regimes which created the problem or Muslims regimes which subsist politically on it. They are entrenched in the global power system and thus, weak, indifferent, or complicit in the condition of Al-Aqsa. It is also futile to wait for the reformation of Muslim political regimes to save Al-Aqsa since what involves both is the same: reclaiming humanity in the mankind. These regimes will be reformed at the same time Al-Aqsa is saved rather than being contingent on their reform. Al-Aqsa will be freed when Muslim regimes are freed of themselves or liberated by their people. Therefore working for Al-Aqsa must be independent of governments, while working for human freedom is working for Al-Aqsa itself. Thus, the solution for Al-Aqsa lies in civil society which transcends individuals' fragmentation and apathy and governments' inaptness and complicity. It involves working on grassroots level because people at this level have no conflicting interests. Such conflict arises through vertical hierarchy and conflict between people and government inside or outside their countries. Through morally and universally inclusive discourse, grassroots organization around the world can communicate using the same language and sharing the same currency of success. This can lead to synergy of world-wide humanity can affect lasting change on our human condition. Collaborating, sharing and exchange need loose organization and effective networking possible through global electronic means of communication. The material of this struggle is information and its tools are the means of communication and dissemination of this information. The unity of principles corresponds to the unity of action which is achieved through effective communication and distribution of the one message of humanity around the world. As such, the issue ceases to be narrowly the fate of Jerusalem as united or divided city or one or two state solution for the Palestinian government. Rather, it is fundamentally human and universally moral in nature. This unity grants the power to protect the rights of all humans which means protecting Al-Aqsa as represented in universal moral value associated with all human beings. With the human being at the center there is no priority of one cause over the other, while all causes are simultaneously achievable. Not drawing territorial, ethnic, or religious lines or isolating each problem from its global context force us to use our shared human currency and lend oppressed mankind the power to alleviate all suffering.

Broader moral and human discourse allows us to integrate, reach, and affect others. Minority thinking is mere identity construction by Muslims more so than isolation

imposed by the oppressors. In spite of our different identities and sub-identities they must not forms obstacles for sharing our humanity since it is the means to remove conflicts and cooperate on peace. Muslims must not define themselves by their differences but by their ability to share these different identities under common human identity and value. Through building common humanity and social investment in others, the causes Al-Aqsa will cease to be Muslims' alone and this will be the key to its freedom. The specific exists in dialectic with the universal where there is no conflict among them, priority of one over the other, or mutual exclusion. Therefore, building consensus and universal coalition against oppression of all kinds and in all places is a premise to shared humanity where our humanity and ability to face ourselves morally hinges on supporting all just causes such as Al-Aqsa and total rejection of occupation and racism against any people, culture, or religions. This discourse disarms Zionism propaganda which depicts itself as strife of victim people for political entity which ends their historical abuse, though at the expense of through ethnic cleansing, occupation, and brutalization of innocent people. It also dispels the fallacy that Al-Aqsa is a religious struggle between Jews and Muslims and put it in the right context as struggle for human rights. Therefore, Muslims need to cease arguing their case for Al-Aqsa on the international stage from religious perspective which espouses the superiority and inclusively of Islam which imply subsuming or canceling the other. This approach undermines our position and prevents others from helping Al-Aqsa cause. Muslims can react to the plight of Al-Aqsa by sharing an identity more essential than their spiritual, social, and cultural affiliation. Therefore, in order to advance their moral status and integration with others in effective strife in supporting Al-Aqsa cause, they need to participate in an identity common to all and share sympathy and care with all.

Conclusion

It is important to note that there is no magical or silver bullet solution for Al-Aqsa while simultaneously bandage solutions do not last. Rather, protecting and maintaining Al-Aqsa involves preserving not only the Palestinians who live around it, frequent it, and defend it, but also all humanity and its moral and just causes. Before Al-Aqsa was rebuilt during the early Muslim era, moral humanity had to be rebuilt in those who laid down its foundations and erected its walls and in the world around them. Therefore, it lasted until today. When Al-Aqsa fell under occupation it was humanity which fell in the oppressor and crushed in the oppressed. Protecting just humanity in mankind is precondition for protecting Al-Aqsa. Enactment of humanity and morality in space and time is what creates the holiness of place and sacredness history. By ignoring the main problem which allowed Al-Aqsa to fall under occupation, i.e., the destruction of basic humanity and morality within the oppressor and victimization of the humanity of the weak, Al-Aqsa will stay

threatened by destruction. It is said in *fiqh*, that "Any matter without which an obligation cannot be completed becomes an obligation in and of itself". Therefore, going back to the root of the problem and instilling in humanity a sense of morality and justice which is lost is a must for Al-Aqsa be saved. Muslims, as the guardians of Al-Aqsa, cannot rely on the West or the international community to come to Al-Aqsa's rescue without leading humanity themselves through a message of universal morality.

It is partly our failing of humanity and our attitude of passivity through which we expect nothing of ourselves, but much of others that Al-Aqsa is oppressed. We even expect the same humanity deprive people who gave Al-Aqsa away to restore it for us. While in reality, the task of restoring Al-Aqsa is of those who honor humanity and justice around the world. Muslims need to be at the forefront of those and shoulder the responsibility of ending all forms of oppression and reclaiming humanity on universal scale. Then Al-Aqsa will be reclaimed. In a *hadith*, the Prophet (pbuh) called for helping both the oppressed and the oppressor. The way he suggested that is by alleviating the suffering of the oppressed and preventing the oppressor for aggression. Thus, restoring the humanity cannot be, but universally and inclusive of both. Al-Aqsa and the Nocturnal Journey to Jerusalem and then to heaven denote universal values for all humanity. Al-Aqsa will not be saved unless these universal values are saved within all humanity

Endnotes

[1] The problem of Al-Aqsa and the occupation of Palestine arose from the implementation of Zionism –an ideology that exploits Judaism and instigates Christian fundamentalism as means to further a Chauvinistic colonial enterprise.

[2] Israel selectively uses different discourses to appeal to different religious and secular groups. On the one hand, it uses the European-made Holocaust to illogically justify occupying and oppressing innocent people in the Middle East and to garner immunity against criticism of its colonial practices. On the other hand, it uses a religious discourse to gain the support of radical Christian groups. For instance, there are sizable Zionist Christian Protestant groups in the United States, which support Israel's colonial enterprise in Palestine and are antagonistic to Muslims, Arabs, and Palestinians.

[3] Zionism is an example of religious fanaticism supported by imperialist economic interests and by nationalist identity worship.

[4] Zionism is entrenched in all these aspects of modernity where instrumental rationality justifies a racist ideology in the service of interests of economic elite. These interests are realized through colonial techniques of power and domination. Zionism is a product of modernity, which is founded on anthropocentricism, nationalism, and materialism. As modernity transformed metaphysics into corporeal existence, "Heavenly Jerusalem" became a colonial enterprise fuelled by supremacist national identity of Zionism. Originally, Cartesian metaphysics separated God from the world. It achieved this through the rationalization of God, thus making reason the absolute judge of Reality (i.e., God) and the means to know ourselves. The premise of the *cogito* "I think, therefore I am" is that man is the subject of knowledge and that there is no knowledge beyond the intellectual. As such, God is alienated from this human-based epistemology. For Muslims, who believe in the unseen, God is beyond reason and is not contingent on our consciousness. He is unintelligible but his attributes are logically-deducible. Therefore, for Muslims, human rationality is not the sole means to define their morality –ultimately, human beings are not rational creatures, but rather are rationalizing creatures. Therefore, reason must be aided by correct divine revelation to assure the validity of moral judgments and for understanding objective Divine decrees in human society and the laws in the universe. Muslims acknowledge a wider epistemology which encompasses the rational, the spiritual, the phenomenological, and the metaphysical.

[5] For instance, addressing the issue of Al-Aqsa as an Islamic *waqf* is not relevant to Canadians as the mere concept of "religious endowment" lies outside their conceptual and historical frameworks of reference. Therefore, formulating our arguments to be understood by the world community is crucial to helping the cause.

[6] Within what is usually termed "colonial" West, there are many organizations which can potentially advocate the Al-Aqsa cause based on its locally-specific and/or moral-universal platform. For instance, whereas the French colonized Québec and abused the aboriginal people, they have moral sensitivity towards colonialism based on their centuries-long collective experience as British colonial subjects. Therefore, Quebecers have considerable sympathy with the Palestinian issue based on their shared experiences of colonization and oppression. Another example is leftist anti-capitalism grassroots groups. Despite living in the affluent West, there are considerable class divisions in society which create different political ideologies. Some of these ideologies associate themselves with the oppressed and the abuse of the third world people. These disenfranchised groups can be very supportive of the Al-Aqsa cause if put within a secular, moral, and universalist context.

[7] On a psychological level driven by instinct of survival and upward mobility, few people naturally would like to associate themselves with the indigent unless their sympathy comes from shared experience of vulnerability and suffering. Utilizing this sentiment (i.e., that of designing a universalist moral discourse to support just causes) has the potential to transform a movement of counter-culture into one of mainstream culture. To achieve this end, it must tap into the aforementioned human personal desire for justice, individuality, and opposition to hegemony. For instance, many privileged Western youth (i.e., those that fall under the ill-defined ethnic rubric of "White") wear Che Guevara and

Malcolm X t-shirts or sympathize with plights of famines and AIDS in Africa despite the irrelevant nature of these causes in their day-to-day lives. This happens merely as gesture of rebellion against the hegemony of mainstream culture and out of desire for freedom and individuality through contrariety. These symbols and the just causes they represent must be made presentable and attractive in order to be embraced by popular culture. Yet, the counter-culture dynamics and the co-option of mainstream culture of these symbols for commercial interest legitimize and benefit social justice, civil rights, and anti-poverty effort.

[8] Muslims states, organizations, and individuals have slight awareness and little interest in cultural and media studies which is essential to producing popular culture. In contrast, Israel is apt in utilizing the dynamics of media and popular culture to sway public opinion around the world in its favor. This occurs despite the fact that this knowledge and services are readily available to anyone in educational and professional institutions. For instance, prior and during 2008-2009 war on Gaza, Israel used well planned and orchestrated public relation campaign to justify the war, vilify the enemy, and gain empathy around the world. Propagating the same message in global media corroborated Israeli claims and created an imprison of truth which made any different view implausible and dissent of such "consensus" unacceptable.

[9] By jumping on the popular culture bandwagon, Muslims would utilize its infrastructure, momentum, and techniques. For instance, the image of yoga and vegetarianism moved from being affiliated with negative "orientalist" image of Indian culture into form of rebellion against the cultural establishment in the sixties to fashionable mainstream phenomena in congruence with the moral ideals of environmentalism, health, and pace. This popularity was significantly associated with the decrease of racism against South East Asian people. Similarly, Muslims need to find cultural products which can be marketed as such as to popularize Muslims ethnic and religious culture in order to create mutual sense of identification and association with people around the world. This would result in directly improving the image of Muslims and indirectly support their universally just and moral causes. As such, solution to problems of discrimination against Muslims and injustices in the Middle East become integrated into the moral matrix and everyday lifestyle of people around the world even in nominal ways at the beginning. This nominal affiliation can yield enormous support at the time of crisis and can work as a deterrent and means to end the apartheid system in Palestine similar to the way it was achieved in South Africa.

[10] Allah (swt) admonished His Prophet (pbuh) in the chapter titled "Abasa" (80:1-11) not to overexert himself to win the belief of the aristocracy of Mecca, who were ignoring and/or fighting Islam even though winning economic and political power elite to Islam could be more beneficial to the future of Islam than winning the poor. Rather Allah (swt) ordered him to dedicate himself to the poor who seek faith sincerely and embody the real values of Islam.

عَبَسَ وَتَوَلَّى {١} أَن جَاءهُ الْأَعْمَى {٢} وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّى {٣} أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنفَعَهُ الذِّكْرَى {٤} أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَى {٥} فَأَنتَ لَهُ تَصَدَّى {٦} وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّى {٧} وَأَمَّا مَن جَاءكَ يَسْعَى {٨} وَهُوَ يَخْشَى {٩} فَأَنتَ عَنْهُ تَلَهَّى {١٠} كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ {١١}

Similarly in chapter titled "Al-Kahf" (18:28), when the aristocracy of Mecca asked the Prophet (pbuh) to disown himself from the poor and slaves who surround him and to associate himself exclusively with them in order to believe in him, Allah (swt) directed the Prophet to reject this offer and to keep the company of the underprivileged because they have the moral privilege, which itself trumps any "power". History proves as in this case that the real power is not material or the property of the social and political elite. However, it belongs to the underprivileged and the oppressed who hold the moral right. This power transforms from the realms of potentiality to the realm of actuality when the majority underprivileged are organized through faith.

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا {٢٨}

[11] An example of successful construction of symbols is the *kufiyyah* which, in the past year, has been co-opted by progressive, and leftwing cultural groups.

[12] There are groups of Muslims in North America that started utilizing stand-up comedy as a form of cul-

tural criticism to address discrimination and ethnic and religious profiling which they are increasingly subjected to after 9/11. Another artistic domain for counter-cultural production is rap, which started as part of marginal hip-hop culture of the underprivileged in North America. A prominent Muslim rap artist is the Somali-Canadian Kenan who was able to use his specific cultural identity to offer a universal message of peace and justice accessible to all Canadians. Jews entry to mainstream culture in North America was rather through high culture having come from privileged European background. Jewish immigrants to The United States between the World Wars invested successfully their artistic experience from Europe in art and media industries achieving prominence which allowed them to overcome the stereotypes and negative view of the Jews common in Western societies. Differently, Muslims are underprivileged historically and culturally to perform an important role in mainstream art enable them to change their negative image with the public. Rather they are more suited to participate in counter-culture art due to their non-White racial background, third world country status, and ideological positions. These factors can be effective cultural tools to access other marginalized groups and then affect the whole society if utilized effectively.

[13] Al-Aqsa is used here in the light of the previous discussions in this paper as symbol for universal human moral struggle against any oppression.

[14] Example of this can be "Al-Aqsa Chair" for Art History, "Holy Sites Protection Chair" in Architecture, "Mahmoud Darwish Chair" in Literature, and "Edward Said Chair" in Critical Theory in some prestigious Western university. More examples are donating buildings for Middle Eastern culture and history, funding student theaters, and endowing art programs of progressive and leftist leanings. Such approach can be implemented at universities in the West in particular as well as Western universities starting campuses in the Middle East such as Cornell, Princeton, and La Sorbonne which have now braches in United Arab Emirates, Qatar, and Saudi Arabia. Universities welcome such funding opportunities to expand their departments, attract a diverse student body, stimulate intellectual debate, and invite media attention. In turn, undergraduate students who would utilize these programs and facilities would contribute after graduation to a wide grassroots infrastructure in society amicable to political orientation of the funding sources. Post-graduate students who utilize these scholarships, post-doctoral research positions, and library resources tend to become professors at other universities. This branching out helps the spreading of research interests and ideas of the donors and develop acquaintance, loyalty, and identification with their moral, cultural, and political positions.

[15] For instance, some organizations in Canada such as "Canadian Islamic Congress" and "Muslim Council of Montreal" offer scholarships in fields such as journalism, law, and media studies, all of which are lacking in the community, and would potentially benefit the community as a whole. Offering these scholarships would draw attention to the importance of these fields, offer financial support to talented students without which cannot pursue collage education, and give recognition and value for community work.

[16] The most salient example of this brilliant technique is the prestigious Aga Khan award in Islamic Architecture. With half-million dollar awards and similar amount to fund a chair of Islamic Architecture at Harvard University and Massachusetts Institute of Technology in Boston, scholars from around vie within their own universities in producing literature on this topic and students from around the world compete to join this program. The Aga Khan utilized the elaborate infrastructure and prestigious reputation of these top institutions in the world to draw attention to Islam through art and architecture and use the brain power of Muslims and non-Muslims from around the glob to contribute to these topics.

[17] With the exception of Edward Said, there are no internationally prominent scholars within the Muslim community who were able to develop intellectual discourses which help articulate the Muslims case against occupation and oppression. This partly can be attributed to investing Muslim talent in practical fields such as medicine and engineering for material and financial reasons. This can be the reason for why Muslims are not leading the struggle against injustice intellectually.

Mescid-i Aksa'nın korunmasında Bangsamoro'nun rolü

Abhoud Syed M. Lingga
Bangsamoro Araştırmaları Enstitüsü
(The Institute of Bangsamoro Studies)

İngilizceden çeviren Tubanur Sönmez

Giriş

Mescid-i Aksa İslam'ın kutsal beldelerinden biridir. Namazlarında yüzlerini Kâbe'ye çevirme emri vahyedilmeden önce, Müslümanların ilk kıblesi Mescid-i Aksa idi. O, Allah'ın yüce Kur'an'da, İsra suresinde (İsra;1) anarak mübarek kıldığı ilk mescittir.

İslam'ın Mescid-i Aksa'ya verdiği bu büyük önem nedeniyle tüm Müslümanlar Aksa'yı ziyaret edip orada ibadet etmek isterler. Fakat bugün bu isteklerini özgürce yerine getirememektedirler; çünkü işgalci İsrail yönetimi altındaki Kudüs ve Mescid-i Aksa'ya, sadece Müslüman ülkelerin vatandaşları değil Filistinliler dahi girerken pek çok kısıtlama ile karşı karşıyadırlar.

Günümüzde, işgal yönetimi altındaki Mescid-i Aksa'nın dinî kimliği, hatta fiziki varlığı tehdit altındadır. İşgalci İsrail güçleri 1970'te mescidin altında güney ve batı yakalarında yoğun kazı çalışmalarına giriştiler. 1977'ye gelindiğinde kadınların ibadet alanının hemen altında büyükçe bir tünel açıldı; bir başka tünel de mescidin doğu-batı yönünde 1979'da kazıldı. 1984 yılında İsrail Din İşleri Bakanlığı Arkeoloji Bölümü, batı bölgesi yakınında bir tünel daha kazdı. Yine, mescidin 60 metre kadar uzağında, işgalci İsrail hükümeti arkeolojik kalıntılar olduğu gerekçesiyle Şubat 2007'de yaya köprüsü inşa etmeyi planladıkları bir alanı kazmaya başladı.

Müslümanlar olarak manevi ve fiziki tehditler karşısında sormamız gereken soru, Mescid-i Aksa'yı nasıl korumamız gerektiğidir. Genelde Müslümanlar, özelde Güney Filipinler'deki Bangsamorolular ve uluslararası toplum, bu konuda nasıl bir rol üstlenmelidir?

Mescid i Aksa ve Filistin direnişi

Coğrafi konumu sebebiyle Mescid-i Aksa'nın korunması Filistin direnişiyle yakından alakalıdır. Filistin meselesinin çözülmesi Mescid-i Aksa'nın korunması ile ilgili olarak esas meselelerden biridir. Mescidin bulunduğu Kudüs ve Filistin toprakları, işgalci İsrail yönetiminde olduğu müddetçe, Mescid-i Aksa her zaman tehdit altında olacaktır. Yahudilerin, Mescid-i Aksa'nın Tapınak Dağı bölgesinde yer aldığı yönündeki iddiaları bilinen bir gerçektir. İşgalci İsrail, bu iddiayı temel alarak Mescid-i Aksa'yı yıkmak için her şeyi yapmaktadır. İşte bu nedenle Mescid-i Aksa'nın muhafaza edilebilmesi için Kudüs ve Filistin topraklarının Filistin halkının yönetimi altında olması elzemdir.

Bangsamoro direnişi

Geleneksel olarak Mindanao, Basilan ve Palawan Adaları'nda ve Filipinler'in güneyindeki Sulu ve Tawi Tawi takımadalarında ikamet eden Müslümanlar, kendilerini Bangsamoro diye adlandırmaktadır. *Moro* ismi Mindanao'daki Müslümanların İber Yarımadası'nı yüzyıllar boyunca yöneten Kuzey Afrika Müslümanlarıyla aynı din ve yaşam tarzına sahip oluşunu, ulus anlamına gelen *bangsa* ise ulusal olarak farklılığı ortaya koymak için kullanılmıştır.

Filipinler'in sömürgeci yönetimine karşı olan Bangsamoro direnişi, Filistin halkının direnişi ile bazı benzerliklere sahiptir.

1. Filistinliler gibi Bangsamoro halkı da anavatanları üzerinde sahip oldukları hakları savunmaya devam ediyor

Bangsamoro halkı için sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılama ve siyasi hedeflere ulaşmak açısından anavatanın tesis edilmesi çok önemlidir. Moro halkı, 1946 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nden bağımsızlığını kazandığında topraklarının Filipinler'e ilhak edilmesine karşı mücadele etti. Ancak referandumla halkın onayına başvurulmadan alınan bu ilhak kararı, Birleşmiş Milletler'in pek çok defa garanti altına aldığını belirttiği halkların kendi siyasi kaderini belirleme hakkının apaçık bir ihlali olarak tarihe geçti.

İspanyol sömürgecilerin gelişinden önce Bangsamoro çoktan bir devlet yapısı ve yönetim mekanizması oluşturma süreci içerisine girmişti. Buradaki sultanlıklar Çin de dâhil olmak üzere bölgedeki diğer ülkelerle ticari ve diplomatik ilişkiler kurmuşlardı. Bu dönemde, İspanyol sömürge güçlerinin sultanlıkları hâkimiyeti altına alma girişimleri hiçbir şekilde başarılı olamamıştı. Bu nedenle Bangsamoro, Müslüman topraklarının 1898 Paris Antlaşması'nda geçtiği gibi İspanya tarafından ABD'ye bırakılan topraklara dâhil olmadığı iddiasında ısrarcıdır; çünkü İspanya hiç bir zaman Müslümanların yaşadığı bu bölgeler üzerinde etkili bir egemenlik kuramamıştır.

ABD işgali döneminde de Bangsamoro halkı, ABD'nin kendilerini hâkimiyet altına alma girişimlerine karşı mücadeleye devam etmiştir. Ayrı ve bağımsız bir devlet için haklarını her zaman aramışlardır. ABD Hükümeti Filipinler'e tam bağımsızlık vermeyi vaat ettiğinde, Bangsamoro liderleri bölgenin Filipinler Cumhuriyeti'nin bir parçası kabul edilmesi ile ilgili olarak ısrarlı itirazlarda bulunmuşlardır. ABD başkanına sunulan 9 Haziran 1921 tarihli dilekçede, Sulu Takımadaları halkı, bağımsız olacak bir Filipin devleti içerisinde yer almaktansa, ABD'nin yönetiminde kalmayı tercih ettiklerini dile getirmiştir.

Bangsamoro liderleri, 1 Şubat 1924'te Zamboanga'da toplanarak ilan ettikleri Haklar ve Hedefler Bildirisi'nde ABD'nin sömürgelerine ve özerk olmayan bölgelere bağımsızlık tanıması hâlinde Bangsamoro'ya da bağımsızlık vereceği beklentisiyle "Mindanao, Sulu ve Palawan adalarının ABD'nin mandası altında statüsü düzenlenmemiş bir bölge olarak bırakılması"nı önerdiler. Lanao, Dansalan'da (şimdiki adıyla Marawi) 18 Mart 1935'te toplanan Bangsamoro liderleri, ABD hükümeti ve Amerikan halkına Filipinler'in siyasi bir entite olarak oluşturulması aşamasında Mindanao ve Sulu'nun bu entiteye dâhil edilmemesi isteklerini dile getirdiler.

Toprakları Filipinler Cumhuriyeti'nin bir parçası yapıldıktan sonra, Bangsamoro halkı bağımsızlık hakları için mücadele etmeye devam etti. Senatör Ombra Amilbangsa IV. Kongre'nin dördüncü oturumu sırasında kayıtlara geçen 5652 numaralı önergesiyle Sulu'nun bağımsızlığının ilan edilmesi ve tanınması yönünde başvuruda bulundu. Bu önergenin kongre tarafından dikkate alınmadığı ve hasıraltı edildiği fark edilince Kotabato valisi Datu Udtog Matalam, 1 Mayıs 1968'de, Mindanao ve Sulu'nun özgürlüğü için çağrıda bulunan Mindanao Özgürlük Hareketi bildirisini yayımladı.

Bağımsızlık hakkının Filipinler ulusal devlet sistemi çerçevesinde elde edilemeyeceği açıklık kazanınca, mücadeleye silahlı direnişle devam ederek bağımsızlığın kazanılması gayesiyle Moro Ulusal Özgürlük Cephesi (*Moro National Liberation Front*/MNLF) kuruldu. Ancak daha sonra MNLF Moro'nun Filipinler egemenliği altında özerk olarak kalmasını kabul edince MNLF içinden ayrılan bir grup bağımsızlık için direnişe devam etmek amacıyla Moro İslami Özgürlük Cephesi (*Moro Islamic Liberation Front*/MILF)'ni oluşturdu.

2. Filistinliler gibi Moro halkı da topraklarını kaybetmeye devam ediyor

Planlı göçler ve yerleşimler, Filistinlileri ve Moro halkını kendi topraklarından mahrum bırakmak için kullanılan ortak stratejilerden biri. Bütün dünyadaki Yahudilerin Filistin'e yerleşmelerinin teşvik edilmesi gibi, Filipinler'in kuzeyi ve merkezindeki Hristiyanların da Mindanao'ya yerleşmeleri teşvik edilmekte.

Filipinler hükümeti Mindanao'yu yerleşimlere ve ekonomik yatırımlara açtı ve

1903'te Filipinler Komisyonu şöyle bir açıklama yaptı: "Sultanlar, datular ve kabile liderleri gibi geleneksel liderler tarafından yapılan arazi teslimleri eğer hükümetin onayı olmadan yapılmışsa hepsi geçersizdir ve iptal edilmiştir." Bu çerçevede hükümet, Filipinli göçmenler ve ekonomik şirketlerin lehine, Moro halkı ve Mindanao'nun diğer yerli halkları aleyhine olan kamu arazi düzenlemelerini yıllar boyunca yürürlükte tuttu.[1]

Regalian Doktrini'ni temel alan kamu arazi düzenlemelerinin yürürlüğe konması "Sömürülen kuzey Filipinler elitinin Müslümanların geleneksel topraklarını hem kanuni yollarla hem de sistemli bir şekilde gasp etmeleri için bir şans olurken, önemli arazileri kolayca sahiplenmeleri ya da kiralamaları için de bir fırsat oldu."[2]

Arazi mülkiyeti konusunda Müslümanlara ve yerli halka karşı yapılan sınıf ayrımcılığı çok açıktır. Aşağıdaki tabloda Filipinler kamu arazi hukuku altında insanların ve anonim ticari şirketlerin sahip oldukları hektar miktarları verilmektedir.[3]

İzin verilen hektarlar

Yıl	Yerleşimciler	Hristiyan olmayanlar (Morolular ve yerli kabileler)	Ticari şirketler
1903	16 hektar	(koşulsuz)	1024 hektar
1919	24 hektar	10 hektar	1024 hektar
1936	16 hektar	4 hektar	1024 hektar

1954'te Ulusal Yeniden İkame ve Hakların İadesi Ofisi (*National Resettlement and Rehabilitation Administration*/NARRA) kuruldu. Bu ofisin denetiminde 1954'ten 1958'e kadar yaklaşık 23.400 Filipinli Hristiyan aile Kotabato'ya yerleştirildi.[4]

Arazi mülkiyeti ve Hristiyan göçmenlerin Mindanao'ya yerleşmelerinin teşvik edilmesi konusundaki devlet politikaları Moro halkının kendi geleneksel toprakları üzerinde azınlık konumuna düşürülmesiyle sonuçlanmaktadır. Moro halkına kalan topraklar sadece Müslüman Mindanao Özerk Bölgesi (*Autonomous Region in Muslim Mindanao*/ ARMM)'ndeki yerler ve diğer illerdeki küçük alanlardır.

3. Gazze ve Batı Şeria gibi Bangsamoro toprakları da fakir kalmaktadır

Fakirlik durumu Filipinler'in geneline oranla, Moro halkının çoğunlukta bulunduğu bölgeleri kapsayan Müslüman Mindanao Özerk Bölgesi'nde en üst seviyededir. 2000 yılında ülke genelinde fakirlik oranı %33,7 iken bu oran Özerk Müslüman Mindanao bölgesinde %66'ydı. Bu rakam 1997'deki %57,3'lük değerle karşılaştırıldığında durumun kötüye gittiği açık bir şekilde görülmektedir.[5] Yine, yoksulluk sınırının altındaki

aileler Müslüman Mindanao Özerk Bölgesi'nde en yüksek orandaydı. 2000 yılında ülke genelinde ortalama %16,7 olan bu oran Mindanao'da %33,5 idi.[6] Bölgedeki yaşam süresi de kadınlar için 59,3, erkekler için 55,5 yıldı.[7]

4. Filistinliler gibi katliama uğrayan ve malları talan edilen Moro halkına da adaletle davranılmamıştır

Müslümanların katledildiği ve mallarının talan edildiği birçok hak ihlalinin gerçekleştirildiği Moro'da Filipinler hükümeti Müslümanların korunması ve olayların faillerinin cezalandırılarak adaletin tesis edilmesi noktasında başarısız olmuştur. Bölgede yaşananlarla ilgili hiç bir ciddi inceleme yürütülmemiş ve buradaki hak ihlalleri ile ilgili olayların sorumluları cezalandırılmamıştır. Aşağıda, Moro halkına yönelik olarak gerçekleştirilen insan hakları ihlallerinden sadece birkaçı yer almaktadır. 30 yıl önce yaşanan bu olaylarla ilgili olarak hiçbir araştırma yapılmamış ve kimse sorumlu tutulmamıştır.[8]

1. 17 Mart 1968'de Corregidor Adası'ndaki askerî eğitim kampında talim yapan Müslüman askerlerin kayboldukları bildirilmiştir.
2. 21 Aralık 1970'te Kotabato Datu Piang bölgesindeki Ahan, Limpugo ve Montid kazalarında 147 ev yakılmış ve üç Müslüman öldürülmüştür.
3. 19 Ocak 1971'de Kotabato Alamada'da 73 Müslüman öldürülmüştür.
4. 19 Haziran 1971'de Kotaboto Carmen'in Manili kazasında bir camide 70 Müslüman öldürülmüş, 17'si de yaralanmıştır.
5. 1971 yılında 6 Nisan-22 Temmuz tarihleri arasında Müslümanlara ait çok sayıda ev yakılmıştır (Kotabato Carmen'de 55 ev, Kotabato Pikit'te 18 ev, Kotabato Kidapawan'da 22 ev, Kotabato Buldon'da 22 ev, Lanao del Sur Wao'da 52 ev.).
6. 8 Eylül 1971'de Lanao del Norte'deki Sapad bölgesinde 10 Müslüman öldürülmüştür.
7. 24 Ekim 1971'de Lanao del Norte'deki Mangsaysay'da 66 Müslüman öldürülmüştür.

5. Filistin'de tecrübe edildiği gibi, Filipinler hükümeti ve Bangsamoro halkı arasında devam eden çatışmayı sona erdirmek için yapılan görüşmeler sonuç vermemektedir

Filipinler Hükümet Kuvvetleri ve Moro Millî Özgürlük Cephesi arasında savaş patlak verince, İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) ara buluculuk çalışmalarına başladı. İki taraf ilk defa 1975'te Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde toplandı. Libya ve İKÖ'nün etkin rolüyle, 1976'da Filipinler'in toprak bütünlüğü ve egemenliği çerçevesinde Güney Filipinler'deki Müslümanların özerk yönetiminin temelinin atıldığı Trablus Antlaşması imzalandı. Antlaşmanın detayları üzerine yapılan görüşmeler 20 yıl sürdü. 2 Eylül 1996'da, 1976 Tripoli Antlaşması'nın yürürlüğe konulması üzerine bölgenin durumuyla ilgili son karara varıldı. Ancak Moro Millî Özgürlük Cephesi, 1996'daki barış uzlaşmasının pek

çok koşulunun uygulanmadığından şikâyetçiydi. Sadece bu değil, Filipinler ve MNLF arasındaki barış antlaşmaları da Bangsamoro halkının sıkıntılarını giderme konusunda maalesef başarısız oldu. İşte bu sebeple günümüzde iki taraf arasındaki savaş zaman zaman hâlâ alevlenmektedir.

MNLF ve Filipinler Hükümeti tarafından onaylanan barış antlaşmalarının başarısız olması nedeniyle, Bangsamoro probleminin çözümü konusunda özerkliği kabul ettiği için MNLF'den ayrılan bir grup olan Moro İslami Özgürlük Cephesi, Filipinler Hükümeti'nin teklifini uzlaşmaya varmak için kabul etti. İki taraf, Ocak 1997'den başlayarak barış görüşmeleri sırasındaki güvenlik problemini, çatışmanın etkilediği bölgelerin kalkınması ve hakların iadesini ve Filipinler'le MNLF arasındaki hiçbir antlaşmada uygun bir şekilde belirtilmeyen toprak haklarının egemenlik meselesini tartıştı.

11 yıldan daha fazla süren barış görüşmeleri sonucunda, hükümet ile MILF'nin uzlaşmacı heyetleri arasında toprak haklarının egemenliği (MOA-AD) üzerine antlaşmaya (*Memorandum of Agreement on Ancestral Domain*) varıldı. İki heyet, 28 Temmuz 2008'de belgeyi imzaladılar ve 4 Ağustos 2008'de Malezya'nın Kuala Lumpur şehrinde antlaşmanın resmî olarak imzalanmasını planladılar. Ancak Filipinler Yüksek Mahkemesi 3 Ağustos 2008'de antlaşmanın imzalanmasını geçici olarak durdurdu, iki ay sonra da bu antlaşmanın anayasaya uygun olmadığını bildirdi.

Bangsamoro ve Filistin halkları, barış müzakereleri sırasında pek çok ödün vermelerine rağmen sıra uygulamaya geldiğinde muhataplarının hiç bir zaman sözlerinde durmamasıyla benzer tecrübeleri paylaşmaktadır.

Bangsamoro ve Mescid-i Aksa'nın korunması

Bangsamoro halkı, çoğunluğunun Hristiyan olduğu bir ülkede azınlık konumundadır. Maruz kaldıkları baskı ve adaletsizlikler Filistin halkıyla benzerlikler arz eder ve bu durum karşısında Mescid-i Aksa'yı korumak için yapabilecekleri çok az şey vardır.

Bangsamoro halkı kendi yurtlarını Filipinler yönetiminin pençesinden kurtarmak için iki kat çaba göstermek zorundadır. Eğer onlar Kudüs'ün İsrail işgalinden kurtuluşundan daha önce özgürleşirse -inşallah- Filistinli kardeşlerine daha fazla destek olabileceklerdir. Bangsamoro halkı, özellikle gençler ve öğrenciler, Mescid-i Aksa için İsrail işgalini protesto etmenin, kendi yurtlarını yabancı hâkimiyetinden kurtarmak için bir özgürlük hareketi oluşturmada onlara ilham veren tetikleyici bir unsur olduğunu unutmayacaktır.

Filistin ve Bangsamoro direnişlerindeki benzerlikler sebebiyle bu iki halkın, kendilerine uygulanan baskı, zulüm ve haksızlıklara bir çözüm bulmak için güçlerini birleştirerek iş birliği yapmaları faydalı olacaktır. Bangsamoro direnişi süresince yaşanan bazı gelişmelerden Filistinlilerin istifade edebileceği gibi Bangsamoro'nun da Filistin direnişinden öğreneceği çok şey vardır.

Uluslararası toplumun rolü

Mescid-i Aksa'yı korumak uluslararası bir mesele hâline geldiğinden bu konuda herkese büyük görevler düşmektedir. Filistin meselesinin ortaya çıkışından bu yana Mescid-i Aksa'nın korunması uluslararası toplumun sorumluluğunda çözülmesi gereken hayati bir sorundur. Bunun için yapılması gerekenleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Mescid-i Aksa'nın korunması için, bulunduğu toprak parçasının özelde Kudüs, genelde de tüm Filistin'in mülkiyeti, kontrolü ve yönetimi Filistin halkına bırakılmalıdır.
2. Başkenti Kudüs olarak belirlenecek bir Filistin Devleti'nin kurulması desteklenmelidir.
3. İsrail'e nükleer silahlardan arınması için baskı yapılarak Ortadoğu'nun nükleer güçlerden kurtulması sağlanmalıdır.
4. İşgalci İsrail'i, işlediği bütün uluslararası insan hakları hukuku ihlalleri ve Filistinli Müslümanlara yönelik gerçekleştirdiği hak ihlallerinden sorumlu tutarak, özellikle de Gazze saldırılarında yaşanan mezalimin savaş suçu olarak belgelenmesi için gerekli uluslararası desteği sağlayarak İsrailli liderlerin savaş suçlusu olarak belgelenmesi konusunda çalışmalar yapılmalıdır.
5. Hür ve demokratik yollardan seçilmiş, Filistin halkının meşru temsilcisi olan Filistinli liderlerin tanınması için her türlü destek sağlanmalıdır.
6. İşgalci İsrail'e, Filistin toprakları ile komşuları arasındaki sınırları açması için baskı yapılmalıdır.
7. Gazze'nin yeniden inşası için gereken desteği sağlamak ve İsrail'e bu topraklarda sebep olduğu tahribat için tazminat ödetme yolları aranmalıdır.

Sonnotlar

[1] Bkz., Rudy B. Rodil, "Philippine Government Policies on the Indigenous Peoples," Multi-Ethnic Asia: Peace and Sustainable Development, konferansının çalıştayında sunulan tebliğ, Ho Chi Minh City, 16-20 Nisan 2007.

[2] Myrthena L. Fianza, "Contesting Land and Identity In The Periphery: The Moro Indigenous People of Southern Philippines". The 10th Biennial Conference of the International Association for the Study of Common Property kapsamında hazırlanan tebliğ, Oaxaca, Mexico 9-13 Ağustos 2004, s. 5.

[3] Rodil, a.g.e.

[4] Michael O. Mastura, *Muslim Filipino Experience.* (Manila: Ministry of Muslim Affairs, 1984), s. 245.

[5] http://www.census.gov.ph/data/sectordata/2000/ie00p02f.htm

[6] http://www.census.gov.ph/data/sectordata/2000/ie00p06f.htm

[7] World Bank, *Human Development for Peace and Prosperity in the Autonomous Region in Muslim Mindanao*. Manila: World Bank, 2003, s. 17.

[8] Bkz., Magsaysay S. Werble, "The Mindanao Peace Process: Chronology of Events from Tripoli to Jakarta 1976-1996." yüksek lisans tezi, the Institute of Islamic Studies, University of the Philippines Diliman, 1996.

Role of the Bangsamoro in Protecting Al-Masjid Al-Aqsa

Abhoud Syed M. Lingga
Institute of Bangsamoro Studies

Introduction

Al-Masjid Al-Aqsa is one of the holy sites in Islam. Before the revelation commanding Muslims to turn their face to the Ka'bah, Al-Masjid Al-Aqsa was the *qibla* where Muslims turned their faces in prayer. It is the Farthest Mosque mentioned in the first verse of Sura Al-Isra of the Holy Qur'an which Allah blessed.

Because of the great significance of Al-Masjid Al-Aqsa to Islam, Muslims must have free access to the mosque to visit and pray, but under Israeli rule not only Muslims from other countries face restrictions but also Palestinians do.

Under Israeli rule, the religious significance of Al-Masjid Al-Aqsa is under threat as well as its physical existence. In 1970, Israeli authorities started intensive excavations directly under the mosques in southern and western sides. In 1977, digging works continued and a large tunnel was opened under the women's prayer area, and a new tunnel was dug under the mosque going from east to west in 1979. In 1984, the Archaeological Department of the Israeli Ministry of Religious Affairs dug a tunnel near the western façade.

Around 60 meters away from the mosque, the Israeli government started to excavate a site for finding archaeological remnants in a location where they intended to build a pedestrian bridge in February 2007.

With these religious and physical threats directed to Al-Masjid Al-Aqsa, the question is as such: How do we protect the mosque? What role can Muslims, and in particular the Bangsamoro people of South Philippines play as well as the international community?

Al-Masjid Al-Aqsa and the Palestinian Struggle

Because of its location, the protection of Al-Masjid Al-Aqsa is linked to the Palestinian struggle. The resolution of the Palestinian question is central to the issue of protecting the mosque.

As long as Jerusalem, where the mosque is located, and the Palestinian homeland are under the rule of Israel, Al-Masjid Al-Aqsa will always be under threat. It is a known fact that the Jews claim that the mosque takes up certain parts of the Temple Mount. Hiding behind this claim, Israel will have the potential to do everything to destroy Masjid el Aqsa. It is therefore crucial that Jerusalem and the Palestinian homeland have to be ruled by the Palestinian people.

The Bangsamoro Struggle

The Muslims who traditionally inhabited Mindanao, the islands of Basilan and Palawan, and the Sulu and Tawi-Tawi archipelago in the south of the Philippines identify themselves as Bangsamoro. The name Moro was given by the Spanish colonizers to the Muslims in Mindanao whom they found to have the same religion and way of life with the Muslims of North Africa, those who once ruled the Iberian Peninsula for centuries. The Malay word *bangsa*, which means nation, was prefixed to suggest distinct nationhood.

The Bangsamoro struggle against Philippine colonial rule has some similarities with the struggle of the Palestinian people:

1. Like the Palestinians, the Bangsamoro people continue to assert their right to a homeland

To the Bangsamoro, laying the foundation of homeland is crucial in addressing their social, cultural and economic needs, and political aspiration.

They contend that the incorporation of their territory to the Philippines, when it received its independence from the United States in 1946, was without their plebiscitary consent. It was a blatant violation of their human rights guaranteed by various United Nations instruments regarding the fact that peoples have their right to determine their political status.

Before the arrival of the Spanish colonialists the Bangsamoro were already in the process of state formation and governance. The sultanates were engaged in trade and diplomatic relations with other countries in the region including China. The attempts of the Spanish colonial government to subjugate the sultanates never succeeded. For this reason, Bangsamoro insist that the Muslim territories were not part of what was ceded by Spain to the United States in the Treaty of Paris of 1898 because Spain had never exercised effective sovereignty over these areas.

Even during the American occupation, the Bangsamoro resistance against attempts to subjugate their independence continued. They still continue to assert their right for a separate independent state. When the US government promised to grant independence to the Philippines, the Bangsamoro leaders showed strong objection to be part of the Philippine Republic. In the petition to the US president dated June 9, 1921, the people of Sulu archipelago said that they would prefer being part of the US rather than to be included in an independent Philippine nation. Bangsamoro leaders' meeting in Zamboanga on February 1, 1924, proposed in their Declaration of Rights and Purposes that the "Islands of Mindanao and Sulu and the Island of Palawan be made an unorganized territory of the United States of America" in anticipation that the US would decolonize its colonies and other non-self governing territories, the Bangsamoro homeland would be granted separate independence. In Lanao, the leaders who gathered in Dansalan (now Marawi City) on March 18, 1935 appealed to the US Government and the American people not to include Mindanao and Sulu in the political entity to be organized for the Filipinos.

Even after their territories were made part of the Republic of the Philippines, the Bangsamoro people continued to assert their right to independence. The congressman Ombra Amilbangsa filed House Bill No 5682 during the fourth session of the Fourth Congress that sought the granting and recognition of the independence of Sulu. When the bill found its way to the archive of the congress the then provincial governor of Cotabato, Datu Udtog Matalam, issued the Mindanao Independence Movement (MIM) manifesto on May 1, 1968 calling for the independence of Mindanao and Sulu.

When it became evident that it would not be possible to regain independence within the framework of the Philippine nation state system, the Moro National Liberation Front (MNLF) was organized to wage an armed struggle to regain independence. When the MNLF accepted autonomy within the framework of Philippine sovereignty, a faction of the MNLF separated and formed the Moro Islamic Liberation Front (MILF) to continue the struggle for independence.

2. Like the Palestinians, the Bangsamoro continue to lose their lands.

Planned migration and settlements are strategies being used to deprive the Palestinians and the Bangsamoro of their lands. Jews all over the world were encouraged to settle in Palestine and Christians from the central and northern parts of the Philippines were encouraged to settle in Mindanao.

The Philippine government opened the whole territory of Mindanao to resettlement and corporate investments. So, in 1903, the Philippine Commission declared as null and void all land grants made by traditional leaders like sultans, datus, and tribal leaders if done without government consent. And through the years, the government implemented public

land laws which are discriminatory to the Bangsamoro and other indigenous peoples of Mindanao, and favorable to Filipino settlers and corporations.[1] The introduction of public land laws, which were based on the Regalian doctrine, "became an opportunity for the colonized north-Filipino elites to own or lease substantial landholdings as well as a chance for the 'legal' or systematic land grabbing of traditional lands"[2] of the Muslims.

The discrimination against Muslims and indigenous peoples in land ownership is evident in the following table that shows the number of hectares people and corporations may own under the Philippine public land laws.[3]

Hectares Allowed			
Year	For Homesteader	For Non-Christian (Moros and Wild Tribes)	For Corporation
1903	16 hectares	(no provision)	1,024
1919	24 hectares	10 hectares	1,024
1936	16 hectares	4 hectares	1,024

In 1954 the National Resettlement and Rehabilitation Administration (NARRA) was established. Under this program, from 1954 through 1958 close to 23,400 Christian Filipino families were resettled in Cotabato.[4]

The consequence of the state policies on land ownership and encouragement of Christian settlement in Mindanao is the minoritization of the Bangsamoro in their traditional homeland. The lands that remain to the Bangsamoro are those located in the Autonomous Region in Muslim Mindanao (ARMM) and small areas in other provinces.

3. Like Gaza and the West Bank, Bangsamoro territories remain poor.

In the Autonomous Region in Muslim Mindanao, which comprises provinces where the Bangsamoro are majority, poverty incidence is the highest in the country. In 2000, poverty incidence in the ARMM was 66 percent while the national average was 33.7 percent, and it worsened compared with the 1997 poverty incidence, which was 57.3 percent.[5] Incidence of families below the per capita food/subsistence threshold was also highest in the ARMM, with a ratio of 33.5 percent in 2000 while the national average was 16.7 percent.[6] Life expectancy for women was 59.3 years and 55.5 years among men.[7]

4. Like the Palestinians, the massacres of the Bangsamoro and destruction of their properties are not given justice.

There are reported massacres of Muslims and destruction of their properties but the government failed not only in providing them protection but also in providing justice. No serious investigations were conducted and no one was held responsible in many of

these incidents of human rights violations. For example, the incidents cited below, which are just few of the many incidents of human rights violations against the Bangsamoro people, happened three decades ago but no investigation was done and no one was held responsible so far.[8]

- On March 17, 1968, Muslim military trainees were reported missing in their training camp in Corregidor Island.
- On December 21, 1970, three Muslims were killed and 147 houses were burned in the barrios of Ahan, Limpugo and Montid, in the municipality of Datu Piang, Cotabato.
- On January 19, 1971, seventy-three Muslims were killed in the municipality of Alamada, Cotabato.
- On June 19, 1971, seventy Muslims were killed and 17 were wounded at a mosque in barrio Manili, Carmen, Cotabato.
- From April 6, 1971 to July 22, Muslim houses were burned.
    - 55 houses in Carmen, Cotabato,
    - 18 houses in Pikit, Cotabato,
    - 25 houses in Kidapawan, Cotabato,
    - 22 houses in Buldon, Cotabato,
    - 52 houses in Wao, Lanao del Sur.
- On September 8, 1971, ten Muslims were killed in the municipality of Sapad, Lanao del Norte.
- On October 24, 1971, sixty-six Muslims were killed in Magsaysay, Lanao del Norte.

5. *Like the Palestinian experience, negotiations are not bearing fruit to resolve the ongoing conflict between the Philippine Government and the Bangsamoro people.*

After war erupted between the forces of the Philippine Government and the Moro National Liberation (MNLF), the Organization of Islamic Countries (OIC) started mediating. The two parties met for the first time in January 1975 in Jeddah, Saudi Arabia. With the active role of the OIC and Libya, the Tripoli Agreement of 1976 was signed laying the foundation of autonomy for Muslims in south Philippines within the framework of the territorial integrity and sovereignty of the Philippines. Negotiations for its details took 'twenty years'. On September 2, 1996 in Manila the final agreement on the implementation of the Tripoli Agreement of 1976 was agreed upon.

But the MNLF has been complaining that many provisions of the 1996 peace accord are not being implemented. Not only that, the peace agreements between the Philippines and the MNLF failed dismally to address the grievances of the Bangsamoro people;

therefore this war between the two parties continue to flare up from time to time.

Because of the failure of the peace agreements done by the MNLF and the Philippine government, the Moro Islamic Liberation Front (MILF), a faction of the MNLF that split away from the MNLF when the latter accepted autonomy as framework of resolving the Bangsamoro question, accepted the offer of the Philippine Government to enter into negotiations. Starting in January 1997, the two parties discussed the issues of security during the peace talks, rehabilitation and development of conflict affected areas, and the Bangsamoro ancestral domain which was not adequately addressed in any of the agreements between the Philippines and the MNLF.

After talking about peace for more than eleven years, a memorandum of agreement on ancestral domain (MOA-AD) was reached between the negotiating panels of the government and the MILF. The two panels initialed the document on July 27, 2008 and scheduled its formal signing on August 4, 2008 in Kuala Lumpur. But the Philippine Supreme Court stopped the signing of the agreement when it issued a temporary restraining order on August 3, and two months later declared it as unconstitutional.

The experience of the Bangsamoro and the Palestinians in peace negotiations is similar that even if they give so much concession, the other parties always renege when it comes to implementation.

The Bangsamoro and the Protection of Al-Masjid Al-Aqsa

The Bangsamoro people are minority in a predominantly Christian country. Like the Palestinians, they are suffering injustices and oppression. In the present state of the situation not much that they can do in protecting Al-Masjid Al-Aqsa.

The Bangsamoro people have to double their efforts to liberate their homeland from the clutches of Philippine rule and in the event that they succeed earlier than the liberation of Jerusalem from the Israeli occupation, inshaAllah, the Bangsamoro will be able to contribute much to the Palestinian cause. The Bangsamoro people will not forget Al-Masjid Al-Aqsa because the protests against its occupation by Israel was one of the triggers that inspired the Bangsamoro people, particularly the youth and the students, in organizing a liberation movement to free their homeland from foreign rule.

But since the Palestinian and the Bangsamoro struggles have similarities, it may be useful for the two peoples to cooperate and compliment their efforts in finding solutions to their sufferings, and the oppression and injustices inflicted on them. The Bangsamoro have much to learn from the Palestinian struggle and in the same manner there are some aspects of the Bangsamoro struggle that might be useful for the Palestinians to learn.

The Role of the International Community

As it has been, the issue of protecting Al-Masjid Al-Aqsa is an international issue and as such the international community has to play important roles. Since resolution of the Palestinian issue is crucial to the protection of Al-Masjid Al-Aqsa, the international community has responsibilities to resolve the Palestinian question. Towards this end, the international community has to

1. recognize the fact that for the protection of Al-Masjid Al-Aqsa, the ownership, control and governance of the territory where it is located, particularly Jerusalem and to a larger extent the Palestinian homeland have to be under the Palestinian people,
2. support the establishment of Palestinian state with Jerusalem as its capital,
3. pressure Israel to dismantle its nuclear facilities, and make the Middle East nuclear free,
4. hold Israel accountable to all violations of international humanitarian laws and human rights of the Palestinian people, particularly the victims of Israel's aggression in Gaza, and to generate international support in filing war crime cases against Israeli leaders responsible for the atrocities,
5. recognize the Palestinian leaders who are freely and democratically elected by the people as the legitimate representatives of the Palestinian people,
6. pressure Israel to open the borders between the Palestinian homeland and all its neighbors,
7. support the reconstruction of Gaza, and to seek compensation from Israel for the destructions in the territory.

Endnotes

[1] See Rudy B. Rodil, "Philippine Government Policies on the Indigenous Peoples," paper presented during the Workshop on Multi-Ethnic Asia: Peace and Sustainable Development, Ho Chi Minh City, 16-20 April 2007.

[2] Myrthena L. Fianza, "Contesting Land and Identity in The Periphery: The Moro Indigenous People of Southern Philippines", working paper prepared for the 10th Biennial Conference of the International Association for the Study of Common Property held at Oaxaca, Mexico on August 9-13, 2004, p. 5.

[3] Rodil, *op. cit.*

[4] Michael O. Mastura, *Muslim Filipino Experience.* (Manila: Ministry of Muslim Affairs, 1984): 245.

[5] http://www.census.gov.ph/data/sectordata/2000/ie00p02f.htm.

[6] http://www.census.gov.ph/data/sectordata/2000/ie00p06f.htm.

[7] World Bank, *Human Development for Peace and Prosperity in the Autonomous Region in Muslim Mindanao* (Manila: World Bank, 2003): 17.

[8] See Magsaysay S. Werble, "The Mindanao Peace Process: Chronology of Events from Tripoli to Jakarta 1976-1996", master's thesis submitted to the Institute of Islamic Studies, University of the Philippines, Diliman, 1996.

Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın korunmasında uluslararası toplumun rolü

Ahmet Emin Dağ
İHH İnsani Yardım Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi

Kudüs, sahip olduğu manevi ve tarihî birikim itibarıyla "barış içinde bir arada yaşama"nın ya da "çatışma"nın sembolü olacak ve bunu küresel çapta sonuçlara dönüştürecek bir özelliğe sahiptir. Dünya nüfusunun yaklaşık %60'ını oluşturan üç büyük dinin de kutsal saydığı Kudüs'ün yukarıdaki iki seçenekten hangisine sembol olacağına ise insanlık karar verecektir. Müslümanlar, bölgeyi yönettikleri 1200 yıl boyunca iyi bir sınav vermiş, tüm dinlerin serbestçe ve özgür bir şekilde bu kentin unsurları olarak hayatını sürdürmesine imkân tanıyarak ilahi emanete ve tarihî birikime sahip çıkmışlardır. Tüm dünya geneline yayılmış olan üç dinin takipçileri için de kutsal olan Kudüs'ü ve değerlerini korumak üzere küresel bir dayanışma ve iş birliği için uluslararası toplumun inisiyatifi ele alması, sadece Kudüs'ün geleceğini değil, tüm bölgenin geleceğini etkileyecek bir öneme sahiptir.

Bugün Kudüs'ü ve Mescid-i Aksa'yı konuşacağımız için Kudüs'ün geleceğine baktığımızda iki seçenekten başka bir şey görünmüyor. Birincisi "umut senaryosu" diyebileceğimiz olumlu seçenek, diğeri ise "karamsarlık senaryosu" diyebileceğimiz olumsuz seçenek. Umut senaryosunun gerçekleşmesi, uluslararası hukukun uygulanmasına ve kentin ortak bir insanlık mirası olarak asli sahiplerinin haklarının korunduğu adil bir çözüme kavuşturulmasına bağlıdır. Karamsarlık senaryosu ise, mevcut işgalin aynı şiddetle sürmesi ve hukuksuz uygulamaların devamı hâlinde yaşanacak geleceği ifade etmektedir.

Kudüs ve Mescid-i Aksa bugün ciddi bir tehlike içindedir. Bu tehlikelerin tamamı 1948'de başlayıp 1967'de kapsamlı bir hâle dönüşen işgalin gölgesinde gelişmiş olan risklerden oluşmaktadır. İşgal altına girdiği tarihten itibaren kendi asli kimliği kaybettirilmeye çalışılan Kudüs, 40 yıldan bu yana kapsamlı bir Yahudileştirme çabasına maruz

kalmaktadır. Demografik, fiziki ve coğrafi olarak devam eden Yahudileştirme çabaları sebebiyle kentin nüfus dengesi tamamen değişmiş ve İsrail kurulmadan önce kent nüfusunun %10'unu oluşturan Yahudi yerleşimciler, bugün %70'lik bir orana yükselmiştir. Nüfus oranlarındaki bu artış bir yanıyla bölgeye göçler yoluyla sağlanırken, diğer yanıyla Kudüs'teki Müslüman ve Hristiyanların kent dışına sürülmesi ile gerçekleşmiştir. Yine 1948'de İsrail'in elindeki Kudüs toprağı 44 km^2 iken bugün 125 km^2ye yükselmiştir.

Yıkım ve kazılar bölgedeki bir diğer tehdidi oluşturmaktadır. Bu çalışmalar sırasında birçok İslami eser ya yok edilmiş ya da niteliği değiştirilmiştir. Özellikle Aksa ve çevresindeki yıkım ve kazı çalışmaları, hem kutsal bölgenin güvenliğini tehlikeye atmakta hem de çevre mahallelerde yaşayan Müslüman ailelerin yerlerinden sürülmesine neden olmaktadır. İnşa edilen yeni Yahudi mahalleleri kentin doğal yapısını bozarken, siyasi statünün değiştirilmesi de Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın geleceğini ipotek altına almıştır.

Kudüs'ün statüsü

Osmanlı sonrası İngiliz manda idaresi altında bulunan Kudüs, 1948 yılında İngilizlerin çekilmesi ile bölgedeki çatışmanın tam merkezinde kalmıştır. İngilizlerin çekilme kararı ardından bölgedeki soruna çözüm bulmak üzere çalışma başlatan Birleşmiş Milletler (BM), 1947 yılında aldığı 181 sayılı karar ile Kudüs'ün sınırlarını çizmiş ve burası için uluslararası bir yönetim öngörmüştür. Bu kararla Kudüs, ne Arap ne de işgalci İsrail devletlerine ait olacak, BM'nin yönetiminde bağımsız bir coğrafi varlık olarak kalacaktır. Bundan bir yıl sonra alınan 194 sayılı karar ise, kentte BM kontrolünün temin edilmesi ve başta Mescid-i Aksa olmak üzere tüm kutsal mekânlara serbest geçiş hakkının kullanılmasını öngörmüştür.

İsrail'in Batı Kudüs'ü işgal etmesi sonrasında, Aralık 1949 tarihinde alınan 114 sayılı karar ile işgalci İsrail'den Kudüs'ün başkent ilan edilmesi kararını geri alması istenmiş ve bu dönemde Doğu Kudüs tamamen Ürdün'ün kontrolüne geçmişti.

1967'deki Altı Gün Savaşı sonrasında Doğu Kudüs'ü de işgal eden İsrail, böylece Mescid-i Aksa'nın da içinde bulunduğu tüm Kudüs'te hâkimiyet kurmuş oldu. İsrail'in işgal sonrasında kentin doğu kesiminde yer alan tüm İslami eserlerin tahrip edilmesi ve Müslüman yerleşimlerin boşaltılması çalışmalarına başlaması üzerine, BM Genel Kurulu 1967'de aldığı 2253 sayılı karar ile işgalci İsrail'in Kudüs'ün statüsünü değiştirmeye yönelik girişimlerini kınamıştır. 1968'de alınan 250 sayılı karar, İsrail'in Kudüs'te askerî operasyonlardan kaçınmasını talep ederken, aynı yıl 252 sayılı kararla işgal bir kez daha kınanmış ve yine o yıl alınan 2254 sayılı Genel Kurul kararı ile de İsrail'in toprak gaspının geçersizliği deklare edilmiştir.

1969'daki 267 sayılı BM kararı, İsrail'in yaptıklarına meşruiyet kazandırma yönündeki girişimlerinin geçersizliğini bir kez daha teyit ederken, kentin demografik değişimi-

ne hız veren işgal güçlerine karşı 1980 yılındaki 465 sayılı karar ile Doğu Kudüs'teki yerleşim yerlerinin boşaltılması istenmiştir. 1980 yılında işgalci İsrail, kenti ebedi başkenti ilan ettiğinde, aynı yıl toplanan BM, aldığı 478 sayılı kararla İsrail'in başkent ilanının uluslararası hukukun ihlali olduğunu duyurmuştur.

1990'daki 672 ve 673, 1994'teki 904 sayılı kararlar da, İsrail'i Kudüs'teki uygulamaları ve Filistinlilere yönelik şiddeti sebebiyle kınıyor ve uluslararası toplumdan gerekli girişimlerde bulunmasını talep ediyordu.

2000 yılından itibaren Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), İsrail'in bazı Yahudi tarihî mekânlarının (Davut Dağı gibi) Uluslararası Dünya Mirası listesinde, İsrail mülkü olarak kaydına ilişkin taleplerini de reddetmiştir.

Ancak alınan tüm bu kararlara ve yapılan barış çağrılarına rağmen işgalci İsrail, BM yasalarının uygulanmasını veto eden Amerikan yönetiminin de desteği ile bölgedeki her türlü ihlali bugüne kadar rahatlıkla devam ettirmiştir.

Çözüm seçenekleri

Kudüs için uluslararası hukuk alanında elde edilen kazanımlar bir yana, özellikle diplomatik pazarlıklardaki güç çekişmesi asıl belirleyici etken olacak gibi görünmektedir. Bu çerçevede Kudüs'ün hukuki statüsü ve geleceğine ilişkin dört önemli seçenekten bahsetmek mümkündür:

1. **Uluslararası yönetim:** 1947 tarihli 181 nolu kararda öngörüldüğü gibi, kentin Arap ve Yahudi devletlerinden bağımsız olarak uluslararası bir sistemle yönetilmesi seçeneğidir. Böyle bir yönetimi öngören madde yürürlükten kaldırılmadığı hâlde henüz uygulamaya konulamamış ve sonrasında alınan çok sayıda farklı kararlar nedeniyle işlerliği çok da sağlanamamıştır. Bu seçeneğin uygulanması önündeki en önemli engellerin başında, kuşkusuz taraflardan hiç birinin bu seçeneğe sıcak bakmaması gelmektedir.
2. **Bölünmüş yönetim:** 1967 yılı öncesine dönüşü ifade eden ve Kudüs'ün Mescid-i Aksa'yı da içine alan doğu kesimini Müslümanlara, batı kesimini Yahudilere bırakan çözüm seçeneğidir. BM, 1968 yılından itibaren aldığı tüm kararlarda Doğu Kudüs'ün İslami statüsünü benimsemiş ve bu eğilimi teyit eden kararlar almıştır. Filistin tarafının olumlu yaklaştığı bu seçenek, işgalci İsrail ve ABD tarafından kabul edilmemektedir.
3. **Statükonun devamı:** Kudüs'ün doğu ve batı kesimlerini kapsayan İsrail işgalinin aynen sürmesi, alınmış olan tüm BM kararlarının saygısızca ihlali ve kentin İsrail'in ebedi başkenti olarak tanınmışlığının kabulünü öngören seçenektir. İşgalci İsrail bu seçenek üzerinde dursa da, uluslararası hukuk çevreleri ve Filistin tarafı böyle bir neticeye izin vermemektedir.
4. **Açık şehir:** Kentin tüm siyasi otorite ve silahlardan arındırılarak Filistinli Müslüman, Hristiyan ve Yahudilerden oluşan sivil bir şehir meclisi tarafından yönetildiği,

tüm tarafların eşit haklara sahip olduğu bir barış kenti olarak yönetilmesi seçeneğidir. Bu seçenek, İsrail ve Filistin taraflarının yanı sıra, uluslararası aktörlerin de üzerinde ittifak etmelerini gerektiren kapsamlı bir proje olduğundan gerçekçi ama zor bir seçenektir.

Çözüm

Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın içinde bulunduğu sorunun çözümü, öncelikle İsrail'in bölgedeki işgal politikalarının sona ermesine bağlıdır. Bu ise İsrail'in köklü bir politika değişikliğini gerektirirken, sadece İsrail'in değil tüm Batı ülkelerindeki Yahudi diasporasının vereceği ortak bir karara bağlıdır. Ancak bundan sonra, kentteki Yahudileştirme çalışmalarının sona erdirilmesi ile başlayacak kapsamlı bir görüşme maratonu ile tarafların razı olacağı bir çözüm bulunabilecektir.

Çözümde uluslararası toplumun rolü

Çözüme katkı anlamında uluslararası toplumun rolünün ne olduğunu belirleyebilmek için hem çözüm hem de aktörler açısından bir çerçeve çizmek zorunludur. Buna göre uluslararası kamuoyu dediğimizde kimi kastettiğimizin net olması gerekir. Burada Kudüs ve Aksa konusu geniş bir kitleyi ilgilendirdiği için, hem resmî hem de sivil çevreleri ayrı ayrı değerlendirmek ve yapılabilecek çalışmaları bu ayrıma göre belirlemek daha yararlı olacaktır. Bu çerçeveden bakınca çözüme katkı anlamında uluslararası toplumun rolünü; "sivil düzeyde", "ortak düzeyde" ve sadece "resmî düzeyde" şeklinde tasnif edebiliriz.

1. Sivil düzeyde: Mescid-i Aksa'nın ve Kudüs'ün korunmasında sivil düzeydeki çalışmalar daha çok örgütlenme, bilinç oluşturma, uyarıcı yayınlar yapma, resmî çevrelerde baskı ve fon oluşturma gibi aktivitelerde başarılı olacaktır. Bu amaçla;

- Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın korunması için sivil toplum kuruluşları arasında daimi bir sekreterya ya da istişari mekanizma kurulması,
- BM ve diğer uluslararası örgütlerin çatısı altındaki sivil toplum kuruluşlarından ve özellikle Hristiyan orijinli yapılardan konuyla ilgilenebilecek olanlarla iş birliği ve ortak toplantılar düzenlenmesi,
- Bilinçlendirme çalışmaları kapsamında, bulunulan ülkenin diline göre kitaplar, broşürler basılarak dağıtılması,
- Sergi, konferans ve televizyon programları aracılığı ile bilgilendirme çalışmaları yapılması,
- Sanatçılar arasında ortak programların arttırılması,
- İyi bir medya stratejisi ve planlaması yapılması; bunu yapacak grubun güçlü medya gruplarının iş birliği ile oluşturulması,
- Kudüs ve Aksa özelinde kütüphane ve sanat merkezi kurulması,
- Kudüs ansiklopedisi basılması önemli çalışmalar olarak zikredilir.

2. Ortak (sivil ve resmî) düzeyde: Bu çalışmalarda faaliyetin temel unsurlarını sivil toplum kuruluşları oluşturur. Ancak bu kuruluşların çalışmaları, resmî kurumların yaptırım gücüne ihtiyaç duyulan etkinliklerden oluşmaktadır. Bu kapsamda;

- Kutsal yerlerin korunması hakkında uluslararası bir sözleşme hazırlanmalıdır. Bu sözleşme ile Hristiyan ve Müslümanlara ait kutsal mekânların korunması ve imarı konularında uluslararası güvence sağlanmalıdır. (Bu, kutsal mekânların insanlık tarihindeki yeri dolayısıyla korunmasını öngören 1904 tarihli Lahey Konvansiyonu'nu temel alan bir çalışma olabileceği gibi, bu alanda BM ve UNESCO sözleşmelerinden de yararlanılabilir.)
- Kudüs için bir fon kurulmalıdır. Geçmişteki olumsuz tecrübelerin tekrar yaşanmaması için (1954'te Ürdün yönetiminin kurduğu *Restorasyon Komitesi* ve İslam Konferansı Örgütü'nün kurduğu *Kudüs Fonu* gibi koordinasyon eksikliği sebebiyle yürümeyen uygulamalar vb.) STK'ların oluşturacağı bu fonun yönetimi bağımsız ve sivil olmalı, ancak resmî fonlardan destek aranmalıdır.
- Batı dünyasında Kudüs konusunda hassasiyet oluşturacak bir Kudüs ve Aksa lobisi oluşturulmalıdır. Bu lobi, medeniyetlerarası diyalog platformu gibi ortak alanlar içinde yapılandırılmalıdır.
- Yine bu çerçevede Vatikan-Ezher-Diyanet gibi kurumlar arasında Kudüs iş birliği oluşturulmalıdır. Bu stratejinin temel hedefi, İslam-Hristiyan ortaklığı ile Kudüs'teki kutsal mekânların ve bu yerlerin kimliğinin korunması olmalıdır.

3. Resmî düzeyde: Resmî düzeyde uluslararası kamuoyunu devletler temsil ettiği için, sadece Müslüman ülkelerde değil, Müslüman diasporanın yaşadığı tüm Batılı ülkelerde yapılabilecek çalışmalar bu kapsamda düşünülebilir.

- İslam ülkelerindeki okul müfredatlarına Kudüs konusunun daha yoğun bir şekilde girmesi için çalışmalar yapılmalıdır.
- Batılı ülkelerde yaşayan Müslüman azınlıklar, seçmen durumunda iseler kendi bölgelerindeki siyasetçiler aracılığı ile Kudüs konusunda resmî tavır alınması yönündeki taleplerini dillendirmelidir.
- Özellikle İKÖ üyeleri, Kudüs ve Aksa konusundaki kurumların daha aktif hâle gelmesine çalışmalıdır. Ardından Kudüs ve Aksa'nın korunması konuları, uluslararası platformlarda daha yoğun bir şekilde gündem yapılmalıdır.

Çözüm önünde engeller

Bunları sıralarken kuşkusuz bölgede barışı kurmak için yapılacak hiçbir şeyin kolay olmayacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Kudüs ve Aksa tüm insanlık adına bir anlamda konsensüs sağlanması gereken uluslararası bir nitelik taşımaktadır. Dolayısıyla çözümden yana olanlar olduğu gibi, değişik çıkarlar sebebiyle statükonun sürmesini is-

teyenler de az değildir. Bunların başında Yahudi kurumları ve işgalci İsrail gelmektedir. Sadece devlet aygıtı olarak değil, tüm dünya geneline yayılmış Yahudi diasporası ve onun lobileştiği ülkelerdeki siyasi iradeler, ya çözümsüzlük dayatmakta ya da kendi çıkarları doğrultusundaki seçenekler dışında hiçbir şeyi kabul etmemektedirler. Bu engellerin aşılması için yoğun bir kamuoyu çalışması ve lobicilik faaliyeti gerekmektedir.

Bir diğer sorun, Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın korunması konusundaki maddi fonların yetersizliği ve konuyu sadece siyaseten değil; teknik, sanatsal ve bilimsel açıdan savunacak ve koruyacak uzman eksikliğidir.

Kudüs ve Aksa konusuna taraf olan aktörlerin siyasi görüş farklılıkları ve Kudüs konusunda birlik sağlanamaması bir diğer zaafı oluştururken, özellikle çevre ülkelerin bağımlılık ilişkileri sorunun çözümünü engellemektedir.

Kısa-orta-uzun vadede takvim

Uluslararası kamuoyu çözüm konusunda belirli bir planlama dâhilinde çalışmalar yürütmek durumundadır. Birbirini destekleyecek ve bir sonraki girişime zemin hazırlayacak bu çalışmalarda nihai hedefe doğru adım adım yaklaştıracak bir sıralama takip edilmelidir. Bu çerçevede, kısa vadede, Kudüs'e yönelik tehlikeleri ortaya koyacak, bilgilendirmeyi sağlayacak ve duyarlılık oluşturacak programlara hız verilmelidir. Bu yapılırken, Kudüs için çalışan kurumlar arasında istişari toplantılar düzenlenerek resmî kurumlarla diyaloglar arttırılmalıdır. Bu çerçevede, Kudüs medya ofisleri kurularak birbiriyle koordinasyon içinde tüm ülkelerde bilinçlendirme çabaları oluşturulmalıdır. Bu yapılırken yerelde gerçekleştirilecek tüm çalışmaların ortak bir ana fikir taşıması önemlidir.

Orta vadede soruna, Batılı kamuoyunun desteğini çekecek bilgilendirme, bilinçlendirme, ortak miras vurguları yapılmalıdır. Ortak toplantıların sayısı arttırılarak tartışmaların yoğunlaşması sağlanmalıdır. Bu konuda bir yandan Batı'daki Müslüman diaspora ve aydınlar işin içine katılırken, bir yandan da sivil toplum düzeyindeki ilişkiler geliştirilmelidir.

Uzun vadede, Siyonizmin Kudüs konusunda uluslararası etkinliğini kıracak çalışmalar planlanmalı, AB'den başlayarak Batılı ülke ve kamuoylarının pozisyonları değiştirilmeye çalışılmalıdır. Üniversitelerde iş birliği yapılabilecek alanlar belirlenmeli, ortak kültürel ve sanatsal faaliyetler, yarışmalar yürütülmelidir. Nihai olarak bu yolla İsrail'in işgal siyasetini mahkûm edecek politikaların gelişmesine uygun bir zemin oluşmuş olacaktır.

The Role of International Community on the Protection of Quds and Al Masjid Al Aqsa

Ahmet Emin Dag

IHH Humanitarian Relief Foundation, Member of Administrative Board

Translated from Turkish by Selda Sen

Bearing significant spiritual and historical features Quds harbours the potential to be a symbol of both "a peaceful coexistence" and "conflict". Since Quds is a sacred place for the followers of the biggest three religions, that constitute 60% of the world population, it is the humanity who will be deciding on which condition stated above Quds will become a symbol for. Muslims ruled over the region in justice for centuries and they saved this sacred and historically important place from hostilities by ensuring all religious faiths to exist freely and independently as constituents of one city. Concerning the religious dimension, since the owners of the city are dispersed over the world, international community must take the initiative to launch a collaboration and solidarity at a global level in order to save the city and its values; such an initiative will affect not only the future of Quds but also of the region.

Considering the future of Quds, there appear two scenarios at all. One is the positive scenario that might be called as a "hopeful scenario" and the other is a negative one, contrary to the former, which might be seen as a "pessimistic scenario". The realization of the hopeful scenario depends on a well functioning international law and a righteous solution through which the city as a human legacy and the rights of the true owners will be saved. The latter indicates a future in which present situation -current occupation- and injustices that have been experienced until today continue without any change.

Today, Quds and Al-Aqsa are under a real threat. This threat emerged in 1948 with Israeli occupation and has developed since 1967 into a more comprehensive form. Since the first occupation Quds has been losing its values and identity as a result of a comprehensive Judaisation project lasting for 40 years. Demographic structure of the

region has been almost totally changed due to this Judaization project that has been implemented demographically, physically and geographically. Nowadays, the ratio of Jewish settlers in the region has increased into 70% while they constituted about 10% of the urban population just before the establishment of Israel. This situation was accomplished either through migrations into the region or through expulsion of Muslims and Christians from the city. Also, it is interesting to see that the size of the territory that Israel seizes today is 125 km^2 while it was only 44 km^2 in 1948.

In the meantime, demolition works and excavations form another sort of threat. During these excavation works numerous Islamic artefacts have been destroyed or damaged considerably. Excavation works done particularly around Al-Aqsa threaten safety of the sanctuary and force Muslim families living in the neighborhoods leave their homes.

One the one hand, newly built Jewish settlements harm the historical urban structure of the city; on the other hand, the change that has been made in the political status puts at stake the future of Quds and Al-Aqsa.

The Status of Quds

Following the Ottoman rule the British-mandated Quds remained at the heart of the conflict after the British had left the region in 1948. Upon the British's decision of withdrawal from the region, the United Nations started working on solutions and drew the boundaries of Quds. The UN proposed an international administration by issuing a decision numbered 181 in 1947. In accordance with this decision, Quds neither belongs to Arab states nor to the occupier Israel; it would be an independent geographic zone under the UN administration. According to a later decision numbered 194 which was taken in 1948, the supervision of the city would have been done by the UN and the right to free entrance to all of the sacred places would have been ensured.

After the Israeli occupation of western Quds, Israel was requested to revoke the decision by which Quds was declared the capital of Israel, by issuing a decision numbered 114 and dated December 1949. On the other hand, Eastern Quds completely came under the control of Jordan.

In the aftermath of the Six Day War in 1967 Israel occupied eastern Quds and had seized all over Quds including Al-Masjid Al-Aqsa. Immediately after this occupation Israel started an operation to clear off the Islamic artefacts and to evacuate Muslim settlements in the east of the city. Regarding these attempts the UN held a decision numbered 2253 denouncing the acts of Israel aimed at changing the status of Quds. Next year, in 1968, Israel was requested not to execute military operations in Quds with the decision numbered 250; after this the occupation was denounced once again with another

decision in 1968 numbered 252 and in the same year with the decision of the general assembly numbered 2254 Israel's claim to seize over the city was declared invalid.

In addition, the decision numbered 267 and dated 1969 confirmed again that the occupier Israel's legal attempts were invalid. Later in time due to the fact that Israel stepped up works aimed at demographic change in the structure of the city, by issuing a decision numbered 465 and dated 1980 Israel was requested to evacuate settlements in eastern Quds. In the same year when Israel declared Quds as the eternal capital, the UN declared that Israel's decision was a violation of international law by issuing a decision numbered 478.

Subsequent decisions taken in 1990 and 1994 numbered 672-673 and 904 respectively denounced Israeli practices in Quds and violence against Palestinians and international community was requested to take necessary steps.

Since 2000 UNESCO has been refusing Israel's continual demands with regard to that some of Jewish historical sites be registered as propriety of Israel in the international list of world heritage.

Unfortunately, despite all these decisions and warnings there has not been any change in Israel's unrighteous attitudes and unjust practices largely thanks to the significant support of American administration which had vetoed implementation of the UN regulations.

Proposals for Solution

Despite the existence of legal acquisitions in international arena that are in favor of Quds it is the power conflict in diplomatic relations that will be decisive in determining the status of Quds. In this framework it seems possible to mention about four important choices as regards the legal status and the future of Quds:

1. International administration: As was proposed in the decision numbered 181 and dated 1947, the city is to be governed by an international mechanism independently of Arab and Jewish states. Although this decision has not been repealed, it has not been put into practice so far; and also later decisions prevented it to be improved in time. Undoubtedly, the most important obstacle relating to this proposal is that neither side desires it to be implemented.
2. Divided administration: Indicating a return to pre-1967 era, this proposal includes an option through which the eastern part of Quds including Al-Aqsa is to be left to Muslims whereas the western part is to Jews. The UN has always come to take into consideration the Islamic character of eastern Quds and has had a tendency to maintain that attitude when issuing decisions since 1968. Palestinian side evaluates this proposal as positive while Israel and the US do strictly oppose.

3. Maintaining the status quo: This option accepts and approves the present (and continuation of) occupation of Israel both in the eastern and western Quds, disrespectful violation of the UN regulations and Quds' being the eternal capital of Israel. Despite the fact that this scene is the biggest dream of Israel, international law and Palestinian side, without a doubt, do not want to allow such a situation to be sustained.
4. Open city: In line with this proposal, after the city is disarmed and all kinds of political authorities are removed, the "city of peace" is to be governed by a civil city council which would be made up of Palestinian Muslims, Christians and Jews. Each party will have equal rights. Such an option strongly requires a solid consensus among Israel, Palestine and international actors as well; but although it seems as a realistic project, it apparently proves to be very hard to accomplish.

Above all, the solution largely depends on termination of occupation policies. This requires a radical change in Israel's policies; that also means that such a change needs to be approved by all Jewish people in diaspora in Western countries. The procedure will continue in the direction that Judaization activities of the city cease and an intensive phase of negotiations starts in order to reach a conclusion, of which all sides will be content.

The Role of International Community in Finding Solution

We have to draw a framework in which the role of international community is to be determined. First of all, we have to clearly identify what international public opinion is. Since the question of Quds and Al-Aqsa falls within the interest of a large audience, different methods should be employed for civil and government circles. In terms of contributing to a possible solution, the role of international community can be categorized according to three aspects stated below:

1. Civil aspect: This aspect includes civil works on organization, raising consciousness, cautionary publications, putting pressure on official authorities and fund raising. In this context, it is necessary
    - to establish a constant secretariat or a kind of consultation mechanism among NGOs in order for protecting Quds and Al-Aqsa,
    - to organize joint meetings and to make collaboration with interested NGOs formed under either the umbrella of the UN or other international organizations, and particularly with those of Christian origin,
    - to publish and distribute books, booklets in local languages to raise consciousness,

- to give information through TV broadcasts, exhibitions and conferences,
- to encourage and increase collaborative works among artists,
- to determine an efficient media strategy and planning and to build a strong media organization in collaboration of powerful media groups,
- to establish a library and an art center specializing on Quds and Al-Aqsa,
- to publish an encyclopedia of Quds.

2. Compound (civil and official) aspect: Although these works basically is to be carried out by NGOs, they also need the power of official organizations and institutions. In this respect;
    - Regarding the protection of sacred places an international agreement must be prepared. This agreement must ensure international safety and building of sacred places of Muslims and Christians (In this respect, the Hague convention dated 1904 pertinent to the protection of sacred places in terms of their importance for human history and the UN and UNESCO agreements might be useful).
    - A special fund for Quds must be raised by NGOs and official authorities. Management of this fund must be independent and civil so as not to lead to failures as in the past (*Quds Fund* that was collectively formed by *Restoration Committee* established by Jordan administration and the Organization of Islamic Conference (OIC) had failed due to a disorganization and lack of coordination); but support of official circles must be looked for at the same time.
    - Lobbying activities must be carried on in order to raise a consciousness in the Western world. These activities must be collectively structured within platforms like platforms for inter civilizational dialogue.
    - Again within this framework, collaboration must be established between the institutions such as the ones in Vatican, Al Azhar and the Presidency of Religious Affairs of Turkey. The main goal of this strategy is to ensure the protection of sacred places in Quds and its identity by means of Islamic-Christian collaboration.
3. Official aspect: International public opinion is represented by states at official level. Activities must be carried not only in Muslim countries but also in all western countries having a Muslim population.
    - Curriculums of the schools in Muslim countries must be redesigned so as to include more information about Quds.

- Muslim minorities living in western countries, those who have the right to vote, must raise their voice to demand an official stand about Quds cause via their politicians.
- Particularly the members of the OIC must be in an effort to encourage the organizations working for Quds and Al-Aqsa to function more efficiently. The question of protection of Quds and Al-Aqsa must be put into the agenda more frequently, especially in international platforms.

The Obstacles to the Solution

Undoubtedly, to realize above-mentioned proposals is not as easy as to count them here on paper. The Question of Quds and Al-Aqsa has an international dimension and thereby interests all humanity. Some expect a permanent and successful solution while some others are reluctant to solve the problem and demand to maintain the status quo due to various interests. That group who opposes implementation of a righteous solution consists mainly of Jewish organizations and the occupier state of Israel. Not only the state apparatus of Israel but also Jewish lobbies around the world and certain state mechanisms of the countries in which they lobby either impose their own choice in line with their interests or never accept any solution causing a deadlock. An intensive work on public opinion and lobbyism activities are needed in order to eliminate this problem.

Another problem is inadequacy of financial funds for protection of Quds and Al-Aqsa and lack of expertise that is to examine and defend the issue not only from political perspective but also from technical, art and scientific perspectives.

On the one hand, the differences in the political point of views of the sides regarding Quds and Al-Aqsa and the lack of unity complicate the situation. On the other hand, dependency relations especially amongst neighbouring countries hinder attempts to reach a solution.

Scheduling Short, Medium and Long term plans

Concerning finding a solution, international public opinion must execute programs following a certain outline. These programs must be implemented according to an efficient schedule toward a final success, by which each phase properly lays the groundwork for the next step. Within this context, certain programs must be rapidly put into practice in order to provide flow of information, to create consciousness and to identify the dangers that Quds faces. During this procedure, advisory meetings must be organized and dialogue with official institutions must be established or intensified. Media quarters for Quds that will be established must carry out coordinated activities regarding raising consciousness

in all countries. While doing this, they must behave around a common central idea and motive.

In the medium term, the sense of a collective heritage must be emphasized with the purpose of raising consciousness and receiving support of the Western public. Besides, public must be kept informed via joint meetings and discussions that will be held more frequently. In this respect, participation of Muslim diaspora and intellectuals in the West must be ensured and relations must be improved on a civil society basis.

In the long term, certain plans must be devised in order to eliminate the international efficacy of Zionism about Quds. Moreover, the activities aimed at changing public opinion in western countries must be launched. Apart from these, fields of collaboration among universities must be determined and collective cultural and art activities, competitions must be organized. Activities as such will pave the way for the formulation and formation of effective policies against Israel's occupation policy.

BİYOGRAFİLER
BIOGRAPHIES

El-Adluni, Dr. Ekrem

(Uluslararası Kudüs Müessesesi)

Lisans eğitimini 1977'de jeokimya alanında Irak Süleymaniye Üniversitesi'nde tamamlamıştır. 1977-1982 yılları arasında Birleşik Arap Emirlikleri'nde devlet bünyesinde Ziraat Araştırmaları Merkezi'nde genel müdür olarak görev yapmıştır. Yüksek lisansını 1984 yılında eğitim bilimi alanında ABD'nin *Colorado* Üniversitesi'nde tamamlayan Dr. Ekrem el-Adluni, doktorasını 1990 yılında eğitim yönetimi alanında *Southern Illinois* Üniversitesi'nde yapmıştır. ABD, Mısır ve Lübnan gibi pek çok ülkede çeşitli kuruluşlarda eğitimci olarak çalışan Adluni, birçok Arap ve İslam ülkesinde bakanlıklarda, özel kurum ve kuruluşlarda, şirketlerde ve özel ve devlet okullarında eğitim programları (Etkili yönetici programı, stratejik planlama, eğitim metotları, yönetim metotları, eğitimcilerin eğitimi, zaman yönetimi, iş ahlakı, insan kaynakları, yönetim ve denetleme kabiliyetleri vb.) hazırlamış ve sunmuştur. Hâlen Beyrut'ta Uluslararası Kudüs Müessesesi Genel Sekreterliği görevini yürütmekte olan Dr. Ekrem el-Adluni, bir şemsiye kuruluş olan Kudüs için Çalışan Müesseseler adlı organizasyonda genel koordinatör olarak görev yapmaktadır. Eğitim metotları, liderlik, insan kaynakları gibi konularda çok sayıda kitabı bulunmaktadır.

Al-Adluni, Dr Arkam

(Muassasa Al-Quds)

Akram Al-Adluni completed his bachelor's degree at the Department of Geo-chemistry (1977), Suleymaniye University. He worked as director-general between the years of 1977-1982 in Agricultural Research Center, within the government body in the United Arab Emirates. He got his master's degree on the field of Education Studies in Colorado University (1984), Fort Collins, USA. Later on, Al-Adluni completed his PhD in educational administration (1990), Southern Illinois University, USA. He worked as accredited educator in various institutions in many countries such as USA, Egypt and Lebanon. He has prepared many educational programs (such as effective administratorship program, strategic planning, educational methods, administrative methods, educator training, time management, business ethics, human resources, administration and inspection skills, etc.) for government departments, private agencies and institutions, companies, public and private schools in different Arabic and Muslim countries. Currently he is secretary-general of Al-Quds International Institution in Beirut. He is working as general coordinator in an umbrella institution, the Organizations Working for Al-Quds. He has several books published on the subjects of educational methods, leadership and human resources.

Ağbariye, Abdunnasır Halid

(Beyarık Müessesesi)

1972'de doğmuştur. 1990 yılında liseyi bitirdikten sonra İslami İlimler ve Tebliğ Fakültesi'nde İslam Hukuku konusunda eğitim almıştır. İdari ilimler alanında dersler veren Abdunnasır Halid Ağbariye, hâlen insani yardım alanında faaliyet gösteren *El-Bayarık Müessesesi*'nin başkanlığını yapmaktadır. Ağbariye ayrıca *Rabıtatu'l-İslamiyye* kurumunun Ummul Fahm'daki şubesinin başkanlığı görevini de yürütmektedir. 1996'dan bu yana Ummul Fahm Belediye Başkan Yardımcılığı görevinde bulunan Halid Ağbariye, Cenin'in Ummul Fahm bölgesinde yaşamaktadır. Evli ve üç çocuk babasıdır.

Igbaria, Abdel Nasser Khalid

(Muassasa Al-Bayareq)

Abdel Nasser Khalid Igbaria was born in 1972. He was graduated from high school in 1990. He completed his bachelor's degree in Islamic Law at Islamic Sciences and Dawa Faculty. He gave lectures in Administrative Sciences. He is the leader of Al-Bayarek Foundation operating in the field of humanitarian relief. He has been performing as a chairman of the branch office of Rabıtah Al-Islamiyyah in Umm Al-Fahm City. Since 1996, he has been the vice mayor of Umm Al-Fahm City. He still lives in Umm Al-Fahm, Jenin. He is married and father of three children.

Ağbariye, Zeki Muhammed Tevfik

(Aksa Müessesesi)

6 Ağustos 1962 tarihinde doğmuştur. 1994 yılında *Northumbria* Üniversitesi Mühendislik Fakültesi'ni (İngiltere) bitiren Zeki Muhammed Tevfik Ağbariye, 1994 ile 2006 yılları arasında şehir planlaması, su şebekesi planlaması, arabuluculuk ve kamu yönetimi alanlarında eğitimler almıştır. Ağbariye, 1999-2003 yılları arasında Mahalli İdareler Vadi Âra Bölgesi Planlama ve İnşa Komisyonu Başkanlığı ve Ummul Fahm Belediyesi Mühendislik Daire Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. 2003-2008 yılları arasında Ummul Fahm Belediyesi Başkan Vekilliği görevini yürüten Zeki Muhammed Tevfik Ağbariye, Mühendisler Odası ve Şehir Mimarları Odası üyesidir ve hâlen Altyapı Bakanlığı Vadi Âra Bölgesi Su İdaresi Başkanlığı'nı yürütmektedir. Aynı zamanda Aksa Vakıflar ve Tarihî Eserler Müessesesi'nin de başkanlığını yapan Ağbariye, İçişleri Bakanlığı Hayfa Kazası Planlama ve İnşa Komisyonu üyesidir. Zeki Muhammed Tevfik Ağbariye hâlen Ummul Fahm'da ikamet etmektedir.

Igbaria, Zaki Muhammad Tawfik

(Al-Aqsa Foundation)

He was born in 1962. In 1994 he obtained his BA degree from the Faculty of Engineering at Northumbria University (New Castle, the UK). During the period 1994-2006, he had several vocational trainings in urban architecture, urban water systems, ombudsmanship and public administration. Between the years 1999-2003, he was head of the Engineering Department at Umm Al-Fahm Municipality. At the same time he served as head of the Local Administrations Planning and Engineering Commission for Vadi Ara Region. He worked as Umm Al-Fahm Deputy Mayor in 2003-2008. He is a member of the Ministry of Interior Planning and Engineering Commission for Haifa District. He is a member of the Chamber of Engineers and the Chamber of Urban Architects. He currently lives in Umm Al-Fahm and he is head of Al-Aqsa Foundation for Endowments and Historical Heritage.

Ağırakça, Prof. Dr. Ahmet

(Medeniyet İlim Kültür Eğitim ve Dayanışma Derneği)

1950 yılında Mardin'de doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Mardin'de tamamladıktan sonra İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nden ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun olmuştur. Bir müddet T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde çalıştıktan sonra meslek yaşamına eğitimci olarak devam etmiştir. Konya Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde ve daha sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı'nda asistanlık yapan Ağırakça, 1979-1983 yılları arasında hazırladığı "Müneccimbaşı Ahmed İbn Lutfullah'ın Câmi'u'd-Düvel Adlı Eserinin Tenkidli Metin Neşri ve Tercümesi" adlı doktora tezi ile doktor unvanını almıştır. Haziran 1996'da profesör unvanını alan Prof. Dr. Ahmet Ağırakça, Mayıs 1999'da uzun yıllar görev yaptığı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden emekli olmuştur. Hollanda Rotterdam İslam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığı da yapan Ağırakça, Rotterdam'da bir grup arkadaşıyla birlikte Avrupa İslam Üniversitesi'ni kurmuş ve bu üniversitenin Kurucu Başkanlığı ile Rektör Vekilliği, İslami İlimler Fakültesi Dekanlığı ve Rektör Yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. Prof. Dr. Ahmet Ağırakça Arapça, Farsça ve İngilizce bilmektedir. Yayımlanmış 12 telif ve 13 tercüme eserinin yanı sıra, akademik dergilerde yayımlanmış çok sayıda makalesi vardır. Katıldığı millî ve uluslararası sempozyumlarda 21 tebliğ sunmuştur. Ayrıca 30 yıldan bu yana çeşitli resmî ve sivil kuruluşlarda çok sayıda konferans, seminer ve panele katılan Ağırakça, altı ciltlik Şamil İslam Ansiklopedisi'nin genel yönetim ve ilmi redaksiyonunu yaparak yayına hazırlamıştır. Birçok edebi, ilmi, siyasi ve sosyal içerikli dergide yönetici ve yazar olarak da görev yapan Prof. Dr. Ahmet Ağırakça, hâlen Avrupa İslam Üniversitesi Türkiye Temsilcisi ve İslami İlimler Açıköğretim Fakültesi Dekanı olarak görev yapmaktadır. Evli ve dört çocuk babasıdır.

Agirakca, Prof Ahmet

(Medeniyet Association)

He was born in Mardin, Turkey, 1950. He finished primary and secondary school in Mardin. He obtained his bachelor's degree in History from Istanbul High Islamic Institute at Istanbul University. He worked within the body of the Presidency of Religious Affairs of Turkey for a while. He appointed assistant at the Faculty of Religious Sciences at Konya Selcuk University and then at the Department of The Medieval History at Istanbul University. Between 1979-1983, he got his PhD with his thesis entitled "Müneccimbaşı Ahmed İbn Lutfullah'ın Câmi'u'd-Düvel Adlı Eserinin Tenkidli Metin Neşri ve Tercümesi" (A Critical Reading and Translation of *Câmi'u'd-Düvel* of Müneccimbaşı Ahmed Ibn Lutfullah). He received his degree of professorship in June 1996 and at the same year in May he retired from Istanbul University, Department of History at the Faculty of Arts, in which he had studied for long years. He was named dean of the Faculty of Theology, Islamic University of Rotterdam in the Netherlands. He founded the Islamic University of Europe with a group of his friends in Rotterdam. He served at the position of founding chairman and vice rector of this university and the dean of the Faculty of Islamic Sciences. He speaks Arabic, Persian and English. He has many books and translation works and a great number of articles published in academic journals. He submitted papers at national and international symposia. In addition, he has participated in plenty of conferences, seminars and panels at several official and civil institutions for 30 years. He has been the director-general and editor of *Shamil Islamic Encyclopedia*. He worked for several magazines dealing with literary, scientific, political and social issues as author and director. He is the representative of the Islamic University of Europe to Turkey and the dean of Faculty of Open Education of Islamic Sciences. He is married with four children.

Buzpınar, Prof. Dr. Ş. Tufan

(Türk Teknik Heyeti, İstanbul Fatih Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Bölüm Başkanı)

1984'te Ankara Üniversitesi'nde lisans eğitimini tamamladıktan sonra 1986 yılında *Manchester* Üniversitesi Tarih Bölümü Ortadoğu Araştırmaları'nda yüksek lisans eğitimini, 1991 yılında da doktorasını tamamlamıştır. 1992-1999 yılları arasında İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)'nde araştırmacı olarak görev yapan Tufan Buzpınar, 1999-2001 yılları arasında aynı merkezin başkanlığını yürütmüştür. Ekim 2001'de Fatih Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak göreve başlamış ve Ocak 2005'te aynı üniversitenin Tarih Bölümü Başkanlığı'na getirilmiştir. Çalışma alanı "19. yüzyıl Osmanlı Arap Vilayetleri"dir. Ulusal ve uluslararası pek çok süreli yayında yayımlanmış makaleleri, uluslararası konferans ve sempozyumlarda sunmuş olduğu tebliğleri bulunan Buzpınar, çok sayıda kitaba da katkıda bulunmuştur.

Buzpınar, S. Tufan

(Turkish Technical Committee; Istanbul Fatih University, Faculty of Arts and Sciences History Department, Head of Department)

He obtained his BA in History from Ankara University in 1984. In 1986-1991, he completed his master and PhD in the Middle East Studies at the Department of History, Manchester University, the UK. Between the years 1992-1999 he carried on academic research in the Center of Islamic Studies (İslam Araştırmaları Merkezi, ISAM) in Istanbul. He worked as head of ISAM in 1999-2001. In 2001, he started giving lectures at Fatih University. He has been head of the department of history since 2005. His field of interest is Ottoman cities in Arab regions in 19th century. He has several articles published in journals and papers submitted in many international conferences and symposia. He has contributed to several reference books.

Cabarin, Dr. Raid Fethi Halid

(Çağdaş Araştırmalar Merkezi)

Raid Fethi 1992-1996 yılları arasında *Al-Qasimi College*'de Arap Dili ve İslam Hukuku alanlarında lisans eğitimini tamamladıktan sonra 1996-1999 yılları arasında Amman'da Ürdün Üniversitesi'nde Fıkıh Usulü ve Hukuk Felsefesi alanında yüksek lisansını "İçtihat Kapısının Kapanması ve İslam'da Siyaset Sistemi" teziyle yapmıştır. Raid Fethi Halid Cabarin, Eylül 1999-Eylül 2000'de *Umm el-Fahm* Lisesi'nde Arapça ve din dersleri alanında eğitimci olarak görev yapmış, 2001-2003 yılları arasında İslami Fetva Konseyi'nin başkanlığını yürütmüştür. Nisan 2006'da İngiltere *Aberdeen* Üniversitesi'nde İslam ve Arap Araştırmaları alanında "Karşılaştırmalı-Eleştirel Araştırma: Kudüs'te İdari Kanunlar" konusunda doktora tezini tamamlamıştır. Raid Fethi Halid Cabarin, hâlen *Umm el-Fahm* Çağdaş Araştırmalar Merkezi'nde üst düzey araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. 2006 yılından bu yana İslam Araştırmaları Üniversitesi'nde İslam Hukuku Felsefesi, İslam Hukuku'nun ilkeleri, Kur'ani ve Nebevi Yorumlar alanlarında dersler veren Raid Fethi, Filistin'de ve Avrupa'nın çeşitli yerlerinde düzenlenen konferanslara katılmış ve Mescid-i Aksa'da dersler vermiştir. *Sawt al-Haq* gazetesinde düzenli olarak yazılar yazan Raid Fethi Halid Cabarin'in ağırlıklı olarak İslam kültürü, eğitim, hukuk felsefesi ilkeleri ve İslam Hukuku'nun amaç ve hedefleri alanlarında 200'ü aşkın makalesi yayımlanmıştır.

Jabareen, Raid Fathi Khalid

(Merkez Dirasa Al-Muasarah)

He studied in al-Qasimi High College Academy in Israel during the years 1992-1996. He received his master's degree from Jordan University (Amman, Jordan) at Fiqh Wa'usuluh (Islamic Jurisprudence and its Principles) in 1996-1999. The title of his thesis is "Closing the Door of Ijtihâd (Rational Effort) and the Islamic Political System". He worked as a teacher in Arabic language and religious studies in Umm Al-Fahm Secondary School in the period 1999-2000. He was head of the Islamic Council of Fatwah (Israel) between the years 2001-2003, dealing with contemporary daily issues. He obtained his PhD at Islamic and Arab Studies in Aberdeen University (U.K, Scotland) in April 2006. His topic of dissertation is "The Juristic Rules related to Jerusalem: A Critical Comparative Study". He is a senior researcher in the Centre of Contemporary Researches. He has been a lecturer in High College for Islamic Studies (Israel) since 2006, teaching Islamic jurisprudence, the principles of Islamic jurisprudence, Qur'anic and Prophetic interpretations. He lectured in many conferences both in Palestine and Europe and also in Al-Aqsa Mosque. He is writing in Sawt al-Haq newspaper mainly on Islamic culture, education, principles of jurisprudence and goals and objectives of Shariah. He contributed to the book "The Crisis of Islam Holy War and Unholy Terror: Critical Review" (2006).

Dağ, Ahmet Emin

(İHH İnsani Yardım Vakfı Ortadoğu Özel Temsilcisi)

1970 yılında doğmuştur. Lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Gazetecilik Bölümü'nde tamamladıktan sonra, yüksek lisans ve doktorasını yine aynı üniversitede siyasi tarih ve uluslararası ilişkiler alanında yapmıştır. Ortadoğu konusunda araştırmaları, tercümeleri ve çok sayıda makaleleri bulunan Ahmet Emin Dağ'ın Suriye, Bilad-i Şam'ın Hazin Öyküsü adlı bir de kitabı bulunmaktadır. Arapça ve İngilizce bilen Dağ, Yahudi Dini, Yahudi Tarihi (Israel Shahak), İsrail'de Yahudi Köktenciliği (Israel Shahak ve Norton Mezvinsky), Amerika ve Siyasal İslam (Fawaz Gerges) isimli kitapları Türkçeye çevirmiştir. Ahmet Emin Dağ, evli ve iki çocuk babasıdır.

Dag, Ahmet Emin

(IHH Humanitarian Relief Foundation, Special Representative for Middle East)

Ahmet Emin Dag was born in 1970. He obtained BSc in Journalism at Marmara University, Istanbul. He completed his MA and PhD degrees in Political History and International Relations. Ahmet Emin Dag has published numerous researches, translations and articles about the Middle East. He has published a book called "Suriye: Bilad-ı Şam'ın Hazin Öyküsü" (*Syria: Sad Story of Towns of Damascus*) and translated several books like *Jewish History*, *Jewish Religion: The Weight of Three Thousand Years* (Israel Shahak), *Jewish Fundamentalism in Israel* (Israel Shahak and Norton Mezvinsky), *America and Political Islam: Clash of Cultures or Clash of Interests* (Fawaz Gerges). He is married with two children.

Demirci, Muhammed

(Mirasımız Derneği)

1983'te Medine'de doğmuştur. İlk, orta ve lise öğrenimini Medine'de tamamlamış ve Medine İslam Üniversitesi Kur'an-ı Kerim Fakültesi'nden mezun olmuştur. Öğrencilik yıllarından bu yana Kudüs'e olan ilgisi sonucunda Mirasımız Derneği (Kudüs ve Civarındaki Osmanlı Mirasını Koruma ve Yaşatma Derneği)'ni kuran Muhammed Demirci, hâlen bu derneğin yönetim kurulu başkanlığı görevini yürütmektedir. Demirci, Kudüs ile ilgili harita, belgesel vb. dokümanlar, TV programları ve basın toplantıları düzenleyerek kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik çalışmalarda bulunmaktadır.

Demirci, Muhammed

(Heritage Organization)

He was born in 1983 in Madinah. He completed his primary education in Madinah. He had his BA in the Science of Al-Quran from Islamic University of Medinah. He has been actively working for the promotion of Al-Quds issue in the public and he founded the Heritage Foundation working on revival of the Ottoman heritage in Al-Quds and its surroundings. He is currently head of the Board of Directors of the foundation. Demirci has been deeply involved in social activities promoting Al-Quds issue by preparing maps, documentaries, tv broadcasts, etc.

Gabriels, Şeyh İbrahim

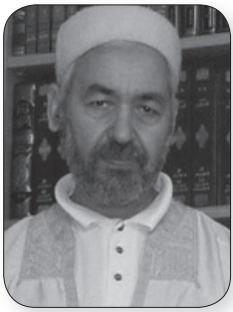
(Güney Afrika Aksa Vakfı Genel Başkanı)

Şeyh İbrahim Gabriels, Güney Afrika'nın önde gelen âlimlerinden biridir. Medine İslam Üniversitesi'nde İslam Hukuku eğitimi almıştır. Hâlen başkanlığını yaptığı *Dar'ul-Arkam* İslam Lisesi'nin kurucularındandır. Güney Afrika'da Müslümanların resmî olarak temsil edildiği, İslami Adalet Konseyi (*Muslim Judicial Council*) Başkanı olarak hizmet etmiştir. Güney Afrika Ulusal Dinî Liderler Forumu yönetici üyelerinden olan Şeyh Gabriels, Cape Town'daki Rawbie Mescidi'nin imamı ve cemaatin dinî lideridir. Çok sayıda uluslararası konferans ve sempozyuma katılıp tebliğler sunan Şeyh İbrahim Gabriels, Güney Afrika Aksa Vakfı Genel Başkanlığı'nı ve ülkedeki çeşitli dinî örgütlerin temsil edildiği Güney Afrika Birleşik Ulema Konseyi'nin Başkanlığı'nı yürütmektedir.

Gabriels, Sheikh Ebrahim

(President of the Al-Aqsa Foundation of South Africa)

Ebrahim Gabriels is one of the prominent *'alim*s (religious scholar) in South Africa. He holds a bachelor's degree in Islamic Shari'ah from the Islamic University of Medina. He contributed in the founding of Darul Arqam Islamic High School. He served as the President of the Muslim Judicial Council, the officially recognized Muslim representative body in South Africa. He is an executive member of the National Religious Leaders' Forum. Sheikh Ebrahim Gabriels has attended and delivered papers in numerous international conferences and symposia. He is the Imam and Spiritual Leader of the Masjid Al-Rawbie in Cape Town. He is the president of Al-Aqsa Foundation of South Africa and is currently the President of the United Ulama Council of South Africa, representing various ulama bodies in the country.

Gannuşi Raşid

(Nahda Hareketi Genel Başkanı)

1941'de Tunus'un güneyinde Hama köyünde dünyaya gelmiştir. İlkokulu köyünde bitiren Gannuşi, üniversite eğitimine Zeytune Üniversitesi'nde başlamış, Mısır ve Suriye'de devam etmiştir. Felsefe alanında eğitim gören Raşid Gannuşi, daha sonra Fransa'da Sorbonne Üniversitesi'ne giderek eğitimini sürdürmüştür. Üniversite dersleri ile birlikte Davet ve Tebliğ Cemaati'yle tanışmış, Araplar ve diğer milletlerden Müslüman öğrenciler arasında İslami çalışmalarda bulunmuştur. 1960'ların sonunda Tunus'a dönen Gannuşi, "*Nahda*" olarak bilinen İslami Yöneliş Hareketi'ni oluşturan lise ve enstitü öğrencilerinin arasında tebliğ çalışmalarında bulunmuştur. Bu çalışmaları sebebiyle birçok defa yargılanarak hüküm giyen Raşid Gannuşi; 1987, 1991 ve 1998 yıllarında gıyabında yargılanarak ömür boyu hapse mahkûm edilmiştir. Medeniyetteki Yolumuz, Biz ve Batı, Filistin Sorunu ve FKÖ, İslam Devletinde Vatandaşlık Hakları, İslam Devletinde Özgürlük, İbni Teymiyye'nin Kader Hakkında Görüşü, Tunus'taki İslami Hareket gibi pek çok konuda kitapları bulunan Gannuşi'nin eserleri İngilizce, Fransızca, Türkçe, İspanyolca ve Farsça gibi değişik dillere de tercüme edilmiştir. "Uluslararası İslami Gençlik Konseyi" ve Arap ve İslami akımları bir arada toplayan "Ulusal İslami Konferans"ın kurucularından olan ve Nahda Hareketi'nin başkanlığını yürüten Raşid Gannuşi şu anda Londra'da ikamet etmektedir.

Rached Ghannouchi

The Leader of the Tunisian Movement Al-Nahdha (Renaissance),

Sheikh Rached Ghannouchi was born in 1941 in al-Hamma village in Southern Tunisia. He finished his primary education in Al-Hamma, and then traveled to Gabes city and the capital of Tunisia to finish his secondary education at the az-Zaytouna preparatory school.

He later traveled to Egypt to continue his education, especially since he was an admirer of Nasserism, but did not remain there for long, and moved to Damascus in Syria where he obtained his bachelor's degree in philosophy. There he had his first encounter with Islamist trends and began to elaborate his Islamic thought. After a while, Ghannouchi moved to France to study at Sorbonne University. There he began his activism amongst Arab and Muslim students, and also joined the Tablighi Jamaa'a. He was active in their preaching activities in the areas populated by North African immigrants. Near the end of the sixties, he returned home, to Tunisia. He started preaching in secondary schools and universities, with a group of Muslim youth, which was formed as the Islamic Movement "Al-Nahdha". Because of his advocacy and political activities, he was tried several times ending with imprisonment for different time intervals (extending from 11 years to lifetime imprisonment) in different years. Sometimes he was condemned to imprisonment in absentia. He is a prosperous author. He made prominent intellectual contributions to many Arab and foreign academic journals and wrote books including; Our Way to Civilization, The West and Us, The Right to Difference and the Duty of Unity, The Palestinian Issue at the Crossroads, The Status of Women Between the Quran and the Reality of Muslims, The Rights of Citizenship in the Islamic State, Public Liberties in the Islamic State, Pre-Destination in the Thought of Ibn Taymiyyah, Issues in Secularity and Civil Society, The Islamic Movement and the Question of Change, From the Experience of the Islamic Movement in Tunisia. Some of his books have been translated to languages including English, French, Turkish, Spanish and Persian. He is also one of the founders of the World Assembly of Muslim Youth in 1971; and of the "Islamic-Nationalist Conference", which Combines between Arab National Movement and Islamic Movement; and the "Circle for Tradition and Progress" which focuses on Muslim-Christian and inter-civilization dialogue which comprises a number of prominent Muslim, European and American thinkers. Sheikh Rached Ghannouchi has been living in London since 1991 as a political refugee.

Hallak, Essam

(Kanada, CBC Müslüman Toplum Danışmanı)

1969 yılında Halep'te doğan Essam Hallak, insan hakları savunucusu, sivil toplum danışmanı ve akademisyendir. 1993 yılında Halep Üniversitesi'nde İnşaat Mühendisliği ve Şehir Planlaması Bölümü'nde eğitimini tamamlayan Hallak, kısa bir çalışma döneminin ardından Almanya'ya taşınmış ve Stuttgart Üniversitesi'nde Şehir Planlaması alanında araştırmalar yapmıştır. 1996 yılında Kanada'ya göç eden Essam Hallak, bir süre Toronto'da çalıştıktan sonra Montreal, *McGill* Üniversitesi'nde Yapılaşma (Housing) alanında yüksek lisans yapmıştır. Hâlen, kent sosyolojisi alanında sosyal yapı ve insan eliyle yapılaşma arasındaki ilişkiler üzerine doktora çalışmasına devam etmekte olan Hallak'ın dinlerarası diyalog ve karşılaştırmalı kültür araştırmaları özel çalışma alanlarıdır. Faaliyetleri ve medya çalışmaları; Batı'da yaşayan Müslümanlar, etnik gruplar arası dinamikler/değişkenler ve Ortadoğu'da barışın tesis edilmesi gibi konularda yoğunlaşmaktadır. Essam Hallak, Kanada Yeni Demokratik Parti (*The New Democratic Party of Canada/NDP*), Uluslararası Af Örgütü, Ortadoğu'da Adalet ve Barış için Kanadalılar Hareketi (*Canadians for Justice and Peace in the Middle East/CJPME*) gibi organizasyonlarda aktif olarak yer almaktadır. Essam Hallak hâlen Kanada, Montreal'de yaşamaktadır.

Hallak, Essam

(Counselor of Islamic Community to CBC, Canada)

Essam Hallak is an academic researcher, human rights advocate, and community organizer. He was born in 1969 in Aleppo, Syria where he obtained his BSc in Architectural Engineering and Urban Planning from the University of Aleppo in 1993. After a short period of practice, he moved to Germany to do focus studies in the area of Urban Planning at Stuttgart University. In 1996 he immigrated to Canada; he worked for a while in Toronto and then obtained his master's degree on the subject of housing from McGill University, Montreal. Currently he does academic research at PhD level in the field of urban sociology. His research work focuses on the relation between social structure and the human built environment. Essam Hallak has been deeply involved in inter-faith dialogue and cross-cultural education. His activism and media relations works focus particularly on Muslim-Western understanding, inter-ethnic dynamics and peace-building in the Middle East. He takes active part in a number of organizations including The New Democratic Party of Canada (NDP), Amnesty International, Palestinian and Jewish Unity (PAJU), Canadians for Justice and Peace in the Middle East (CJPME).

Lingga, Prof. Dr. Abhoud Syed M.

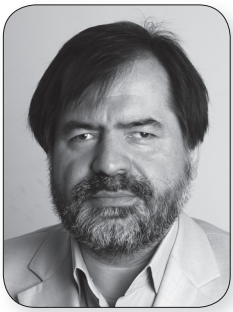
(Bangsamoro Araştırmaları Enstitüsü)

Prof. Dr. Abhoud Syed M. Lingga, Filipinler Cotabato'da Bangsamoro Araştırma Enstitüsü Genel Koordinatörü'dür. İslami ilimler ve eğitim alanlarında yüksek lisans dereceleri olan Lingga, BM Eğitim ve Araştırma Enstitüsü'nde çatışma önleme ve barış inşası eğitim programı, *University of New South Wales*'te insan hakları ve halkların diplomasisi eğitim programı, Almanya *Friedrich Naumann* Vakfı'nda yerel yönetim ve sivil toplum eğitim programı ve liderlik ve yöneticilik konulu çeşitli eğitim çalışmalarına katılmıştır. Cenevre merkezli BM Yerel Halklar Çalışma Grubu'nun çeşitli toplantılarına katılmış olan Prof. Dr. Abhoud Syed M. Lingga, *Cotabato City State Polytechnic College*, *Sultan Kudarat Islamic Academy Foundation College* ve *Mindanao State University Buug College*'da öğretim üyesi, *Mindanao* Devlet Üniversitesi'nde doçent olarak görev yapmıştır. Lingga'nın araştırmaları Bangsamoro'nun özgür yönetimi, çatışma idaresi, insan hakları, sürdürülebilir kalkınma ve İslami eğitim konularındadır. Yerel ve uluslararası dergilerde ve kitaplarda çok sayıda makalesi yayımlanmıştır. Pek çok kamu kuruluşunda ve özel sektör alanında yönetici olarak görev yapmış olan Prof. Dr. Lingga, çeşitli sivil toplum kuruluşlarında aktif olarak çalışmaktadır.

Abhoud Syed M. Lingga

(Institute of Bangsamoro Studies)

He is executive director of the Institute of Bangsamoro Studies in Cotabato City, Philippines. He holds Master of Arts degree in Islamic Studies and in Education. He participated in a number of trainings, among which are on conflict prevention and peacebuilding conducted by the United Nations Institute for Training and Research; human rights and people's diplomacy by the Diplomacy Training Program of the University of New South Wales; local government and civil society by Friedrich Naumann Stiftung in Germany, and trainings on leadership and management. He participated in various sessions of the United Nations Working Group on Indigenous Populations in Geneva. For years, he had been Associate Professor at Mindanao State University in Maguindanao and lecturer at Cotabato City State Polytechnic College, Sultan Kudarat Islamic Academy Foundation College, and Mindanao State University Buug College. His research interests are in Bangsamoro self-determination, conflict management, human rights, sustainable development, and Islamic education. As a prolific author, he has published numerous articles in local and international journals and contributed into many books. Prof Lingga is an active member of various non-government organizations, and has served in management capacities in various public and private sector organizations.

Özcan, Mustafa

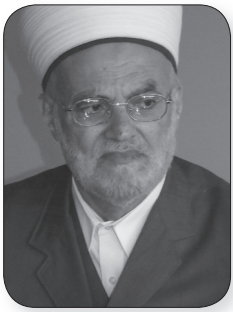
(Araştırmacı-Yazar)

1962 yılında Bolu'nun Mudurnu ilçesinde dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğrenimini Bolu ve Adapazarı'nda tamamlayan Mustafa Özcan, küçük yaşlardan itibaren Arapça ve İslami ilimler alanlarında öğrenim görmüş, yüksek öğrenimini Kahire el-Ezher Üniversitesi'nde yapmıştır. 1982 yılına kadar el-Ezher Üniversitesi bünyesinde şer'i ve dinî ilimler konusundaki eğitimini tamamlayan Özcan, aynı yıl Türkiye'ye dönmüştür. Bir süre tercümanlık yapan Mustafa Özcan'ın yerli ve yabancı birçok dergide makaleleri yayımlanmıştır. Çeşitli gazetelerde dış haberler editörlüğü yapan ve dış politika yazıları yazan Özcan'ın hâlen Vakit gazetesi, Millî Gazete, Gerçek Hayat dergisi,www.dunyabulteni.net ve www.dunyahaber.com'da yazıları yayımlanmaktadır. Mustafa Özcan, 20 yılı dolduran gazetecilik hayatı boyunca binlerce makale ve onlarca kitap kaleme almıştır. Dış politikadan uluslararası siyasete, tarihten kültür ve İslami düşünce konularına kadar geniş bir yelpazede eserler veren Özcan'ın Türkçe ve Arapçaya tercüme ettiği eserler de bulunmaktadır. Yurt içi ve yurt dışında çeşitli konferanslara katılan Özcan, yazı çalışmalarının yanı sıra TV programları da hazırlamaktadır. Mustafa Özcan çok iyi derecede Arapça ve İngilizce bilmektedir. Evli ve dört çocuk babasıdır.

Ozcan, Mustafa

(Writer-Researcher)

Mustafa Ozcan was born in 1962, Bolu, Turkey. He has begun to learn Arabic and Islamic sciences in his early ages. He lived for a time in different European countries during his education. He studied religious sciences at Al-Azhar University, Cairo. When he came back to Turkey in 1982, he began to work as translator. His articles were published in various journals. He worked as foreign news editor in many newspapers and dealt with foreign politics. Currently his articles are published in *Milli Gazete*, *Gerçek Hayat*, the news portals, www.dunyabulteni.net and www.dunyahaber.com. Throughout his twenty-year experience of journalism, he has published numerous articles and books in a wide range: foreign policy, international politics, history, culture and Islamic thought. He has several translations from different languages to Turkish and Arabic. He has attended various national and international conferences and TV programmes. Currently he continues making TV programmes. Ozcan knows English and Arabic. He is married with four children.

Sabri, Şeyh İkrime

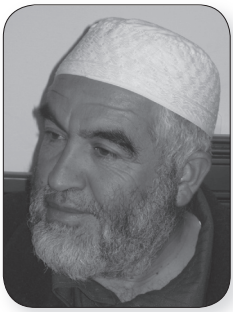
(Mescid-i Aksa İmamı, Kudüs eski Müftüsü)

Şeyh İkrime Sabri 1939 yılında Kalkiliye şehrinde doğmuştur. Babası Şer'i Temyiz Mahkemesi üyeliği ve Kudüs dâhil olmak üzere birçok merkezde kadı olarak görev yapmış olan Şeyh Said Sabri'dir. Lise eğitimini Nablus şehrindeki Selahiyye Medresesi'nde tamamlayan İkrime Sabri, 1963 yılında Bağdat Üniversitesi'nde dinî ilimler ile Arap dili ve edebiyatı alanında lisans eğitimi almıştır. Üniversitede Mustafa ez-Zerka, Maruf ed-Davalibi, Şeyh Yasin eş-Şazeli gibi birçok âlimin gözetiminde yetişen Sabri, 1989 yılında Şer-i Aksa Lisesi'nde öğretmenlik yapmıştır. İkrime Sabri aynı dönemde Nablus'taki Necah Üniversitesi'nde "İslam Fıkhında Yemin" teziyle şer-i ilimlerde yüksek lisansını tamamlamıştır. 1967'de yaşanan Altı Gün Savaşı'nın ardından Şer-i Aksa Lisesi yöneticiliğine getirilen Sabri, bu görevi sırasında Kudüs'te İslami faaliyetlerin artmasına vesile olmuş ve yetiştirdiği öğrenciler önemli mevkilere gelmiştir. 1992 yılında Filistin'de Âlimler ve Davetçiler Yüksek Kurulu'nu kuran İkrime Sabri, Filistin'de Yüksek Fetva Kurulu başkanlığı ve Mescid-i Aksa hatipliği görevlerini de yürütmüştür. Sabri, Mekke merkezli Dünya Camileri Yüksek Kurulu kurucu üyesi ve Uluslararası İslam Fıkıh Kurumu üyesidir. 1997 yılında Kudüs'te Yüksek İslam Konseyi Başkanlığı'na seçilen İkrime Sabri'nin kaynak teşkil edecek birçok kitabı bulunmaktadır. Çok sayıda konferans ve panele katılan Şeyh İkrime Sabri evli ve beş çocuk babasıdır.

Sabri, Sheikh Ekrima Sa'id

(Imam of al-Aqsa Mosque, Former President of the Supreme Islamic Authority in Jerusalem)

Ekrima Sa'id Sabri was born in Qalqilia in 1939. His father, Sheikh Saed Sabri, was the member of Religious Appeal Court and had been assigned as judge on religious affairs in many locations including Quds. Ekrima Sabri completed his high school education at Madrasah of Selahiya, Nablus. He obtained his bachelor's degree on Religious Science and Arabic Language at Baghdad University, 1963. He continued his university education under the supervisions of many scholars such as Sheikh Mustafa al-Zarqa, Maruf al-Dawalibi, Sheikh Yaseen al-Shazely. While he was working as a teacher in the Religious Aqsa High School, he pursued his master's degree in religious sciences with the thesis of "Oath in the Islamic Law", at al-Najah National University, Nablus in 1989. After the Six-Day War, he was assigned as director of Religious Aqsa High School. He helped increase the Islamic movements in Quds and the students with his discipline came to the important positions. Sheikh Sabri has established the High Council of Scholars and Summoners in 1992. He worked as the head of the High Fatwa Committee in Palestine and as a predictor of Al-Masjid Al-Aqsa. He is the charter member of the Makkah centered High Council of World Mosques and the member of the International Council of Islamic Fiqh. He was elected as the chairman of Islamic High Council in Quds, 1997. He has the author of several reference books. He participated in a variety of conferences and panels. Sheikh Ekrima is married with five children.

Salah, Şeyh Raid

(48 Toprakları İslam Hareketi Başkanı)

48 Toprakları Filistin İslami Hareketi'nin kurucularından olan Şeyh Raid Salah, 1958 yılında Ummul Fahm'da doğmuştur. Lise eğitimini Ummul Fahm Lisesi'nde tamamladıktan sonra El-Halil Üniversitesi'nde İslam Hukuku eğitimi almıştır. İsrail yönetimi tarafından eğitim vermekten men edilmesinin ardından gazeteciliğe yönelen Şeyh Raid Salah, 1989 yılında Ummul Fahm Belediye Başkanlığı'na seçilmiştir. 1993 ve 1998'deki seçimleri de kazanan Salah, 2001 yılında belediye başkanlığı görevinden istifa etmiş ve Mescid-i Aksa'nın ihya ve imarına yönelik faaliyetlerine ağırlık vermiştir. 1996 ve 2001 yıllarında İslami Hareket'in başkanlığına tekrar seçilen Şeyh Raid Salah, başkanlığını yaptığı Aksa Müessesesi ve diğer birçok kurumun ortak çalışmasıyla Mervan Mescidi'nin imarı gibi Mescid-i Aksa civarında ve Doğu Kudüs'te önemli projelerde yer almıştır. Mayıs 2003 tarihinde yüzlerce kişiyi kapsayan tutuklama kampanyasında İslami Hareket'in yönetim kadrosundaki 16 kişi ile beraber gözaltına alınmış ve iki yılı aşkın bir süre hapiste kalmıştır. Uluslararası İslam Yardımlaşma ve Tebliğ Konseyi üyesi olan Salah, devam eden yoğun tebliğ çalışmalarının yanında, 1986 yılından bu yana aylık olarak yayınlanan "Sırat" dergisinde yazılar yazmaktadır. Raid Salah hâlen 48 Toprakları Filistin İslami Hareketi'nin başkanlığını yürütmektedir.

Salah, Sheikh Raed

(President of the Islamic Movement in 1948 Palestine)

Sheikh Raed Salah is one of the founders of the Islamic Movement in 1948 Occupied Palestine. He was born in Umm Al-Fahm, 1958. He graduated from Umm Al-Fahm High School and he completed his bachelor's degree on the Islamic Law at Al-Khalil University. He worked as a journalist after restrained by Israeli government from providing education. In 1989, he was elected Mayor of Umm Al-Fahm City as was in 1993 and 1998. In 2001, he resigned from his duty and his works concentrated on revival and construction of Al-Aqsa. He was reassigned as the leader of the Islamic Movement in 1996 and 2001. During his presidential term in the Muassasa Al-Aqsa, he has taken part in the important projects with many other organizations, in Al-Masjid Al-Aqsa and East Quds, such as construction of Al-Masjid Al-Marwani. He was detained with another 16 people from administrative bodies of Islamic Movement in the scope of an arrest campaign, extended to hundreds of people in May 2003. He spent two years in prison. He is the member of the International Islamic Cooperation and Dawa Council. Currently, he is active in *da'wa* activities and he has been writing on a monthly magazine *Sirat* since 1986. He still holds the presidency of the Islamic Movement in 1948 Occupied Palestine.

Salih, Dr. Muhsin Muhammed

(Zeytun Araştırma Merkezi)

Filistin asıllı Ürdün vatandaşı olan. Dr. Muhsin Muhammed Salih, 1960 yılında doğmuştur. Uzmanlığını modern Arap tarihi üzerine yapmış olan Salih'in Filistin davası ve Arap-İsrail çekişmesi ile ilgili olarak Kudüs meselesi, Filistin İslami hareketi, modern Filistin tarihi gibi konularda özel araştırmaları vardır. 1983'te Kuveyt Üniversitesi tarafından "Kuveyt Müessesesi İlmi Başarı Ödülü", 1997'de İngiltere'deki İslam Araştırmaları Akademisi tarafından "Genç İslam Âlimleri Beytu'l-Makdis Ödülü" ve 2001'de Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi tarafından "Üstün Eğitici Ödülü" ile ödüllendirilmiştir. 1993-1994 yılları arasında Amman'daki Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'nde genel müdürlük ve araştırma bölümü başkanlığı, 1994-2004 arasında Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi'nde öğretim kurulu üyeliği, 2002-2004 yılları arasında aynı üniversitede tarih bölüm başkanlığı görevlerini yürütmüştür. 2004 yılından bu yana Beyrut *al-Zaytouna* Araştırma Merkezi'nde genel müdür olarak görev yapan Muhammed Salih'in yayımlanmış çok sayıda makalesi ve kitabı bulunmaktadır.

Saleh, Dr Mohsen Mohammed

(Al-Zaytauna Research Center)

Mohsen Mohammed Saleh is native of Palestine and a citizen of Jordan. He was born in 1960. Arab history is his area of expertise and he has done several researches on the topics such as the problem of Palestine and Arab-Israeli struggle, the issue of Jerusalem, Palestinian Islamic Movement and the modern history of Palestine. He was awarded "The Scientific Achievement Award of Kuwait Institution" in 1983 by Kuwait University; "Beytu'l Maqdis Award of Young Islamic Scholars" in 1997 by Islamic Research Academy and "Award for Instructor Excellence" in 2001 by the International Islamic University of Malaysia. He worked as director-general and head of the research department in The Middle East Research Center in Amman (1993-1994). He served in the educational board (1994-2004) and worked as head of history department (2002-2004) in the International Islamic University of Malaysia. Mohsen Mohammed Saleh has been the director-general of al-Zaytouna Center for Studies and Consultation in Beirut since 2004. He has published numerous books and articles.

Sanallah, Dr. Hasan

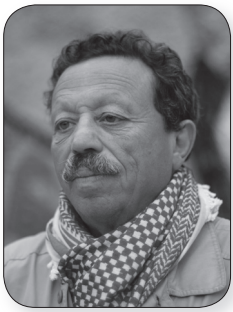
(Çağdaş Araştırmalar Merkezi)

27 Şubat 1974'te dünyaya gelmiştir. 1992 yılında *Der el-Esad* Lisesi'nden, 1996 yılında da İslami ilimler eğitimi aldığı *Umm el-Fahm* Tebliğ ve İslami İlimler Üniversitesi'nden mezun olmuştur. 2002 yılında İngiltere, *Portsmouth* Üniversitesi'nde "Filistin'de İhtilaflı- Yerleşkeler" adlı tezi ile yüksek lisans ve doktora programını tamamlayan Hasan Sanallah, 2003 yılından bu yana Umm el-Fahm'da, Çağdaş Araştırmalar Merkezi'nde, araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Anadili Arapça olan Sanallah, iyi derecede İbranice ve İngilizce bilmektedir. "Osmanlı döneminde Filistin'de Vakıf Müessesesi (2003)", "Kudüs ve Aksa İntifadası (2006)", "Mescid-i Aksa: Su Depoları ve Su Kemerleri (2007)" gibi yayımlanmış çok sayıda eseri bulunan Hasan Sanallah evli ve bir çocuk babasıdır.

Sanallah, Dr Hasan

(Merkez Dirasa Al-Muasarah)

He was born in 1974. He finished Der Al-Asad High School in 1992. He had his BA in Islamic Science in the Collage of Dawa and Islamic Science in Umm Al-Fahm City. He obtained his PhD at Portsmouth University, England. His PhD dissertation was titled as "Contested Sites in Palestine". He has been a researcher at the Centre for Contemporary Studies since 2003 in Umm Al-Fahm City. He speaks Hebrew and English fluently. He has published several articles and books like "Waqf in Palestine in the Ottoman Era" (Journal of International Affairs, 2003); "Jerusalem and the Aqsa Uprising" (2006); "The Aqsa Mosque: the Cisterns and the Aqueducts" (2007); "Russia: Regaining its Regional Role" (Journal of 'Asr Alfikr, 2007). He is married with one child.

Şamir, İsrail Adam

(Araştırmacı-Yazar)

Düşünür, yazar, gazeteci ve çevirmen olan İsrail Adam Şamir aslen Sibirya-Novosibirsklidir. *Novosibirsk* Üniversitesi'nde matematik ve hukuk alanlarında eğitim görmüştür. Gazetecilik ve yazarlığa yönelmiş olan İsrail Adam Şamir, 1975'te BBC'de çalışmaya başlamış, bu dönemde Londra'ya yerleşmiş, ardından 1977 ve 79 yılları arasında Japonya'da bulunmuştur. 1980 yılında sonra *Haaretz* gazetesi için yazmaya başlayan Şamir, Knesset'de, Sosyalist Partisi (Mapam)'nin sözcülüğünü yapmıştır. Güncel gelişmelerle ilgili makaleleri kendi sitesi www.israelshamir.net başta olmak üzere çeşitli internet sitelerinde yayımlanmaktadır. *Galilee Flowers, Cabbala of Power ve Masters of Discourse* adlı kitapları 10'u aşkın dilde yayımlanmıştır. Bir Orta Çağ Yahudi klasiği olan *Sefer Yohassin'in The Book of Lineage*, *Odyssey* ve *Ulysses* gibi çevirileri de bulunmaktadır. Filistin'in dramatik tarihi, Şamir'in en çok önem verdiği konuların başında gelmektedir. 2004 yılında Başpiskopos Theodosius Attalla Hanna tarafından vaftiz edilerek Ortodoks Kudüs ve Kutsal Topraklar Kilisesi'ne kabul edilmiştir. 60 yaşındaki Şamir, Yafa'da yaşamakta olup zamanının çoğunu Moskova ve Stockholm'de geçirmektedir. Üç çocuk babasıdır.

Shamir, Israel Adam

(Writer-Researcher)

Israel Shamir is an internationally acclaimed radical spiritual political thinker, writer, translator and journalist. He is a native of Novosibirsk, Siberia and studied at the School of the Academy of Sciences, and read Math and Law at Novosibirsk University. He moved to Israel in 1969. After served for Israeli army during 1973 war, he chose journalism and started writing. In 1975, he joined BBC and moved to London. In 1977-1979 he lived in Japan. After returning to Israel in 1980, Shamir wrote for the Israeli daily newspaper Haaretz, and was the Knesset spokesman for the Israel Socialist Party (Mapam). His articles about current affairs are published on his site www.israelshamir.net and elsewhere. They are also collected in three books entitled *Galilee Flowers*, *Cabbala of Power* and recently published *Masters of Discourse*, that are available in more than ten languages. He has translated and annotated several books like medieval Hebrew classic *Sefer Yohassin* (The Book of Lineage), *Odyssey* and selected chapters of Joyce's *Ulysses*. Palestine, its sad history and enchanting landscape remained his most important topic. In 2004, he was confirmed in the Orthodox Church of Jerusalem and Holy Land and baptised Adam by Archbishop Theodosius Attalla Hanna. Shamir (60) lives in Jaffa and spends much time in Moscow and Stockholm. He is father of three sons.

El-Şerefi, Dr. Kemal el-Abed

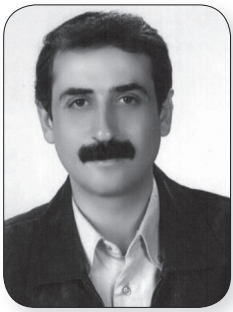
(Mizan İnsan Hakları Merkezi)

Dr. Kemal el-Abed el-Şerefi 1955 yılında Cebaliye mülteci kampında doğmuştur. Genel cerrahi ve eczacılık eğitimi alan el-Şerefi, insan hakları ve sivil toplum ilişkileri konusunda devlet başkanlığı danışmanlığı görevinde bulunmuştur. 1996-2006 yılları arasında İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne başkanlık yapmış, bu dönemde, Filistin Yasama Meclisi 1. Dönem üyeliğine seçilmiştir. Sağlık Bakanı olarak bir süre görev yapan el-Şerefi, Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Ajansı (*United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees*/UNRWA) bünyesinde pratisyen hekimlik yapmıştır. Dr. Kemal el-Abed el-Şerefi, Mizan İnsan Hakları Merkezi Yönetim Kurulu Başkanlığı, El-Aksa Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanlığı ve Uluslararası Şeffaflık Örgütü Filistin Bürosu Yönetim Kurulu Başkan Yardımcılığı görevlerini yürütmektedir. Cebaliye Engelliler Rehabilitasyon Derneği ve Doktorlar Birliği gibi pek çok kurumda üyeliği bulunan el-Şerefi, hâlen Cebaliye mülteci kampında ikamet etmektedir.

Al Sharafi, Dr Kamal Al-Abed

(Al-Mezan Center for Human Rights)

He was born in Jabalia Refugee Camp, Gaza Strip in 1955. He obtained his BA in Medicine and General Surgery. He worked as a general practitioner at UNRWA. He was elected for the 1st Palestinian Legislative Council 1996-2006 and chaired the Monitoring and Human Rights Committee. He served as the Minister of Health. Al-Sharafi is now presidential advisor for Human Rights and Civil Society Affairs. He is head of the Board of Directors in Al-Mezan Center for Human Rights and al-Aqsa University, Gaza. He is Vice Chair of the Board of Directors of the Coalition for Transparency and Integrity (AMAN) - the Palestine Chapter of Transparency International. He is a member of the Board of Jabalia Society for the Rehabilitation of the Disabled and of the Doctors Union and many other NGOs. He currently lives in Jabalia Refugee Camp in Gaza Strip.

Ünsal, Ahmet Faruk

(İstanbul Barış Platformu Sözcüsü)

3 Ocak 1963 tarihinde Diyarbakır'da doğmuştur. 1985 yılında İTÜ Sakarya Mühendislik Fakültesi'nden makine mühendisi olarak mezun olan Ahmet Faruk Ünsal, mesleki çalışmalarının yanı sıra insan hakları alanında faaliyet gösteren kuruluşlarda da çalışmalara katılmıştır. Çeşitli gazete ve dergilerde, siyasi konularda ve insan hakları konularında yazıları ve araştırmaları yayımlanan Ünsal, 2002 yılında yapılan genel seçimlerde Adalet ve Kalkınma Partisi'nden Adıyaman milletvekili seçilmiştir. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nda Sözcü ve Başkan Vekili olarak görev yapan Ahmet Faruk Ünsal, aynı zamanda NATO Parlamentosu'nda Türkiye'yi temsil etmiştir. Hâlen Mazlum-Der ve İHH İnsani Yardım Vakfı'nda Yönetim Kurulu Üyesi olarak çalışmalarına devam etmektedir. Bu kuruluşlardaki görevi gereği dünyanın birçok yerinde hem insani yardım hem de insan hakları çalışmaları yürüten Ahmet Faruk Ünsal evli ve iki çocuk babasıdır.

Unsal, Ahmet Faruk

(IHH Humanitarian Relief Foundation, Member of the Trustee Board)

Ahmet Faruk Unsal was born in Diyarbakir, in 1963. He had his BA degree in mechanical engineering in Istanbul Technical University. He actively participated in organizations advocating human rights. He was assigned for Spokesman and Vise Chairman in Monitoring Human Rights Committee. He was elected Member of Parliament to the Turkish Grand National Assembly in 2002. He has published several articles and researches on political issues and human rights in various newspapers and journals. He was the representative of Turkey to NATO Parliamentary Assembly. Currently, he is a member of the Administrative Board in IHH Humanitarian Relief Foundation and Mazlum-Der Organization for Human Rights and Solidarity for Oppressed People. He is married with two children.

Vişahi, Fadıl

(Kudüs Kalkınma Kurumu)

1969 doğumludur. Filistin'de, Hayfa'nın el-Firyis kazasında yaşamını sürdürmektedir. Ticaretle uğraşan Fadıl Vişahi, 20 yıldır eğitim ve tebliğ çalışmalarını da yürütmektedir. Kudüs Kalkınma Kurumu'nun yayınları başta olmak üzere çeşitli dergilerde yazıları yayımlanan Vişahi, Kudüs'ün imarına yönelik birçok komisyonda yer almaktadır. Evli ve altı çocuk babasıdır.

Wishahi, Fadell

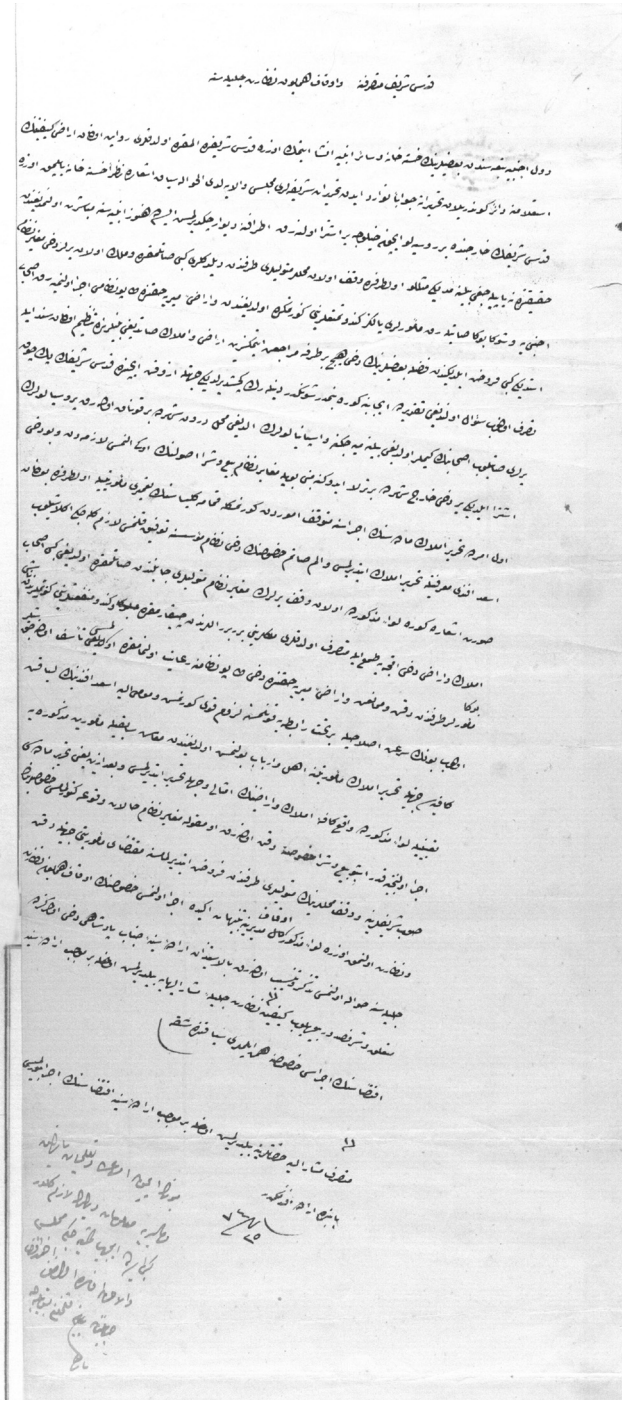
(Al-Quds Welfare Foundation)

He was born in 1969. He lives in Haifa, Palestine. He is a businessman and has been carrying on education and *da'wa* activities for 20 years. His articles are published regularly in the publications of Al-Quds Development Organization and a variety of journals. He is member of many commissions working in the field of reconstruction of Al-Quds. He is married with six children.

BELGELER
DOCUMENTS

Bu bölümün hazırlanmasındaki katkılarından dolayı Filistin Dayanışma Derneği (FİDDER)'ne teşekkür ediyoruz.

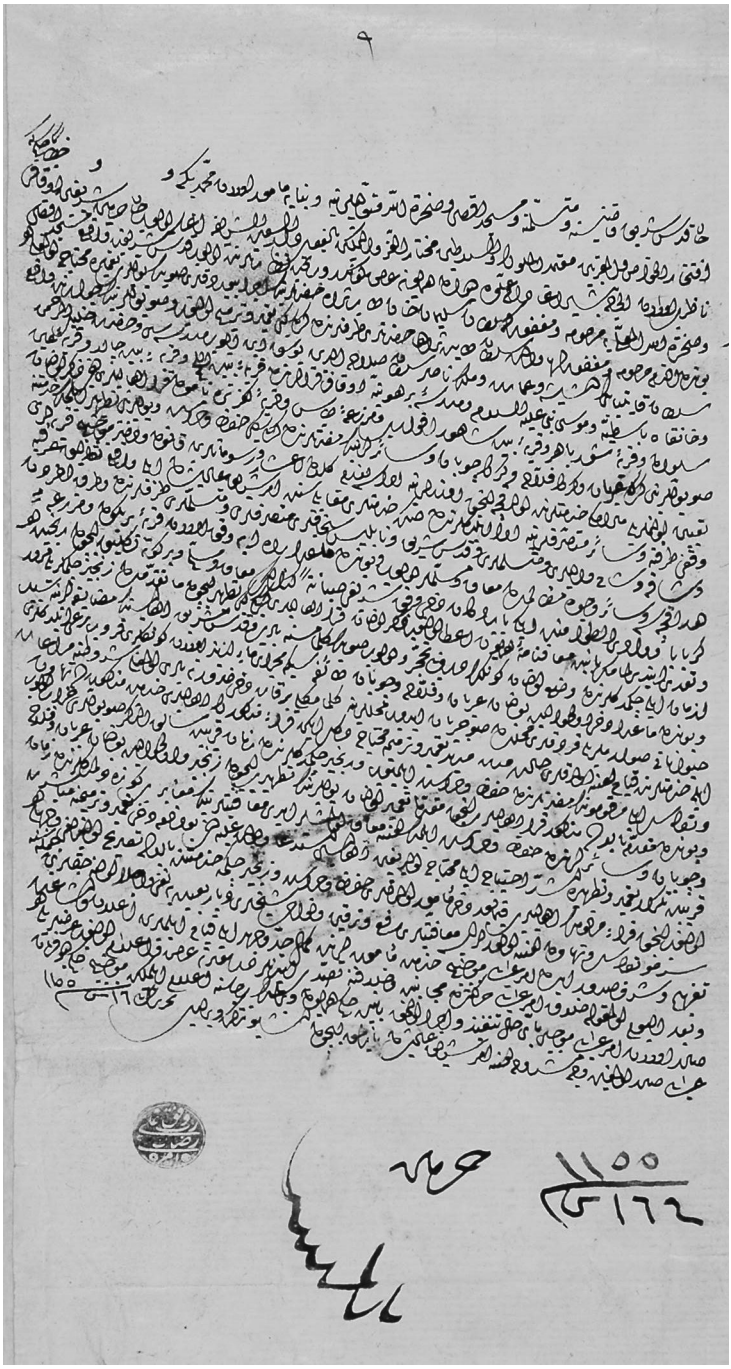
Düvel-i ecnebiye tebasına arazi satılmasının men'i ve Kudüs'teki arazi ve emlakin tahriri.

Prevent the sale of land and real estate to the followers of Al-Quds foreign countries.

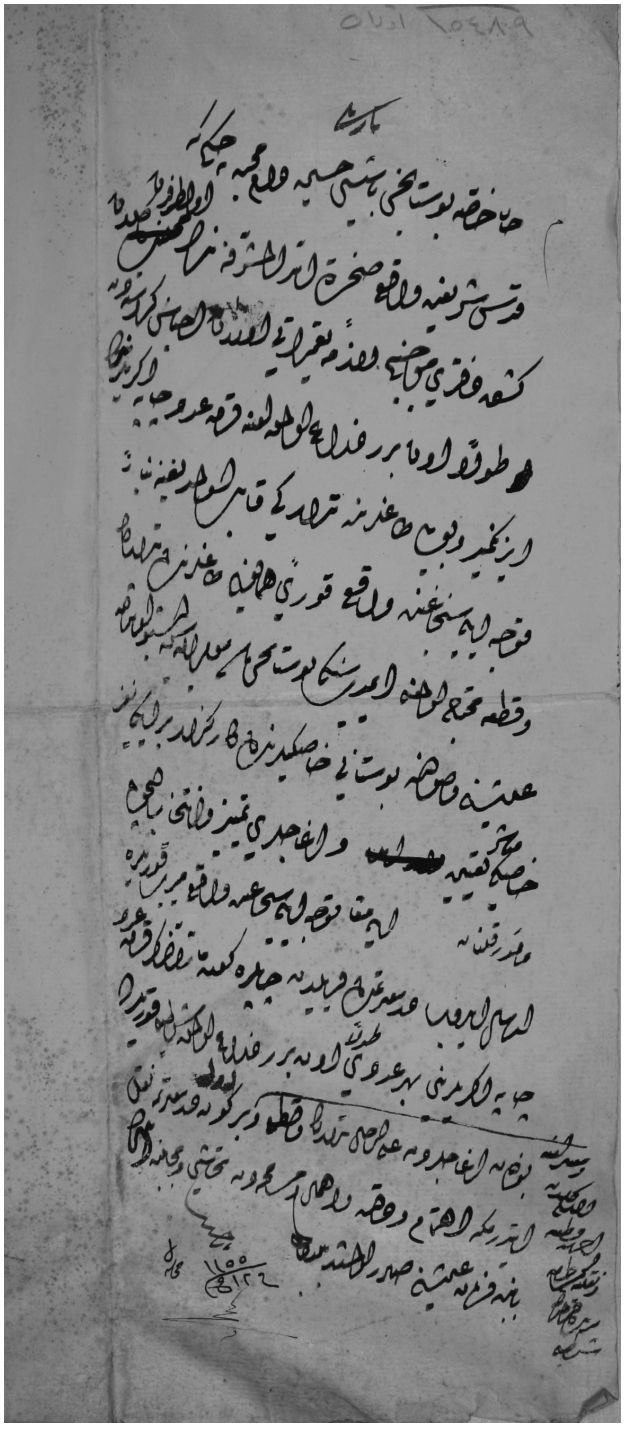
Kudüs'teki Rumlara ait ziyaretgâh, kilise, vakıf ve mezarlara Ermeniler tarafından yapılan müdahalenin men'i.

Prevent encroachment on the Armenian churches and shrines and Endowments of the Orthodox Church in Jerusalem.

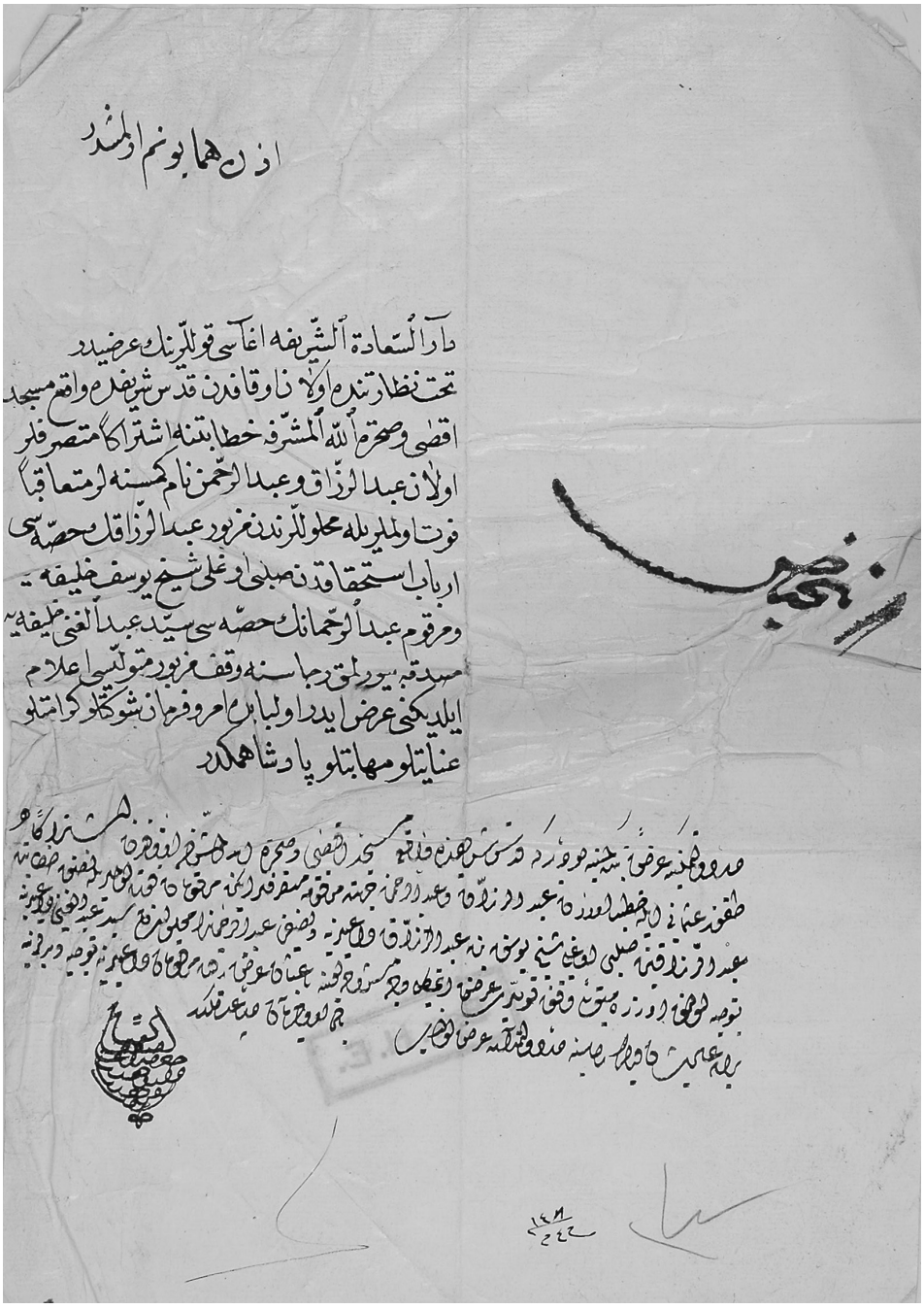
Kudüs'te Mescid-i Aksa ve Sahratullah'a Sultan Süleyman'ın icra ettirdiği suyun yolunun tamire muhtaç olmasına mebni Valide Sultan tarafından tamirat-ı lazime icra olunduğuna ve bu yolların muhafazası için isimleri yazılı karyeler ahalisi hizmetlerinde tekâsül ederlerse muafiyetleri ref olunacağı.

Is to carry out the necessary procedures at the expense of the mother of the Sultan for the restoration of the water channels created by the Sultan Suleiman Al-Aqsa Mosque and the Dome of the Rock with a warning to the cancellation of the exemption from taxes and from the villages listed in the lounge of their people in case their services to maintain those channels.

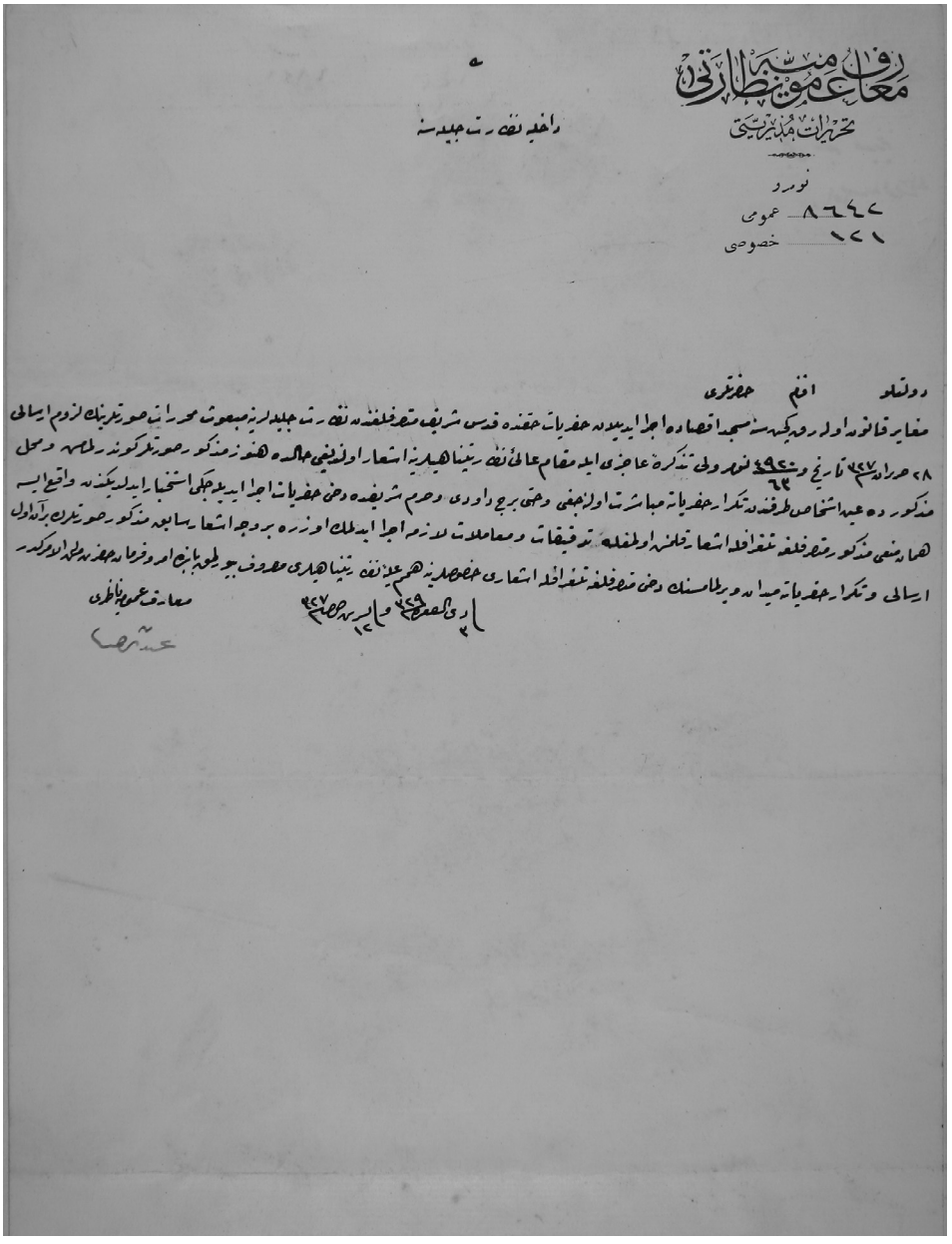
Kudüs'teki Sahratullah'ın tamirine muktazi kereste, İzmit Bolu ormanlarından tedarik olunamadığından Kocaeli sancağındaki Koru-yu Hümayun Dağları'ndan kestirilmesi (Hassa bostancıbaşısı Hüseyin Ağa'ya).

Is directed to Hussein Agha, head of horticulture for the quantity of cut trees from the mountains of Humayun Koroy located in the Ili Quja not been possible to bring the timber for the restoration of the Dome of the Rock in Jerusalem forest Izmid and Poly.

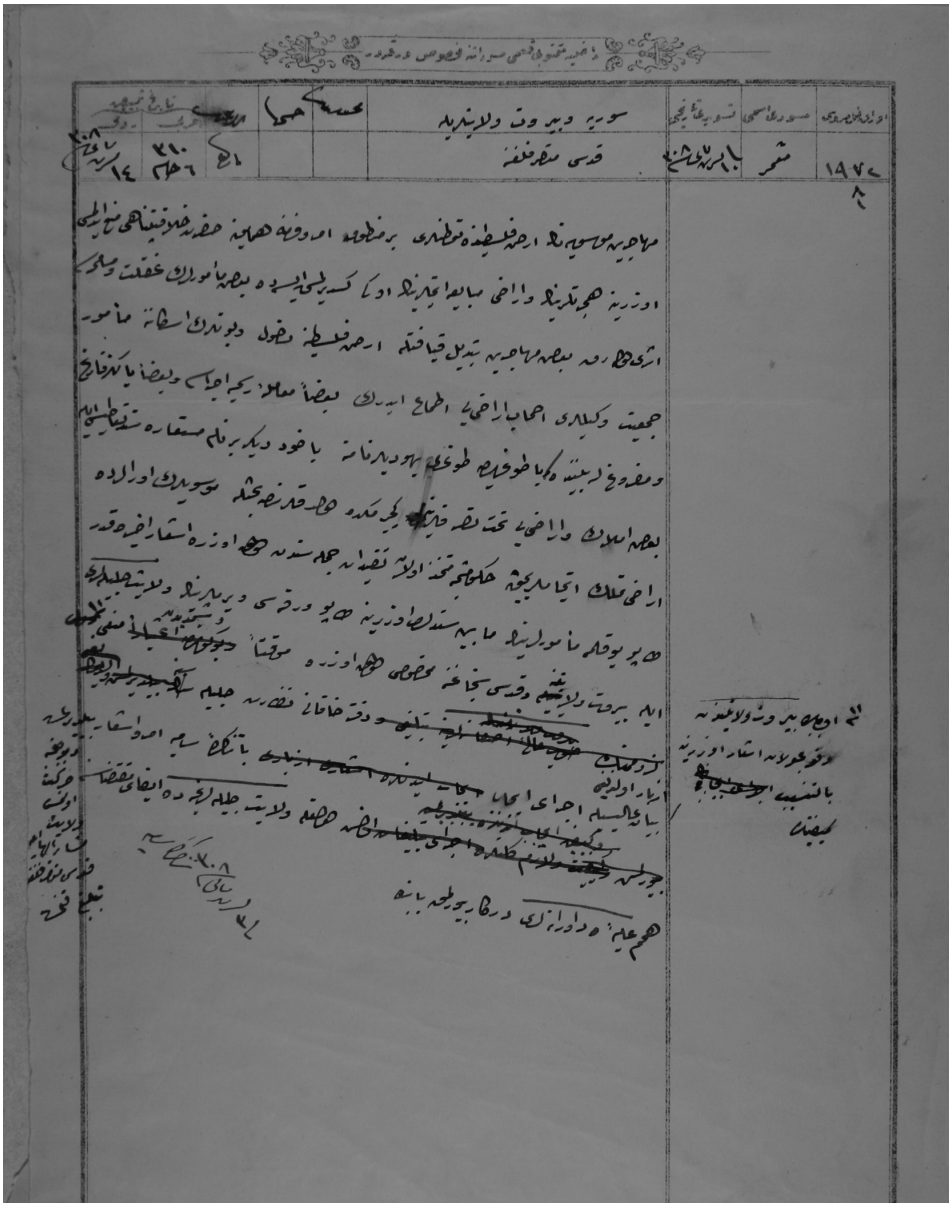
Kudüs'teki Mescid-i Aksa ve Sahratullah'a hatip tayini.

The appointment of the imam of the Imam of the Al-Aqsa Mosque and the Dome of the Rock

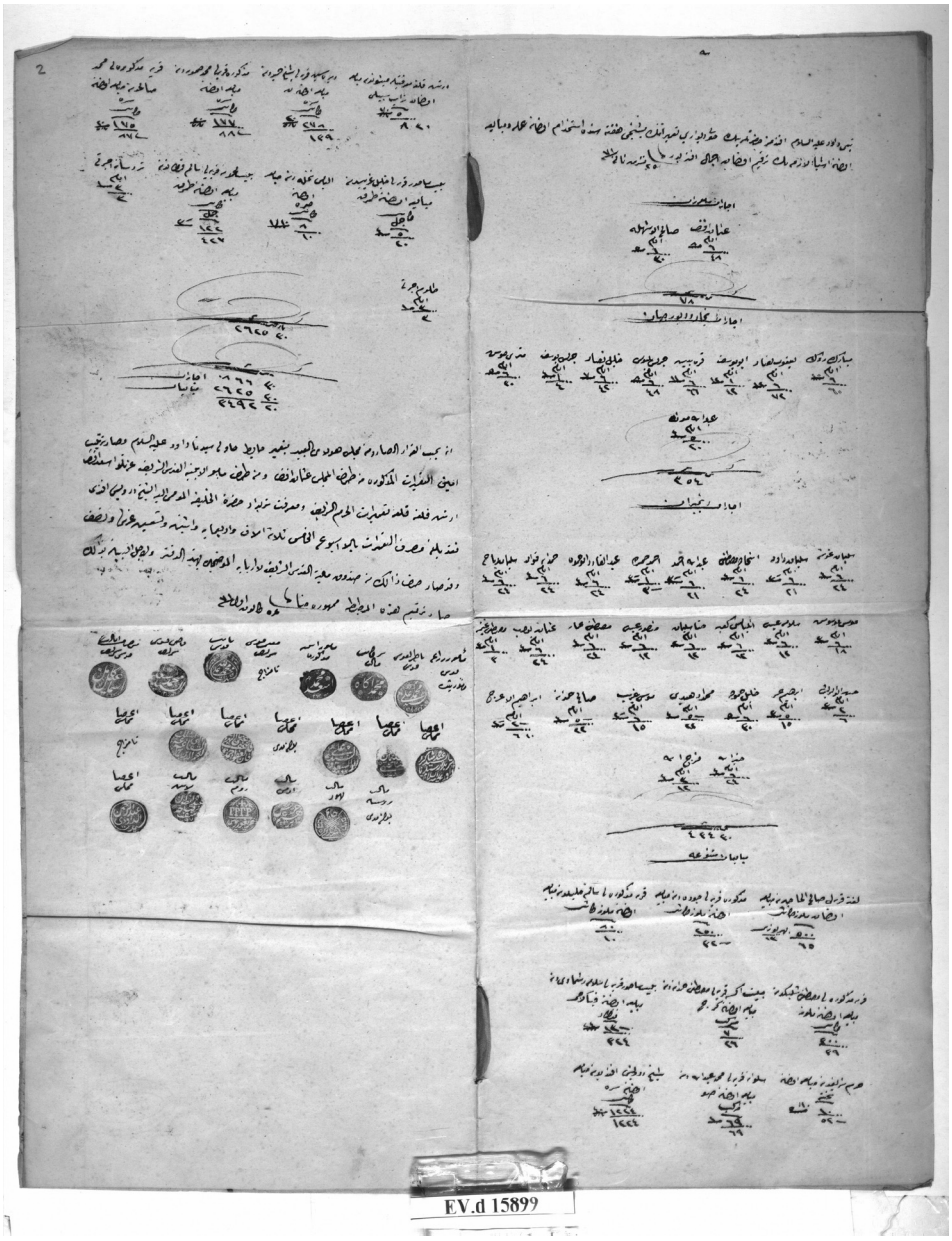
Kudüs'te Sahratullah-i Müşerrefe'de bir İngiliz şirketince hafriyat yapılarak bazı kutsal emanetlerin çalındığı husunun tahkiki için bir komisyon kurulması.

To form a committee to investigate the issue of a British company excavations under the Dome of the Rock and the theft of some secretariats, including the sacred.

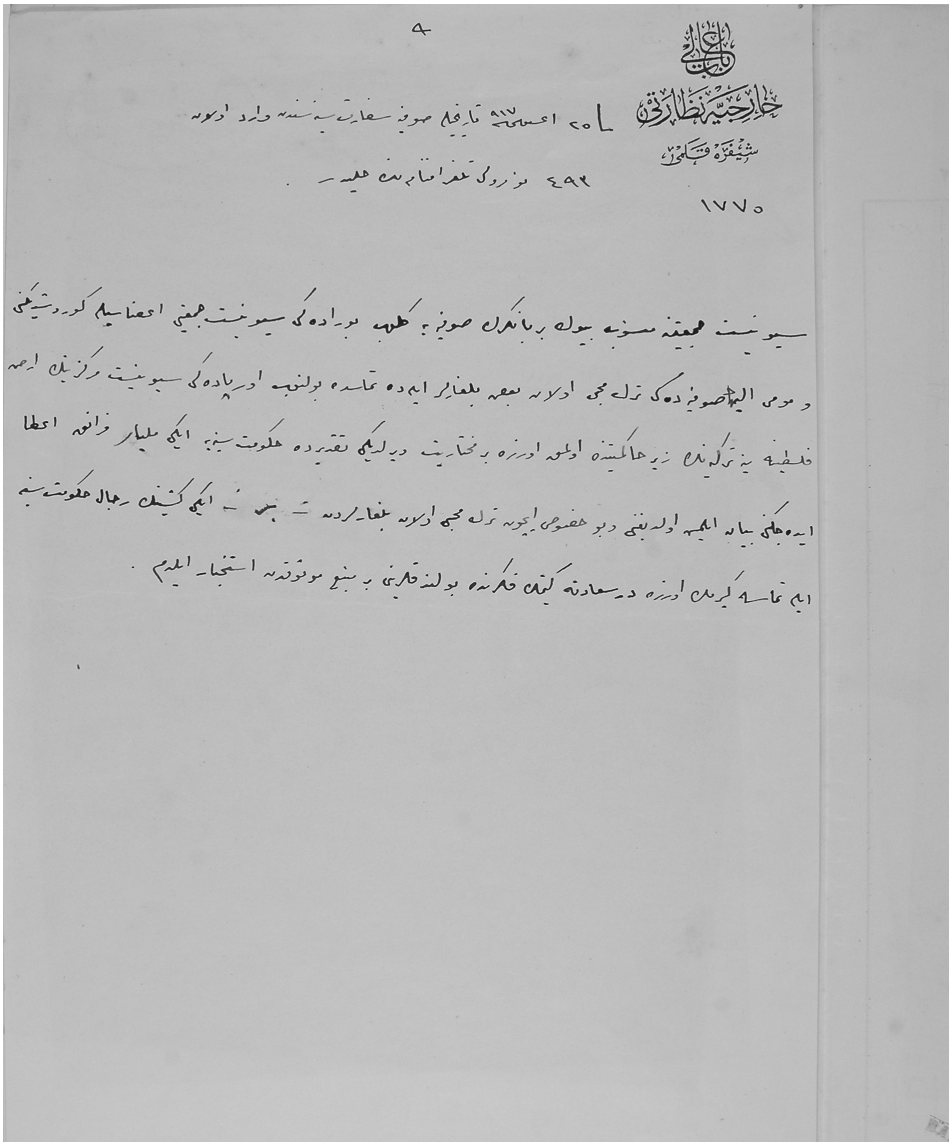
Musevi muhacirlerin Filistin'de yerleşmeleri menolunduğu hâlde memurların gaflet ya da müsamahası veya Musevilerin arazi sahiplerini tamaa getirmek suretiyle toprak edindikleri, bunun meni için tapu yoklama memurlarının Mabeyn senedleri üzerine tapu varakası düzenlemelerinin bu bölgeye mahsus olarak muvakketen yasaklandığı.

Prevent the issuance of the Staff of the Liberation of Palestine Taboo Taboo papers on the basis of the initial bond in order to prevent the ownership of land and the Jewish settlement in Palestine, through the negligence of staff or their tolerance or by the temptation of the holders of such high land prices.

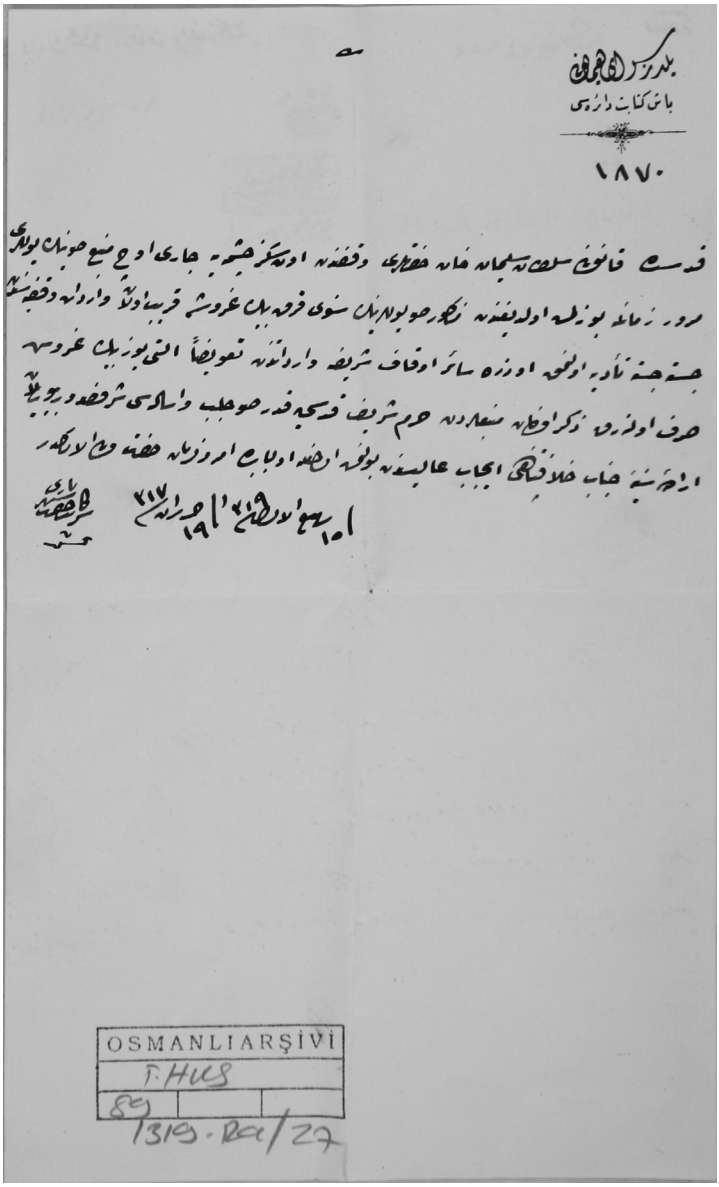
Kudüs'te Davud Aleyhisselam Harem-i Şerifi duvarlarının tamirat masrafları.

Expenses of the restoration of the wall of David, peace be upon him the Holy City of Jerusalem

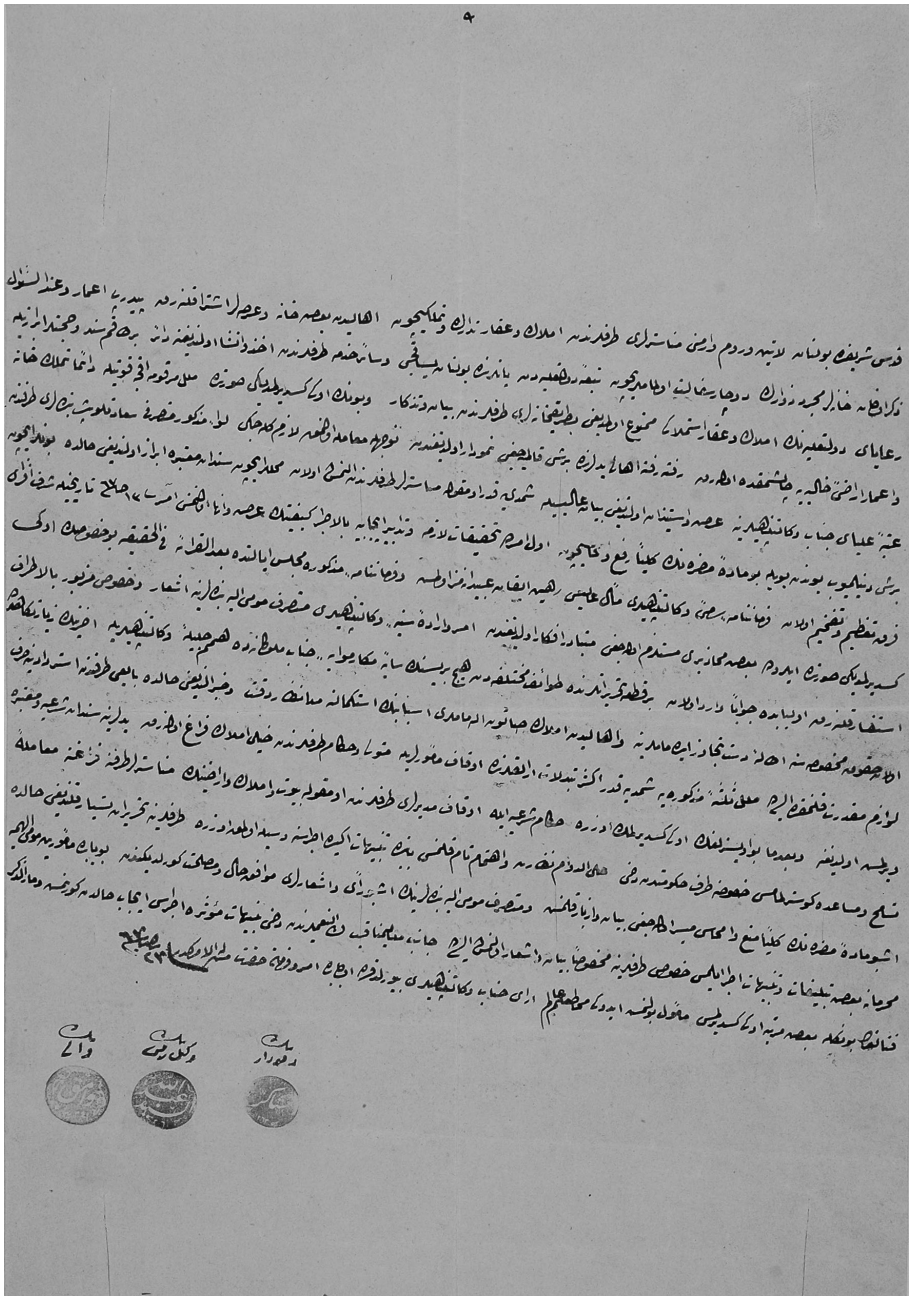
Siyonist Cemiyeti'ne mensup büyük bir bankerin Sofya'ya gelerek Siyonist Cemiyeti üyeleriyle görüştüğü ve bazı Türk dostu Bulgarlarla da temas ettiği Avrupa Siyonist Merkezi'nin Filistin toprağında Türkiye'nin h'akimiyeti altında bir devlete muhtariyet verildiği takdirde iki milyar frank vereceğini söylediği ve bu hususta Türk dostu bir iki Bulgarın İstanbul'a gitmek düşüncesinde olduğu hakkında. (EHT.)

Regarding the arrival of a group of loved ones of the Bulgarian Turks to Istanbul and the news of the meeting a cashiers adult members of the Assembly of Zionism to the city of Sofia, and a meeting with members of the General Zionists and his meeting there with some loyal to the Bulgarian Turks and promised that the Zionist movement in Europe to 2 billion francs of the Ottoman Empire in the event to enable the Jews create a state in Palestine under Turkish sovereignty.

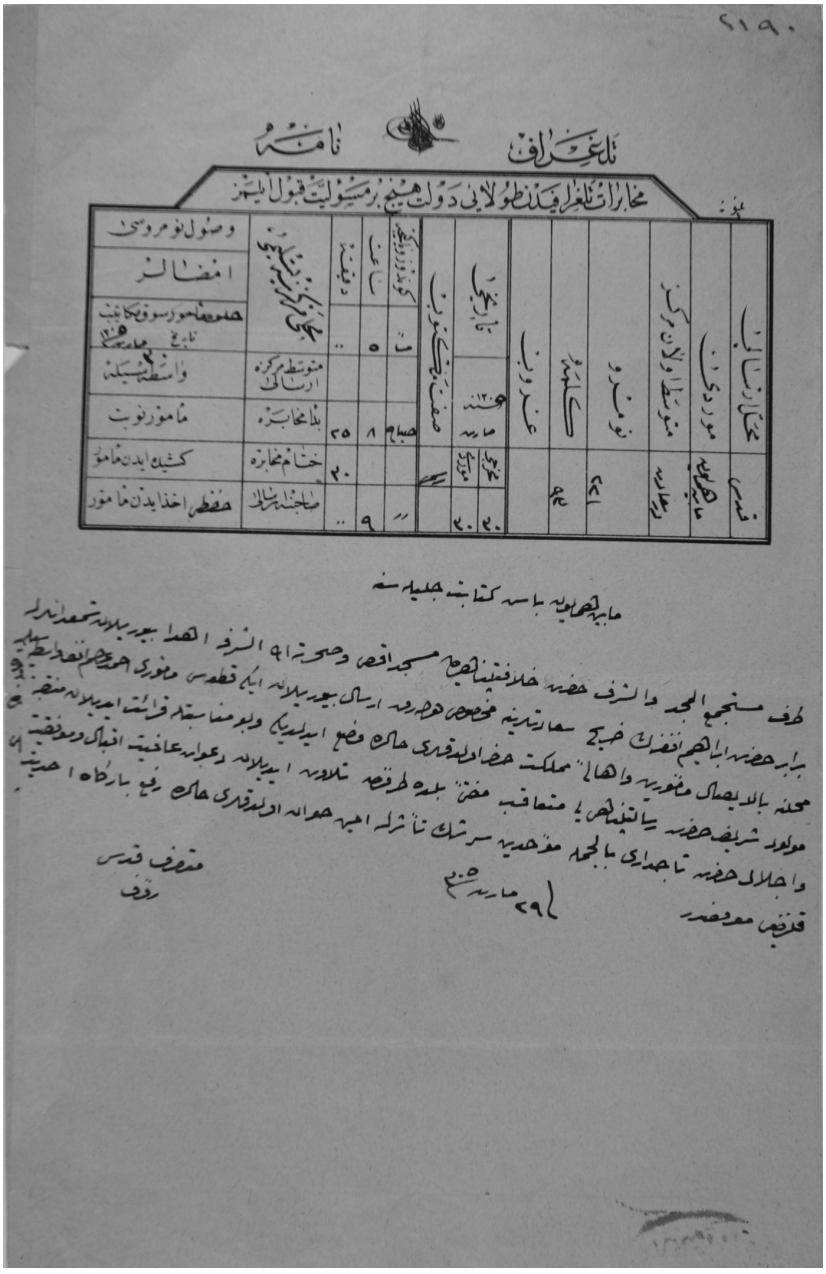
Kudüs'te Kanuni Sultan Süleyman Han Hazretleri Vakfı'ndan on sekiz çeşmeye cari üç menbadan Harem-i Şerif'e kadar su celb ve isalesi

D-channels to bring water to the Al-Aqsa Mosque compound in central tap 18 into which bring water from the three sources of Sultan Sulayman the stop.

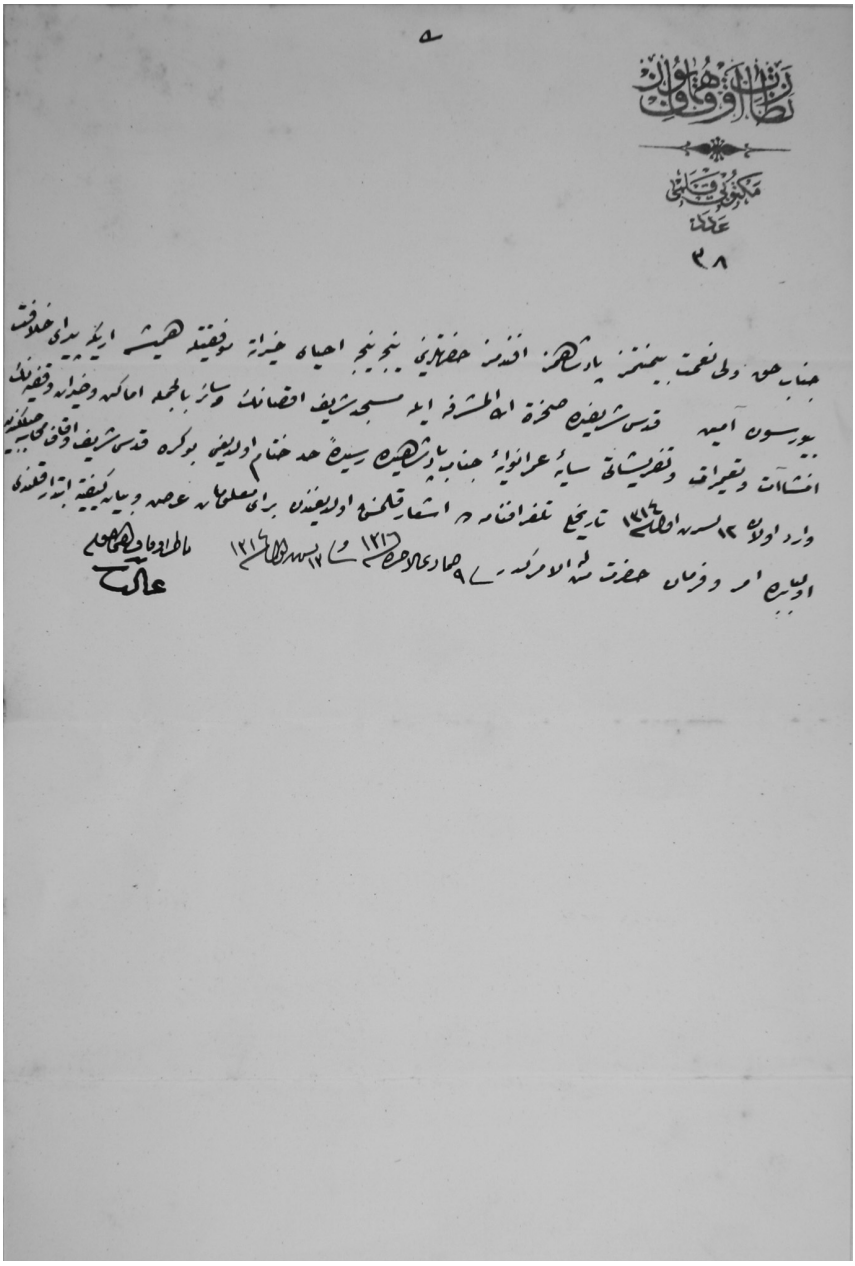
Kudüs'te Müslüman emlakının Hrıstiyanlara satılmasının yasaklanması.

Prevent the sale of real estate in the Muslim Holy City of Jerusalem to the Christians.

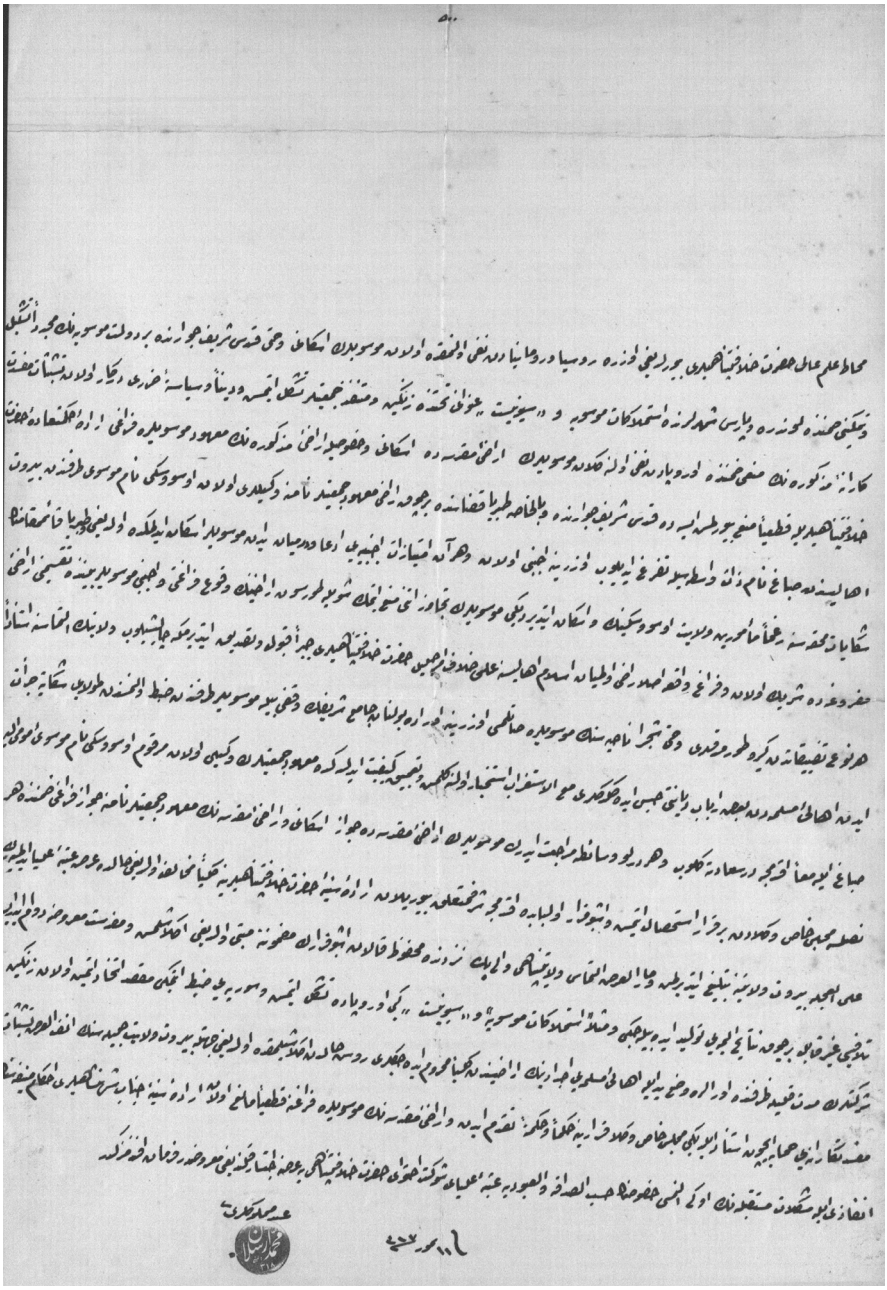
Padişah tarafından Mescid-i Aksa vesair mukaddes mahallere hediye olunan şamdanların yerlerine konulduğunun Kudüs Mutasarrıflığı'ndan bildirilmesi

Jerusalem Governorate amounts to the door to complete the development of higher candlesticks donated by the Sultan Abdul Hamid II to Al-Aqsa Mosque.

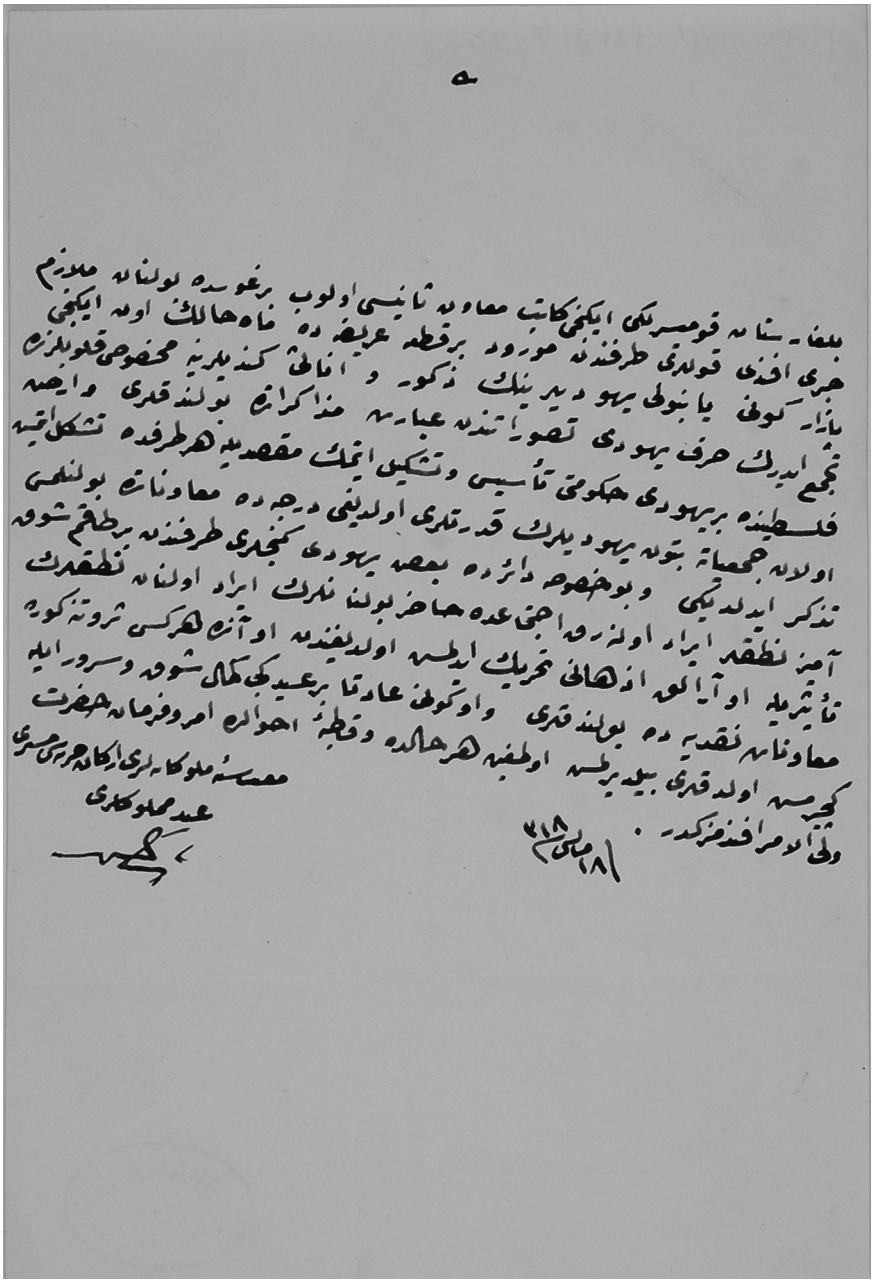
Kudüs'te mübarek Sahratullah ile Mescid-i Aksa'nın ve bilcümle emlakinin tamirat ve tefrişatına dair Evkaf Nezareti'nin arzı

Order of the Ministry of Awqaf and the restoration of the Aqsa Mosque and the Dome of the Rock and all the buildings holy Jerusalem.

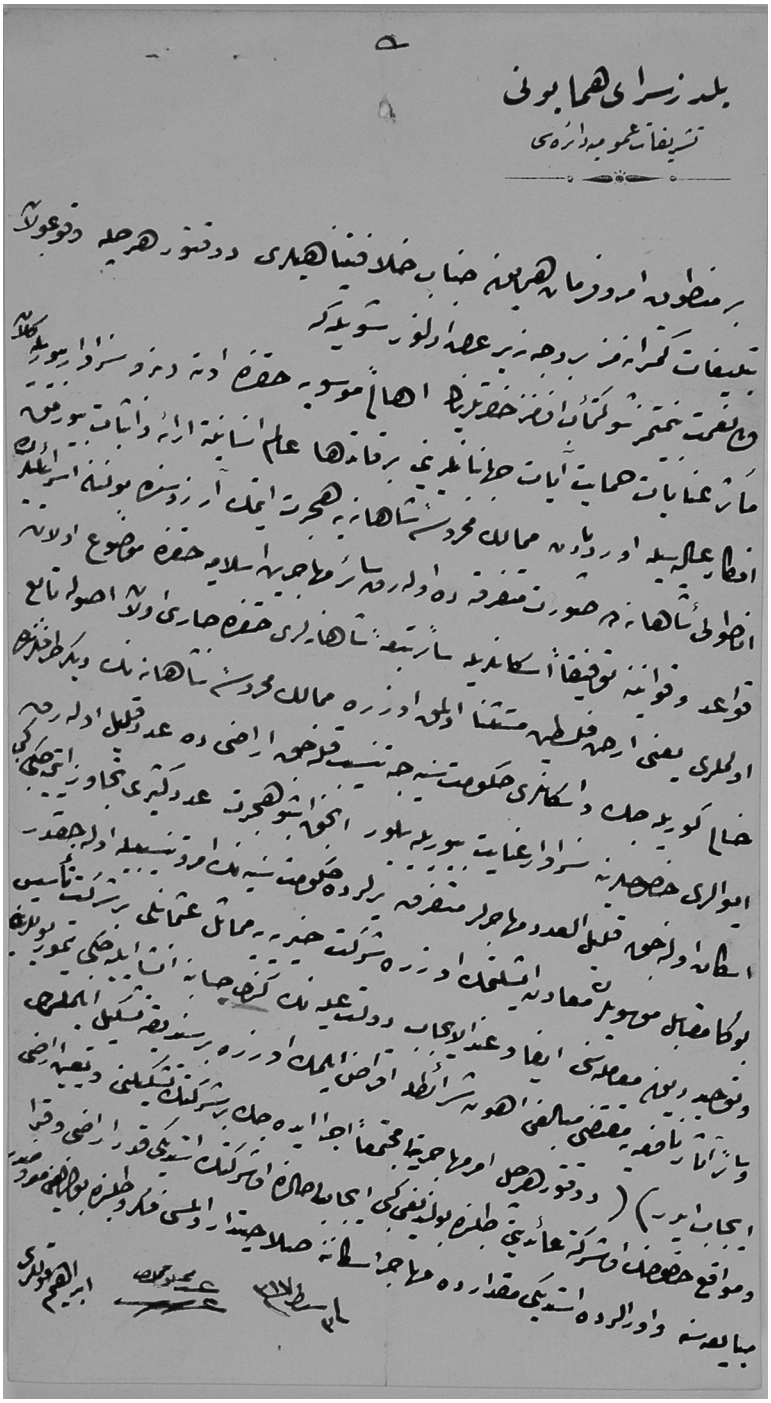
Rusya ve Romanya'da maksatları engellenen Musevilerin Musevi bir devlet kurmak amacıyla Kudüs civarında arazi satın alıp yerleştikleri ve bunun katiyyen men edilmesi gerektiği.

Written decision to prevent the Jews from Russia and Romania, the purchase of land in Jerusalem and neighboring areas in order to establish a Jewish state there.

Yahudilerin Filistin'de bir devlet kurma yolundaki faliyetleri.

On activities aimed at the establishment of the Jewish State in Palestine

Avrup'dan Osmanlı Devleti'ne göç eden Yahudilerin Filistin'e gönderilmemesi ve Anadolu'da muhtelif yerlere yerleştirilmesi.

Prevention of Jewish immigrants from Europe to the Ottoman state to have access to Palestine and settled in various regions of Anatolia

FOTOĞRAFLAR
PHOTOS

1969
Mescid-i Aksa'yı
kundaklama girişimi

Harem-i Şerif
ve Filistinliler

Kubbetu's-Sahra

Mescid-i Aksa

Yafa Kapısı

İngiliz Manda Yönetimi

Şam Kapısı